

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alojz Šteiner

**Transformacija oboroženih sil po koncu hladne vojne:
primer Slovenske vojske**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2014

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alojz Šteiner

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

**Transformacija oboroženih sil po koncu hladne vojne:
primer Slovenske vojske**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Proučevanja v tem delu so bila namenjena preteklemu in prihodnjemu razvoju obrambno-vojaške organiziranosti Republike Slovenije in transformaciji njene vojske. V času, ko je bilo delo pri disertaciji v sklepni fazi in se je z začetkom leta 2014 iztekalo tudi mojih petintrideset let dinamične vojaške službe za Slovenijo, mi je delodajalec nekako nasilno in pravno dvomljivo prekinil opravljanje vojaške diplomatske službe v tujini. Ne zaradi krivdnih ali službenih razlogov, ampak zato, ker so se tako odločili in si tako razlagali predpise o vojaški službi. Zato so se pogosto postavljala vprašanja, ali je to, kar se mi je dogajalo, tudi transformacijska značilnost in ali ni takšno početje bolj značilnost nekih drugih pristopov ter praks iz preteklosti. Pa tudi, ali smo si ves čas oblikovanja in razvoja sodobnih civilno-vojaških odnosov v Sloveniji dovolj prizadevali za rešitve, s katerimi bi se izognili takšnemu ravnanju s pripadniki vojske.

Ker sem pri razvoju in oblikovanju profesionalne podobe slovenske vojaške organiziranosti v samostojni državi ves čas intenzivno sodeloval, vrsto let tudi na zelo izpostavljenih mestih, odgovor na ta vprašanja ni bil preprost. Mogoče pa ga je povezati s transformacijskim vidikom, kar je jedro našega raziskovanja. Tudi zato, ker kaže, da se v slovenskem primeru na vseh področjih še nismo izvili iz tranzicijskih značilnosti in njenih krčev. Pa tudi, da je pot do transformirane vojske in okolja, v katerem ta lahko učinkovito deluje in uresničuje svoje poslanstvo, še odprta in so nekatera obzorja še nerazjasnjena.

Zato sem prepričan, da je transformacija na obrambno-vojaškem področju tudi slovenski interes, čeprav smo pri odkrivanju tančice njenih skrivnosti lahko v dvomih. Tudi zato, kar je zapisal eden naših profesorjev na washingtonski National Defence University, *What exactly does it mean?* (Binnendijk 2002, 58). Ali če prilagodimo, transformacija – zakaj? Transformacija zato, da se odlepimo od starih, nemalokrat revolucionarnih vzorcev in pristopov pri uporabi sile in zlasti pri ravnanju z ljudmi v obdobju sprememb. Tudi zato je v raziskavi in obravnavah veliko pozornosti namenjene legitimnosti in legalnosti, etiki in kulturi nove transformirane vojske ter vprašanjem človekovih pravic in enakopravnosti spolov, ki spadajo v mehke in pogosto zelo izpostavljene ter občutljive elemente vojsk, ki so tudi same izpostavljene ravnanju, ki izhaja iz moči.

Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Ljubici Jelušič za usmerjanje in podporo ter red. prof. dr. Antonu Grizoldu za koristne napotke. Obema pa za neposredno spodbujanje in zaupanje, da je mogoče in treba raziskovati vprašanja vojaške transformacije znotraj družboslovja in posebno obramboslovne vede. Pa tudi za njun prispevek k strukturi in funkcionalni profesionalizaciji vojske v Sloveniji, kar vse je vodilo k temu, da smo lahko raziskovali pojave transformacije v slovenskem primeru.

Prof. dr. Tomu Korošču se zahvaljujem za pregled besedil o pojmovanjih in koristne napotke, pa tudi za razprave o uveljavitvi izraza transformacija v slovenskem prostoru. Te disertacije ne bi bilo brez Slovenske vojske in številnih sodelavcev v njej. Izpostavljam tiste, ki so me spodbujali ali mi pomagali pri zbiranju informacij. Med njimi se posebno zahvaljujem dr. Vidi Tolar Petrovič in dr. Liliani Brožič za navdih in nenehno spodbudo za izpolnitev tega, tudi osebnega cilja, ki s spoznanji iz proučevanj in raziskovanj vodi tudi k svojevrstni osebni preobrazbi. To lahko potrди tudi Milena Sevšek Potočnik, ki mi je nesebično pomagala pri jezikovnem oblikovanju besedila, za kar sem ji posebno hvaležen.

Zahvaljujem se ženi Vlasti, ki je tudi med študijem in službovanjem v tujini razumela in podpirala moje proučevanje in raziskave ter jim dala prednost pred priložnostmi za lagodnost v lepih mestih.

Posvečeno stoti obletnici začetka prve velike vojne. Ne zato, da bi slavili posledice vojne ali zaradi njenih, takrat še ne poimenovanih transformacijskih sprememb, ampak zato, da bi se v prihodnje izognili politiki sile, ki vodi v tehnologijo morije in dehumanizacijo vojaštva ter človeštva nasploh.

*Iz sedanjosti ne moremo bežati v preteklost,
marveč zmeraj samo v bodočnost.*

George ORWELL

*Lahko ubijete generala v neki vojski,
ne morete pa ubiti ambicije v navadnem človeku.*

KONFUCIJ

IZJAVA O AVTORSTVU doktorske disertacije

Podpisani/-a Alojz Šteiner, z vpisno številko 21081299, sem avtor/-ica doktorske disertacije z naslovom: TRANSFORMACIJA OBOROŽENIH SIL PO KONCU HLADNE VOJNE: PRIMER SLOVENSKE VOJSKE.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predložena doktorska disertacija izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16)), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko doktorske disertacije ter soglašam z objavo doktorske disertacije v zbirki »Dela FDV«.

Transformacija oboroženih sil po koncu hladne vojne: primer Slovenske vojske

POVZETEK

V disertaciji smo raziskovali, kako so se obrambno-vojaške organizacije na prelomu tisočletja prilagajale spremembam v globalnem in varnostnem okolju in kako so v obdobju transformacije postavljene pred izzive popolne preнове. Ta izhaja iz transformacijske paradigme, ki kaže težnjo po tem, da postane nova teorija spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti. V disertaciji nas proučevanje pojava transformacije zanima tako s teoretičnega kot praktičnega vidika. V mednarodnem okolju se oboje pojavlja že dobri dve desetletji.

Na celovitost pojava kažejo različni vidiki transformacije, ki so lahko konceptualni, tehnološki, procesni in logistični. Konceptualni vidik vključuje koncepte, teorije in inovacije, tehnološki pa elemente sistemov in organizacij, ki se v angleškem okolju pojmujejo kot hardware in se nanašajo pretežno na tehnologije, vključujoč tudi informacijske. Procesni vidik vključuje organiziranje in delovanje, medtem ko je logistični vidik povezan z viri, predvsem kadrovskimi, finančnimi in tudi časovnimi. Sem spadajo tudi zmogljivosti, ki imajo v transformacijski paradigmi posebno mesto.

Pri raziskovanju uveljavljanja transformacije na obrambno-vojaškem področju smo ugotovili še, da države k njej pristopajo različno, odvisno od svojih zmožnosti, sposobnosti in namenov ter ciljev. Hammond (Hammond v Neal in drugi 2009, 2) opozarja na pojmovanje transformacije v odvisnosti od pristopa k njej in izpostavlja najmanj tri možnosti. Pri prvem pojmovanju gre pretežno za tehnološki vidik transformacije, ki vključuje tudi modernizacijo sil in zmogljivosti. Drugo pojmovanje je povezano z bolj poglobljenimi in kompleksnimi spremembami, vključujoč reorganizacije in zmanjševanje obsega, doseganje povezljivosti procesov in doktrin, kar vse omogoča nadaljnjo transformacijo sil. Tretje pojmovanje poleg omenjenega izpolnjuje tudi vse ključne elemente iz celovitih opredelitev transformacije in vključuje tudi spreminjanje narave ter namena oboroženih sil in njihove vloge v družbi, kar vodi tudi k spreminjanju njihovega socialnega in funkcionalnega imperativa.

Namen raziskave v disertaciji je bil usmerjen v proučitev in primerjavo značilnosti procesa spreminjanja obrambno-vojaških sistemov v procesih tranzicije in transformacije ter v pojasnitev transformacijskih značilnosti, sprememb in pristopov, s katerimi naj bi transformacijske spremembe v posameznih državah in nadnacionalnih strukturah oziroma zavezništvi dosegli. V tem okviru je bila opravljena študija prehoda Slovenske vojske iz tranzicijskega prilagajanja v sodobno in postmoderno vojsko v obdobju transformacije, podrobno so bila raziskana tudi področja teh sprememb.

S tematiko transformacije v slovenskem prostoru tako prispevamo k nadgradnji tistih znanstvenih del, ki obravnavajo legitimnost vojaštva, preoblikovanje sodobnih vojsk in značilnosti slovenske vojaške tranzicije.

Glavna pot za dokazovanje hipotez je bil induktivni pristop. Z empiričnimi in drugimi metodami pa smo ugotovili značilnosti predmeta proučevanja v pojavih in procesih, ki so nas vodili k primerjavam in sklepanju.

Poleg zelo širokega seznama pojmov in njihove primerjave smo si v teoretičnem proučevanju transformacije in pri opazovanju s stališča obramboslovne znanstvene presoje zastavljali vprašanja, ali je transformacija res vsebinsko nov pristop ali le novo poimenovanje za že znane procese spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti. Zato smo v našo raziskavo značilnosti transformacijske paradigme dodali še dilemo, ali gre pri transformaciji za revolucijo ali evolucijo. To je v zadnjem času zelo priljubljena raziskovalna, politična in tudi publicistična tema, povezana tudi z vprašanjem, ali je temeljito spreminjanje v informacijski dobi mogoče doseči z revolucionarno paradigmo in ali je ta sploh sprejemljiva in uresničljiva. Proučevanje pokaže, da transformacija združuje značilnosti tako revolucionarnega kot evolucijskega spreminjanja. Ker pa gre pri transformaciji za premišljeno in nenasilno, na znanju temelječe globalno spreminjanje, ki prinaša novo obliko in novo poslanstvo, kar so temeljne značilnosti transformacije, smo navedli več argumentov za stališče, da gre za kompleksno evolucijsko spremembo. Na zunaj je transformacija le ena izmed oblik spreminjanja obrambnih sistemov in vojsk znotraj njih, vendar sodobniki v tem procesu vidijo pomembnejši globalni premik kot odziv na globalizacijo. Poleg tega so dosedanja modeli temeljili na imperativu, da se z uporabo vojaške sile zmaga v vojni, medtem ko se s transformacijo postavlja imperativ gradnje in ohranjanja miru, tudi zato, ker je opredelitev zmagovalca v sodobnih vojnah in konfliktnih pogosto zelo vprašljiva. Ugotovitve iz proučevanja transformacije vodijo k vprašanju širše družbene preobrazbe v razmerah globalizacije in informatizacije, čemur se tudi v naših razpravah ni bilo mogoče izogniti.

V teoretičnem delu disertacije smo proučevali tudi spreminjanje strategij in značilnosti pristopov k spreminjanju vojaške organiziranosti ter tipologijo in transformacijske značilnosti vojn in vojaških spopadov, vključno z njihovo tehnološko dimenzijo, pa tudi prizadevanja za transformacijo struktur in aktivnosti v stabilizacijsko-rekonstrukcijskem delovanju ter zmogljivostih, kar vse spada k značilnostim transformacije. Posebej smo analizirali primere transformacijskih značilnosti ter njihove vsebine in kazalnike. Najpogosteje smo se proučitve značilnosti lotili z metodo analize dokumentov, raziskav in drugih dostopnih virov ter primer obdelali z deskriptivno metodo, ugotovitve pa kot izhodišče uporabili za preverjanje v analizi primerov področij transformacijskih značilnosti in sprememb v Slovenski vojski.

Pri obravnavi kadrovskega vidika transformacije vojaških organizacij smo prikazali, na katerih delih tega zelo obsežnega področja so prisotne transformacijske značilnosti in spremembe. Naše proučevanje smo usmerili v strukturni, funkcionalno-profesionalni, socialni in normativnopravni vidik. Drugo področje značilnosti, ki smo ga obravnavali, so bila vprašanja o tem, kako so mednarodne operacije in misije lahko orodje za povezljivost in integracijo ter transformacijo vojsk. Pri proučevanju uresničevanja človekovih pravic in svoboščin v vojskah ter sprememb, ki iz tega izhajajo v obdobju globalizacije in v transformacijskem procesu, pa smo se osredinili na vprašanja spreminjanja vloge žensk v sodobnih vojskah ter enakopravnosti spolov kot posebne transformacijske značilnosti. Ker je uresničevanje transformacije zelo odvisno od pravnega okvira, saj transformacijske spremembe potrebujejo legitimen okvir in morajo biti legalne, je bil del našega proučevanja usmerjen tudi v transformacijske spremembe v luči legitimnosti, legalnosti in vojaške etike ter sprememb solidarnostne komponente sodobnih vojsk.

Stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje smo proučevali kot poseben transformacijski pojav in značilnost, saj v sebi združuje izzive, ki se kažejo v

drugačnem funkcionalnem in predvsem socialnem imperativu. Ugotovimo zanimive premike od konvencionalnega vojaškega delovanja v stabilizacijsko-rekonstrukcijsko. Pri tem so nacionalne oborožene sile pred izzivom, ki ni povezan zgolj z delovanjem v mednarodnem okolju, ampak tudi s spremembami, ki se nanašajo na delovanje v nacionalnem, saj se stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje in zmogljivosti krepijo v večini držav, čeprav so pojmovanja in pristopi pri tem zelo različni. Proučitev in analiza teh vprašanj v slovenskem primeru pokažeta več pozitivnih značilnosti, pa tudi potrebo po nekaterih spremembah, ki bi vodile k večji učinkovitosti, usklajenosti in sinergiji pri organiziranju ter delovanju.

Pri proučevanju vloge obrambnega planiranja kot orodja za uresničevanje transformacijskega procesa najdemo preobrazbo v obrambnem planiranju z drugačnim odnosom do virov in spremembo, da se je pristop, ki je temeljil na ogrožanjih, preoblikoval v pristop, ki temelji na zmogljivosti. V zavezniškem in tudi nacionalnem obrambnem planiranju srečamo tudi prizadevanja, da bi bila transformacija čim bolj vključena, načrtna in usklajena tudi z razpoložljivimi viri.

Ugotovili smo različne pristope k merjenju kazalnikov vojaške moči in transformacije ter odsotnost univerzalne metodologije za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb na obrambno-vojaškem področju. Poudarimo, da je oblikovanje spremenljivk za merjenje značilnosti transformacijskih sprememb po naši presoji največji izziv za uveljavitev metodologije merjenja, zlasti ko gre za institucionalni pristop. V empiričnem delu predstavimo izhodišča in načela za oblikovanje metodologije merjenja. Poleg tega smo predstavili večino vsebin in elementov ter spremenljivke za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb. Rezultat raziskave so izhodišča in načela za oblikovanje metodologije merjenja.

V empirični študiji primera tranzicijskih in transformacijskih značilnosti Slovenske vojske smo potrdili postavljene hipoteze. Pri tem smo posebej analizirali transformacijske značilnosti slovenskega procesa pridruževanja in integracije, procesa profesionalizacije ter transformacijskih koncepta in programa. Iz tega sklepamo, ali je Slovenska vojska sestavni del sodobnih trendov pri spreminjanju vojaških organizacij in ne le sopotnica sprememb, ki jih prinašajo druge, predvsem velike države. Posebno pozornost smo namenili raziskavi prispevka v mednarodnih operacijah in na misijah, v katere je bila vključena Slovenska vojska, pa tudi raziskavi njenih dejavnosti na področju podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti v nacionalnem in mednarodnem okolju ter pri vplivu na transformacijske spremembe v vojski in širše. Posebej smo analizirali tudi mejnike pri uresničevanju enakopravnosti med spoloma in zastopanosti žensk v Slovenski vojski.

Izpostavljamo ugotovljene pozitivne rešitve, zlasti v procesu profesionalizacije in pridruževanja Zavezništvu ter integracije vanj, pa tudi dosežke v obdobju transformacije. Pri učinkih vključevanja in integracije ugotovimo tudi, da je Slovenska vojska uspešno sklenila opisane procese in da je bila uspešna pri vključevanju v transformacijske pobude, projekte, koncepte in programe. Ti učinki so pospeševali profesionalizacijo vojske in njeno transformacijo. Presenečata hitrost in dinamičnost sprememb, kar je glede na majhno strukturo in sestave, ki niso bile obremenjene z ostanki preteklosti, tudi razumljivo.

Pri preverjanju stopnje, do katere je v Slovenski vojski in širšem obrambnem sistemu v resnici prišlo do transformacijskih učinkov in kje še vedno ostajajo značilnosti iz tranzicijskega obdobja, ugotovimo to v primeru kompetenčnega modela, pa tudi pri poskusih in rezultatih transformacije v civilnem delu slovenskega obrambnega sistema.

Pri preverjanju in potrjevanju temeljne hipoteze ugotovimo, da se s transformacijo, tako v velikih kot majhnih državah, išče nov multiplikator za nadomestitev zmanjševanja vojaške moči nacionalnih držav in zavezništev, toda majhne države so pri tem bolj izpostavljene in občutljive. Pri tem slovenski primer kaže, da pomemben del transformacijskih aktivnosti poteka pod vplivom trendov in pobud, projektov in konceptov Nata in EU. Brez teh bi bila aktualna slovenska transformacijska prizadevanja bolj prilagoditvena kot preobrazbena. Ugotovimo, da sta slovenski transformacijski koncept in program iz leta 2012, kljub zelo opazni gospodarski krizi in zmanjševanju možnosti za financiranje obrambnih potreb, zelo smela in optimistična ter pogojno stvarna, če se uresničijo predvidevanja o zagotavljanju virov.

Rezultati empirične raziskave dajejo odgovore na postavljena vprašanja in zastavljene hipoteze: kakšna je bila razvojna pot slovenske obrambno-vojaške organiziranosti in sistema, katere so značilnosti tranzicijskega obdobja, v katerem so se zelo zgodaj pojavile tudi transformacijske spremembe, kakšni so dosežki v procesu pridruževanja Zavezništvu in integracije vanj ter dobre rešitve in zamisli, pa tudi kateri so neuresničeni cilji in naloge v procesu profesionalizacije vojske, ki se prenašajo v transformacijsko obdobje. Rezultati raziskave dajejo tudi odgovor na vprašanja, kakšni so bili dosednji rezultati in učinki transformacijskega spreminjanja in kaj bo treba storiti v prihodnje, kar smo poimenovali kot slovenski transformacijski izziv in pojasnili v napotkih za prihodnost.

V obdobju družbene tranzicije je bil ves slovenski obrambno-vojaški sistem, in vojska znotraj njega še posebno, nosilec svoje tranzicijske poti, poleg tega pa velikokrat tudi glasnik in uspešen uresničevalec pomembnih sprememb. Ob koncu tranzicije se je pot spreminjanja prek transformacijskega procesa nadaljevala v obdobje transformacije. Tega na drugih družbenih področjih v Sloveniji še ni opaziti, čeprav so izzivi in okoliščine, ki to narekujejo, zelo podobni.

Ključne besede: tranzicija, transformacija, transformacijska paradigma, transformacijski proces, merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb.

Transformation of the Armed Forces Following the End of the Cold War: The Case of the Slovenian Armed Forces

ABSTRACT

The thesis examines the ways the defence and military organizations adapted to changes in the global and security environment at the turning point of the new millennium and the methods they used to deal with the challenges during the transformation period. These changes are derived from the transformation paradigm, which shows the tendency towards becoming a new theory of the changing defence and military organizations. The phenomenon of transformation is studied both from the theoretical and from the practical point of view, which have been present in the international environment for more than two decades.

The complexity of the phenomenon is manifested in various aspects of transformation, ranging from conceptual, technological, process to logistic aspects. The conceptual aspect covers concepts, theories and innovations, while the technological aspect deals with elements of systems and organizations, referred to as hardware and applying mostly to technologies, including information technology. The process-related aspect refers to organization and operation, whereas the logistic aspect is linked with resources, notably human and financial as well as time-related resources. It is also necessary to include capabilities, which occupy a special position in the transformation paradigm.

The study of transformation implementation in the defence and military field also revealed that different countries have different approaches in dealing with the process, depending on their resources, abilities, intentions and goals. Hammond (Hammond as cited in Neal et al. 2009, 2) draws attention to transformation concepts in relation to the relevant approach, and points out at least three of them. The first concept focuses mainly on the technological aspect of transformation, and involves modernization of forces and capabilities. The second is related to more profound and complex changes, including reorganization and downsizing, as well as interoperability of processes and doctrines, allowing the further transformation of military. The third type of concept, which in addition to those already mentioned, also covers all key elements of comprehensive definitions of transformation and includes modifications of the nature and purpose of the armed forces and their role in society, leads to the changes of their social and functional imperative.

The aim of research was to examine and compare the characteristics of the changing defence and military systems as part of transition and transformation processes, and to describe transformation characteristics, changes and approaches taken to implement transformation in individual countries, and transnational structures and alliances. In this context, a case study was carried out on the Slovenian Armed Forces' transition from transitional adjustments to a postmodern, advanced armed force during the transformation period, with a detailed examination of the change-affected areas.

The study of transformation in Slovenia's environment thus represents an important contribution to scientific works dealing with legitimacy of the military, transformation of modern military and characteristics of Slovenian military transition.

The main method used for hypothesis testing was based on the inductive approach. The empirical and other methods were used to identify features of the

study subject based on occurrences and processes that enabled comparisons and conclusions.

In addition to a very wide range of concepts and comparison thereof, the question was raised as part of the theoretical study of transformation and observation from the defence study perspective whether transformation can indeed be regarded as a new approach in terms of substance, or is it just a new term for the already known processes of the changing defence and military organization. Therefore, a dilemma whether the transformation eventually deals with revolution or evolution was added to the study of the transformation paradigm characteristics. This has recently become a very popular topic of research work, politics and even the media. It is also connected with the issue whether profound changes in the information age can be achieved through a revolutionary paradigm and whether this is acceptable and feasible at all. Research shows that transformation combines the characteristics of both revolutionary and evolutionary changes. Since transformation deals with prudent and non-violent knowledge-based global changes that bring new forms and missions as fundamental characteristics of transformation, a number of arguments were given justifying the opinion that transformation is about a complex evolutionary change. Externally, transformation is yet one of the forms of the changing defence systems and the armed forces within them. Contemporary experts, however, consider this process a major global move in response to globalisation. Besides, the established models have been mainly based on the imperative that the use of military force suggests winning the war, while transformation helps develop the imperative of peace building and keeping; also owing to the fact that the definition of the winner of modern wars and conflicts is often highly questionable. The findings of the transformation study lead to the issues of the wider social transformation in the circumstances of globalization and computerisation, which could not be ignored in study-related discussions.

The theoretical part of the thesis deals with the study of the changing strategies and characteristics of approaches to a modified military organization, and typology and transformation characteristics of wars and military conflicts, including their technological dimension, but also describes the efforts towards transformation of structures and activities in stabilisation-reconstruction operations and capabilities, all inherent in transformation characteristics. Particular attention in the analysis is dedicated to examples of transformation characteristics, and their contents and indicators. The examination of characteristics was mainly carried out by means of document analysis, the research conducted and other accessible sources. The case was then studied by means of the descriptive method, and the findings were used as a premise for the evaluation of transformation characteristics and changes in the Slovenian Armed Forces based on the analysis of various areas.

The analysis of the personnel aspect of military organizations' transformation describe individual parts of this large area of work where transformation characteristics and changes are present. The analysis focused on structural, functional-professional, social and normative-legal aspects. Another area of characteristics analysed covered the question of how international operations and missions can function as an instrument of interoperability and integration as well as transformation of the armed forces. The analysis of the implementation of human rights and freedoms in the armed forces, and changes deriving from this process in the era of globalization and transformation centred on the changing role of women in

modern armed forces and gender equality as a specific transformation feature. Since the implementation of transformation relies heavily on the legal framework with transformation changes requiring a legitimate framework and legally conducted implementation, one part of the analysis also touched upon transformation changes in light of legitimacy, legality and military ethics, as well as changes to the solidarity component of modern armed forces.

The stabilisation-reconstruction operations were studied as a specific phenomenon and feature of transformation, since they combine challenges demonstrated as a different functional and mostly social imperative. The findings reveal interesting shifts from conventional military operations to stabilisation-reconstruction activities. In this context, national armed forces face both the challenge of international operations and the changes deriving from operations in the national environment. Stabilisation-reconstruction operations and capabilities are namely strengthening in the majority of the countries, although the related concepts and approaches differ considerably. The study and analysis of these issues in the Slovenian case reveals a number of positive characteristics, including the need for specific changes that would lead to a higher level of efficiency, coordination and synergy between organization and operation.

In analysing the role of defence planning as a tool of transformation implementation, a shift was identified in defence planning indicating a different approach to resources, and a change from a threat-based to a capability-driven approach. There were cases and endeavours identified both in the allied and national frameworks towards an increasingly integrated, planned and coordinated transformation with regard to available resources.

The study revealed various approaches to the measurement of military power and transformation indicators, as well as the absence of universal methodology for the measurement of indicators of transformation characteristics and changes in the defence and military field. The development of variables used for the measurement of characteristics of transformation changes deserves a special mention and should be regarded as the major challenge of introducing measurement methodology, notably with regard to the needs of institutional approach. The empirical part describes the premises and principles of the measurement methodology development. In addition, the majority of topics, elements and variables for measuring the indicators of transformation characteristics and changes are presented. The results of research are the premises and principles of the measurement methodology development.

The empirical case study of transitional and transformation characteristics of the Slovenian Armed Forces confirmed the hypotheses set. Here particular attention in the analysis was dedicated to transformation characteristics of the Slovenian accession, integration and professionalization processes, and the transformation concept and programme. Based on this it can be concluded that the Slovenian Armed Forces are a constituent element of modern trends in the changing military organizations and not merely a companion of changes brought about by other, primarily big countries. Special attention was given to the analysis of the past and present contribution of the Slovenian Armed Forces to international operations and missions. Moreover, the Forces' support function in protection and rescue operations, humanitarian assistance, and solidarity in national and international environment as well as their impact on transformation changes in the military and beyond were also

explored. The analysis also specifically touched on the milestones of implementing gender equality and women's representation in the Slovenian Armed Forces.

The identified positive solutions, particularly in the process of professionalization and accession as well as the integration into the Alliance, including the achievements of the transformation period, are particularly emphasized. The effects of accession and integration also reveal that the Slovenian Armed Forces completed successfully the mentioned processes and integrated efficiently into transformation initiatives, projects, concepts and programmes. These effects accelerated the professionalization and transformation of the armed forces. Surprising elements in the process are the speed and dynamics of changes which are, given the size and structures not burdened by history, quite understandable.

In evaluating the level of transformation effects actually present within the Slovenian Armed Forces and the wider defence system, and identifying the areas, which still retain characteristics of the transition period, relevant conclusions can be made with regard to the competency model, but also to approaches and results of transformation in civilian part of the Slovenian defence system.

On the basis of evaluating and confirming the basic hypothesis it can be concluded that through transformation, in big and small countries alike, a new multiplier is being sought to replace the decreasing military power of nation states and alliances, however, with small countries being more exposed and vulnerable. In this context, the Slovenian case shows that an important portion of transformation activities is influenced by trends and initiatives, projects and concepts of NATO and the EU. Without them, the current Slovenian transformation endeavours would be adaptive rather than transformational. It can be argued that the 2012 Slovenian transformation concept and programme, despite the evident economic crisis and declining opportunities for financing defence needs, is rather daring and optimistic, and conditionally realistic provided that the projected funds can be provided.

The results of empirical research provide answers to the questions and hypotheses set: about the development progress of the Slovenian defence and military organization and system, about the characteristics of transition period with early signs of transformation changes, about the achievements of accession to and integration into the Alliance, about good solutions and ideas, as well as about non-implemented goals and tasks in the process of professionalization of the armed forces which transposed to the transformation period. The results of research also provide answers about the results and effects of transformation changes achieved so far, and about the future plans that were named as Slovenian transformation challenges, and explained in the proposals for the future.

During the period of social transition, the entire Slovenian defence and military system, and the armed forces in particular, were responsible for their own transition, at the same time acting as the forerunner and successful implementer of important changes. With completion of transition, the course of changes continued through the transformation process to the period of transformation. This process in Slovenia is still unnoticeable in other areas of social life, although the challenges and circumstances dictating the process are very similar.

Key words: transition, transformation, transformation paradigm, transformation process, measurement of indicators of transformation characteristics and changes.

KAZALO VSEBINE

ZAHVALA	3
POVZETEK	6
ABSTRACT	10
KAZALO VSEBINE	14
KAZALO PREGLEDNIC, SHEM IN GRAFOV	17
1. UVOD	19
2. METODOLOŠKI OKVIR	24
2.1 Predmet proučevanja	24
2.2 Raziskovalni cilji in hipoteze	25
2.3 Metode raziskovanja.....	29
3. OPREDELITVE IN PRIMERJAVA POJMOV, TRANSFORMACIJSKE PARADIGME TER TRANSFORMACIJSKEGA PROCESA	31
3.1 Opredelitve in primerjava mejnih pojmov.....	31
3.1.1 Pojemovna raznolikost v slovenskem obrambno-vojaškem okolju	31
3.1.2 Razločevanje sprememb kot pojmovni in znanstveni izziv	39
3.2. Opredelitve tranzicije in transformacije ter razmerja med njima	42
3.2.1 Opredelitve tranzicije.....	42
3.2.2 Viri za opredelitev transformacije	42
3.2.3 Opredelitve transformacije v slovenskem prostoru.....	43
3.2.4 Opredelitve transformacije v mednarodnem prostoru	44
3.2.5 Vidiki transformacije	46
3.2.6 O razmerju med tranzicijo in transformacijo	47
3.3. Transformacijska paradigma in transformacijski proces	49
3.3.1 Transformacijska paradigma	49
3.3.2 Transformacijski proces	50
3.3.3 Dodatna razprava.....	52
4. SPREMEMBE NA OBRAMBNO-VOJAŠKEM PODROČJU PO KONCU HLADNE VOJNE	54
4.1 Spreminjanje teorij, paradigem in strategij ter njihove značilnosti po koncu hladne vojne	54
4.1.1 Teorije, koncepti in nacionalnovarnostne strategije po koncu hladne vojne	54
4.1.2 Transformacijska paradigma kot hibrid	57
4.1.3 O revoluciji na vojaškem področju in transformaciji.....	61
4.1.4 Razprava o revolucijskem oziroma evolucijskem značaju transformacije ..	64
4.2 Značilnosti pristopov k spreminjanju vojaške organiziranosti in značilnosti postmoderne vojske.....	68
4.2.1 Od RMA – prestrukturiranja in konverzije – SSR in SSG do transformacije	68
4.2.2 Značilnosti pristopov k spreminjanju vojaške organiziranosti	69
4.2.3 Pojav proaktivnega mirovnega delovanja in mirovne dividende	71
4.2.4 Tipi in značilnosti postmoderne vojske	73
4.2.5 Haltinerjevi modeli preoblikovanja nabornišтва	74

4.3 Tipologija in transformacijske značilnosti vojn in konfliktov po koncu hladne vojne	76
4.3.1 Tipologije vojn in vojaških konfliktov.....	77
4.3.2 Značilnosti vojn na prelomu tisočletja in vplivi na transformacijo.....	81
4.3.3 Od terorizma do asimetrije in protivstajništva.....	88
4.3.4 K sklepu	89
4.4 Koncept obrambnih reform in reform varnostnega sektorja v tranzicijskem obdobju.....	91
4.5 Stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje, zmogljivosti in transformacija	98
4.5.1 Stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje.....	98
4.5.2 Stabilizacijsko-rekonstrukcijske zmogljivosti	102
4.5.3 K sklepu	104
4.6 Obrambno planiranje kot orodje za transformacijo	106
4.6.1 Pojemovna paleta	107
4.6.2 Vloga ogroženosti v obrambnem planiranju	110
4.6.3 Proces obrambnega planiranja v Natu	112
4.6.4 Proces obrambnega planiranja v EU.....	116
4.6.5 Obrambno planiranje na nacionalni ravni.....	117
4.6.6 Namesto sklepa – trije vidiki preobrazbe obrambnega planiranja	119
5. PRIMERI TRANSFORMACIJSKIH ZNAČILNOSTI IN SPREMEMB S KAZALNIKI TER PRISTOPI K NJIHOVEMU MERJENJU	122
5.1 Analiza primerov transformacijskih značilnosti in sprememb.....	122
5.2 Kadrovske vidiki transformacije obrambno-vojaških organizacij	124
5.2.1 Razvrstitev kadrovskega vidika po vsebinah in elementih	124
5.2.2 Dodatna raziskovalna vprašanja za proučevanje transformacijskih značilnosti in sprememb kadrovskega vidika.....	132
5.3 Mednarodne operacije in misije kot orodje za povezljivost in integracijo ter transformacijo	135
5.3.1 Od mirovniških operacij do mednarodnih operacij in misij.....	135
5.3.2 Vplivi mednarodnih operacij in misij na povezljivost in integracijo ter transformacijo vojsk.....	137
5.4 Uresničevanje človekovih pravic in spreminjanje vloge žensk v sodobnih oboroženih silah kot pomembne transformacijske značilnosti	141
5.4.1 Spremembe na področju človekovih pravic in svoboščin ter njihov vpliv na enakopravnost spolov v oboroženih silah	141
5.4.2 Zgodovinske izkušnje o vlogi in zastopanosti žensk v oboroženih silah... ..	142
5.4.3 Spremembe funkcionalnega in socialnega imperativa ter uresničevanje enakopravnosti spolov v oboroženih silah	147
5.4.4 Novi pristopi k naboru in popolnjenju oboroženih sil ter sledenje trendom na trgu delovne sile	149
5.4.5 Sklep o transformacijskih spremembah na področju človekovih pravic in spreminjanju vloge žensk v sodobnih oboroženih silah	150
5.5 O legitimnosti, legalnosti in vojaški etiki ter solidarnostni komponenti	152
5.5.1 O razmerju med obrambnim in vojaškim pravom ter vojaško etiko	152
5.5.2 O solidarnostni komponenti sodobnih oboroženih sil	156
5.5.3 Sklep o transformacijskih značilnostih in spremembah v luči legitimnosti, legalnosti in vojaške etike ter solidarnostne komponente sodobnih vojsk	159
5.6 Merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb – pristopi in metodologije ..	162
5.6.1 Transformacija pri merjenju transformacijskih značilnosti in sprememb... ..	163
5.6.2 Randova raziskava o metodologiji merjenja nacionalne moči	164

5.6.3 Natov pristop k pregledu obrambnega planiranja in zmogljivosti.....	168
5.6.4 Metodologija IISS	175
5.6.5 Raziskava FDV – Transformacija obrambnih politik in sistemov	177
5.6.6 Razprava o pristopih in uveljavljanju metodologije merjenja transformacijskih značilnosti in sprememb	179
6. OBLIKOVANJE METODOLOGIJE MERJENJA TRANSFORMACIJSKIH KAZALNIKOV	183
6.1 Izzivi in načela za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb.....	183
6.1.1 Odsotnost metodologije in izzivi merjenja	183
6.1.2 Načela za oblikovanje metodologije merjenja na institucionalni ravni	184
6.2 Izhodišča za oblikovanje metodologije in uravnoveženost kazalnikov.....	186
7. TRANSFORMACIJA IN TRANSFORMACIJSKI PROCES V SLOVENSKI VOJSKI – ŠTUDIJA PRIMERA.....	192
7.1 Opis slovenskega vojaškega razvoja in njegovih značilnosti	192
7.1.1 Povezanost in prepletenost družbene in obrambno-vojaške tranzicije.....	192
7.1.2 Razvoj slovenske vojaške organiziranosti: od Teritorialne obrambe do integracije v Zavezništvo in transformacije Slovenske vojske.....	194
7.1.3 Ugotovitve o značilnostih tranzicijskih sprememb	200
7.2 Proces transformacije Slovenske vojske in mejniki v nastajanju postmoderne vojske.....	205
7.2.1 Mejniki pri pridruževanju Natu in integraciji Republike Slovenije vanj	205
7.2.2 Opis spreminjanja načina popolnjevanja in profesionalizacije Slovenske vojske	209
7.2.3 Slovenski pristop k transformacijskemu procesu v obdobju transformacije	217
7.2.4 Sklepi iz proučitve mejnikov v slovenskem transformacijskem procesu ...	221
7.3 Trendi, zavezniške pobude, projekti, koncepti in programi ter učinki na transformacijo Slovenske vojske.....	224
7.3.1 Zavezniška izhodišča, ki predstavljajo transformacijske trende	225
7.3.2 Analiza zavezniških pobud, projektov, konceptov in programov ter učinki na transformacijo Slovenske vojske	227
7.3.3 Projekti združevanja in souporabe na vojaškem področju v Evropski uniji.....	244
7.3.4 Analiza slovenskih integracijskih področij in učinki procesa integracije ...	246
7.3.5 O vidiku integracije in trendu ali zgolj sklicevanju nanj	249
7.3.6 Sklepi in ugotovitve o učinkih na transformacijo v slovenskem primeru ...	250
7.4 Študija primera na izbranih področjih transformacijskih značilnosti in sprememb v Slovenski vojski.....	254
7.4.1 Napovednik obsega študije primera	254
7.4.2 Metodološki okvir študije primera	255
7.4.3 Ključni pozitivni dosežki v procesu transformacije Slovenske vojske	257
7.4.4 Primeri odstopanja in cilji, ki niso doseženi	258
7.5 Analiza transformacijskih značilnosti slovenskega procesa profesionalizacije in transformacijskega koncepta	260
7.5.1 Transformacijske značilnosti in spremembe iz procesa profesionalizacije Slovenske vojske	260
7.5.2 Kako daleč je do spremembe kompetenčnega modela v Slovenski vojski.....	266

7.5.3 Nastajanje slovenskega transformacijskega koncepta	269
7.5.4 Primer določitve transformacijskih ciljev, področij in nalog Slovenske vojske (2009–2011)	271
7.5.5 Primer določitve transformacijskih ciljev, področij in nalog Slovenske vojske (2013–2018)	273
7.5.6 Sklep o značilnostih slovenskega transformacijskega koncepta	276
7.5.7 O ugotovitvah iz intervjujev in sklep	277
7.6 Uresničevanje enakopravnosti med spoloma in zastopanost žensk v Slovenski vojski	280
7.6.1 Uresničevanje politike enakopravnosti med spoloma v Slovenski vojski ..	280
7.6.2 Analiza razvojnih obdobj in njihove značilnosti	282
7.6.3 Pokazatelji zastopanosti žensk v Slovenski vojski	284
7.6.4 Vključevanje pripadnic Slovenske vojske v MOM	290
7.7 Mednarodne operacije in misije ter Slovenska vojska	292
7.7.1 Slovenski pristop k mednarodnim operacijam in misijam	293
7.7.2 Analiza pokazateljev šestnajstletnega vojaškega prispevka v MOM	298
7.7.3 Obdobja in vrste prispevkov v dosedanem slovenskem sodelovanju	307
7.7.4 Pokazatelji, v katerih se kaže dosedanja slovenska strategija	310
7.7.5 Sklep k analizi in pokazateljem slovenskega pristopa k MOM	317
7.8 Analiza dejavnosti Slovenske vojske na področju podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti	319
7.8.1 Izhodišča za analizo	319
7.8.2 Pokazatelji in analiza delovanja v nacionalnem okolju	320
7.8.3 Pokazatelji in analiza delovanja v mednarodnem okolju	328
7.8.4 Transformacijske in druge značilnosti ter izzivi, ki izhajajo iz slovenskega primera podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti	331
7.9 Slovenski transformacijski izzivi za prihodnost	335
7.10 Napotki za prihodnost	347
8. SKLEP	352
8.1. Potrditev hipotez	352
8.2. Sklepne ugotovitve	360
9. LITERATURA	365
10. SEZNAM KRATIC (s slovenskimi sopomenkami ali prevodi)	395
11. STVARNO IN IMENSKO KAZALO	395

KAZALO PREGLEDNIC, SHEM IN GRAFOV

Preglednica 4.1: Zunanjepolitični in nacionalnovarnostni pogledi na pobude in uporabo instrumentov moči	55
Preglednica 4.2: Premise nacionalnovarnostnih strategij glede na strateške poglede ..	56
Preglednica 4.3: Natovi programi in vsebine aktivnosti na področju obrambnih reform in reform varnostnega sektorja	94
Preglednica 5.1: Vsebine in elementi za merjenje vojaških zmogljivosti v Randovi študiji	166
Preglednica 5.2: Vsebine in elementi v Natovem vprašalniku o obrambnem planiranju	169
Preglednica 5.3. Vsebine in elementi iz raziskave IISS o operacijah in vplivih na zmogljivosti in transformacijo	176

Preglednica 5.4: Vsebine in elementi v raziskavi FDV o transformaciji obrambnih politik v sodobnem varnostnem okolju	178
Preglednica 7.1: Nameni in cilji transformacijskih področij slovenskega obrambnega resorja za obdobje 2013–2018	274
Preglednica 7.2: Delež zaposlenih žensk v strukturi Slovenske vojske od 2006 do 2012.....	285
Preglednica 7.3: Delež žensk v strukturi novih zaposlitev v Slovenski vojski od 2006 do 2012.....	286
Preglednica 7.4: Delež žensk v strukturi slušateljev, ki so končali šolo za častnike in šolo za podčastnike Slovenske vojske od 2006 do 2012.....	287
Preglednica 7.5: Delež žensk v strukturi PSVR od 2004 do 2012	289
Preglednica 7.6: Delež žensk v skupnem številu pripadnikov Slovenske vojske, napotenih v MOM od 1997 do 2012	290
Preglednica 7.7: Pregled mednarodnih vojaških operacije in misij, v katerih je sodelovala Slovenska vojska od 1997 do 2012	300
Preglednica 7.8: Povprečni letni prispevek Slovenske vojske v MOM od 1997 do 2012.....	302
Preglednica 7.9: Letni deleži stalne sestave Slovenske vojske sodelujoče v MOM od 1997 do 2012.....	304
Preglednica 7.10: Skupni stroški sodelovanja Slovenske vojske v MOM od 2004 do 2012	307
Preglednica 7.11: Pokazatelji vzdržljivosti slovenskega vojaškega prispevka v MOM od 1997 do 2012.....	311
Preglednica 7.12: Prispevek slovenske Policije v mednarodnih civilnih misijah od 1997 do 2012	313
Preglednica 7.13: Deleži povprečnih slovenskih letnih vojaških prispevkov od 1997 do 2012 v MOM pod vodstvom Nata, EU, OZN in OVSE....	314
Preglednica 7.14: Delež prispevka Slovenske vojske v Natovih operacijah Kfor in Isaf glede na število napotenih pripadnikov od 2000 do 2012.....	316
Preglednica 7.15: Angažiranje Slovenske vojske pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah v Sloveniji od 1994 do 2012.....	321
Preglednica 7.16: Pregled sodelovanja helikopterjev Slovenske vojske pri akcijah reševanja in pomoči v Sloveniji od 2005 do 2012	323
Preglednica 7.17: Pokazatelji analize delovanja in vplivov angažiranja Slovenske vojske ob poplavih v Sloveniji od 1994 do 2012.....	326
Preglednica 7.18: Humanitarno in solidarnostno angažiranje Slovenske vojske v MOM od 1997 do 2012	329
Shema 4.1: Tipologija vojn glede na raven tehnološkega razvoja	78
Shema 4.2: Tipi konfliktov glede na spekter bojevanja po Murdeni	79
Shema 4.3: Prikaz spreminjanja tipologije vojn po projektu COW	80
Shema 4.4: Razmerja in razlike med obrambnim planiranjem in operativnim načrtovanjem	109
Shema 4.5: Proces obrambnega planiranja v planskem ciklu	115
Shema 4.6: Sprememba okvirov za obrambno planiranje in operativno načrtovanje	120
Shema 7.1: Prikaz obdobj pri pridruževanju Republike Slovenije Natu in integraciji vanj.....	209
Shema 7.2: Integracijska področja slovenske včlanitve in integracije v Nato	246
Graf 7.1: Skupno število pripadnikov SV, napotenih v MOM od 1997 do 2012	303

1. UVOD

Pojav hladne vojne je zaznamoval drugo polovico prejšnjega stoletja, tako kot obe svetovni vojni pred njim. Prva se je začela pred stotimi leti in jo Münkler (2013) označuje kot prakatastrofo (izvirno *Urkatastrophe*) človeštva in veliko vojno, da bi še bolj poudaril pečat, ki ga je pustila dvajsetemu stoletju. S katastrofičnim značajem se po njej kljub opaznim posledicam zmagovalci, še manj pa poraženci, niso strinjali. Po načelu, da lahko bolje in učinkoviteje, so dve desetletji zatem divjali v drugo, še bolj uničujočo morijo. Po drugi vojni so mnogi, ki jim je bilo vojnega pekla in uničevanja dovolj, govorili »nikoli več vojne«. Vendar vojn preprosto ni bilo mogoče izbrisati z družbene scene, zato je kot primeren nadomestek za svetovno vojno prišel pojav »hladne vojne«. Ta je oboroževalno tekmo, skupaj z jedrskim zastraševanjem in množičnimi vojskami, pa tudi s priseganjem na oblike totalne vojne, privedla do neslutnih razsežnosti (Creveld 2000, 186–213). Po štirih desetletjih je sledil preobrat, ki ni nastal na vojaškem, temveč na ekonomskem področju in je poleg razpada enega do tedaj prevladujočih blokov končal tudi obdobje družbenega sistema v njem. S koncem hladne vojne pa so se posledice, ne le za vojake in vojsvo, pojavile na obeh straneh blokov in so presegle vsa predvidevanja in pričakovanja.

V zgodovini človeštva in vojsva še posebno je imel razvoj vedno pomembno vlogo in obratno, velikokrat sta vojsvo in njegovo poslanstvo poganjala razvoj, da bi se dosegli premoč, uspehi v bojevanju in zmage v vojni. Skoraj petdeset let prejšnjega stoletja so velike spremembe, ki jih je prinašal razvoj tehnike in tehnologije vojaškega delovanja, poimenovali z vojaškimi revolucijami ali revolucijami v vojaških zadevah (angl. Military Revolution; Revolution in Military Affairs) (Rogers 1995, Parker 1996). Potrditve zanje so iskali v tehničnih inovacijah vse od 16. stoletja naprej in se zgledovali tudi po primerih iz družbenega spreminjanja. Z omenjenimi revolucijami na vojaškem področju so označevali hitro in globalno spremembo ključnega nosilca v tehniki ali tehnologiji vojaškega delovanja, vse do pojava informacijske dobe. V njej pa so informacije, kot tako imenovane mehke sestavine, vedno bolj nadomeščale vlogo pomembnih delov trdih vojaških sistemov in s tem prevzemale vlogo ključnega nosilca (Alberts 2003, Alberts in drugi 2004). Tako je informacijska doba, čeprav tudi v njej srečamo pojmovanje »doba informacijske in digitalne revolucije«, omajala predstavo o revolucijah na vojaškem področju in o revolucionarni paradigmi nasploh. Ta preobrat se je zgodil kmalu po razpadu bipolarne delitve sveta in je do takrat prevladujoče

mehanizme uravnoveženja moči povsem spremenil ter jim dal drugačne uteži. Obenem so oživljala spoznanja (Potts in Thackray 2005, Binnedijk in Kugler 2006) o tem, da se globalno spreminjanje na obrambno-vojaškem področju, poleg hitrega in radikalnega spreminjanja, imenovanega revolucija, lahko dogaja tudi drugače, vendar manj nasilno. Odgovor je bil v transformaciji oziroma preobrazbi in v ugotovitvi, da se v naravnem razvoju in tehničnih procesih dogajajo številne korenite spremembe, ki niso povezane z nasilnim spreminjanjem in poimenovane kot revolucije.

Spreminjanje družbenih organizacij, tudi obrambno-vojaških, je njihova stalnica, iskanje in oblikovanje novih modelov organiziranosti pa sta pogosto tudi gonili njihovega napredka. Prilagajanje ali spreminjanje organizacij je mogoče opazovati in proučevati, pa tudi predstavljati z različnih zornih kotov. Odvisno od ciljev spreminjanja, pristopov ter uporabljenih strategij in metod se različno opredeljujejo tudi obdobja sprememb, kot so obdobja revolucionarnih sprememb, obdobja prilagajanja ali prehodna oziroma tranzicijska obdobja ter v zadnjem času vse pogostejše tudi transformacijsko obdobje. To je sproženo s transformacijsko paradigmo, ki kaže težnjo po tem, da postane nova teorija spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti.

Če je v obdobju industrijske revolucije prevladovala tehnologija, za informacijsko obdobje velja, da prevladuje znanje. Med najpomembnejšimi elementi transformacije so intelektualni – znanje, učenje in razumevanje. Pri tem je učenje najmočnejše orodje transformacije, kar je toliko pomembnejše v sistemih in družbah znanja. K navedenemu pa spadajo tudi znanstvena proučevanja transformacije v nacionalnem in mednarodnem okolju, ki potekajo tako na področju družboslovnih kot tudi vojaških znanosti.

Pojav transformacije in njene paradigme z značilnostmi in spremembami ter transformacijski proces na obrambno-vojaškem področju, kar je predmet raziskave v disertaciji, postavljata več vprašanj in izzivov. Med njimi na primer, ali ne gre le za nov in zgolj tekmovalni pojem, temveč za novo vsebino in širino, ki istočasno predstavlja novo kakovost v dojemanju, pristopih in spreminjanju obrambno-vojaških sistemov. Treba je namreč priznati, da sta transformacijska paradigma in njena filozofija še nedodelani in premalo raziskani ter preizkušeni v praksi, čeprav ravno na obrambno-vojaškem področju delata pomembne korake. Morda zato, ker po obdobju vojne nastopi obdobje miru, ko so v preteklosti potekale priprave za naslednjo vojno, ali zato, ker poteka tekma za naslednjega ključnega nosilca, ki bo zagotavljal prevlado oziroma premoč. Morda pa tudi zato, ker sta se stoletja nasprotujoča si nauka Hobbesa in

Kanta o vlogi države, varnosti in vojn tako približala, da se bo za globalni svet našla kombinacija njunih stališč, pomembnih za ravnotežje med mehanizmi in zakoni nacionalnih držav ter nadnacionalnih skupnosti.

Na vprašanje, zakaj je tematika transformacije na obrambno-vojaškem področju sploh pomembna za slovensko znanost, je mogoče odgovoriti z več argumenti tako s politološkega, sociološkega kot tudi obramboslovnega vidika. Prvič zato, ker kaže na kompleksnost institucionalnega in funkcionalnega spreminjanja ter dojemanja vloge vojstva ter oboroženih sil v sodobni globalizirani družbi, in drugič, ker kaže na prihodnje izzive in s trendi tudi na mogoče rešitve za ustreznejše oblikovanje obrambno-vojaških sistemov in njihovih ustrojev. Značilnost znanstvene obravnave transformacije je v tem, da je na tem področju izbor raziskav in strokovnih ter znanstvenih del zelo bogat v državah, v katerih se s transformacijo intenzivno ukvarjajo in jo jemljejo kot enega ključnih znanstvenih, konceptualnih, strateških ter praktičnih izzivov. Nasprotno pa teh študij v majhnih državah ni prav veliko. S politološkega vidika so pomembna zlasti odkrivanja sprememb v politikah, ki vodijo k drugačni vlogi sile in vojaške moči na nacionalni kot tudi nadnacionalni ravni, spremenjeni dejavniki uravnoteženja moči in posledično drugačna uporaba vojstva.

Ker transformacija vključuje spreminjanje funkcionalnega kot tudi socialnega imperativa, se s tem pojavlja tudi več izzivov za sociološko znanost. Ti izzivi so tako v pogledu strokovne preobrazbe vojaškega osebja kot tudi glede človekovih pravic, enakopravnosti spolov in zastopanosti žensk na vojaških dolžnostih, legitimnosti in legalnosti ter etike in kulture v transformiranih obrambno-vojaških organizacijah.

Spoznanja o značilnostih, zakonitostih in pojavnih oblikah transformacije so domena tudi obramboslovne znanosti, pa tudi potreba slovenske obrambne prakse. Ravno slovenski primeri številnih reorganizacij na obrambno-vojaškem področju, od katerih so v obdobju tranzicije le redke izpeljane do konca, kažejo na premajhno prisotnost in pomen uporabe izsledkov znanstvenega raziskovanja in predvidevanja. Pri opazovanju in proučevanju transformacije s stališča obramboslovne znanstvene presoje se zastavlja vprašanje, ali je transformacija res vsebinsko nov pristop ali zgolj modna muha ali celo samo novo poimenovanje za že znane procese spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti. Zato se v naši raziskavi ob značilnostih transformacijske paradigme dotikamo še razločevanja med evolucijskimi in revolucijskimi spremembami. To je v zadnjem času zelo priljubljena raziskovalna, politična pa tudi publicistična tema, ki se nanaša na vprašanje, ali je temeljito

spreminjanje v informacijski dobi mogoče doseči z revolucionarno paradigmo in ali je ta sploh sprejemljiva in uresničljiva. Ko se lotevamo proučevanja tega pojava na slovenskem primeru, se v dilemi, ali uporabiti poslovenjen tuj izraz ali slovenski ustreznici preoblikovanje oziroma preobrazba, odločamo za transformacijo.

Pri opazovanju in proučevanju transformacije se majhne države pri opuščanju starih modelov obrambno-vojaške organiziranosti in v pripravah na partnerske ali zavezniške povezave srečujejo z zelo podobnimi izzivi. V odsotnosti ali pomanjkanju lastnih znanstvenih dognanj in konceptualnih rešitev se to kaže kot pomembna pomanjkljivost, saj vpliva tudi na pripravljenost za spremembe. Ob tem se zastavlja tudi vprašanje, ali pri transformaciji ne gre le za procese spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti, ki jih uporabljajo velike države, za katere je bilo v zgodovini značilno vodenje reformnih procesov na področju nacionalne ali mednarodne varnosti. Odprto pa ostaja tudi, ali in koliko so države na svoji ravni sposobne vstopiti v transformacijske aktivnosti in ali so vse države, ne glede na svojo vojaško in ekonomsko moč, pri tem enakovredne.

Zastavlja se tudi vprašanje, ali niso morda v transformacijskih značilnostih skriti vzvodi za izginjanje ali pretirano zmanjševanje vojaške moči majhnih držav, kot se to kaže v procesih »zmanjševanja množičnih vojsk«, ki ga v svojih delih analizirata Karl Haltiner (Haltiner in Klein 2002) in Samuel Huntington (1995). S stališča majhnih držav je pomembno tudi vedeti, ali je spreminjanje obrambno-vojaških modelov organiziranosti na način, ki spodbuja oblikovanje novih zmogljivosti, v bistvu proces, ki vodi v krepitev tistih industrijsko in informacijsko razvitih držav, v katerih se proizvajajo tehnologije za te zmogljivosti, ter s tem v ukinjanje ali marginaliziranje obrambne industrije majhnih in predvsem industrijsko manj razvitih držav.

Izpostavimo, da se s transformacijo, tako v velikih kot majhnih državah, išče nov multiplikator za nadomestitev zmanjševanja vojaške moči nacionalnih držav in zavezništev, toda majhne države so v tem iskanju bolj izpostavljene kot velike. Na nadnacionalni ravni oziroma v zavezništvih sicer obstajajo pristopi, ki si prizadevajo multiplicirati nacionalna prizadevanja in pospeševati nacionalne dosežke, zlasti pri načrtovanju in izgradnji zmogljivosti ter vzpostavitvi nekaterih skupnih imenovalcev transformacijskih vizij in strategij. Vse to pa proučevanje transformacije vodi k vprašanju širše družbene preobrazbe v razmerah globalizirane družbe in informatizacije, čemur se tudi v naših razpravah ni bilo mogoče izogniti.

V slovenskem okolju je prisoten tudi strah, da bi država zaradi transformacije postala vojaško nepomembna in s tem bolj ogrožena, pa tudi, da bo Slovenska vojska izgubila svojo nacionalno identiteto. Vsi ti zadržki so dodatna spodbuda za iskanje znanstvenih in strokovnih odgovorov in argumentov na postavljena vprašanja, ki prispevajo k dopolnitvi predmeta proučevanja obramboslovne stroke ter k iskanju razumnih rešitev za transformacijo slovenskih oboroženih sil, skladno s slovenskimi potrebami ter globalnimi trendi pri zoperstavljanju vedno bolj asimetričnim ogrožanjem.

Slovenska vojska spada med obrambne sile, ki so nastale z oblikovanjem novih demokratičnih držav ob koncu hladne vojne in bipolarnosti. Je v tisti skupini držav članic severnoatlantskega Zavezništva, ki imajo mlade in majhne oborožene sile. To pa niso edine posebnosti. Slovenska vojska je v preteklih dveh desetletjih opravila zelo dinamično tranzicijsko razvojno pot. Ta se je končala s preходом v popolno poklicno vojsko, ki se dopolnjuje s prostovoljno rezervo in integracijo v Nato in vojaške strukture EU. Danes sta Slovenija in njena vojska uspešno integrirani v Zavezništvo, pa tudi v obrambne strukture EU. Med tranzicijo so imeli procesi funkcionalne in strukturalne profesionalizacije ter integracije v Zavezništvo v marsičem transformacijske značilnosti. Tudi zaradi tega se je v primerjavi strukture in organizacijskih značilnosti od nastanka v devetdesetih letih prejšnjega stoletja Slovenska vojska do danes zelo spremenila in je glede na njene začetke praktično neprepoznava (Šteiner 2012a, 61). Obrambno-vojaška tranzicija je bila že zelo zgodaj usmerjena v transformacijo oziroma v preobrazbo, ki se nadaljuje tudi po koncu tranzicije, česar na preostalih področjih družbene tranzicije v Sloveniji ne najdemo ali pa tega še ni.

V sodobnih razmerah, povezavah in zavezništvih se transformaciji tudi v slovenskem primeru preprosto ni bilo mogoče izogniti ali je obiti. Lahko bi jo drugače pojmovali ali razumevali, s čimer pa bi bili le še bolj oddaljeni od mednarodnega trenda ter tistega, kar predstavlja v najširšem pomenu, ko gre za spreminjanje obrambne paradigme tudi nad nacionalnimi okviri. V Natu je bilo večkrat mogoče slišati, da je Republika Slovenija pri transformaciji oboroženih sil lahko primer uspešnega modela in prakse za druge majhne države ter primer za njihovo vključevanje v partnerstva in zavezništva. Z raziskavo transformacijskih značilnosti na slovenskem obrambno-vojaškem področju ter predvsem v Slovenski vojski bomo v disertaciji dokazovali, kako je transformacija že uresničena in koliko je nad tranzicijskimi spremembami. Pokazali bomo tudi, ali so mednarodna pričakovanja o Sloveniji kot primeru dobre prakse in naučenih lekcij za druge države primerna ali pretirana.

2. METODOLOŠKI OKVIR

S teoretično in implementacijsko zelo pestrim spoznavanjem transformacijske paradigme sem se desetletje nazaj srečal na ameriški National Defense University v Washingtonu D.C., kjer so bili praktično vsi predmeti na magistrskem študiju povezani s proučevanjem tega pojava. Temu je, zlasti po letu 2008, sledilo obdobje družboslovnega proučevanja in empiričnega raziskovanja transformacije v Sloveniji na primeru Slovenske vojske, v kateri sem opravljal tudi odgovorne naloge. Zato k pojasnitvi tehtnosti raziskovalnega problema dodajmo še, da v slovenskem okolju ne gre zgolj za empirični izziv za raziskovalce, ampak tudi za teoretičnega, saj znanstvenih del s tega področja pri nas ni veliko. Temu dejstvu smo sledili tudi pri oblikovanju strukture in metodološkega okvira naše raziskave.

Za boljše razumevanje pa moramo pojasniti še izraz obrambno-vojaško področje, ki je v našem delu največkrat uporabljen. Ta izhaja iz razlik in povezav med obrambnim področjem (sistemom, organiziranostjo in obrambnimi dejavnostmi, angl. Defence) in vojstvom – vojaštvom (vojska, vojaške strukture in organiziranost ter vojaške dejavnosti, angl. Military) kot njegovim sestavnim delom. V slovenskem okolju sta koncept nacionalnovarnostnega sistema, pa tudi nacionalnoobrambni sistem tako normativno kot sistemsko opredeljena (Grizold 1999, 8 in 34–41). Da bi ohranili širino in povezavo na eni ter razlikovanje med obrambnopolitičnim in vojaškim vidikom transformacije tudi v slovenskem primeru na drugi strani, najpogosteje uporabljamo izraz obrambno-vojaško področje (sistemi, strukture, organiziranost). S tem ne želimo negirati sprejete in uveljavljene hierarhije, želimo pa poudariti, da transformacija oboroženih sil ni zgolj vojaška domena. Takšne pristope zasledimo tudi pri proučevanju tujih virov. Pri tem najdemo tudi razlikovanje in uporabo izrazov obrambna transformacija (angl. Defence Transformation) za področje tako imenovane obrambne administracije in obrambne politike ter izraz vojaška transformacija (angl. Military Transformation) za področje vojstva (Binnendijk in drugi 2002; Neal in drugi 2009).

2.1 Predmet proučevanja

V doktorski disertaciji **Transformacija oboroženih sil po koncu hladne vojne – primer Slovenske vojske** je predmet proučevanja transformacija oboroženih sil s značilnostmi in kazalci ter metodologijo merjenja. Poseben izziv so najprej pojmovni in

zatem tudi institucionalni instrumentarij ter pristop k transformaciji na obrambno-vojaškem področju, ki se je že uveljavil v Natu, katerega sestavni del je tudi Slovenija.

V disertaciji obravnavamo tematiko transformacije v slovenskem prostoru ter dodajamo nadgradnjo tistih znanstvenih del, ki obravnavajo legitimnost vojaštva, preoblikovanje sodobnih vojsk in značilnosti slovenske vojaške tranzicije. Namen raziskave je usmerjen v proučitev in primerjavo značilnosti procesa spreminjanja oboroženih sil po koncu hladne vojne v obdobjih tranzicije in transformacije, v pojasnitev transformacijskih značilnosti in sprememb ter pristopov, s katerimi naj bi jo v posameznih državah in nadsocijalnih strukturah oziroma zavezništvih dosegli, ter v njihove pojavne oblike v Slovenski vojski.

2.2 Raziskovalni cilji in hipoteze

V disertaciji Transformacija oboroženih sil po koncu hladne vojne: primer Slovenske vojske smo si zastavili te raziskovalne **cilje**: (1) razlaga pojma transformacija in primerjava sorodnih izrazov o spremembah na obrambno-vojaškem področju; (2) predstavitev transformacijske paradigme in transformacijskega procesa; (3) predstavitev značilnosti spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti; (4) oblikovanje metodologije merjenja kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb; (5) primerjava tranzicijskega in transformacijskega procesa ter sprememb na obrambno-vojaškem področju v Republiki Sloveniji; (6) analiza transformacijskega procesa in transformacijskih značilnosti ter sprememb v Slovenski vojski.

Pri **razlagi pojma transformacija in primerjavi sorodnih izrazov o spremembah na obrambno-vojaškem področju** izhajamo iz dejstva, da se ti pojavi spreminjanja po koncu hladne vojne v različnih strokovnih in znanstvenih virih ter obrambno-vojaški praksi opisujejo z vrsto izrazov, ki so lahko sinonimi za opis enakih pojavov, večkrat pa so uporabljeni za opis povsem različnih, čeprav so si na prvi pogled precej podobni. V disertaciji zato pojasnjujemo in primerjamo vsebino izrazov, ki govorijo o spremembah na obrambno-vojaškem področju. Ti izrazi so na eni strani konsolidacija, konverzija, modernizacija, preoblikovanje, prestrukturiranje, reforma in reorganizacija, revolucije na vojaškem področju in reinženiring ter na drugi preobrazba in transformacija.

Predstavitev transformacijske paradigme in transformacijskega procesa je v disertaciji pomembno izhodišče proučevanja. Zato je drugi raziskovalni cilj usmerjen

v predstavitev temeljnih značilnosti transformacijske paradigme ter njeno uveljavljanje na nacionalni in mednarodni ravni, kar imenujemo transformacijski proces, ter v predstavitev področij, na katerih se kaže prisotnost transformacijskih značilnosti in sprememb v obrambno-vojaških sistemih sodobne družbe. Pri tem smo opazovali obstoj transformacijskih konceptov, programov in akcijskih načrtov, kadrovske vidike transformacije vojaškega osebja ter usmerjenost v izobraževanje in usposabljanje, uvajanje sprememb v razvojno-raziskovalno dejavnost in eksperimentiranje, pa tudi pristope k učenju iz izkušenj ter obstoj transformacijskih omrežij in povezav, s katerimi se širi krog znanja in izkušenj, kar vpliva na spremembe. Poleg tega smo primerjali spreminjanje funkcionalne in socialne strukture vojsk, spremembe v njihovem etičnem in solidarnostnem profilu v delovanju v nacionalnem in mednarodnem okolju.

Za potrditev celovitosti transformacijske paradigme in procesa, iskanje njihovih izvorov in vplive nanju predstavljamo **značilnosti spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti**. Pri tem izhajamo iz spreminjanja obrambnih paradigem, tipologije vojn in konfliktov ter trendov in značilnosti postmodernih vojsk po koncu hladne vojne. V procesih spreminjanja obrambno-vojaških organizacij so bile, gledano zgodovinsko, zaradi svoje ekonomske in tehnološke moči vedno v prednosti velike države. V disertaciji proučujemo, ali to drži tudi, ko govorimo o transformacijskih procesih, ali pa je ravno tu prišlo do situacije, v kateri lahko tudi majhne države enakovredno sodelujejo v skupno dogovorjenih procesih spreminjanja.

Oblikovanje **metodologije merjenja kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb** je osrednji izziv disertacije tudi zato, ker ta metodologija v mednarodnem okolju še ni dokončno oblikovana in v uporabi. Zavedajoč se omejitev in posebnosti posameznih merskih instrumentov predstavljamo pristope in predloge ter izhodišča za metodologijo, ki omogoča opazovanje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb. Kot podlago smo uporabili kazalce, s katerimi v strokovnih virih prikazujejo nacionalno vojaško moč in merijo vojaške zmogljivosti ter dosedanje poskuse oblikovanja metodologije za merjenje transformacijskih značilnosti in njihovih sprememb. V dostopni strokovni literaturi in praksi namreč obstaja več pristopov, ki so uporabni tudi za vrednotenje in prikazovanje kazalnikov transformacije na obrambno-vojaškem področju. Natov pristop je prepoznan iz vprašalnika o obrambnem planiranju (angl. Defence Planning Questionnaire) in je podlaga za spremljanje obrambnega planiranja in zmogljivosti ter poročanja o njih. Metodologija se uporablja tako za članice Zaveznitva kot članice Partnerstva za mir. Vendar je večina poročil in drugih

dokumentov nedostopnih za širšo javnost, zato je njihova uporaba za znanstveno proučevanje in primerjave transformacijskih značilnosti in sprememb posameznih držav omejena. Med širše znane pristope k vrednotenju sprememb v obrambno-vojaških sistemih in oboroženih silah spada metodologija merjenja nacionalne moči, ki jo je razvila korporacija RAND. Pri tem smo izhajali iz raziskave *Measuring National Power in the Post-Industrial Age* (Tellis in drugi 2000). V evropskem strokovnem prostoru je prisotna tudi metodologija, ki jo uporablja ugledni britanski Mednarodni inštitut za strateške študije (izvirno *International Institute for Strategic Studies*), ki je znan predvsem po svojih publikacijah *The Military Balance*. Kot primer pristopa k merjenju transformacijskih značilnosti in sprememb, povezanih z mednarodnimi operacijami in misijami, smo uporabili raziskavo o vrednotenju vojaških zmogljivosti *European Military Capability – Building Armed Forces for Modern Operations* (IISS 2008). Dodajmo še, da zbrani instrumenti posegajo pretežno po količinskih kazalnikih vojaške moči in lahko obravnavajo le tako imenovane trde elemente. Pomemben prispevek k oblikovanju metodologije je tudi mednarodni raziskovalni projekt *Transformacija obrambnih politik in sistemov* Obramboslovnega raziskovalnega centra na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani (Grizold in drugi 2013). Projekt je potekal v letih od 2010 do 2013, namenjen je bil oblikovanju in ocenitvi transformacijskega modela obrambnih politik in sistemov. Uporabljena metodološka izhodišča projekta smo uporabili tudi za naše proučevanje. Pri oblikovanju metodologije smo vključili tudi izkušnje avtorja disertacije.

V **primerjavo tranzicijskega in transformacijskega procesa ter sprememb na obrambno-vojaškem področju v Republiki Sloveniji** smo vključili aktivnosti in pojave tako na nacionalni ravni kot tudi pod okriljem vojaških in političnih zavezništev. Proučevali smo zlasti tista področja vojaške tranzicije, za katera trdimo, da so podlaga za vojaško transformacijo. Za podkrepitev glavnih značilnosti transformacijske paradigme in procesa smo upoštevali tudi značilnosti vojaške tranzicije, pokazatelje integracije v Zavezništvo in profesionalizacije ter na podlagi tega izoblikovali sklepe o skupnih značilnostih in razlikah tranzicije in transformacije na slovenskem obrambno-vojaškem področju.

V študiji primera **transformacijskih značilnosti in sprememb Slovenske vojske** smo analizirali, do katere stopnje je v Slovenski vojski in širšem obrambnem sistemu v resnici prišlo do transformacijskih učinkov in kje še vedno ostajajo značilnosti iz tranzicijskega obdobja. Pri tem smo posebej analizirali transformacijske

značilnosti in spremembe slovenskega procesa pridruževanja in integracije, procesa profesionalizacije ter transformacijskega koncepta in programa. Iz tega ugotavljamo, ali je Slovenska vojska sestavni del sodobnih trendov pri spreminjanju na obrambno-vojaškem področju in ne le sopotnica sprememb, ki jih prinašajo druge, predvsem velike države. Posebno pozornost smo namenili analizi mednarodnih operacij in misij, v katerih sodeluje Slovenska vojska, ter analizi njenih dejavnosti na področju podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti v nacionalnem in mednarodnem okolju ter pri vplivu na transformacijske spremembe v vojski in širše. Posebej smo proučevali tudi mejnike pri uresničevanju enakopravnosti med spoloma in zastopanosti žensk v Slovenski vojski. S temi analizami dokazujemo, da definicija majhnosti v globalnem svetu ne pomeni biti neopazen ali neverodostojen partner v vojaških zavezništvi. Pri tem prepoznavnost pomeni predvsem biti zanesljiv in zmogljiv v prispevku k skupni varnosti in lastni stabilnosti.

V disertaciji postavljene cilje potrjujemo s temeljno hipotezo in šestimi izvedbenimi.

Temeljna hipoteza: Procesu tranzicijskega in transformacijskega spreminjanja oboroženih sil potekajo v velikih in majhnih državah, pri čemer je majhnim v transformacijskem obdobju omogočeno enakovrednejše sodelovanje pri spremembah znotraj nadnacionalnih struktur in vojaško-političnih zavezništev, kot pa je to bilo mogoče v tranzicijskem obdobju. Republika Slovenija je kot majhna država primer dobre prakse obrambne transformacije za druge evropske države.

Prva izvedena hipoteza – H 1: Pojem in proces transformacije se razlikujeta od tranzicijskih procesov in z njimi povezanih pojmov preoblikovanje, reorganizacija, prestrukturiranje in reforma.

Druga izvedena hipoteza – H 2: V procesih transformacije izginjajo značilnosti množičnih vojsk, kar vodi v spreminjanje relativne vojaške moči držav.

Tretja izvedena hipoteza – H 3: Transformacijski proces in aktivnosti vodijo v preobrazbo obrambno-vojaških sistemov in vojaških organizacij ter so težiščno usmerjeni v nov celovit pristop k oblikovanju multiplikatorjev, ki nadomeščajo zmanjšanje vojaških zmogljivosti, ter v spekter delovanj za obvladovanje kriz in preventivno delovanje za zagotavljanje varnosti.

Četrta izvedena hipoteza – H 4: Proces transformacije poteka v majhnih državah poteka pod vplivom trendov in pobud iz zavezništev.

Peta izvedena hipoteza – H 5: V Republiki Sloveniji sta graditev vojske za nacionalno obrambo in tranzicijsko preoblikovanje potekala hkrati, kar je povzročilo preobsežno častniško strukturo, prostorsko razpršeno infrastrukturo, prilagojeno moški populaciji na obveznemu služenju vojaškega roka, ter razvejano civilno rekrutno mrežo. Vse to so ovire Slovenske vojske v obdobju transformacije.

Šesta izvedena hipoteza – H 6: V Republiki Sloveniji se je z opustitvijo obveznega služenja vojaškega roka, projektom PROVOJ ter vstopom v Nato in EU začel proces transformacije Slovenske vojske.

2.3 Metode raziskovanja

Pri proučevanju in raziskovanju smo uporabili več metod, med njimi deskriptivno metodo, analizo pisnih in normativnih virov, primerjalno metodo, analizo statističnih podatkov, opazovanje z udeležbo, osebne izkušnje iz sodelovanja v procesih spreminjanja Slovenske vojske in nestandardiziran intervju. Opisno-deskriptivno raziskovanje je temeljni pristop za dokazovanje hipotez, pri čemer uporabljamo tako induktivno kot deduktivno logiko.

Z deskriptivno metodo ter metodo analize pisnih in normativnih virov predstavljamo značilnosti transformacijske paradigme na nacionalni, nadnacionalni in zavezniški ravni ter pojasnujemo potek prilagajanja obrambnega sistema v Republiki Sloveniji in Slovenske vojske v obdobju družbene in vojaške tranzicije ter v transformacijskem procesu, ki se delno prekriva s tranzicijskim obdobjem.

S primerjalno metodo in metodo analize kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb oblikujemo izhodišča za metodologijo merjenja transformacijskih kazalnikov. Nabor kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb omogočajo področja, elementi in vsebine v študijah RAND in IISS, metodologije v mednarodnem raziskovalnem projektu Transformacija obrambnih politik in sistemov, pa tudi predstavljeni elementi transformacijskih značilnosti in sprememb na konceptualni ravni. Poseben izziv sta bila izbira in mešanje količinskih ter kakovostnih kazalnikov. S primerjalno metodo smo ugotavljali stanje transformacije v Republiki Sloveniji ter iskali primerljive ilustracije s transformacijskimi aktivnostmi v Zavezništvu.

Z metodo opazovanja z udeležbo ter na podlagi lastnih izkušenj smo predstavili, kako se je Slovenska vojska v obdobju tranzicije razvijala iz množične vojske za totalno nacionalno obrambo v stalno vojsko z večjim poklicnim jedrom ter kako v

procesu transformacije in ob vstopu v transformacijsko obdobje v profesionalno vojsko s prostovoljno pogodbeno rezervo, to pa primerjali z izsledki drugih raziskav. Pri opazovanju z osebno udeležbo v študijah primerov tudi Yin (2009 17) opozarja na prednosti kot tudi pomanjkljivosti te metode. Prednosti so v tem, da je omogočena predstavitev realnosti do podrobnosti in v širino. Pomanjkljivosti pa so lahko poleg subjektivizma in nekritičnosti tudi splošno opazovanje ali zgolj zbiranje podatkov.

Ugotovitve iz nestandardiziranih intervjujev oziroma pogovorov z udeleženci v slovenski obrambno-vojaški tranziciji in transformaciji smo uporabili pri oblikovanju sklepov. S tem smo si prizadevali za dodatno preveritev stališč in ugotovitev iz opazovanja z osebno udeležbo ter tako zmanjšanje morebitne subjektivnosti in nekritičnosti. To še posebno velja za razumevanje in prepoznavanje slovenskega transformacijskega koncepta in analizo načrta transformacijskih aktivnosti za prihodnje obdobje. Pri iskanju odgovorov na vprašanja o dojetanju in implikacijah transformacije v mednarodnem okolju pa smo uporabili dostopne empirične podatke iz rezultatov mednarodnega razlikovalnega projekta Obrambnega raziskovalnega centra FDV.

Naša raziskava je v empiričnem delu usmerjena v študijo primera transformacije Slovenske vojske, ki se je lotevamo s pojasnjevalno posamično študijo primera (angl. Explanatory Single Case Study). Ta po Yin (2009, 17) omogoča proučevanje konkretnih vsebin, dogodkov, pojavov in aktivnosti, pa tudi pojasnitev, razjasnitev in razsvetlitev odločitev in dejanj ter procesov, zakaj so bili sprejeti, kako so bili implementirani in s kakšnim rezultatom. Ker zajemamo Slovensko vojsko kot eno organizacijo in jo analiziramo z več raziskovalnih področij, pa lahko po Yinovi tipologiji naš primer razvrstimo v integrirano (izvirno *Embedded*) pojasnjevalno posamično študijo primera (prav tam, 46–50).

V empiričnem delu smo pri študiji izbranih področij transformacijskih značilnosti in sprememb v Slovenski vojski uporabili vse napovedane metode, najpogosteje deskriptivno metodo ter analizo dokumentov in dostopnih virov. V primerjavi s pokazatelji stanja ali na podlagi poznavanja področja smo oblikovali ugotovitve in sklepe. Dodajmo, da smo svoje ugotovitve snovali na podlagi dokumentov in ne zgolj opazovanj ali pričevanj. Pri tem so pomembne statistične obdelave zbranih empiričnih podatkov, bodisi primarnih bodisi sekundarnih, ki so že bili javno objavljeni, pogosto pa smo se opirali tudi na avtorjeve predhodne raziskave in publiciranje. Metodološki pristop k študiji izbranih primerov smo posebej predstavili tudi v uvodu vanjo.

3. OPREDELITVE IN PRIMERJAVA POJMOV, TRANSFORMACIJSKE PARADIGME TER TRANSFORMACIJSKEGA PROCESA

3.1 Opredelitve in primerjava mejnih pojmov

Poimenovanje nekaterih stvari, dejanj, procesov ali celo miselnih tvorb je pomembno za njihovo razumevanje in uporabo. Ko gre za uveljavljanje že znanega izraza na nekem novem področju, pa je treba upoštevati tudi, ali se lahko na njem uveljavi, kako dolgo lahko ostane v rabi ter kakšna je njegova sprejemljivost v teoriji in praksi. S tem mislimo predvsem, ali beseda lahko vzdrži strokovno presojo in potrditev v praksi in času.

V slovenskem izrazju in praksi imamo vrsto besed za spreminjanje organizacij, ki so se bolj ali manj uveljavili tudi pri spreminjanju obrambno-vojaške organiziranosti. Opazni med njimi so konsolidacija, konverzija, modernizacija, preoblikovanje, prestrukturiranje, reforma in reorganizacija. K tem je treba dodati še štiri, in sicer so to revolucija v vojaških zadevah in reinženiring na eni strani ter preobrazba, ki je sopomenka za izraz transformacija, na drugi strani. Teh štirih izrazov glede na našo obravnavo ne bomo uvrščali v mejne, čeprav spadajo v pojmovno raznolikost, ki jo pojasnjujemo v nadaljevanju.

3.1.1 Pojmovna raznolikost v slovenskem obrambno-vojaškem okolju

Za pojasnjevanje slovenskih izrazov bomo uporabili predvsem Slovar slovenskega knjižnega jezika – SSKJ (SAZU 2000) in nekatere druge slovarje¹ ter strokovne vire, ki vsebujejo ali opisujejo izraze, ki se nanašajo na spreminjanje obrambno-vojaške organiziranosti. Dodajamo različno uporabo nekaterih slovenskih izrazov v tujih jezikih oziroma njihovo prevajanje, kar je opazno zlasti v prispevkih in delih slovenskih avtorjev, objavljenih v tujini. Vse to kaže na slovensko posebnost ali težavo ob dejstvu, da je večina slovarjev, ki v drugih jezikih pojasnjujejo slovenske izraze s tega področja, v Sloveniji izdana v novem tisočletju.

Konsolidacija: Izraz konsolidacija po SSKJ (SAZU 2000, 427) pomeni utrditev, okrepitev in se uporablja, ko gre za notranjo konsolidacijo, na primer države ali položaja. Izraz vojaški organizaciji ni tuj, saj se z njim srečuje praktično po vsaki vojaški akciji ali operaciji in ga opredeljuje tudi Vojaška doktrina (Furlan in drugi 2006,

¹ Ti so: Vojaški slovar (Korošec 2002), Slovar tujk (Verbinc 1978), Veliki slovar tujk (Tavzes in Adlešič 2002), Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar (Brinc in drugi 2006), Vojaški slovar – slovensko-nemški (SIB 2010) in Cambridge Advanced Learner's Dictionary – CALD (Cambridge University Press 2008).

96). V praksi obrambno-vojaških sprememb pa so bile s konsolidacijo označene tudi aktivnosti za utrditev stanja v Slovenski vojski, ki so bile povezane s kadrovskega zadevami in izboljšanjem profesionalizacije (Šteiner 2011f). Predvsem v obdobju 2009–2011 se v Slovenski vojski poskuša s konsolidacijo odgovoriti na nastajajoče razmere, ki jih kadrovskemu področju prinaša finančna kriza, ter na podlagi ugotovitev strateškega pregleda obrambnega resorja iz leta 2009 izboljšati stanje².

Konverzija: Konverzijo SSKJ (SAZU 2000, 430) opredeljuje kot najpogosteje zavestno spremembo, ki vključuje lastnosti, oblike, vsebine in se lahko nanaša na spremembo državne ureditve ali mednarodnih odnosov, pa tudi druge vrste sprememb (ekonomske, filozofske, finančne, fizikalne, fiziološke, kemične in druge), Verbinc (1978, 116) pa jo označuje kot spreobrnitev, preureditev, pretvorbo.

Obrambno-vojaška konverzija je na znanstvenem področju v Sloveniji dobro raziskana in obdelana v številnih prispevkih³, najpogosteje se povezuje z obrambno-vojaškim prestrukturiranjem. Jelušič pravi, da je obrambna konverzija oznaka za proces preureditve družbe po oboroženem spopadu. Od šestdesetih let prejšnjega stoletja pa so izraz uporabljali tudi za razlago koncepta krčenja obrambnih sektorjev in razorožitev v različnih državah (Jelušič 2002b, 149). Procesi obrambne konverzije potekajo na različnih področjih, najpomembnejša pa so: (1) demobilizacija in krčenje števila osebja; (2) razoroževanje, kar povzroči tudi preusmeritev proizvodnih sredstev iz vojaške v civilno sfero ter uporabo teh sredstev v civilne namene; (3) ekonomske, psihološke, kulturne in politične spremembe, ki se pojavljajo v družbah zaradi zmanjševanja vojaških prizadevanj (prav tam, 151–165). K slednjim je treba dodati tudi konverzijo vojaških objektov, ki ima prav tako vrsto dimenzij, od urbanistične in arhitekturne do okoljske idr.⁴ Vse navedeno pa ima tudi posebno sociološko dimenzijo (prav tam; Selby in Jelušič 1999).

Dodajmo še, da se izraz v slovenski obrambno-vojaški praksi ni uveljavil. To bi lahko pripisovali tudi značilnostim sprememb, ki so se dogajale v Sloveniji in so bile drugačne kot v državah z intenzivnejšimi procesi demobilizacije, razoroževanja in demilitarizacije. Razlog je lahko tudi v tem, da so vsaj na začetku nekateri procesi

² Leta 2012 so podobna prizadevanja v Slovenski vojski poimenovali stabilizacija (Pišlar 2013).

³ Več o tem v: Jelušič (2002b); Jelušič, Garb, Prebilič in Kočevar v Malešič (2002); Kočevar (2001); Kotnik (2002), pa tudi drugi avtorji v prispevkih o reformah ali prestrukturiranju na obrambnem področju.

⁴ Prebilič (2002, 188–189) navaja, da je konverzija postopek preobrazbe nekdanjih vojaških objektov in orožja ter prekvalificiranje osebja. Konverzijo vojaških objektov pa po Melmanu označuje kot preoblikovanje industrije, laboratorijev, poligonov, vojaških baz in druge infrastrukture, namenjene vojaškim potrebam, za civilno uporabo.

konverzije v Sloveniji potekali brez zgedovanja po mednarodnem okolju ali pa brez upoštevanja obrambne stroke, ki je pojav konverzije na veliko raziskovala in izraz uporabljala. Navedeno velja tudi za konverzijo vojaških objektov in vojaške industrije v Sloveniji, kjer značilnosti teh sprememb, kljub manjši intenzivnosti, vendarle niso bile drugačne kot v drugih državah⁵, niso pa v slovenski praksi prav pogosto poimenovane s konverzijo. Ugotavljamo, da z zmanjšanjem ali končanjem glavnih procesov in sprememb, povezanih z razorožitvijo, demilitarizacijo in demobilizacijo po koncu hladne vojne, v strokovnem prostoru ugasne tudi pojavljanje izraza konverzija. Gotovo tudi zaradi pojava novih in tekmovalnih izrazov.

Modernizacija: Izraz modernizacija se najpogosteje uporablja v povezavi z opremljanjem z najnovejšimi tehničnimi in strokovnimi pridobitvami (SAZU 2000, 566). V vojskah modernizacija pomeni posodobitev vojaške opreme, bodisi z uvajanjem nove bodisi posodabljanjem obstoječe, in tehnoloških procesov oziroma delovanja.

V Sloveniji se v dolgoročnih in drugih razvojnih dokumentih obrambnega sistema in vojske izraz modernizacija najpogosteje uporablja pri opredelitvah opremljanja ter skupaj s izrazom reorganizacija oziroma preoblikovanje in transformacija.⁶ Iz tega sklepamo, da je modernizacija zastopana v številnih procesih oziroma oblikah spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti ali pa nastopa kot samostojna razvojna sprememba. Pri prevajanju slovenskega izraza v mednarodnem okolju ne opazimo posebnosti.

Preoblikovanje: SSKJ (SAZU 2000, 1006) izraz preoblikovati opisuje kot dati čemu drugačno obliko in preoblikovati se kot dobiti drugačne značilnosti, preoblikovanje pa kot postopek, v katerem se te spremembe dogajajo.

V Sloveniji se v razvojnih ter strateških obrambno-vojaških dokumentih najpogosteje uporablja prav izraz preoblikovanje Slovenske vojske. Izraz prevladuje predvsem v letih od 1999 do 2009. Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske iz leta 2004 je tako navajal cilje preoblikovanja in razvoja ter v nadaljevanju opredeljeval preoblikovanje vojske s prednostnimi nalogami in cilji, spremembo strukture in obsega Slovenske vojske ter dejavnosti v zvezi s preoblikovanjem (Šteiner 2000, 23). Zanimivo, da terminološko prakso nadaljuje

⁵ O tem tudi v: Kopač (2006) ter Jelušič in Kopač (2006).

⁶ V Resoluciji o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske iz leta 2004 (ReDPROSV, Ur. l. RS, št. 89/2004) je to v 4. poglavju pri opremljanju. V aktualni resoluciji do leta 2025 (ReSDPROSV25, Ur. l. RS, št. 99/2010) pa v posebnem 9. poglavju z naslovom: Modernizacija Slovenske vojske.

Srednjeročni obrambni program 2013–2018 iz leta 2013, ko navaja preoblikovanje strukture in zmogljivosti Slovenske vojske ter reformo obrambno-upravnega dela, čeprav hierarhično višji dokument Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do 2025 iz leta 2010 namesto preoblikovanja nedvoumno opredeljuje transformacijo kot glavni proces sprememb.

Izpostavimo, da se izraz preoblikovanje v Sloveniji uporablja v ožjem in širšem pomenu. V ožjem pomenu za prikazovanje sprememb, ki prinašajo neko novo obliko, bodisi v strukturi bodisi v zmogljivostih ali celo dejavnostih, kot na primer pri izobraževanju in usposabljanju. Pri tem zasledimo tudi enačenje preoblikovanja z reorganizacijo, ne le v praksi, temveč tudi v strokovnih delih. V širšem smislu so z izrazom preoblikovanje zajete spremembe, pri katerih je jasno, da ne gre zgolj za drugačno obliko sprememb ali reorganizacijo, ampak je mišljena prenova ali celo preobrazba. Dodajmo, da je izraz preoblikovanje tisti, ki označuje spremembe v obdobju profesionalizacije in pridruževanja Natu in EU oziroma se pretežno uporablja zanje.

Poleg konverzije in prestrukturiranja sta izraz in področje preoblikovanja vojske tisto, kar je tudi v slovenski strokovni javnosti dobro raziskano in predstavljeno. Za uveljavitev na strokovni in implementacijski ravni pa je bil potreben določen čas. Tudi osebna proučevanja in raziskovanja so bila velik del poklicne kariere namenjena tem vprašanjem in izzivom⁷. Slovenski primer preoblikovanja na obrambno-vojaškem področju je predstavljen tudi v Grizold (2005, 95–146), analiza preoblikovanja zaradi spremembe popolnjenja oboroženih sil sodobnih evropskih držav pa v Kotnik (2002). Za pojasnjevanje v tujini se je izraz preoblikovanje prevajal v *defence and force restructuring* (Manigart in Jelušič 2001) v uradnih dokumentih pa v *reorganization* in po letu 2005 bolj ustrezno v *transformation*.

Prestrukturiranje: Izraz se po SSKJ (SAZU 2000, 1023) uporablja za spremembe strukture organizacije ali prestrukturiranje sistemov. V tem kontekstu se je najpogosteje uporabljal tudi na obrambno-vojaškem področju pri opisovanju spreminjanja formacijske sestave poveljstev in enot ali strukture cele vojske oziroma obrambnega sistema. Slovar Univerze Cambridge opisuje izraz *restructure* kot organizirati podjetje, posel ali sistem na nov način, da bi bil učinkovitejši (CALD 2008,

⁷ Ta proučevanja obsegajo oblikovanje reakcijskih sil v Slovenski vojski (Šteiner 2001a), projektiranje preoblikovanja Slovenske vojske (Šteiner 2001b in 2002a) ter preoblikovanje vojaške logistike v Slovenski vojski (Šteiner 2003) idr.

1218). Nekateri avtorji spremembe, povezane s prestrukturiranjem, zlasti v gospodarstvu enačijo z reorganizacijo (Možina in drugi 1994). Spet drugi pa prestrukturiranje oboroženih sil pojmujejo širše ter ga povezujejo z obrambnimi reformami (Grizold 2005, 23) ali v posebnem konceptu sprememb, povezanih s konverzijo (Jelušič 2002b, 145–158). Obrambno prestrukturiranje in konverzija sta namreč zaznamovala desetletje po koncu hladne vojne⁸, ko je obenem postalo tudi jasno, da samo s prestrukturiranjem ni mogoče doseči vseh potrebnih sprememb.

Reforma: Izraz reforma se po SSKJ (SAZU 2000, 1153) uporablja za označevanje sprememb in spreminjanje sistema oziroma ureditve česa ali vsebine česa. Izraz reformirati pa se uporablja za spremeniti sistem, ureditev česa, reformirati organizacijo, nauk ali vero ipd. Slovar tujk (Verbinc 1978, 603) francosko besedo *reforme* povezuje z izboljšanjem in s popraviti, latinsko besedo *reformare* pa s preoblikovanjem.

Dodajmo, da se je ta izraz v mednarodnem okolju dobro uveljavil in se uporablja v zelo širokem kontekstu reformnih prizadevanj za nacionalno in mednarodno raven. Obrambna reforma je definirana kot usklajen sklop aktivnosti, namenjenih izboljšanju učinkovitosti obrambnih sil (Law 2009). Obsega proces, v katerem vlada in pristojno ministrstvo pregledata vlogo in cilje obrambnih sil in ministrstva ter jih konceptualno usmerita v doseganje sposobnosti za odziv na prevladujoča tveganja in ogrožanja v prihodnjih srednje- in dolgoročnem obdobju, zanje oblikujeta ustrezne programe in načrte ter zagotovita njihovo uveljavitev in nadzor nad njimi (prav tam).

Slovenska obrambno-vojaška praksa uporablja reformo pretežno za splošno označevanje sprememb ali izboljšav, in sicer kot samostojen izraz ali v povezavi z drugimi, zlasti z reorganizacijo in preoblikovanjem (Jelušič 2002a in 2005 ter Kožar 2007). Ker je tujka poslovenjena in široko sprejeta, pri prevajanju slovenske besede in tolmačenju v tujem jeziku ni razhajanj⁹. V mednarodnem okolju so obrambne reforme v strokovnih virih in praksi zelo široko zastopane.

V mednarodnem okolju tako zasledimo poseben koncept reform varnostnega sektorja in reform upravljanja varnosti (angl. Security Sector Reform – SSR in Security Sector Governance – SSG) (DCAF 2010), s katerim se poskuša spodbujati države v

⁸ O posebnem vidiku nastalih sprememb, s katerimi je sprožen proces prestrukturiranja in konverzije v štirih nekdanjih državah Varšavskega pakta (Češkoslovaški, Vzhodni Nemčiji, Madžarski in Poljski), tudi v knjigi, ki prikazuje umik sovjetske oziroma ruske vojske iz držav osrednje Evrope v letih od 1990 do 1994 in ostaline te strateške spremembe (MOD Slovak Republic 2005).

⁹ To potrdi tudi primerjava CALD (2008, 1194) in SIB (2010, 820).

tranziciji in jim pomagati v pokonfliktnih reformnih prizadevanjih. Koncept SSR in SSG se je pojavil v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja v obdobju tranzicije v Vzhodni Evropi za reformo in spreminjanje varnostnega sektorja po demokratičnih načelih. Koncept prisega na celostni pristop k varnosti, temelječi na demokratični oblasti, vladavini prava in človekovih pravicah. V bistvu gre za široko zasnovana reformna prizadevanja za zagon ali pospešitev družbene tranzicije, s posebnim poudarkom na varnostnem sektorju¹⁰. Tako SSR in SSG poleg oboroženih in varnostnih sil vključujeta še obveščevalne službe, pravosodje, strukture za nadzor meja in njihovo upravljanje, carinske službe in celo organe za varovanje človekovih pravic, enakopravnost spolov ter pravic manjšin, pa tudi nevladna vojaška združenja oziroma vojaške sindikate in privatna vojaška podjetja. Implementacija koncepta je v tranzicijskih državah in državah v razvoju ter v državah pri pokonfliktni obnovi zelo različna, odvisno od tega, ali poteka pod okriljem OZN, Nata, EU, OVSE, AU, CSTO oziroma OECD, ter od sodelovanja drugih nosilcev in podpornikov¹¹. Mednarodna podpora se uresničuje prek posebnih programov ali v sklopu mednarodnih operacij in misij, tako vojaških kot civilnih. Sklenemo lahko, da je koncept SSR in SSG med najpogosteje zastopanimi in uveljavljenimi koncepti tudi za spreminjanje obrambno-vojaške organiziranosti v obdobju tranzicije.

Reorganizacija: SSKJ (SAZU 2002, 1159) pojasnjuje reorganizacijo kot glagolnik od reorganizirati, reorganizirati pa kot na novo, drugače organizirati delo oziroma opraviti reorganizacijo. Slovar tujk (Verbinc 1978, 613) pa angleški izraz *reorganize* pojasnjuje kot preurediti, *reorganize organization* pa kot preureditev organizacije.

V organizacijski teoriji je reorganizacija (preosnova, preureditev, preustroj) proces spreminjanja organizacije in vzpostavljanja novih razmerij in struktur (Lipovec 1987, 35). Nekateri avtorji načrtno spreminjanje organizacije definirajo kot organizacijski razvoj, za katerega sta značilna spreminjanje in inoviranje organizacije (Rozman in drugi 1993, 190). Pri tem s spreminjanjem organizacije razumejo uveljavljanje zamisli, ki že obstajajo, medtem ko z inoviranjem razumejo uveljavljanje novih, povsem na novo razvitih zamisli.

¹⁰ Na kriznih območjih so reformna prizadevanja usmerjena tudi v odstranjevanje disfunkcij obstoječega varnostnega sektorja in struktur, ki so pogosto vir nestabilnosti, neprimerne politike in prakse.

¹¹ O različnih vidikih prizadevanj SSR tudi v zborniku Born, Caparini in Fluri (2002).

V slovenski obrambno-vojaški praksi je izraz pogosto uporabljen, velikokrat se uporablja tudi kot sopomenka za prestrukturiranje in prevladuje v praksi sprememb Slovenske vojske v prvem desetletju njenega razvoja. Menimo, da je izraz reorganizacija širši, saj vključuje širše polje sprememb, ne le sprememb v strukturi, temveč tudi v organiziranju in delovanju (Šteiner 1998).

Revolucija v vojaških zadevah – RMA: Definicija¹² revolucije v vojaških zadevah (angl. Revolution in Military Affairs – RMA) označuje glavne spremembe v naravi bojevanja z inovativnimi aplikacijami novih tehnologij, ki v povezavi z dramatičnimi spremembami v vojaški doktrini ter z operativnimi in organizacijskimi koncepti v temeljih spreminja značilnosti in izvajanje vojaških operacij. Vključuje tri vidike: tehnološkega, organizacijskega in konceptualnega (Marshall v Ibrügger 1998; Metz in Kievit 1995, 3). RMA prisega na revolucionarno paradigmo. Po Handleyu (1999, xxi in 8–9) vključuje spremembe v značaju in načinu bojevanja, ki krčijo bistvene kompetence nekega dominantnega nosilca oziroma oblikujejo nove bistvene kompetence v neki novi dimenziji bojevanja ali pa povzročajo oboje.

Bistvo RMA je, da razvoj tehnike sproža poleg tehnoloških tudi doktrinarne, socialne in ekonomske spremembe. Spremembe na vojaškem področju vplivajo na druga področja, tako da se ta morajo prilagoditi in spremembe sprejeti ali pa odmrejo. Izhodišče RMA so tehnološke spremembe, bodisi v opreми, uporabi sredstev ali izurjenosti vojsk, kar povzroča radikalne organizacijske in socialne spremembe ter bojevanje in uporabo vojaške sile postavlja v novo vlogo. To pomeni, da tehnološke spremembe na vojaškem področju vplivajo tudi na politiko, doktrine in strategije.

Reinženiring: Izraz reinženiring se v slovenskem prostoru pojavlja v organizacijskih teorijah in študijah kot oznaka za posebno vrsto sprememb, predvsem v podjetjih. Več avtorjev reinženiring pojmuje kot novo organizacijsko revolucijo podjetij, ki temelji na tem, da je treba staro organizacijo in njena načela preprosto zbrisati, ukiniti in začeti znova. Pri tem izhaja iz procesnega pogleda na organizacijo in prisega na teorijo poslovne revolucije (Hammer in Champy 1993)¹³. Tudi Kaplan in Norton (2001, 377) omenjata, da gre pri reinženiringu podjetja za diskontinuiteto izboljšav obstoječih procesov v okoliščinah, ko ti procesi ne vodijo več k rezultatom.

¹² Definicija utemeljitelja RMA Andrew Marshalla je povzeta iz Ibrügger (1998).

¹³ Hammer in Champy sta koncept izdelala in predstavila kot manifest za poslovno revolucijo (izvirno *Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution*). V njem reinženiring definirata kot temeljit premislek in radikalno spremembo poslovnih procesov, da bi dosegli dramatične izboljšave na kritičnih področjih, kot so stroški, kakovost, posel in hitrost.

Nekateri avtorji (Kovač in drugi 1999) pri obravnavi sodobnih oblik in pristopov organiziranja podjetij poleg izraza reinženiring uporabljajo tudi izraz inoviranje, kar lahko razumemo kot oddaljevanje od modela poslovne revolucije.

V slovenskem obrambno-vojaškem spreminjanju organiziranosti se izraz kljub poskusom (Podbregar 2011) ni uveljavil. Tudi poskusi procesnih analiz in iz tega izhajajočih sprememb delovanja v slovenskem primeru niso dali pričakovanih rezultatov. Dodajmo še, da se Hammer-Champyjev manifest za poslovno revolucijo pojavlja kot sočasni pojav za paradigmo revolucije v vojaških zadevah, kar je zanimivo tudi za naše nadaljnje obravnave in raziskave o naravi sprememb.

Preobrazba: SSKJ (SAZU 2000, 1007) preobrazbo pojasnjuje kot pojav, da dobi kdo ali kaj drugačno vsebino, obliko v povezavi z družbeno, politično preobrazbo; duševno ali idejno preobrazbo. Glagol preobraziti pa kot narediti, povzročiti, da dobi kdo ali kaj drugačno vsebino, obliko, pri tem kot primere navaja gospodarsko preobrazbo države, socialistično preobrazbo vasi, notranjo preobrazbo človeka; preobrazbo amaterskega gledališča v poklicno idr.¹⁴

V Sloveniji se izraz preobrazba skupaj s preoblikovanjem pojavlja kot sopomenka za transformacijo. V primerjavi s preoblikovanjem pa se beseda ni uveljavila¹⁵.

Transformacija: SSKJ (SAZU 2000, 1414) izraz transformacija pojasnjuje kot preoblikovanje, preobrazbo, na primer družbenih odnosov, in kot spremembo, pretvorbo, na primer v elektroniki in matematiki. Transformirati pa kot preoblikovati, preobraziti, na primer organizacijo, mednarodne odnose, oziroma kot spremeniti, pretvoriti, na primer transformacija živalskih vrst ali transformacija energije. Veliki slovar tujk (Tavzes in Adlešič 2002, 1176) izraz transformacija pojasnjuje kot pretvorbo, preoblikovanje oziroma kot preslikavo in preobrazbo. Transformirati (iz lat. *transformare* – preoblikovati) pa kot preoblikovati, spremeniti obliko, videz značaj oziroma v fiziki spremeniti, pretvoriti. Iz navedenega lahko sklenemo, da v slovenskem okolju izraz transformacija kot glagolnik vleče glagole transformirati – preobraziti – preoblikovati. Verbinčev Slovar tujk (1978, 723) transformizem pojasnjuje kot razvojno teorijo (na primer pri spreminjanju živalskih in rastlinskih vrst)¹⁶. Slovar Univerze v

¹⁴ V botaniki: preobrazba rastlinskih organov zaradi drugačnega načina prehrane; preobrazba listov; v zoologiji preobrazba živalskega organizma na razvojni stopnji med jajčecem in odraslo živaljo, preobrazba žuželk; popolna preobrazba, ki ima vse razvojne stopnje (prav tam).

¹⁵ Redko izjemo predstavlja Kožar (2007, 66–76), ko pojasnjuje preobražanje nemških oboroženih sil.

¹⁶ Enako v Tavzes in Adlešič (2002, 1176).

Cambridgeu izraz *transform* pojasnjuje kot celovito spreminjanje oblike in vsebine in to povezuje z organizacijo, ki se bo transformirala. Izraz *transformation* pa pojasnjuje kot celovito spremembo videza oziroma pojava ali značaja oziroma vsebin, posebno tistih, ki so izboljšave (CALD 2008, 1548).

Poslovenjenje angleškega izraza *transformation* je v Sloveniji staro toliko kot pojav transformacijske paradigme na svetovnem prizorišču¹⁷. Izraz navaja SSKJ (SAZU 1994), prav tako pa tudi Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki (Šircelj-Žnidaršič 1998). Ker se v slovenskih slovarjih k izrazu transformacija dodajata izraza preoblikovanje in preobrazba, lahko sklepamo, da gre za sopomenke.

Sklenimo ta del predstavitve pojmovne raznolikost na slovenski obrambno-vojaški sceni še z ugotovitvijo, da Veliki slovar tujk (Tavzes in Adlešič 2002) pojasnjuje izraze konsolidacija, konverzija, modernizacija, reforma, reorganizacija in transformacija, Vojaški slovar (Korošec 2002) navaja reorganizacijo in modernizacijo, medtem ko dvojezični Slovensko-nemški vojaški slovar (SIB 2010) vsebuje izraze konsolidacija, prenova, preoblikovanje, reforma, reorganizacija in transformacija. Prevlado uporabe posameznih izrazov v teoriji in praksi bomo dodatno razčlenjevali še pri obravnavi slovenskega tranzicijskega procesa, tudi zato, ker je pojmovni razvoj ena pomembnih sestavin obrambno-vojaških sprememb. Posodobitev pomenskega slovarja za spreminjanje obrambno-vojaške organiziranosti pa tudi v Sloveniji ostaja tako pojmovni kot znanstveni izziv.

3.1.2 Razločevanje sprememb kot pojmovni in znanstveni izziv

Pri proučevanju pojmov za označevanje sprememb obrambno-vojaške organiziranosti velja upoštevati tudi njihovo razločevanje glede na to, ali gre za razvojne spremembe ali za spremembe, ki so globlje ali temeljitejše oziroma radikalnejše. Govorimo o razločevanju med evolucijskimi in revolucijskimi spremembami. Pri evolucijskih so v ospredju spremembe, ki nastanejo kot posledica razvoja oziroma razvojnih prizadevanj, za revolucijsko spreminjanje pa je značilna hitra radikalna, praviloma na nasilju ali sili temelječa sprememba oziroma povsem nova tehnološka sprememba. Po tem izhodišču lahko razločujemo tudi teorije in paradigme.

V dosedanji obravnavi predstavljene izraze, ki označujejo spremembe na obrambno-vojaškem področju, bi po prej navedenem lahko razvrstili v dve skupini: razvojne in revolucionarne. Med slednje z lahkoto uvrstimo revolucijo v vojaških

¹⁷ O tem tudi Švab in Berlogar (2013, 45).

zadevah in reinženiring, ki se tudi sama označujeta kot revolucionarna. Izrazi konverzija, konsolidacija, modernizacija, preoblikovanje, prestrukturiranje, reforma in reorganizacija so pretežno uporabljeni v razvojnem kontekstu. Pri izrazih preobrazba in transformacija pa smo pred dilemo, ali ju uvrstiti med razvojne ali revolucionarne, o čemer bomo še razpravljali.

Poleg tega v slovenskem jeziku naletimo na težave, saj so bili izrazi, kot so obrambna ter vojaška reforma, obrambno prestrukturiranje, konverzija, reorganizacija vojske, pa tudi preoblikovanje, uporabljeni v besedilih in kontekstih, ki zadevajo prilagajanje obrambne in vojaške organiziranosti v obdobju družbene in obrambno-varnostne tranzicije. Ob predstavitvi in primerjavi teh izrazov pa je očitno tudi, da so za naše potrebe preplitki, saj se nanašajo le na spremembo v organiziranosti. To bomo posebej prikazali pri razčlenjevanju sprememb v obdobju slovenske tranzicije in v transformacijskem obdobju.

Omenimo še izziv, ki ni zgolj pojmovni, temveč tudi znanstveni in se nanaša na vprašanja, ali je temeljito spreminjanje v informacijski dobi mogoče doseči z revolucionarno paradigmo oziroma ali je ta sploh sprejemljiva in uresničljiva. Je pa zamisel revolucionarne paradigme, ki bi mehke elemente sodobnih sistemov, vključno z informacijskimi, preprosto odstranila ali izbrisala in nadomestila z novimi, ustreznimi, zelo mamljiva. V naslednjih raziskovanjih bomo prikazovali tudi razvojno pot izraza vojaška revolucija in revolucija v vojaških zadevah, ki sta za svojo uveljavitev potrebovala dobrega pol stoletja. Zapišimo, da sta se sicer uveljavila, nista pa preživela zaradi narave sprememb časa, v katerem smo, ker sta prisegala na revolucionarno paradigmo ali ker je kot sprejemljivejša prevladala transformacijska paradigma.

V slovenskem primeru pa smo še pred eno dilemo, ali uporabiti poslovenjen izraz, kot je bilo to na primer pri besedi revolucija, ali pa uporabljati slovenski besedi preoblikovanje oziroma preobrazba. Preoblikovanje ne ustreza že zato, ker ne želimo izraza, ki bi označeval spremembo, ki prinaša zgolj drugačno obliko oziroma prezre vsebinski del sprememb. Preobrazba sicer pokaže na spremembo oblike in obenem drugačno vsebino, zato v tem pogledu ustreza. A je preobrazba povsem neuveljavljena v slovenski obrambno-vojaški praksi. Z gotovostjo lahko tudi zapišemo, da je precej negativno označena, kar lahko vpliva na sprejemanje in razumevanje izraza ter ne nazadnje na motivacijo in sinergijo pri uresničevanju njegove vsebine. Vendar težavo obeh vidimo v tem, da bi s prevedbo v tuj jezik in tolmačenjem v mednarodnem okolju

ponovno prevečkrat zašli v pojmovanja, ki ne bi bila odraz vsebine in razumevanja, ki jih želimo predstaviti. Takšne primere srečamo tudi v dosedanji praksi, ko se izraz preoblikovanje uporablja v pomenu iz preteklosti, čeprav želimo izpostaviti transformacijske spremembe, in obratno, ko se omenja transformacija za zgolj reorganizacijske spremembe tranzicijskega tipa.

Ker gre pri transformaciji za razmeroma novo organizacijsko paradigmo, menimo, da je pri odločanju med sopomenkama preobrazba in transformacija smiselno uporabiti tuje poimenovanje. Podobno kot smo to v preteklosti naredili pri revoluciji in evoluciji. Takšna uporaba bo tudi v širšem okolju pripomogla k boljšemu in enotnejšemu razumevanju. Obenem pa se bomo lažje izognili težavam pri prevajanju. Z manj težavami bomo lahko tudi pojasnjevali, da je obdobje spreminjanja oblik preseženo in smo pred obdobjem preobrazbe, ki jo pojmuje tudi na semantično prepoznaven način.

3.2. Opredelitve tranzicije in transformacije ter razmerja med njima

V tej obravnavi nas zanimajo vprašanja opredelitve obrambno-vojaških tranzicije in transformacije. Pomembno pa je tudi, v čem se transformacijske spremembe razlikujejo od tranzicijskih in kako se izražajo ali kažejo. Pri opredeljevanju in pojasnjevanju transformacije izhajamo iz dejstva, da gre za nov pristop in novo dojetje sprememb, ne le v obrambno-vojaškem, temveč v širšem smislu. Pri tem smo na stališču o razlikovanju med tranzicijo in transformacijo tudi zato, da bi jasno povedali, da s transformacijo prehajamo v novo obdobje in kakovostno drugačno obliko sprememb. Pa tudi, da je treba ohraniti ustrezno distanco do tranzicijskih oblik prilagajanja in s tem do izrazov, ki smo jih uporabljali za opis prehodnih, tranzicijskih procesov. Ob tem velja upoštevati, da transformacija vsebuje predhodne oblike spreminjanja, na katere dodaja nove oblike, in da je pomensko širša kot vsi doslej uporabljeni izrazi.

3.2.1 Opredelitve tranzicije

Tranzicija pomeni dogajanje, procese ali stopnjo v spreminjanju enega stanja ali oblike dejavnosti v drugo – prehodno stanje (Tavzes in Adlešič 2002, 1179)¹⁸. Lahko je politična (prehod iz socialističnega v liberalno-demokratski sistem), gospodarska (prehod iz socialističnega v kapitalistični sistem, iz centralno-planskega v socialno-tržni sistem, iz industrijskega gospodarstva v storitveno), pa tudi obrambno-vojaška (prehod z množične naborniške vojske na vojsko s prostovoljnim popolnjenjem). Podobno opredelitev tranzicije najdemo tudi v slovarju univerze Cambridge, v katerem je pod besedo *transition* navedena sprememba ene oblike v drugo ali proces, v katerem se to zgodi (CALD 2008, 1548). Dodajmo, da slovensko okolje kljub pogosti uporabi izraza tranzicija uporablja tudi izraz prehod.

3.2.2 Viri za opredelitev transformacije

S širjenjem strokovnega in znanstvenega proučevanja transformacije se širi tudi seznam virov. Vire, ki so podlaga za teoretično proučevanje transformacijskih vprašanj, lahko razvrstimo v tri skupine. Te so: (a) znanstvene in strokovne monografije, (b) konceptualni dokumenti in dokumenti doktrinarne narave, (c) drugi raziskovalni, strokovni in organizacijski viri. Vire pa bi lahko razvrstili tudi po tem, na kateri vidik ali področje transformacije se nanašajo.

¹⁸ Podobna opredelitev tudi na spletnem portalu *Sistory*: Tranzicija – pojasnitev pojma.

Med osrednjimi viri o transformaciji, ki smo jih proučevali, izpostavljamo: Transforming America's Military (Binnendijk in drugi 2002), Information Age Transformation: getting to a 21st Century Military (Alberts 2003), Transforming for Stabilization and Reconstruction Operations (Binnendijk in Johnson 2004), Campaigns of experimentation: pathways to innovation and transformation (Alberts in Hayes 2005) in Transforming Defense Capabilities (Jasper 2009). Dodati je treba še avtorje in dela, ki omenjajo novo paradigmo, vendar je niso opisali z izrazom transformacija, kot so Haltiner in Klein (2002), Moskos, Williams in Segal (Moskos in drugi 2000), pa tudi Münkler (2004). Pomembni viri so zavezniški in nacionalni konceptualni in doktrinarni ter izvedbeni organizacijski dokumenti, dostopni na posebnih transformacijskih omrežjih ali transformacijskih spletnih portalih. Tak portal je TRANSNET Natovega zavezniškega poveljstva za transformacijo (izvirno *Allied Command Transformation – ACT*), ki povezuje tudi portale nacionalnih transformacijskih centrov ali drugih organizacijskih enot za transformacijo in nacionalnih centrov odličnosti. Omeniti pa je treba tudi druge spletne portale raziskovalnih in izobraževalnih ustanov, ki se ukvarjajo s proučevanjem transformacije¹⁹.

3.2.3 Opredelitve transformacije v slovenskem prostoru

K pojmovni opredelitvi transformacije, ki smo jo predstavili v prejšnjem podpoglavju pri pojasnitvi in primerjavi mejnih izrazov, dodajmo še druge opredelitve, ki se pojavljajo v slovenskem prostoru. Slovenski prispevek k uveljavitvi pojmovanja transformacije²⁰ je trenutno še skromen, vendar se širi in ni zanemarljiv²¹.

V Vojaški doktrini je ta opredelitev:

Pojmovanje transformacije vojske je povezano z redefiniranjem pristopov k vojskovanju, ki so nastali s premikom iz industrijskega v informacijsko obdobje, kjer predvidljive grožnje iz obdobja hladne vojne vedno bolj nadomeščajo nepredvidljive asimetrične in nekonvencionalne grožnje. To zahteva prenavo vojske in njene vloge ter njeno temeljito spremembo oziroma preoblikovanje (Furlan in drugi 2006, 105).

Brožičeva (2013, 4) obravnava izraz *transformacija vojaških zmogljivosti* in ga opredeljuje kot kontinuiran in proaktiven proces razvijanja ter integriranja inovativnih

¹⁹ Posebno bogat fond transformacijskih virov je zbran in urejen na spletnem knjižnično-informacijskem portalu MERLIN na National Defense University v Washingtonu D.C., ZDA.

²⁰ Švab in Berlogar (2013, 45) opozarjata na terminološke dileme in zadrege v slovenskem prostoru. Te so povezane z vključitvijo in uveljavitvijo pojma transformacija v slovenskem vojaško-strokovnem izrazju, pa tudi z dilemami pri uporabi pojmov preoblikovanje, reorganizacija in transformacija.

²¹ Eden vidnejših slovenskih prispevkov je raziskovalni projekt iz let 2010–2013 Transformacija obrambnih politik in sistemov, ki ga je v Natovem okolju izvajal Obramboslovni raziskovalni center Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani.

zasnov, doktrin in zmogljivosti z namenom izboljšanja učinkovitosti ter interoperabilnosti Nata in partnerskih držav. Pri tem izpostavlja, da ne gre le za nove oborožitvene sisteme in modernejšo opremo, temveč tudi za nov pristop, s katerim se bosta bolje opravljali poslanstvo in odločanje ter se uporabljale prednosti, ki jih prinaša nova tehnologija za razvoj zmogljivosti.

K že predstavljenim opredelitvam transformacije in argumentom za uporabo izraza v slovenskem prostoru tu dodajamo še mojo opredelitev kot rezultat dosedanjega raziskovanja in proučevanja²²: **Transformacija na obrambno-vojaškem področju je premišljeno, načrtno in na sinergiji temelječe nenasilno spreminjanje, ki vodi v preobrazbo s spremenjenim poslanstvom in nalogami, novimi organizacijskimi strukturami in zmogljivostmi ter posledično z novo kvaliteto v socialnem in funkcionalnem imperativu.**

3.2.4 Opredelitve transformacije v mednarodnem prostoru

V večini članic Nata se izraz transformacija uporablja zadnjih dvajset let. Transformacijo kot nov izraz v Zavezništvu uradno poznamo od vrha v Pragi leta 2002, ko je bil začetek transformacije tudi uradno potrjen (Nato Handbook 2006, 20)²³, zatem pa je bilo oblikovano tudi Zavezniško poveljstvo za transformacijo (ACT). V Natu obstaja več opredelitev transformacije, kar kaže tudi na razvojno pot pojava in njegovih opredelitev v tem okolju.

V publikaciji *Examine Nato's Transformation* (Nato 2005, 8–9) med drugim najdemo definicijo Garstka, ki navaja, da je transformacija trajna, namensko usmerjena celovita sprememba, podvzeta skladno s strateškimi cilji za ustvarjanje ali ohranjanje konkurenčnih prednosti oziroma kot odziv na prednosti, ki jih ima sedanji ali novi nasprotnik. Zatem dodaja, da se konkurenčne prednosti dosejajo pretežno z izkoriščanjem novih ali nastajajočih tehnologij, kar pogosto zahteva spremembe v organizaciji, procesih ali ljudeh.

Smith (2006, 4) pravi, da vojaška transformacija pomeni več kot samo postopno reformo ali pridobitev novih oborožitvenih sistemov. Obsega pospešeno tehnološko modernizacijo, doktrinarne reforme, preusmeritev in reorganizacijo sil in struktur, kulturo za spremembe ter pripravljenost sprejeti tveganje.

²² O opredelitvi transformacije in uporabi izraza sem imel več nastopov in objavil več prispevkov (Šteiner 2007a, 2007b, 2009b, 2009c, 2009d, 2010a, 2010b, 2011a in 2013a).

²³ Operacionalizacija praške odločitve o transformaciji je bila dosežena na vrhu Nata v Istanbulu leta 2004. Vključevala je pet področij: (1) članstvo v Zavezništvu (širitev, op. a.), (2) reformo Natovih civilnih in vojaških struktur, (3) sprejemanje nove vloge in nalog, (4) razvoj novih zmogljivosti in (5) promocijo novih odnosov ter povezav (prav tam).

Največ različnih opredelitev transformacije glede na raznolikost obravnave je v ZDA. Hundley (1999, 1) navaja, da je ameriški pristop k transformaciji v začetnem obdobju vključeval razvoj več vizij za prihodnost in s tem povezanega bojevanja, oblikovanje številnih vojaških laboratorijev in centrov za prihodnje bojevanje, vključno s simulacijami in razvojem vojnih iger, eksperimenti ter novimi organizacijskimi rešitvami. Vse to je bilo pospremljeno s številnimi tehnološkimi produkti ali sistemi, vključujoč naprave za natančni ogenj, informacijsko bojevanje, povezane systemske rešitve in robote, mrežno povezane sisteme in delovanje ter druge zmogljivosti, temelječe na digitalizaciji in nanotehnologiji, biotehnologiji ter drugih sodobnih materialih in rešitvah.

Binnedijk in njegovi sodelavci na washingtonski National Defense University (2002) v svojih delih prav tako ponujajo več opredelitev transformacije. Pri tem pravijo, da se v današnjem okolju transformacija uporablja za izražanje obsežnega procesa prilagajanja zahtevam in možnostim informacijske dobe. Transformacija se pogosto začne z uvajanjem novih tehnologij, vendar se ne konča s tem in lahko vodi k spremembam po vsej strukturi, pogosto se uresničuje na različne načine.

Jasper (2009, 2–3) pa izpostavlja, da po definiciji transformacija nima končnega stanja. Transformacijo opredeljuje kot nenehen proces, ki oblikuje značaj vojaških udeležencev in sodelovanja s kombinacijo tehnologij, organizacijskih struktur, inovativnih procesov in prilagoditve osebnega razvoja, kar vse vodi v nacionalne prednosti in ščiti pred asimetričnimi ranljivostmi.

Mandales (2007, 6) v svoji opredelitvi poudarja odvisnost sprememb od tehnološkega napredka in povezave med vojaško revolucijo ter transformacijo. Pravi, da je vojaško transformacijo, podobno kot vojaško revolucijo, najbolj preprosto identificirati s prepoznimi spoznanji, ker je nemogoče napovedati sekundarne učinke, ki jih povzročajo tehnološke in operativne spremembe.

Alberts (2003, vii) pa izpostavlja prilagoditveno naravo, ko navaja, da je transformacija proces prenove in prilagoditve okolju. Hitrost in napredek sta odvisna od narave subjektov transformacije, okolja in vodnikov oziroma nosilcev transformacije. Pri tem so pomembne vitalnost entitet ter njihove omejitve in sposobnosti za prilagoditve. Dodaja, da so spremembe in prilagodljivost osebja vedno bistvene sestavine transformacije.

Izpostaviti je treba še opredelitev Cebrowskega (Cebrowski v Alberts in Hayes 2005, 30), ki pravi, da transformacija pomeni obravnavo skupnega razvoja konceptov, organizacije, procesov in tehnologij. Sprememba katerega koli izmed teh področij

povzroči spremembe za vse. Transformacija pomeni ustvarjanje novih konkurenčnih področij in novih pristojnosti oziroma kompetenc.

Knott (2004, 52–54) sicer ne navaja opredelitve transformacije. Kot zanimivost pa navajamo njegovo trditev, v kateri pravi, da transformacija usmerja intelektualne vizije v vojaške zmogljivosti, in dodaja, da mora intelektualizem delovati znotraj institucionalnega okvira. Izpostavlja, da transformacija, ki je rojena na intelektualni energiji, lahko uspeva le, če je ta znotraj institucionalnega okvira in vezana na sistem.

Dodajmo še najpogosteje citirano ameriško uradno definicijo transformacije kopenske vojske²⁴ (izvirno *Army Transformation*). Ta je opredeljena kot koncept prihodnje modernizacije, ki vključuje nove koncepte, organizacijo in nove tehnologije. Pri tem je predvideno tudi preoblikovanje vojaške organizacijske strukture, tako da bo pripravljena za ves spekter delovanja. Ta prizadevanja vključujejo modernizacijo, modularno oblikovanje, kombinacijo med aktivnimi in rezervnimi sestavami ter model nabora sil za operacije.

Za primerjavo dodajmo nemško opredelitev (White Paper 2006, 74–76), ki navaja, da sta najpomembnejša cilja transformacije izboljšanje in ohranjanje operativnih zmogljivosti Bundeswehra v spreminjajočem se okolju. Transformacija se dotika vseh vidikov oboroženih sil in ima varnostno-obrambne, družbene, tehnološke in predvsem inovativne ter človeške razsežnosti.

3.2.5 Vidiki transformacije

Iz predstavljenih opredelitev transformacije lahko prepoznamo tudi različne vidike in pristope k njenemu opredeljevanju²⁵. Ugotovimo, da so vidiki transformacije lahko: (a) konceptualni, (b) tehnološki, (c) procesni in (d) logistični. Konceptualni vidik se nanaša na miselne sestavine v obliki konceptov, teorij in inovacij, tehnološki vidik pa na tiste elemente, ki se v angleškem okolju označujejo s *hardware* in se nanašajo pretežno na tehnologije, zlasti na nove, med katerimi so najpomembnejše informacijske. Procesni vidik se nanaša na elemente, ki se dotikajo organiziranja in delovanja. Temu je treba dodati tudi strukturne elemente obrambno-vojaških organizacij. Logistični vidik je povezan z viri, predvsem s kadrovskimi, finančnimi in

²⁴ Pri tem je narejena primerjava po *Military Transformation: A Strategic Approach* (DOD US 2003) in *Transformation of the United States Army* (spletni portal: military.wikia.com).

²⁵ Binnedijk (2002, 60–63) kot sestavine vojaške transformacije opredeljuje: (a) transformacijo tehnologij in orožja, (b) transformacijo strukture sil in (c) transformacijo operacij. Garstka pa to povezuje s področji inovacij in pri tem prepozna: (a) teorije, (b) tehnologije, (c) procese, (d) organizacijo, (e) ljudi in (f) koncepte (Garstka v Jasper 2009, 57–58). Neal in drugi (2009) pa vključujejo: (a) ljudi, (b) organizacijo, (c) procese in (d) tehnologijo.

tudi časovnimi. K navedenemu je treba dodati še zmogljivosti, ki predstavljajo kombinacijo konceptov, organiziranosti in ljudi ter tehnologije, vse pa usmerjeno v funkcionalno učinkovitost.

Ko obravnavamo vidike transformacije na obrambno-vojaškem področju, prav tako ugotovimo, da države k njej pristopajo različno, odvisno od svojih zmožnosti, sposobnosti in namenov ter ciljev. Nanjo vplivajo tudi politični dejavniki, vojaška kultura in ogrožanja. Zato je k opisu vidikov transformacije treba dodati še Hammonda (Hammond v Neal in drugi 2009, 2), ki pojasnjuje različno pojmovanje transformacije v odvisnosti od pristopa. Pri tem izpostavlja najmanj tri pojmovanja.

Pri prvem pojmovanju gre pretežno za tehnološki vidik transformacije in vključuje spremembe pojavne oblike nekoga ali nečesa, kot primer pa navaja, da so z nakupom nove vojaške opreme države transformirale in modernizirale sile ter dosegle boljše zmogljivosti. Pri tem gre pretežno za tehnološki vidik transformacije²⁶.

Drugo pojmovanje je povezano z bolj poglobljenimi in bolj kompleksnimi spremembami, vključujoč reorganizacije in zmanjševanje obsega, doseganje povezljivosti procesov in doktrin, kar vse omogoča nadaljnjo transformacijo sil in se kaže v stanju, naravi ali funkcionalnosti oboroženih sil. S to transformacijo, ki ima več značilnosti konverzije, je veliko držav spremenilo nacionalne oborožene sile, da bi te postale moderne, mrežno orientirane in povezljive z drugimi državami Zaveznitva.

Tretje pojmovanje pa poleg omenjenega izpolnjuje tudi vse ključne elemente iz celovitih opredelitev transformacije (prav tam). Pri tem transformacija vključuje tudi spreminjanje narave in namena oboroženih sil ter njihove vloge v družbi, kar vodi tudi k spreminjanju njihovega socialnega in funkcionalnega imperativa. Dodajmo, da spreminjanje organizacij poteka v transformacijskem procesu. Evolucijska značilnost transformacije se kaže ravno v procesu, ki se dogaja in traja skladno s spreminjanjem narave in namena vojsk.

3.2.6 O razmerju med tranzicijo in transformacijo

Pri opazovanju tranzicije in procesov, v katerih ta poteka, se postavlja vprašanje, za kakšen prehod in spremembe gre ter kam te vodijo. Cilji tranzicije so praviloma postavljeni in so tudi prepoznavni. Na obrambno-vojaškem področju se v

²⁶ Za primer navedimo ameriško združeno vizijo (izvirno: *Joint Vision 2020*), ki izpostavlja omrežno orientirano delovanje za mornarico, hitre odločilne operacije za kopensko vojsko, brigadne bojne skupine, zmanjšanje uničevanja civilne infrastrukture in civilnih žrtev, nevidnost in precizno strelivo, združeno ekspedicijsko bojevanje ter amfibijske operacije za marinece in mornarico, vse od oblikovanja stabilizacijskih rekonstrukcijskih sil in zmogljivosti do doseganja bojne kompatibilnosti z zavezniki.

tranziciji dogajajo številne spremembe, ki so tudi različno pojmovane. Ostaja pa vprašanje, kaj potem, ko so tranzicijski cilji doseženi. Transformacija ponuja več odgovorov na to vprašanje, najprej s prilagajanjem doseženega razvoja razmeram, pa tudi z opredelitvijo nadaljnje preobrazbe. To izpostavljam zaradi vprašanja o tem, kako postaviti cilje sprememb po koncu tranzicije, da ne ugasneta dinamika sprememb in napredek, ki ga te prinašajo. Vprašanje je lahko tudi, kaj je treba narediti, da ob koncu tranzicije inercija sistemskih dogajanj ne bo zmanjšala pripravljenosti za spremembe in izboljšave.

Kot pravi Jazbec, so v obrambnih reformnih procesih prisotni: vprašanja konceptov, načrtovanja, standardov, jasnega razumevanja različnih elementov, vidikov in akterjev, pa tudi razvoj zmogljivosti za nove in tradicionalne izzive. Vse to se dogaja v procesu, ki obsega spremembe delovanja in miselnosti obrambnih zadev, zmanjševanja, modernizacije, integracije ter povezljivosti, kar omogoča povečevanje zmogljivosti (2005, 3–4). Vse, kar je navedeno, je skladno z opredelitvijo tranzicije. V opredelitvi pa so zastopana tudi transformacijska vprašanja spreminjanja in preoblikovanja, čeprav pretežno zaradi prilagajanja. Res pa je tudi, da bi Hammond večji del teh sprememb uvrstil v drugi pristop pri pojmovanju transformacije.

Zato je na vprašanje, ali med tranzicijo in transformacijo obstajajo razlike, treba odgovoriti pritrdilno. Tranzicijske spremembe so usmerjene v prilagajanje, transformacijske pa v preobrazbo. Pri prvih gre za opuščanje starega in prehod v novo, pri drugih pa za vzpostavljanje novega in prenos kompetenc na novega nosilca. S tranzicijo naj bi vzpostavili neko primerljivo stanje ali dosegli znane standarde, po drugi strani pa se pri transformaciji poleg novih oblik delovanja in organiziranosti vzpostavljajo druge, večvrstne kakovostne spremembe in se kot del izgradnje sistemov oblikujejo nove.

3.3. Transformacijska paradigma in transformacijski proces

3.3.1 Transformacijska paradigma

S transformacijsko paradigmo označujemo družbeno in vojaško preobrazbo vloge vojaške sile oziroma, kot pišeta Binnendijk in Kugler (2006 10–13), opuščanje neo-Hobbesove²⁷ filozofije in narave držav, ki kot primarni instrument uporabljajo vojaško silo. Gre za novo in še ne povsem uveljavljeno paradigmo sprememb, ki kaže težnjo po tem, da na obrambno-vojaškem področju postane nov primer spreminjanja njene organiziranosti²⁸. Transformacijska paradigma temelji na analizi modela nacionalnih vojsk in uporabe vojaške sile, njenih notranjih nasprotij in omejitev v času globalizacije ter na pojavih nadnacionalnih oziroma globalnih ogrožanj in kriz. Paradigma je torej globalna in nadnacionalna. Obenem intenzivno izpodriva in nadomešča paradigmo revolucije v vojaških zadevah. Zato se na obrambno-vojaškem področju kaže kot razumna alternativa za preobrazbo uporabe vojaške sile v globalizaciji. Transformacijska paradigma je zasnovana kot celostni pristop k dojetanju in spremembam v obrambno-vojaški sferi in celo več, usmerjena je v priseganje na nove organizacijske modele, ne le na obrambne sisteme, vojstvo in dejavnosti, temveč tudi na upravljavce, vključujoč politične določevalce, obrambno-vojaške strategije in vizije.

Izpostavljamo usmerjenost paradigme v preobrazbo nacionalnih obrambno-vojaških področij, pri čemer so obrambni sistemi in vojske deležni velikih sprememb, zanje pa je treba najti ne le politične, temveč tudi tehnološke in ne nazadnje organizacijske rešitve (Binnendijk in Johnson 2004). Poudarimo, da transformacija temelji na nenasilnem in domišljenem ter na znanju in prednostih informacijske družbe temelječem spreminjanju obrambno-vojaških struktur, organiziranosti in nalog ter, ne nazadnje, vloge vojske v družbi. Pravno področje je eden najpomembnejših vidikov transformacijskih sprememb, saj te potrebujejo legalni okvir in morajo biti legitimne. V tem pogledu se transformacijske spremembe pomembno razlikujejo od revolucionarnih sprememb.

Pri širjenju in uresničevanju transformacijske paradigme je pomemben medmrežni pristop, s katerim široka dostopnost do védenja in spoznanj postaja eno izmed transformacijskih načel ter vzvod hitrejšega spremljanja in uresničevanja

²⁷ Več o tem tudi v podpoglavju 4.1.

²⁸ Več o tem tudi v: Šteiner (2009b, 117–134; 2010a, 93–109 in 2011a, 43–60).

transformacijskih novosti. Navedeno vodi k povezovanju in zbiranju teoretičnih modelov in dobrih praks, obenem pa omogoča njihovo izmenjavo ter nadgradnje. To je pomembno tudi zato, ker se transformacijski procesi v nacionalnih okoljih uveljavljajo z različno hitrostjo in intenzivnostjo glede na stopnjo razvoja ter vpetost v skupne transformacijske procese v Zavezništvu.

Dodajmo, da obstaja več strokovnih, pa tudi znanstvenih transformacijskih razprav, študij in drugih del, tako na ravni Zavezništva kot tudi v nacionalnih okoljih. S tem se zagotavljajo konceptualne oziroma teoretične podlage transformacijske paradigme, pa tudi možnosti za konkretne rešitve in njihovo preverjanje ter uveljavljanje na področjih, v katera so usmerjene. Imenujmo to izhodišča za teorijo in prakso transformacije, čeprav je še ne utemeljujejo vse znanstvene podlage.

3.3.2 Transformacijski proces

Transformacijski proces opredelimo kot med seboj povezane pojave in aktivnosti, ki se nanašajo na transformacijske spremembe oziroma vodijo k transformaciji. Natov priročnik (izvirno *Nato Handbook*) navaja, da gre pri transformacijskem procesu za proaktiven in inovativen proces razvoja ter integracije novih konceptov, doktrin, zmogljivosti in struktur, da bi se izboljšala povezljivost (2006, 20–21). Sprožajo ga praviloma transformacijske avtoritete s posebnimi transformacijskimi smernicami in cilji, ki jih želijo doseči. Transformacijske avtoritete skrbijo tudi za spremljanje procesa, ugotavljanje in analizo dosežkov, pa tudi za zbiranje, proučevanje in izmenjavo izkušenj.

Proces temelji na domišljenosti in medsebojni povezanosti ter zahteva intelektualno superiornost. Izpostavimo, da gre za dolgotrajen proces, v katerem imajo posamezne faze tudi tranzicijske značilnosti, ki vodijo k dolgoročnim transformacijskim ciljem. Proces vključuje širok seznam sprememb, ki naj bi nastale z uvajanjem novih tehnologij in gradnjo zmogljivosti sil, ter sprememb strukture sil, doktrin in standardov delovanja vojaških sil za zagotovitev sposobnosti za prihodnje poslanstvo, naloge in delovanje.

Zato je za uspešnost transformacijskega procesa pomembno oblikovanje vizij sprememb in konceptov zanje. Pri snovanju transformacijskega procesa se upoštevajo izhodišča za spremembe, njihovo dinamiko, priložnosti in izzive, ki jih prinašajo. Strateški dokumenti, kot so strateški pregledi obrambe oziroma dolgoročni razvojni dokumenti za obrambno-vojaške sisteme, politične resolucije in dolgoročne vizije, praviloma postavljajo cilje tudi za transformacijski proces.

Proces mora biti sistematičen in celovit, čeprav se velikokrat osredotoči prav na izbrana oziroma nišna področja ali zmogljivosti. Pri tem je zelo pomembno tudi, kakšna bo pot prihodnjih sprememb. Bo takšna, ki poteka od zgoraj navzdol in se spremembe začnejo pri najvišjih, ali bo potekala od spodaj navzgor? Sodoben pristop je predvsem domišljen in usklajeno poteka z obeh strani (Šteiner 2013, 19). Ob tem je ključna tudi zagotovitev primerne usposobljenosti in voditeljstva za vodenje procesa. Čas za spremembe ter podpora zanje in sinergija naporov so pomembni pogoji za uspešne rezultate v procesu transformacije. Ko gre za spremembe in podporo zanje zunaj obrambno-vojaškega sistema, sta zelo pomembna tudi politična podpora in širše razumevanje transformacije. Prav tako sta pomembni tudi že omenjena vključitev v transformacijska omrežja in uporaba dosežkov transformacijskih študij, raziskav, eksperimentov in naučenih lekcij.

V pojavnih oblikah in poteku transformacijskega procesa se kažejo tudi evolucijske značilnosti transformacije. Proces poteka skladno s spreminjanjem narave in namena obrambnih sistemov in vojsk, pa tudi z oblikovanjem novih ključnih nosilcev in zmogljivosti. Zato pri opazovanju in spremljanju transformacijskega procesa opazimo različne pojavnne oblike in razvojna obdobja. Ta se gibljejo od obdobja s pretežno tranzicijskimi spremembami proti obdobjem, v katerih prevladujejo transformacijske spremembe. Vendar se tudi transformirani sistemi še naprej spreminjajo in izboljšujejo. K temu je treba dodati vprašanje razvojnega stanja ali točke, v kateri se zgodi preusmeritev tranzicijskih sprememb v transformacijske. Dodajmo, da te preusmeritve ni mogoče izvesti zgolj deklarativno ali normativno, ampak morajo biti izpolnjeni nekateri pogoji v razvoju in kakovosti sistema, ki omogočajo prehod na višjo stopnjo zahtevnosti sprememb.

Proces transformacije prinaša na obrambno-vojaškem področju, tako v nacionalnih okoljih kot tudi v Zavezništvu, velika pričakovanja, pa tudi dvome. Ti se kažejo tudi kot strah pred hitrim izginjanjem nacionalnega ali celo klasičnega vojstva. Države si v obdobju transformacije postavljajo za cilj oblikovanje vojsk, ki so po obsegu manjše, a učinkovitejše, bolj profesionalne, sodobneje opremljene, povezljive ter sposobne uresničevati poslanstvo v širokem spektru nacionalnih in nadsacionalnih nalog.

Ko omenjamo vstopanje držav v transformacijske procese, je pomembno tudi, v kakšnih razmerah je mogoče uspešno opraviti spremembe, še zlasti, če vemo, da transformacija ne prisega na radikalno ali nasilno spreminjanje. To je toliko bolj

aktualno v časih globalne gospodarske krize in recesije, ko so prizadete tako velike kot majhne države. Poleg tega so nacionalni obrambno-vojaški sistemi v tehnološkem pogledu tesno povezani, če ne celo odvisni od znanosti in industrije, zato je hitrost odvisna od tega razmerja in sposobnosti sledenja spremembam ter medsebojnemu prilagajanju. Zelo zanimiva je sprejemljivost transformacijskih sprememb tudi z vidika velikih in majhnih držav ter sposobnosti spreminjanja njihovih obrambno-vojaških sistemov. Tisto, kar je pri uresničevanju razvoja in sprememb za velike samoumevno, je za majhne velikokrat težko sprejemljivo, če ne celo neuresničljivo. In nasprotno, pri spremembah, ki jih majhni z lahkoto uresničijo, veliki potrebujejo posebne mehanizme in okoliščine, da jih sprejmejo in opravijo.

3.3.3 Dodatna razprava

Sklenimo ta del obravnave z ugotovitvijo, da transformacije kot pojava oziroma transformacijske paradigme in transformacijskega procesa še ne pojmuje enotno, saj je v različnih državah in organizacijah ter pristopih različno razumljena, odvisno tudi od vsebine sprememb.

Za dokončno uveljavitev transformacijske paradigme bodo nujni tudi globalno družbeno soglasje in temu ustrezne spremembe. Poleg tega pa bo s transformacijsko paradigmo treba najti odgovore na več vprašanj, na primer, kako preseči statično miselnost uravnoveženja moči in obrambe prostora²⁹. Ob tem je v Zavezništvu aktualno tudi vprašanje redefiniranja koncepta kolektivne obrambe glede na spremenjeno ogrožanje in njihov odmik od klasične vojaške domene. Vendar je vse to le en pogled na preseganje uravnoveženja vojaških moči. Drugi je povezan z vprašanjem, kako se glede vloge in uporabe vojaških sil preusmeriti predvsem v izhode, namesto dosedanjih usmeritev v vhode in vlaganja.

V preteklosti so bile spremembe na področju obrambno-vojaške organiziranosti, zlasti tiste, ki so jih označevali kot revolucionarne, povezane s tehnološkim vidikom. Tehnološki vidik je v transformacijski paradigmi zelo pomemben in širok. Vključuje tudi tehnološko bazo in možnosti za njeno posodabljanje, predvsem informatizacijo in digitalizacijo, s tem pa tudi opuščanje ali odmiranje struktur, vojaškotehničnih sistemov in celo vojaškega delovanja. Zato se številni pristopi v transformacijskem procesu še vedno osredotočajo predvsem na to dimenzijo.

²⁹ Ustreznejši bi bil izraz miselnost obrambe nacionalnega prostora oziroma teritorialne obrambe, ki pa bi bil v slovenskem prostoru težko pravilno razumljen.

Ko govorimo o pristopu k uporabi vojaške sile, si upamo trditi, da je preventivna vojna preteklost. S tem ne zanemarjamo dejstva, da bodo tudi v prihodnje intervencije v preventivnem smislu. Vloga preventive bo v prihodnje še pridobivala na pomenu, vendar predvsem na področjih obveščevalnega in omrežno orientiranega ter kibernetkega (ofenzivnega) delovanja.

Eden najpomembnejših elementov transformacije je intelektualni – znanje, učenje in razumevanje. S tem pa smo tudi pred vprašanjem intelektualne preobrazbe obrambno-vojaških sistemov in njihovih kadrovske, izobraževalnih in razvojnih struktur.

4. SPREMEMBE NA OBRAMBNO-VOJAŠKEM PODROČJU PO KONCU HLADNE VOJNE

4.1 Spreminjanje teorij, paradigem in strategij ter njihove značilnosti po koncu hladne vojne

Pri pojasnitvi nastanka in oblikovanja transformacijske paradigme bomo iskali odgovore in dodali razpravo k vprašanju, kdaj in v kakšnih okoliščinah je lahko nastala transformacijska paradigma kot nov pristop k spreminjanju obrambno-vojaške organiziranosti in uporabi vojaške sile. Pri tem bomo izhajali iz analize značilnosti političnih teorij in velikih strategij, ekonomskega determinizma in vplivov razvoja tehnologije oziroma digitalizacije v informacijski dobi. K temu bomo dodali še razpravo o primerjavi med revolucijami na vojaškem področju ter transformacijo.

4.1.1 Teorije, koncepti in nacionalnovarnostne strategije po koncu hladne vojne

Binnendijk in Kugler (2006) analizirata dela več kot petdeset avtorjev različnih teorij (realizem, liberalizem, konstruktivizem in institucionalizem), konceptov in pogledov na ameriško nacionalno varnost ter na mednarodno okolje po koncu hladne vojne³⁰. Med drugim primerjata dva prevladujoča pogleda državnih ustrojev, ki ju označujeta z neokantovskim in neo-Hobbesovim. Pri prvem, razmeroma optimističnem pogledu je vloga vojaške sile sekundarnega pomena, ker prevladujejo politična infrastruktura, rastoča demokracija in ekonomska moč. Pri drugem, bolj pesimističnem, pa so primarne varnostne zadeve in vojaška sila. Glavna področja razlik med optimističnim oziroma pesimističnim pogledom pa so vloga moči, vključno z vojaško silo, in mednarodnega prava v svetovnih zadevah ter vloga in pristojnosti mednarodnih organizacij (prav tam, 12). Vidna predstavnika neokantovskega pogleda sta Francis Fukuyama in Samuel Huntington³¹, slednji z združevalnimi temami o demokratizaciji in ločevalnimi temami o spopadu civilizacij³². William Pfaff, Robert Kaplan in Zbigniew Brzezinski so predstavniki neo-Hobbesovega pogleda (prav tam, 4).

Pri raziskovanju, v kakšnih razmerah se je razvila nova – transformacijska paradigma, ugotovimo, da Binnendijk in Kugler pravita,

³⁰ Pri tem ugotavljata, da linearna hladnovojna delitev na levo in desno oziroma vzhod in zahod ne ustreza več (prav tam, 5).

³¹ Huntington (2005) je v znanem delu *Spopad civilizacij* (izvirno *Clash of Civilization*, 1993) tvorec idej o spopadu civilizacij. Med osmimi civilizacijskimi skupinami bi se spopad odvijal med zahodno in islamsko civilizacijo. Ta je zaradi rasti prebivalstva in širjenja ozemlja postala najmočnejša na svetu. Spopad bi potekal kot lokalne vojne na obrobjih oziroma stikih civilizacijskih vplivnih območij.

³² O tem tudi Wellershoff (1999, 27–29).

da se je v močni dinamiki, ki je nastala oziroma ostala po koncu hladne vojne, oblikovalo novo obdobje pooblaščenosti (angl. Empowerment), ki učinkuje široko tako v pogledu neokantovskega kot tudi neo-Hobbesovega pogleda na svet. Omenjeno novo ero označujejo novi široki politični in strateški trendi, pojavi novih groženj in novih priložnosti, ki jih prinašajo nove tehnologije in obdobje digitalizacije, kar vse omogoča doseganje moči novim akterjem in njihovo pojavljanje na globalni sceni (prav tam, 5).

Tako se po koncu hladne vojne na podlagi neokantovskega bolj optimističnega pogleda na svet v zahodnih državah soočajo s progresivnim multilateralizmom na tako imenovani »mehki« bazi in nevojaški uporabi sredstev za preprečevanje napetosti. Neo-Hobbesov bolj pesimistični pogled pa se, predvsem v ZDA, sklicuje na nepopustljiv intervencionizem, pri čemer je ta na prelomu tisočletja spodbujen z aktivnostmi globalnega boja proti terorizmu. Obema političnima pogledoma pa je treba dodati še tradicionalni konservativizem, ki je usmerjen na ohranjanje velike moči s sklicevanjem na diplomatska in vojaška sredstva, ter posebno obliko neoizolacionizma z oddaljenim balansiranjem in zanašanjem na regionalne partnerje, da vzdržujejo mir (prav tam, 5). Za jasnejšo predstavitev konceptualnega ogrodja in omenjenih štirih političnih pogledov³³ bomo uporabili preglednico 4.1, ki kaže razmerje med pobudo in uporabo instrumentov moči.

Preglednica 4.1: Zunanjepolitični in nacionalnovarnostni pogledi na pobude in uporabo instrumentov moči

Pobuda		Instrument moči
ustvarjanje demokracije	ravnovesje moči	
nepopustljiv intervencionizem	tradicionalni konservativizem	»trda moč« – uporaba pretežno vojaških sredstev
progresivni multilateralizem	neoizolacionizem z oddaljenim balansiranjem (uravnoteženjem)	»mehka moč« – uporaba pretežno nevojaških sredstev

Vir: Binnendijk in Kugler (2006, 162)

³³ Značilnosti teh štirih pogledov po Binnendijk in Kugler (2006, 5 in 161–162) so:

- **tradicionalni konservativizem**, ki je politično neokonservativističen in prisega na klasično politično ravnotežje – ravnovesje /balansiranje/ moči (angl. Balance of Power – prevod po CALD (2008, 100)), vojaško sodelovanje in doseganje ravnovesja moči z drugimi velikimi silami;
- **progresivni multilateralizem**, ki je politično liberalen in izhaja iz aktivnega multilateralizma, ki je podlaga sodobne demokratične skupnosti ter temelji na diplomaciji konsenza in globalnem varnostno-političnem sodelovanju in povezovanju;
- **nepopustljivi intervencionizem**, ki izhaja iz unilateralne uporabe ekonomske in vojaške moči proti nevarnim območjem in ogrožanjem. S tem zagovarja preventivno vojno oziroma posredovanje;
- **neoizolacionizem z oddaljenim balansiranjem (ravnovesjem)** (angl. Offshore Balancing), ki zagovarja neoizolacionizem s posebnim poudarkom na izogibanju uporabi vojaških sredstev na nevarnih in kriznih območjih.

Sodobni svet, tako Binnendijk in Kugler (2006, 161), je deloma neokantovski³⁴ z bogatimi demokratičnimi skupnostmi in neo-Hobbesov³⁵ v regijah, soočenih z nestabilnostjo, kaosom in konflikti. Tako razcepljen vpliva na spreminjanje globalnih in nacionalnovarnostnih strategij, pa tudi na oblikovanje paradigem obrambno-vojaške organiziranosti. Pri tem sta tako progresivni multilateralizem kot nepopustljivi intervencionizem naklonjena izgradnji demokratičnih institucij ob uporabi različnih vzvodov moči, medtem ko se tradicionalni konservativizem in neoizolacionizem z oddaljenim balansiranjem ozirata na ravnovesje moči ob različnih politikah uporabe moči ter na odnos do uporabe vojaške sile. Podobnosti in razlike so sicer zelo zapletene, temeljne premise pa lahko prikažemo s preglednico 4.2.

Preglednica 4.2: Premise nacionalnovarnostnih strategij glede na strateške poglede

	Tradicionalni konservativizem	Progresivni multilateralizem	Nepopustljivi intervencionizem	Oddaljeno balansiranje
Pogled: Kant vs. Hobbes	pretežno Hobbesov	pretežno Kantov, delno Hobbesov	pretežno Hobbesov, delno Kantov	pretežno Hobbesov, delno Kantov
Lastnost glavne grožnje	nestabilni odnosi med velikimi silami	kaotična južna polobla in terorizem	kaotična južna polobla in terorizem	ameriška prenapetost
Vloga zavezništva	pomembna	zelo pomembna	manj pomembna	zelo pomembna
Instrument moči	trda vojaška moč in diplomacija	mehki instrumenti moči in diplomacija	trda vojaška in ekonomska moč	mehki instrumenti moči in diplomacija
Mehanizem doseganja uspeha	politično uravnoteženje in ravnotežje glavnih oblik moči	prepričevanje in oblikovanje koalicij	odpravljanje ogrožanj in promocija demokracije	politično uravnoteženje in uporaba regionalnih sil
Dodatno poimenov.	realisti	liberalci, idealisti	neo-konservativisti	neo-izolacionisti

Vir: Binnendijk in Kugler (2006, 164).

³⁴ Za moderni neokantovski pogled so značilna stališča do: optimizma glede globalnega miru in razvoja; razumevanja vloge demokracije kot odgovora na diktatorstvo in militarizem ter nacionalizem; zaupanj, ki lahko namesto tradicionalnega tekmovanja vodi v kooperativno ekonomijo, zasnovano na svobodni trgovini; globalnih integracij, ki bodo ustrezno organizirane razširile cone miru in razvoja. Glede uporabe in politike moči pa prisegajo na sodobni leviatan, kjer ni mesta za unilateralno uporabo moči, predvsem vojaške (prav tam, 9). Dodajmo, da modernega neokantovskega pogleda ne smemo enačiti s stališči neokantistov neposredno po Kantu.

³⁵ Moderni neohobbisti ostajajo pesimistični, saj ne verjamejo v zmagovitost demokracije, ki bi se utrdila v diktaturah, avtoritarnih vladah oziroma fanatičnih protizahodnih ideologijah; ne pristajajo na ugašanje tradicionalne geopolitike in oporekajo, da bo globalna ekonomija prispevala k mirni integraciji; zaradi številnih regij, v katerih prevladujejo nasilje, kaos in anarhija, dvomijo v učinkovitost mednarodnih organizacij in mednarodnega prava; opozarjajo na ogrožanja kot terorizem, razširjanje orožja za množično uničevanje in etnična čiščenja ter množične poboje; menijo, da je prisotnost močnega in nepopustljivega sodobnega mednarodnega leviatana nujna, s čimer kličejo po »svetovnem policaju« (prav tam, 9–10).

Izpostavimo, da se ameriške nacionalnovarnostne strategije v obdobju po koncu hladne vojne gibljejo med nepopustljivim intervencionizmom in progresivnim multilateralizmom, kar je močno odvisno od vladajoče politične opcije. Kaj pa v Evropi? V Evropi se po prelomu tisočletja prisega na progresivni multilateralizem, glede intervencionizma pa je Evropa sledila ZDA in jih celo podpirala, zlasti ko je šlo za vojaške operacije v Iraku in Afganistanu. Potrditev ugotovitve o evropskem progresivnem multilateralizmu najdemo tudi v študiji Evropskega inštituta za strateške študije (izvirno *EU Institute for Strategic Studies*) za pripravo evropske dolgoročne vizije potreb po obrambnih zmogljivostih do leta 2025. Pri tem se evropski SZVP/EVOP ne označuje neposredno s progresivnim multilateralizmom, so pa te značilnosti prepoznavne (ISS EU 2006, 15–102 in 189–211)³⁶. Dodajmo k temu še zaskrbljenost, ki jo razberemo iz razprav za Obrambni ekonomski svet v delu Svet brez Evrope? (Esper in drugi 2012)³⁷.

O tem, ali se novi seznam pravil o spremembi vloge moči pojavlja kot iskanje odgovora na kritike globalnega neoliberalnega sistema in vloge ZDA, se sprašuje tudi Barnett (2004, 35 in 295–315). Če k temu dodamo še, da prevladujoče orožje iz obdobja hladne vojne v obdobju kibernetičnih in hibridnih ogrožanj ter asimetrije nima več osrednje vojaške teže na tehničnem uravnoveženju moči, lahko sklenemo, da so okoliščine za novo paradigmo, v našem primeru transformacijsko, širše in ne pokrivajo zgolj ameriškega pogleda, na podlagi katerega je paradigma nastala.

4.1.2 Transformacijska paradigma kot hibrid

Transformacijska paradigma je odziv na pojave sodobnega sveta, ki se, kot smo že omenili, po Binnendijku in Kuglerju poskuša odzivati na neokantovske kot tudi neo-Hobbesove značilnosti sveta in uporabo moči v njem. Smo torej pred paradigmo, ki je hibrid z možnostmi in vidiki več vrst?

Pri proučevanju in iskanju odgovora, zakaj je Hobbesov nauk pomemben za oblikovanje nove paradigme Binnendijka in Kuglerja (2006, 2. in 3. pogl.), ugotovimo, da je njegov pristop poskus opuščanja dvopolnosti in iskanja prave, to je tretje poti v

³⁶ Kot posebna vprašanja izpostavljajo prihodnost mednarodnega sistema demokracije ter po eni strani opozarjajo na odsotnost jasnega mednarodnega političnega sistema in globalnega voditeljstva ter po drugi na notranje izzive EU (prav tam, 189–204).

³⁷ Povzemimo tri zanimivosti iz omenjenih razprav. Prva je v trditvi, da je Evropa dominirala svetu v 19. stoletju, ZDA so v 20., Azija (prek Kitajske in Indije) pa bo predvidoma v 21. stoletju; druga je, da se je globalno ravnotežje moči spremenilo zaradi novih dejavnikov, ki predstavljajo politične, ekonomske in socialne izzive ter se pojavljajo v obliki demografskih sprememb, migracij in rasti prebivalstva (prav tam, 43–49). Tretja pa je trditev, da sta obdobje mirovne dividende in zahodna dominacija, ki se je pojavila ob koncu hladne vojne, zgolj ovenela spomina (prav tam, 34).

tako imenovani strategiji preživetja na ravni posameznika in nacionalni ravni. To je temeljna spodbuda Hobbesovega najbolj znanega dela Leviathan. V resnici je Hobbes zavračal vojne in nasilje, ki ga prinašajo, kar utemeljujemo z njegovim racionalizmom, po katerem je temeljni zakon narave v iskanju miru. Tudi transformacijska paradigma je v bistvu iskanje nove poti in vloge za vojaško silo ter politiko, ki jo uporablja, in odmikanje od prioritete uporabe mehanizmov trde moči. Vemo, da so v obdobju po Hobbesu njegov pogled in stališča sprožili premike od verskih vojn k modernim nacionalnim državam in rivalstvom med monarhijami ter njihovimi teritorialnimi interesi in ekonomsko močjo. V sedanjosti neo-Hobbesov pogled vodi k nadnacionalnim strukturam in organizacijam, da se tako obvladujeta konfliktnost v mednarodnih odnosih in anarhičnost v internacionalnem sistemu.

Pomembna pa sta v sedanjosti tudi Kantov idealizem ter njegov optimistični pogled na miroljubnost in humanizem, zlasti ko gre za moralno obnašanje in spoštovanje skupnih zakonov (prav tam). Kant kot zagovornik liberalno-demokratskih idej ter korporativnosti v diplomaciji k transformacijski paradigmi tako prispeva poglede na izogibanje prevlade in vmešavanje v notranje zadeve držav ter na zagovarjanje internacionalne federacije (kot jo omenja v Večnem miru, 1795), temelječe na univerzalnem pravu. Sklenimo, da se transformacijska paradigma z združevanjem Kantovih in Hobbesovih pogledov kaže kot neke vrste hibrid.

Dotaknimo se tudi sprememb na drugih področjih po koncu hladne vojne. Eno teh vprašanj v svoji analizi zastavljata tudi Binnendijk in Kugler (2006, 108–113), ko iščeta odgovore na vprašanje o spremembi vloge države in analizirata Creveldovo delo *The Rise and Decline of the State*. Creveld namreč omenja gibanja, ki nastajajo zaradi moderne tehnologije, pojava multinacionalnih, transnacionalnih in nacionalnih akterjev, ki s pomočjo satelitske tehnologije, interneta in drugih globalnih komunikacij delujejo mimo držav ter celo nadzirajo vojaško moč in orožje za množično uničevanje. Po Creveldu trendi in dejavniki, ki so vplivali na spreminjanje nacionalnih držav od začetkov njihovih nastankov vse do informacijske dobe, nakazujejo tudi potrebo po prenovi razumevanja stališč političnih filozofov, kot so Hobbes, Locke in Montesquieu, ko so bili tvorci idej o nacionalnih državah, njihovih funkcijah in ustroju. Creveld sklepa, da bo prihodnji mednarodni sistem veliko bolj zapleten, kot so državocentrični sistemi dvajsetega stoletja (prav tam).

V delu *A Century's Journey – How the Great Power Shape the World* avtorji predstavljajo študije o vplivu velikih sil na svet po koncu hladne vojne. Kot sklep

navajajo, da se novi svet (na prelomu tisočletja, op. a.) še ni pojavil, vendar je obdobje svobode in liberalizma vidno. Del po del ga sestavlja veliko graditeljev, a brez skupnega načrta (Pastor 1999, 357–358). Da bi se vzpostavil globalni svet, so, tako pravi Pastor, potrebne štiri stvari: (1) mednarodna zakonodaja in pravo, ki bosta mednarodne sporazume, konvencije in pravila vključila v skupne univerzalne norme, (2) mednarodno sodstvo in mednarodni tribunal, (3) opazovanje in spodbujanje sporazumevanja in popuščenja ter (4) mehanizmi sankcij za kršitev pravil. Vse bi bilo mogoče urediti v okviru sedanjih struktur OZN. Pastor vidi vzpostavitev novega liberalnega sveta v treh panregijah in izzivih: (a) v odpiranju in povezovanju z novimi svetovnimi silami (Rusija in Kitajska), (b) v zmanjšanju prepada med bogatim in revnim delom sveta in (c) v vzpostavitvi učinkovitejših mehanizmov za nadnacionalne oblasti in vodenje. Pastorjev liberalni pristop ne omenja posega po revolucionarnih sredstvih, jasno pa kaže na vrsto sprememb transformacijske narave (prav tam).

Kennedy (1987) v delu, nastalem pred koncem bipolarnosti, obravnava ekonomski determinizem. Ta je v ospredju proučevanja in pojasnjevanja vzročnih povezav in premikov vse od leta 1500 dalje, nastalih z ekonomsko rastjo in produktivnostjo ter položajem velikih sil v mednarodnem sistemu, zlasti v obdobju industrijske revolucije. Trdi, da ekonomske spremembe napovedujejo nastanek novih velikih sil, ki bodo imele odločilen vpliv na vojstvo in svetovni red tudi v prihodnje (prav tam, 536–540). Obenem izpostavlja, da so iznajdbe naprednih tehnologij, kot so parni stroji ali motorji z notranjim izgorevanjem ter strojna orodja, prinesle Evropi odločilno ekonomsko in vojaško prednost ter jo privedle tudi v obe veliki vojni. Zelo nazorno pa se tehnološko-ekonomski kontekst kaže v oboroževanju v tridesetih letih prejšnjega stoletja, po koncu ekonomske krize in z začetki vzpona nacistične Nemčije³⁸. Kennedy trdi, da obstaja pri velikih silah jasna povezava med rastjo oziroma izgubo ekonomske moči in rastjo ali pojemanjem vojaške moči, kar pa ne pomeni, da se to dogaja sočasno. Postavlja pa tudi tezo, da je skupni izhod koalicij ali skupnih gospodarstev večji, kot je vsota virov, ki jih lahko mobilizira vsaka stran v njihovi sestavi (prav tam, xxiii). Po tem zavezništva in koalicije lahko pojmuje tudi kot multiplikatorje ekonomske in vojaške moči.

³⁸ Nemčija je od začetka leta 1934, ko so bile velike sile v pogledu vojaških izdatkov skoraj poravnane, leta 1937 presegla Sovjetsko zvezo za tretjino, V. Britanijo, ZDA in Francijo pa za tri- do petkrat (Kennedy 1987, 296). V tem času je Nemčija za vojaški proračun namenila 23,5 % DBP, več od nje le še Sovjetska zveza (26,4 %) in Japonska (28,2%) (prav tam, 332).

Podobno povezavo med tehnološko in ekonomsko močjo kot Kennedy, izpostavljata tudi Knox in Murray (1994, 614–645), ko analizira vplive industrijske revolucije na oblikovanje nacionalnovarnostnih strategij. Pri industrijski revoluciji, ki jo označuje kot pospeševalni proces z velikimi kvalitativnimi preskoki, se tehnološki napredek pojavlja v valovih, kar vpliva na vojaške elite in zahteve po produkciji novega orožja in novih oborožitvenih sistemov (prav tam).

McNeill (1984) pa povezuje tehnološki vidik z razvojem vojsk ter njihovim vplivom na družbo in spremembe v njej³⁹. Pri tem ne enači ali poudarja tehnološkega vidika s političnim vidikom revolucij v družbenem razvoju. Navaja pa primere njihove medsebojne odvisnosti vse od francoske revolucije leta 1789 naprej (prav tam, 262–306). Izpostavlja, da so bili proizvajalci vojaške opreme in sistemov velikokrat pionirji pri razvoju ter uveljavljanju novih tehnologij, pri čemer sta patriotizem in profit odlično sovpadala (prav tam, 293).

Ko se je obdobje industrijske revolucije izteklo, so se še vedno pojavljale spremembe tehnoloških revolucij, ki so vplivale tudi ali predvsem na vojsstvo, kar bomo opisali pri vojaški revoluciji in revoluciji v vojaških zadevah. Vplivi tehnoloških revolucij na vojaškem področju so v sedanjem globalnem svetu delno preseženi. Najprej zaradi široke dostopnosti znanja in možnosti slediti razvoju v svetu, zatem pa tudi zaradi tega, ker veliko tehnoloških novosti nastane prav na civilnem področju in se pretežno trži v komercialne namene (Baylis in drugi 2004, 242–248). Dodajmo, da tudi zaradi tega, ker se s koncem množičnih vojsk vojaškoindustrijski kompleks temu ni le prilagodil, temveč posega po drugačni akumulaciji kapitala, tako da se ne naslanja zgolj ali pretežno na vojaške proračunske vire.

Sklenimo z ugotovitvijo, da so transformacijske spremembe na obrambno-vojaškem področju povezane s spremembami na drugih področjih. Ko jih opazujemo kot evolucijske, je pomembna tudi njihova soodvisnost. Pri tem ugotovimo, da s koncem bipolarnosti nastanejo spremenjene razmere⁴⁰, ki poleg političnega, ekonomskega in varnostnega obsegajo tudi druga področja (socialno, humanitarno). Hladna vojna se je končala zaradi sesutja komunističnega sistema, do tega pa je

³⁹ O tem tudi Crevelde (2000) v delu, v katerem predstavlja zgodovino vojaške misli in znanosti.

⁴⁰ Bipolarnost je temeljila na tem, da se svetovni spopad zgodi na ideološki oziroma blokovski ravni med kapitalističnim in komunističnim sistemom, bodisi prek totalne atomske vojne ali omejene atomske vojne bodisi prek konvencionalne vojne.

prišlo zaradi njegove ekonomske neprilagodljivosti. Zato nekateri avtorji izpostavljajo ekonomski determinizem⁴¹ kot temeljno izhodišče za spremembe.

Spoznanju ob koncu hladne vojne o nujnosti hitrejšega prilagajanja sta na vseh področjih sledila obdobje prilagajanja oziroma tranzicije ter iskanje odgovorov na nove paradigme, pri tem tudi odgovorov na vprašanje, kako dolgo bodo nacionalne države še temelj človeških odnosov in družbene organiziranosti, ki je zrcalno vprašanje o tem, kako dolgo bodo nacionalne vojske še eden pomembnih srebrov nacionalnovarnostne strukture. Ker se radikalne spremembe družbenih, ekonomskih in političnih odnosov imenujejo revolucije, je nastalo vprašanje, ali bo nova paradigma tudi revolucionarna in poimenovana revolucija. Dodajmo ugotovitev, da se, tako kot je transformacijska paradigma odziv na revolucijo na vojaškem področju, v podobnem kontekstu kot antipod spreminjanju nacionalnih držav z revolucijami ali vojnami pojavlja tudi ideja o njihovi nenasilni preobrazbi.

4.1.3 O revoluciji na vojaškem področju in transformaciji

Najprej omenimo, da na področju tako imenovane revolucije na vojaškem področju srečamo dva pojavi, povezana s izrazom vojaška revolucija (angl. Military Revolution – MR) in revolucija v vojaških zadevah (angl. Revolution in Military Affairs – RMA). Prvi je v strokovnih obravnavah prevladoval od petdesetih do sedemdesetih let prejšnjega stoletja, drugi pa od sedemdesetih naprej in kaže, da je prvega nekako nadomestil, čeprav so med njima razlike.

Proučevanje prvega pojavi pokaže, da so se razprave o vojaški revoluciji začele v petdesetih letih prejšnjega stoletja⁴², ko je bila hladna vojna že v zagonu in je pomembno usmerjala družbeni in zlasti ekonomski razvoj. Izraz vojaška revolucija je povezan pretežno s tehnologijo in spremembami, ki jih ta prinaša. Za njegovo utemeljitev je treba poseči po zgodovinskih metodah in študijah tehnoloških vojaških dosežkov in inovacij ter njihovih vplivov. Obsežno analizo razprav v člankih in študijah o vojaški revoluciji in njeni teoriji najdemo v knjigi Rogersa in več drugih avtorjev (Rogers 1995). Ti so za podlago svojih ugotovitev uporabili analizo virov vojaških

⁴¹ O tem tudi Tofflerja v Binnedijk (2006, 114), ko pravita, da so vojaške sile, strukture in vojne, v katerih so bile te udeležene ali so jih vodile, odsev ekonomije in tehnologij, ki jih ta (ekonomija) proizvaja. Podobno tudi Friedman, ko opozarja na spremenjeni ekonomski determinizem in pomembne procese, ki se dotikajo hierarhične svetovne ekonomije ter strukturno postajajo vedno bolj ploske (Friedman v Binnedijk in Kugler 2006, 121–122).

⁴² Izraz se je pojavil leta 1955, ko je Michael Roberts proučeval zgodovinske spremembe v artileriji in primerjal to z dogajanjem v moderni vojaški zgodovini na področju vojaških zadev, kar je predstavil na predavanju na Univerzi v Belfastu in zatem leta 1956 publiciral v javnosti (Rogers 1995, 1. pogl.).

zgodovinarjev, ki so proučevali množične spremembe v vojaških tehnikah in tehnologijah⁴³ od konca srednjega veka do začetkov industrijske dobe in pojavov industrijske revolucije (prav tam). Downing (1992) in Parker (1996) sta pri tem v svojih ugotovitvah izpostavljala stališča o vlogi vojaške tehnologije kot ključnega dejavnika in o njenih vplivih na (geo)politiko in družbo. Tako sta se pojem in teorija vojaške revolucije razširila s prvotne domene tehnoloških sprememb in vplivov na vojskovanje in se tudi zelo približala pojavi, ki se imenuje revolucija v vojaških zadevah.

Dodajmo k navedenemu še razmišljanja o povezavi vojaške revolucije s spremembami v politiki in družbi. Zagovorniki vojaške revolucije so izhajali iz zgodovinskih izkušenj v obdobju industrijske revolucije, ko so pretežno z vojaškimi sredstvi poskušali reševati politične razmere in konflikte. Vse vojne niso bile revolucije⁴⁴, so pa v bistvu z nasilnimi sredstvi prinašale spremembe revolucionarne narave. Ko so nacionalne ekonomije in sistemi zašli v krize, so se za rešitev ali izhod iz krize pogosto posluževali ravno vojn oziroma priprav nanje. Vojne so se vodile s cilji, ki so bili po značaju revolucionarni tudi takrat, ko niso bili tako deklarirani. Po koncu vojn so se spremembe revolucionarne narave dogajale predvsem na strani poražencev; samo spomnimo se, koliko velikih družbenih sistemov in ustrojev držav ali državnih skupnosti je razpadlo po prvi in drugi svetovni vojni. Spremembe pa niso obšle niti zmagovalcev, še posebno, če so izhajali iz tako imenovanih revolucionarnih vojn. V obeh primerih so bile spremembe praviloma drastične, čeprav redko poimenovane kot revolucionarne. Na vprašanje, ali so bile te spremembe tudi transformacijske, bi lahko odgovorili pritrdilno, upoštevajoč Binnendijkova stališča (2002, 63–72), v katerih izhaja iz značilnosti sprememb in se izogiba uporabi izraza vojaška revolucija.

Poleg vojaške revolucije je treba obravnavati še drug pojav, povezan s pojmom in teorijo o revoluciji v vojaških zadevah (RMA). RMA se pojavi potem, ko v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja ZDA preusmerijo svojo strateško pozornost z indo-kitajskega območja nazaj na Evropo in razvijejo koncept zračno-kopenske bitke (angl. Air Land Battle – ALB) (Rizwan 2000). Zanimivo je (Baylis in drugi 2004, 242–248), da je bil leta 1984 njen pobudnik sovjetski maršal Nikolaj Vasiljevič Ogarkov,

⁴³ Kot najpogostejše revolucionarne spremembe se, sicer zelo različno, navajajo: (a) železnica, telegraf, oklepna ladja in puška risanica, (b) zamenjava lesenih ladij s parnimi oklepnicami, (c) mitraljez, motorji z notranjim izgorevanjem, vojaško letalo, podmornica, tank in oklepni transporter, (d) radio, radarji in rakete, (e) jedrsko orožje in balistične rakete, (f) informacijska tehnologija, nanotehnologija, laserji in sateliti. Povzeto po: Rogers (1995) in Kennedy (1978).

⁴⁴ Številne vojne so pridevnik revolucionarna dobile tudi po tem, ko so se že začele ali celo končale.

načelnik sovjetskega generalštaba (1977–1984). Teorijo RMA pa so razvili na drugi strani takratnih vojaških blokov, in sicer svetovalec Andrew Marshall in njegovi sodelavci v Pentagonu⁴⁵. RMA se pojavlja kot teorija o prihodnosti bojevanja, temelječa na tehnoloških in organizacijskih ter strateških izhodiščih, pa tudi kot koncept, ki ga poleg ZDA uvajajo v več drugih državah, članicah Nata (Rizwan 2000). Kot ugotavljajo Baylis in drugi (2004, 243), se pri tem izpostavlja dominantna vloga tehničnega dejavnika, ki ima prevladujoč vpliv na vse druge v vojskovanju. Danes RMA pogosto omenjajo v povezavi s peto dimenzijo bojevanja, v kateri se poleg kopenske, morske, zračne in vesoljske pojavlja še informacijska komponenta (Gray 2004; Gongora in Riekhoff 2000, Barnett 2004 in drugi). Navedeno pomeni, da imamo dva teoretična pogleda in dve paradigmi: RMA in transformacijo.

Za nadaljnjo ponazoritev značilnosti RMA bomo te povzeli po navedbah Hundleya, ki navaja:

- *Revolucionarne spremembe (RMA) redko spodbudi dominantni nosilec in niso vedno tehnološke narave (na primer taktika).*
- *RMA praviloma prinaša veliko in takojšnjo vojaško prednost državi, ki jo prva uporabi v bojevanju.*
- *RMA pogosto privzame in v celoti razvije nekdo drug, ne država, ki iznajde novo tehnologijo.*
- *Tehnološke RMA so običajno kombinacija tehnologij, ne pa posamične tehnologije oziroma tehnološke novosti (na primer blitzkrieg s tanki in letali).*
- *Vse tehnološke RMA ne vključujejo orožja (na primer železnice).*
- *Uspešne tehnološke RMA imajo praviloma tri vidike: tehniko, doktrino in organizacijo.*
- *Najmanj toliko, kot je uspešnih RMA-rešitev, je tudi neuspešnih.*
- *Nekatere RMA-rešitve potrebujejo veliko časa, da jih uvedejo v vojaško prakso.*
- *Prednosti RMA so v vojaških sistemih velikokrat kontroverzne in povzročajo dvome, dokler sistemi niso preizkušeni v boju (Hundley 1999, 13–17).*

Nekateri RMA enačijo s transformacijo ali pa zagovarjajo, da je transformacija v bistvu nadaljevanje teorije RMA, medtem ko drugi to dvoje ločujejo oziroma zavračajo. Vprašanje, ali gre pri transformaciji za nadaljevanje revolucije v vojaških zadevah ali zgolj za vzpostavljanje ravnotežja v razvoju, pa je zanimivo tudi za našo obravnavo. O tem zanimivo primerjavo daje Hundley (1999), ko išče odgovore o tem, kaj lahko zgodovina RMA pove o transformaciji vojskovanja. Nov ameriški koncept, tako Hundley (1999, xxii), se pojavi v Strateškem obrambnem pregledu iz leta 1997, v katerem je prvič predvidena transformacija in so postavljeni štirje cilji zanjo: (1) doseganje

⁴⁵ O stičnih točkah in predvsem razlikah med sovjetskim in ameriškim pogledom v razpravi Adamsky (2008).

operativnih ciljev, postavljenih leta 1996, v Združeni viziji 2010 (izvirno *Joint Vision 2010*), ki so dominantni manevar, precizno delovanje, popolna zaščita in osredotočena logistika; (2) zmanjšanje stroškov modernizacije strukture vojaških sil; (3) vzpostavitev strukture sil, ki jo bo mogoče vzdrževati; (4) izraba prednosti prihajajočih RMA. Pomembna je Hundleyeva definicija RMA, ki smo jo že navedli, in v bistvu govori o spreminjanju bistvenih kompetenc v obliki oblikovanja novih oziroma spreminjanja in posodabljanja sedanjih (prav tam, 63) ter o navezavi transformacije na RMA.

Iz navedenega lahko sklenemo, da Hundley spada med tiste avtorje, ki zagovarjajo, da je transformacija nadaljevanje RMA. Čeprav se tudi Hundley (prav tam, 19–20) sprašuje, ali so sedanje spremembe še vedno prava RMA ali pa gre za nek nov proces in pojav. Medtem Binnendijk (2002, xxi) nedvoumno prepoznava in proučuje tako evolucijski kot revolucionarni pristop na izhodiščih, ki smo jih pojasnjevali na začetku tega poglavja, in transformacijo ločuje od RMA.

4.1.4 Razprava o revolucionarnem oziroma evolucijskem značaju transformacije

V ospredju naše razprave je že omenjena dilema, ali gre pri transformaciji za revolucijo oziroma evolucijo. V čem je razlika, zakaj trditi, da je transformacijska paradigma bolj evolucijska kot revolucionarna. Za odgovor na vprašanje, ali je transformacija nova revolucionarna ali zgolj kompleksna evolucijska sprememba, je treba navesti temeljne značilnosti transformacijske paradigme. Pri transformaciji gre za preiščeno in nenasilno, na znanju temelječe globalno spreminjanje, ki prinaša novo obliko in novo poslanstvo. Pri tem, to je treba posebno izpostaviti, pa prihaja do spremembe kompetenc nekega dominantnega nosilca in oblikovanja novih nosilcev in kompetenc.

Po Handleyevih (1999) opisih značilnosti RMA bi sklepali, da je odgovor na vprašanje odvisen predvsem od dominantnega nosilca, njegove vloge in smotra uporabe. Dominantni nosilec pa so vojaške strukture znotraj obrambnih sistemov nacionalnih držav. Ima torej transformacija na področju obrambno-vojaških sistemov več revolucionarnih kot evolucijskih značilnosti? V preteklosti so temeljite in predvsem radikalne spremembe označevali z revolucionarnimi, v transformacijskem obdobju pa so označene kot evolucijske ravno zaradi dominantnih nosilcev – nacionalnih držav in njihovih obrambno-vojaških sistemov, ki ohranjajo svoj položaj in vlogo, čeprav se radikalno spreminjajo.

Del odgovora je tudi v tem, da gre pri transformacijskem spreminjanju za prostovoljno spreminjanje, temelječe na znanju in različnih inovacijah, ki se dotika vseh sestavin strukture, njenega poslanstva in delovanja ter posledično tudi socialnega ter funkcionalnega imperativa in kulture obrambno-vojaških organizacij. Vse to pa se povezuje tudi navzven, z okoljem in sodelujočimi družbenimi sistemi.

K temu je pri transformaciji treba dodati še nekaj drugih, imenujmo jih sodobnih organizacijskih izzivov, od katerih je na prvem mestu izziv, kako izboljšati stroškovno učinkovitost in racionalizacijo obrambno-vojaških sistemov, pa tudi izziv, povezan z nenehnim izboljševanjem vizije o vodenju vojn in bojevanju ter z organizacijsko klimo sodobnih vojaških organizacij (Handley 1999, 55). Ta vedno pogosteje vključuje tudi tako imenovano pozitivno organizacijsko klimo (prav tam) in s tem nastajajočo sinergijo za spremembe. Te ugotovitve kažejo na posebnost transformacijske paradigme, ki na premišljen in nenasilen način uveljavlja nekatere nove kompetence in njihove nosilce ter tako postopno vpliva tudi na spreminjanje vojaške organizacije kot globalnega nosilca kompetenc. Celovitost, premišljenost in proces sprememb govorijo v prid njihovi evolucionarni naravi.

Temeljna razlika med revolucionarno in transformacijsko paradigmo je v odnosu do nasilja in kaosa ter v posledicah za subjekte. Gre v bistvu za izhodiščne razlike med revolucionarnim⁴⁶ in evolucionarnim⁴⁷ naukom oziroma paradigmo. Revolucionarna paradigma, ki prav tako vodi v preobrazbo, temelji na uničenju starega in s tem na ustvarjanju prostora za novo. Pri transformaciji pa gre za opustitev starih vzorcev oziroma za njihovo preobrazbo. Tudi zato se transformacija sklicuje na znanje, tehnologijo, sinergijo in načrtnost. S tega zornega kota je transformacija časovno zahtevnejša. Tu pa je še ena, v nekaterih pogledih zelo pomembna razlika oziroma značilnost. Revolucije se praviloma zgodijo na določeni kritični točki, ko se ustvari zadostna kritična masa za hitre spremembe, ki so po naravi nasilne, ali pa to nasilje nadomešča pritisk za hitro in radikalno spremembo. Podlaga za kritično točko revolucionarnih sprememb je lahko tudi kaos ali kriza v delovanju ali funkcioniranju. Hitri in radikalni revolucionarni spremembi sledi obdobje revolucionarne stabilizacije ali utrditve. Pri transformacijah se kot predhodniki pojavljajo tranzicijska oziroma

⁴⁶ SSKJ pri opredelitvi revolucije izpostavlja radikalno spremembo družbenih, ekonomskih in političnih odnosov, ki jo izvedejo napredne družbene sile, oziroma veliko, hitro spremembo na kakem področju človekovega delovanja (SAZU 2000, 1165).

⁴⁷ Evolucionacija pa po SSKJ dosega modernizacijo z evolucijo in ne z revolucijo, čeprav tudi tu ne gre brez napetosti. Pri evoluciji gre za postopno spreminjanje česa, navadno v popolnejše, bolj dovršene oblike, in za razvoj (SAZU 2000, 208).

prehodna obdobja, ki vodijo do transformacijskih sprememb. Ta so daljša, pa tudi bolj negotova v pogledu doseganja končnega cilja. Po naravi transformacijske spremembe niso nič manj radikalne, imajo pa drugačne posledice za subjekte. Zato bi revolucionarno spreminjanje lahko označili s hitrim uničenjem starega in postopnim vzpostavljanjem novega, transformacijsko spreminjanje pa s postopnim opuščanjem starega in načrtnim vzpostavljanjem novega. Transformacijo je na mikroravni treba ne le razumeti, temveč ustvariti tudi klimo ter sinergijo za spremembe. S tem je transformacija na videz v težjem položaju kot so spremembe revolucionarne narave, ki jih navadno v razmerah neizogibnosti sprememb poganjata vodilna elita in revolucionarni zagon.

Omeniti je treba še, da revolucija na vojaškem področju razlaga vplive razvoja vojaške tehnologije v obdobjih industrijskega razvoja in industrijske revolucije, medtem ko so s transformacijo zajete spremembe v informacijskem obdobju in razvoju digitalizacije. Poleg tega transformacija ne temelji na podmeni, da je na obrambno-vojaškem področju tista, ki dominantno povzroča druge spremembe, temveč, da so spremenjene okoliščine tiste, katerim se obrambno-vojaški sistemi, tako kot drugi družbeni sistemi, celovito prilagajajo in se ne nazadnje transformirajo.

V obdobju globalizacije pa smo pri opredeljevanju transformacijskih značilnosti še pri dveh posebnostih, in sicer vplivu na širše družbeno okolje in mednarodne organizacije ter pri globalni klimi za spremembe. Ali zapisano drugače, še vedno je odprto vprašanje, ali je mogoče preobrazbo sveta doseči z revolucijo⁴⁸. Nekateri ideološki poskusi, kot na primer komunizem kot svetovni proces, niso uspeli. Huntingtona v delu o spopadu civilizacij skrbi, ali bi to v prihodnje potekalo na civilizacijski oziroma religiozni podlagi⁴⁹. Nasprotniki revolucij pa bi dejali, da je dovolj revolucij, ker je čas za transformacijo.

Sklenemo, da transformacija združuje značilnosti tako revolucionarnega kot evolucijskega spreminjanja. V razpravi smo navedli, na katerih točkah transformacija predstavlja evolucijsko spreminjanje in se v tem pogledu razlikuje od revolucionarnega. Pri tem sta pristop in časovna dimenzija bolj evolucijska.

⁴⁸ Potts in Thachary (2003,10–29) v poglavju s pomenljivim naslovom: *No Revolution Please, We are British*, utemeljujeta, zakaj ideje francoske revolucije niso uspeli v Britaniji. Obenem odgovarjata na vprašanje, kako je treba gledati na sedanje RMA v informacijski dobi – bolj evolucijsko kot revolucionarno – in pri tem izhajata iz tako imenovanega Yettonovega modela revolucionarnih sprememb v vojaških zmogljivostih.

⁴⁹ O tem Kepel (2004) zatrjuje, da gre bolj za odziv na poskuse vsiljene demokratizacije islamizma in arabskega sveta kot pa za uresničitev ideje o islamizmu kot svetovnem procesu.

Revolucionarne značilnosti pa se kažejo, ko transformacija vodi v spreminjanje nacionalnovarnostnih sistemov in izginjanje nacionalnih vojsk v večnacionalnih sestavah ali obrambno-vojaških sistemih, kar vodi k spreminjanju globalnih nosilcev kompetenc: nacionalne države, obrambno-vojaškega sistema in vojske znotraj njega. Na tej točki transformacija kot proces in paradigma trči v prej omenjene globalne nosilce kompetenc. S spreminjanjem kompetenc nekega dominantnega nosilca in oblikovanjem novih nosilcev in kompetenc se spremembe, revolucionarne po značaju, vzpostavljajo na nov način. Na zunaj je transformacija le ena izmed oblik spreminjanja obrambnih sistemov in vojsk znotraj njih, vendar sodobniki v tem procesu vidijo pomembnejši premik, kot odziv na globalizacijo. Poleg tega so dosedanja modeli temeljili na imperativu, da se z vojaško silo zmaga v vojni, medtem ko si s transformacijo postavljajo imperativ gradnje in ohranjanja miru, tudi zato, ker je opredelitev zmagovalca v vojnah velikokrat zelo vprašljiva.

Pri naši obravnavi se ni mogoče izogniti niti posebni vrsti pogledov, ki prisegajo zlasti na revolucionarne značilnosti sprememb, vendar v novi formi. Pojave zasledimo tudi v številnih družbenih spremembah ali njihovih poskusih, ko se s tako imenovano »tiho revolucijo⁵⁰« poskušajo doseči korenite spremembe⁵¹. Na vprašanje, ali je transformacija bliže tihi revoluciji na področju vojaških zadev ali novi obliki celovite evolucije, bo odgovoril čas. Ko Potts in Thachary (2005, 37) uporabita zgodovinski primer, zakaj v Angliji francoska revolucija ni uspela, in to za sedanji čas izrazita s sloganom »dovolj je revolucij«, seveda izražata eno vrsto pogledov. Kot smo ugotavljali na začetku tega podpoglavja, se zlasti pri političnih teorijah in nacionalnovarnostnih strategijah, ki temeljijo na mehki moči, iščejo temu primerni modeli sprememb. Pri tem je nedvoumno, da je transformacija primer za iskanje univerzalnejšega modela preobrazbe obrambno-varnostnih sistemov v obdobju globalizacije.

⁵⁰ Izraz je med prvimi uporabljal Inglehart (1977) za ekonomske, tehnološke in sociološko politične vplive, ki spreminjajo industrijske družbe s transformacijo vrednot tako, da te predstavljajo nove družbene osnove.

⁵¹ Temelj tihe revolucije je, da se spremembe in rešitve, ki imajo revolucionaren značaj, uveljavijo mirno. Kot primer navedimo odpravo splošne vojaške obveznosti v ZDA v obdobju največjih nasprotovanj vojni v Vietnamu kot politični in praktični odgovor nanje. Zelo nazoren primer je tudi tako imenovana *arabska pomlad*, ki se dogaja v severnih afriških državah na začetku drugega desetletja novega tisočletja in jo nekateri označujejo tudi kot arabsko revolucijo.

4.2 Značilnosti pristopov k spreminjanju vojaške organiziranosti in značilnosti postmoderne vojske

Konec hladne vojne in prelom tisočletja zaznamujejo zelo dinamična obdobja sprememb in iskanja ustreznih oblik vojaške organiziranosti. Z novostmi in novim naborom pravil naj bi nadomestili ugasle rešitve iz obdobja hladne vojne, da bi tako zapolnili nastale vrzeli zaradi spremenjenih ter novih ogrožanj in vrste drugih sprememb (Barnett 2004, 9–35). Prvotno spoznanje o nujnosti sprememb je vodilo v številne reforme, od katerih je bila večina prilagoditvenih. V državah, ki so bile v politični tranziciji, so bile družbene spremembe in posledično tudi spremembe za obrambno-vojaške sisteme globlje. Podobno velja za države, v katerih so se zgodaj odločili za spremembe ali reforme sistemov popolnjenja oboroženih sil, ki so sprožili procese profesionalizacije (Kotnik-Dvojmoč 2002), tako strukturne kot funkcionalne. Pojavi ogrožanj in izzivov, zlasti tistih, ki niso več zgolj varnostne narave v klasičnem pomenu (migracijski, kriminalni, energetski, okoljski, kibernetiski idr.), ter nove pojavne oblike terorizma in asimetrije v vojaškem delovanju, so dejavniki za nadaljnje spreminjanje tudi na področju vojaške organiziranosti.

4.2.1 Od RMA – prestrukturiranja in konverzije – SSR in SSG do transformacije

Za konec hladne vojne sta značilna koncept množične vojske s strategijami zastraševanja (angl. Deterrence) in vojnega odvračanja ter teorija vojaške revolucije (RMA). Razpad Varšavskega pakta in umik sovjetsko-ruske vojske z ozemelj Vzhodne Evrope sta na obeh straneh nekdanjih blokov sprožila obdobje prestrukturiranja in konverzije na vojaškem področju, v katerem številne države reorganizirajo in modernizirajo svoje oborožene sile. Pri spodbujanju držav, zlasti v tranziciji, k spremembam v varnostnem sektorju in obrambno-vojaški organiziranosti se v zgodnjih devetdesetih letih pojavijo pomembni tranzicijski modeli. Med njimi najbolj izstopajo koncepti obrambnih reform, reform varnostnega sektorja ter reform upravljanja varnosti (SSR in SSG). Znotraj Zavezništva pa se istočasno sprožata proces integracije, ki je povezan z vključevanjem novih držav v Nato, ter proces transformacije. S tem se spodbuja najprej preoblikovanje obrambno-vojaške organiziranosti in zatem aktivnosti globljega spreminjanja, kar vodi v preobrazbo vojaških struktur. Tako se praktično v dveh dekadah zgodi vrsta sprememb od RMA do prestrukturiranja in konverzije ter SSR in SSG k transformaciji.

Izpostavimo, da je težko postaviti jasno ločnico med posameznimi pristopi k spremembam in med obdobji sprememb obrambno-vojaške organiziranosti, predvsem zaradi različnih izhodiščnih pozicij in hitrosti sprememb v posameznih državah, pa tudi zaradi različnih pristopov. Zato menimo, da je smiselno pristope k spreminjanju po eni strani razvrščati med tranzicijske in transformacijske ter po drugi glede na to, ali spadajo med revolucionarne ali evolucijske.

4.2.2 Značilnosti pristopov k spreminjanju vojaške organiziranosti

Globalno gledano lahko v širšem mednarodnem okolju na začetku druge dekade 21. stoletja pri spreminjanju vojaške organiziranosti opazimo tri smeri (Šteiner 2013a, 19). Prva je povezana z reorganizacijami in zmanjševanjem struktur kot prilagajanje razpoložljivim virom in ekonomskim razmeram, kar počne tudi veliko držav znotraj Zavezništva. Kot poseben primer omenimo Avstrijo, ki se je na referendumu leta 2013 odločila za nadaljevanje naborniškega sistema in s tem ohranjanje tradicije. Pri tem pa niso pred nič manjšimi izzivi, saj je treba strukture in delovanje obvezniške vojske prilagoditi spremembam in uskladiti z že uveljavljenimi rešitvami, ki izhajajo iz poklicnega popolnjevanja⁵².

Druga smer je povezana s preobrazbo in transformacijskim spreminjanjem, pri čemer v nadaljevanju navajamo ameriški in britanski pristop. Od majhnih držav, zlasti tistih, ki prisegajo na transformacijske spremembe in pri tem celo sledijo težnjam Zavezništva, pa imajo celovite transformacijske načrte le nekatere. Med njimi najdemo tudi Slovenijo (Brožič 2013, 5–6). Poseben primer je Ruska federacija, ki s prestrukturiranjem in profesionalizacijo vojske vstopa globoko v transformacijo, čeprav tega ne poimenujejo tako in pri tem ne kažejo namere, da bi občutno zmanjševali obrambne izdatke ali razmišljali o preobrazbi uporabe vojaške sile in njenih struktur⁵³. Podobno velja tudi za Kitajsko, ki je zelo visoko na lestvici transformacijskih sprememb (Šteiner 2013j).

Tretja smer je čakanje in ohranjanje vitalnih delov obrambnih sistemov in vojaških struktur ter prilagajanje delovanja. Sem spada večina tranzicijskih držav na območju Zahodnega Balkana. V tej skupini najdemo tudi države kot je Turčija⁵⁴, ki je v

⁵² Več o tem v avstrijski beli knjigi 2012 (BMLS 2013, 43–45 in 92–99).

⁵³ Iz spremljanja nadzora nad konvencionalnimi silami v Evropi in uresničevanja ukrepov za krepitev zaupanja in varnosti (angl. Confidence and Security Building Measures – CSBMs) ter preglednosti v povezavi s tem v okolju OVSE lahko sklepamo, da spremembe v Rusiji potekajo v smeri preoblikovanja vojaških struktur in njihove krepitve, kar vse naj bi bilo doseženo do konca leta 2015.

⁵⁴ O tem tudi v: Gülnur (2012, 19–36) in Satana (2008, 364–368).

posebnem strateško pomembnem okolju, ter države, ki povečujejo obrambne izdatke in strukture sil, kot na primer Azerbajdžan.

ZDA se zelo načrtno lotevajo transformacijskih izzivov. Tako so bile v začetku leta 2012 pripravljene nove strateške usmeritve (izvirno *The Defense Strategic Guidance US 2012*), ki upoštevajo svetovno ekonomsko krizo in zmanjševanje ameriškega obrambnega proračuna, spremembe, ki so nastale z afriško pomladjo in predvideno tranzicijo, ter umik iz Afganistana⁵⁵. Ključne spremembe so povezane s spremembami strategije do JV Azije in ohranjanjem težišča na Bližnjem vzhodu, kar se bo odrazilo pri zagotavljanju novih operativnih zmogljivosti, v organizacijskih spremembah, prestrukturiranju in prelociranju sil ter pri reševanju vprašanja balistične protiraketne obrambe. Reorganizacija in prestrukturiranje sil ter vzpostavljanje novih zmogljivosti za protiraketno obrambo bodo zajeli tudi ameriške sile v Evropi. Transformacijske spremembe so povezane s področjem protivstajništva (angl. Counter Insurgency – COIN), nekaterimi novimi strukturami brigadnih bojnih skupin in specialnih sil (angl. Brigade Combat Teams in Special Operations Force), pa tudi z oblikovanjem projekcijskih sil na področju izvidniških, obveščevalnih in omrežno orientiranih zmogljivosti. Izpostavimo dve ameriški transformacijski značilnosti, uporabni tudi za majhne države. Prva je povezana z uravnoteženjem zmanjševanja vojaških struktur in ohranjanjem zmogljivosti, druga pa z izogibanjem tako imenovanim votlim vojaškim strukturam, ki so brez pravih operativnih zmogljivosti.

Velika Britanija je sredi leta 2012 objavila koncept transformacije britanske armade do leta 2020 (izvirno *Army 2020 – Transforming the British Army*) (MOD UK 2012). Spremembe so predvidene na podlagi strateškega pregleda obrambe in varnosti iz leta 2010. Transformacijske spremembe segajo od redefiniranja namena in poslanstva britanske kopenske vojske⁵⁶, razmerja med stalnimi in rezervnimi silami (v odnosu 70 proti 30 odstotkov v korist stalnih sil, pri čemer se število prvih zmanjša za 20 odstotkov) ob upoštevanju in uvajanju novosti na podlagi izkušenj iz zadnjih operacij v posebnem projektu za bojnika (angl. Agile Warrior), do spremembe strukture sil in poveljevanja ter kontrole. Pri tem bodo na novo razmejili poveljevanje med strateško in operativno ravni ter uveljavili nove rešitve med divizijsko in brigadno ravni poveljevanja ter modernizacijo opreme. Posebnost sta večja decentralizacija

⁵⁵Kot primarna vloga oboroženih sil sta najprej navedena protiterorizem in asimetrično bojevanje (prav tam).

⁵⁶O tem tudi Repley (2012, 5).

poveljevanja in vzpostavljanje strukture sil, sestavljene iz dveh delov, in sicer reakcijskih (angl. Reaction Forces) in prilagodljivih sil (angl. Adoptable Forces) kot delov stalnih in rezervnih sil s skupnimi podpornimi silami (angl. Support Troops – Support Reaction and Adoptable Forces). Za majhne države so uporabni pristop k zmanjševanju števila poveljstev in decentralizacija poveljevanja ter vzpostavljanje nove strukture sil. Dodajmo še, da je britanski dokument zanimiv tudi zato, ker je natančen, jasn in razumljiv kot transformacijski koncept in tudi v izvedbenem smislu⁵⁷.

Na vprašanje, v katero smer gredo prihodnja transformacijska prizadevanja, lahko odgovorimo, da trend ni enoten. Eno smer prepoznavamo v opisani transformaciji ZDA in Velike Britanije, medtem ko drugo predstavlja omenjen pristop Ruske federacije in Kitajske. Pri tem je prva smer povezana s preobrazbo poslanstva in nalog vojsva, z novimi strukturami in novimi tehnologijami ter s taktikami in strategijami vojaškega delovanja. Druga smer se bolj usmerja na preoblikovanje in modernizacijo vojsva ter politiko uporabe klasične vojaške moči in njene premoči. Nekateri v tem prepoznavamo novo globalno vojaško tekmo na obrambno-vojaškem področju med transformiranimi in pretežno konvencionalnimi ključnimi nosilci.

Spreminjanje vojaške organiziranosti sta v obdobju upada množičnih vojsk in procesa njihove profesionalizacije ter transformacije zaznamovala še dva posebna pojavi, in sicer proaktivno mirovno delovanje⁵⁸ ter mirovna dividenda⁵⁹. V nadaljevanju ju obravnavamo, ker se v odnosu do transformacije pojavljata v zanimivem razmerju.

4.2.3 Pojav proaktivnega mirovnega delovanja in mirovne dividende

Za proaktivno mirnodobno delovanje (angl. Proactive Peacetime Engagement) po Dyekman (2007, 1) je značilno, da je bistveno cenejše in uspešnejše preprečevanje konfliktov kot njihova zaustavitev. S tega stališča se spreminja narava sodobnega vojaškega povezovanja in sodelovanja, tako da se zagotovi vzpostavitev zavezništev in partnerstev, promovira stabilnost in zmanjšujejo težave ali blažijo razmere in vzroki, ki vodijo v konflikte. Ob tem se vloga vojsk iz koncepta odvrčanja vojne in obrambe ter zmage v njej, kar lahko poimenujemo tudi preventiva pred vojno,

⁵⁷Podoben ameriški dokument se imenuje *Joint Vision 2020* in gradi na informacijski superiornosti in inovativnosti (DOD US 2010).

⁵⁸Izraz se pretežno uporablja v ameriškem okolju od devetdesetih let prejšnjega stoletja in v povezavi z angažiranjem na afriški celini. V drugih okoljih zasledimo ta pristop v podobnih dejavnostih pod okriljem razvojne pomoči. Razlike so v pristopih in nosilcih pomoči, zlasti tam, kjer v te aktivnosti niso neposredno vključene vojaške strukture.

⁵⁹Izraz mirovna dividenda v Sloveniji uporabljajo ter pojav proučujejo Jelušič (2002b, 149–156) Kočever (2001) in drugi.

premika v smer preventive pred konflikti. Pri proaktivnem mirnodobnem delovanju se soočimo z vprašanjem, katera domena je to oziroma ali v izvedbenem smislu pripada zgolj vojaškim strukturam in zmogljivostim, ki obenem izgubljajo svojo vodilno vlogo⁶⁰. O pojavu bomo razpravljali tudi v nadaljevanju, in sicer v povezavi s stabilizacijsko-rekonstrukcijskim delovanjem in zmogljivostmi zanj.

Z mirovno dividendo Jelušič (2002b, 149–156) označuje učinke konverzije vojaštva in pri tem prelivanje ali preusmerjanje družbenih izdatkov, namenjenih za obrambno-varnostni sistem, na druga družbena področja. To prelivanje je mogoče tudi na tista področja, ki krepijo razvojni kapital družbe, zlasti ko gre za vlaganje v znanje, razvoj ali še boljše v povečanje blaginje družbe in njenih posameznikov.

V sedanjih časih je pravilno razumevanje mirovne dividende še kako pomembno, zlasti ko jo osredotočimo in povežemo z vedno širšim področjem varnosti⁶¹. Pojav mirovne dividende je aktualen, čeprav je velikokrat neviden, saj je zakrit v varnostnem okolju in zagotovljeni splošni varnosti⁶². Splošna varnost ne pomeni vedno posameznikove varnosti, še manj pa njegove ekonomske varnosti in s tem preživetja posameznikov in skupnosti. Iz ne tako oddaljene preteklosti vemo, da družbe, ki so vlagale izjemen družbeni kapital in vire v varnost, ob tem niso zagotovile ustreznega standarda ter posameznikove svobode in varnosti (Šteiner 2009d, 32–33).

Kot pravi Jelušič (2002b, 160–163), ima mirovna dividenda svoje posebnosti v obliki prednosti in negativnih učinkov oziroma omejitev. Dodajmo še, da predvsem takrat, ko se obrambnemu in varnostnemu sektorju nesorazmerno zmanjšujejo sredstva za delovanje. Poleg tega zmanjševanje virov in zaradi tega omejevanje delovanja obrambno-vojaških sistemov povzročata njihovo notranjo zaprtost in s tem oddaljevanje od civilnega okolja in družbe, pa tudi od nadaljnjih sprememb ali vsaj pripravljenosti zanje.

V navedenem je razlog, da mirovno dividendo kot pojav, ki je nastal po koncu hladne vojne, omenjamo kot pomemben pojav v povezavi s spreminjanjem vojaške organiziranosti. Pogosto namreč zasledimo prepričanje, da se pod okriljem mirovne dividende oziroma tistega, kar ta predstavlja in prinaša, lahko neomejeno spreminja družbena razporeditev sredstev in zmanjšuje zagotovitev virov za obrambno-vojaške

⁶⁰O tem vprašanju in izzivu tudi v Joint Publication (JP) 3-08 (DOD US 2006b).

⁶¹Vključujoč ekonomsko, socialno, okoljsko in komunikacijsko varnost.

⁶²Grizold (1999, 8) to pojmuje kot univerzalni značaj sodobne varnosti.

potrebe ter tako spreminja organiziranost na tem področju⁶³. Radikalno zmanjševanje obrambnih izdatkov se navadno kaže v obrambno-vojaških zmogljivostih in njihovi pripravljenosti, kar lahko vodi k njihovi redukciji in izgubi organizacijske ter funkcionalne učinkovitosti. Takšne okoliščine in pristop zavirajo transformacijo in jo oddaljujejo od njenih ciljev, usmerjenih v preobrazbo. Posledično podaljšujejo tudi tranzicijske aktivnosti in ne vodijo k pravim spremembam vojaške organiziranosti. Posebno vprašanje je tudi, ali so industrije in nacionalne ekonomije uspele nadoknaditi izgubljene dohodke, ki so nastali s konverzijo ali celo ugašanjem vojaškoindustrijskega kompleksa⁶⁴.

4.2.4 Tipi in značilnosti postmoderne vojske

Začnimo naš del obravnave značilnosti postmoderne vojske s predstavitvijo Moskosove tipologije vojsk. Moskos (Moskos in drugi 2000) oblikuje tristopenjsko tipologijo vojaštva v dvajsetem stoletju. Pri tem izhaja iz poskusa jasne razmejitve dimenzij sprememb. Moskos na podlagi enajstih spremenljivk⁶⁵ oblikuje tri tipe vojsk. Kot prvi tip navaja *moderno vojsko*, ki sovpada z obdobjem od začetka prejšnjega stoletja do konca druge svetovne vojne. Drugi tip je *poznomoderna vojska* iz obdobja hladne vojne, medtem ko v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja in na prelomu tisočletja prevladuje *postmoderna vojska* (prav tam, 15).

Vsak izmed navedenih tipov ima svoje značilnosti z vidika opazovanih spremenljivk. Temeljne značilnosti postmoderne vojske so, da je majhna in profesionalna ter se sooča s terorizmom in etničnim nasiljem kot temeljnimi ogrožanji, kar prinaša nove naloge zlasti v operacijah v podporo miru in humanitarni podpori. Vojaški profesionallec sicer ohranja bojevniškega duha, je pa vedno bolj opazen premik proti njegovemu novemu strokovnemu profilu z več diplomatskimi in poznavalskimi spretnostmi. Javnost je do postmoderne vojske precej ravnodušna in vojska v javnosti izgublja pomen. Vse to se pojavlja kljub bistveno spremenjeni vlogi in

⁶³Za primer navedimo znanstveni prispevek enega prejšnjih načelnikov Slovenske vojske (Podbregar 2011, 15–26), ki v prispevku *Pred reinženiringom nacionalnovarnostnega sistema – priložnosti za Slovensko vojsko* predlaga:

Vojsko in policijo je treba s klasičnim stečajem razpustiti, kar so nekateri že uspešno storili. Treba je postaviti skupen enoten subjekt nacionalne varnosti, ki ga teorija pozna pod imenom paravojaška sila in ki je sposoben pod skupnim poveljevanjem opravljati naloge vojske, policije in zaščite ter reševanja. Višek ljudi bi šel v zasebna varnostna podjetja, nekaj malega za paznike v zapore, drugi pa na trg dela in podobno (prav tam, 23).

⁶⁴Več o tem Guy in Wilson (2012, 24–29).

⁶⁵Spremenljivke so: (1) percepcija ogrožanja, (2) struktura sil, (3) opredelitev glavne naloge, (4) prevladujoče značilnosti vojaškega profesionalca, (5) odnos do javnosti, (6) odnos do medijev, (7) civilne osebe v vojski, (8) vloga žensk, (9) partnerji, (10) odnos do homoseksualnosti, (11) oporečništvo (Moskos in drugi 2000, 14–25).

delovanju medijev, ki so zelo angažirani, kar vojskam daje tudi več možnosti, da jih zlorablajo. Pomembno se spremenita vlogi civilistov in žensk v vojski, pri slednjih s popolno integracijo v vse ali vsaj večino vojaških struktur. Družinski partnerji se vedno bolj izključujejo iz običajnih socialnih funkcij, drugačen pa je tudi odnos do istospolno usmerjenih oseb v vojski in oporečništva do nje (prav tam, 14–25). Dodajmo, da gre pri tipiziranju za generaliziranje spremenljivk, ki se s praktičnimi pojavnimi oblikami v posameznih nacionalnih vojskah lahko tudi zelo razlikujejo.

Kot pet glavnih organizacijskih sprememb v postmodernem obdobju Williams (prav tam, 275) navaja: (1) povečanje prepustnosti med civilno in vojaško sfero, (2) zmanjšanje razlik med vojaškimi zvrstmi in službami, položaji in bojnimi ter nebojnimi vlogami, (3) spremembo namembnosti vojsk od bojnih proti tistim, ki niso tradicionalno vojaške, (4) povečanje večnacionalne uporabe sil pod okriljem in z legitimnostjo nadnacionalnih institucij ter (5) internacionalizacija vojsk. Pri tem so z vidika spreminjanja vojaške organiziranosti pomembni tudi obdobja sprememb in značilnosti spremenjenih modelov vojaške organiziranosti.

Haltiner pri proučevanju spreminjanja vojaške organiziranosti in posebno pri ukinjanju naborništva v Evropi (Haltiner in Klein 2002, 7–10) navaja tri obdobja. V prvem, med letoma 1990 in 1995, ki ga poimenuje *val zmanjševanja*, pride zlasti do zmanjševanja obsega in stroškov vojsk. Med letoma 1995 in 2000 se v *valu spreminjanja nalog* dogajajo predvsem spremembe funkcionalne narave, povezane tudi z intenzivnim vključevanjem v mednarodne operacije in misije. Po letu 2000 pa sledi obdobje *strukturnih reform*, v katerem se dogajajo tudi procesi profesionalizacije vojsk. K tem obdobjem je treba tu dodati še prvo in drugo dekada transformacije, ki se dogajata po prelomu tisočletja.

4.2.5 Haltinerjevi modeli preoblikovanja naborništva

Haltinerjevi modeli preoblikovanja naborništva so pomembni, ker kažejo na posebno preobrazbo v tipologiji organizacijskih modelov vojsk (Haltiner in Tresch v Bebler 2005, 285–301). Poudarjamo dve, po našem mnenju osrednji značilnosti. Prva je povezana s tem, da klasična tipologija in delitev vojsk na naborniško, profesionalno in najemniško nista več popolnoma jasni. Druga pa je ta, da se tudi znotraj posameznih tipov pojavljajo organizacijske in strukturne novosti. Haltiner, ki se ukvarja predvsem z vprašanjem preoblikovanja naborništva, to poimenuje kot spreminjanje

njegovega videza⁶⁶. Pri tem izpostavlja štiri modele: (1) univerzalnega, (2) selektivnega, (3) simboličnega oziroma nadomestnega v primeru pomanjkanja prostovoljcev in (4) opustitev nabornišva. Pri opustitvi nabornišva je to lahko trajno ali normativno odloženo za določeno obdobje, bodisi za vse bodisi le za del naborne obveznosti, obveznosti usposabljanja ali obveznosti služenja v rezervi. Pri selektivnem ali simboličnem modelu nabornišva vključevanje lahko temelji na loteriji, odločitvah posebnih izbirnih komisij ali samoizbirnem pristopu k naboru. Univerzalni model ohranja stalno naborniško vojsko s prilagoditvami glede nabora in sodelovanja žensk ali pa zgolj v obliki miličniške, pretežno rezervne vojske (prav tam, 295–298).

Naša pozornost je namenjena vprašanju o transformaciji in predstavljenih tipih vojsk. Transformacija se pojavlja v obdobju postmoderne vojske in kot pristop k njeni preobrazbi. Ko Lambert (2009, 50) citira Moskosa in druge, izpostavlja, da je treba postmoderno transformacijo oboroženih sil opazovati v kontekstu temeljnih političnih in ekonomskih sprememb in ob dejstvu, da so finančna globalizacija, globalne komunikacije ter druge človekove dejavnosti pomembno vplivale na erozijo nacionalne suverenosti.

⁶⁶ Haltiner in Tresch navajata, da preoblikovanje poteka postopoma, od pretežno naborniških obrambnih sil – tip III (angl. Hard Core Conscripts), z več kot 66 odstotki nabornikov do delno naborniških obrambnih sil tip II (angl. Soft Core Conscripts) s povprečno polovico naborniške sestave v strukturi. Z zmanjševanjem števila nabornikov pod 50 odstotkov strukture pridemo do namišljenih naborniških obrambnih sil – tip I (angl. Pseudo Conscript Forces) in v strukture s prostovoljnim poklicnim popolnjevanjem – tip 0 (angl. All Volunteer Forces), ko načeloma ni več klasičnih nabornikov (prav tam, 291–292).

4.3 Tipologija in transformacijske značilnosti vojn in konfliktov po koncu hladne vojne

V nadaljevanju nas vodi vprašanje o značilnostih vojn in konfliktov⁶⁷ kot sestavine transformacijskih sprememb. Pri tem se dotikamo tudi različnih pristopov k opredelitvam tipologij vojn in značilnosti, kar nekateri skupaj z novimi pojavi asimetrije pojmujejo kot transformacijo vojn.

Za uvod uporabimo razmišljanja Lathama v Transformaciji vojne (Latham v Snyder 2008, 132–133), ko pravi, da je do transformacije paradigme vojskovanja prišlo v obdobju po RMA, in sicer zaradi visoke intenzivnosti konfliktov (angl. High Intensity Conflict – HIC) in družbenega značaja bojevanja v procesih globalizacije, pa tudi zaradi historične strukture vojn, ki je še vedno nerazvita. Navedeno potrjuje tudi Creveldova analiza razvoja vojaške misli po koncu druge svetovne vojne (Creveld, 2000, 186–213), v kateri to obdobje označuje kot konec klasične vojaške teorije. Pravi pa, da konec precej časa ni bil prepoznaven. Tako je šestinštirideset let po njenem koncu v prvi zalivski vojni leta 1991 še vedno potekalo konvencionalno bojevanje, sicer z moderniziranimi sistemi in na načine, deležne zaupanja in proizvodnje v drugi veliki vojni⁶⁸. Creveld izpostavlja, da so bile v obdobju hladne vojne in oborožitvene tekme množične vojske in velike količine orožja deležne tehničnega napredka brez primere, vendar s strategijami, ki so bile bolj podobne Jominijevim stališčem (prav tam, 186). Zanimiva je tudi njegova trditev, da je za obdobje množičnih vojsk značilna številčnost publiciranja vojaških teorij, a so bile mnoge tako hitro, kot so nastale, tudi pozabljene. Še bolj pa, da je bil tehnološki napredek usmerjen pretežno v zagotavljanje količinske zadostnosti, medtem ko je šele arabsko-izraelska vojna (1973) prinesla prevlado kakovosti nad količino (prav tam, 187). Te spremembe so zatem vplivale tako na vojaške strategije kot na vojaške doktrine. Na posebno težavo je že pred drugo svetovno vojno opozarjal tudi Liddell Hart (1991, 319–370) v razčlenjevanju teorije strategije, in sicer z navajanjem podobnih primerov po koncu prve svetovne vojne, ko so izdajali taktične priročnike še leta po tem, ko so bila sredstva uvedena v uporabo in enote oblikovane (prav tam, 350). Handel (2003, 1–17)

⁶⁷ Na vlogo vojn pri spremembah v družbah in na njihov vpliv na zgodovino opozarja tudi Grant (2011) v knjigi s kronologijo 1001 bitke (izvirno *1001 Battles that Changed the Course of History*). Pri tem kot značilen primer izpostavlja dve prelomni bitki v obeh svetovnih vojnah – v prvi na Marni leta 1914 in v drugi pri Stalingradu med 1942 in 1943. Ob tem navaja domneve o tem, kaj bi se zgodilo pri drugačnem razpletu in kako bi se to odrazilo na poznejši razvoj družbenih dogodkov (prav tam, 9).

⁶⁸ O tem tudi Hart (1991, xv).

pa pravi, da je tako kot za večino naravoslovja tudi za vojaško področje značilen pristop, ki temelji na preteklih teorijah in moderni praksi (prav tam, 1). Dodajmo, da pri transformaciji ne opazimo težnje po zanikanju te zakonitosti, pač pa gre za njeno lažje obvladovanje in preprostejše ter zanesljivejše spreminjanje. To se poskuša doseči tudi s spremljanjem in proučevanjem značilnosti vojn in vojaških spopadov, z modeliranjem prihodnjih in bolj futurističnih ter izvajanjem eksperimentov z njimi. Po koncu hladne vojne tako opazimo še en pojav, ki se kaže v spremembah pri razvrščanju in tipologiji vojn.

4.3.1 Tipologije vojn in vojaških konfliktov

Spreminjanje in širjenje vojn in konfliktov vodita tudi v preoblikovanje njihove tipologije. S koncem hladne vojne in izstopajočimi pojavi terorizma in piratstva ter pristopi k zoperstavljanju proti njim se pojavijo pojmovne zadrege pri opredelitvi vojn oziroma njihovih novih dimenzij. Klasični elementi za opredelitev in členitev vojn ter konfliktov namreč postanejo preozki in jih je treba dopolniti. Dodajmo, da podobne spremembe in evolucijo najdemo tudi pri mednarodnih operacijah in misijah⁶⁹.

Za prikaz pomembne dimenzije in značilnosti transformacijskih sprememb vojn in konfliktov bomo v nadaljevanju predstavili različne pristope in poglede na razvrstitev vojn in konfliktov ter njihovo tipologijo. Najprej moramo izpostaviti raznolikost pristopov, ki jih najdemo v različnih virih in izhodiščih za njihovo proučevanje ter razvrščanje. To daje temu proučevanju posebno širino in celovitost, obenem pa prinaša posebnosti, zlasti pri vprašanju, katera delitev je najprimernejša in zaradi svoje univerzalnosti tudi najbolj sprejemljiva. Kot poseben izziv izpostavimo tudi, da v dostopnih tipologijah prepoznavanje in jasnost elementov nista vedno preprosta.

Crevelдова delitev v delu *The art of War* (2000, 186–189) izhaja iz vojaških strategij. Pomembna je, ker kaže klasično delitev, ki je veljala do konca hladne vojne, in s tem predstavlja podlago, ki je omogočila preobrazbo in spreminjanje tipologije vojn in konfliktov. Creveld poleg konvencionalnih prepoznava še lokalne oziroma notranje vojne in k temu dodaja jedrsko zastraševanje. Ob tem navaja, da sta bili za vse njihove strategije značilni totalna vojna in jedrska tekma, ki ni zajela le velikih, temveč se je prenesla tudi na tiste, ki tega orožja sploh niso imeli, v pogledu totalnosti pa zajela tudi druge pristope k vojskovanju. V lokalnih in notranjih vojnah so se po eni

⁶⁹ O tem tudi Jelušič (2003, 634, 639–640). Pri tem kot najpomembnejše značilnosti izpostavlja multipliciranje nalog, zelo raznoliko sestavo sil, vključenih v operacije, in veliko povečanje števila in vrst operacij.

strani preizkušale nova oborožitev in nove taktike, posebno pomemben pa je bil tudi pojav gverilskega bojevanja kot začetka asimetričnega bojevanja. Tudi za asimetrijo je bilo vzorcev iz druge svetovne vojne na pretek, na primer vzorci gverilskega in partizanskega bojevanja, ki so bili razviti v Sovjetski zvezi, Jugoslaviji, na Kitajskem in v Vietnamu, tako da so se s tako imenovanimi koncepti splošne ljudske obrambe samo še dopolnjevali in nadgrajevali. Logično pa je bilo tudi, da so strategije gverilskih in partizanskih bojevanj temeljile na množičnosti in totalnosti uporabe virov, metod in sredstev, tako kot pri konvencionalnem bojevanju ali jedrskem zastraševanju (prav tam).

Handelova tipologija vojn in njihovih značilnosti temelji na tehnološkem dejavniku. Handel (2003) v delu *Masters of War: Classical Strategic Thought* analizira klasične strateške mislece (Sun Cu, Clausewitz in Jomini) ter oblikuje tipologijo vojn in njihovih značilnosti na podlagi tehnološkega razvoja. To je pomembno za razumevanje tehnoloških vplivov, ki vodijo v transformacijo vojn in pojave novih oblik. Handel prepozna štiri tipe vojn, kar prikazujemo na shemi 4.1.

Shema 4.1: Tipologija vojn glede na raven tehnološkega razvoja

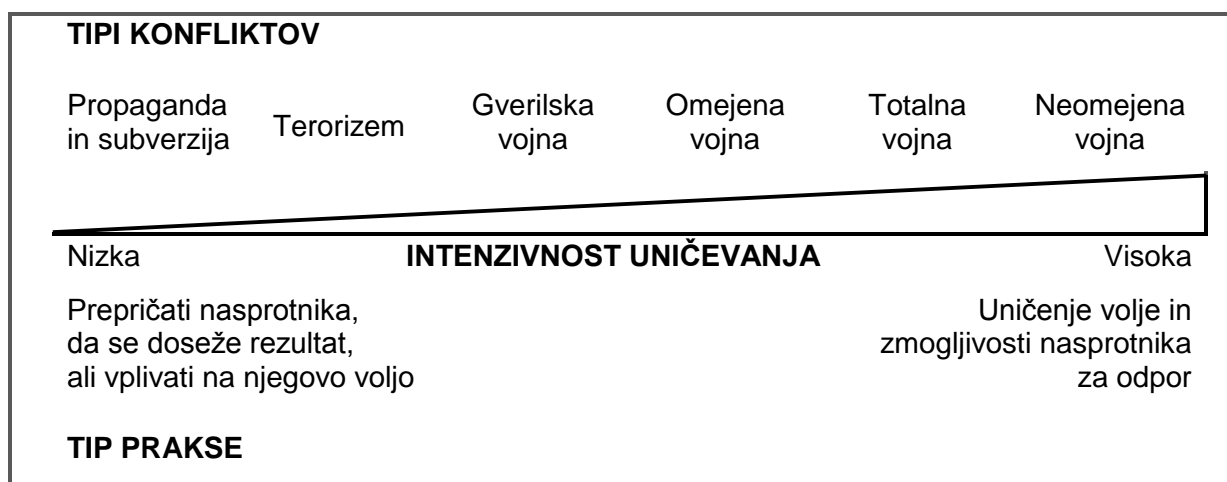
		STRAN A	
		VISOKO TEHNOLOŠKA	NIZKO TEHNOLOŠKA
STRAN B	VISOKO TEHNOLOŠKA	visoko tehnološka vs visoko tehnološka 1	nizko tehnološka vs visoko tehnološka 2
	NIZKO TEHNOLOŠKA	visoko tehnološka vs nizko tehnološka 3	nizko tehnološka vs nizko tehnološka 4

Vir: Handel (2000, 369⁷⁰).

⁷⁰ Pri prvem tipu vojne gre za nasprotnika, ki imata napredno vojaško tehnologijo, kar nobeni strani ne prinaša posebne prednosti, mir je bližji in izčrpanost večja, medtem ko se lahko kolateralna škoda zmanjša na obeh straneh. Pri drugem tipu gre za nasprotnika, ki se bojuje s tehnološko manj napredno vojaško tehnologijo nasproti tehnološko naprednemu nasprotniku (primer vietnamske in čečenske vojne), kar označujemo tudi z asimetričnim bojevanjem. Stran, ki je tehnološko v podrejenem položaju, poskuša izkoristiti svoje prednosti na področjih, kot so sredstva ali razpoložljivi pristopi oziroma taktike. Tretji tip predstavlja vojno med nasprotnikom z napredno vojaško tehnologijo in nasprotnikom z manj napredno. V takšni »enostranski« vojni poskuša šibkejša stran pri nasprotniku povzročiti paralizo z maloštevilnimi vojaškimi opcijami (primer zalivske vojne 1991). Četrti tip predstavlja vojno med tehnološko manj naprednima nasprotnikoma, ki nimata napredne vojaške tehnologije ali je imata malo in je ni mogoče učinkovito uporabiti, kar je najpogosteje značilno za državljanske vojne (primer v afriških in drugih manj razvitih državah) (Handel 2003, 369–370).

Murdenova tipologija konfliktov, v primerjavi s Handelovo tipologijo vojn, izhaja iz analize načinov bojevanja. Murden (2009) tipe konfliktov oblikuje glede na spekter bojevanja, ko opazuje njihovo uničevalnost oziroma razdiralnost. To je pomembno za razumevanje narave konfliktov in spopadov, značilnosti njihovega spreminjanja ter širjenja. Murdenova tipologija tako vsebuje propagando in subverzijo, terorizem, gverilsko vojno, omejene vojne, totalne vojne in kot posebne neomejene vojne. Murdenovo topologijo prikazujemo na shemi 4.2.

Shema 4.2: Tipi konfliktov glede na spekter bojevanja po Murdenu

Vir: Murden (2009, 8).

Znana členitev oziroma tipologija vojn v tujem okolju je poimenovana kot **Correlate of War – COW**, oblikovali so jo na Univerzi Michigan⁷¹, dostopna pa je tudi prek podatkovne baze COW na Univerzi Harvard⁷². Danes se najpogosteje uporablja četrta različica COW (izvirno *COW Typology of War: Defining and Categorizing Wars (Version 4 of the Data)*) avtorice Meredith Sarkess. V tej različici je uporabljen model, ki analizira vojne in konflikte v obdobju od 1816 do 2007 in obsega pregled, členitev in tudi transformacijo vojn, spopadov in oboroženih konfliktov v 192 letih. Delo je pomembno tudi zaradi metodologije⁷³. Ta temelji na vrednotenju izraženega nasilja in žrtev ter na razločevanju vojn od drugih oblik nasilja v konfliktih. Za razločevanje vojn in konfliktov sta pomembna usoda oziroma narava sil v spopadu in status

⁷¹ David Singer je leta 1963 na univerzi v Michiganu, ZDA, začel projekt COW in urejanje baze podatkov o vojnah po letu 1816. Leta 1972 sta David Singer in Melvin Small oblikovano začetno tipologijo vojn objavila (v *The Wages of War 1816–1965: A Statistical Handbook*) in jo zatem nadgradila leta 1982 (v *Resort to Arms: International and Civil War, 1816–1980*). Temu je sledilo še več dopolnitev, saj je projekt svetovno znan in se je širil tako s številom sodelujočih raziskovalcev kot z dopolnjevanjem tipologije (Correlates of War portal University of Michigan).

⁷² Harvard Dataverse Network.

⁷³ O tem tudi Sarkees in Wayman (2010, 39–73).

udeležencev. Razvoj metodologije COW in posledično spreminjanje tipologije kažeta najprej na razvojno naravo vojn in spopadov, pa tudi na razvoj orodij in pristopov za njihovo proučevanje po koncu hladne vojne. Zato smo iz omenjenega dela povzeli tudi pregled, ki nazorno prikazuje spreminjanje tipologije vojn od tradicionalne k razširjeni in je podlaga za razločevanje vojn in vojaških spopadov, ki predvideva devet tipov vojn, kar prikazujemo v shemi 4.3.

Shema 4.3: Prikaz spreminjanja tipologije vojn po projektu COW

Tradicionalna tipologija	Razširjena tipologija	
I. Mednarodne vojne A. Meddržavne vojne B. Posebne vojne 1. kolonialne 2. imperialne II. Državljske vojne	I. Meddržavne vojne II. Posebne državne vojne A. kolonialne – konflikti s kolonijami B. imperialne – države vs nedržave III. Vojne znotraj držav A. državljanske vojne 1. za osrednjo oblast 2. zaradi lokalnih vprašanj B. medregionalne notranje vojne C. medetične vojne IV. Nadržavne vojne A. na nedržavnih območjih B. čezmejne (globalne op. a.)	Tip vojne
		tip 1
		tip 2
		tip 3
		tip 4
		tip 5
		tip 6
		tip 7
		tip 8
tip 9		

Vir: Povzeto po Sarkees (2010, 10).

K predstavljenemu dodajmo še **tipologijo HIIK**, ki je uveljavljena v Evropi. Ta izhaja iz priznane metodologija Inštituta za mednarodne raziskave konfliktov Univerze v Heidelbergu (izvirno *Heidelberg Institute for International Conflict Research – HIIK*), ki takšne raziskave opravlja od leta 1991. HIIK vzdržuje posebno podatkovno bazo CONIS (HIIK portal), ki je podlaga za številne in znane raziskovalne projekte. Od leta 1992 izdaja tudi letne preglede z oznako *Conflict Barometer*. Pristop HIIK je pomemben zaradi tega, ker glede na uporabljeno metodologijo in spremenljivke omogoča tudi spremljanje dinamike in večvrstne tipologije konfliktov. Po prvi delitvi ločimo: (a) vojne, (b) omejene vojne, (c) krize z nasiljem, (d) krize brez nasilja in (e) spore, po drugi pa razmejitev poteka med: (a) zelo nasilnimi konflikti, (b) nasilnimi in (c) nenasilnimi konflikti. K temu je treba dodati še razmejitev med znotrajdržavnimi in meddržavnimi konflikti, pa tudi razmejitev glede na število udeleženi in število žrtev.

Kljub razlikam v izhodiščih in metodološkem pristopu med metodologijama COW Univerze v Michiganu, ki se ukvarja s členitvijo vojn in spopadov, ter HIIK

Univerze v Heidelbergu, ki proučuje in členi politične konflikte vse do vojn in spremlja njihovo dinamiko, obe kažeta posebno razvojno dinamiko in spreminjanje vojn ter vojaških spopadov in konfliktov. Ta se kaže v tem, da se število konfliktov povečuje, vojn pa je manj, čeprav je po zadnjih podatkih Conflict Barometra leta 2012 kar sedem konfliktov preraslo v vojno⁷⁴. Druga pomembna značilnost je, da je razmerje med znotrajdržavnimi in meddržavnimi konflikti 80 proti 20 odstotkov. Takšno ostane tudi, ko opazujemo podatke zelo nasilnih znotrajdržavnih in meddržavnih konfliktov.

4.3.2 Značilnosti vojn na prelomu tisočletja in vplivi na transformacijo

Za obravnavo značilnosti vojn bomo uporabili predvsem vojno v Iraku in Afganistanu, ki prinašata največ transformacijskih značilnosti. Stabilizacijsko in rekonstrukcijsko delovanje ter s tem povezane vojaške operacije pa obravnavamo v posebnem podpoglavju. S tem ne želimo zmanjševati pomena značilnosti drugih konfliktov ali vojn, kot na primer tistih, ki so povezani z afriško pomladjo⁷⁵ in bojem proti piratom⁷⁶.

S koncem hladne vojne in bipolarnosti se kot prednostno ogrožanje ohrani terorizem. Ta že pred tem dobiva nove značilnosti s tem, da se prilagaja globalnim spremembam in postane globalen oziroma nadnacionalen. Pri tem izstopajo odmevni teroristični napadi, tako na vojaške zmogljivosti ali vladne ustanove oziroma objekte, kot na primer v Libanonu (ameriška vojaška baza na letališču v Bejrutu, 23. oktobra 1983), Jemnu (ameriški rušilec v pristanišču Aden, 12. oktobra 2000), Tanzaniji in Keniji (ameriški veleposlaništvi v Dar es Salaamu in Nairobiju, 7. avgusta 1998), ali na civilne cilje, kot so na Škotskem (letalo Pan-Am nad Lockerbijem, 21. decembra 1988), v ZDA (stolpnici svetovnega trgovinskega centra v New Yorku in sedež ameriškega obrambnega ministrstva v Pentagonu, 11. septembra 2001), Španiji (železniška postaja v Madridu, 11. marca 2004) ali Veliki Britaniji (železniška postaja v Londonu, 7. julija 2005), pa tudi na območjih Ruske federacije (ugrabitev talcev v

⁷⁴ 21. pregled za leto 2012 (izvirno *HIK Conflict Barometer – 2012*) prikazuje 396 konfliktov, od tega 43 visoko nasilnih in dodatnih 165 konfliktov z nasiljem. Preostalih 188 nenasilnih konfliktov sestavlja 105 sporov in 83 nenasilnih kriz. Slovenija je zastopana s sporom o meji s Hrvaško (prav tam, 16).

⁷⁵ Zanimiva je trditev na konferenci OVSE o uresničevanju CoC za mediteranske partnerje, Malta, La Valeta 12.–13. september 2013, da se arabska pomlad pojavlja kot demokratična prenova, varnostna reforma v smislu poslanstva in nalog varnostno-obrambnih sil ter kot boj proti ekstremizmu in za uveljavljanje človekovih pravic. Je izraz intenzivnega političnega aktivizma in mobilizacije ljudi. Tako arabska pomlad predstavlja emancipacijo arabskega prebivalstva. Je spopad za izgon tujih dominacij, za novo obliko vladavine in spreminjanje vloge vojske in varnostnih sil ter religije (Steiner 2013h).

⁷⁶ S tem mislimo predvsem na Natovo operacijo Ocean Shield in operacijo EU Navfor Atalanta, čeprav so v boje proti piratom na morju in kopnem zunaj teh operacij vključene tudi druge države, kot na primer Rusija in Kitajska.

gledališču v Moskvi, 23. oktobra 2002, ali v šoli v Beslanu, S. Osetija, 1. septembra 2004) oziroma v Indiji (na ulicah, železniški postaji in v luksuznih hotelih v Mumbaju, 29. novembra 2008)⁷⁷.

ZDA po terorističnih napadih leta 2001 (enajsti september) sprožijo globalno vojno proti terorizmu (angl. Global War on Terrorism – GWOT). Že sam izraz globalna vojna proti terorizmu ima glede na klasično pojmovanje vojn po Sun Cuju in Clausewitzu v sebi transformacijske značilnosti v več pogledih (Handel 2003, 33–39). Podoben pojav kot v ZDA zasledimo po vojni v Čečeniji tudi na območju Ruske federacije, le da je to dogajanje v zahodnem okolju manj prisotno v javnih in akademskih obravnavah. S plaščem protiteroristične vojne je tako pokrito tudi dogajanje v iraški in afganistanski vojni, ki sta zelo zaznamovali prvo desetletje novega tisočletja. Vojna v Iraku (2003–2011), ki se je začela z invazijo koalicijskih sil na Irak (izvirno *Operation Iraqi Freedom – OIF*), je bila sprožena kot vojna v več transformacijskih pomenih, najprej zato, ker je bila označena kot preventivna⁷⁸ (angl. Preemptive War) oziroma vojna proti hudobnemu režimu z orožjem za množično uničevanje.

Kot prvo transformacijsko značilnost⁷⁹ izpostavimo, da sta si v začetnem delu vojne stala nasproti dva različna organizacijska tipa vojsk. Na eni strani so bile koalicijske, tehnološko visoko opremljene združene sile profesionalnih konvencionalnih ali boljše ekspedicijskih in premestljivih sil, na drugi strani pa iraška nacionalna armada, temelječa pretežno na nabornih enotah in enotah poklicne sestave (del republikanske garde in specialne sile republikanske garde), ter sile teritorialnih milic, ki so se popolnjevale in delovale po prostorskem načelu, kar bi Handel (2002) razvrščal v tip vojne med visoko in nizko tehnološkim nasprotnikom.

⁷⁷ Povzeto po: Terrorist Attacks in the U.S. or Against Americans.

⁷⁸ Binnendijk in Kugler (2006, 164–165) navajata, da se je to po terorističnih napadih v ZDA leta 2001 izrazilo kot glavno izhodišče v ameriški Nacionalni varnostni strategiji (izvirno *National Security Strategy*, September 2002) s preventivno strategijo kot opcijo za ukrepanje proti terorizmu in širjenju orožja za množično uničevanje. Povsem sekundarno pri tem je bilo razčlenjevanje vizije o promociji demokracije, prenovi zavezništev, spodbujanju globalne ekonomske rasti, razelektritve regionalnih teženj in izboljšanja odnosov med velikimi silami. Nacionalna varnostna strategija iz leta 2006 je jasno opredeljevala, da so ZDA v vojni, in zagovarjala nepopustljivi intervencionizem, z dodatkom o postavljanju temeljev za mir s promocijo človekovih pravic in demokratičnih idealov. Pri pojasnjevanju preventivne uporabe sile pa se vendarle niso osredotočili le na vojaško silo, temveč tudi na druge oblike. Druga pomembna značilnost je sprememba religiozne platforme protiterorizma z oddaljevanjem od začetne primarne verske usmerjenosti (prav tam 210–213).

⁷⁹ Uporabljeni avtorjevi zapisi s proučevanja primera v študiju na National Defense University 2004–2005 in študija *Transition to and from Hostilities’ – Knowledge, Understanding and Intelligence for 21st Century* (DOD US 2004, 108–150).

Navedeno pa po Murdeniu (2009, 17–21) lahko označujemo tudi kot razmerje med tretjo in četrto generacijo vojskovanja.

Pomembne značilnosti in obenem razlike so bile tudi v usposobljenosti. Ta je dajala ključno prednost tehnološko superiornim in povsem izurjenim profesionalnim sestavam nasproti silam, ki so na eno ali dve generaciji starejši vojaški tehnologiji zaostajale v usposobljenosti in izurjenosti, zlasti pri C4ISR⁸⁰ ter neposredni letalski podpori (angl. Close Air Support – CAS). Tehnologija, znanje in izurjenost so v vojni omogočili hitrost in natančnost v delovanju⁸¹ ter premoč v situacijskem zavedanju oziroma informacijskem obvladovanju bojišča, kar je naslednja pomembna transformacijska značilnost.

S taktičnega vidika je v iraški vojni pomembno, da iraške sile za protidelovanje niso znale izkoristiti prednosti svojega terena in izredno dolgih oskrbovalnih poti nasprotne strani ter se izogibale boju v naseljih (tudi zaradi zmanjšanja civilnih žrtev). Tako so naselja branile prostorske milice, ki pa so bile vsaj na začetku še premalo izkušene in usposobljene ter večje v uporabi gverilske taktike, ki je bila pozneje poimenovana tudi kot asimetrično oziroma hibridno bojevanje. Iz tega izhaja zanimiv paradoks, po katerem teritorialno organizirane sile ne uspejo izrabiti prednosti poznavanja domačega terena in opiranja na njega. To prednost izkoriščajo šele v času po zasedbi, zlasti v urbanih okoljih z uporniškimi delovanjem paravojaških milic. Bliskovito delovanje je zelo zmanjšalo vpliv terena na bojevanje, tako da branilci niso uspeli izkoristiti njegovih prednosti⁸². Gre za povezavo tehnoloških prednosti, taktičnih rešitev⁸³ in informacijske nadvlade⁸⁴, kar je pomembna transformacijska značilnost.

Kot naslednjo pomembno značilnost izpostavimo bistveno spremenjen odnos do človeškega dejavnika med napadalcem in branilcem. Visoko profesionalizirana in tehnološko zmogljivejša vojska je delovala po načelu čim manjših žrtev, medtem ko je

⁸⁰ Izvirno *Command, Control, Communications, Computers Intelligence Surveillance and Reconnaissance*.

⁸¹ Berkowitz (2003, 71) pravi, da ima glede na razločevanje, ali je informacijska tehnologija vezana na orožje ali organizacijo, bojno omrežje dva modela: 1. *zapping* (zadeti, uničiti) in 2. *swarm* (mrgoleti, množica) (prevod po CADL, 1697 in 1473). Pomembno je, da je sposobnost sodobnih, na informacijah podprtih bojnih sistemih takšna, da lahko en projektil uniči en cilj, če seveda veš, kje cilj je.

⁸² Podobne primere z izrazom »bliskovita vojna« zasledimo v invaziji na Poljsko leta 1939 in Francijo leta 1940 ter Sovjetsko zvezo leta 1941 (Guderian 2009, 65–84, 89–116 in 145–189).

⁸³ Do začetka informacijske dobe se kot odločilni dejavniki omenjajo tehnološke prednosti in taktične rešitve. Tako Liddell Hart v predgovoru k ameriški izdaji knjige Panzer Leader (izvirno *Erinnerungen eines Soldaten* 1950) nemškega generala Heinza Guderiana navaja, da je razvoj orožja pogosto pripadal nekemu zunanjemu inovatorju, medtem ko je razvoj taktike bolj v domeni izvirnih vojaških mislecev in njihovem praktičnem vplivu na miselni profil častnikov in celih generacij (Hart v Guderian 2009, 15).

⁸⁴ O tem tudi v delu: *Understanding Information Age Warfare* (Alberts in drugi 2004, 54–56).

bila na drugi strani vojska, organizirana po množičnem načelu, še vedno tako tudi uporabljena v obrambi in pri tem izpostavljena množičnim izgubam. To je odločilno vplivalo na splošni razpad iraških obrambnih sil, v celoti gledano sicer bolj zaradi informacijskega delovanja in zapuščanja enot kot zaradi žrtev. Razpad enot naborniške in z rezervo popolnjene iraške armade pa je vplival tudi na podoben proces v enotah, popolnjenih s poklicnimi pripadniki ali s pripadniki, izbranimi po ideološkem oziroma političnem merilu (člani stranke Bass), ki so bile praviloma razporejene v globini iraške obrambe ali namenjene obrambi prestolnice. Ob vsem tem je bilo toliko bolj izpostavljalo vprašanje civilnih žrtev. Civilne žrtve, ki so presegle število žrtev med bojevniki, so skupaj z uničeno infrastrukturo občutno vplivale na odnos do vojne in njeno dožemanje ter na podporo zasedenim silam. Navedemo lahko, da je bilo reševanju tega izziva, zgodovinsko gledano, namenjeno največ pozornosti, tako na strani koalicijskih sil kot tudi na drugi strani, na kateri so bolj kot za zaščito civilistov skrbeli za informacijsko prikazovanje žrtev.

Iraška vojna prinaša kot osnovne transformacijske značilnosti malo vojaških žrtev, hitrost, natančnost in informacijsko premoč, ki se kažejo predvsem pri napadalcu. S tem pa njihov seznam še ni zaključen. Do izraza pride tudi združenost (angl. Jointness⁸⁵), ki se kaže kot sposobnost povezave različnih zvrsti oziroma skupnega delovanja znotraj zvrstnih področij (na kopnem in morju ter v zraku). To vodi v skupne oziroma sestavljene sile (angl. Combined Arms⁸⁶), za katere so značilni integracija različnih oborožitvenih sistemov na bojišču, usklajevanje in preglednost delovanja. Če je bilo to v zgodovini zvrstnega delovanja vojsk označeno kot večšina, zdaj sestavljenost postaja sistemska zahteva in sposobnost⁸⁷. V tem se kaže ena pomembnih transformacijskih značilnosti, saj se praktično spreminjajo domene zvrsti, ki so še vedno okvir za strateško stratifikacijo vojsk. Tako se znotraj zvrsti z uveljavljanjem združenosti in sestavljenosti (angl. Jonitness & Combined) ta seli na taktično raven, ker se združena integracija dosega že na ravni namenskih sil za izvedbo naloge (angl. Task Force). Tak pristop vodi tudi k integraciji med rodovi, na primer med pehoto in oklepnimi enotami ali artilerijo in letalstvom na drugi strani, kar

⁸⁵ Jonitness je izraz za povezavo vojaških zvrsti in usklajene napore za doseg skupnih ciljev ter ključni dejavnik za uresničevanje združenih operacij (Snider 2003, 17 in Brinc in drugi 2006, 153).

⁸⁶ *Combined arms* je izraz za povezovanje v bojevanju in integriranje za doseg skupnih učinkov in dopolnjevanje v delovanju. (Brinc in drugi 2006, 62 in spletna pojasnitev – Combined arms).

⁸⁷ Skelton (2004), izhajajoč iz študije združenosti in sestavljenosti operacij po koncu hladne vojne, vprašanje združenosti obravnava širše in ga povezuje ne le z operacijami in operativno ravni, temveč kot splošno zahtevo za novo obdobje.

je rezultat združenega bojevanja (angl. Joint Warfare). Iraška vojna vse to postavi kot temeljne zahteve tudi za koalicijsko združenost (angl. Jointness) in integracijo. V Zavezništvu to postane podlaga, ki pospešuje povezljivost ter uporabo skupnih standardnih orodij tudi zunaj sil, vključenih v vojno. S tem smo pred večnacionalno dimenzijo združenosti kot zelo izpostavljene in pomembne zahteve v zavezništvih ali koalicijah in obenem transformacijsko značilnostjo. Kot pravi Berkowitz v pomenljivem delu *The New Face of War* (2003, xi), se je temeljito spremenila narava bojevanja, pri čemer je za zmago v vojni treba naprej zmagati v informacijski vojni. Informacijska tehnologija je postala eden najpomembnejših multiplikatorjev, saj je sposobnost zbiranja, posredovanja, procesiranja in zavarovanja informacij najpomembnejši dejavnik vojaške moči (prav tam, 21).

K predstavljenim značilnostim je treba dodati še področje logistike. Vojaška logistika praviloma temelji na jasnih in dodelanih poteh oskrbe, vzdrževanja, evakuacije, zdravstvene oskrbe in transportov. Iraška vojna prinaša pri tem veliko novosti. Za tokratno obravnavo so pomembne naslednje ugotovitve: (1) strateški premiki in transporti so se začeli hkrati z začetki načrtovanja vojaških operacij, kar vse je bilo v duhu vnaprej orientirane logistične zagotovitve; (2) glavna zahteva je bila oskrba in vzdrževanje v realnem času na vsaki točki bojišča, ne glede na logistične poti (angl. *Logistical Footprint*); (3) močno so se povečale zahteve po sledenju logističnim zalogam in njihovi preglednosti (angl. *Blue Force Tracking – BFT* in *In-Transition Visibility – ITV*) za omejevanje njihovega izginjanja in zmanjšanje stroškov; (4) množično je bila uporabljena logistična podpora civilnih podjetij (angl. *Logistical Outsourcing*); (5) medicinska evakuacija je bila posebno izpostavljena in deležna zagotovitve dodatnih zmogljivosti, da bi tako zmanjšali žrtve; (6) logistične enote so bile pred izzivi, kako izboljšati bojno zaščito, ko so sledile bojne kolone.

Dotaknimo se še nekaterih vprašanj o tehnoloških vidikih transformacije. Omenili smo že, da so tehnološke inovacije najpogosteje sprožale spremembe, bodisi zaradi novih sredstev, njihovih sposobnosti in tehnik uporabe bodisi v taktikah in strategijah. Tehnološke novosti so se pojavljale same po sebi kot transformer že v obdobju uvedbe parnega stroja, pozneje elektrike ali motorjev z notranjim izgorevanjem oziroma ob iznajdbi smodnika ali eksploziva. Zato se pogosto navaja, da ima tehnologija pomembno ali odločilno mesto v transformacijskem procesu. Vendar je to treba ocenjevati pazljivo, zlasti v odnosu na asimetrijo.

S tehnološkega vidika je mogoče pojasniti eno izmed značilnosti transformacije in njeno razlikovanje od revolucije v vojaških zadevah. Ta se kaže v preobrazbi vojaškega delovanja. Vzemimo za primer GPS (angl. Global Positioning System), ki tako kot na drugih področjih tudi na vojaškem povečuje učinkovitost in vpliva na taktiko, tehniko in postopke v zelo širokem okviru vojaškega delovanja. Vojstvo pozna GPS dobrega pol stoletja. Ta sredstva so v začetku podpirala vojaško delovanje in predvsem odločanje, pozneje pa so se vedno bolj razvijala v sisteme, ki so bili sposobni samodejnega delovanja, in tako prispevala k novi obliki delovanja.

Prva zalivska vojna (angl. Gulf War) v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je bila z operacijo Puščavski vihar⁸⁸ označena kot prva vesoljska (satelitska op. a.) vojna tudi zaradi vloge in deleža globalnih pozicijskih sistemov v njej⁸⁹. Druga zalivska vojna z operacijo Iraška svoboda⁹⁰ je desetletje pozneje nadgradila in uveljavila nove rešitve, v angleščini znane kot Blue Force Tracking, ki so omogočale spremljanje različnih vojaških dejavnosti v realnem času. Pri tem so bila uporabljena že uveljavljena sredstva in podobne navigacijske funkcije kot v civilnem okolju⁹¹ ali celo zgolj civilna sredstva, ki so bila obarvana v vojaške maskirne barve (a ne nujno). Če so bili na začetku vojne v Iraku (2003) vsa vozila in bojni sistemi opremljeni s temi sredstvi, je bil po osmih letih s podobnim in izpopolnjenim navigacijskim sredstvom opremljen ne le sleherni bojni sistem, ampak tudi sleherni vojak – bojevnik, tako v Iraku kot v Afganistanu, kar je omogočilo celovito digitalizacijo bojevanja in pregled na bojišču ter uveljavljanje zmogljivosti omrežne podpore delovanju (angl. Network Enabling Capabilities). Navedeno kaže, da je transformacija veliko več kot zgolj prehod iz uporabe ene tehnologije v drugo. Poleg sredstev in bojevanja se spreminjajo tudi struktura in organizacija sil, taktika delovanja, proces urjenja, vodenje in poveljevanje, še posebno pa izbira ciljev in postopek odločanja o delovanju proti njim, saj odločevalci niso nujno neposredno prisotni ali udeleženi pri nevtralizaciji ali njihovem uničenju. Iraška in afganistanska vojna to dimenzijo širita na področje robotizacije (vključno z brezpilotnimi letali), na uvedbo elektronskih motilcev signalov,

⁸⁸ Operacija Puščavska nevihta (izvirno *Operation Desert Storm – ODS*) je potekala od 17. januarja do 27. februarja 1991.

⁸⁹ Sateliti so omogočili dvodimenzionalno pokrivanje bojišča praktično 24 ur na dan in tridimenzionalno pokrivanje po 19 ur. Povzeto po Emory University: "GPS History".

⁹⁰ Operacija Iraška svoboda (izvirno *Operation Iraqi Freedom – OIF*) je trajala od 20. marca do 1. maja 2003.

⁹¹ Pred Puščavskim viharjem so bile ameriške sile 85-odstotno opremljene s komercialnimi GPS-napravami (prav tam).

v tujini imenovanih *jammer*, ki so namenjeni zaščiti v boju proti improviziranim eksplozivnim sredstvom (IES), ter s tem na preprečevanje asimetričnega delovanja.

Na primeru iraške vojne lahko prikažemo tudi pomembno transformacijsko značilnost, ki se pojavlja v razmerju med hitrostjo in množičnostjo oziroma silo. Razmerja sil, ki so do tedaj veljala v vojaški teoriji in praksi, v tej vojni niso bila niti načrtovana, kaj šele dosežena (Murden, 2009, 115–123). Ta primanjkljaj je bil nadomeščen s hitrostjo in natančnostjo delovanja napadalca ter seveda s tehnično premočjo, kar samo po sebi še ne pomeni transformacije. Na začetku vojne je hitrost nadomestila maso in sile ter v povezavi z natančnostjo in neranljivostjo⁹² nadomeščala zmogljivosti za boj iz bližine ter odločilno zmanjševala žilavost obrambe. Iraška vojna tako prinaša spoznanje, da je hitrost lahko nadomestilo za maso in množičnost, posebno, če je ta povezana z omrežnimi informacijskimi zagotovitvami ter natančnostjo sistemov in delovanja nasploh. To spoznanje ima večstranski transformacijski pomen in ga ne smemo opazovati zgolj izvedbeno oziroma tehnično. Spoznanje o tem, kako z manj ali lažjim sredstvom doseči več, vodi v novo generacijo oborožitvenih sistemov. Za ponazoritev navedimo zgolj tri zelo značilne primere: brezpilotna letala, bojne robote ali zahteve po novih, občutno lažjih in dobro zaščiteneh oklepnih vozilih. Hitrost in natančnost postavljata zahteve po vizualizaciji na bojišču in zaznavanju (angl. Awareness) ter izbiri ciljev (angl. Target Acquisition). Tako smo pred generacijo majhnih, lahko gibljivih ter premestljivih sil in sredstev, sposobnih natančnega delovanja, ne le ognjenega, ter z dobrim situacijskim zavedanjem in preglednostjo.

Nadaljevanje iraške vojne (2004–2008) je prineslo nekatere nove transformacijske zahteve, zlasti pri obvladovanju in nadzoru prostora ter v boju proti vstajniškimi paravojaškimi milicam in pojavi asimetričnega uporniškega delovanja proti tehnološko močnejšim zasedbenim silam⁹³. Ob tem izstopajo zahteve po zaščiti sil, tako vojakov kot njihovih prevoznih sredstev, ter po ukrepih in sredstvih za boj proti improviziranim eksplozivnim sredstvom. Soočenje s temi izzivi predstavlja tudi odmik od kinetičnega bojevanja v nekinetično, kar je posledica asimetričnega odgovora upornikov na natančnost in poseganja po improviziranih eksplozivnih sredstvih. Del

⁹² Na srečanjih z ameriškimi častniki, poveljniki enot, ki so sodelovale pri vdoru v Bagdad v začetku aprila 2003, so ti navajali, da so bila pri silah, ki so prve vdrle v Bagdad, skoraj vsa bojna vozila zadeta z najmanj enim protioklepnim izstrelkom, ki pa niso bili učinkoviti pri preboju oklepa (Šteiner 2005).

⁹³ Murden (2009, 169) to širi in imenuje kot boj za obnovo, spravo in asimilacijo (angl. Reconstruction, Reconciliation and Assimilation) v odnosu na protivstajništvo (angl. Counterinsurgency – COIN).

praktičnih izkušenj v zaščiti sil in vojakov je bil nadgrajen v afganistanski vojni, in sicer na podlagi novosti, novih taktik in sistemov, pa tudi neposrednih izkušenj vojaških profesionalcev, ki so po opravljenem službovanju na iraškem bojišču svoje izkušnje in veščine preverjali ter nadgrajevali še na afganistanskem. Za našo obravnavo transformacijskih vidikov kot afganistanske izkušnje izpostavimo tri značilne: (1) redefiniranje asimetrije in ločevanje od terorizma, (2) oblikovanje protivstajniških strategij in taktik ter (3) dokončna uveljavitev stabilizacijsko-rekonstrukcijskih sil v konceptu celostnega pristopa k operacijam kriznega odzivanja.

Iz predstavljenega lahko sklenemo, da se bodo značilnosti bojevanja v prihodnje nanašale na: (1) hitro premestljivost, (2) nenehno situacijsko spremljanje, (3) povezljivost poveljevanja in kontrole, obveščevalnih in nadzornih ter izvidniških sistemov, (4) operativno, medijsko in mednarodno organizacijsko angažiranje, (5) nebojne aktivnosti za zmanjšanje kolateralne škode in posledic ter (6) podporo drugih vladnih organizacij v pripravah in izvedbi glavnih vojaških aktivnosti, še zlasti po njihovem koncu. K temu dodajmo, da bo v sodobnih vojnah veljalo, da vojaške zmage same po sebi ne morejo zagotoviti skupnega uspeha.

4.3.3 Od terorizma do asimetrije in protivstajništva

Iraška in afganistanska vojna ter tudi drugi vojaški spopadi v tem obdobju so vodeni kot boj proti terorizmu oziroma, kot smo že omenjali, kot globalne vojne proti terorizmu. Tako v iraškem kot tudi afganistanskem primeru pa opazimo premik od vojne proti terorizmu k protiasimetričnemu delovanju in protivstajništvu. To ne pomeni, da je protiterorizem preprosto izginil, prej bi lahko trdili, da se zakriva z asimetrijo. Zlasti takrat, ko uporniških sil preprosto ni bilo mogoče in smiselno označevati s terorističnimi.

Asimetrija se pojavlja kot alternativa tehnološki premoči in kot odgovor za nekonvencionalnost ter netradicionalnost v vojskovanju ter dobiva vse večji pomen⁹⁴. S svojo inovativnostjo in iznajdljivostjo preizkuša tiste, ki jo uporabljajo, pa tudi tiste, ki se poskušajo pred njo ubraniti, ne nazadnje tudi proučevalce. Značilnost asimetrije je, da ne priznava omejitev, da uporablja dejavnike presenečenja in vplivanja, zlasti pri ljudeh in javnem mnenju. S poseganjem po neobičajnih sredstvih in njihovi uporabi tako, da ogrožajo nekatere civilizacijske pridobitve, pa je asimetrija zelo podobna

⁹⁴ Več o tem v Šteiner (2011d, 7–11).

jedrskemu zastraševanju ali splošni grožnji, ki izhaja iz jedrskih potencialov⁹⁵. Jedrsko zastraševanje in asimetrično ogrožanje so namreč blizu neobvladljivosti, pri čemer grozijo bodisi s totalnim uničenjem bodisi s popolno negotovostjo⁹⁶. Obenem asimetrija nasprotuje temeljem ravnotežja sil, ki se v vojskovanju navadno kažejo z aritmetičnim ravnotežjem vojaške moči, v nekaterih pogledih pa je tudi nadomestek tega ravnotežja in odgovor na njegovo spreminjanje.

Sklenimo, da je bila asimetrija osnovna značilnost terorizma, pa tudi uporniškega delovanja, in bo to tudi ostala. Odziv nanjo pa se je zlasti na podlagi iraških izkušenj pokazal na vseh mogočih področjih: obveščevalnem, organizacijskem še zlasti informacijskem ter seveda pri tehničnih sredstvih in ukrepih⁹⁷. Na konceptualni in doktrinarni ravni je nastalo več novih študij, taktik in celo doktrin⁹⁸ protivstajniškega delovanja, ki so se uporabljale v protivstajniških operacijah tako v Iraku kot v Afganistanu. Eden izmed namenov teh naporov pa je bil tudi zagotoviti legitimnost takšnega delovanja⁹⁹. Z veliko gotovostjo lahko trdimo, da na podlagi izkušenj iz vojne v Iraku in Afganistanu tako asimetrija kot tudi protiterorizem vstopata v novo obdobje.

4.3.4 K sklepu

V naši obravnavi smo predstavili značilnostih vojn in vojaških spopadov in njihovega spreminjanja kot sestavine transformacijskih sprememb ter predstavili različne pristope k členitvam in tipologiji vojn. Opozorili smo na ugotovitve, da so bila po koncu hladne vojne varnostna in obrambno-vojaška vprašanja na številnih področjih precej dolgo zamrznjena v paradigmo hladne vojne. Nekatera so še vedno, saj je miselnost, značilna za hladno vojno, prisotna na številnih področjih in v praksah. Transformacijski proces tako predstavlja tudi prizadevanja za oblikovanje in uveljavitev transformacijske paradigme, pa tudi zanikanje predhodne. Na vprašanje,

⁹⁵ Nye (2005, 139) pravi, da je to prinašalo neko čudno obliko uravnoveženja moči, ki so ga včasih poimenovali tudi kot uravnoveženje terorja (izvirno *Balance of terror*).

⁹⁶ O zanimivem vidiku povezav pa je Hart (1991, xix) v delu o strategiji že leta 1954 zapisal, da je ironija v tem, da bolj ko se je razvilo orožje za množično uničevanje (izvirno *Massive effect of the bombing weapons*), bolj smo pomagali k razvoju strategije gverilškega delovanja.

⁹⁷ Murden (2009, 169–184) v delu o problemih sil obravnava posebno vprašanje, ki ga označuje kot eksperiment iskanja odgovorov za sodobne protivstajniške operacije v odnosu na razpoložljive sile in njihovo namembnost.

⁹⁸ ZDA so svojo protivstajniško doktrino posodobile decembra leta 2006 (DOD US 2006a) v FM 3-24, posebno združeno publikacijo pa izdali oktobra 2009 in jo dopolnili novembra 2013 (DOD US 2013b). Podobna doktrina je uvedena tudi v seznam Natovih doktrin pod oznako AJP 3-24.

⁹⁹ Eikenberry (2013) navaja, da ameriška doktrina (FM 3-24) izpostavlja potrebo po zaščiti civilnega prebivalstva, odstranitvi uporniških voditeljev in uporniške infrastrukture ter podporo uvedbi legitime in odgovorne oblasti, ki lahko zagotovi delovanje nujnih civilnih služb in ustanov.

ali lahko govorimo tudi o transformaciji vojn, navedimo, da se pridružujemo trditvam in dokazom avtorjev, ki to zagovarjajo (Creveld, Latham, Binnendijk in Kugler). Tudi zato, ker v primerjavi s preteklostjo, ko se je mednarodna skupnost soočala predvsem s konflikti med državami, prevladujejo konflikti znotraj držav. Pri zunanjepolitičnih in nacionalnovarnostnih pogledih do uporabe sile bi si upali trditi, da je konec preventivne vojne, vsaj takšne kot smo ji bili priča v Iraku leta 2003. Tega pa nikakor ne bi mogli trditi za globalno vojno proti terorizmu, ki je kot kažejo nekateri pokazatelji vojn in konfliktov, povezanih z arabsko pomladjo, še posebno vojne v Siriji, pred novimi pojavnimi oblikami in dinamiko. Poleg tega smo v naši obravnavi nizali primere transformacijskih značilnosti v bojevanju, od katerih so se nekatere že povsem uveljavile, druge pa še čakajo na dokončno tehnično ali taktično uveljavitev oziroma preizkus in potrditev v praksi.

4.4 Koncept obrambnih reform in reform varnostnega sektorja v tranzicijskem obdobju

Pri pojasnitvi SSR in SSG¹⁰⁰ v točkah 3.1.1 in 4.2.1 smo navedli, da gre za enega zelo razširjenih in uveljavljenih konceptov, s katerim se v obdobju tranzicije in v pokonfliktnih prizadevanjih poskuša pomagati državam in jih spodbujati k reformam. Za celovitejšo ponazoritev pristopov k spreminjanju obrambno-vojaške organiziranosti v tranzicijskem obdobju bomo zato predstavili programe in aktivnosti, ki se izvajajo prek koncepta SSR in SSG, vključujoč tiste, ki potekajo znotraj mednarodnih operacij in misij ali v različnih fazah konfliktnega cikla¹⁰¹. Pri tem Lambert (2009) večino procesov in aktivnosti povezuje z demokratizacijo v obdobju po koncu hladne vojne. Uvedba je odvisna tudi od tega, ali se dogaja v tranzicijskih državah, v državah v razvoju ali pa gre za prizadevanja pri pokonfliktni obnovi države.

V tranzicijskih državah SSR in SSG običajno vključujeta obrambne reforme, reforme policije, obveščevalnih služb, tožilstva in pravosodja ter organov za nadzor nad financiranjem. Poseben del sta oblikovanje ter vzpostavljanje civilnega in parlamentarnega nadzora nad obrambnim in varnostnim sektorjem, tako v normativnem kot tudi v izvedbenem delu. V državah, v katerih potekajo pokonfliktna prizadevanja¹⁰², pa so v ospredju SSR: razorožitev oboroženih formacij, demobilizacija in reintegracija vojaškega osebja, vključujoč otroke in ženske, zmanjševanje zalog orožja in ubojnih sredstev, razminiranje, boj proti ilegalnemu prometu orožja, boj proti prometu z ljudmi in njihovimi organi ter drogami in kemičnimi substancami, boj proti korupciji ter tranzicija pravosodja, krepitev vladavine prava in sprava.

Omenili smo tudi, da je obseg široko zasnovanih reformnih prizadevanj za zagon ali pospešitev družbene tranzicije s posebnim poudarkom na varnostnem sektorju odvisen tudi od tega, pod čigavim vodstvom potekajo, in od tega, ali sodelujejo tudi drugi nosilci in podporniki. Proučitev in primerjava teh pristopov pokažeta, da gredo prizadevanja v smeri celovitega ter čim širšega pristopa k

¹⁰⁰Kratici za reformo varnostnega sektorja in reformo upravljanja varnosti.

¹⁰¹Poznamo primere razčlenjevanja konfliktov na njihove razvojne oziroma pojavne faze. Znotraj OVSE od leta 2012, na podlagi posebne ministrske odločitve iz leta 2011, tečejo posebna prizadevanja za opredelitev konfliktnega cikla, razmejitve pristojnosti, zgodnjega ukrepanja in zagotovitve zmogljivosti zanj ter določitev aktivnosti za pokonfliktno rehabilitacijo. Več o tem v OSCE Decision No. 3/11 (2011).

¹⁰²Takšne razmere nastanejo v določeni fazi konfliktnega cikla, ko sta konflikt in nasilje stabilizirana ali odpravljena in poteka sanacija posledic ter se ustvarjajo razmere za prehod v bolj normalno delovanje države in njenih institucij, kar se označuje s pokonfliktno rehabilitacijo. Pokonfliktna rehabilitacija je lahko tudi na območjih z »zamrznjenimi konflikti«, ko se s pokonfliktnimi prizadevanji poskušajo sanirati ali blažiti posledice oziroma doseči napredek (prav tam).

reformnim prizadevanjem in za dopolnjevanje posameznih naporov med različnimi nosilci in podporniki. V nadaljevanju navajamo značilnosti prizadevanj pod okriljem Nata, EU, OVSE in OZN.

Severnoatlantsko zavezništvo: Nato se pojavlja kot ena najbolj profiliranih mednarodnih organizacij na področju obrambnih reform (Law 2009, 5). Aktivnosti potekajo na politični ravni prek Evroatlantskega partnerskega sveta (EAPC), ki vključuje 28 članic in 22 partnerskih držav, na implementacijski ravni pa v okviru Partnerstva za mir (PzM), ki je glavni okvir sodelovanja in temelj za sodelovanje na dvostranski ravni s partnerskimi državami in širše. Prek Partnerstva za mir se uresničujejo številni programi, ki jih bomo tudi posebej predstavili v preglednici 4.3. K temu je treba dodati še posebne programe sodelovanja z državami, kot sta Ukrajina in Gruzija, ter druge oblike sodelovanja, kot so Mediteranski dialog za sodelovanje med mediteranskimi državami, Istanbulska iniciativa za sodelovanje z zalivskimi državami, program sodelovanja Partnerji po vsem svetu (PAG)¹⁰³ idr.

Natovo sodelovanje je zelo široko, podpira obrambne in varnostne reforme v potencialnih članicah in partnerskih državah, prispeva h krepitvi naporov za doseganje vojaških sposobnosti in zmogljivosti, izvaja programe na področju izobraževanja in usposabljanja, protiterorizma ter načrtovanja civilnega reševanja. Širše pa napori vključujejo tudi sodelovanje pri opremljanju in znanstveno-raziskovalnih projektih. Ti napori so povezani z reformiranjem politične ravni, obrambnim planiranjem in načrtovanjem sil, profesionalizacijo oboroženih sil ter zagotavljanjem sposobnosti za sodelovanje v Natovih operacijah kriznega odzivanja ter s programi integracije in povezljivosti zlasti prek različnih oblik izobraževanja in usposabljanja. Nekatere vsebine so povezane s transformacijskimi prizadevanji¹⁰⁴, kar kaže na povezanost tranzicijskih naporov z napori, ki vodijo v transformacijo.

Za celovitejšo ponazoritev vsebine in obsega SSR in SSG v preglednici 4.3 predstavljamo Natov prispevek k obrambnim reformam ter reformam varnostnega sektorja. Pri tem smo povzeli širši nabor programov in njihovih vsebin, ki jih sicer v Natu razvrščajo v aktivnosti pri gradnji zmogljivosti in doseganju povezljivosti, pri podpori obrambnim reformam in drugim oblikam sodelovanja, s katerimi se poskušajo

¹⁰³PAG program (iz angl. Partners Across the Globe Programme) vključuje: Afganistan, Avstralijo, Irak, Japonsko, J. Korejo, Mongolijo, Novo Zelandijo in Pakistan. Povzeto po Nato: Partners Across the Globe.

¹⁰⁴Vključujejo tudi pojavljajoče se izzive pri kibernetiki, energetske varnosti in pomorski varnosti s protipiratstvom in drugimi.

spodbuditi tranzicijske aktivnosti in ustvariti razmere za transformacijo ali celo transformacijske spremembe.

Preglednica 4.3: Natovi programi in vsebine aktivnosti na področju obrambnih reform in reform varnostnega sektorja

Natova oznaka	Naziv programa	Programske vsebine
PMF	Politično-vojaško okvir (<i>Political Military Framework</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • opredelitev načel, modalitet in navodil za politične konzultacije; • oblikovanje odločitev v operativnem načrtovanju in poveljniških razmerjih v operacijah.
PARP	Proces načrtovanja in ocenjevanja (<i>Planning and Review Process</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • doseganje zmogljivosti in sposobnosti nacionalnih sil za vključevanje v Natove usposabljanja, vaje in operacije; • razvoj učinkovitih, stroškovno dostopnih in vzdržljivih obrambnih sil; • promocija obrambno-varnostne transformacije.
IPAP	Individualni akcijski partnerski načrti (<i>Individual Partnership Action Plans</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • okrepitev obrambnih reformnih prizadevanj pri političnih, obrambnih in varnostnih zadevah (dveletne akcijske načrte potrjuje NAC).
PAP-DIB	Partnerski akcijski načrt za izgradnjo obrambnih institucij (<i>Partnership Action Plan on Defence Institution Building</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • izvajanje reform in prestrukturiranje obrambnih institucij za nacionalne potrebe in mednarodne zaveze.
	Izobraževanje in usposabljanje za obrambne reforme (<i>Education and Training for Defence Reform</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • izobraževanje in usposabljanje političnih določevalcev, civilnih in vojaških uslužbencev na obrambnem in varnostnem področju s programi: <ul style="list-style-type: none"> – NATO School v Oberammergau, Nemčija; – NATO Defense College v Rimu, Italija; – nacionalnih ali regionalnih partnerskih centrov za izobraževanje in usposabljanje (<i>Partnership Training and Education Centres</i>).
	Program profesionalnega razvoja civilnega osebja za upravljanje in nadzor (<i>Professional Development Programme</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • usposabljanje civilnega osebja za krepitev demokratičnega upravljanja in nadzor nad obrambnim in varnostnim sektorjem; • doseganje ciljev obrambnih in varnostnih reform in njihova harmonizacija.
	Partnerski skrbniški fond (<i>Partnership Trust Fund</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • podpora projektom demilitarizacije.
OCC	Koncept operativnih zmogljivosti (<i>Operational Capabilities Concept</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • zagotovitev razvoja in izvajanje usposabljanja za Natove operacije in Natove odzivne sile, da prek programa za evalvacijo in izkušnje (<i>Evaluation and Feedback Programme</i>) dosežejo Natove standarde; • reorganizacija področja usposabljanja in vaj obrambnih sil.

TEEP	Program za izboljšanje izobraževanja in usposabljanja (<i>Training and Education Enhancement Programme</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • doseganje povezljivosti v izobraževanju in usposabljanju za zasedbo štabnih dolžnosti v mednarodnih poveljstvih.
MTEP	Program vojaškega usposabljanja in vaj (<i>Military Training and Exercise Programme</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • načrtovanje in sodelovanje v Natovih vajah in s tem doseganje povezljivosti (na podlagi petletnih načrtov vaj); • izvajanje vaj kriznega odzivanja Severnoatlantskega sveta.
PAP-T	Partnerski akcijski načrt za protiterorizem (<i>Partnership Action Plan on Terrorism</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • izboljšanje sodelovanja v boju proti terorizmu s političnimi konzultacijami; • izmenjava obveščevalnih podatkov; • izvajanje posebnih oblik usposabljanja in vaj; • vključevanje v razvoj zmogljivosti za obrambo pred terorističnimi napadi.
BI	Pobuda za izgrajevanje integritete (<i>Building Integrity Initiative</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • promocija dobrih praks, krepitev preglednosti, odgovornosti in integritete za zmanjšanje korupcije v obrambnih strukturah (poseben program za Afganistan).
Ostalo	Konference in komiteji: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Conference of National Armaments Directors</i>, • <i>Air Defence Committee</i>, • <i>Air Traffic Management Committee</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • sodelovanje pri opremljanju; • sodelovanje pri zračni obrambi in nadzoru zračnega prostora; • sodelovanje pri vesoljskih programih; • sodelovanje pri upravljanju zračnega prometa.
SPS	Znanost za mir in varnost (<i>Science for Peace and Security</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • promocija skupnega sodelovanja med Zavezništvom in partnerskimi državami na obrambno-varnostnem področju znanosti in tehnologije; • sodelovanje v projektih obrambe pred terorističnimi napadi in drugimi ogrožanji varnosti.
EADRCC	Evroatlantski center za usklajevanje ukrepanja ob nesrečah (<i>Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • usklajevanje naporov pri zaščitno-reševalnih aktivnostih v državah Zavezništva in partnerskih državah; • skupno načrtovanje civilnega reševanja (<i>Civil Emergency Planning</i>).

Vir: Povzeto po Priročniku o zvezi Nato (2001, 67–94) in Nato Handbook (2008, 190–239).

Evropska unija: Prizadevanja EU na področju SSR in SSG so usmerjena v učinkovito vladanje, demokratičen nadzor, vzpostavitev odgovornosti in preglednosti ter v podporo reformam. Aktivnosti potekajo prek skupnih prizadevanj Evropske komisije, Sveta Evrope, EEAS in civilnih misij EU ter vojaških operacij. K temu je treba dodati še podporo in programe služb zunanjih ministrstev v državah, ki same na dvo-

ali večstranski podlagi skrbijo za podporo SSR v drugih državah. Prizadevanja EU so izražena v treh agendah: učinkovito vladanje, konfliktna preventiva in krizni menedžment (Sherriff 2007, 86–88). Posebnost evropskega prispevka je orientacija na policijske zadeve in policijske civilne misije ter misije usposabljanja varnostnih sil in pravosodnih organov.

Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi: OVSE prav tako široko podpira reformo varnostnega sektorja in upravljanja varnosti, in sicer prek ene izmed njenih temeljnih dejavnosti na področju CSBMs¹⁰⁵, ukrepov ali posebnih aktivnosti za zmanjšanje in konverzijo oboroženih sil, z usposabljanjem osebja s področij humanitarnega prava in pravic varnostnih sil ali z drugimi aktivnostmi terenskih operacij in misij¹⁰⁶, ki jih izvaja. Znotraj OVSE za to skrbi posebna organizacijska enota – Center za konfliktno preventivo (angl. Conflict Prevention Centre – CPC), na terenu pa terenske operacije in misije. Pomembno konceptualno podlago kot politično zavezujoči dokument za sodelujoče partnerske države pri tem predstavlja kodeks obnašanja (angl. Code of Conduct – CoC). V državah, v katerih potekajo konflikti ali pokonfliktna rehabilitacija, pa je treba dodati še aktivnosti pri mediacijah v konfliktih in podporo mediacijam, aktivnosti za doseganje sprave in reintegracije ter uveljavitev resolucije Varnostnega sveta OZN 1325 o ženskah, miru in varnosti.

Organizacija združenih narodov: Delovanje OZN je prav tako zelo široko na področju reform varnostnega sektorja (angl. UN Security Sector Reform), ki vključujejo obrambne in policijske strukture, varnostno-obveščevalne službe, službe za varovanje mej in upravljanje mejnih zadev, carino, civilno zaščito in celo pravosodje. Pri tem se osredinjajo na aktivnosti v obdobju pokonfliktne rehabilitacije in znotraj številnih mirovnih operacij in misij. V ta namen je vzpostavljena posebna organizacijska struktura (angl. Department of Peacekeeping Operations – DPKO), ki ima enoto za SSR in poveljstvo za mirovne operacije in posebne misije OZN. Posebno so povezane dejavnosti reform varnostnega sektorja z razvojnimi programi združenih narodov (angl. United Nation Development Program – UNDP). Aktivnosti OZN na področju SSR temeljijo na regionalnih pristopih in so osredotočene na Afriko, Južno Ameriko in

¹⁰⁵Ukrepi za izgradnjo zaupanja in varnosti (CSBMs) obsegajo razorožitev in demilitarizacijo, uničevanje viškov orožja in streliva, aktivnosti za zmanjšanje ilegalnih količin orožja in njihovih transferjev, spodbujanje in podporo reform policije, mejnih in carinskih služb ter upravljanja mej, bodisi z različnimi oblikami usposabljanja bodisi z drugimi projekti. Povzeto po OSCE:What we do?

¹⁰⁶Pri tem o nadzoru oborožitve in kriznem upravljanju tudi Ghebali in Warner (2005, 9–64).

Jugovzhodno Azijo, pa tudi na osrednjeazijske in kavkaške države nekdanje SZ, v Evropi pa na Balkan, nazadnje na Kosovo (UNMIK).

Vsebina in obseg aktivnosti sta različna in vključujeta razvoj obrambno-varnostnih politik, strategij in načrtov, krepitev zmogljivosti in gradnjo institucij, podporo pri normativnem urejanju, izvajanje izbranih SSR-projektov in harmonizacijo mednarodne podpore SSR. Tako kot v drugih mednarodnih organizacijah sta zelo pomembna tudi pristop in obseg aktivnosti pri usposabljanju, izobraževanju in mentorstvu.

Sklenimo, da je koncept obrambnih reform, ki se uresničuje bodisi prek Natovih programov sodelovanja in partnerstev, bodisi prek reform varnostnega sektorja, kot smo jih opisovali pri OZN, OVSE in EU, pomembno orodje v tranzicijskem obdobju. To bomo na primeru Slovenije in njene vojske ugotavljali ter dokazovali v podpoglavju 7.1 in 7.2, kakor tudi pri vplivih na transformacijski proces in pripravah na transformacijo.

4.5 Stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje, zmogljivosti in transformacija

V predhodnem podpoglavju smo obravnavali koncept reform varnostnega sektorja in upravljanja varnosti (SSR in SSG), da bi tako pojasnili pristop in širše značilnosti tranzicijskega spreminjanja, saj se koncept uporablja tudi kot pristop k spreminjanju obrambno-vojaške organiziranosti v obdobju tranzicije. V nadaljevanju bomo z obravnavo stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja¹⁰⁷ predstavili pristop, ki je povezan s transformacijskim spreminjanjem. Področja in vprašanja so povezana, čeprav opazimo bistvene razlike, če subjekt in objekt opazujemo v procesu sprememb in obrambno-vojaške organiziranosti. Navedeno izpostavljamo zato, ker se stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje v tranzicijskem smislu pojavlja pri obvladovanju kriz ali v pokonfliktni obnovi na kriznih območjih. Nas pa zanimajo transformacijske spremembe in izzivi, ki se pojavljajo pri tistih državah in obrambno-vojaških strukturah, ki zagotavljajo zmogljivosti za takšno delovanje. Zato smo ta del obravnave in razprav ločili od tistih, ki jih bomo obravnavali še pri transformacijskem proučevanju mednarodnih operacij in misij. Ločitev je smiselna in jo zasledimo tudi v strokovnih obravnavah, čeprav gre tudi pri operacijah pretežno za delovanje. Vendar nas v tem delu poleg značilnosti delovanja zanimajo tudi zmogljivosti in z njimi povezani vidiki transformacije.

4.5.1 Stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje

Najprej pojasnimo, s kakšnim delovanjem imamo opravka¹⁰⁸. V Sloveniji ta poseben način vojaškega delovanja imenujemo stabilizacijsko delovanje. Slovenska Vojaška doktrina navaja, da gre za nebojni način delovanja Slovenske vojske, pri čemer ta s svojo prisotnostjo in aktivnostmi sodeluje pri zagotavljanju varnega okolja ali okolja, v katerem diplomatski, ekonomski, izobraževalni, razvojni in drugi programi uspešno odstranjujejo vzroke nastale krize (Furlan in drugi 2006, 50). V drugih okoljih pa se to delovanje pojavlja pretežno v zvezah stabilizacijsko-rekonstrukcijsko (Binnendijk in Johnson, 2004, 15–32). Uporaba besedne zveze stabilizacijsko-rekonstrukcijsko je pogosto povezana tudi z obsežnim angažiranjem civilnih struktur v

¹⁰⁷ V angleškem govornem okolju se uporablja tudi kratica S&R – *Stabilization and Reconstruction*. O tem tudi v: *Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction* 2009.

¹⁰⁸ Stabilizacija in rekonstrukcija kot pristopa k pokonfliktni obnovi nista novost, saj poznamo podobne primere iz Nemčije, Avstrije in Japonske po koncu druge svetovne vojne. Kar se pojavlja kot novost, so poleg razširjenosti in povečevanja vloge ravno transformacijske značilnosti, ki jih prinašata za izvajalce stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja.

operacijah za graditev miru in pri tranziciji, kot to najdemo v ameriškem doktrinarnem dokumentu *Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction* (2009). Dodajmo še, da se uporaba oziroma vključevanje civilnih zmogljivosti v mednarodne vojaške operacije oziroma za njihovo podporo najpogosteje poimenuje kot civilno-vojaško sodelovanje ali se označuje kar s kratico CIMIC (angl. Civil-Military Cooperation)¹⁰⁹. To izpostavljamo zaradi nujnega razlikovanja med vojaškimi oblikami stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja in delovanjem, v katerega vojaške sile niso vključene, kar se pojavlja na tako imenovanih civilnih misijah ali v drugih oblikah stabilizacijsko-rekonstrukcijskih prizadevanj. Skupni namen različnih oblik in pristopov k stabilizacijsko-rekonstrukcijskemu delovanju je zmanjševanje nasilja in vzpostavitev varnega okolja v državi ali celo v regiji, da bi se lahko začele politične in gospodarske spremembe ter omogočil premik od konflikta k miru in demokraciji¹¹⁰. Pri tem sta pomembna še humanitarno delovanje in razvojna pomoč¹¹¹.

Najprej torej govorimo o posebnem pristopu. Proučevanje pokaže, da so najpogostejša vprašanja stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja nanašajo na namembnost in načela, organizacijo, zmogljivosti, usposobljenost, sodelovanje in kulturo, pa tudi drugačno vlogo akterjev. S tem delovanjem se ukvarjajo obrambno-vojaške ali varnostne organizacije ter diplomacija, in sicer z več drugimi akterji na terenu, vključno z nevladnimi in mednarodnimi civilnimi ter humanitarnimi organizacijami. To delovanje zahteva več transformacijskih sprememb¹¹². Poleg sprememb v obrambno-vojaških strukturah in strukturah diplomacije je treba izpostaviti še spremembe v vlogi civilnih struktur in v njihovih zmogljivostih ter medsebojno povezovanje vseh pri delovanju.

Nas v tej obravnavi stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje prednostno zanima kot pojav v transformacijskem procesu. Pri tem je posebno vprašanje povezano z namembnostjo sil in struktur ter z okoljem delovanja. Pri okolju in razmerah, v katerih delovanje poteka, je pomembno, ali gre za nacionalno okolje in različne oblike podpornega vojaškega delovanja v njem oziroma za okolje, v katerem se izvaja stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje v sestavi mednarodnih operacij in misij. Z izpostavljenim smo prišli do osrednje značilnosti, ki jo želimo predstaviti in

¹⁰⁹ O tem tudi: Dusman in Zupančič (2012) in Pipenbaher (2012).

¹¹⁰ O tem tudi v: študiji DOD US (2004, 38–66).

¹¹¹ O tem tudi Šteiner (2011c, 3)

¹¹² Kot zanimivost dodajmo, da sta Binnendijk in Johnson (2004, 40–45) proučila dvanajst mogočih scenarijev za krizne države, v katerih bi lahko potekalo stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje, med njimi Gruzijo, Iran, Libijo, Severno Korejo, Somalijo in Sudan.

kaže na premik od konvencionalnega vojaškega delovanja v stabilizacijsko-rekonstrukcijsko. Nacionalne oborožene sile so tako pred izzivom, ki ni povezan zgolj z delovanjem v mednarodnem okolju, temveč tudi s spremembami, ki se nanašajo na delovanje v nacionalnem okolju. Iz proučitve pristopov k spreminjanju vojaške organiziranosti več držav (Šteiner 2013a, 20) ugotovimo, da te posebno pozornost namenjajo ravno povečevanju vloge in sodelovanja vojaških sil ter njihovih zmogljivosti pri podpori zaščiti in reševanju oziroma pri upravljanju nesreč ali celo kriznih primerov v nacionalnem okolju. Izstopajo Francija, Avstrija, Finska idr., ki so te namere že predstavile tudi v razvojnih vizijah in drugih strateških dokumentih¹¹³.

Opazimo tudi, da je v obdobju po prelomu tisočletja v različnih pristopih na tem področju oblikovanih več doktrinarnih in drugih dokumentov ter navodil za organiziranje in izvajanje stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja¹¹⁴. Ti dokumenti so pomembna vodila tudi za oblikovanje struktur in zmogljivosti. Pristopi se razlikujejo v vprašanju, kako integrirati stabilizacijsko-rekonstrukcijske filozofije v strategije vojaškega delovanja ali celo v doktrine samostojnega delovanja. Navedeno kot transformacijske značilnosti prinaša nove vojaške naloge, spremembe ali nove vojaške strukture, nove zmogljivosti in načine delovanja ter odločanja o uporabi.

Zasledimo tudi zamisli (Binnendijk in Johnson 2004, 87) in rešitve za organizacijsko in funkcionalno ločevanje, ki zaradi narave delovanja in vprašanj kulture izhajajo iz smiselnosti ločevanja od bojnih misij¹¹⁵. Obenem je povsem spremenjena izhodna strategija, ki je pri bojnem delovanju usmerjena v zmago v bojevanju, pri stabilizacijsko-rekonstrukcijskem delovanju pa v tako imenovano zmago v miru in drugačno kulturno miselnost (angl. Cultural Mindset) (prav tam). Pri tem opazimo večstranske procese pri tistih, ki so deležni zaščite oziroma podpore ali so vključeni v preobrazbo oblasti ter delovanje njenih institucij, pa tudi pri tistih, ki se pojavljajo kot izvajalci stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja. Posebnost teh procesov je tudi, da ne smejo temeljiti na pristopih, ki niso deležni podpore na območjih delovanja, zlasti ko gre za uporabo prisile z vojaškimi ali policijskimi sredstvi.

¹¹³ Primerjava po: Avstrija: Weißbuch, 2012 in Austrian Security Strategy, 2013; Finska: Finnish Security and Defence Policy, 2012; Francija: French White Paper, 2013.

¹¹⁴ O tem Furlan (2009, 8–12), ki uporablja slovensko doktrinarno opredelitev stabilizacijskega delovanja o okviru operacij kriznega odzivanja; pa tudi Pipenbaher (2012, 24) pri pojasnjevanju pristopa, ki ga označuje kot operacije za stabilizacijo in rekonstrukcijo.

¹¹⁵ Tak primer so ameriške posebne podporne varnostne sile (angl. Security Force Assistance – SFA, ki so jih ZDA že od leta 2009 uporabljale tudi v Afganistanu. Proučitev navodila, FM 3-07.1 (DOD US 2009, 1-1 do 1-9) pa pokaže, da gre za posebne namenske sile, ki so namenjene za podporo reformam varnostnega sektorja (SSR).

Pri stabilizacijsko-rekonstrukcijskem delovanju so obveščevalne organizacije in njihove metode delovanja soočene z več vprašanji, med njimi tudi s takšnimi, kaj so cilji in za koga ter kako se določajo. Pri tem se vojaške obveščevalne službe srečujejo z nekonvencionalnimi cilji. Poseben izziv na kriznih območjih je na primer sledenje ilegalnemu prometu z orožjem, ljudmi in drogami. Bolj kot v klasičnih vojaških operacijah so predmet obveščevalnega interesa civilne strukture, tako politične, oblastne in verske, kot tudi neformalna omrežja in kriminalne združbe. Seveda pa ostajajo tudi vprašanja spremljanja vstajniških sil in struktur na območjih delovanja. Do njih je treba zavzeti drugačen pristop, če naj bi se povečala učinkovitost stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja in dosegla večja javna podpora prebivalstva.

Pomembne spremembe se dogajajo tudi na področju komuniciranja in uporabe medijev ter odnosov do javnosti. Spremenjeni odnosi do javnosti, javna diplomacija, uporaba medijskih mrež in socialnih omrežij vodijo v vzpostavljanje informacijskih operacij¹¹⁶ ter njihovo povezovanje z drugim delovanjem.

Postavljene so nove zahteve po znanju in izurjenosti izvajalcev v poznavanju tako lokalnih političnih, socialnih, kulturnih in ekonomskih razmer ter razvitosti kot varnosti in oboroženih sil, regularnih in paravojaških, pa tudi poznavanja varnostnih interesov ter zunanjepolitičnih ciljev držav pošiljateljic. Vendar je znanje le en vidik, pomembno je tudi razumevanje, za kar je treba pridobiti ustrezne informacije in zagotoviti njihovo obdelavo, kar lahko opravijo le usposobljene obveščevalne ustanove. Pomembno vlogo pri razumevanju ima poznavanje jezika, ki omogoča lažji dostop tudi do spoznavanja kulture in običajev.

Če se za stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje uporabljajo namenske vojaške enote, so te pred več izzivi. Prvi je povezan z razkorakom med njihovo glavno namembnostjo ter namembnostjo in nalogami, ki so predvidene v stabilizacijsko-rekonstrukcijskem delovanju. Z dodajanjem novih civilnih zmogljivosti in dodatnimi ali drugačnimi nalogami se pojavi še zahteva po dodatnem usposabljanju in s tem povezanim izpolnjevanju standardov in pravil delovanja. Poleg tega postajajo tipično

¹¹⁶ Izraz informacijske operacije (angl. Information Operations – IO) se uporablja za integrirano uporabo elektronskega bojevanja (angl. Electronic Warfare – EW), računalniških omrežnih operacij (angl. Computer Network Operations – CNO), psiholoških operacij (angl. Psychological Operations – PSYOPs), vojaških zavajanj (angl. Military Deception – MILDEC) in varnostno delovanje (angl. Operations Security – OPSEC), povzeto po JP 3-13, (DOD US 2006c), in za prevode Brinc in drugi. (2006). Za PSYOP se po letu 2011 uporablja tudi naziv vojaške informacijske podporne operacije (angl. Military Information Support Operations – MISO), povzeto po JP 3-13.2, (DOD US 2011).

vojaške strukture vedno bolj sestavljene, ker se povezujejo ali se jim dodajajo policijske in različne civilne vladne ali nevladne strukture ter mednarodne organizacije. Zaradi tega se spremenijo in razširijo oblike sodelovanja, povezovanja in delovanja takšnih sestav. Klasično vojaško poveljevanje in tudi načrtovanje ter izvajanje dejavnosti velikokrat izgubijo svoje temeljne značilnosti in se oddaljujejo od nekaterih ustaljenih načel, povezanih s subordinacijo in hierarhijo ter odgovornostjo. Tudi zahteve po zagotavljanju neposredne fizične varnosti so drugačne in njihovo uresničevanje v praksi je pogosto prej improviziranje kot učinkovito varovanje, zlasti civilnih strokovnjakov ali predstavnikov nevladnih in humanitarnih organizacij.

4.5.2 Stabilizacijsko-rekonstrukcijske zmogljivosti

Ko Binnendijk in Johnson analizirata mogoče vojaške organizacijske pristope k stabilizacijsko-rekonstrukcijskim zmogljivostim (2004, 53–69), izpostavljata dva modela tako imenovanih večvrstnih kontingentov (angl. Multiple Contingents) in strategij za njihovo oblikovanje. Glede na potrebe in naloge je na voljo združevanje različnih sil in zmogljivosti ter struktur s posebnega nabora za stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje. Model je v dosedanjem uresničevanju prevladujoč in ima tudi največ praktičnih izkušenj. Drugi, izrazito transformacijski model (prav tam, 56–57) pa je povezan z oblikovanjem stalnih, imenujmo jih zvrstnih zmogljivosti. Ta model se v ZDA uveljavlja tako v pogledu konceptov, oblikovanja, kot tudi uporabe in delovanja¹¹⁷. V bistvu pa v vojskah predstavlja vzpostavitev in organiziranje posebne in povsem nove zvrsti, s čimer je ločnica med vojaki bojavniki in vojaki mirovniki še bolj prepoznavna (prav tam).

Vprašanja, ki jih je pri vzpostavljanju stabilizacijsko-rekonstrukcijskih zmogljivosti in pristopu k njim treba rešiti, so povezana s političnimi usmeritvami ali stališči za oblikovanje zmogljivosti, z njihovim organizacijskim modelom, sestavo zmogljivosti, doktrino in pravili delovanja takšnih zmogljivosti, načrtovanjem kriznega odzivanja in zagotavljanjem pripravljenosti zmogljivosti, z njihovim opremljanjem in zagotavljanjem posebne opreme, izborom osebja in sestavo posameznih kontingentov ter seveda s predhodnim usposabljanjem za konkretno operacijo. Posebna so vprašanja o rešitvah, kot na primer o statusu osebja, ko so poleg vojaškega osebja vključeni še policijsko osebje, civilni strokovnjaki in posebno humanitarni delavci, zlasti

¹¹⁷ V ameriškem primeru so podporne varnostne sile (SFA) oblikovane kot združene sile znotraj kopenskih sil (izvirno *Army*) in se oblikujejo kot posebne brigadne ali bataljonske skupine (DOD US 2009, 1-1 do 1-9).

če se pojavljajo kot prostovoljci. Pojavlja se tudi vprašanje, kdo oziroma katero ministrstvo je nosilec ali skrbnik zmogljivosti na nacionalni ravni – obrambno, policijsko, zunanje ali neko posebno¹¹⁸, pa tudi, ali je to sploh lahko njihova domena, ko gre za delovanje v mednarodnem okolju.

Pri proučevanju, katere vojaške strukture se najpogosteje uporabijo za oblikovanje stabilizacijsko-rekonstrukcijskih zmogljivosti, ugotovimo, da so na prvem mestu medicinske enote in zmogljivosti ter njihove sposobnosti hitrega premeščanja in delovanja zunaj urbanih območij, za njimi pa inženirske in vojaško-policijske enote, čeprav morajo slednje pri podpori zagotavljanju javnega reda in miru pogosto zelo prilagoditi svoje delovanje. Povsem funkcionalno obliko lahko ohranijo enote, ki so povezane z zagotovitvijo komunikacijske podpore, aviacijsko podporo, transportne enote ter enote za izvidovanje, obveščevalno dejavnost in opazovanje (angl. Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – ISR¹¹⁹). Večje ali manjše strukturne prilagoditve so potrebne pri logistično-podpornih enotah, enotah za RKBO in enotah za uničevanje neeksplozivnih ubojnih sredstev¹²⁰, pa tudi pri večini vključenih bojnih enot. Podobno bi lahko navedli tudi za uporabo posebnih vojaških enot za psihološke oziroma informacijske operacije. K temu seznamu vojaških zmogljivosti je treba dodati vrsto policijskih zmogljivosti v vseh njihovih funkcionalnih sestavah in zmogljivostih. Vedno pogosteje so pomembne tudi druge, tako imenovane civilne zmogljivosti¹²¹ s področja javnih služb, kot so pravosodje, davčne službe, carina, izobraževanje in javno zdravstvo.

V primerjavi s klasičnimi vojaškimi zmogljivostmi je pri tistih za stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje zaradi zelo širokih možnosti delovanja in potreb eno izmed osrednjih vprašanj povezano s tem, kako zagotavljati opremo. Pri oblikovanju stalnih stabilizacijsko-rekonstrukcijskih zmogljivosti je vprašanja o nabavi opreme treba rešiti pred njihovim oblikovanjem, medtem ko je pri oblikovanju namenskih sil za posamezne naloge treba opremo hitro zagotoviti v času pred napotitvijo na nalogo. V obeh primerih imajo pomembno vlogo tudi stroški. Obstaja tudi možnost predhodne izbire opreme in zbiranja, vendar je to zelo odvisno od sposobnosti držav in organizacij, ki opremo prispevajo za hitro pošiljanje na zbirna mesta. Ob tem se

¹¹⁸ Države, ki namenjajo veliko pozornost mednarodni razvojni pomoči, imajo za to postavljene posebne administracije na zunanjih ministrstvih ali celo samostojna vladne agencije (na primer ZDA, Turčija).

¹¹⁹ Za prevod uporabljen Brinc in drugi (2006, 148).

¹²⁰ Izvirno *Explosive Ordnance Disposal* ali *EOD Units* (prav tam, 110).

¹²¹ V angleškem jezikovnem okolju civilne zmogljivosti najpogosteje imenujejo Civil affairs capabilities. Povzeto po JP 3-57, (DOD US 2013b).

pojavljajo še vprašanja, kdo je lastnik in skrbnik, kako je z odgovornostjo za porabo virov za zagotavljanje in kako je z nadzorom, zlasti ko gre za večnacionalne ali mednarodne zaloge opreme.

Oblikovanje struktur in zmogljivosti za stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje se kot izziv pojavlja tudi v mednarodnih organizacijah, ki veliko prispevajo k mednarodnim operacijam in misijam, kot so Nato, EU, OZN in OVSE.

4.5.3 K sklepu

Pojav stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja kaže na posebnosti transformacijskih sprememb, ki pa se ne nanašajo le na obrambno-vojaško organiziranost in delovanje. Izstopajo transformacijske spremembe pri uporabi vojaških struktur, posebno v mednarodnem okolju, v katerem se cilji skušajo doseči skupaj z diplomatskimi, ekonomskimi, informacijskimi in vedno bolj tudi socialnimi pristopi. Sprememba pa je opazna tudi v nacionalnem okolju, v katerem prav tako poteka premik od prevladujočih načinov konvencionalnega vojaškega delovanja proti tistim, ki smo jih označevali s stabilizacijsko-rekonstrukcijskimi, čeprav vsi načini niso povsod tako poimenovani in so skriti pod podporno delovanje z enakimi nameni. V naši obravnavi smo navajali, da stabilizacijsko-rekonstrukcijske zadeve prinašajo več izzivov, ki smo jih predstavljali z vidika funkcioniranja oziroma delovanja, pa tudi zmogljivosti. Poseben izziv je preseganje dosedanjih okvirov in nova vloga usklajevanja ter priprav za delovanje v tako imenovanih večvrstnih misijah, ministrstvih in agencijah

V strokovni literaturi prevladuje enačenje stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja s takšnimi operacijami. Navedeno izhaja iz vrste argumentov, nekatere bomo predstavljali tudi v naslednjih poglavjih pri analizah mednarodnih operacij in misij in slovenskega prispevka v njih. Vendar je pri predstavljanju sprememb modelov v spreminjanju vojaške organiziranosti pomembno razlikovanje, ki smo ga uporabili, predvsem s stališča razlikovanja med tranzicijskim in transformacijskim spreminjanjem obrambno-vojaške organiziranosti. Stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje in operacije v mednarodnem okolju prispevajo k pospešitvi in učinkovitosti tranzicije, kar predstavlja del naporov pri reformah varnostnega sektorja in reformah upravljanja varnosti. Opravka imamo s tranzicijsko spremembo. Vendar, ko zadeve opazujemo z vidika oboroženih sil in držav ali mednarodnih nosilcev teh dejavnosti, ki so izvajalci, pridemo do pojava transformacijskih sprememb. Transformacijska sprememba pa je

tudi, ko gre za pojav nove zvrsti delovanja obrambno-vojaških struktur v nacionalnem okolju, ki v bistvu zelo odstopa od klasičnega obrambno-vojaškega.

Pomembnost stabilizacijsko-rekonstrukcijskih zmogljivosti in delovanja v prikazovanju transformacijskih značilnosti lahko ponazorimo še s paradoksom, ki spremlja transformacijo vojsk. Transformacije praviloma vodijo v zmanjševanje vojaških struktur in preobrazbo zmogljivosti za ključno, to je bojno delovanje. Stabilizacijsko-rekonstrukcijsko delovanje in zmogljivosti pa se krepijo, razvijajo ter v sebi združujejo izzive, ki se izražajo v drugačnem funkcionalnem in predvsem socialnem imperativu. Iz navedenega izhaja tudi vprašanje, ali in pod kakšnimi pogoji bodo prihodnje transformirane vojske predvsem stabilizacijsko-rekonstrukcijske in kako bodo temu namenu podrejale organizacijo, namembnost pa tudi delovanje, bodisi za nacionalne potrebe bodisi za njihov prispevek v mednarodnem okolju.

4.6 Obrambno planiranje kot orodje za transformacijo

V tem pod poglavju bomo predstavili značilnosti obrambnega planiranja, njegovo spreminjanje in prilagajanje v procesu transformacije, pa tudi njegovo vlogo kot enega osrednjih orodij za uresničevanje transformacije znotraj Zavezništva in v državah članicah. Transformacijska paradigma je zasnovana kot premišljen, na znanju temelječ in načrten proces spreminjanja. Bistveni del načrtnosti se dosega ravno s produkti obrambnega planiranja. Pri tem vključujemo tudi tiste vidike, ki so sicer zajeti v strateških dokumentih obrambnega planiranja¹²², izražajo pa se s političnimi stališči in podporo zanje. To je za uresničevanje predvidenega v planskih dokumentih in vizije sprememb, tudi transformacijskih, zelo pomembno. V naši obravnavi se bomo poleg predstavitve pojmov dotaknili še vloge ogrožanj kot vplivnega dejavnika v procesu obrambnega planiranja, predstavili potek in povezave med zavezniškim in nacionalnim procesom obrambnega planiranja ter obravnavali vplive transformacijskih sprememb na obrambno planiranje ter z njim povezano načrtovanje sil.

Obrambno planiranje in načrtovanje sil sta odsev ogroženosti in drugih vplivov okolja, tehnično-tehnološkega razvoja, funkcijskih potreb in življenjskega cikla obrambno-vojaških struktur, bodisi obrambnih sistemov kot celote bodisi vojaških enot, rodov in zvrsti znotraj njih. Zato je treba obrambno planiranje in načrtovanje sil nenehno prilagajati ogroženosti in spremembam v okolju in tehnologiji delovanja, vrstam in značilnostim bojnih sistemov ter fazam razvojnega cikla vojske (Šteiner 2002a). Pri tem najprej izpostavljam, da je bolj kot kadar koli po koncu obdobja množičnih vojsk pomembna realnost glede na razpoložljive vire. To velja zlasti v odnosu na vedno težje predvidljivo ogroženost, ki je bila v preteklosti osrednje gonilo za odrejanje in zagotavljanje virov za zmogljivosti na tehnicah uravnoveženja moči. Drugo, na kar želimo opozoriti, pa je povezano z vprašanjem zagotovitve kontinuitete in stabilnosti pri uresničevanju obrambnih načrtov in izgradnji zmogljivosti, zlasti tistih, ki so finančno in organizacijsko zahtevne in pri katerih so spremembe razvojnih usmeritev ali njihovo opuščanje zelo občutljive, pogosto tudi z občutnimi finančnimi posledicami. Opisano daje poseben pomen obrambnemu planiranju tudi kot orodju za transformacijo.

¹²² Tudi v strateških dokumentih s področja nacionalne varnosti. O hierarhiji dokumentov na področju nacionalne varnosti v Republiki Sloveniji v Bebler (1999).

4.6.1 Pojemna paleta

Izraz obrambno planiranje obsega široko paleto opredelitev, disciplin in pristopov k načrtovanju na obrambno-vojaškem področju. Najpogosteje opazimo razločevanje med obrambnim planiranjem in operativnim načrtovanjem oziroma operativnim vojaškim načrtovanjem. Pri tem se v obrambno planiranje vključujejo tiste aktivnosti, ki predstavljajo politično raven določanja ciljev, poti in sredstev za njihovo uresničitve ter predvidenih želenih ali končnih stanj pri uresničevanju obrambnih politik. Z operativnim načrtovanjem pa so vključene discipline, povezane pretežno z vojaškim delovanjem, njegovim organiziranjem in uresničevanjem razvoja. Ta delitev je pomembna, ker temelji na ločitvi politične ravni od vojaškostrokovne, izhaja iz razmerja med politiko in vojsko ter sledi zahtevam civilnega in parlamentarnega nadzora nad obrambnim sistemom in obrambnimi silami (Born 2006, 18–20). Iz tega izhaja tudi potreba po razločevanju med obrambnim planiranjem in načrtovanjem sil (angl. Defence Planning in Force Planning), ki se pogosto pojavljata v opredelitvah obrambnega planiranja¹²³ in projektiranja organiziranosti obrambnega sistema po eni ter za načrtovanje sil¹²⁴ in projektiranje organiziranosti vojaških struktur po drugi strani. Obrambno planiranje tako pokriva potrebe institucionalno-političnega načrtovanja in po eni strani obsega načrtovanje obrambne politike in strategije ter načrtovanje in programiranje (srednjeročno in dolgoročno), proračunsko financiranje obrambe in upravljanje virov, po drugi strani pa projektiranje organiziranosti obrambnega sistema (Šteiner 2000, 55–56). Načrtovanje sil se uporablja za projektiranje vojaške organiziranosti, njeno organizacijsko strukturo, obseg in razvoj zmogljivosti ter izvedbeni del vzpostavljanja zmogljivosti vojske na podlagi opremljanja in modernizacije (prav tam, 59–60). Boland pravi, da ima načrtovanje sil osrednjo vlogo v zagotovitvi razvoja in sposobnosti vojaških sil za različne naloge ter je jedro za povezovanje delovanja in drugega načrtovanja (Boland 1998, 32). Pri načrtovanju sil najdemo še razlikovanje med izrazoma *Force Planning* in *Programmed Forces*¹²⁵, kar lahko označimo kot širok pristop k opredelitvam, medtem ko uporabo izrazov opazimo tudi v ožjem smislu, na primer pri obrambnem planiranju zgolj za načrtovanje obrambnih zmogljivosti ali pri načrtovanju sil za načrtovanje organizacijske strukture vojske.

¹²³ Povzeto po: Dupuy in drugi (1993, 2144).

¹²⁴ Povzeto po JP1-02, (DOD US 2001).

¹²⁵ Pri *Force Planning* je poudarek na določanju ciljev, doktrine, operatike in taktike, pri *Programmed Forces* pa na programiranju strukture sil (Šteiner 2000, 60).

V Republiki Sloveniji se uporabljata izraza obrambno načrtovanje in obrambno planiranje. Izraz obrambno načrtovanje je zakonsko opredeljen in povezan z izdelavo in vsebino obrambnih načrtov. Obrambno planiranje pa je v Pravilniku o planiranju (MO RS 2012b), opredeljeno kot proces, ki je podlaga za identifikacijo, razvoj in vzpostavitev zmogljivosti, s katerim se zagotavlja doseganje namena obrambnega sistema Republike Slovenije. Obsega področje planiranja, ki je razdeljeno na več faz (Pravilnik 2012, 7/3.čl.). Sklepamo, da je slovenska raznolikost posledica pojmovanja obrambnega načrtovanja iz preteklosti in prevzemanja pojmovanja obrambnega planiranja iz Natovega okolja v procesu pridruževanja in integracije. Slovenska vojaška doktrina opredeljuje dva izraza, ki ju lahko uvrstimo v kategorijo načrtovanje sil, in sicer načrtovanje razvoja in opremljanja ter načrtovanje uporabe (Furlan in drugi 2006, 34).

V Sloveniji uveljavljena zavezniška publikacija AAP-6 (MO RS 2008) navaja, da je obrambno načrtovanje (planiranje op.a.) politični in vojaški proces, ki ga uporabljajo države, da zagotovijo zmogljivosti, ki bodo ustrezale obrambnim zahtevam. Temu sledi tudi Šavc, ko povzema definicijo obrambnega planiranja v Natu in navaja, da je obrambno planiranje Nata (čeprav to ni soglasno sprejeta definicija) opredeljeno kot temeljni proces posvetovanja in usklajevanja, ki omogoča članicam, da izkoristijo politične, vojaške in druge prednosti kolektivne obrambe za povečanje varnosti in stabilnosti (Šavc 2009, 45). Obrambno planiranje v Zavezništvu vključuje ali povezuje več področij načrtovanja: sile, vire, oborožitev, logistiko, posvetovanje, poveljevanje in kontrolo – C3, jedrsko načrtovanje, civilno krizno načrtovanje, planiranje zračne obrambe, upravljanje zračnega prometa, standardizacijo, obveščevalne dejavnosti, vojaško zdravstvo, raziskave in tehnologijo ter operativno planiranje¹²⁶.

Kar je pomembno pri našem razločevanju, je raven oziroma avtoritete, ki odločajo in so bodisi politično institucionalne bodisi podrejene vojaške, ki se ravna po političnih institucionalnih odločitvah oziroma usmeritvah. Za večjo nazornost naše obravnave pa je treba predstaviti še razmerja in razlike med obrambnim planiranjem in operativnim načrtovanjem v odnosu na vojaške zmogljivosti¹²⁷, kar predstavljamo v shemi 4.4.

¹²⁶ Povzeto po: Nato Defence Planning Process – NDPP.

¹²⁷ Zmogljivost se pri tem opredeljuje kot sposobnost za delovanje z namenom doseganja želenega učinka. V širšem pomenu pa je zmogljivost kompleksna sestava elementov, in sicer doktrine, organizacije, usposabljanja, opreme, kadra, voditeljstva, infrastrukture in povezljivosti. Za navedeno se

Shema 4.4: Razmerja in razlike med obrambnim planiranjem in operativnim načrtovanjem

OBRAMBNO PLANIRANJE	OPERATIVNO NAČRTOVANJE
PROGRAMIRANJE SIL:	GENERIRANJE SIL ZA DELOVANJE:
– prihodnje zmogljivosti,	– sedanje zmogljivosti,
– prihodnja ogrožanja,	– sedanja ogrožanja,
– predvideni viri,	– sedanji viri,
– mogoči scenariji,	– verjetni scenariji,
– temelji na zmogljivostih.	– temelji na ogrožanjih.

Vir: Šteiner (2007b).

Shema med drugim prikazuje, da je pri obrambnem planiranju vključeno programiranje sil, ki je usmerjeno v prihodnost in sposobnost predvidevanja ter zagotavljanje virov. V odnosu na zagotavljanje sil za operativno vojaško delovanje, ki ga v mednarodnem okolju najpogosteje imenujejo kot generiranje sil (angl. Force Generation) ali oblikovanje sil (Brinc in drugi 2006, 121), je v posebnem položaju, ker se operativno vojaško delovanje veže na trenutne zmogljivosti za resnična ogrožanja in vire. Tako programiranje sil in njihovih zmogljivosti za prihodnost pomeni tudi programiranje transformacije v odvisnosti na predvidene scenarije. V naših predhodnih predstavitev in razpravah smo že obravnavali tudi transformacijsko dimenzijo v vojnah in vojaških spopadih. To izpostavljamo, ker je z operativnim načrtovanjem mogoče preverjati transformacijske dosežke in cilje. Ali navedeno drugače, v obrambnem planiranju je prisotno predvsem načrtovanje transformacije, v operativnem načrtovanju pa njeno uresničevanje ali preverjanje implementacije. Navedeno kaže na razmerje, ki ga je treba upoštevati pri spremljanju in vrednotenju doseganja transformacijskih ciljev in dosežkov.

K predstavljenemu dodajamo še eno značilnost. Obrambno planiranje je usmerjeno v načrtnost in dolgoročnost, ki temelji na predvidljivosti in uporabi analitičnih orodij. Ob tem potrebuje tudi jasne cilje in vizijo ter težišča za uresničevanje načrtovanega. To omogoča sprejemanje ustreznih političnih in strokovnih odločitev ter oblikovanje razvojnih programov. Ključni izziv je stabilnost ali boljše zanesljivost finančnega predvidevanja. Obrambno planiranje se tako oddaljuje od ad hoc pristopov, usmerjenih v delne ali kratkoročne rešitve za obvladovanje kriznih stanj ali

v angleškem okolju uporablja kratica: *DOTMPLFI* – *Doctrine, Organization, Training, Material, Personnel, Leadership, Facilities, Interoperability* (DOD US 2001, A-49).

izrednih primerov. S spreminjanjem ciljev in težišč se namreč obrambno planiranje vedno znova vrača na začetek in je ujeto v začaran krog s skromno uresničitvijo.

Pristopi in metodologije obrambnega planiranja so med državami različni, čeprav je znotraj Zavezništva za države članice in države partnerice, pa tudi v EU za njene članice, na voljo veliko mehanizmov za doseganje njegove primerljivosti in transparentnosti. Na nacionalni ravni so produkti obrambnega planiranja praviloma akti, ki jih sprejema parlament ali vlada (zakoni, resolucije, programi, smernice, proračuni ipd.), in so letni ali večletni oziroma dolgoročni. Pripravljajo jih posebne organizacijske enote obrambnega ministrstva in parlamenta (Šteiner 2000, 60).

Načrtovanje sil je naloga posebne organizacijske enote, ki je navadno v generalštabu. Ta je redkeje združena z organizacijsko enoto, odgovorno za obrambno planiranje, s katero pa tesno sodelujeta. Opira se na obrambno planiranje, ki zagotavlja strategijo, oceno ogroženosti in scenarije s sprejemljivim rizikom ter seveda razpoložljive proračunske vire. Podobna je povezava operativnega načrtovanja delovanj za konkretne operacije (angl. Operational Planning)¹²⁸ in vojaškega delovanja v različnih razmerah ali rezervnih načrtov (angl. Contingency Planning)¹²⁹.

4.6.2 Vloga ogroženosti v obrambnem planiranju

Ogroženost spada med osrednje dejavnike nacionalnovarnostnih in obrambnih politik. Zato je k razpravi o obrambnem planiranju treba dodati še vprašanje mesta in vloge ogroženosti v obrambnem planiranju¹³⁰. Ogroženost je bila centralna podlaga za snovanje varnostno-obrambnih politik, namembnosti in nalog obrambno-vojaških sistemov, kar vse je bilo izraženo tudi v strateških in doktrinarnih dokumentih, s čimer se kaže njen institucionalni značaj. Ogroženost ima tudi svoje stvarne pojavne oblike. Težave nastanejo takrat, ko je razkorak med stvarno in institucionalno predvideno ogroženostjo prevelik. Vloga obrambnega planiranja je, da zmanjša te razkorake in odgovori na izzive s postavitvijo uresničljivih ciljev in sredstvi ter ukrepi za njihovo doseganje.

V času množičnih vojsk je veljalo načelo uravnoteženja moči in vojaške aritmetike, po kateri je imel prednost tisti nasprotnik, ki je lahko dosegel strateške

¹²⁸ Prevod izraza po Brinc in drugi 2006, 200.

¹²⁹ Prevod izraza po Brinc in drugi 2006, 70.

¹³⁰ Dejavniki, ki določajo naravo obrambnega planiranja so: nacionalni cilji, upravne in organizacijske značilnosti države, dojevanje nasprotnika in ogroženosti ter tehnologija s svojimi omejitvami (Dupuy in drugi 1993, 2145–2149).

prednosti¹³¹ in premoč v materialno-tehničnem ter človeškem dejavniku v najširšem pomenu, ne le na bojišču, temveč tudi v proizvodnji in drugih oblikah podpore vojaškim silam. Sposobnosti in značilnosti nasprotne strani so se označevale s stopnjo ogroženosti. S koncem hladne vojne se je pojav ogrožanja močno spremenil tudi zato, ker je bilo vedno težje natančno opredeliti nasprotnike, še bolj pa pojavne oblike in naravo ogrožanj. Ko opazujemo pojav z vidika mednarodne skupnosti, je treba opozoriti, da se je tudi mednarodna skupnost spremenila iz dvopolne v večpolno, tako da se danes ne more enako odzivati na ogrožanje varnosti kot nekoč. Poleg tega so klasična ogrožanja nadomestila različna asimetrična, nepredvidljiva in kompleksna ogrožanja. Vse to je vplivalo na obrambno planiranje, pri čemer se je pristop, ki je temeljil na ogrožanjih, spremenil v pristop, ki temelji na zmogljivostih, ki so sposobne odgovarjati na pojavljajoče se izzive in na širok seznam ogrožanj. Soočimo se s spremembo in premikom: od obrambnega planiranja, temelječega na ogrožanjih, k obrambnemu planiranju, temelječemu na zmogljivostih. V tujem okolju se ta preobrazba označuje kot premik iz *Threat Based Planning* into *Capabilities Based Planning* (Šteiner 2008b).

Poleg politično-vojaškega pogleda je spremembe ogrožanj treba opazovati širše, povezano s spremembami na ekonomskem področju ter s številnimi drugimi vidiki sprememb. Izpostavimo spremembe, s katerimi se soočamo v obliki rasti prebivalstva, revščine in lakote, terorizma ter drugih asimetričnih ogrožanj, kriminala in korupcije ter ogrožanja kibernetike varnosti. Zato ogrožanj ni treba več opazovati v klasičnem pomenu tradicionalno in omejevalno, temveč celostno. Pri tem se je treba tudi osrediniti na to, kar se pojavlja kot posebna vrsta ogrožanj in se v tujem okolju označuje s *soft aspects of security* (Crocker in drugi 2003, 39–208) ter se nanaša na ogrožanje demokracije, človekovih pravic in svoboščin.

Problem sodobnega sveta je, da se spreminja seznam ogrožanj, ki jih lahko razvrstimo kot: (1) krize, (2) kriminal, (3) korupcijo, (4) ekonomski kolaps, (5) okoljske spremembe, (6) terorizem, (7) energetska odvisnost in (8) širjenje orožja za množično uničevanje (prav tam). Ključna sprememba se ni zgodila med državami, ampak znotraj držav, medtem ko so varnostno-obrambni nosilci še vedno usmerjeni v obvladovanje

¹³¹ O pomenu strateških prednosti zasledimo že pri Sun Cuju, ko razčlenjuje strateške ocene in pravi, da kdor ima na svoji strani večino strateških prednosti, lahko računa na zmago, še preden gre v boj (Amalietti 1996, 30; Griefith 1963, 70).

zadev med državami¹³². Poleg tega se nekateri vidiki ogrožanj enako označujejo in neenako obravnavajo. Tak primer najdemo na primer pri pojavu ekstremizmov, ki jim je treba namenjati še posebno pozornost.

V primerjavi z obdobji hladne vojne pa se je poleg vprašanj, kako ustrezno opredeliti ogrožanje, postavilo še vprašanje postavitve ciljev, ki jih je za obvladovanje ogrožanj mogoče doseči z vojaškimi sredstvi. Pri cilju premagati nasprotnika in zmagati v vojni oziroma v bojevanju najdemo na prelomu tisočletja težavo že pri opredelitvi končnega stanja neke vojne ali spopada in meril za ocenjevanje uspeha vojaškega delovanja. Zlasti takrat, ko nasprotnik niso zgolj klasične nacionalne vojaške strukture, ampak asimetrični nasprotnik. Če je bilo ogrožanje in cilje za uporabo vojaških zmogljivosti dokaj preprosto opredeliti pred prvo zalivsko vojno leta 1991, težje leta 2001 po terorističnem napadu na ZDA in pred drugo zalivsko vojno, je to po prvem desetletju novega tisočletja bistveno zahtevnejše ali v nekaterih primerih celo nemogoče. Izpostavljamo, da predvsem zaradi dejavnika, ki namesto vprašanja, s čim in koliko se odzivati, po eni strani postavlja v ospredje neznanko, kako in proti komu se odzivati, po drugi strani pa, kot smo že omenili, kaj je končno stanje in kakšen je cilj, ki naj bi bil dosežen, ter kateri so ključni elementi za njegovo vrednotenje. Navedeno se pojavlja kot pomembna transformacijska sprememba, pa tudi kot dejavnik, ki vpliva na obrambno planiranje, v katerem je treba najti večino odgovorov na izzive in rešitev zanje.

4.6.3 Proces obrambnega planiranja v Natu

Za Natovo obrambno planiranje je značilno, da je znotraj Zavezništva uveljavljen poseben proces obrambnega planiranja¹³³ (angl. Nato Defence Planning Process – NDPP), njegova obnovljena metodologija je bila potrjena leta 2009¹³⁴. Izpostavimo, da ne gre zgolj za orodje za načrtovanje in tako oblikovane planske dokumente, temveč se uporablja tudi kot osrednje integracijsko orodje in vezni

¹³² Za primer navedimo kriminal, predvsem nedovoljeno trgovino z drogami in ljudmi, ki deluje po mimodobni shemi, zato jo nekateri protikrizni ukrepi težje dosežejo. Čezmejne dejavnosti organiziranega kriminala ob znatnih naporih in prizadevanjih mednarodnih organizacij še vedno prednostno potekajo tako, da države to vprašanje rešujejo znotraj svojih meja, kar zmanjšuje uspešnost.

¹³³ Povzeto po NATO: The NATO Defence Planning Process.

¹³⁴ Prednosti novega oziroma obnovljenega sistema, ki so ga sprejeli obrambni ministri junija 2009, so: večja harmonizacija planskih disciplin in krovnih odborov, tesnejša povezljivost planiranja sil z operativnim planiranjem, racionalnost sodelujočih akterjev in harmonizacija z naporu EU (Šavc 2009, 50).

element Zavezništva, zaradi tega pa tudi kot orodje za transformacijo¹³⁵. Najvišji usmerjevalni dokument Zavezništva in kot izhodišče za planiranje se pojavlja Strateški koncept Nata, ki opredeljuje poslanstvo in naloge ter smeri delovanja in prednostne naloge. Na vrhunskih zasedanjih Nata vsaki dve leti se nekatere zadeve dopolnjujejo s skupno in posebnimi ali področnimi deklaracijami. Politične smernice, ki jih sprejema NAC in konkretizirajo splošne usmeritve iz Strateškega koncepta ter njegovih dopolnitev, predstavljajo vhodni dokument v načrtovalni cikel.

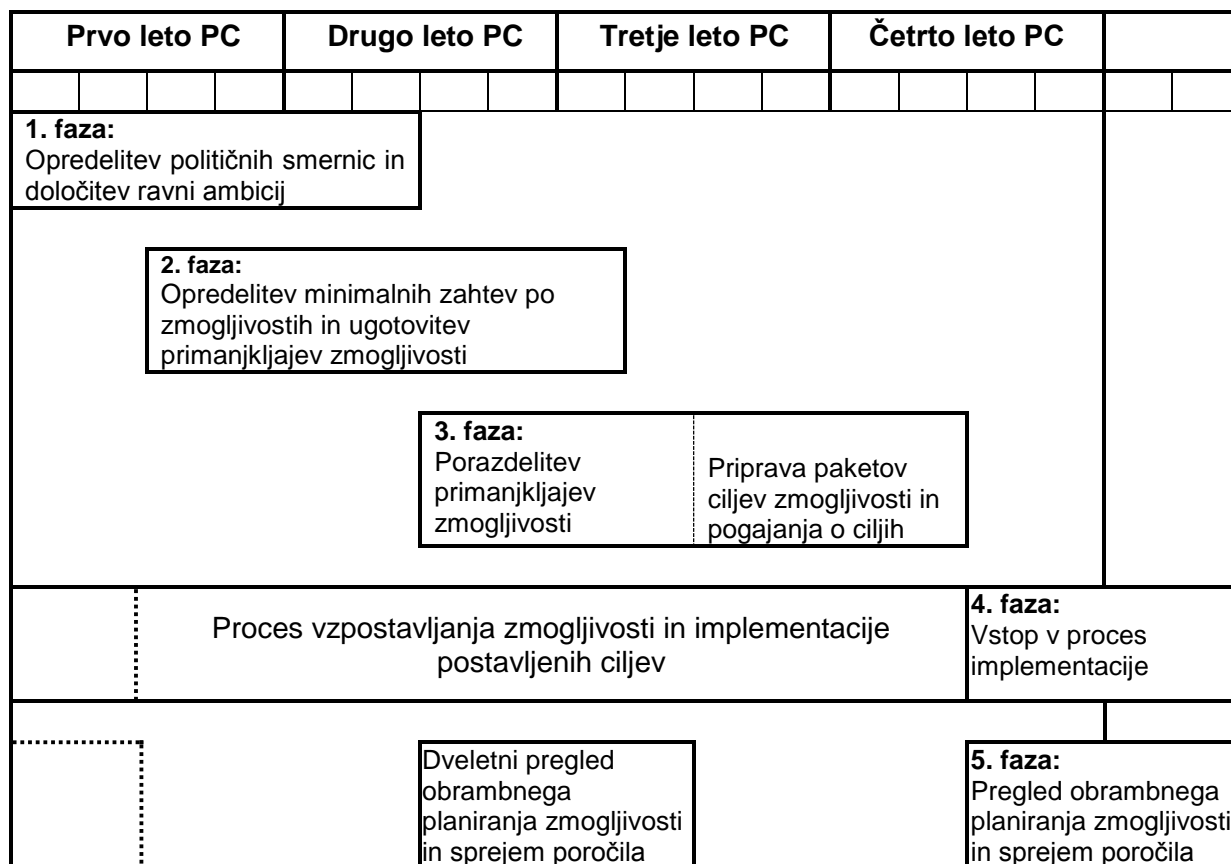
Proces obrambnega planiranja v Natu je zastavljen kot interaktivni proces med zavezniškimi in nacionalnimi planskimi organi. Vešan je na štiriletno plansko obdobje in poteka v petih zaporednih fazah. V prvi fazi se opredelijo politične smernice (angl. Political Guidance – PG), ki določajo raven skupnih ambicij, prednostne naloge pri doseganju ravni ambicij ter pravično delitev nalog, tveganj in odgovornosti. Politične smernice se sprejemajo vsaka štiri leta. Sledi faza, v kateri se z minimalnimi zahtevami po zmogljivostih (angl. Minimal Capabilities Requirements – MCR) opredelijo vrste in obseg zmogljivosti, potrebnih za uresničevanje ambicij Zavezništva, in ugotovijo njihovi primanjkljaji oziroma presežki. V tretji fazi se v posebnem interaktivnem procesu med Zavezništvom in državami oblikuje porazdelitev primanjkljajev zmogljivosti med države članice, na tej podlagi se nato pripravijo paketi ciljev zmogljivosti (angl. Capability Goals – CG). Sledi četrta faza, v kateri članice postavljajo zmogljivosti in tako zastavijo implementiranje postavljenih ciljev. V praksi pa je to vstop v nenehno načrtovanje in gradnjo zmogljivosti, ki na nacionalni ravni vključuje tako zmogljivosti, določene v zavezniških ciljih, kot tudi uresničevanje načrtov za izpolnitev izključno nacionalnih ciljev zmogljivosti. Peta faza je namenjena oceni uspešnosti držav pri uresničevanju zastavljenih paketov zmogljivosti s postopki pregleda obrambnega planiranja zmogljivosti (angl. Defence Planning Capability Review – DPCR). Pregledi in poročanje se opravijo vsaki dve leti po posebno oblikovanem vprašalniku, kar bomo predstavljali v točki 5.6.3. Poročila samostojno pripravljajo članice, organi v Zavezništvu pa jih zatem proučijo in potrdijo na posebnem odboru Nata ter pripravijo informacijo o stopnji implementacije ciljev zmogljivosti. Dodajmo, da pregledi doseganja ciljev omogočajo vpogled v

¹³⁵ O tem tudi Šavc, ko proces obrambnega planiranja označuje kot hrbtenico Zavezništva, pri čemer navaja osnovna načela, ki so: politična solidarnost med državami članicami, podpora sodelovanju in trdnim vezem med njimi na vseh tistih področjih, ki služijo njihovim skupnim in posamičnim interesom, delitev vlog, odgovornosti in prepoznavanje vzajemnih obvez ter skupni naporji za vzdrževanje primernih vojaških sil za podporo zavezniški strategiji in politiki (prav tam, 45).

prizadevanja držav za uresničevanje zavez in »pravične porazdelitve bremen«, kar posebno izstopa v obdobju finančne krize

Prikaz procesa obrambnega planiranja v planskem ciklu je razviden tudi na shemi 4.5. Njegova učinkovitost pa je odvisna od realnosti načrtovanja in zavezanosti ter odgovornosti držav, da uresničijo sprejete cilje.

Shema 4.5: Proces obrambnega planiranja v planskem ciklu

Vir: Povzeto po Squelch (2013) in Campbell (2010).

NDPP je strukturiran, celovit, pregleden in sledljiv proces, v katerem se z uporabo analitičnih orodij v posebnih strokovnih analizah ugotavlja seznam potrebnih zmogljivosti za izpolnitev ambicij Zavezništva. Poudarek je na srednje- in dolgoročnem razvoju zmogljivosti. Šavc pravi, da v veliki večini planskih disciplin sodelujejo vse članice Nata, in sicer znotraj Severnoatlantskega sveta in v odborih za posamezna področja, kot so Odbor za pregled obrambe, Skupina za jedrsko planiranje, Višji odbor za vire, Konferenca nacionalnih direktorjev za oborožitev, Odbor za posvetovanje, poveljevanje in nadzor, Konferenca nacionalnih oborožitvenih direktorjev ter Višji odbor za civilno-krizno planiranje. Posebno vlogo pri tem imata Vojaški odbor in Zavezniško poveljstvo za transformacijo. V sestavi ministrov za obrambo na enakovredni ravni s Severnoatlantskim svetom pa delujeta Odbor za obrambno planiranje in Skupina za jedrsko planiranje (Šavc 2009, 46–47).

Proces NDPP poteka tako, da so v načrtovalne aktivnosti vključene vse tri vojaške avtoritete Nata, obe strateški poveljstvi in mednarodni vojaški štab, v procese pa so vključeni tudi strokovnjaki iz preostalih Natovih poveljstev. Odločanje je seveda v pristojnosti političnih organov, bodisi v okviru posameznih odborov bodisi

Severnoatlantskega sveta (NAC). Obe strateški poveljstvi se kot nosilki vključujeta v NDPP v drugi fazi in v začetku tretje. Dodajmo, da se je okrepila vloga Zavezniškega poveljstva za transformacijo (ACT), ki je od leta 2009 dobilo več pristojnost in nalog z novim NDPP (Conrad 2012). Najpomembnejši del nalog ACT je pri določitvi zahtevanih zmogljivosti za izpolnitev ravni ambicij in drugih ciljev iz političnih usmeritev ter v pripravah minimalnih zahtevanih zmogljivosti (MCR). Sodelovanje Strateškega poveljstva za transformacijo omogoča, da se poleg operativnih potreb predvidevajo tudi tiste, ki izhajajo iz študij in eksperimentov o prihodnjem delovanju. V tretji fazi po zahtevnosti izstopajo skupna posvetovanja, med katerimi ekipe Nata obiščejo vse države članice in opravijo posvetovanja neposredno z osebjem, ki v njih vodi planiranje ali je vanj vključeno po posameznih področjih (prav tam).

Za načrtovanje in izgradnjo vojaških zmogljivosti držav uporablja Nato v NDPP posebno metodologijo (Campbell 2010), ki se v odnosu do države kaže v ciljih zmogljivosti Nata¹³⁶. To so skupne zaveze posamezne članice in Zavezništva za izgradnjo zmogljivosti, ki bodo na voljo tudi za kolektivno obrambo in operacije. Značilnost ciljev je njihova orientacija na skupne zmogljivosti znotraj Zavezništva, v katerem države članice sprejemajo obveznosti, ki niso nujno prednostne za nacionalne potrebe¹³⁷. Takšen primer so skupne podporne zmogljivosti (angl. Enablers).

4.6.4 Proces obrambnega planiranja v EU

Obrambno planiranje v EU vključuje aktivnosti za pripravo strateških obrambnih dokumentov, med njimi Evropske varnostne strategije (2003), Glavni cilj 2010 (2004) in 2025 (2013), Dolgoročna vizija potreb evropskih obrambnih zmogljivosti do 2015 (2006) ter Načrt razvoja zmogljivosti EU (2008)¹³⁸. Proces v primerjavi z Natovim ni tako integriran in se razlikuje predvsem pri pristopu k planiranju in programiranju ter vzpostavljanju skupnih zmogljivosti. Obrambno planiranje znotraj EU se razlikuje zlasti v načrtovanju sil in zmogljivosti, v pristopu ter relacijah med EDA in EUMS¹³⁹.

¹³⁶ V preteklosti so bili to cilji sil ali partnerski cilji (angl. Force Goals; Partnership Goals) (Šteiner 2007b).

¹³⁷ V slovenskem primeru opazamo kakovostno povečanje, ki izhaja iz uresničevanja ciljev sil z vidika naporov za razvoj in izboljšanje vojaških zmogljivosti. Dosežene premestljive zmogljivosti so tudi tiste, kar Slovensko vojsko v Natu še vedno uvrščajo med zaupanja vredne (Šteiner 2013a, 29). V krizi pa izgradnja zmogljivosti trči ob zmanjševanju virov, zlasti za investicijski del. To vojsko oddaljuje od ciljev, verodostojnost države pa postavlja pod vprašaj (Šteiner 2011b, 6–7).

¹³⁸ Povzeto po EEAS: About CSDP.

¹³⁹ EDA je prevzela več vlog, ki jih na nacionalni ravni opravljajo civilna obrambna ministrstva, evropskemu vojaškemu štab (EUMS) pa tako pripada vloga evropskega generalštaba, brez pravih

Načrtovanje za vzpostavljanje vojaških zmogljivosti EU poteka znotraj načrta razvoja operativnih zmogljivosti (angl. Capability Development Plan – CDP), ki pa je bolj zbir nacionalnih zmogljivosti, prostovoljno prijavljenih v seznam postavljenih prednostnih nalog (EDA: Defence Ministers Adopt...). Z vidika proučevanja transformacije je treba predstaviti Kodeks združevanja in souporabe zmogljivosti, ki ga je pripravila Evropska obrambna agencija (EDA) in je bil potrjen konec leta 2012¹⁴⁰. Kodeks vsebuje seznam ukrepov (EDA: Code of Conduct on Pooling & Sharing) za poenotenje pristopov posameznih držav pri uresničevanju projektov združevanja in souporabe vojaških zmogljivosti. Kodeks naj bi omogočil lažje uresničevanje pobud skupnih meddržavnih projektov zmogljivosti in zmanjševanje podvajanj. Temeljno načelo je še vedno prostovoljnost in od držav je odvisno, ali bodo kodeks in njegova načela uporabile. Kot zanimivost dodajmo, da so se v pripravi kodeksa poleg podpore pojavljali tudi pomisleki, ker je financiranje obrambe in njenih zmogljivosti stvar suverenosti nacionalnih držav. Podpore so izražale predvsem tiste države, ki so že pred tem navajale potrebo po oblikovanju platforme za usklajevanje regionalnih pobud (Šteiner 2013k).

Za razvoj zmogljivosti v EU so pomembna tudi prizadevanja za komplementarnost z Natom in za skupno krepitev razvoja zmogljivosti. Pri tem so v EDA določeni okviri za delo na področju prednostnih zmogljivosti in usmeritve za definiranje potreb zmogljivosti, ki jih je mogoče doseči s skupnimi projekti, tako da se v tesnem sodelovanju z EUMC in EUMS opravi revizija Razvojnega načrta zmogljivosti (CDP), kar naj bi bilo končano do poletja 2014 (prav tam).

4.6.5 Obrambno planiranje na nacionalni ravni

Slovensko obrambno planiranje in načrtovanje sil imata za sabo pestro razvojno pot¹⁴¹, česar se bomo dotaknili še pri opisu slovenskega tranzicijskega in transformacijskega razvoja. Po vstopu v Nato in EU je bil leta 2005 sprejet Pravilnik o planiranju v Ministrstvu za obrambo, s katerim je bilo na novo in celovito urejeno

pristojnosti in vojaških zmogljivosti, ki so v lasti nacionalnih držav. Ostanejo le skupne evropske odzivne sile v evropskih bojnih skupinah (EUBG) in prispevki v operacijah EU. To je mogoče razbrati tudi iz poročila EDA za leto 2012 (EEAS: Final Report by the EDA).

¹⁴⁰ Na zasedanju obrambnih ministrov 19. novembra 2012 (prav tam).

¹⁴¹ Poseben proces, ki je omogočil prilagajanje nacionalnega obrambnega planiranja in njegovo preobrazbo je potekal pod okriljem PARP v sklopu desetletnih aktivnosti Partnerstva za mir. Pri tem izstopa uveljavitev metodologije prikazovanja obrambnih izdatkov. Druga značilnost pa je sprejemanje modelov obrambnega planiranja iz zahodnega okolja, kot na primer PPBS, znotraj katerega so bili predstavljeni različni modeli. Eden takšnih je bil tudi *Defense Resource Management Model – DRMM*. Več o tem v Šteiner (2000).

obrambno planiranje, ki je obsegalo planiranje sil, poslovno planiranje ter ocenjevanje in poročanje. Glede na pridobljene izkušnje pri uvajanju in uresničevanju obrambnega planiranja v dolgo-, srednje- in kratkoročnem obdobju je bil pravilnik leta 2007 in leta 2010 dopolnjen predvsem na področju poročanja ter priprave poslovnih planov¹⁴². S sprejetjem tega pravilnika in njegovimi poznejšimi dopolnitvami je obrambno planiranje v Republiki Sloveniji usklajeno ter harmonizirano z obrambnim planiranjem v Natu in EU¹⁴³. Pravilnik je opredelil tudi časovnico priprave posameznih planskih dokumentov in s tem zagotovil tako imenovano drsno planiranje ter določil časovna obdobja, ki jih obrambno planiranje obsega: (a) dolgoročno, ki obsega deset in več let; (b) srednjeročno od pet do deset let in (c) kratkoročno, ki obsega obdobje od enega do štirih let (poslovno planiranje in sprejemanje obrambnega proračuna)¹⁴⁴. S Pravilnikom o obrambnem planiranju v Ministrstvu za obrambo se določajo: (a) planska področja, planska obdobja in ravni planiranja; (b) povezava z normativnimi akti ter strateškimi in planskimi dokumenti pri obrambnem planiranju; (c) potek obrambnega planiranja in poročanja o njegovem uresničevanju; (d) pristojnosti in odgovornosti za obrambno planiranje.

Organizacijsko se je obrambno planiranje na Ministrstvu za obrambo, podobno kot ga poznajo v Zavezništvu, začelo leta 1997¹⁴⁵ in je bilo potrjeno s spremembo sistemizacije ministrstva leta 1999. Dveletno načrtovanje dela in razvoja je bilo v Slovenski vojski uveljavljeno leta 1997 in je do leta 2006 potekalo ločeno od proračunskega načrtovanja. S pravilnikom iz leta 2012 pa je bilo v Sloveniji vzpostavljeno integrirano obrambno planiranje, kar prinaša večjo usklajenost, a se s tem hkrati zamegljuje razmejitev med obrambnim planiranjem in načrtovanjem sil, ki je v svetu še vedno zelo prisotna in prepoznavna¹⁴⁶. Dodajmo, da v Sloveniji obrambno krizno načrtovanje obvladuje posebna organizacijska enota ministrstva, kar predstavlja posebnost v procesu obrambnega planiranja.

¹⁴² Dokument MO 017-02-15/2003-31, 23. 12. 2005, dopolnitve v dokumentu MO 017-02-15/2003-46, 16. 7. 2007, ter dopolnitve v dokumentu MO 0070-37/2010, 18. 11. 2010.

¹⁴³ Tudi z opredelitvijo, da na obrambno planiranje na Ministrstvu za obrambo bistveno vplivajo tudi različni strateški dokumenti Nata in EU, kot so Strateški koncept Nata, Celostne politične usmeritve Nata, Glavni cilj EU in drugi (MO RS 2005, 9. čl.).

¹⁴⁴ 3. člen Pravilnika o planiranju 2005 in 4. člen Pravilnika o planiranju v MO 2012.

¹⁴⁵ Ministrstvo za obrambo je bilo leta 1997 v okviru dvostranskega sodelovanja z obrambnim ministrstvom (DOD) ZDA deležno pomoči pri uveljavljanju obrambnega planiranja in načrtovanja sil. Poleg svetovanja o organizaciji planiranja je bilo prevzeto posebno orodje za podporo planiranju in programiranju, usposobljen je bil tim za delo z njim, izvedena pa tudi posebna študija mogočih obrambnih zmogljivosti Slovenije (Šteiner, 2000, 23).

¹⁴⁶ Zanimivo, da ta integracija ne vključuje področja planiranja na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (MO RS 2012b, 41. čl.).

Slovenski proces obrambnega planiranja temelji na štiriletnem planskem ciklu, kot v Natu. Obsega štiri faze, kar opredeljuje 7. člen Pravilnika o planiranju v Ministrstvu za obrambo 2012 (MO RS 2012b). Te faze so:

1. *presoja varnostnega okolja, analiziranje strateških dokumentov in pregled delovanja obrambnega sistema;*
2. *identifikacija in določitev potrebnih obrambnih zmogljivosti;*
3. *oblikovanje in določanje splošnih dolgoročnih okvirov za razvoj in vzpostavljanje obrambnih zmogljivosti RS;*
4. *razporejanje razpoložljivih obrambnih virov (programiranje) (prav tam).*

Določenih je tudi devet planskih področij, in sicer planiranje: (1) sil, (2) obrambnih virov (finančnih, kadrovskih, materialnih in drugih), (3) organiziranosti (ministrstva, poveljevanja in kontrole v Slovenski vojski in vojaških komunikacijsko-informacijskih zmogljivosti), (4) raziskav in razvoja, (5) standardizacije, (6) opremljanja in infrastrukture, (7) logistične zagotovitve, (8) obveščevalno-varnostne zagotovitve in (9) kriznega upravljanja (MO RS 2012b, 9. člen).

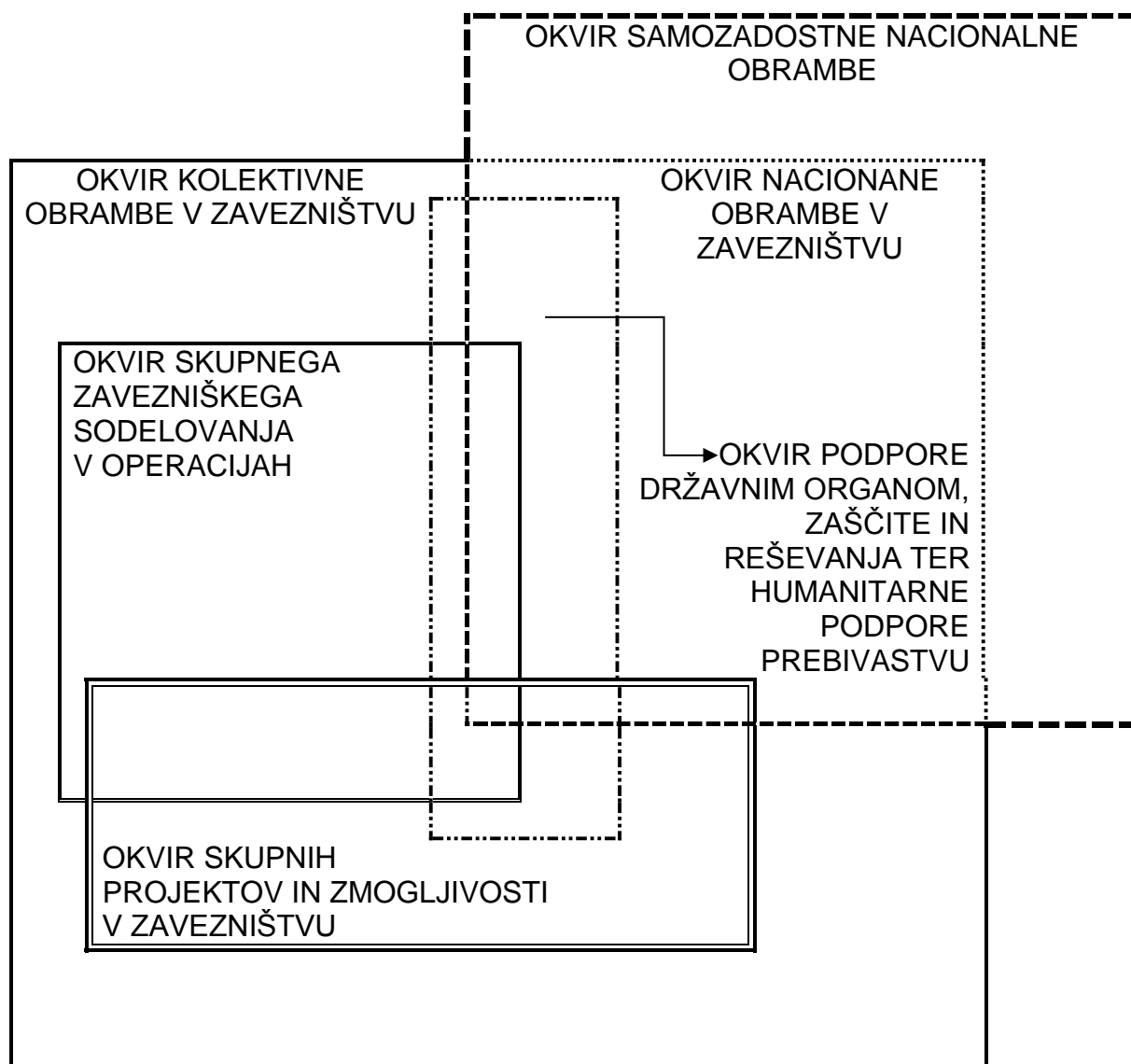
Še ne povsem rešeno vprašanje, tako v mednarodnem kot v nacionalnem okolju, je načrtovanje, vzpostavljanje in povezovanje med civilnimi in vojaškimi zmogljivostmi. Pri civilnih mislimo na tiste, ki jih poznamo iz mednarodnih operacij in misij, pa tudi na povsem sodobne, povezane s kibernetiko obrambo ali za vzpostavljanje pravne države s področja pravosodja, carine in mejnih zadev ter nenazadnje s področja policije.

4.6.6 Namesto sklepa – trije vidiki preobrazbe obrambnega planiranja

Predstavitev obrambnega planiranja kot orodja za uresničevanje transformacijskega procesa bomo sklenili s tremi vidiki preobrazbe obrambnega planiranja. S tem ne želimo zanemariti drugih pomembnih sprememb, ki smo jih obravnavali, opisovali ter razpravljali o njih.

Prvi vidik se kaže v spremembi okvirov za obrambno planiranje in operativno načrtovanje, povezano s prehodom od samozadostne nacionalne obrambe v sistem večnacionalne oziroma kolektivne obrambe, kot to prikazujemo na shemi 4.6.

Shema 4.6: Sprememba okvirov za obrambno planiranje in operativno načrtovanje

Vir: Šteiner (2007b).

Shema kaže na to, da navidezno precejšnji del okvira nacionalne obrambe ni pokrit zaradi premika v okvir kolektivne obrambe, kar bi lahko potrdili tudi s številnimi pokazatelji¹⁴⁷. Podobne premike najdemo tudi znotraj preostalih okvirov. Vendar težava niso premiki ali navidezno nepokrita področja v posameznih ali skupnem okviru, temveč resnični primanjkljaji ter podvajanje zmogljivosti. To izpostavljam zaradi izziva, s katerim se soočajo vsi nacionalni in zavezniški obrambni planerji in programerji, posebno takrat, ko se obrambnega planiranja lotevamo pretežno z nacionalnega obrambnega okvira. Opisani premiki in navidezne praznine so izziv za obrambne planerje, ki so poleg tega velikokrat pred protislovno zahtevo, ko je z manj

¹⁴⁷ Kot na primer s številom vojakov in količino vojaške tehnike na km² nacionalnega ozemlja.

razpoložljivimi viri treba gledati zunaj svojega nacionalnega okvira. Izziv pa se pojavlja tudi pred političnimi odločevalci, ki potrjujejo produkte obrambnega planiranja.

Kot drugi vidik izpostavljam opisano preobrazbo v obrambnem planiranju, ko se je pristop, ki je temeljil na ogrožanjih, preoblikoval v pristop, ki temelji na zmogljivostih. Premik ni zgolj od znanega nasprotnika proti zmogljivostim za neznanega nasprotnika, temveč širši. Širina se kaže v bolj izpostavljenem predvidevanju mogočega razvoja, seznamu orodij in spremembi v pristopu k planiranju. Tega bi poenostavljeno lahko označili s pristopom, da se onemogoči nasprotna stran ali prepreči njeno delovanje namesto klasičnega pristopa premagati ali obraniti. Nadaljujemo lahko, da so v preteklosti vire za obrambno-vojaške potrebe v obrambnem planiranju predvidevali po pristopu, koliko to stane glede na sile in zmogljivosti na tehtnici ravnotežja moči. V sodobnem pristopu k obrambnemu planiranju pa se izhaja iz načela razpoložljivih virov in zmogljivosti, ki lahko odgovorijo na morebitna ogrožanja in scenarije ogrožanja ter pri tem zagotovijo želene izhode, vključujejo pa tudi druge, predvsem nevojaške dejavnike.

Kot tretji vidik, ki smo se ga v predhodnih opisih tudi že dotaknili, izpostavljam spremembo v načrtovanju vojaškega delovanja. V Sloveniji celo ohranjamo dva izraza, poleg obrambnega planiranja še obrambno načrtovanje, ki je sicer povezano le še z obrambnim kriznim načrtovanjem, v preteklosti pa se je nanašalo na oblikovanje obrambnih načrtov za vojno in izredne razmere. Razlika, ki jo želimo izpostaviti, pa je, da načrtovanje sodobnega vojaškega delovanja poteka po mirnodobni planski shemi in se praviloma tako tudi uresničuje z mirnodobno strukturo. To sta med drugim omogočila tudi profesionalizacija vojske in zmanjševanje razlik med mirnodobno in vojno ali krizno organiziranostjo. Pa tudi vedno bolj hibridna narava bojevanja in asimetričnega nasprotnika, ki po pravilu deluje po vsakodnevnih, da ne rečemo mirnodobnih vzorcih. Vse to predstavlja posebno spremembo v pristopu k načrtovanju in delovanju, kar se kaže zlasti v načrtovanju in delovanju v mednarodnih operacijah in na misijah.

Dodajmo, da se bomo vprašanj pregleda obrambnega planiranja zmogljivosti in ocenjevanja uresničenja načrtov, pa tudi vprašanja načrtovanja transformacijskih aktivnosti še dotaknili v poglavjih v katerih bomo proučevali implementacijska vprašanja slovenskega primera.

5. PRIMERI TRANSFORMACIJSKIH ZNAČILNOSTI IN SPREMEMB S KAZALNIKI TER PRISTOPI K NJIHOVEMU MERJENJU

5.1 Analiza primerov transformacijskih značilnosti in sprememb

V tem poglavju predstavljamo štiri področja, v katerih smo proučevali in iskali primere transformacijskih značilnosti in sprememb ter njihove vsebine in elemente ter kazalnike. Ugotovitve bodo služile tudi kot izhodišče za študijo primera na izbranih področjih transformacijskih značilnosti in sprememb v Slovenski vojski. S predstavljenimi opisi ter razpravami o izbranih področjih poskušamo zaokrožiti obravnavo transformacijskih značilnosti in sprememb. Tako lahko odpade tudi dvom, ker smo v tem delu izpustili tista področja, ki se nanašajo na namen oboroženih sil in tehnično-tehnološko ter razvojno dimenzijo njihove preobrazbe. Ob tem pa smo v četrtem poglavju s transformacijskega vidika že predstavili spreminjanje strategij in značilnosti pristopov k spreminjanju vojaške organiziranosti ter tipologijo in transformacijske značilnosti vojn in vojaških spopadov, vključno z njihovo tehnološko dimenzijo, pa tudi prizadevanja za transformacijo struktur in delovanja v stabilizacijsko-rekonstrukcijskem delovanju ter zmogljivostih, ki so svojstven rezultat transformacije.

V analizo primerov transformacijskih značilnosti in sprememb smo vključili proučevanje štirih izbranih področij. Dve od teh bi lahko označili tudi kot taki, v katerih prevladujejo tako imenovane trde sestavine organizacijskih sprememb, preostali dve pa spadata v nasprotni pol, ker prevladujejo sestavine, ki jih je mogoče po Burnesu (2004) označevati kot mehke sestavine sprememb. Najpogosteje smo se proučitev lotili z metodo analize dokumentov in dostopnih virov ter primer obdelali z deskriptivno metodo.

V prvem delu našega proučevanja smo obravnavali kadrovske vidike transformacije obrambno-vojaških organizacij in poskušali odgovoriti, na katerih delih tega zelo obsežnega področja so prisotne ali se dogajajo transformacijske spremembe. Naše proučevanje smo usmerili v strukturni, funkcionalno-profesionalni, socialni in normativnopravni vidik. Pri tem smo poskušali identificirati elemente in vsebine, ki spadajo v posamezni vidik in prišli do širokega seznama. Obenem smo ugotavljali, da navedeni elementi in vsebine niso nujno tudi transformacijski, da pa se jih transformacija lahko dotika ali pa se spreminjajo v transformacijskem procesu. Zato

smo dodatno opredelili še nekatera raziskovalna vprašanja, ki lahko pomagajo dopolniti širino teh značilnosti

Drugo področje, ki smo ga obravnavali, se nanaša na mednarodne operacije in misije. Pri tem obravnavamo iztočnice o tem, kako so mednarodne operacije in misije orodje za povezljivost in integracijo ter transformacijo vojsk. Poleg organizacijske raznolikosti nas zanimajo še terminološka raznolikost v mednarodnih organizacijah, kot so OZN, OVSE, Nato, EU in AU, ter vprašanja, ali gre tudi za različne pristope in koliko so ti ovira za povezovanje in dopolnjevanje naporov. Osrednja vprašanja našega proučevanja mednarodnih operacij in misij pa so usmerjena v področja transformacijskih sprememb in kazalnike, s katerimi se ti vplivi izražajo.

Uresničevanje človekovih pravic in svoboščin v vojskah in spremembe, ki iz tega izhajajo v obdobju globalizacije in v transformacijskem procesu, so tema tretjega dela proučevanja. Področje je izjemno široko, zato smo se omejili na vprašanja človekovih pravic in pri tem na spreminjanje vloge žensk v sodobnih vojskah ter enakopravnosti spolov kot posebne transformacijske značilnosti, vključno z vprašanji, ki se dotikajo funkcionalnega in socialnega imperativa.

Četrto področje naše analize je usmerjeno v transformacijske spremembe v luči legitimnosti, legalnosti in vojaške etike ter sprememb solidarnostne komponente sodobnih vojsk. Pri tem sta nas zanimala pomen in vloga pravnega okvira in legalnosti ter legitimnosti, saj transformacijske spremembe potrebujejo legitimen okvir in morajo potekati legalno. Obenem pa tako lahko prikažemo tudi razlikovanje med transformacijsko in revolucionarno paradigmo. Ker živimo v družbah in obdobjih z vedno višjimi pravnimi standardi, nas razumljivo zanimajo vprašanja o spreminjanju značaja sodobnih vojsk in etičnih profilov njihovih pripadnikov.

5.2 Kadrovski vidiki transformacije obrambno-vojaških organizacij

Pri obravnavi transformacijskih značilnosti se kadrovski vidiki pojavljajo kot zelo pomembni in izpostavljeni. Najprej zato, ker se dogajajo po koncu množičnih vojsk in opuščanju popolnjenja z naborniki ter obsežno rezervno sestavo, kar povzroča številne spremembe v količinskem pogledu, poleg navedenega pa tudi zaradi prehoda na poklicno popolnjenje, ki prinaša vrsto kakovostnih sprememb in novih pristopov. V nadaljevanju predstavljamo predvsem področja in vprašanja, s katerimi lahko zajemamo in predstavljamo kadrovski vidik transformacije. Naj dodamo, da pri tem vidiku mislimo na celotno obrambno-vojaško področje in ne zgolj na vojsko.

Ko opazujemo vidike kadrovske strukture, se pomemben del njihovih kazalnikov ne razlikuje od tistih v preteklosti, kot na primer pri obsegu ali sestavi osebja. Razlike so sicer v nominalnih vrednostih, ki so posledica zmanjševanja vojsk in njihove sestave. Zato je za prikaz kakovostnih značilnosti sprememb pogosto treba posegati, poleg statističnih kazalnikov, po tistih, tudi tako imenovanih mehkih kazalnikih, ki dostikrat niso števni in jih je treba drugače prikazovati. Tak primer na kadrovske področju so na primer človekove pravice, ki so zelo izpostavljen in pomemben del transformacijskih sprememb. V naši obravnavi izhajamo iz okoliščin, v katerih so bile pomembne kadrovske strukturne spremembe že opravljene v obdobju tranzicije. To pomeni, da obravnavamo postmoderno profesionalizirano vojsko, ki prisega na strokovnost in prepoznavne vrednote, je zagovornik znanja, stroke in jasnega etičnega profila ter vstopa v transformacijo ali je vanjo že vstopila.

Ker smo osredinjeni na ugotavljanje, kateri so sestavni elementi in vsebine pri posameznih vidikih, smo k temu dodali še nekatera dodatna raziskovalna vprašanja, ki dopolnjujejo zlasti tisti del pregleda značilnosti, v katerem so nujna zahtevnejša metodološka orodja ali celo več teh orodij.

5.2.1 Razvrstitev kadrovskega vidika po vsebinah in elementih

Kadrovski vidik je mogoče opazovati z več zornih kotov in področij. Tellis in drugi (2000, 77) pri opredeljevanju merjenja nacionalne moči to imenujejo merjenje človeškega kapitala. Proučevanje in analiza dosedanjih raziskav na tem področju pokažeta¹⁴⁸, da je kadrovske značilnosti transformacije mogoče razvrstiti na štiri dele,

¹⁴⁸ Med njimi so proučeni: sociološko orodje, ki je predstavljeno v prispevku *Measuring the Civil-Military Complex* (Callaghan in Kuhlmann v Born, in drugi 2002, 171–197), izhodišča za merjenje nacionalne moči v Tellis in drugi (2000, 73–80) in predstavljeni primeri v Malešič in drugi (2003). Pomemben pa je tudi model vojaškega profesionalizma, ki ga razčlenjuje Jelušič (1997, 109–120).

in sicer na: (1) strukturni vidik, (2) funkcionalno-profesionalni vidik, (3) socialni vidik in (4) normativnopravni vidik. Predstavljeno kaže na širino strukturnih značilnosti in elementov ter vsebin, s katerimi lahko prikazujemo transformacijske značilnosti in spremembe. Naj izpostavimo, da vsi elementi in vsebine, vključeni v posamezna področja znotraj njih, niso transformacijski, ker gre za splošne ali običajne strukturne kazalnike ali zgolj za njihove značilnosti.

S **strukturnim vidikom** kadrovske značilnosti zajemamo splošne kazalnike obsega in strukture¹⁴⁹. Pri tem opazimo, da se ti pokazatelji pogosto obravnavajo na ravni obrambno-vojaškega sistema kot celote, poleg tega pa tudi ločeno za obrambno ministrstvo in osebje obrambne administracije ter za vojsko. Pri strukturnem vidiku so poleg temeljnih pokazateljev kadrovskega obsega in popolnjenosti pomembna strukturna razmerja s stališča tistih kazalnikov, ki kažejo značaj vojske, namembnost, pa tudi pripravljenost in uporabnost sil. S transformacijskega vidika so pomembni tudi kazalniki o kadrovske bazah in predvsem njihovih rezervah¹⁵⁰.

V nadaljevanju navajamo vsebine in elemente, ki smo jih razvrstili v prvi – **strukturni vidik**:

- **temeljni strukturni pokazatelji**: obseg kadrovske sestave (skupni, obseg za stalno in rezervno sestavo); obseg mirnodobne sestave in vojne ali krizne sestave vojske; struktura in obseg sil glede na poslanstvo; struktura in obseg sil po namenih (rodovih in službah, po stopnjah pripravljenosti in namenih delovanja); kadrovske obseg in struktura prostorskih ali teritorialnih sil (če obstajajo);
- **popolnjenost kadrovske sestave**: popolnjenost organizacijske strukture vojske skupaj in po enotah; popolnjenost enot prostorskih ali teritorialnih sil;
- **strukturna razmerja**: razmerja med stalno in rezervno sestavo; razmerja med premestljivimi in nepremestljivimi silami, razmerja v sestavi med bojnim, bojnopodpornim in podpornim ter poveljniškim delom, razmerja glede na rodove in službe, razmerja glede na razvrstitev po namenih delovanja in pripravljenosti; razmerja med rednimi in teritorialnimi (miličniškimi) sestavi;

¹⁴⁹ V Sloveniji sta se uveljavila izraza kadrovske viri (Furlan in drugi, 2005, 95) ter obseg in struktura kadrovske virov Slovenske vojske (ReSDPRO SV 25, tč. 6.1.), v tujem okolju pa to pojmujejo kot *Strength military personnel and civilians* (Active Duty Military Strength).

¹⁵⁰ Pri tem s primarno rezervo obravnavamo usposobljeno vojaško osebje, ki je razporejeno v vojaške strukture kot rezervisti. V sekundarno rezervo spadajo tisti kadri, ki izpolnjujejo pogoje za razporeditev, oziroma tisti, ki so predvideni za dopolnjevanje, vendar niso razporejeni. Terciarna rezerva predstavlja potencialne kadrovske baze, ki pogojno omogočajo popolnjevanje ob predhodni usposobitvi ali spreminjanju meril, na primer pri starosti ali spolu oziroma zdravstveni sposobnosti.

- **obseg kadrovskih rezerv:** obseg in razpoložljivost kadrovske baze; razporejenost in gibanja kadrovskih rezerv;
- **struktura izdatkov za osebje in njihove značilnosti:** struktura vseh izdatkov za osebje; struktura izdatkov za plače; struktura izdatkov za pokojnine; pokazatelji in razmerja ter primerjave izdatkov za osebje;
- **obvladovanje strukturnih kadrovskih gibanj:** kadrovska politika; upravljanje kadrov;
- **druge značilnosti strukture osebja:** posebnosti, težave, učinkovitost.

Funkcionalno-profesionalni vidik kadrovskih značilnosti izhaja iz narave vojaške službe in vojaške profesije. Ta je kompleksna in se dotika tudi drugih vidikov, ki jih proučujemo. Kot pravi Caforio (2006, 23), je vojaška profesija po koncu hladne vojne dobila nov obraz.

Za ponazoritev kompleksnosti lahko uporabimo opredelitev značilnosti vojaške profesije avtorice Jelušič (1997, 109–120), ki vključuje: (1) strokovnost, (2) profesionalno avtonomijo, (3) odgovornost (profesionalna avtoriteta), (4) korporativnost, ki pomeni združevanje na podlagi skupnega interesa vojaških profesionalcev ter sledenje ciljem organizacije, (5) koncept neomejene službe in služenja uporabniku, (6) profesionalno kulturo z lastnim kodeksom profesionalnega ravnanja, (7) sankcioniranje skupnosti in (8) profesionalno avtoriteto. V ospredju je znanje in z njim povezana strokovnost, ki obsega specializirano teoretično znanje in ustrezne veščine ter izkušnje kot rezultat dolgotrajnega izobraževanja in ohranjanja ravni vojaškostrokovne usposobljenosti (prav tam, 109–110). Navedeno zasledimo tudi v opredelitvi kompetentnosti¹⁵¹, ki vključuje izobraženost, usposobljenost, izurjenost ter pripravljenost za sledenje ciljem organizacije, kar so osnove kompetenčnega modela vojaškega posameznika. Izobrazba se pridobiva z javno priznanim civilnim ali vojaškim šolanjem. Usposobljenost je izraz za strokovno obvladovanje vojaških zadev, ki ga prinašata vojaškostrokovno izobraževanje in usposabljanje, medtem ko se izurjenost in pripravljenost dosejata z urjenjem in treningom ter s psihofizično vadbo za opravljanje določenih posamičnih ali skupinskih vojaških nalog¹⁵².

¹⁵¹ Povzeto po Kohont (2011, 70–73) in aplicirano na pripadnike vojaške organizacije.

¹⁵² K temu je treba dodati sposobnost za prepoznavanje in sledenje ciljem organizacije, pa tudi motiviranost, etičnost in sprejemanje vrednot organizacije. Te elemente prikazujemo pri socialnem vidiku značilnosti.

V nadaljevanju navajamo vsebine in elemente, ki po naši presoji spadajo v drugi – **funkcionalno-profesionalni vidik**:

- **temeljna funkcionalna struktura**: obseg in razmerja pri kategorijah osebja med častniki, podčastniki, vojaki, civilnimi osebami v vojski; izobrazbena struktura pri častnikih, podčastnikih, vojakih, civilnih osebah v vojski; obseg in razmerja glede na popolnitev iz stalne ali rezervne sestave;
- **struktura pogodbenih odnosov osebja**: po obsegu skupaj in po kategorijah osebja glede na določen ali nedoločen čas pogodbenega odnosa, karierni ali pogodbeni tip osebja;
- **izobraževalni sistem in struktura**: sistem izobraževanja in struktura izobraževalnih programov ter institucij, struktura izobraževalnih certifikatov; razmerja med javnimi in internimi programi; razmerja med nacionalnimi in mednarodnimi oblikami izobraževanja;
- **struktura sistema vojaškega usposabljanja in urjenja**: sistem in struktura usposabljanja in urjenja; normativi za ocenjevanje pripravljenosti in usposobljenosti posameznikov ter njihove posebnosti;
- **struktura in razpoložljivost usposobljene rezervne kadrovske baze**: struktura razpoložljivih rezerv kadrov za popolnjevanje sestave vojske; kadrovska gibanja;
- **obvladovanje kadrovskih gibanj**: novačenje kadrov; struktura vhodov v sistem; struktura izhodov iz sistema; posebnosti in kazalniki gibanj;
- **značilnosti kompetenčnega modela in modela kariernih poti**: struktura kompetenc in značilnosti; struktura modela kariernih poti in značilnosti uveljavljanja;
- **značilnosti koncepta oziroma modela profesionalizacije**: posebnosti, problemi, učinkovitost.

S transformacijskega stališča lahko pri funkcionalno-profesionalnem vidiku opazujemo predstavljene elemente in vsebine. Vrsta razmerij, kot med kariernimi vojaškimi osebami ali vojaškimi profesionalci in drugim vojaškim osebjem, izhaja iz sistema popolnjevanja vojaških struktur (obvezniški ali naborniški, prostovoljski ali najemniški). Pri tem so po eni strani pomembna razmerja do vojaških poklicev oziroma vojaške profesije ter po drugi do strokovnosti in kompetenc.

Transformacijsko spreminjanje zelo posega na področje funkcionalno-profesionalnega vidika, ne le s spreminjanjem načina popolnjevanja ali spreminjanjem

odnosov med posameznimi strukturnimi elementi, kot so med častniki in podčastniki ali podčastniki in vojaki ter civilnimi osebami v vojski, temveč tudi glede na vlogo, novačenje in uporabo teh kategorij osebja v vojski¹⁵³.

Na tem mestu se dotaknimo še razlik v značilnostih vojaške službe med kariernim in pogodbenim ter najemniškim osebjem. Karijerne vojaške osebe to službo opravljajo kot poklic do konca svoje kariere in izhoda iz sistema zaradi izpolnitve pogojev za upokojitev. Osebe, ki prostovoljno vstopajo v vojaško službo za določen čas, so pred drugačnimi pogoji in osebnimi cilji, saj vojaško organizacijo praviloma zapustijo preden izpolnijo pogoje za upokojitev, vendar še vedno ohranjajo nekatere značilnosti karijerne službe. Celotno več, obrambno-vojaške organizacije si prizadevajo, da bi te osebe pridobile vojaški poklic in pozneje tako pridobljene kompetence uporabile tudi v drugi, predvidoma civilni službi. Pri osebju, ki se v vojaških organizacijah angažirajo za določen čas ali za neko nalogo po najemniški pogodbi, pa je opravljanje službe podrejeno določenim zahtevam in zlasti ekonomskim mehanizmom nagrajevanja in vrednotenja učinkovitosti. Vse to se kaže v različnih modelih kariernih poti in v pristopu h kompetencam, pomembno pa vpliva tudi na spremembe in strukturo izobraževalnih programov in institucij, pa tudi na sistem vojaškega usposabljanja in urjenja.

Pomembne razlike najdemo tudi v kadrovskih gibanjih pri vstopih in izhodih iz vojaške organizacije. V obvezniškem sistemu je bila pri vojaškem obvezniku možnost za izhod povezana z zakonsko določeno starostjo ali sposobnostjo opravljanja službe, saj je bil vojaški obveznik nekako ujet v sistem naborne obveznosti. Iz aktivne strukture je bil po končanem obveznem vojaškem usposabljanju in preostanku služenja vojaškega roka postavljen v eno od oblik rezerve. Če je bil v aktivni rezervi, je nekatere oblike usposabljanja in drugih vojaških obveznosti nadaljeval, da se je ohranila njegova pripravljenost za morebitno ponovno opravljanje vojaške službe. Izhodišče pri pogodbenem pripadniku je drugačno, saj pozna konec službe oziroma nanjo lahko neposredno vpliva. S tem pa se tudi lažje pripravlja za ponovno vračanje v civilno poklicno sfero. To pri posamezniku ni vedno preprosto niti lahko, zato uspešne obrambno-vojaške organizacije za ta prehod posebno skrbijo. Tudi zato, ker običajno

¹⁵³ Množična vojska je posegala po geslih kot: »vojska, to smo mi vsi« ali »želimo te v vojski«. Za vojsko, ki se popolnjuje na prostovoljski osnovi, takšna gesla niso več primerna, ampak nastajajo nova, kot je: »izkoristi priložnost v vojski« ali bolj elitistično kot: »mi smo prvi, mi smo elita« oziroma uporaba besed specialec ali specialni. Najemniški model pa bi bolj posegal po geslih o učinkovitosti ali zanesljivosti izvedbe kakršnih koli nalog in nadomestilih zanje.

pogodbeno še vedno računajo nanj. Tako okolju kažejo tudi primeren odnos do osebja, ki je bilo zaposleno pri njih in ohranjajo stik s civilnim okoljem. Kot bomo dokazovali tudi v naših nadaljnjih proučevanjih in razpravah, se poseben del transformacijskih značilnosti kaže tudi pri uveljavljanju enakih možnosti in dostopa do vojaških dolžnosti, kot tudi pri obvladovanju kadrovskih gibanj ter uravnavanju vhodov in izhodov iz sistema.

S **socialnim vidikom** kadrovskih značilnosti vključujemo elemente in vsebine iz socialne strukturiranosti, pa tudi organizacijske mehanizme, kot so motivacija, morala in etika, povišanja in nagrajevanja ter priznanja, sankcije za kršitve, voditeljstvo in duhovna oskrba. Dodajmo, da smo pri izbiri elementov in vsebin za ta vidik opazili največ posebnosti in različnih pristopov. Teh je toliko, kot je avtorjev in del, ki prikazujejo takšne strukturne elemente in vsebine. Razlike pa so tudi glede na to, ali gre za prikaze v raziskavah vojaških sociologov ali za druga dela s področja obrambno-vojaške stroke oziroma znanosti. V oblikovanje samostojnega vidika sta nas vodili predvsem dejstvo in prepričanje, da so elementi, kot so morala, vojaška kultura, etika in korporativnost tisti, ki predstavljajo poseben kakovostni pokazatelj vojsk. Nekateri avtorji, med njimi Tellis in drugi (2000, 74), to označujejo tudi kot posebno sestavino človeškega kapitala. Obenem pa se v njihovih kazalnikih intenzivno kažejo posebne značilnosti transformacijskih sprememb.

V nadaljevanju navajamo oblikovane vsebine in elemente, ki smo jih razvrstili v tretji – **socialni vidik**:

- **temeljni pokazatelji socialne strukturiranosti:** struktura in obseg sestave po spolu, starosti, nacionalnosti, veroizpovedi; struktura osebja po socialnem okolju, iz katerega izhaja;
- **struktura zastopanosti na trgu delovne sile:** pokazatelji obsega in deležev vključenosti nacionalne populacije v sestave obrambno-vojaških sistemov; deleži in razmerja glede na nacionalno delovno aktivno sestavo; deleži in razmerja v strukturi zaposlenih; deleži in razmerja v strukturi gibanja kadrov, socialna struktura vhodov in izhodov iz vojske; struktura in značilnosti nezaposlenih in gibanj na trgu delovne sile;
- **struktura horizontalnih in vertikalnih kadrovskih gibanj:** pokazatelji gibanj; struktura napredovanj in povišanj;
- **struktura in razmerja med materialnimi in nematerialnimi stimulatorji:** značilnosti plačnega sistema; plačna razmerja – glede na nacionalni trg delovne

sile, med posameznimi kategorijami osebja v obrambno-vojaškem sistemu, primerjave plač posameznih kategorij s civilnim sektorjem;

- **motivacijska struktura in morala:** kazalniki motivacijske strukture in njeno spremljanje; elementi ocenjevanja morale, gibanja stanja morale; pristopi in ukrepi za krepitev morale;
- **vojaška kultura in elementi solidarnostne komponente:** kazalniki vojaške kulture in njenega spremljanja; odnos do solidarnosti in kazalniki solidarnostne komponente; gibanja pri spreminjanju vojaške kulture; pristopi in ukrepi za krepitev vojaške kulture;
- **etika in pristopi k neželenemu ravnanju:** implementacija etičnih kodeksov; struktura primerov neželenega ravnanja in ukrepov; gibanja na področju neželenega ravnanja; pristopi in ukrepi za krepitev etike in preprečevanje neželenega ravnanja;
- **enakopravnost spolov in enakih možnosti:** elementi uveljavljanja enakopravnosti spolov in pokazatelji; pokazatelji uveljavljanja enakih možnosti; politika in pokazatelji enake dostopnosti do vojaških dolžnosti; struktura in značilnosti nerešenih področij in vprašanj;
- **reintegracija in prekvalifikacija vojaškega osebja:** struktura in značilnosti programov za reintegracijo in prekvalifikacijo v civilno okolje oziroma za civilno službo;
- **voditeljstvo:** implementacija voditeljstva; pristopi in ukrepi za krepitev voditeljstva;
- **duhovna oskrba:** dostopnost religiozne oskrbe in njena urejenost; odnos do enakopravnosti veroizpovedi in laičnosti; pristopi in ukrepi na področju duhovne in religiozne oskrbe;
- **celostna skrb za pripadnike vojske in njihove družinske člane:** struktura in učinkovitost mehanizmov;
- **druge značilnosti socialne strukturiranosti:** posebnosti, težave, učinkovitost; korporativnost in vojaška veteranska združenja ter sindikati.

Pri socialnem vidiku je mogoče večino navedenih vsebin in elementov opazovati tako v nacionalnem okolju kot tudi pri delovanju v mednarodnem okolju, čeprav se nekatere značilnosti, ki jih označujemo s transformacijskimi, izrazito kažejo ali oblikujejo prav pri delovanju v mednarodnem okolju, zlasti v mednarodnih operacijah in na misijah.

Pravni vidik kadrovskih značilnosti je, kot bomo dokazovali tudi v poznejših razpravah, pomemben v transformacijskem spreminjanju zaradi legalnosti in legitimnosti. To sta izhodišči, ki kažeta pot za spremembe, čeprav je vidik obravnave širši od tega, kar bomo vključili in obravnavali v kadrovskem vidiku. Z nekaterimi vsebinami in elementi pravnega vidika se dotikamo tudi drugih vidikov, zato sta pri razmejevanju vsebin in elementov potrebna previdnost in ločevanje na izhodišču, ali je obravnavano resnično v domeni značilnosti normativnopravnega urejanja ali pa bolj spada v drugi vidik.

Iz navedenega izhaja oblikovani obseg vsebin in elementov, ki smo jih razvrstili v četrti – **normativnopravni vidik**:

- **temeljni pokazatelji normativne urejenosti kadrovskih vprašanj:** pravni sistem in struktura normativnopravnih aktov na kadrovskem področju; predpisi, ki urejajo kadrovska vprašanja; splošni, posebni, specialni; razmerje med nacionalnimi in mednarodnimi predpisi; urejenost področja varovanja človekovih pravic osebja v vojski; urejenost področja enakih možnosti osebja v vojski;
- **ouveljavljenost mednarodnega humanitarnega in vojaškega prava za vojaško osebje:** pregled uvedbe v nacionalni pravni red in implementacija;
- **normativnopravna urejenost vojaške službe:** pregled in struktura predpisov, vključenost posameznih pravnih področij; značilnosti rešitev posameznih pravnih kadrovskih področij; razlike v urejenosti pravic med poklicno in rezervno sestavo; pregled in struktura predpisov za opravljanje vojaške službe v mednarodnem okolju; sistem in urejenost pristojnosti in odgovornosti vojaških oseb;
- **normativnopravna urejenost sankcioniranja in zaščite za vojaško osebje:** pregled in struktura zunanjih in notranjih predpisov za sankcioniranje in zaščito, vključenost posameznih področij; izstopajoči primeri pravne prakse; institucije in mehanizmi zaščite, vključno z vprašanji ombudsmana;
- **normativnopravna urejenost plačnega sistema in nagrajevanja osebja v vojski:** normativne značilnosti plačnega sistema, sistem nadomestil in bonitet za osebje, normativna urejenost delovne učinkovitosti pri službi v domačem in mednarodnem okolju;
- **normativnopravna urejenost pokojninskega sistema:** normativne značilnosti pokojninskega sistema, posebno ko je ta avtonomen; primerjava z javnim sistemom;

- **prenos mednarodnih pravno zavezujočih in politično zavezujočih aktov o človekovih pravicah:** sprejemanje in prenos v nacionalno pravno okolje; njihovo uresničevanje in značilnosti;
- **druge značilnosti normativnopravne urejenosti:** posebnosti, težave, učinkovitost.

5.2.2 Dodatna raziskovalna vprašanja za proučevanje transformacijskih značilnosti in sprememb kadrovskega vidika

V nadaljevanju predstavljamo tudi nekatera dodatna raziskovalna vprašanja, ki lahko prispevajo k dopolnjevanju značilnosti transformacijskega procesa in sprememb pri kadrovskega vidiku ali sklepanju o njih. Naš seznam sestavljajo:

- vpliv transformacije na spreminjanje obsega kadrovske sestave vojske in vplivi ter posledice za vojaško osebje;
- značilnosti kadrovske reforme in kadrovske konsolidacije vojske po strukturnih spremembah ali prehodih iz enega sistema popolnjevanja v drugega;
- vpliv transformacijskih sprememb na kadrovske politike v majhnih vojskah;
- vpliv transformacijskih sprememb na dolgoročne projekcije potreb po kadrih;
- upravljanje kadrov in uravnavanje kadrovskega gibanja v transformacijskem procesu;
- posebnosti kadrovskega načrtovanja ter njihovega uresničevanja v procesu transformacije;
- transformacija strateške kadrovske rezerve;
- usklajevanje transformacijskih aktivnosti na področju kadrov med vojaško in civilno obrambno sestavo;
- spreminjanje kadrovske strukture in nova razmerja med častniki in podčastniki ter njihova dinamika v razmerah transformacije;
- spreminjanje sistema izobraževanja kot posledica zmanjševanja vojske, njenega strukturnega spreminjanja in pojavov na trgu delovne sile;
- vpliv transformacije na spremembe v sistemu izobraževanja častnikov in podčastnikov;
- vpliv transformacije na usposabljanje in urjenje vojaških kadrov;
- prilagajanje modela vojaških kompetenc transformacijskim spremembam;
- specializacija ali univerzalnost vojaških kompetenc v transformirani vojski;
- vpliv prizadevanj za povečanje števila poklicnih vojakov na trg delovne sile;

- vplivi in izkušnje iz priprav in sodelovanja kadrov v mednarodnih operacijah in misijah;
- pooperativno vedenje osebja, ki je sodelovalo v operacijah, kot razkorak med značilnostjo operacij in njihovo pripravo zanje;
- preoblikovanje kadrovske strukturne piramide v razmerah transformacijskih sprememb v pogledu starostne in izobrazbene sestave po spolih;
- disfunkcije v strukturiranosti kadrovske sestave v obliki odstopanja pri splošni izobrazbi zaposlenih od zahtevane;
- odliv vojaških kadrov zaradi prepočasnega prilagajanja plačam na trgu dela;
- kultura, etika in morala vojaškega osebja v transformirani vojski;
- človekove pravice v transformirani vojski;
- spreminjanje pristopa do neželenih ravnanj v vojski in značilnosti ničelne tolerance pri tem;
- transformacijske značilnosti uresničevanja enakopravnosti spolov v kadrovski sestavi vojske in posebno v bojnih enotah;
- zagotavljanje izhodov iz vojske za visoke vojaške čine ob zmanjševanju obsega in strukture vojsk zaradi transformacije;
- poveljniki in voditeljstvo v transformirani vojski;
- značilnosti duhovne in religiozne oskrbe v transformirani vojski;
- vpliv transformacije na solidarnostno komponento vojske;
- promocija transformacije med vojaškim osebjem in predstavljanje njenih pridobitev ter izzivov;
- korporativizem in sindikalno organiziranje ter interesno organiziranje vojaških profesionalcev v transformirani vojski;
- vpliv transformacije na strokovno avtonomijo vojske z vidika pristojnosti in odgovornosti vodstvenega vojaškega osebja;
- vplivi transformacije na normativno urejanje neskladja pri častniških in podčastniških činih ter pojavih neuravnotežene strukture;
- vplivi transformacijskih sprememb na normativno urejanje napredovanj in kariernih poti vojaških oseb;
- pravno uveljavljanje človekovih pravic v transformirani vojski.

Sklenimo, da se bomo nekaterih navedenih vprašanj dotaknili tudi v naših obravnavah in raziskavah, nanje pa se bomo sklicevali tudi pri predstavljanju pristopov k metodologiji merjenja transformacijskih kazalnikov.

5.3 Mednarodne operacije in misije kot orodje za povezljivost in integracijo ter transformacijo

Tu bomo obravnavali iztočnice o tem, kako so mednarodne operacije in misije orodje za povezljivost in integracijo ter transformacijo, kar bomo v sedmem poglavju posebej potrjevali v analizi slovenskega primera. Pri tem bomo uporabljali v Sloveniji sprejeto in uveljavljeno poimenovanje mednarodne operacije in misije – MOM, predvsem zato, ker se v mednarodnem okolju uporablja več različnih izrazov, kot so mirovne operacije, operacije v podporo miru, operacije kriznega odzivanja idr. Če bomo uporabili drugo besedo, bo to zaradi ohranjanja izvirnega izraza, zlasti pri navajanju iz literature.

5.3.1 Od mirovni operacij do mednarodnih operacij in misij

Mirovne operacije so stare toliko kot moderne vojske in so šle svojo razvojno pot. Jelušič v obravnavi vrst in tipov operacij te razvršča v mirovne operacije prve generacije (1947–1988), operacije druge generacije (1988–1992) in operacije tretje generacije, ki se dogajajo po koncu hladne vojne (Jelušič 2003, 628–640, in 2005, 20–24). V obdobju po letu 1992 smo pričča še posebno dinamičnemu razvoju in razširitvi spektra geografskih območij, na katerih se izvajajo operacije, in vsebin njihovega delovanja. Poveča se tudi število mednarodnih organizacij, ki jih vodijo in prek katerih se po eni strani poskušajo obvladovati krizne razmere in nastali konflikti, po drugi pa kazati politični interesi in vpliv. S pojavom transformacijske paradigme postanejo mednarodne operacije in misije eden najpomembnejših sopotnikov transformacijskega procesa in transformacijskih sprememb.

Mednarodne operacije in misije so v mednarodnem okolju zelo pomemben steber delovanja OZN in Natovega zavezništva, pa tudi vojaškega sodelovanja znotraj EU, Afriške unije ter drugih mednarodnih organizacij in zvez. S svojim mednarodnim političnim, normativnim in organizacijskim vidikom so mednarodne operacije in misije postale pomembno orodje tudi v kvadratu diplomatskih, informativnih, vojaških ter ekonomskih elementov nacionalne moči¹⁵⁴. Za sodelujoče države so orodje zunanje politike, ki poleg angažiranja nacionalnih virov lahko prinašajo koristi, ne le v političnem, temveč tudi v ekonomskem pogledu, če sta zagotovljena celovit pristop in sledenje nacionalnim interesom.

¹⁵⁴ DIME (izvirno *Diplomatic, Information, Military, Economic*) je oznaka za pristop k obravnavi elementov nacionalne moči (Elements of National Power).

Dotaknimo se najprej organizacijske raznolikosti. OZN vzdržuje največ (mirovnih) operacij. Nato se pojavlja s tretjo generacijo operacij z angažiranjem na balkanskih kriznih območjih, pravi razmah pa te operacije kriznega odzivanja dosežejo z iraško (NTM-I) in še bolj z afganistansko operacijo (Isaf). Poseben koncept na učinkih temelječih operacij – EBAO, uporabljen v Iraku, se v Afganistanu spremeni v koncept celostnega pristopa – CA¹⁵⁵. S tem Nato izraža svojo transformacijsko usmerjenost, ne le v dojemanju, temveč tudi v pristopu k reševanju kriz in organizaciji operacij. S širšim povezovanjem in sodelovanjem koncept celostnega pristopa k organiziranju ter izvajanju mednarodnih operacij in misij uveljavljajo praktično vse mednarodne organizacije in zveze. Evropska unija se prek sporazuma Berlin Plus 2002¹⁵⁶, sklenjenega z Natom, začne na Zahodnem Balkanu pojavljati kot akter z misijami in operacijami, kot sta Concordia ter EUFOR Althea. Kot poseben akter se s celostnim pristopom k varnosti pojavlja tudi OVSE, in sicer prek treh dimenzij: politično-vojaške, ekonomske in okoljske ter človekove. Z operacijami in misijami na terenu se od leta 1992 loteva številnih dejavnosti, kot so: (a) konfliktna preventiva in reševanje konfliktov, (b) razorožitev in demilitarizacija, vključno z uničevanjem viškov orožja in streliva, (c) zmanjšanje ilegalnih količin orožja in transferjev orožja, (d) sprave in reintegracije, (e) reforme varnostnega sektorja in reforme upravljanja varnosti (SSR in SSG) ter varnostnega sodelovanja. Poleg tega pa v terenskih operacijah in na misijah uresničuje še več drugih dejavnosti¹⁵⁷. Podobno lahko navedemo za Afriško unijo (AU), ki se s PSOD¹⁵⁸, vključuje v operacije OZN, poleg

¹⁵⁵ Celostni pristop (angl. Comprehensive Approach – CA) je namenjen prilagoditvi vedno bolj očitne kompleksnosti oziroma večplastnosti sodobnih MOM. To velja predvsem takrat, ko v njih vojaška komponenta ni prevladujoča. AJP-3(A) navaja, da je sodobne MOM treba razumeti kot tridimenzionalno mrežo, ki se širi navzgor proti strateški in tudi politični ravni, na kateri se na pojavljajoče se izzive odziva celostni pristop. Navzdol se širi proti taktični ravni, na kateri je razvit koncept na učinku temelječih operacij, prečno pa do številnih vojaških in civilnih skupin ter organizacij, ki so vključene v sodobne mednarodne operacije in misije (MO RS 2008b).

¹⁵⁶ Povzeto po: NATO Berlin Plus Agreement.

¹⁵⁷ Druge dejavnosti OVSE vključujejo širok spekter policijskih zadev, upravljanja in nadzora meja, boja proti terorizmu, nelegalni trgovini z ljudmi in njihovimi organi, boja proti drogam in kemičnim substancam ter področje učinkovitejšega vladanja. Posebnost operacijam in misijam OVSE na terenu dajejo aktivnosti, namenjene človekovim pravicam, na primer spremljanje kršitve človekovih pravic, podpora volitvam in nadzor njihove izvedbe, zagotavljanje enakopravnosti spolov in manjšin, uresničevanje resolucij OZN s področja preprečevanja nasilja nad ženskami in otroki v konfliktih, uresničevanje številnih programov izobraževanja, vključno s pokonfliktno rehabilitacijo, področje podpore svobodnim medijem in drugo. Povzeto po OSCE: What we do? in Survey of OSCE Field Operations.

¹⁵⁸ Peace Support Operations Division – PSOD Afriške unije se poleg priprave za sodelovanje v operacijah OZN loteva še projektov zmanjševanja zalog pehotnega orožja in streliva, neproliferacije orožja za množično uničevanje, protiterorizma, razminiranja, reform varnostnega sektorja, projektov razoroževanja, demobilizacije in reintegracije vojaških oseb, pokonfliktne obnove in solidarnostnih pobud. Povzeto po AU: Peace Support Operations Division.

tega pa se loteva podobnih nalog kot OVSE in tako uresničuje celostni pristop. Afrika sicer postaja vedno pomembnejše operativno območje, na katerem se poleg operacij v podporo miru pojavlja nov tip hibridnih operacij, kot je na primer od leta 2007 dalje operacija OZN in AU v Darfurju – UNAMID.

Poleg organizacijske izpostavimo še terminološko raznolikost, saj ugotavljamo, da se v mednarodnih organizacijah, kot so OZN, OVSE, Nato, EU in AU, uporabljajo različni izrazi. OZN uporablja splošni izraz mirovne operacije, znotraj katerih je treba ločevati operacije za ohranjanje miru¹⁵⁹ od preventivne diplomacije in misij za graditev miru. Nato svojo definicijo operacij utemeljuje s 5. členom washingtonske pogodbe, pri čemer se najpogosteje uporablja izraz operacije kriznega odzivanja¹⁶⁰ ali zgolj Natove operacije in misije¹⁶¹. V EU se uporablja izraz misije in operacije¹⁶² EU, pri čemer se pod okriljem EVOP izvajajo vojaške operacije, medtem ko so misije praviloma civilne in vključujejo tudi policijske zmogljivosti, kar kaže na usmerjenost v povezovanje varnostnih sestavin s civilnimi, ali bolje, civilnih z varnostnimi¹⁶³. OVSE uporablja izraz terenske operacije in misije. Terminološka raznolikost potrjuje širino in zapletenost, pa tudi posebnosti v celotnem spektru mednarodnih operacij in misij. Navedeno se pogosto pojavlja kot dejavnik komplementarnosti, v katerem različne mednarodne organizacije in njihovi subjekti iščejo mesto za svoje prispevke.

5.3.2 Vplivi mednarodnih operacij in misij na povezljivost in integracijo ter transformacijo vojsk

Začnimo obravnavo z ugotovitvijo, da so s koncem hladne vojne mednarodne operacije šle skozi poseben razvoj, v marsikaterem pogledu so postale orodje transformacije ter bile pri tem tudi same transformirane. Grošelj (2009, 65) razčlenjuje tri vidike transformacije mirovnih operacij: kvantitativni, kvalitativni in normativni¹⁶⁴.

¹⁵⁹ OZN v operacije ohranjanja miru (angl. United Nations Peace Keeping Operations) vključuje preprečevanje konfliktov ter ohranjanje, vzpostavljanje, uveljavljanje in gradnjo miru (UN DPKO 2008, 10–11).

¹⁶⁰ Nato operacije kriznega odzivanja (angl. Crisis Response Operations – CRO) zunaj 5. člena razvršča v operacije v podporo miru, ki vključujejo: (a) preprečevanje konfliktov, (b) vzpostavljanje, (c) uveljavljanje, (d) ohranjanje in (e) gradnjo miru ter humanitarno delovanje. K temu spadajo tudi druge operacije in naloge kriznega odzivanja zunaj 5. člena, kot so: (a) podpora humanitarnemu delovanju, ter (b) zaščiti in reševanju, (c) akcije iskanja in reševanja, (d) podpora evakuaciji nevojaškega osebja ter (e) vojaška pomoč civilnim oblastem (MO RS 2007a, 4-1, 4-11).

¹⁶¹ Povzeto po NATO: Operations and Missions.

¹⁶² Povzeto po EEAS: Missions and Operations.

¹⁶³ Po namenu pa so operacije in misije EU razvrščene še v štiri tipe: (a) vojaške (primer EUFOR Althea BiH; EUTM Mali), (b) za izgradnjo zmogljivosti (primer EULEX Kosovo, EUPOL-COPPS na palestinskem ozemlju), (c) v podporo vladavine prava (primer EUJUST LEX Irak), (d) opazovalne (primer EUMM Gruzija) (prav tam).

¹⁶⁴ Normativni vidik vključuje tako politične kot normativne spremembe.

V obravnavi stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja in zmogljivosti v povezavi s transformacijo smo nekatere značilnosti in vplive sicer že obravnavali v podpoglavju 4.5. Zato tukaj omenimo področja transformacijskih sprememb, na katere vplivajo mednarodne operacije in misije, kažejo pa se v širšem mednarodnem ali ožjem nacionalnem pogledu. To postavlja tudi vprašanje, kako vplivajo na transformacijo in kakšno vlogo imajo v transformacijskem procesu¹⁶⁵. Razčlenjevanje vplivov je mogoče opraviti tudi po ravneh, kot so na primer politična, obrambno-varnostna in izvedbena. Posebno je treba poudariti povezanost mednarodnih operacij in misij z obrambnim planiranjem, gradnjo vojaških zmogljivosti zanje in doseganjem povezljivosti, integracijo v večnacionalne poveljniške strukture ter afilijacijo v večnacionalne strukture sil.

Nadalje poudarjamo vlogo mednarodnih operacij in misij kot transformacijskega orodja, in sicer v povezavi z uporabo novih vojaških zmogljivosti v operacijah, uveljavitvijo izkušenj iz operacij in razvijanjem združenega ter večnacionalnega povezovanja in skupnega delovanja. Mednarodne operacije in misije kot transformacijsko orodje na nacionalni in mednarodni ravni prinašajo izkušnje in primere dobre prakse, ki dajejo odgovore na številna strateška, operativna ter taktična vprašanja o uporabi vojaških sil in zmogljivosti¹⁶⁶. V operacijah se preizkušajo nova oprema in sredstva ter potrjujejo nekateri eksperimenti z uporabo novih zmogljivosti ali taktike.

Pri obrambnem planiranju in načrtovanju sil je to precej pod vplivom zavez za zagotavljanje zmogljivosti in njihovega sodelovanja v mednarodnih operacijah in na misijah, če jim ni celo podrejeno. Ob tem se pojavljajo težnje, da bi bila planiranje in gradnja vojaških zmogljivosti na eni in uporaba v operacijah na drugi strani bolj usklajena, in tako dosežena skladnost načrtovanja sil in njihove uporabe. Pri tem v Natu, pa tudi v EU, opazimo enega ključnih vprašanj o učinkoviti izrabi razpoložljivih vojaških virov za sodelovanje v mednarodnih operacijah in na misijah. Zagotavljanje sil za delovanje v večnacionalnem okolju namreč poteka po posebnem in ločenem procesu nabora oziroma *generiranja* sil (angl. Force Generation) za operacije. Ta proces nima neposredne povezave s projektiranjem in načrtovanjem zmogljivosti, ki nastajata v procesu obrambnega planiranja in načrtovanja sil. Zaradi tega prihaja do

¹⁶⁵ Več o tem v: Jelušič ur. (2005); Jelušič in Geder (2007, 10–12) in Šteiner (2011e, 55–57).

¹⁶⁶ Tako se na primer na področju sodobnih transformacijskih izzivov, kot je digitalizacija delovanja ali zmogljivosti medmrežnega delovanja v kriznih in bojnih razmerah, lahko praktično preizkusijo zgolj prek večnacionalnih prispevkov in sodelovanja v MOM. Tudi zato, ker vse države teh zmogljivosti nimajo.

razhajanj ali bolje nepovezanosti, predvsem zato, ker se pri načrtovanju zmogljivosti izhaja iz ambicij in razpoložljivih virov, medtem ko imajo pri generiranju sil za operacije prednost politični cilji ter stališča držav do kriznih razmer in sodelovanja pri njihovem reševanju. Sklenimo, da sta po eni strani načrtovanje sil in zagotavljanje zmogljivosti ter po drugi načrtovanje posameznih mednarodnih operacij in generiranje sil zanje dva obraza istega subjekta, ki se pogosto kažeta v različni podobi, zato predstavljata ključni izziv prihodnjim večnacionalnim prizadevanjem za reševanje sodobnih kriz ter za prispevek k varnosti in stabilnosti. Zapisano zahteva dobro usklajenost, najprej med politično in obrambno-vojaško ravni, pa tudi v obeh obravnavanih dejavnostih načrtovanja, kar se lahko kaže tudi pri oblikovanju obsega in strukture sil vojske ter ne nazadnje v ustreznih nacionalnih strategijah vojaškega nastopanja v mednarodnem okolju.

Pomemben je vpliv mednarodnih operacij in misij na zagotavljanje povezljivosti in skupno nastopanje na mednarodnem prizorišču. K temu spada tudi vključevanje v poveljniško strukturo operacij. Pri tem se srečamo s skupnim večnacionalnim načrtovanjem prihodnjih operacij, z načrtovanjem zmogljivosti za operativno delovanje in z izborom sil za operacije, s pripravo poveljstev in enot za sodelovanje v operacijah ter s konsolidacijo po koncu operacij. Vse to potrjuje, da so države z aktivnostmi mednarodnih operacij in misij vključene v številne procese, ki se posredno ali neposredno dotikajo integracije in delovanja večnacionalnih poveljstev in sil.

Med vojaškimi razlogi za sodelovanje lahko navedemo, da mednarodne operacije in misije: (1) omogočajo pridobivanje mednarodnih izkušenj na vojaškem področju; (2) neposredno kažejo doseženo raven razvoja in izurjenosti za delovanje vojaških sil v večspektralnem mednarodnem okolju; (3) lahko pomembno vplivajo na moralo vojakov in na osebni ravni ustvarjajo primerljivost z vojaki drugih vojska; (4) pomembno prispevajo k razvoju ter preverjanju vrednot posameznikov in organizacije; (5) dajejo priložnost za krepitev javne podobe vojske, predvsem takrat, ko ta prispeva k miru, humanitarnosti in reševanju življenj ter ustvarjanju varnega okolja; (6) omogočajo dojetje večnacionalnosti in delovanja v okoljih, v katerih se pogosto pojavljajo krize¹⁶⁷.

¹⁶⁷ O tem tudi Furlan na posvetu o sodelovanju Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in na misijah, Brdo pri Kranju, 21. januarja 2009 (Posvet o sodelovanju Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah).

Ne smemo pa zanemariti niti tistih vidikov transformacije, ki se dotikajo politične ravni, kar smo delno že navajali pri obrambnem planiranju, načrtovanju sil in zmogljivosti ter v povezavi s procesom političnega odločanja o sprožanju, pripravah, uresničevanju in zaključevanju mednarodnih operacij in misij. Za boljše razumevanje in uresničevanje učinkovitejšega celostnega pristopa k sodobnim mednarodnim operacijam in misijam je treba izpostaviti razmejitve med varnostnopolitičnim vidikom na eni strani in obrambno-vojaškim vidikom na drugi. Najprej poudarimo, da so tako v Natu in EU kot v OZN ti postopki prepleteni in zelo povezani ter navadno potekajo sočasno. Pri tem je jasno, da je politični vidik vedno primaren, začenja se s sprožanjem pri političnih strukturah omenjenih organizacij¹⁶⁸, pri čemer pa ravno vojaški del na strateški ravni prispeva spremljanje razmer in iz tega izhajajoče analize. Političnemu sprožanju sledi priprava vojaških nasvetov z mogočimi rešitvami, o katerih se odloča na politični ravni, te odločitve pa so podlaga za nabor sil. Če je nabor sil uspešen, se nadaljuje operativno vojaško načrtovanje, ob neuspehu pa se proces vrne na politično raven. Podobnega prepletanja ne zasledimo le na ravni mednarodnih organizacij, temveč tudi na nacionalni. Sklenemo lahko, da je na obeh ravneh neposredno sodelovanje pripravljavcev političnih in vojaških rešitev predpogoj za uspešnost.

Ugotovimo lahko, da so mednarodne operacije in misije pomembno orodje za transformacijo vojsk. Seveda ne samo njih, temveč tudi obrambno-vojaških sistemov in struktur ter z njimi povezanih upravljavskih in političnih ravni. Koncept celostnega pristopa k mednarodnim operacijam in misijam je med najpomembnejšimi transformacijskimi koncepti. Transformacijska narava mednarodnih operacij in misij se izraža tudi v tem, da se tudi same spreminjajo in transformirajo ter imajo s tem posebno mesto v transformacijskem procesu.

¹⁶⁸ V OZN sta to Varnostni svet in generalni sekretar, v Natu sta to Severnoatlantski svet (NAC) in generalni sekretar, znotraj EU pa Svet EU in Evropska služba za zunanje delovanje (EEAS) z visoko predstavnicom za skupno zunanjo in varnostno politiko EU na čelu.

5.4 Uresničevanje človekovih pravic in spreminjanje vloge žensk v sodobnih oboroženih silah kot pomembne transformacijske značilnosti

V obravnavo transformacijskih značilnosti sodobnih oboroženih sil vključujemo tudi uresničevanje človekovih pravic in svoboščin v vojskah ter spremembe, ki iz tega izhajajo. Gre za vprašanja, ki so predmet številnih raziskav in razprav, pa tudi uveljavljanja praktičnih rešitev in sprememb, kar kaže na širino in večstranski značaj transformacijskega spreminjanja oboroženih sil¹⁶⁹. V naši obravnavi se bomo omejili zlasti na tista vprašanja človekovih pravic in spreminjanja vloge žensk, ki se najbolj dotikajo transformacijskih značilnosti in sprememb v sodobnih vojskah. Pri tem bomo izhajali iz globalnih trendov pri uveljavljanju človekovih pravic in njihovih vplivov na obrambno-vojaški sektor ter iz nekaterih zgodovinskih izkušenj, kar se kaže tudi v funkcionalnem in socialnem imperativu ter daje podlago za nove pristope k naboru in popolnjevanju oboroženih sil ter za sledenje trendom na trgu delovne sile.

5.4.1 Spremembe na področju človekovih pravic in svoboščin ter njihov vpliv na enakopravnost spolov v oboroženih silah

Vključevanje posameznikov v vojaško službo se po opuščanju splošne vojaške obveznosti s stališča človekovih pravic spreminja tako, da od vsiljene službe civilistom dobiva novo podobo v obliki svobodnejšega vstopanja vanjo in omogočanja civilnega življenja tudi pripadnikom vojaške organizacije. Na normativni prisili temelječe vključevanje se zamenjuje s prostovoljnim sodelovanjem pod normativno enakimi pogoji. To so nedvomno spremembe transformacijske narave, pri čemer nekatere trajajo dalj časa, pojavile pa so se že pred začetkom transformacijske paradigme. Nadalje dodajmo, da pomemben del sprememb pri vzpostavljanju enakopravnosti spolov in spreminjanju vloge žensk v oboroženih silah izhaja iz širših družbenih trendov, ki jih prinašata globalizacija in demokratizacija, vključno z izboljšanjem človekovih pravic in varovanjem človekovega dostojanstva ter trendi na trgu delovne sile. Tako smo priča, da se družbe, ki so še pred desetletji temeljile na ideologijah in omejevanju ter nacionalizmu, spreminjajo v družbe, temelječe na človekovih pravicah, pravni državi in gospodarskem razvoju. Spremembe so kompleksne (Moskos 2001, 29–47) in so del trendov, ki so se pojavili po koncu hladne vojne in v začetku novega

¹⁶⁹ OVSE je prek Urada za demokratične institucije in človekove pravice (ODHIR) leta 2008 izdala poseben Priročnik o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah vojaškega osebja (OSCE 2008). Priročnik skupaj s publikacijo Gender & Security Sector Reform (OSCE 2010), ki sta jo izdala ODHIR in DCAF, vsebuje temeljne podlage in vire za urejanje in tolmačenje uresničevanja človekovih pravic v oboroženih silah.

tisočletja. Pri tem se človekove pravice, vključno z enakopravnostjo spolov, uresničujejo v vseh družbenih sektorjih, na področjih izobraževanja, trga delovne sile, pa tudi v civilnem življenju. Temu se obrambno-vojaški sektor ni mogel izogniti, četudi so bile vojske skozi stoletja poseben prostor moškosrediščne kulture oziroma androcentrizma¹⁷⁰ in tako eden stebrov družbene strukturne in spolne asimetrije. Očitno je, da globalni družbeni trendi, kot pravi raziskovalka Simons (2001), vplivajo na trende v vojskah ter sovpadajo s spremembami transformacijske narave in s transformacijskimi procesi.

Uresničevanje človekovih pravic in svoboščin v oboroženih silah med drugim vključuje varovanje človekovega dostojanstva ter zagotavljanje enakih možnosti in enakopravnosti spolov¹⁷¹. To vpliva na spreminjanje vloge žensk v vojskah ter na dostopnost vojaških, tudi bojnih dolžnosti ženskam (Moskos 2001, 36). Govorimo o politiki zagotavljanja enakih možnosti, ki je podprta z ustavnimi in drugimi normativnimi okviri, z institucionalnimi rešitvami prek posebnih vladnih organov (uradov za enake možnosti), varuha človekovih pravic (ombudsmana), nevladnih organizacij, raziskovalnih in izobraževalnih institucij ter s posebnimi uveljavljenimi akcijskimi načrti in njihovim uresničevanjem.

Pri zagotavljanju kakovosti medsebojnih odnosov v vojski, temelječe na človekovih pravicah in svoboščinah, je poleg spoštovanja zasebnosti, dostojanstva in integritete treba omeniti tudi izogibanje neželenemu ravnanju do nasprotnega spola. To vključuje ničelno toleranco v povezavi s spolnim nadlegovanjem. Spolni delikti v oboroženih silah ter delikti, ki jih pripadniki oboroženih sil storijo v vojaških konfliktih (vojnah ali drugih vojaških delovanjih), kažejo temni del obraza kulture in človeških odnosov vojaških organizacij. Uspešnost vojaških organizacij se pri tem pokaže z vzpostavljanjem ustrezne organizacijske klime, s preprečevanjem teh pojavov in učinkovitim spopadanjem z njimi in sankcioniranjem kršiteljev.

5.4.2 Zgodovinske izkušnje o vlogi in zastopanosti žensk v oboroženih silah

V delu *Ženske bojevnice – 3000 let poguma in heroizma* (Cross in Miles 2011) avtorja navajata, da so bile skozi zgodovino ženske vedno aktivne v obdobjih vojn in konfliktov. Pri tem postavljata tudi za našo obravnavo pomembni vprašanja. Prvo

¹⁷⁰ Androcentrizem: moško določanje vzorcev pravilnega ravnanja in delovanja glede na njihove interese; spolna asimetrija: neenakost med spoloma; spolna dihotomija: spolne razlike, ki temeljijo na različnosti mišljenja, pričakovanj in vlog, ki jih imata v vsakdanjem življenju moški in ženska (Tavzes in Adlešč 2002, 45, in Dolinar 1994, 34).

¹⁷¹ Izhajajoč iz priporočil ministrskega sveta EU (Council of Europe 2010) je nabor človekovih pravic veliko širši. Ugotovitev iz primerjave z dokumentoma OVSE (OSCE 2008 in 2010).

vprašanje je, kaj je tisto, kar ženske pripravi, da tako kot moški vzamejo orožje ter se naprezajo v boju, in ali so pri tem razlogi za mobilizacijo enaki kot pri moških. Drugo pa je, ali se bodo v prihodnjem modernem bojevanju ženske bojevale na frontnih črtah (prav tam, 6). V delu, ki obravnava in opisuje več kot sto zgodovinskih primerov od prazgodovine do iraške vojne, med katerimi se poleg vojaških bojevnice pojavljajo tudi vladarice, avtor Cross in avtorica Miles ne ponujata neposrednih odgovorov. Izpostavljata, da za motivacijo in mobilizacijo žensk patriotizem in ideologija nista bila vedno v ospredju. Veliko več žensk se je po njunem mnenju bojevalo zaradi ženske usode in notranje moči¹⁷², v kateri so bojevnice tako kot moški našle svojo svobodo v bojnih barvah (prav tam, 7).

Številčnejšo zastopanost žensk v vojaških enotah srečamo med drugo svetovno vojno in v nacionalnih vojnah, ki so se zgodile za tem. V svetovni in nacionalnih vojnah, ki so zahtevale veliko človeških virov, so bile potrebe po osebju eden od dejavnikov za povečano udeležbo žensk v vojskah. Zlasti v osvobodilnih ali domovinskih vojnah so se potrebe po človeških virih lažje uresničevale v povezavi z ideologijo¹⁷³. V drugi svetovni vojni so bile ženske praviloma ločene v posebnih podpornih ali prostovoljnih vojaških strukturah, in so jih, če je bilo treba, vključili v druge vojaške sestave. V tem času zasledimo, da je bil delež žensk v vojaških strukturah večji¹⁷⁴ kot v obdobjih, ki so sledila. Po drugi svetovni vojni so se ohranili modeli množičnih vojsk in njihovega popolnjevanja na podlagi splošne vojaške obveznosti. Pri tem so na vključenost žensk v oborožene sile vplivale zlasti normativne, pa tudi organizacijske in funkcionalne omejitve, ki so zmanjševale možnosti za enakopravno sodelovanje obeh spolov v strukturah vojsk. Prehodi na poklicno popolnjevanje v posameznih državah in spreminjanje pristopov k rekrutiranju kadra so postavljali pomembne mejnike, ki so se zgodili zlasti po koncu hladne vojne. Drugi mejniki so tudi mednarodna¹⁷⁵ in nacionalna prizadevanja na področju

¹⁷² Ali ta opredelitev kaže na to, da gre za knjigo s študijami zgodovinskih primerov amazonk? Amazonka – pogumna, bojevitá ženska (SAZU 2000,12).

¹⁷³ Z ideologijo o osvobajanju žensk, borbi za ženske pravice v osvobodilni vojni, kulturno revolucijo ipd.

¹⁷⁴ Takšne primere zasledimo v Sovjetski zvezi, ZDA ali Veliki Britaniji. Podatki so bili predstavljeni na Konferenci OVSE, 19. aprila 2013 (Šteiner 2013f).

¹⁷⁵ Za primer navedimo Komite za enakopravnost spolov pri Natu (NCGP), ki je svetovalno telo vojaškega odbora za politiko enakopravnosti spolov v oboroženih silah. Njegovi začetki segajo v leto 1976, ko je bil uradno ustanovljen komite o ženskah v Natovih vojaških silah (CWINF), današnji naziv NCGP pa je dobil maja 2009, ko je bil njegov mandat razširjen še na integracijo enakopravnosti spolov v Natovih operacijah in na podporo uresničevanju Resolucije OZN 1325 in 1820. Od leta 1988 v mednarodnem vojaškem štabu Nata deluje tudi posebna stalna pisarna, ki podpira delovanje poveljstva Nata in komiteja za enakopravnost spolov. Več o tem v: NATO Committee on Gender Perspectives.

uresničevanja človekovih pravic in spreminjanja vloge žensk v družbi, pa tudi v vojskah in konfliktih na prelomu tisočletja.

Za ponazoritev zgodovinskih izkušenj, povezanih z vlogo in zastopanostjo žensk, bomo uporabili izsledke študije Centra za vojaške študije Univerze v Københavnu, v kateri Schaub s sodelavci (Schaub in drugi 2012, 11–41) primerja različne modele in rešitve v nekaterih državah. Za našo obravnavo navajamo primere Danske, ZDA in Kanade.

V danskih oboroženih silah so bile ženske do leta 1964 v posebni organizacijski strukturi – korpusu oziroma zboru. Leta 1972 je bila dovoljena vključitev žensk v podčastniški zbor, leta 1988 pa so bile sproščene ovire za vključitev žensk v bojne enote, nazadnje leta 1992 za bojne pilotke, tako da je prva pilotka končala šolanje leta 2005 in leto zatem začela opravljati operativno službo. Danska je sprejela načrt za odpravljanje spolne neenakosti v oboroženih silah leta 1993, aktivnosti pa so bile zatem pospešene z nacionalno uveljavitvijo resolucije Varnostnega sveta OZN št. 1325 o ženskah, miru in varnosti (UNSCR 1325) iz leta 2000. Ukinitiv naborniškega sistema in prehod na poklicno popolnjevanje sta bila na Danskem opravljena leta 2004. Leta 2010 je bilo v mednarodnih operacijah in misijah sedem odstotkov žensk¹⁷⁶. Danska prisega na skandinavski model integracije vprašanj enakopravnosti spolov v oboroženih silah s politiko enakih možnosti in politiko različnosti, s priznavanjem razlik in spoštovanjem vsakega posameznika (Schaub 2011, 9).

V ZDA (Schaub 2012,12–14)¹⁷⁷ se intenzivno vključevanje žensk v oborožene sile začne z vključitvijo v drugo svetovno vojno¹⁷⁸. Ženske so bile v posebnih strukturah (angl. Corps¹⁷⁹) znotraj zvrsti oboroženih sil, ki so se do konca vojne integrirale v strukture in sile na posameznih bojiščih. Integracijo žensk v zvrsti so normativno dokončno uredili leta 1948, vključno z omejitvami za nekatere dolžnosti, s prepovedjo kandidiranja za vse bojne dolžnosti ter omejitvijo na dva odstotka strukture. Omejitev vojaških položajev do čina polkovnic je bila umaknjena leta 1967.

¹⁷⁶ Podatek, predstavljen na Konferenci OVSE, 19. aprila 2013, na temo dostopnosti vseh vojaških dolžnosti ženskam v oboroženih silah (Šteiner 2013f).

¹⁷⁷ O tem tudi Moskos (2001, 35–36).

¹⁷⁸ Delež žensk, ki so v drugi svetovni vojni sodelovale v vojaških strukturah ZDA, je 10 odstotkov, kar predstavlja skupno število 400.000 pripadnic. Za primerjavo navedimo, da je v prvi svetovni vojni to število doseglo 34.000 pripadnic, pretežno medicinskega osebja v Army Nurses Corps in Navy Nurses Corps. Povzeto po: Natelson na predstavitvi v OVSE 27. februarja 2013 (Šteiner 2013d).

¹⁷⁹ Po Moskosu (2001, 35–37) sta bila to WAC (izvirno *Women's Army Corps*) v ameriških kopenskih silah, v mornarici pa WAVES (izvirno *Navy's Women Accepted for Volunteer Emergency Service*). V nastajajočem letalstvu pa so to bili zgolj poskusi z WAFS (izvirno *Women's Auxiliary Ferrying Squadron*) in WASPs (izvirno *Women Air force Service Pilots*).

Prostovoljno poklicno popolnjevanje oboroženih sil so uvedli leta 1973. Primer ZDA je zanimiv tudi po tem, ker se skoraj hkrati rešujeta dve, z vidika človekovih pravic pomembni zadevi – družbena dostopnost tako za Afroameričane kot za ženske¹⁸⁰. Leta 1988 so bile postavljene nove normativne omejitve vključevanja žensk na dolžnosti, če gre za neposredno bojevanje. Omejitev je bila umaknjena leta 1993, ko je bila normativno urejena možnost vključevanja žensk na bojne dolžnosti, z nekaterimi izjemami v letalstvu, mornarici in kopenskih silah. Te omejitve so skupaj še vedno predstavljale do 20-odstotno izključenost žensk iz vojaških dolžnosti, pri čemer je bilo v enotah marincev takih dolžnosti do 80 odstotkov. Leta 2011 se je začel nov postopek odpiranja vojaških dolžnosti, uveljavljen je bil tudi za osebe na podmornicah. Obenem so si zastavili načrt, da v obdobju od 2013 do 2016 ponovno pregledajo in ocenijo možnosti odpiranja vseh dolžnosti za ženske ter oblikujejo spolno nevtralne poklicne standarde za vse vojaške dolžnosti. Uresničevanje načrta bo poleg Pentagona spremljal poseben senatni odbor za oborožene sile, pa tudi vrsta posebnih nevladnih organizacij.¹⁸¹

Kanadski primer je zanimiv, ker ima Kanada prostovoljno poklicno popolnjevanje vojske vse od njenih začetkov. Pri tem so se istočasno srečevali s posebnim izzivom integracije frankofonske populacije v kanadske oborožene sile, kar je vodilo v uvedbo dvojezičnosti leta 1969. Na podlagi sprejetih zakonskih rešitev je bil v obdobju 1971–1980 oblikovan poseben načrt za doseganje enakopravnosti znotraj vojske, ki je temeljil na posebni politiki izbire kadrov in na kadrovskih kvotah ter spremembah v sistemu vojaškega izobraževanja in usposabljanja ter urjenja. Leta 1988 so bile zahteve po dvojezičnosti uveljavljene za vse oborožene sile in jih je bilo treba doseči v obdobju dveh desetletij.

Vključevanje žensk v oborožene sile je bilo mogoče od leta 1951 dalje z omejitvijo na 1,5-odstotni delež. S posebnim zakonom leta 1989 je bila ta omejitev odpravljena in za ženske je bilo dostopnih okrog 75 odstotkov vojaških dolžnosti, vključno z bojnimi. Leta 1996 je bil sprejet zakon o enakih možnostih pri zaposlovanju, ki je odstranil še zadnje ovire pri doseganju bojnih dolžnosti za ženske. Leta 1999 pa

¹⁸⁰ Delež žensk v ameriških oboroženih silah se je gibal od manj kot odstotka leta 1973, osmih odstotkov leta 1980, 12 odstotkov 1990, 19,5 odstotkov 2000 in 21 odstotkov leta 2010 (Schaub 2012,12).

¹⁸¹ Ena takšnih posebnih ameriških nevladnih organizacij je SWAN (*Service Women's Action Network*), ki skrbi za transformacijo vojaške kulture in promocijo enakih možnosti in svoboščin, za službo brez diskriminacije, spolnega nadlegovanja in nasilja ter reformo veteranskih organizacij, zlasti v pogledu veterank in skrbi za vojaške družine (Šteiner 2013d).

je bil sprejet poseben program, po katerem naj bi bil do leta 2019 dosežen 28-odstotni delež žensk v kanadski vojski. Ob tem so se (ponovno) soočili z izzivom doseganja kvot in načelom izbire najboljšega kandidata. Kanada je vodilna država pri integraciji žensk v oborožene sile¹⁸².

Nadaljnje proučevanje deleža žensk in nabornih politik oboroženih sil pokaže, da so majhne države, ki so ob prelomu tisočletja spremenile način popolnjevanja, lažje in hitreje uveljavljale načela enakopravnosti spolov in dostopnosti bojnih dolžnosti za ženske. K temu je treba dodati, da te države po pravilu nimajo nekaterih zvrsti ali rodov v vojski (marincev, podmorničarjev) oziroma razvejanih in velikih struktur specialnih sil, ki so še tako imenovane »zadnje moške vojaške trdnjave«¹⁸³.

Za našo obravnavo je pomembno omeniti še norveško posebnost. Ob stoletnici volilne pravice za ženske na Norveškem je parlament 14. junija 2013 izglasoval dopolnitev zakona o vojaški službi, ki obveznost služenja vojaškega roka širi tudi na ženske¹⁸⁴. V javnosti so ta korak pojasnjevali kot pot za doseganje enakopravnosti spolov ter zagotovitev večje raznolikosti in konkurenčnosti pri izbiri kadrov za vojsko. Primer je zanimiv iz več vidikov, saj gre za državo, ki ima še vedno naborniški sistem in uvaja spolno nevtralnno naborništvo¹⁸⁵ (angl. Gender-neutral Conscription), poleg tega je ta ukrep namenjen povečanju izbire kadrov za vojaške potrebe in ne kot odgovor na pomanjkanje moških kadrov. Norveške državljanke lahko prostovoljno služijo vojsko že od leta 1976. Delež žensk v vojski dosega devet odstotkov, postavili pa so si cilj, da do leta 2020 ta delež povečajo na 20 odstotkov. Navedeno pomeni, da je zagotavljanje človekovih pravic in enakopravnosti spolov lahko celo povod za zelo sistemske spremembe, kot je to v norveškem primeru naborniškega sistema in politike popolnjevanja.

¹⁸² Na konferenci OVSE 19. aprila 2013 je Kanada izpostavila, da imajo zelo ambiciozen načrt za doseganje deleža in odstotkov vključenosti žensk v oborožene sile. Kot pomembno spremembo in izziv pa je postavila oblikovanje vojaških timov in zagotovitev primernega voditeljstva, kar sta predpogoja za doseganje vojaške učinkovitosti. Povzeto po: Caringan (Šteiner 2013f).

¹⁸³ Pri teh gre za opredelitev neposrednih bojnih dolžnosti (angl. Direct Ground Combat Posts ali Direct Combat Posts). Povzeto po: Natelson (Šteiner 2013d).

¹⁸⁴ Povzeto po: Norway adopts conscription for both men and women.

¹⁸⁵ Spolno nevtralnno naborništvo je prava redkost in posebnost tudi v implementacijskem smislu, kar velja tako za bolj znani izraelski in nedavno uveljavljeni norveški primer. Pri norveškem sta bolj kot normativna obveza za vojaško službo izpostavljeni pripravljenost in prostovoljnost za vojaško službo (prav tam).

5.4.3 Spremembe funkcionalnega in socialnega imperativa ter uresničevanje enakopravnosti spolov v oboroženih silah

Že omenjena globalizacija in demokratizacija se kažeta v spreminjanju funkcionalnega in socialnega imperativa obrambno-vojaškega sistema. Ko Jelušič v Legitimnosti sodobnega vojaštva govori o pričakovanjih družbe o tem, kaj naj dela vojska, to po Huntingtonu poimenuje kot funkcionalni in socialni imperativ. Funkcionalni imperativ izhaja iz nalog in tega, kako bo vojska izpolnjevala vojaško-varnostne naloge. Socialni imperativ pa izhaja iz vrednot, kulture in ideologij ter pričakovanj, kako bo vojska opravila socialne naloge (Jelušič 1997, 68–69). Schaub navaja, da funkcionalni imperativ pokaže tudi, kako je država organizirana za uporabo prisile, da doseže svoje cilje. S socialnim imperativom se po eni strani kaže legitimnost države, po drugi pa sprememba socializacije in indoktrinacije populacije (Schaub 2012, 3).

V socialnem imperativu zato zasledimo tudi uveljavljanje enakopravnosti spolov in povečanje deleža žensk v vojaških strukturah, tudi bojnih, seveda pa tudi vzgibe, ki smo jih že povzeli od Crossa in Milesove. Tako smo priča ne le novemu strokovnemu profilu vojaških profesionalcev, temveč tudi njihovem novemu etičnemu profilu s pozitivno in negativno stranjo. O spremembi socialnega imperativa bomo razpravljali še v povezavi z etiko in legitimnostjo ter solidarnostno komponento. Zato naj tu dodamo, da je pri zagotavljanju kakovosti medsebojnih odnosov treba poleg spoštovanja zasebnosti, dostojanstva in integritete omeniti tudi izogibanje neželenemu ravnanju do nasprotnega spola, ki vključuje ničelno toleranco v povezavi s spolnim nadlegovanjem ali spolnimi napadi. Te zadeve prav gotovo predstavljajo prvovrstne transformacijske izzive, poseben izziv pa je tudi vprašanje dosegljivosti vojaške službe za istospolno usmerjene osebe.

Dodajmo, da je v posameznih državah opazno največ razlik v politiki rekrutiranja in omejitvah za popolnjevanje z ženskami za tako imenovane bojne dolžnosti. S tem se dotaknemo še povezave oziroma soodvisnosti med socialnim in funkcionalnim imperativom. Najpogosteje se oporekanje sodelovanju žensk v neposrednih bojnih aktivnostih po eni strani opira na vpliv spolno mešanih enot na moralo in kohezijo v timu, po drugi pa, tudi s sklicevanjem na to, da ženske nimajo vseh potrebnih psihičnih zmogljivosti, kar naj bi vplivalo tudi na vojaško učinkovitost¹⁸⁶.

¹⁸⁶ Povzeto po: Bokulić, vodja oddelka za človekove pravice v ODHIR na konferenci OVSE, 19. aprila 2013 (Šteiner 2013f).

V pogledu funkcionalnega imperativa moderno vojskovanje zmanjšuje zahteve za številne vojaške dolžnosti po fizičnih zmogljivosti in tudi vzdržljivosti. Bolj kot surova fizična zmožnost ali junaštvo se pri tem zahtevajo nove sposobnosti, kot so psihična stabilnost, preudarnost, sposobnost dojemanja in razumevanja razmer ipd. Ne smemo zanemariti niti vpliva razvoja tehnologije, ki po eni strani omogoča boljše preglednost in povezljivost vojaškega delovanja, po drugi pa prinaša nova vojaška sredstva in postopke. Na vedno bolj asimetričnem bojišču in v bojevanju so meje neposrednega spopada težko prepoznavne ali celo izbrisane, tudi v pogledu žrtev in ne nazadnje spolov. Istočasno se dominantna vloga kinetičnega delovanja, v katerem bi se s streljanjem in ognjeno močjo reševala osrednja vprašanja delovanja na bojišču, postopno seli v drugi plan in nadomešča z nekinetičnim in informacijskim delovanjem. Poleg funkcionalnih sprememb v bojevanju je treba omeniti še spremembo narave in značaja nacionalnih vojsk, od statične obrambe teritorija do mednarodno povezanih in ekspedicijsko orientiranih operacij zunaj nacionalnega ozemlja. Veliko navedenega deluje kot pozitivni dejavnik, ki po eni strani omogoča uveljavljanje enakopravnosti spolov in dostopnosti do vojaških dolžnosti, po drugi pa je lahko tudi omejevalni dejavnik.

Aktualne raziskave¹⁸⁷ kažejo, da se na temelju funkcionalnega imperativa še vedno pojavlja največ primerov omejevanja za doseganje enakopravnosti spolov, bodisi zaradi povečanja zahtev za popolnitev posameznih dolžnosti (na primer v specialnih silah) bodisi zaradi prepovedi, da se te dolžnosti popolnjujejo z osebami ženskega spola (na primer na podmornicah). Poleg tega pa so v pogledu funkcionalnega imperativa sodobne profesionalne vojske ne le dobro usposobljene in moderno opremljene, temveč praviloma tudi manjše, kar zmanjšuje število vojaških dolžnosti na sploh. Tako se soočimo z zanimivim paradoksom, ko se s povečevanjem možnosti za doseganje enakopravnosti spolov v vojskah zaradi spreminjanja in zmanjševanja obsega vojsk zmanjšuje razpoložljivost vojaških dolžnosti. Povedano poenostavljeno, najdemo se v razmerah, ko je več (priložnosti) – manj (možnosti), zaradi česar je vprašanje enakopravnosti spolov in dostopnosti toliko bolj pomembno in občutljivo.

¹⁸⁷ O tem tudi v: Schaub (2012, 3–5) in Simons (2001, 89–100).

5.4.4 Novi pristopi k naboru in popolnjevanju oboroženih sil ter sledenje trendom na trgu delovne sile

Ena osrednjih značilnosti po koncu hladne vojne je povezana z opuščanjem naborniškega popolnjevanja in prehodom na prostovoljno poklicno popolnjevanje, kar je del sprememb, povezanih s procesi profesionalizacije oboroženih sil (Challagan in Kernic 2003, 31–36; Kotnik-Dvojmoč 2002, 187–189; Jelušič 1997, 110–121). Profesionalizacija oboroženih sil ima strukturni in funkcionalni vidik. Strukturni vidik profesionalizacije se po eni strani kaže v novih organizacijskih oblikah vojsk, po drugi pa predvsem v strukturi osebja, načinu njegovega popolnjevanja, sistemu izobraževanja ter tudi v plačevanju in kariernih poteh vojaških profesionalcev (Williams v Moskos in drugi 2000, 265–275). Funkcionalni vidik profesionalizacije se kaže v tem, da pripadniki vojske, ki prostovoljno vstopajo v vojaško službo, to opravljajo kot stalni ali pogodbeni vojaki, da je vojaška služba njihov poklic in sta temu prilagojena delovanje in uporaba.

Pomembno mesto pri obravnavi novih pristopov k naboru in popolnjevanju z osebjem za vojaško službo imata, v povezavi z uresničevanjem človekovih pravic in svoboščin, nediskriminatorna politika in praksa pri zaposlovanju. Izpostaviti je treba, da zagotavljanje kadrov za poklicno vojsko zahteva tudi drugačen način nabornih dejavnosti in nastopanja na trgu delovne sile, seveda tudi mehanizme za privabljanje kadrov in ne nazadnje njihovo zadrževanje v vojaški službi. Pri tem materialne spodbude niso dovolj, potreben je domišljen sistem nematerialnih spodbud in bonitet.

Področja in vprašanja, ki jih je treba urediti pri spremembi pristopa k naboru in popolnjevanju oboroženih sil, ter sledenje trendom na trgu delovne sile, ki se neposredno ali posredno dotikajo uresničevanja človekovih pravic, so: (1) ureditev kompetenčnega modela, (2) pridobivanje in priznavanje poklicnih kvalifikacij¹⁸⁸ za pripadnike vojske, (3) zagotavljanje konkurenčnosti na trgu delovne sile in prilagajanje njegovim spremembam, (4) vzpostavitev mehanizmov za gibljivost kadrov znotraj strukture, predvsem prihodov v vojsko in izhodov iz nje, (5) selekcijski postopki in priprave za vstop v sistem, (6) priprave in podpora kadrov za izhod iz vojaškega sistema, vključno s poklicnimi dokvalifikacijami¹⁸⁹, (7) skrb za delovne (vojaške)

¹⁸⁸ Z izrazom pridobivanje in priznavanje poklicnih kvalifikacij imamo v mislih izobraževanje in vojaškostrokovno usposabljanje, pa tudi tisto izpopolnjevanje, ki prinaša znanje, kvalifikacije in sposobnosti ter je priznано v javnem izobraževalnem sistemu.

¹⁸⁹ Mehanizmi odhoda vojaških oseb iz sistema so lahko: razporeditev znotraj varnostnega ali javnega sektorja, usposobitev za civilni poklic, prekvalifikacija ali dokvalifikacija, odpravnine, nadomestila prispevkov za nekdanjega pripadnika vojske pri novem delodajalcu ter vzpostavitev rentnega sistema.

invalide, (8) oblikovanje pokojninskega¹⁹⁰ oziroma rentnega sistema, (9) promocija vojaške službe in (10) organizacija zaposlitvenih služb. S stališča doseganja enakopravnosti spolov pa sta posebno pomembni tudi področji nagrajevanja (plač) in napredovanja. Vse navedeno je lahko po eni strani tudi izhodišče za vrednotenje in merjenje učinkovitosti profesionalizacije, po drugi pa za vrednotenje zagotavljanja enakih možnosti in enakopravnosti spolov v vojskah.

5.4.5 Sklep o transformacijskih spremembah na področju človekovih pravic in spreminjanju vloge žensk v sodobnih oboroženih silah

Omenili smo, da je obravnava vprašanj zaščite temeljnih človekovih pravic v vojskah, med njimi tudi vprašanj enakopravne zastopanosti žensk na vojaških dolžnostih v sodobnih oboroženih silah, zelo široka in del splošnih trendov v družbah. Veliko sprememb sovпада s transformacijskim procesom oziroma so del transformacijske paradigme. Zato sklenimo ta del proučevanja s pojasnilom, kaj prinaša transformacija na področju doseganja enakopravnosti spolov in spreminjanja vloge žensk v sodobnih oboroženih silah.

Najprej izpostavimo, da je temeljna značilnost sprememb, ki je obenem tudi transformacijska, povezana s splošno liberalno zahtevo po enakih možnostih in enaki učinkovitosti. Ta odstranjuje ovire za spolno in položajno neenakost. Nadalje omenimo, da transformacijske spremembe ne prinašajo le novih organizacijskih oblik, poslanstva in nalog vojsk, temveč pomembno posegajo v androcentrično (moškosrediščno) kulturo in jo spreminjajo ter tako predstavljajo pomemben vidik spolne in položajne enakosti v vojski in širše v družbi. Vse to se kaže tudi v spreminjanju funkcionalnega ter socialnega imperativa vojske in kulture vojaške organizacije ter filozofije njene uporabe in delovanja.

Omenjeni splošni trendi in transformacijske spremembe v vojskah vplivajo na to, da se ženske lahko enakopravno in prostovoljno vključujejo v vojaške dolžnosti ter se njihov delež v vojaških strukturah povečuje. Tudi večina tehnološko podprtih vojaških dolžnosti je dostopna ali se glede izobraževanja in usposabljanja odpira tudi ženskam. Uveljavljanje enakopravnosti spolov ima vpliv tudi na popolnjevanje oziroma na tako imenovane rekrutne modele, pa tudi na organizacijo izobraževanja kadra ter vzpostavljanje nevtralnih standardov za oba spola pri zagotavljanju kompetenc.

Vprašanje dostopnosti žensk do vseh vojaških dolžnosti v oboroženih silah je

¹⁹⁰ Pokojninski sistemi za vojaške profesionalce praviloma sledijo zahtevam vojaške službe in so izraz bonitet ter mehanizem stimuliranja. S profesionalizacijo oboroženih sil so rešitve usmerjene v dve smeri: v splošni javni ali posebni vojaški pokojninski sistem in v sistem rent za vojaške osebe.

transformacijski izziv v celotnem obsegu sprememb in vplivov, ki jih nosi s seboj. Odprte ostajajo zahteve po izpolnjevanju meril, povezanih s fizično močjo, in s tem razlike v spolih ter zahteve po vključevanju žensk v enote, v katerih prihaja do neposrednega bojevanja. Na tem področju so prakse držav še zelo različne. Podobno ugotovitev lahko navedemo tudi za reševanje težav zaradi spolnih deliktov v vojskah, v vojaških spopadih in drugih vojaških delovanjih, ki izhajajo iz nasilja ali dominacije.

5.5 O legitimnosti, legalnosti in vojaški etiki ter solidarnostni komponenti

V proučevanje in razpravljanje o transformacijskem spreminjanju na obrambno vojaškem področju je treba vključiti tudi vprašanje o obrambnem in vojaškem pravu ter vojaški etiki. Obrambno-vojaški sistemi so po svojem ustroju in načinu delovanja, po vodenju in nadzoru zelo povezani z normativno urejenostjo ter posledično legitimnostjo in legalnostjo¹⁹¹. Poleg tega se od vojaških oseb zahteva odgovornost, da se vedejo po predpisih in etično. V navedenem je tudi specifično razmerje, ki ga predstavljamo v nadaljevanju.

5.5.1 O razmerju med obrambnim in vojaškim pravom ter vojaško etiko

Z izrazom obrambno in vojaško pravo označujemo celoten nacionalni pravni okvir, v katerega spadajo zakoni s področja obrambe in vojske (na primer Zakon o obrambi ali Zakon o vojski), zakoni s področja službe v oboroženih silah (na primer Zakon o službi), vrsta pravil vojaškega delovanja (na primer Pravila službe, Pravila bojnega delovanja, Pravila štabnega dela), navodila za postopke in uporabo vojaških sredstev in sistemov, ki jih predpisujejo avtoritete za vodenje vojske, pa tudi akti poveljevanja, ki morajo biti legalni. Ko govorimo o mednarodnem pravnem okviru in obveznostih ter zavezah pri uporabi oboroženih sil v vojaških konfliktih, imamo v mislih mednarodno vojno/humanitarno pravo (Jogan 1997,18–19), določeno s Haaško konvencijo v letih 1907 in 1954, Ženevske konvencije iz leta 1949 in dodane protokole (1977), Konvencijo o prepovedi uporabe določenih vrst konvencionalnega orožja (1980) ter preostale mednarodne pravne zaveze¹⁹².

Opravka imamo z večvrstnimi razmerji med notranjim pravom in mednarodnim vojaškim pravom ter mednarodnim humanitarnim pravom in pravom človekovih pravic (Sancin in drugi 2009, 79–80 in 171–176). V transformacijskem spreminjanju sodobnih oboroženih sil postajajo razmerja med obrambnim in vojaškim pravom ter posledično legitimnostjo in legalnostjo ter vojaško etiko in iz njih izhajajoča vprašanja vedno bolj izpostavljena ter pomembna. Po eni strani zaradi spreminjanja vloge in delovanja

¹⁹¹ Legitimen je v SSKJ (SAZU 2000, 482) opredeljen kot osnovan na pravu, zlasti na zakonu, ki je v skladu s splošno veljavnimi pravicami, normami. Legalen pa je opredeljen kot v skladu z zakoni, predpisi; legalno delovanje pa kot z zakonom priznano ali dovoljeno.

¹⁹² Med temi so: Ustanovna listina OZN, resolucije Varnostnega sveta OZN in drugi mednarodni sporazumi, ki ustanavljajo večnacionalne mirovne operacije, sporazumi o statusu sil oziroma sporazumi o statusu misije in pravila delovanja zanje.

vojaških sil¹⁹³, njihovega značaja, spremenjenih standardov, ki jih prinašata profesionalizacija in krepitev človekovih pravic, po drugi strani pa zaradi pojava novega strokovnega in etičnega profila vojaških profesionalcev. Pa tudi, ker sta se zelo spremenila percepcija in odnos javnosti do vojaškega delovanja ter njihovih posledic. Vse to pa skupaj tvori povezano in dopolnjujočo celoto.

Legitimnost in legalnost sta temelja, ki podpirata demokracijo, vladavino prava, človekove pravice in spoštovanje mednarodnega prava. Na njih temeljita tudi demokratični nadzor nad oboroženimi silami in uresničevanje človekovih pravic ter svoboščin vojaškega in drugega osebja v obrambno-vojaških strukturah. Spoštovanje mednarodnega prava pa so temelji, na katere se opirajo prizadevanja pri ohranitvi miru, preprečevanju konfliktov in krepitvi mednarodne varnosti in sodelovanja.

Pravni okvir je eden najpomembnejših za transformacijske spremembe, saj morajo biti legitimne in legalne. V tem pogledu se transformacijske spremembe praviloma tudi razlikujejo od revolucionarnih. Za sodobne obrambno-vojaške sisteme in vojske še posebno velja, da ni spremembe in še manj reform brez sprememb v obrambnem in vojaškem pravu ter posledično v vseh povezanih normativnih ureditvah organiziranja, delovanja in nadzora. Ko transformacijske spremembe z vidika legitimnosti in legalnosti proučujemo kot globalne, ugotavljamo, da je treba izhajati tudi iz širšega okvira, ne le mednarodnopravnega. Pri tem namreč na mednarodni ravni poleg vedno več pravno zavezujočih zasledimo tudi politično zavezujoče akte, s katerimi se poskuša vplivati na spremembe na obrambno-vojaškem področju na nacionalni ravni oziroma jih pospeševati.

Za ponazoritev uporabimo primer Kodeksa obnašanja pri politično-vojaških vidikih varnosti OVSE (CoC)¹⁹⁴. Temelji na celostnem konceptu varnosti¹⁹⁵, ki je opredeljen v Helsinški sklepni listini in Ustanovni listini Združenih narodov. V bistvu kodeks zavezuje sodelujoče države k: (1) demokratičnemu nadzoru nad oboroženimi silami in varnostnim sektorjem, (2) politični nevtralnosti obrambno-varnostnih sil¹⁹⁶, (3)

¹⁹³ Angleški polkovnik James N. Styuthe iz Kopenskega bojnega centra (izvirno *Land Warfare Center HQ*) v Warminsteru, V. Britanija, je izpostavil primer, da je bilo leta 1980, ko je vstopal iz civilne pravne v vojaško pravno službo v britanski kopenski vojski, ki je takrat štela okoli 150.000 pripadnikov, 35 vojaških pravnikov. Leta 2013 pa vojaška pravna struktura za 82.000 pripadnikov šteje več kot 120 pravnih strokovnjakov, od katerih jih tretjina skrbi za operative pravne zadeve vojaškega delovanja. Izjava na 2. letni obravnavi uresničevanja CoC v OVSE, 10. julija 2013, (Šteiner 2012d).

¹⁹⁴ Izvirno *Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security* (OSCE 1994).

¹⁹⁵ Celostni koncept varnosti OVSE obsega politično-vojaško dimenzijo, človekovo dimenzijo in ekonomsko-okoljsko dimenzijo, vse kot odziv na tako imenovane transnacionalne grožnje (TNT).

¹⁹⁶ Med te Kodeks v 21. členu VII. odstavek uvršča vojaške, paravojaške in varnostne sile ter policijo in obveščevalne službe.

zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin vojaškega osebja, (4) zagotavljanju legitimnosti in legalnosti obrambno-varnostnih sil ter implementaciji mednarodnega humanitarnega/vojnega prava ter (5) k implementaciji Resolucije OZN 1325 – o ženskah, miru in varnosti. Kodeks obnašanja je usmerjen v sprejeta mednarodna načela obnašanja in mehanizme za doseganje transparentnosti med državami. Zelo pomembno vlogo pa ima tudi znotraj državnega obnašanja¹⁹⁷.

Kodeks obnašanja OVSE ni edini politično zavezujoč dokument, saj se podobni pojavljajo tako v Natu kot v EU¹⁹⁸. Pri OVSE gre za pristop, ki ima za sabo 18 let uresničevanja ter sovпада s pojavom transformacijske paradigme in transformacijskih sprememb. Proučitev bistva Kodeksa obnašanja kaže, da vsebuje številne elemente¹⁹⁹, ki spadajo v transformacijske značilnosti sprememb oboroženih sil. Trditev, da je kodeks OVSE transformacijsko orodje, bi bila zelo smela, ker znotraj te regionalne varnostne organizacije izraz transformacije še ni v celoti uveljavljen in se tako uporablja za pospeševanje tranzicije. Je pa razvidno, da se dotika številnih in pomembnih zadev ter značilnosti²⁰⁰.

V predhodni obravnavi sprememb funkcionalnega in socialnega imperativa smo izhajali iz Huntingtonovega pojmovanja, ki pravi, da prvi (funkcionalni) imperativ izhaja iz nalog in tega, kako vojska izpolnjuje vojaško-varnostne naloge, drugi (socialni) pa izhaja iz vrednot, kulture in ideologije (Huntington v Jelušič, 1997, 68–69). Iz tega sklepamo, da se legitimnost in legalnost predvsem navezujeta na funkcionalni imperativ. V legitimnosti se kaže, kako je država organizirana, v legalnosti pa, kako uporablja vojaško silo, predvsem do drugih držav in njihovih sil oziroma v

¹⁹⁷ Theodor Winkler, direktor ženevskega DCAF, pomen Kodeksa obnašanja OVSE vidi kot konceptualno orodje za vzpostavitev norm in obnašanja, tako znotraj držav kot tudi med državami na področju varnostnega sektorja, sprememb v njem in v sodobnih povezavah ter aktivnostih. Nastop na letni obravnavi uresničevanja CoC v OVSE, 11. julija 2012 (Šteiner 2012d).

¹⁹⁸ V Natu imajo to vlogo zaveze, sprejete na Natovih vrhunskih zasedanjih ter strateški koncepti, v EU pa dokumenti kot Skupna varnostna in obrambna politika ali Evropska varnostna strategija ter odločitve Sveta Evrope s teh področij.

¹⁹⁹ O uresničevanju Kodeksa obnašanja znotraj OVSE poteka posebna izmenjava informacij med sodelujočimi državami za doseganje preglednosti in krepitev zaupanja ter sodelovanja (OSCE 1994, 22. člen).

²⁰⁰ Naštejmo nekatere: zagotovitev demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami, vključno s parlamentarnim odobranjem proračunskih virov in nadzorom njihove porabe; podrejanje obrambnih in varnostnih sil demokratično in legalno izvoljenemu civilnemu voditeljstvu; uskladitev obrambnih politik in doktrin ter uporabe in opremljanja oboroženih sil, skladno z namenom in poslanstvom; zavezanost vojaškega in drugega obrambno-varnostnega osebja do mednarodnega prava; zagotovitev legalnosti ter preprečitev nezakonite uporabe oboroženih sil; integracija vojaškega in varnostnega osebja v civilno skupnost, vključno s preglednim in konsistentnim civilno-vojaškim dialogom; in ne nazadnje uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vojaško osebje in osebje obrambno-varnostnega sistema. Povzeto po: OSCE (1994).

mednarodnem okolju. Etika pa je, čeprav se nanaša na dejanja, bolj izraz socialnega imperativa, tudi zato, ker kaže etični profil vojaških profesionalcev.

Pri nadaljnjem pojasnjevanju razmerja izpostavimo²⁰¹, da v vojskah obrambno in vojaško pravo, vključujoč mednarodno vojaško in mednarodno humanitarno pravo, delujeta navzven, etika pa navznoter. Ob tem lahko vojaške osebe pridejo celo v nasprotje, saj bi z doslednim spoštovanjem etike lahko kršili pravo in bili deležni pravnih sankcij. Zato je prav, da država poskrbi, da pripadniki njenih oboroženih sil ne postanejo brezbržni izvajalci nalog uničevanja, da se iz vojaških akcij in oboroženih spopadov ne vračajo kot etične razvaline.

Vojaško etiko lahko definiramo kot zbirko ali kodeks kulturno in zgodovinsko pogojenih usmeritev, ki ustrezajo vojakovi vlogi znotraj vojaškega poklica. Velja poudariti, da je vojaška etika samo del etičnega življenja, saj se vojaške osebe soočajo tudi z etičnimi zahtevami drugih družbenih vlog, ki jih opravljajo oziroma v katerih so. Sodobne vojske postavljajo ustrezne etične usmeritve, ki po eni strani pomagajo ohraniti človečnost njihovega delovanja, po drugi pa zavarujejo izvajalce oziroma pripadnike, da ne podležejo pritiskom in se psihično zlomijo ter v skrajnem pogledu postanejo neobvladljivi.

V vojskah se vse pogosteje odločajo za sprejemanje kodeksov vojaške etike, bodisi kodeksov vojaške organizacije bodisi kodeksov vojaške profesije²⁰². Kodeksi vojaške etike praviloma zahtevajo, da se upoštevajo posebne vrednote in ravnanja, tudi takšna, ki jih ne najdemo v širši družbi ali celo v drugih poklicih. Tak primer je vprašanje uporabe sile, ki vključuje tudi ubijanje, česar v marsikaterem drugem kodeksu ne najdemo. Predvsem pa etika ni le izjava zvestobe moralnim normam, saj se ozira na dejanja, ne na besede. Oblikovanje kodeksa vojaške etike tudi ni iskanje seznama skupnih vrednot, ki naj nadomestijo pomanjkljivosti v pravnem redu ali disciplini. Etičnih kodeksov v vojskah zato ne smemo jemati kot še enega v nizu pravil, ki jih je treba upoštevati, temveč kot pripomoček za izpolnjevanje obljub.

Kodeks vojaške etike pomaga prepoznavati tudi značaj vojske. Pri tem ne mislimo zgolj na razmejitve med obrambnim in napadalnim ali okupacijskim in

²⁰¹ Razprava o vojaški etiki, povzeta iz intervjuja z avtorjem v prispevku Kako uresničevati Kodeks vojaške etike SV (Šteiner 2010c, 2–3).

²⁰² Pripadniki Slovenske vojske so 18. julija 2009 dobili Kodeks vojaške etike, ki ga je na podlagi Zakona o službi v Slovenski vojski sprejela Vlada Republike Slovenije. Namen kodeksa je, da se pripadniki Slovenske vojske ravnavajo po določenih etičnih vodilih in načelih. S podpisom izjave, da sprejemajo kodeks, se pripadniki zavezujejo k spoštovanju določb kodeksa, kar je eden od pogojev za služenje v Slovenski vojski (prav tam).

uporniškim značajem vojske, temveč tudi na odnos njenih pripadnikov do uničevanja in maščevanja ter ne nazadnje sovraštva²⁰³ med vpletenimi udeleženci. Vendar pa značaj ne kaže tega, kako vojska opravlja svoje naloge. Zato so potrebni konkretna vojaška dejanja in ravnanja vojaških oseb ter percepcija in presoja izvajalcev kot nosilcev poledic vojaškega delovanja, presoja skozi mehanizme legitimnosti takšnega delovanja in z vidika mednarodnega vojnega in humanitarnega prava ter ne nazadnje percepcija in presoja javnosti.

Kot je bilo že navedeno, se legitimnost in legalnost ter etika v vojaškem delovanju v sodobnih razmerah uresničujejo v dveh okoljih – nacionalnem in mednarodnem. To izpostavljam zaradi različnih rešitev, ki jih imajo države zaradi pristojnosti za preganjanje in sankcioniranje kršitev pravil vojaškega delovanja, pri čemer upoštevamo tudi pravila, določena z mednarodnim vojaškim in mednarodnim humanitarnim pravom. Pri tem imamo v mislih pristojnosti in razmerja med vojaškimi in civilnimi tožilstvi in sodišči ter vprašanja njihove krajevne pristojnosti, pa tudi razmerja do mednarodnega sodišča v Haagu. Dodajmo še, da se praviloma za vsako vojaško operacijo v tujini sprejemajo posebna pravila vojaškega delovanja, ki se uveljavljajo prek pravno zavezujočih meddržavnih sporazumov SOFA²⁰⁴. Praksa sodobnih vojaških operacij se sooča z nekaterimi pojavi, ki niso ustrezno zajeti v mednarodnem vojnem in humanitarnem pravu. Za primer omenimo samomorilca v asimetričnem bojevanju in pirata na mednarodnem morju.

5.5.2 O solidarnostni komponenti sodobnih oboroženih sil

Omenili smo že, da transformacijske spremembe vplivajo na oblikovanje novega strokovnega, pa tudi etičnega profila vojaških oseb. Izvajanje vojaških nalog v sodobnih razmerah zahteva poleg drugačnega etičnega profila vojaškega profesionalca tudi drugačen odnos do humanitarnosti in solidarnosti²⁰⁵. Temeljna vloga sodobnega vojaka je še vedno vloga vojaka bojevnika, ki pa se ravno v funkcionalnem pogledu z načinom izvajanja nalog vedno pogosteje kaže kot mirovnik.

²⁰³ Zelo zgovoren pokazatelj tega je doktrinarno, normativno in praktično uporabljanje izrazov nasprotnik in sovražnik pri pojmovanju ter označevanje nasprotne strani (angl. Opponent-Adversary: Enemy). Gre za pojav dehumanizacije nasprotnika, o čemer tudi Oppenheimer (2006, 269–292). Ta se velikokrat, kot realen ali izmišljen, stopnjuje še z izrazom okupator ali pa dodatno tudi z ideološkimi oznakami nacisti, fašisti, ustaši, četniki ipd.

²⁰⁴ Takšen primer je SOFA, ki je mednarodno priznani medvladni sporazum o statusu sil med državo gostiteljico in državo, ki pošilja sile, ter opredeljuje pravice in privilegije tujih vojaških oseb v skladu z mednarodnim pravom. Predstavlja normativne pogoje, pod katerimi lahko delujejo, vključujoč civilno in kriminalno jurisdikcijo, pa tudi vprašanja, kot so vstopi in izstopi iz države, davčne in poštno storitve ter nadomestila za povzročeno škodo (Mason 2012)

²⁰⁵ Ta del razprave je povzet po avtorjevem prispevku (Šteiner 2011c, 2–6).

To značilnost Jelušič poimenuje profesionalna kultura (1997, 116–117), Dandeker in Gow (2000, 58–60) pa nova vojaška kultura. Sodobne vojske imajo v svojih poslanstvih in nalogah solidarnostno komponento praviloma opredeljeno, vendar zelo različno²⁰⁶.

Sklenemo lahko, da humanitarnost in solidarnost postajata del profesionalne etike poklicnega vojaka, s čimer je ta še bolj zavezan družbi. Seveda pa je treba definiranje in funkcioniranje solidarnosti ter odnos do nje v vojaških organizacijah opazovati veliko širše. Tudi zato bomo v nadaljevanju pojasnjevali solidarnostno komponento sodobnih oboroženih sil. S solidarnostno komponento označujemo tisti del poslanstva in nalog ter delovanja, pa tudi vplivov delovanja na področju solidarnosti²⁰⁷ in humanitarnosti²⁰⁸, ki se pojavljajo znotraj vojaških organizacij, navzven v širšem okolju, pa tudi do njenih pripadnikov. Menimo tudi, da je izraz solidarnostna komponenta primernejši, širši in ustrežnejši od izraza humanitarna komponenta. Solidarnostna komponenta se izraža v dveh vidikih.

Dejstvo je tudi, da vsi elementi te komponente še niso normativno določeni ali drugače instrumentalizirani. Vojske se v pogledu solidarnosti namreč uporabljajo kot orodje za izkazovanje pripravljenosti držav za pomoč in kot mehanizem solidarnosti med državami, predvsem pa za pomoč in podporo prebivalstvu svoje države. Vse to je prvi vidik, drugi pa se kaže znotraj vojaške organizacije, v kateri se zaradi visoke stopnje soodvisnosti posameznika do vojaške skupnosti srečamo še s tovarištvom in solidarnostjo med pripadniki ter z njihovo pripravljenostjo za medsebojno pomoč.

Glede na to, kako se uporabljajo vojske, je z vidika solidarnostne komponente sodobnih oboroženih sil treba najprej omeniti tisto, ki se kaže pri delovanju vojske v nacionalnem in večnacionalnem okolju, torej govorimo o solidarnostni komponenti v nacionalnem okviru ter v mednarodnem okolju. Oboje lahko poimenujmo kot funkcionalni vidik solidarnostne komponente vojske, saj vsebuje tako politično kot vojaško stran funkcije in namena uporabe vojaških struktur ter zmogljivosti. Vidik solidarnosti se pri tem izraža v različnih pojavnih oblikah, pri uporabi v nacionalnem okolju predvsem v obliki vojaškega prispevka k zaščiti in reševanju (v Sloveniji kot

²⁰⁶ Slovenska vojska ima to določeno v 37. členu Zakona o obrambi z opredelitvijo podpore sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, kar se poimenuje tudi kot sodelovanje pri zaščiti in reševanju, poleg tega pa tudi v svojem Kodeksu vojaške etike.

²⁰⁷ Solidarnost je v SSKJ opredeljena kot: 1. podpiranje, odobravanje ravnanja ..., 2. pripravljenost za medsebojno pomoč, sodelovanje ..., 3. zavest skupnosti, medsebojne povezanosti posameznikov ... (SAZU 2000, 1263).

²⁰⁸ Humanitaren je v SSKJ opredeljeno kot: 1. human, dobrodelen: humanitaren človek; ustanova ima humanitaren značaj; humanitarna dejavnost (SAZU 2000, 288).

podpora sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami) ter kot pomoč drugim državnim organom²⁰⁹, in sicer takrat, ko je njihovo delovanje povezano s humanitarnimi ali solidarnostnimi akcijami, v večnacionalnem okolju pa z aktivnostmi humanitarne asistence²¹⁰ in drugimi oblikami v različnih vrstah operacij, v katerih so prisotni humanitarni ali solidarnostni elementi ali dejavnosti.

Poleg tega, je treba omeniti še tiste pojave in oblike, ki se kažejo navznoter, v organizaciji in med njenimi pripadniki. Imenujmo jih socialni vidik solidarnostne komponente. Ta vidik je pomemben zaradi vpliva, ki se kaže v naravi sodobnih vojsk in profila vojaških profesionalcev, zlasti tistih, ki so vojaške naloge s solidarnostnim ali humanitarnim poslanstvom opravljali bodisi v domačem nacionalnem okolju ali še posebno v mednarodnem kriznem okolju. Povedano drugače: vojaški profesionalec, ki je bil angažiran v bojni operaciji, se po njej opazno drugače vede kot tisti, ki je bil v nalogah s solidarnostnim ali humanitarnim poslanstvom. Slednji pridobljenih izkušenj ne prinaša le v svoje delovno oziroma vsakdanje vojaško okolje, temveč tudi v svoje življenjsko okolje in velikokrat v prostočasne dejavnosti. Če je ponovno napoten v mednarodno operacijo ali misijo, poskuša svoje solidarnostno in humanitarno poslanstvo nadgraditi in temu prilagoditi svoje ravnanje. V resnici se ob tem tudi bolj izpostavlja nevarnostim, ker je bolj odprt do okolja, v katerem deluje, in manj pozoren na nevarnosti, ki smo jim priča pri delovanju v kriznih okoliščinah (Forster in drugi 2003, 1–19, ter Juvan in Vuga 2011).

Sklenimo: pri funkcionalnem vidiku solidarnostne komponente govorimo o uporabi vojske in njenih pripadnikov za solidarnostne in humanitarne naloge, pri socialnem vidiku pa gre za tisti vidik solidarnosti, ki izraža njene temeljne elemente: razumevanje razmer in sočutje, sodelovanje in pripravljenost za medsebojno pomoč, vključno z materialno podporo.

Opisani socialni vidik solidarnostne komponente prispeva k preoblikovanju socialnega profila vojaškega profesionalca, zato ima ta še eno dimenzijo, ki se prav tako kaže navznoter, v vplivih na solidarnostno delovanje v vojaški organizaciji. Večina profesionalnih vojsk v svojih vrednotah prisega na tovarišstvo (angl. Comradeship ali nem. die Kameradschaft). Tovarištva, ki ga definiramo kot jedro notranje povezanosti

²⁰⁹ Pri tem je treba omeniti tudi nevladne organizacije.

²¹⁰ Izraz humanitarne asistence je uveljavljen znotraj OZN in Nata. Slovenska Vojaška doktrina (Furlan in drugi 2006, 94) uporablja izraz humanitarna pomoč: »Humanitarna pomoč je usmerjena v zagotavljanje prehrane, vode, bivališč in v druge dejavnosti za vzpostavitev normalnega življenja prebivalstva.«

in trdnosti (Kodeks vojaške etike SV 2009, točka 8), ne smemo enačiti s solidarnostjo, čeprav sta zelo povezana²¹¹. Poleg tovarištva vojaški kodeksi vsebujejo tudi druga določila²¹², ki spodbujajo medsebojno solidarno vedenje in delovanje vojaških profesionalcev ter vojaških enot. Navedeno se v praksi, tudi zaradi visoke stopnje soodvisnosti posameznika od vojaške skupnosti, velikokrat kaže ravno v odnosih med vojaškimi profesionalci in v aktivnostih solidarnostne narave. Ugotavljamo, da se socialni vidik solidarnostne komponente najprej izraža navznoter, pri posameznikih in vojaški organizaciji, nato pa se prek njih širi tudi navzven, na družbeno okolje.

5.5.3 Sklep o transformacijskih značilnostih in spremembah v luči legitimnosti, legalnosti in vojaške etike ter solidarnostne komponente sodobnih vojsk

Uresničevanje transformacijskih sprememb je zelo odvisno od pravnega okvira, saj transformacijska paradigma temelji na legitimnosti in legalnosti sprememb. Veliko sprememb izhaja iz vedno višjih pravnih standardov. Soočeni smo tudi s spreminjanjem značaja sodobnih vojsk in etičnih profilov njenih pripadnikov. V obravnavi smo ugotavljali, kako sta povezana in soodvisna obrambno-vojaško pravo in vojaška etika. Ugotavljali smo, da obrambno-vojaško pravo deluje navzven, etika pa navznoter. Pravna ureditev je pogosto zunanji vir etike, razlikujeta pa se po mehanizmih sankcioniranja, zlasti takrat, ko se želi z vojaškimi kodeksi vplivati na ravnanja posameznikov oziroma jih spremeniti brez pravnega sankcioniranja. Velikokrat spremembe na pravnem področju niso dovolj, če ne dosežejo tistih, ki so udeleženi v njih ali so jim namenjene. V tem pogledu imajo tako legitimnost kot tudi legalnost in etika skupen izziv v zagotavljanju poznavanja in razumevanja na strani upravljavcev, vodij in drugih pripadnikov normativnih in etičnih določil ter upoštevanja tega pri njihovem ravnanju.

Ponovimo že povedano, da transformacijske spremembe potrebujejo legitimen okvir in morajo potekati legalno. Na globalni ravni smo soočeni s spodbujanjem mednarodnega sodelovanja, krepitvijo legitimnosti in legalnosti ter sprejemanjem mednarodnih pravnih norm. Mehanizmi za spodbujanje pa so v glavnem politični in potekajo v obliki političnih zavez in volje držav kot mednarodnih subjektov. Zato smo pojasnili primer politično zavezujočega Kodeksa obnašanja OVSE, ki kot konceptualni

²¹¹ Osmo točko Kodeksa vojaške etike opredeljuje: »Pripadniki Slovenske vojske so dobri, zanesljivi, rahločutni in zaupanja vredni tovariši. Zato svojih sotovarišev nikoli ne puščajo samih v stiski.« V šesti točki pa še: »Zavedajo se, da je življenje človeka najvišja vrednota.«

²¹² Vojaška doktrina (Furlan in drugi 2006, 18) kot vrednote Slovenske vojske opredeljuje: čast, lojalnost, tovarištvo, pogum in predanost ter kot temeljno skupno vrednoto domoljubje.

okvir spodbuja in zavezuje države k spreminjanju ter doseganju standardov na področju politično-vojaških vidikov varnosti in človekovih pravic, ki presegajo tranzicijske okvire.

Ugotavljali smo tudi, da profesionalizacija vojske v svojem funkcionalnem in strukturnem vidiku zahteva profesionalno etiko. V sodobnih vojskah se vzpostavljajo višji etični profili obnašanja in v ta namen predpisujejo etični kodeksi vojaških organizacij oziroma vojaškim profesionalcem prepuščajo, da legitimno in skladno s splošnimi etičnimi normami države sami oblikujejo in določajo kodekse svoje profesije. Organizacijski kodeksi ponekod podležejo normativnemu sankcioniranju ali pa se mehanizem sankcioniranja uveljavlja prek častnih razsodišč.

Izpostaviti je treba, da je sprememba etike v vojskah celosten proces, ki povezuje normativne spremembe, izobraževalne procese, medsebojne odnose, metode oblikovanja bojne morale in timskega duha, kar se vse odraža v etičnih profilih in značajih sodobnih vojsk. K temu je treba dodati še dve stvari, prva je v rešitvah, kako sodobne vojske pravno sankcionirajo neželjeno ravnanje vojaških oseb znotraj organizacije ter v vojnem in drugem vojaškem delovanju, druga pa je v sprejemanju in ugledu vojske v javnosti, ki je tesno povezana s prvo, čeprav je javna podoba vojske veliko širša dimenzija.

Usposabljanje in izpopolnjevanje s področja etike in legitimnosti postajata pomemben del vojaškega izobraževanja in šolanja in se poleg oblikovanja etičnega profila uporabljata tudi kot preventiva pred neetičnim obnašanjem, dejanji vojaških profesionalcev ter za doseganje humanitarnosti. Posebno je treba izpostaviti priprave za sodelovanje v mednarodnih operacijah in misijah, in sicer na področju normativne urejenosti delovanja in etične priprave udeležencev, ali bolje, na pripravljanje za soočenje z vojaško etiko v praksi in z etiko okolja ter skupnosti, v kateri bodo delovali.

Glede vprašanja, ali spreminjanje vloge vojsk in uporabe vojaške sile ter druge spremembe, ki jih prinaša transformacija, zahtevajo tudi spremembe normativne urejenosti, je odgovor z nacionalne ravni pritrdilen. Z vidika mednarodnega prava pa obstaja vprašanje, ali mednarodno pravo ni dovolj univerzalno, da bi odgovorilo na spremembe, ki jih prinaša transformacija. Pri tem namreč obstajata dve vrsti pogledov: (1) da je mednarodno pravo dovolj univerzalno in ga je treba le primerno uporabljati in (2) da ga je treba spreminjati in prilagajati spremembam, kar se je skozi zgodovino

tudi ves čas dogajalo²¹³. S tem pa se vračamo k našemu izhodiščnemu vprašanju o povezanosti in soodvisnosti transformacijskih sprememb z legalnostjo in legitimnostjo.

Posebej smo se dotaknili spreminjanja solidarnostne komponente sodobnih oboroženih sil, tako v njenem funkcionalnem kot socialnem vidiku. Pri funkcionalnem vidiku smo omenjali uporabo vojske oziroma njenih zaposlenih za humanitarne in solidarnostne naloge, za katere ne nazadnje kot vojaški profesionalci prejmejo tudi plačilo. Pri socialnem vidiku pa smo izpostavili tisti vidik solidarnosti, ki izraža njene temeljne elemente: razumevanje razmer in sočutje ter sodelovanje in pripravljenost za medsebojno pomoč, vključno z materialno podporo. Ugotovili smo, da gre za pomembne spremembe funkcionalnega vidika solidarnostne komponente v vojaškem delovanju ter za spreminjanje socialnega vidika, ki se nanaša na pripadnike vojske in tako imenovano notranjost vojaške organizacije. Pri tem tako v nacionalnem okolju kot v vojaških dejavnostih v mednarodnih operacijah in na misijah humanitarna pomoč in solidarnostne aktivnosti ter prispevki k zaščiti in reševanju prebivalstva na ogroženih ali nevarnih območjih zavzemajo posebno mesto. Ob tem so vojaške aktivnosti in formacije vedno pogosteje nosilci celostnega pristopa, pri čemer je vojaška stran velikokrat le organizacijski ali celo funkcionalni okvir, ki lahko, zlasti v mednarodnem okolju, zagotovi učinkovito delovanje ali povezovanje različnih subjektov, vključujoč mednarodne humanitarne in druge nevladne človekoljubne organizacije.

V dejavnosti sodobnih vojsk sta prisotna oba vidika solidarnostne komponente, funkcionalni in socialni, ki tako bodisi neposredno, prek humanitarno-solidarnostnih dejavnosti, bodisi posredno, prek vplivov na pripadnike vojske in njihove povezave s civilnim okoljem, delujeta navzven in navznoter. Solidarnost je tudi vedno bolj del profesionalne etike vojaškega profesionalca, s čimer je ta še bolj zavezan družbi.

²¹³ O tem tudi na Regionalni mednarodni delavnici o izboljšanju zaščite civilistov pod mednarodnim humanitarnim pravom, 21. in 12. februarja na Dunaju, v organizaciji avstrijske in norveške vlade (Co-Chairs' Summary Regional Workshop).

5.6 Merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb – pristopi in metodologije

Konec hladne vojne in pojavi postindustrijske družbe prinašajo še eno pomembno spremembo. To v študiji o merjenju nacionalne moči v postindustrijski eri izpostavljajo Tellis in drugi (2000, xi–xiii), ko navajajo, da so se transformirale tudi tradicionalne osnove moči ter posledično pristopi in metode k njenemu merjenju. Pri tem spremembe niso vodile le v smer celovitejše in podrobnejše obravnave elementov nacionalne moči ter posebno vojaških pridobitev in sredstev, temveč tudi k spremenljivkam, kot so sposobnost za inovacije, trdnost družbenih institucij ter kakovost znanstvene baze. Ko Tellis in drugi omenjajo transformacijo pri pojmovanju nacionalne moči, mislijo na drugačno in širše razumevanje zmogljivosti, pa tudi na izboljšave in napredek pri orodjih, ki merijo tri njena posebna področja: nacionalne vire, njihove nacionalne učinke in vojaške zmogljivosti (prav tam).

Najprej izpostavimo, da v mednarodnem in tudi v nacionalnih okoljih še niso razvite posebne metodologije za merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb, čeprav obstaja kar nekaj primerov obravnav ter pristopov k tem vprašanjem. Najpogosteje se za prikazovanje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb uporabljajo pristopi in orodja za ocenjevanje vojaške moči ter prikazovanje strukturnih značilnosti vojsk. Ti pristopi lahko vključujejo številne odgovore tudi v povezavi s kazalniki transformacije, čeprav prednostno niso usmerjeni v transformacijske značilnosti in spremembe. Poleg tega so pristopi in metodologije v državah, v katerih se intenzivno ukvarjajo s transformacijskimi aktivnostmi in spremljajo njihove pojavne oblike, prej zaviti v skrivnosti in varovanje tajnih podatkov, kot pa javno dostopni. Tudi znanstvena in strokovna javnost na tem področju še ni dosegla ključnega preboja pri uveljavljanju metodologije za svoje potrebe.

V iskanju odgovorov na vprašanja, kako meriti transformacijske značilnosti in spremembe, bomo poleg že omenjene preobrazbe pri pristopu k merjenju predstavili še ugotovitve iz proučevanja že znanih primerov spremljanja in merjenje kazalnikov vojaške moči. Poleg študije o metodologiji merjenja nacionalne moči, ki jo je razvila korporacija RAND, bomo predstavili še Natov pristop k pregledu obrambnega planiranja in zmogljivosti ter ugotavljali, če je že prilagojen spremembam. Zatem bomo predstavili še znanstveno-strokovni pristop britanskega IISS, ki je znan po svoji študiji *The Military Balance*. Pri tem se bomo osredotočili na vsebine in elemente, ki kažejo

transformacijske značilnosti in spremembe v povezavi z mednarodnimi operacijami in misijami. Temu bomo dodali še pristop in metodologijo iz projekta Transformacija obrambnih politik in sistemov Obramboslovnega raziskovalnega centra na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Pri vseh štirih primerih, ki smo jih proučevali in jih obravnavamo, kljub obsežnosti navajamo tudi preglede vsebin in elementov oziroma spremenljivk, da bi prikazali širino in obseg ter razlike v pristopu k merjenju.

5.6.1 Transformacija pri merjenju transformacijskih značilnosti in sprememb

Merjenje je postopek za dodeljevanje simbolov, črk ali števil empiričnih lastnosti spremenljivk po določenih pravilih²¹⁴. Pri tem so pravila za dodeljevanje oznak lastnosti spremenljivk zelo pomembna sestavina merjenja, saj slaba pravila vodijo k rezultatom brez pomena²¹⁵. Tudi Hallett (Hallett v Jasper, 2009, 212) pravi, da podroben seznam temeljnih značilnosti vojaških struktur, tako kot so razvite, organizirane, usposobljene in opremljene, lahko služi kot podlaga za merjenje stopnje transformacijskih sprememb. Merimo variable in indikatorje sprememb, konceptov, hitrosti, ponovljivosti in drugih gibanj. Toš in Hafner-Fink (1998, 85) poimenujeta variable tudi s kazalci. SSKJ (SAZU 2000, 391) opredeljuje besedo kazalec in kazalnik²¹⁶ kot izraz, s katerim razumemo številčni ali drugi podatek, ki kaže stanje ali nakazuje razvoj kakega pojava, oziroma, kar napoveduje ali kaže stanje ali nakazuje razvoj česa.

Omenili smo že pojav, ki ga lahko imenujemo tudi kot transformacijo pri merjenju transformacijskih značilnosti in sprememb in se nanaša na drugačne pristope, do katerih prihaja pri merjenju nacionalne moči v obdobju, ki je staro toliko kot transformacijska paradigma. S tem v zvezi Tellis in drugi (2000, 5) opozarjajo še na vprašanja, ki se dotikajo razumevanja in vsebine nacionalne moči glede na tehnične in socialne spremembe. Izpostavljajo, da je povsem jasno, da nove tehnologije, vključujoč tiste z informacijskega področja, generirajo zelo pomembne spremembe pri tradicionalnih osnovah nacionalne moči in tudi pri običajnih kazalnikih, ki so se uporabljali za njihovo merjenje.

Dodati je treba še tri različne pristope k opredeljevanju nacionalne moči. Prvi je pristop, ki upošteva vire in obravnava predvsem njihovo razporeditev, drugi upošteva možnosti in strategije uporabe virov, tretji pa strateški značaj, ki se kaže v izhodih.

²¹⁴Povzeto po: Measurement – Operational Definitions.

²¹⁵Toš in Hafner-Fink (1998, 75) pravita, da se merjenje začne s preoblikovanjem pojmov v variable.

²¹⁶Izraz kazalnik bomo uporabljali tudi v naših obravnavah.

Nadalje Tellis in drugi (prav tam, 13–14) navajajo značilnosti posameznih pristopov, njihovo pojavnost in poglede na preseganje njihovih pomanjkljivosti. Poudarjajo vedno pogostejšo in bolj izstopajočo preusmeritev v izhode. Ti se bolj kot na obseg zmogljivosti nanašajo na oceno, ali se z njimi lahko uresničijo postavljeni cilji in dosežejo želeni izhodi. Pri tem se moč kot rezultat ne kaže toliko v obsegu zmogljivosti neke entitete ali vložkov, ki predstavljajo moč, oziroma v kontekstu, v katerem so bili sprejeti ukrepi za uporabo, temveč – in bolj preprosto – od ocene, ali subjekt uresniči zelene cilje in izhode, zaradi katerih je začel uporabljati moč (prav tam, 15).

Zato Tellis in drugi (2000, 19) opozarjajo tudi na nujnost revizije ogrodja za ocenjevanje nacionalne moči. Za merjenje predlagajo uporabo več variabel (izvirno *Multi Variable Approaches*), ki bodo vključevale tudi drugačne poglede na merjenje nacionalne moči in njeno vlogo, razmerje med ekonomskimi inovacijami, vojaškimi zmogljivostim in prevlado, pa tudi drugačen pristop k merjenju nacionalnih virov²¹⁷, nacionalne uspešnosti²¹⁸ in neotipljivih oziroma ideoloških virov (prav tam, 28–33).

Predstavljeno pa ne vključuje vseh odgovorov o tem, kako meriti transformacijske značilnosti in spremembe. Pri pojasnjevanju, kako meriti transformacijski napredek in pomembnost, se Alberts (2003, 79–91) sklicuje na različne dimenzije organizacije²¹⁹ in izpostavlja merjenje gibčnosti (angl. Agility). To opredeli kot lastnost organizacije ali posameznika, ki ima sinergične značilnosti robustnosti, fleksibilnosti, inovativnosti, prilagodljivosti in odzivnosti (prav tam, 84). Dodajmo temu, da gre pri merjenju transformacije obrambno-vojaških sistemov še vedno za merjenje njihove moči, zlasti v povezavi z multiplikatorji te moči, vendar tudi za merjenje sprememb in njihove dinamike. To so posebnosti za oblikovanje univerzalne metodologije, ki vključuje merjenje kazalnikov nacionalne in znotraj nje tudi vojaške moči ter transformacijskih značilnosti in sprememb.

5.6.2 Randova raziskava o metodologiji merjenja nacionalne moči

V odsotnosti posebne metodologije za merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb ter ob upoštevanju omejitev posameznih merskih instrumentov predstavljamo najprej posebno raziskavo ameriške korporacije RAND. V delu

²¹⁷V nacionalne vire uvrščajo tehnologijo, podjetja in gospodarski sektor, človeške vire, finančne vire in fizične vire, povezane s hrano in vodo, energijo, surovinami ter kritičnimi rudninami (prav tam, 53–90).

²¹⁸V nacionalno uspešnost (angl. National Performance) štejejo: zunanje sile (ogrožanje državnih interesov in političnih ciljev), državne strukture, in sicer vladajoče, politične in socialne (prav tam, 91–92).

²¹⁹Navaja štiri: (1) naloge, (2) okolje, (3) koncepte in (4) poslovno ali funkcionalno stran (prav tam, 79).

Measuring National Power in the Postindustrial Age (Tellis in drugi 2000) so predstavljeni rezultati raziskave in predlogi za spremembe v pristopu in metodologiji merjenja nacionalne moči. Raziskava prinaša pomembno analitično ogrodje, ki obenem kaže na pristop, ki je uporabljen tudi v praksi.

Obravnavana metodologija merjenja nacionalne moči obsega tri sestavine nacionalnih sposobnosti (prav tam, 22): (1) nacionalne vire, (2) nacionalno uspešnost in (3) vojaške zmogljivosti²²⁰. V našem proučevanju nas zanima predvsem merjenje vojaških zmogljivosti kot sestavine merjenja nacionalne moči²²¹. Randova raziskava se osredotoča na sestavine učinkovite vojaške sile in konceptualne opredelitve te učinkovitosti. Pri tem posebej obravnava in analizira (a) strateške vire²²², (b) uporabo zmogljivosti²²³ in (c) bojno sposobnost²²⁴. Ta sestavina je tudi najbolj zahtevna in celovita, saj se nanaša na strateške vire in njihovo pretvorbo strateških virov, s katero se multiplicirajo tudi učinki vojaške moči. Vsebine in elemente za merjenje vojaških zmogljivosti predstavljamo tudi v tabeli 5.1²²⁵.

²²⁰Za primerjavo dodajmo, da Loo (2012) to označuje kot vojaško moč, strateško učinkovitost in bojno moč – v smislu, vsi trije koncepti so enaki.

²²¹Pri tem povzemajo Partea (prav tam, 133), po katerem vojaška moč kaže in uresničuje moč države na različne načine, ki je eden izmed elementov oblikovanja politične moči in njenega stalnega značaja.

²²²V strateške vire vključujejo tako nacionalne finančne, človeške, fizične in tehnološke vire kot tudi pojave njihove oblastne uporabe (prav tam, 136).

²²³Z uporabo zmogljivosti (angl. Conversion Capability) opredeljujejo pretvorbo razpoložljivih virov v učinkovite vojaške zmogljivosti, kar se dosega s strategijami, doktrinami, organizacijo, usposabljanjem in urjenjem ter inovacijami, pa tudi z mednarodnim sodelovanjem (prav tam, 145).

²²⁴Izvorni naziv v viru je *Combat proficiency*, ki pa ga Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar (Brinc in drugi 2006) nima. V slovenskem okolju se uporablja tudi izraz bojna pripravljenost, ki pa se v angleščini prevaja v *Combat readiness* (prav tam).

²²⁵Vsebine in elemente v tretjem delu preglednice smo prilagodili za nadaljnje proučevanje in primerjave v Natovem okolju in se tako izognili opredelitvam v izhodiščnem dokumentu, zlasti tehničnemu vidiku bojnih sredstev in sistemov, ki jih imajo v glavnem le ZDA.

Preglednica 5.1: Vsebine in elementi za merjenje vojaških zmogljivosti v Randovi študiji

Del	Vsebine	Elementi – variable
I. STRATEŠKI VIRI		
	1. Obrambni proračun:	<ul style="list-style-type: none"> • skupni obseg, • deleži v BDP, deleži v proračunu države, • razporeditev po namenu uporabe, • razporeditev po strukturi obrambno-vojaškega sistema ali po vojaških zvrsteh, • gibanja obrambnih izdatkov in analize tega, • doseganje državnih zavez o obrambnih izdatkih.
	2. Osebj:	<ul style="list-style-type: none"> • pokazatelji obsega in deleži ter gibanja, • pokazatelji funkcionalne strukturiranosti, • pokazatelji socialne strukturiranosti, • pokazatelji usposobljenosti in kompetenc.
	3. Vojaška infrastruktura:	<ul style="list-style-type: none"> • obseg infrastrukturnih zmogljivosti, • razporeditev po kategorijah in namenih, • razporeditev po strukturi obrambno-vojaškega sistema ali po vojaških zvrsteh, • zadostnost in funkcionalnost infrastrukture za usposabljanje in urjenje, • kakovost infrastrukture in primerljivost z drugimi državami, • zaščitenost vojaške infrastrukture.
	4. Raziskovalno-razvojne vojaške institucije ²²⁶ :	<ul style="list-style-type: none"> • število institucij, • razporeditev po tipih in namenih institucij, • razporeditev po strukturi in vojaških zvrsteh. • kakovostna primerjava s sorodnimi institucijami.
	5. Obrambna industrijska baza:	<ul style="list-style-type: none"> • struktura, obseg in število podjetij ter njihova kakovost, • zmogljivosti in obseg proizvodnje ter stopnja samozadostnosti in zmožnosti za zagotovitev potreb, • povezanost in soodvisnost industrije, • razmerje med vojaškimi in civilnimi programi, • ranljivost in šibkost industrije.
	6. Stanje nacionalnega vojaštva in podpora bojnim zmogljivostim:	<ul style="list-style-type: none"> • stanje in podpora nacionalnemu vojaštvu, • zadostnost nacionalne podpore glede na potrebe vojaških zvrsti ali rodov in služb, • opremljenost z opremo za izvidovanje, nadzor in izbor ciljev, • opremljenost z integriranimi sistemi za upravljanje bojevanja in poveljevanje, • opremljenost s sodobnimi bojnimi sistemi, • razpoložljivost in zmogljivosti jedrskega, kemičnega in biološkega orožja ter možnosti

²²⁶Vključuje vojaške ali bojne raziskovalne, razvojne in eksperimentalne institucije (RDT&E).

	<p>uporabe,</p> <ul style="list-style-type: none"> • gibljivost, integriranost in zaščiteno logističnih sistemov, vzdržljivost in zadostnost rezerv.
II. UPORABA ZMOGLJIVOSTI	
1. Ogrožanja in strategije:	<ul style="list-style-type: none"> • ogrožanja in realne zmogljivosti nasprotnikov, • nacionalne strateške prioritete in stališča, • zunanjepolitični cilji in prioritete, • zgodovinska pot in kontinuiteta, • strateški in doktrinarni dokumenti in stališča ter operativne zahteve, • alternative in odnos do virov, • vključenost v zaveznitva in stališča, • stališča do prispevka k mednarodnemu miru in stabilnosti, • zadostnost nacionalnih vojaških sil in stališča ter možnosti za njihovo povečanje.
2. Civilno-vojaške strukture in razmerja:	<ul style="list-style-type: none"> • model in struktura civilno-vojaških razmerij, • značilnosti (civilnega in parlamentarnega) nadzora, • voditeljstvo, • odnos do zagotovitve financiranja, nadzora opremljanja in nabav, • birokratski vpliv na notranje organizacijske enote obrambno-vojaškega sistema.
3. Mednarodno vojaško sodelovanje:	<ul style="list-style-type: none"> • stališča in odnos do mednarodnega vojaškega sodelovanja, • značaj in obseg ter oblike sodelovanja, • vojaška prisotnost in sodelovanje v tujini, • sodelovanje v združenih programih izobraževanja in usposabljanja ter vajah, • izobraževanje in usposabljanje v tujini, • učinkovitost ter vplivi izobraževanja in usposabljanja v tujini.
4. Doktrine, vojaško izobraževanje in usposabljanje, organizacijska struktura:	<ul style="list-style-type: none"> • primernost glede na operativne zahteve, • primernost glede na potrebe in zahteve zvrsti, rodov in služb, • zadostnost vadbenih in stvarnih sredstev za bojno usposabljanje in urjenje, • značilnosti sistema izobraževanja in usposabljanja ter njegova optimalnost, • integriranost doktrin, izobraževanja in usposabljanja ter organiziranosti.
5. Zmožnosti vojaških sil za inovacije:	<ul style="list-style-type: none"> • okolje, nameni in omejitve, • potenciali in zmožnosti vojaških sil za inovacije, • prizadevanja za učinkovitost in racionalnost, • predhodni neuspehi, • proizvodni šampioni in dosežki.

III. BOJNA SPOSOBNOST	
1. Sistem bojne sposobnosti (pripravljenosti):	<ul style="list-style-type: none"> • struktura nacionalnega sistema in primerljivost, • stanje pripravljenosti in sposobnosti, • odnos do bojnih kompetenc.
2. Sistem ocenjevanja bojne sposobnosti:	<ul style="list-style-type: none"> • metodologija ocenjevanja, • uveljavitev standardov (CREVAL, TACEVAL²²⁷).
3. Sposobnost za vključitev v celotni obseg operacij:	<ul style="list-style-type: none"> • pripravljenost in sposobnost izvajanja celotnega spektra bojnih operacij, • omejitve in pomanjkljivosti, • pripravljenost in sposobnost izvajanja operacij v podporo miru in drugih mirovnih operacij.
4. Bojne zmožnosti sistemov:	<ul style="list-style-type: none"> • tehnološki okvir bojnih zmožnosti sistemov, • dopolnjevalne zmožnosti (DOTMLPF²²⁸).

Vir: Povzeto po opredelitvah v Tellis in drugi (2000, 133–178).

5.6.3 Natov pristop k pregledu obrambnega planiranja in zmogljivosti

Natov pristop je povezan s procesom obrambnega planiranja, kar smo že predstavili v podpoglavju 4.6. Pri tem so bile po sprejetju novega Natovega strateškega koncepta (2010) uveljavljene nekatere spremembe in prilagoditve. Zavezništvo ocenjuje napredek na področju obrambnega planiranja in zmogljivosti s posebnimi postopki in metodologijo v peti fazi procesa obrambnega planiranja, ki je namenjena evalvaciji uspešnosti držav pri uresničevanju zastavljenih paketov zmogljivosti, in sicer s postopki pregleda obrambnega planiranja in zmogljivosti²²⁹. Pregledi in poročila se pripravljajo vsaki dve leti po posebno oblikovanem vprašalniku, ki ga izpolnjujejo članice, posebni zavezniški organi pa ga proučijo in potrdijo na posebnem odboru Nata ter pripravijo poročilo o stopnji implementacije ciljev zmogljivosti.

Izpostavimo posebnosti Natovega pristopa. Prva je ta, da gre za ocenjevanje napredka na področju obrambnega planiranja in zmogljivosti, ki se izraža v posebnem celovitem poročilu. To vključuje tako javno dostopne podatke kot tudi analitične ugotovitve, povezane z merjenji na določenih področjih, ter ocene stanja. Slednje izražajo napredek, odstopanja in dinamiko doseganja sprememb ter različnih razvojnih ciljev, tudi transformacijskih. Druga posebnost je povezana s tem, da se pri tem

²²⁷ Gre za oznaki dveh uveljavljenih metodologij merjenja bojne sposobnosti v državah Zavezništva. Pri tem se CREVAL uporablja za kopenske sile, TACEVAL pa se uporablja za zračne sile.

²²⁸ Oznaka za doktrino, organizacijo, urjenje, opremo, voditeljstvo, osebje in objekte.

²²⁹ Do leta 2010 so se uporabljali vprašalniki o obrambnem planiranju (DPQ), zatem pa vprašalniki za pregled obrambnega planiranja zmogljivosti (angl. Defence Planning Capability Review – DPCR). Ustrezen prevod je pregled obrambnega planiranja zmogljivosti, vendar vsebina pokaže, da gre za širši pregled obrambnega planiranja in zmogljivosti (Nato Defence Planning Process).

uporablja posebna metodologija za preglede in poročanje, ki je dostopna članicam Zavezništva ter članicam Partnerstva za mir. Metodološko je Natov pristop prilagojen procesu ocenjevanja in podoben tistemu, ki smo ga opisovali v primeru Randove raziskave, čeprav so opazne razlike v strukturi in nekaterih poudarkih. Poleg ocen so širši javnosti nedostopni tudi zbrani podatki²³⁰, kar je precejšnja ovira za znanstveno proučevanje. Tretja posebnost pa se nanaša na ugotovitev, da vprašalnik, ki se uporablja za ocenjevanje, še ne vključuje vseh vprašanj, ki bi dajala celovite odgovore o transformacijskih značilnostih in spremembah, zlasti o tistih, ki so zgolj nacionalnega značaja.

Za naše proučevanje smo tako lahko uporabili zgolj ogrodje iz vprašalnika o obrabnem planiranju iz leta 2004 (Nato 2004), s katerim pa v preglednici 5.2 lahko prikažemo strukturo in vsebine z elementi, ki jih vključuje Natov pristop.

Preglednica 5.2: Vsebine in elementi v Natovem vprašalniku o obrabnem planiranju

Del	Vsebine	Elementi – variable
I. SPLOŠNI DEL		
	I. A Obrabno planiranje in obrabna politika	Obrabna politika: <ul style="list-style-type: none"> • splošne opredelitve obrabne politike, • spremembe v obrabni politiki in politične ter vojaške posledice sprememb, • politični, finančni in vojaški temelji obrabnega planiranja, • vplivi na nacionalno varnost in spremembe, • strateški pregledi obrambe in spremembe v ciljih, prioritetah in zmogljivostih, • razmerje med nacionalno obrabno politiko in zavezniškimi strategijami in dokumenti, • povzetek perspektiv in sprememb o stanju vojaških zmogljivosti in nacionalnih planih glede financiranja in investiranja. Srednjeročni obrabni plani: <ul style="list-style-type: none"> • celovit pogled, • spremembe v odnosu na predhodno poročanje, • prihodnje spremembe in vplivi. Premestljivost sil: <ul style="list-style-type: none"> • politika sodelovanja in prispevkov v operacijah,

²³⁰Države članice se prostovoljno odločajo, katere informacije in kateri deli poročil bodo dostopni javnosti. Do uveljavitve sprememb leta 2009 so bili pregledi obrabnega planiranja (angl. Defence Planning Survey) pogosto delno ali v celoti dostopni javnosti. V primerih, ko se države za to odločijo, dovolijo dostop za omejene dele poročil ali povzetke (primer predstavitve norveškega povzetka (Document C-M(2011)0069 (NO-Overview)); angleški primer obveščanja javnosti (NATO Planning Questionnaire (Group Response)), poljski primer obveščanja javnosti iz leta 1999 (Ananicz 1999) in slovenski primer obveščanja javnosti iz leta 2001 (Defence/Military Issues). Po letu 2010 je odprtost poročil za javnost prej izjema kot pravilo.

	<ul style="list-style-type: none"> • sposobnost sil za sodelovanje v celotnem spektru zavezniških operacij, • stopnje pripravljenosti bojnih sil za sodelovanje v operacijah z omejitvami (geografskimi, pravnimi ali strateškega transporta), • stopnje pripravljenosti sil za bojno podporo in podporo bojnemu delovanju za sodelovanje v operacijah z omejitvami, • nacionalna sposobnost za zagotavljanje premeščanja. <p>Razpoložljivost nacionalnih sil:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razpoložljivost bojnih sil za delovanje zunaj nacionalnega ozemlja (odstotki glede na stalno in rezervno strukturo), • razpoložljivost in razmerja pri drugih silah, • vzdržljivost sil zunaj nacionalnega ozemlja, • pregled skupnega prispevka in razpoložljivosti. <p>Večnacionalne formacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tipi sestav – formacij, namen, velikost, pripravljenost, • obseg nacionalnega prispevka, • vloga v Zavezništvu, EU itn., • logistična zagotovitev in sporazumi za te sile. <p>Natove odzivne sile – NRF:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nacionalna podpora in prispevek, • odnos do stroškov za te sile v fazi pripravljenosti ali angažiranja v operacijah in pri humanitarni podpori. <p>Podpora operacijam v podporo miru in humanitarnim operacijam:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odnos do podpore Natovim in drugim operacijam, • opis nacionalnih prispevkov po operacijah, obsegu prispevka v ljudeh in sredstvih ter deleži prispevkov, • stroški za operacije in način njihovega pokrivanja.
I. B Cilji sil	<p>Doseganje ciljev sil in zmogljivosti po kategorijah:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocena uresničitve (popolna, podaljševanje, delna, v postopku presoje, neuresničeno), • načrtovani in izvedeni ukrepi za uresničitev. <p>Opis uresničevanja ciljev:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podroben opis in količinski pokazatelji, • časovnice uresničevanja dolgoročni načrtov, • načrtovani viri in njihova zagotovitev, • razlogi za odstopanje pri uresničevanju, • potrebe po infrastrukturi in njeno skupno financiranje.
I. C Logistične zmogljivosti	<p>Pripravljenost logističnih zmogljivosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocena pripravljenosti.

	<p>Pravne zadeve in opredelitve:</p> <ul style="list-style-type: none"> • o rezervnih silah in nabornikih, • nacionalna zakonodaja za podporo države gostiteljice, • večnacionalni sporazumi, ki povečujejo logistično vzdržljivost. <p>Premiki in transporti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zagotovitev strateških transportov (zračni, pomorski, železniški), • nacionalne zmogljivosti za oskrbo v operacijah, • nacionalne zmogljivosti za nadzor in usklajevanje premikov, • prihodnji načrti za strateške Transporte, • veljavni sporazumi za strateške zračne in pomorske Transporte, • opremljenost s sredstvi za sledenje pošilk. <p>Zaloge:</p> <ul style="list-style-type: none"> • doseganje standardov in sprejetih zavezniških usmeritev, • razpoložljivost zalog, vključno z glavnim strelivom in projektili. <p>Gorivo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zadostnost mirnodobne oskrbe in pogodbe zanjo, • doseganje zavezniških standardov kakovosti in oskrbe, • možnosti zavezniške oskrbe in podpora transportom goriva na nacionalnem ozemlju. <p>Letalska logistična podpora:</p> <ul style="list-style-type: none"> • premestljivost logističnih letalskih sil, • doseganje standardov pri podpori nacionalnim zračnim silam, • pripravljenost in sposobnost za podpiranje bojnih zračnih sil v operacijah, • pomanjkljivosti in primanjkljaji, • možnosti prispevka v sile za delovanje letališč v operacijah. <p>Vojaška policija:</p> <ul style="list-style-type: none"> • usposobljenost in pripravljenost za izvajanje nalog v operacijah, • omejitve in načrti za njihovo odpravo. <p>Logistično načrtovanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • informacijski sistemi in podpora logističnemu načrtovanju. <p>Medicina (vojaško zdravstvo):</p> <ul style="list-style-type: none"> • razpoložljivost medicinskih enot, • medicinske zaloge in njihova vzdržljivost (dnevi oskrbe), • pregled premestljivih medicinskih enot, vključno z vodstvi in ključnim medicinskim osebjem,
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • zmogljivosti in organizacija zračne medicinske evakuacije, • RKB-zaščita medicinskih enot, • podpora države gostiteljice in zdravstvena oskrba, • povezave, podpora in sporazumi med vojaškim in civilnim zdravstvom o zdravstveni oskrbi ter nacionalni zdravstveni podporni sistem, • stopnja informatizacije in informacijski sistem vojaškega zdravstva²³¹. <p>Logistične zmogljivosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pregled logističnih enot z razpoložljivostjo za Zavezništvo (s kategorizacijo po doseganju standardov in ciljev sil ter razpoložljivostjo za podporo in s premestljivostjo).
II. KOPENSKA VOJSKA	
<p>II. A Posebna vprašanja</p>	<p>Organizacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizacija, struktura, opremljenost in pripravljenost (mirnodobna, krizna), • spremembe zmogljivosti in vplivi nanje. <p>Raziskave in razvoj:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sedanji in prihodnji načrti ter programi, • nacionalni projekti in skupni zavezniški projekti. <p>Modernizacija, proizvodnja in pridobivanje glavne opreme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • predvideni srednjeročni načrti, • pregled predvidenega opremljanja. <p>Bojna podpora in podpora bojnemu delovanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razlaga prikazov iz pregleda teh sil. <p>Usposobljenost osebja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • usposabljanje rezervistov in vzdrževanje usposobljenosti ter pomanjkljivosti, • naborni načrti za pridobivanje osebja. <p>Usposabljanje in vadbena infrastruktura:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izboljšanje usposobljenosti ali njeno zmanjšanje, • razpoložljivost vadbene infrastrukture, • opis ciklov usposabljanja in obsega bojnega usposabljanja, • pomanjkljivosti usposabljanja in težave pri njem, • vključevanje v večnacionalno usposabljanje. <p>Vodenje in poveljevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • struktura poveljstev in sistema vodenja ter poveljevanja, • opremljenost in pripravljenost komunikacijsko-informacijskih sistemov (KIS) za podporo vodenju in poveljevanju, • povezljivost KIS-opreme in načrti za prihodnost,

²³¹V angleškem okolju se uporablja izraz *Medical intelligence*.

	<ul style="list-style-type: none"> • funkcionalna podpora za krizno upravljanje, obveščevalno zagotovitev, RKBO, združene operacije, video konferenčne povezave, avtomatsko obdelavo podatkov, • funkcionalna podpora za premestljive sile, • stopnje in stanje povezljivosti informacijskih sistemov, • razpoložljivost (stacionarnih in premestljivih) senzorjev, • kolektivna RKB-zaščita organov za vodenje in poveljevanje. <p>Politika in načrti, povezani z vzdržljivostjo sil:</p> <ul style="list-style-type: none"> • predstavitev politike, • načrti za doseganje zavez in njihovo izboljšanje.
II. B Tabelarni pregledi	<p>T-1 Pregled enot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pregled enot po namembnosti, velikosti, kategorijah pripravljenosti, premestljivosti in razvojnih načrtih. <p>T-2 Glavna oprema in strelivo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pregled glavne opreme in streliva (naboji, granate, rakete, projektili, protioklepni in protiraketni ter protiletalski sistemi), • tipi in zaloge streliva.
III. VOJAŠKA MORNARICA	
III. A Posebna vprašanja	<p>Dodatno k strukturi elementov pri kopenski vojski Amfibijsko bojevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • struktura in obseg amfibijskih zmogljivosti, • premestljivost amfibijskih sil zunaj nacionalnega okolja, • razpoložljivost ladij za premike ter možnosti souporabe, • zmogljivosti in obseg proizvodnje ter stopnja samozadostnosti in zmožnosti za zagotovitev potreb, • povezanost in soodvisnost industrije, • razmerje med vojaškimi in civilnimi programi, • ranljivost in šibkost industrije.
III. B Tabelarni pregledi	<p>T-1 Pregled enot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pregled enot in ladij po namembnosti, velikosti in kategorijah pripravljenosti, • podatki o urah naleta za pilote mornariškega letalstva. <p>T-2 Glavna oprema in strelivo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pregled ladij in druge glavne opreme ter streliva, • tipi in zaloge streliva.
IV. VOJAŠKO LETALSTVO	
IV. A Posebna vprašanja	<p>Dodatno k strukturi elementov pri kopenski vojski: Strateško in taktično zračno izvidništvo ter zgodnje opozarjanje;</p>

	<p>Elektronsko bojevanje; Zmogljivosti za oskrbo z gorivom v zraku; Zmogljivosti za identifikacijo in zaščito pred protiletalskimi izstrelki; Podpora pri motenju in onemogočanju nasprotnikove zračne obrambe; Zmogljivosti za bojno reševanje in iskanje (letalcev); Sistemi za nadzor in poročanje (spremembe in modernizacija); Vzdržljivost letalskih sil zlasti z vidika logistike in zdravstvene oskrbe; Preživetje in zaščita sil.</p>
IV. B Tabelarni pregledi	<p>T-1 Pregled letalskih enot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pregled enot in zračnih plovil po namembnosti in kategorijah pripravljenosti, vključno z enotami in sistemi zračne obrambe, • podatki o urah naleta za pilote. <p>T-2 Glavna oprema in strelivo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pregled zračnih plovil in druge glavne opreme ter bomb, raket in projektilov, • tipi in zaloge bomb, raket in projektilov.
V. ČLOVEŠKI IN FINANČNI VIRI	
V. A Človeški viri	<p>Kadrovska politika:</p> <ul style="list-style-type: none"> • značilnosti kadrovske politike in spremembe. <p>Obseg in struktura kadrovske sestave:</p> <ul style="list-style-type: none"> • funkcijska struktura skupaj in po vojaških zvrsteh, • struktura drugega osebja, • stanje rezervistov in njihovega predvidenega usposabljanja.
V. B Finančni viri	<p>Obrambni izdatki; Statistični pokazatelji obrambnih izdatkov in razmerij; Projekcije obrambnih izdatkov v srednjeročnem obdobju; Spremembe v obrambnih izdatkih in primerjave s prejšnjim letom.</p>
V. C Tabelarni pregledi	<p>T-1 Pregled obrambne porabe in obrambnih izdatkov z razmerji in vidiki porabe; T-2 Načrtovani in dejanski obrambni izdatki po namenih uporabe; T-3 Načrtovani in dejanski obrambni izdatki po vojaških zvrsteh ostali uporabi, izdatkih za administracijo in poveljevanje; T-4 Obrambni izdatki in indeksi cen (gibanja); T-5 DBP in indeksi cen (gibanja).</p>

Vir: Povzeto po Nato DRC-N(2004)0017 (2004).

Na podlagi védenja in izkušenj neposrednega udeleženca ali spremljevalca večine dosedanjih ocenjevanj v Sloveniji lahko dodamo še nekatere vsebinske spremembe, ki so se po letu 2010 zgodile na podlagi Natovega strateškega koncepta pri ocenjevanju napredka na področju obrambnega planiranja in zmogljivosti v državah Zavezništva. Temeljna ugotovitev je, da se poskušata izboljšati vpogled in ocenjevanje na področjih, ki so v strateškem konceptu zastavljena kot osrednja, zlasti v pogledu večjih uspešnosti, učinkovitosti in prilagodljivosti, usmerjenosti v skupne zmogljivosti in krizno odzivanje ter krizni menedžment. V neposredni povezavi s transformacijo se ocenjujejo tudi učinki in napredek zavezniških transformacijskih pobud, projektov, konceptov in programov.

Kot posebne elemente ali dopolnitve, ki jih opazimo v odnosu do ogrodja iz vprašalnika o obrambnem planiranju (DPQ), predstavljenega v prejšnji tabeli, pa bi izpostavili: (1) vplive zmanjšanja obrambnega proračuna, zlasti na uresničevanje paketov zmogljivosti, (2) vplive ekonomske krize na kadrovsko politiko in zagotavljanje kadrov, (3) regionalne pobude in povezave ter omrežja (COE in CFI), (4) doseganje standardov in operativnih zavez za zmogljivosti, (5) zaščito nacionalne kritične infrastrukture, (6) razvoj zmogljivosti omrežnega delovanja (NNEC) ter poveljevanja in kontrole ter (7) izboljšanje strateškega zračnega in pomorskega transporta s kombinacijo civilnih pogodb in sodelovanjem v različnih pobudah. Kot posebnost je treba dodati še primerjave in uvrstitve držav glede na deleže BDP, namenjene obrambnim izdatkom, in deleže sredstev za investicije.

5.6.4 Metodologija IISS

Za našo obravnavo sta zanimiva tudi pristop in metodologija, ki ju uporablja ugledni britanski Mednarodni inštitut za strateške študije (IISS), znan predvsem po svojih publikacijah *The Military Balance*. Proučitev teh virov kaže na preizkušeno in uveljavljeno metodologijo ter zelo širok pristop k prikazovanju nacionalne moči. Pregledi vključujejo obrambno ekonomiko (angl. *Defence Economics*) in njena gibanja, predvsem vojaške zmogljivosti²³² in sposobnosti, ter dodatke o kriznih območjih in mednarodnih operacijah. Izpostavimo, da so razvoj in dopolnjevanje metodologije ter predstavljanje podatkov opazni tudi v teh publikacijah²³³.

²³²Zanimiv slovenski primer s tega področja, ki se naslanja na vire *The Military Balance*, je Primerjalna analiza razvoja vojaških zmogljivosti novih držav članic Nata (Vertovšek 2011).

²³³Primerjava *The Military Balance* 2003 (IISS 2004) in *The Military Balance* 2012 (IISS 2013).

Posebno smo proučili pristop in metodologijo, ki sta bila narejena za primerjave med posameznimi evropskimi državami in uporabljena v raziskavi o vrednotenju vojaških zmogljivosti z naslovom *European Military Capability – Building Armed Forces for Modern Operations* (IISS, 2008). V tem delu je predstavljena metodologija IISS, povezana s pomembno transformacijsko značilnostjo – mednarodnimi operacijami in misijami²³⁴. Raziskava se sicer osredotoča na oblikovanje oboroženih sil za moderne operacije, vendar se dotika tudi drugih transformacijskih sprememb, ki so s tem povezane. Temelji na bazah podatkov, ki jih najdemo v *The Military Balance*, dodaja pa jim več analiz posameznih vprašanj proučevanja in raziskovanja. S tem kaže na posebno pot, ki je uporabna pri takšnem proučevanju in jo najdemo v številnih drugih pristopih in delih. Uporabili smo jo tudi pri proučevanju mednarodnih operacij in misij v primeru Slovenske vojske. Vsebine in elemente predstavljamo v preglednici 5.3.

Preglednica 5.3. Vsebine in elementi iz raziskave IISS o operacijah in vplivih na zmogljivosti in transformacijo

Del	Vsebine	Elementi – variable
I. OPERATIVNI POKAZATELJI PRISPEVKOV DRŽAV V OPERACIJAH		
	1. Operativni prispevki držav	Pregled letnih prispevkov držav (izvirno <i>Deployment</i>); Deleži premestljivih sil v odnosu na aktivne nacionalne sile; Razporeditev nacionalnih prispevkov po operativnih kontingentih; Primerjava med premestljivimi in vzdržljivimi nacionalnimi prispevki; Časovna zastopanost nacionalnih prispevkov v posameznih operacijah; Struktura nacionalnih prispevkov v posameznih operacijah.
	2. Transformacijski vidiki operacij	Transformacijske značilnosti operacij; Značilnosti in vplivi operacij na vojaške zmogljivosti: <ul style="list-style-type: none"> • premestljivost, • povezljivost, • pripravljenost, • prilagodljivost, • operativna učinkovitost, • vzdržljivost.

²³⁴Študija obravnava: (1) vplive mednarodnih operacij in misij na vojaške zmogljivosti evropskih držav, (2) obrambne reforme in raven ambicij, (3) gibanja obrambnih izdatkov, (4) vprašanja izrabe vojaške industrije in tehnologije ter (5) normativne ovire pri vključevanju v operacije in zagotavljanju premestljivosti (prav tam).

	Večnacionalnost in pobude za nastop v operacijah.
II. ZAKONODAJNE REŠITVE ZA PREMESTLJIVE SILE	
1. Normativna urejenost:	<ul style="list-style-type: none"> • pregled normativne urejenosti, • značilnosti normativnih opredelitev.
2. Razporeditev pristojnosti za odločanje:	<ul style="list-style-type: none"> • pristojnosti in odgovornosti za odločanje o operacijah, • značilnosti procesa odločanja, značilnosti financiranja.
3. Normativni pogoji in omejitve:	<ul style="list-style-type: none"> • odgovornosti in pristojnosti vojaškega osebja, • omejitve in prepovedi za premestljive sile.
4. Vloga parlamenta in nadzor:	<ul style="list-style-type: none"> • vloga parlamenta pri političnem odločanju, • parlamentarni nadzor nad izvajanjem, • preostali nadzor.

Vir: Povzeto po opredelitvah v IISS 2008 (13–30).

5.6.5 Raziskava FDV – Transformacija obrambnih politik in sistemov

Iz nacionalnega okolja predstavljamo še pomemben mednarodni raziskovalni projekt in prispevek k oblikovanju metodologije ter pristopa k raziskovanju transformacije. Obramboslovni raziskovalni center na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani je med letoma 2010 in 2013 izvajal raziskovalni projekt *Transformacija obrambnih politik in sistemov* (Projekt J-5 3616(A)). Pri tem so bili zastavljeni raziskovalni cilji: (1) identificirati in analizirati dejavnike v spreminjajočem se varnostnem okolju, ki vplivajo na transformacijo obrambnih politik; (2) oblikovati in oceniti transformacijski model obrambnih politik in sistemov na podlagi zaznavne funkcionalne, strukturne in finančne dimenzije; (3) analizirati transformacijo obrambnih politik in sistemov na primeru evroatlantskih držav po koncu hladne vojne; (4) primerjati dinamiko transformacije (Grizold in drugi 2013, 2). Raziskovalni projekt je bil usmerjen v tri dele, in sicer (1) dejavnike, ki vplivajo na transformacijski proces, (2) značilnosti transformacijske dinamike oziroma procesa in (3) transformacijske učinke ter prakso.

Projekt je bil zasnovan na dostopnosti in tesnem sodelovanju med ACT in raziskovalno skupino ter vključevanjem držav članic v raziskavo. Pri tem je bil na države članice naslovljen poseben vprašalnik (prav tam). Zaradi različnih pristopov k transformaciji v posameznih državah, zelo pestre in celo neprimerljive strukture transformacijskih avtoritet in ob zelo raznolikem pristopu k izboru in implementaciji nalog na področjih, ki se dotikajo transformacije, je nastalo več posebnosti v razumevanju, odzivu in ne nazadnje v podpori raziskavi v posameznih državah. Vse to kaže na pomembnost postavljanja ciljev in koncipiranja sorodnih študij transformacije,

zlasti ko gre za znanstvenoraziskovalni pristop neodvisne zunanje raziskovalne ustanove v posebnem institucionalnem in zelo zaprtem okolju (Šteiner 2013j).

Iz zaključnega poročila in pogovorov z izvajalci raziskave ugotovimo, da so osrednja vprašanja metodologija merjenja z njenimi vsebinami in vrednostnimi opredelitvami kazalnikov ter ocenjevanje in vrednotenje stanja, dosežka ali spremembe. Vsebine in elementi, ki jih je obravnavala raziskava, so predstavljeni v preglednici 5.4.

Preglednica 5.4: Vsebine in elementi v raziskavi FDV o transformaciji obrambnih politik v sodobnem varnostnem okolju

Del	Vsebine	Elementi – variable
I. DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA TRANSFORMACIJSKI PROCES		
	1. Ogrožanja, ki vplivajo na transformacijo obrambnih politik:	<ul style="list-style-type: none"> • kriminal, • okolijske spremembe, • nelegalne migracije, • konvencionalno vojaško ogrožanje, • tehnološke nesreče, • proliferacija orožja za množično uničevanje, • pomanjkanje virov, • naravne nesreče, • vojaški konflikti in nasilje v drugih državah, • terorizem, • ekonomske krize, • kibernetško ogrožanje.
	2. Dejavniki in vplivi na transformacijo obrambnih politik:	<ul style="list-style-type: none"> • javnost, interesne skupine in mediji, • mednarodne organizacije, • razpoložljivost kadrovskega virov za oborožene sile, • medministrsko sodelovanje, • vodilne države, • Evropska unija, • Nato, • pobude regionalnega sodelovanja, • pristne nacionalne potrebe, • obrambni izdatki.
	3. Javna podpora transformaciji:	<ul style="list-style-type: none"> • ocena javne podpore.
II. TRANSFORMACIJSKI PROCES		
	1. Značilnosti transformacijskega procesa:	<ul style="list-style-type: none"> • sposobnost transformiranja, • usklajevanje med nacionalnimi akterji v procesu, • uresničitev načrtovane transformacije, • celovitost, • intenzivnost, • učinkovitost.

2. Razumevanje transformacije:	<ul style="list-style-type: none"> • ocena stopnje razumevanja med udeleženci.
3. Vplivi sprememb na transformacijski proces:	<ul style="list-style-type: none"> • neskladje transformacijskih ciljev z nacionalnim pravnim okvirom, • odpori proti transformaciji, • razkorak v zmogljivostih med državami, • protislovja v transformacijskem procesu, • čezmerna zapletenost transformacijskega procesa, • konflikti interesov med cilji in uresničevanjem, • spreminjanje prioritet v procesu, • reformna utrujenost, • odlaganje transformacijskih sprememb.
4. Usklajevanje transformacije:	<ul style="list-style-type: none"> • obstoj posebnega telesa za usklajevanje transformacijskega procesa.
5. Eksperimentiranje z inovativnimi pristopi:	<ul style="list-style-type: none"> • ocena stopnje v transformacijskem procesu.
III. TRANSFORMACIJSKI UČINKI	
1. Ocena vpliva na sposobnosti vojaških zmogljivosti za:	<ul style="list-style-type: none"> • protivstajništvo in protiterorizem, • podporo v zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah, • nacionalno obrambo, • mednarodne operacije.
2. Ocena drugih vplivov transformacijskega procesa na:	<ul style="list-style-type: none"> • razmerje med aktivno in rezervno sestavo sil, • raziskave in razvoj, • pridobivanje naprednih oborožitvenih sistemov, • omrežno povezane vojaške operacije, • nabor osebja in prehod iz naborniškega v prostovoljno popolnjevanje, • vojaško kulturo in miselnost, • strukturo obrambnih izdatkov, • premestljivost in mobilnost, • integracijo zvrsti, rodov in služb oboroženih sil, • vojaško izobraževanje in usposabljanje, • sistem obrambnega planiranja, • ravni obrambnih izdatkov, • organizacijsko strukturo oboroženih sil.

Vir: Povzeto po Grizold in drugi (2013, 4–12).

5.6.6 Razprava o pristopih in uveljavljanju metodologije merjenja transformacijskih značilnosti in sprememb

Predstavljeni primeri kažejo na širino in raznolikost pristopov k merjenju kazalnikov na obrambno-vojaškem področju. Izpostaviti je treba temeljno razliko v pristopu med merjenjem nacionalne moči in merjenjem transformacijskih značilnosti in sprememb. Tega izziva so se na primer v raziskavi FDV lotili z ocenjevanjem vpliva

dejavnikov in značilnosti transformacijskega procesa ter njegovih vplivov na učinke in izhode iz transformacije.

Med pristopi k merjenju transformacijskih značilnosti in sprememb lahko razberemo institucionalnega in raziskovalnega. To razlikovanje je pomembno zaradi uveljavljanja metodologije in vključevanja subjektov merjenja ali ocenjevanja. Oba pristopa bi morala temeljiti na preizkušeni in znanstveno utemeljeni metodologiji ter metodološkem instrumentariju, ki daje relevantne odgovore na zastavljena vprašanja. Pomembna ugotovitev je povezana s tem, da je treba razvijati in dopolnjevati oba pristopa in iskati skupne točke ter možnosti povezovanja in sodelovanja, tudi ko gre za merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb, kot je to že doseženo na primerih pri merjenju in prikazovanju vojaške moči.

V praksi ugotovimo, da je institucionalni pristop v prednosti, ko gre za zavezanost držav za sodelovanje in vključenost relevantnih subjektov. Raziskovalni pristop pa ima prednosti v metodološkem in izvedbenem raziskovalnem pogledu. Skupni izziv je v ocenjevanju značilnosti in sprememb, ki pa bolj kot na merjenju temelji na presojanju in analizah dostopnih baz podatkov. K predstavljenemu Natovemu pristopu, ki je značilen institucionalni pristop in dobro uveljavljen v mednarodnem okolju, je treba dodati še eno dimenzijo. Ta se nanaša na doseganje soglasja, ne le o metodologiji in vsebinah ter elementih merjenja, temveč tudi o zavezah držav za izvajanje merjenja in ocenjevanja ter posebno za omogočanje poznejšega zavezniškega preverjanja navedb v uradnih poročilih.

Na vprašanje, ali je mogoč združen pristop oziroma sodelovanje in do katere stopnje, navajamo pozitiven odgovor. Tudi zato, ker je v praksi povezanost že dosežena in znanih tudi več primerov sodelovanja. Opazimo pa tudi nekatere omejitve, ki izhajajo iz tega, da je na zunanje izvajalce merjenja treba prenesti del institucionalnih pristojnosti in odgovornosti. Še pomembnejše pa so omejitve, ki izhajajo iz zaščite podatkov in njihovega varovanja. Na to dejstvo je pri pristopu k merjenju in postavljanju metodologije ter merjenju transformacijskih značilnosti in sprememb treba še posebno paziti.

Ob tem je treba omeniti še vprašanje uradnih in neuradnih stališč in pogledov. Pri institucionalnem pristopu se izhaja z vidika, da so podatki uradni, točni in preizkušeni ter skladni z dogovorjeno metodologijo, kar jim daje relevantnost. Pri raziskovalnem pristopu je dostop do relevantnih virov oziroma njihova pridobitev toliko

večji metodološki in izvedbeni izziv. Ima pa prednost v tem, da ni ujet v institucionalno in togo birokratsko predstavljanje kazalnikov.

V izvajanju raziskovalnega projekta FDV opazimo še eno posebnost, da je dostop raziskovalcem v institucionalno območje sicer omogočen, nista pa dostopni tudi celotna institucionalna pot in podpora. Obenem pa poznamo tudi primere pri implementaciji in ocenjevanju PARP, IPP in tudi DPQ, ki so trajali več let in v ustaljenem okolju ter procesih. Ti niso vedno dali ustreznih rezultatov, če niso bili primerno usmerjeni in spremljani, kar je bilo delo skrbnikov programov v Natu. Pri tem sta bila bolj kot metodologija in napotila pogosto pomembnejša enotno razumevanje kriterijev in njihovo vrednotenje, da je bil rezultat čim bolj realen. To izpostavljamo zato, ker je odgovor na pomembno vprašanje, kako postaviti in uveljaviti metodologijo za merjenje transformacijskih dosežkov in učinkov.

Raziskava IISS o transformacijskih značilnostih in vplivih mednarodnih operacij in misij kaže, da v primerih, ko je podatkovna baza dovolj široka, ta omogoča veliko analitičnih možnosti tudi pri merjenju transformacijskih značilnosti in sprememb. Ko smo primerjali, kolikšen del podatkov, ki so zajeti v The Military Balance, je vključenih v Natov vprašalnik (DPQ), ugotovimo najprej, da sta pristopa podobna pri načrtih opremljanja in modernizacije. Razloge za ugotovitev najdemo tudi v načelu in stopnji transparentnosti, ki je v mednarodnem okolju že dosežena z dostopnostjo do teh informacij. Nadalje ugotovimo, da Natov vprašalnik vključuje manjši del tehničnih karakteristik vojaške tehnologije in bojnih sistemov. Na drugi strani pa so navedbe v The Military Balance skromnejše glede realnih bojnih zmogljivosti in vojaških sposobnosti. Primerjava metodologije v Randovi študiji o merjenju nacionalne moči z Natovim pristopom in vprašalnikom o ocenjevanju obrambnega planiranja in zmogljivosti pokaže, kljub različni strukturiranosti, zelo velik odstotek vključenosti vsebin in elementov, ki po naši primerjavi dosega 80 odstotkov. Lahko bi celo navedli, da so ugotovitve in predlogi iz Randove študije leta 2000 uspešno integrirani v Natov vprašalnik DPQ iz leta 2004. Obstajajo tudi razlike in drugačni pogledi, kot na primer na merjenje industrijske baze, bojnih zmogljivosti, ogrožanj in še posebno bojne sposobnosti, predvsem zaradi institucionalnih in varnostnih razlogov, ki smo jih že pojasnjevali.

Pri merjenju bojnih zmogljivosti in bojne sposobnosti ugotovimo, da statično prikazovanje bojnih zmogljivosti temelji na javnosti podatkov in podatkovnih zbirk, ki jih imajo raziskovalne institucije, na primer v The Military Balance ali v poročilih držav,

sodelujočih v OVSE, kjer to poteka v okviru Dunajskega dokumenta 99 (2011). Razlike so lahko v pristopu ali poudarjanju značilnosti. Pri bojni sposobnosti pa zasledimo povsem nasproten pojav. Gre za zelo omejen dostop do metodologije in za skrbno varovane podatke. Ti v resnici predstavljajo realno bojno moč, pa tudi transformacijske spremembe. Dodajmo k temu ugotovitev, da se tudi Natov pristop izogiba podrobnemu prikazovanju bojne sposobnosti posameznih nacionalnih enot, kot jo je mogoče natančno izmeriti po razčlenjenih in uveljavljenih metodologijah CREVAL in TACEVAL, osredotoča pa se na bolj posplošene ocene bojne sposobnosti zvrsti ali vojske kot celote.

Pomembno je vprašanje, kako je mogoče meriti multiplikatorje bojne moči in kakšne so omejitve pri tem. Ni namreč mogoče prezreti ugotovitve, da bodo ravno merjenje ali ocenjevanje in kazalniki multiplikatorjev bojne moči v prihodnje novo področje vojaških skrivnosti. Razlog za naše stališče izpeljujemo iz ugotovitve o transformaciji merjenja, v katerem bodo prav multiplikatorji vedno bolj nadomeščali merjenje statičnih kazalnikov nacionalne moči, povečevali pa so bodo tudi varovanje teh kazalnikov in s tem mehanizmi varovanja tajnih podatkov.

Sklenimo, da je oblikovanje variabel za merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb po naši presoji največji izziv za uveljavitev metodologije merjenja, zlasti ko gre za potrebe institucionalnega pristopa. Pri tem so lahko različni pristopi, ki smo jih proučevali, koristen pripomoček. Dodajmo še, da na vprašanje, ali Zavezništvo potrebuje povsem novo metodologijo za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb ali pa je sedanje metodologije pregledov obrambe in obrambnega planiranja ter zmogljivosti treba le dopolniti oziroma nadgraditi v transformacijskem smislu, ni povsem enoznačnega odgovora. Naše stališče pa bomo predstavili v šestem poglavju.

6. OBLIKOVANJE METODOLOGIJE MERJENJA TRANSFORMACIJSKIH KAZALNIKOV

V tem poglavju predstavljamo oblikovanje metodologije merjenja kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb, vključno z izzivi in načeli, ki nas lahko vodijo pri tem. S tem nadaljujemo obravnavo, ki smo jo začeli v petem poglavju in zlasti v podpoglavju, v katerem smo predstavili dosedanje pristope in metodologije za merjenje nacionalne moči in transformacije. Predstaviti želimo širino izziva in načela za pristop k merjenju. Osrednji del je namenjen izhodiščem za oblikovanje metodologije merjenja kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb.

6.1 Izzivi in načela za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb

Izpostavljamo vprašanja, ki so povezana z odsotnostjo univerzalne metodologije za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb. K temu dodajamo tudi še nekatera druga vprašanja, ki se pojavljajo kot izzivi v pristopih k merjenju kazalnikov, vključno z načeli za oblikovanje metodologije merjenja na institucionalni ravni za potrebe mednarodnih organizacij oziroma zavezništev.

6.1.1 Odsotnost metodologije in izzivi merjenja

Izpostavljali smo že, da v mednarodnem okolju, pa tudi v nacionalnih, ni splošno uveljavljene metodologije za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb. Dosedanji poskusi merjenja, zlasti če jih opazujemo z opisanimi ugotovitvami in izkušnjami raziskovalnega projekta Transformacija obrambnih politik in sistemov 2010–2013, se še niso v celoti uveljavili. Menimo, da predvsem zato, ker je šlo za poskus znanstvenoraziskovalnega projekta na posebnem institucionalnem področju obrambno-vojaških sistemov. Ugotovimo lahko, da je pot do metodologije in orodij za merjenje kazalnikov v Zavezništvu zahtevna. Najprej je treba zagotoviti ustrezno politično podlago in odločitve, temu pa lahko sledijo strokovne in čisto praktične rešitve. Ker med državami članicami opazimo različne transformacijske procese in spremembe različnih hitrosti, je izziv za oblikovanje univerzalne zavezniške metodologije toliko večji.

Glede na omenjene razlike v Zavezništvu je razumljivo, da sta v ospredju bolj spodbujanje transformacijskih aktivnosti in uresničevanje transformacijskih trendov, pobud, projektov, konceptov in programov, kot pa oblikovanje skupne metodologije za

merjenje kazalnikov. Spremljanje transformacijskih značilnosti in sprememb v Zavezništvu sicer ni povsem odrinjeno, saj se izmenjujejo pomemben del dobrih praks in izkušenj ter številne skupne aktivnosti, kot so na primer letna zasedanja nacionalnih vodij transformacijskih aktivnosti. Poleg tega Zavezništvo intenzivno spremlja in ocenjuje dosežke pri skupnih transformacijskih aktivnostih. V številnih državah se s spremljanjem in ocenjevanjem transformacijskih sprememb ukvarjajo nacionalni transformacijski centri, če pa teh ni, pa nacionalne transformacijske avtoritete. Vendar poenotenega pristopa in metodologije, kot smo že zapisali, še ni. Ob tem smo pred vprašanjem, ali lahko spremembe transformacijske narave primerjamo in merimo tudi s tistimi v okoljih zunaj Zavezništva.

Opisali smo že, kako je uresničevanje transformacije zelo povezano z Natovim pristopom k obrambnem planiranju, v katerem so te aktivnosti vidno zastopane. Zato menimo, da bi k predstavljeni zavezniški metodologiji in pristopu za obrambne preglede in ocenjevanje uspešnosti ter učinkovitosti obrambnega planiranja veljalo dodati tudi orodja za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb. Pri tem bi morali dopolniti sedanjo metodologijo in pristope. V to smer so prednostno usmerjeni tudi naši predlogi. Navedeno pa ne bi smelo predstavljati ovir za oblikovanje metodologij, ki bi jih dodatno razvijali, na primer v zavezniškem poveljstvu za transformacijo, za merjenje izbranih kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb, pa tudi metodologij za znanstvene raziskave.

Oblikovanje ustreznega metodološkega instrumentarija je osrednji izziv pristopov k merjenju transformacijskih značilnosti in sprememb. Vendar še tako dobra izbira orodij in kazalnikov za merjenje ne more nadomestiti objektivnosti ocenjevalcev, zlasti ko kazalniki niso zgolj števni ali jih ni mogoče statistično zajemati. Pri tem se srečamo s številnimi pastmi subjektivnega pristopa, ki se pojavljajo tako pri opisnem kot tudi pri številčnem zajemanju kazalnikov. Poseben izziv pa je izbira relevantnih kazalnikov, posebno ko gre za okolje z zelo raznolikimi strukturami nacionalnih obrambno-vojaških sistemov, tako po obsegu in sestavi kot po namembnosti vojaških sil, kar je primer v Zavezništvu.

6.1.2 Načela za oblikovanje metodologije merjenja na institucionalni ravni

Za oblikovanje metodologije merjenja kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb potrebujemo tudi načela, ki nam pomagajo in nas usmerjajo v pristopih k opazovanju, merjenju in predstavljanju transformacijskih sprememb. Načela so tudi vodila za oblikovanje uravnotežene metodologije kazalnikov. Po proučitvi smo prišli do

seznama načel za oblikovanje metodologije merjenja kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb na institucionalni ravni: (1) razumna vključenost kazalnikov, (2) usmerjenost v kakovost pred količino, (3) preglednost, (4) objektivnost, (5) pragmatičnost, (6) javnost, (7) učinkovitost spremljanja, merjenja in poročanja, (8) konsistentnost, (9) usmerjenost v izboljšave in (10) prostovoljnost pri izmenjavi informacij.

Z **razumno vključenostjo kazalnikov** dosežemo njihovo pravo izbiro, ki omogoča celovit pogled v transformacijske značilnosti in spremembe na vseh področjih. Z načelom **usmerjenosti v kakovost pred količino** poskušamo zajeti tiste kazalnike, ki prednostno kažejo na kakovostne spremembe v odnosu na splošne prikaze količinskih podatkov. S **preglednostjo** želimo doseči jasno razporeditev in povezavo kazalnikov po področjih, elementih in vsebinah značilnosti. Načelo **objektivnosti** nam pomaga prepoznavati objektivnost kazalnikov in značilnosti, ki jih obravnavamo in spremljamo. Načelo **pragmatičnosti** nas vodi k izbiri tistih kazalnikov, ki imajo praktične vrednosti in za katere lahko dosežemo soglasje, ko gre za njihovo potrditev v mednarodnem okolju. Načelo **javnosti** nas vodi h kazalnikom, ki omogočajo javno dostopnost, preverjanje in publiciranje. Z načelom **učinkovitosti spremljanja, merjenja in poročanja** dosežemo želen vpogled v stanje, vrednotenje sprememb in oblikovanje jasnih ter zahtevanih odgovorov v poročilih o stanju ali priporočilih za izboljšanje. Z načelom **konsistentnosti** dosegamo zgoščeno predstavitev stanja in značilnosti sprememb v poročilih ali priporočilih. **Usmerjenost v izboljšave** nas vodi k oblikovanju sklepov in predlogov, ki so uporabni na poti nadaljnega spreminjanja in izboljšav. **Izmenjava informacij** o stanju in dosežkih na področju transformacije in transformacijskih sprememb med nacionalnimi subjekti in v mednarodnem okolju mora temeljiti na prostovoljni izbiri vsebin, na omogočanju njihovega zbiranja in izmenjave, pa tudi na soglasju o njih.

6.2 Izhodišča za oblikovanje metodologije in uravnoteženost kazalnikov

Pri proučevanju vprašanja, kako postaviti izhodišča za oblikovanje metodologije merjenja kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb, smo odgovore in razpravo o tem razvrstili v enajst izhodiščnih točk, v katerih navajamo bodisi organizacijski pristop bodisi metodološka stališča.

Najprej izpostavljam, **kdo bo uporabnik metodologije**. Pri tem mislimo na razlikovanje med institucionalnimi uporabniki, kot so zaveznitva ali nacionalne avtoritete, ter uporabniki z znanstvenoraziskovalnega in strokovnega področja. S tem je povezano tudi vprašanje odprtosti in dostopnosti metodologije in ugotovitev merjenja kazalnikov sprememb v javnosti, zlasti v primerih, ko gre za institucionalne uporabnike metodologije. Načeli javnosti in preglednosti, ki sta za prepoznavnost transformacijskih značilnosti in sprememb zelo pomembni, kažeta na to, da je metodologija dostopna javnosti, s čimer se zagotavlja tudi lažja javna preverljivost ugotovitev. Prav tako pomembna pogoja za doseganje učinkovitosti sta dostopnost do subjektov opazovanja in raziskovanja ter odprtost informacij. Vse to pa lahko vodi k metodologiji s splošnejšim vključevanjem kazalnikov in opuščanjem tistih, ki so običajno kot varovani podatki skriti pred strokovno in drugo javnostjo. Zaradi vsega tega obstaja tudi možnost, da se oblikuje enotna metodologija, tako za institucionalne uporabnike kot tudi za znanstveno-strokovno raven, pri čemer je pomembno, da se posebej označijo vsebine, ki spadajo v domeno varovanja nacionalnih skrivnosti ali tajnih podatkov. Dodajmo, da še tako dobra metodologija ne more nadomestiti pripravljenosti držav, da omogočijo spremljanje transformacijskih značilnosti in sprememb oziroma njihovo merjenje.

V katerem okolju obrambno-vojaških sistemov se bo uporabljala metodologija, izpostavljam kot naslednje izhodišče. To se dotika tako imenovanega makro okolja, nanaša pa se na to, ali gre za zavezniško metodologijo ali zgolj za samostojne nacionalne metodologije. Z metodologijo, ki se uporablja v Zavezništvu, mislimo na usklajeno, dogovorjeno in skupno sprejemljivo metodologijo za merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb in prikazovanje ter uporabo rezultatov merjenja. Pri tem sta preizkušeni metodologije in njena sprejemljivost v državah uporabnicah pomemben dejavnik uspešnosti in zlasti uporabnosti ugotovitev. Metodologije za nacionalna okolja so lahko samostojne, zlasti v primerih, ki jih nalagajo razlike v stopnjah in dinamiki sprememb. Pomembno pa je, da omogočajo

združevanje in povezovanje ugotovitev iz merjenja posameznih kazalnikov med državami in seveda v Zavezništvu. To pomeni, da bi morale biti usklajene z zavezniško metodologijo in omogočiti povezljivost merjenja kazalnikov.

Ko opredelimo makro okolje, v katerem se bo uporabljala metodologija, je treba opredeliti še, **katere strukture obrambno-vojaških sistemov bodo vključene** oziroma katero mikro okolje. Najpomembnejši del pri tem se nanaša na vprašanje, ali bo vključeno celotno obrambno-vojaško področje ali zgolj vojaške strukture. Pri slednjih pa tudi, kako so te velike, kakšna je njihova strukturiranost in na katerih ravneh organiziranosti se bo izvajalo merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb.

Pomembno je tudi, **katera področja in kateri vidiki transformacijskih značilnosti in sprememb bodo vključeni v metodologijo**. Če se lotimo oblikovanja celostne metodologije, je teh vprašanj manj, saj bi praviloma morali zajeti vsa področja transformacijskih značilnosti in sprememb. Takšen pristop je sprejemljiv predvsem takrat, ko gre za institucionalne metodologije, ki pa so tako po izvedbi kot tudi po obsegu zelo zahtevne in kompleksne. Za znanstvenoraziskovalne ali parcialne strokovne pristope pa je izbira področij in vidikov značilnosti in sprememb ena ključnih točk, povezanih z metodološkim pristopom. V obeh pristopih je v ospredju vprašanje doseganja ustreznosti in uravnoveženosti izbranih kazalnikov. Ko omenjamo področja in vidike transformacijskih značilnosti ter sprememb, je pomembno tudi, kako jih bomo opazovali: po ravneh organizacijskih struktur, po izbranih področjih in primerih ali diagonalno od najnižje do najvišje strukturne točke oziroma obratno.

Za **opredelitev namena, ciljev merjenja in uporabnosti ugotovitev** vzamemo več že navedenih točk, povezanih z uporabniki, okoljem, strukturami in področji, seveda z vidika opredelitve namena in ciljev merjenja. Namen merjenja je lahko povezan z ugotovitvijo stanja na neki presečni točki, z ugotavljanjem predvidenih dosežkov oziroma transformacijskih ciljev pa tudi z ugotavljanjem odstopanj in možnosti izboljšanja. Merjenje kazalnikov je lahko namenjeno strateškemu pregledu in politični oziroma strateški ravni vodenja ali operativno-izvedbeni ravni. Pri strateškem pregledu se rezultati merjenja po obdelavi kažejo v usmerjevalnih dokumentih, kar v angleškem okolju poimenujejo tudi *policy*, medtem ko se na operativno-izvedbeni ravni kažejo v korektivnih ukrepih in aktivnostih za izboljšanje stanja. Poleg namena je treba opredeliti tudi cilje in kakšen vpliv imajo ugotovitve merjenja na odločanje, zlasti ko gre za odločanje za nadaljnje spremembe.

Pomembni cilji se lahko nanašajo na izboljšanje ali pospeševanje transformacijskega procesa na nacionalni ravni in širše ter na primerjavo med državami ali izmenjavo ugotovljenih dobrih praks in izkušenj. Kar se tiče uporabnosti ugotovitev, se metodologija lahko uporablja za merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb, in sicer kot primarno orodje, ki kaže neko stanje ali stopnjo transformacijskega razvoja in vključuje predloge za izboljšanje. Lahko pa je zgolj pomožno orodje za ugotavljanje in pojasnjevanje transformacijskih značilnosti in sprememb, bodisi v strokovni javnosti bodisi v obrambno-vojaških organizacijah.

Podlage za merjenje opredelimo kot normativne in druge podlage, na katerih temeljita ugotavljanje značilnosti in sprememb ter oblikovanje kazalnikov, ki omogočajo merjenje stanj. Podlage so lahko normativne ali standardi ter politično-upravljalvske usmeritve in priporočila. Normativne podlage so bodisi nacionalne bodisi mednarodnopravne, lahko so pravno zavezujoče in uvedene v nacionalni pravni red, ali zgolj politično zavezujoče. Standardi zavzemajo pomembno mesto v podlagah in so najpogosteje izhodišče za oblikovanje kazalnikov. V politično-upravljalvskih usmeritvah in priporočilih lahko najdemo cilje, napotila in naloge, ki naj bi se dosegli s transformacijo. Dodajmo, da so usmeritve oziroma priporočila lahko širša, na primer zavezniška, in takšna, ki so oblikovana na nacionalni ravni in izhajajo iz posebnosti tega okolja. Pri podlagah, ki jih je mogoče zajeti s števnimi kazalniki, običajno nimamo težav, pri podlagah, ki se nanašajo na kakovostni značaj značilnosti in sprememb ter jih je mogoče predvsem opisovati, pa je postavitvev kazalnikov zahtevnejša in zapletenejša. Dodati je treba tudi, da se lahko podlage za institucionalno merjenje kazalnikov razlikujejo od tistih, ki so namenjene znanstvenoraziskovalnemu ali zgolj strokovnemu merjenju, tudi zaradi že opisane dostopnosti do subjektov spremljanja in podlag za merjenje.

Pristop k merjenju kazalnikov vključuje organizacijski pristop, orodja in nosilce merjenja, pa tudi analitično obdelavo zbranih kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb. Organizacijski pristop mora biti načrten in usklajen. Če se izvaja na institucionalni ravni v posameznih državah ali na ravni Zavezništva, so za organizacijo in izvedbo navadno opredeljeni procesne aktivnosti in potek merjenja ter obdelave, pa tudi predstavitev in hramba ugotovitev.

Pristop k merjenju se začne z opredelitvijo namena, ciljev in nalog ter oblikovanjem načrta merjenja, tako po času kot tudi po izvajalcih in subjektih merjenja. Sledijo aktivnosti, povezane s kazalniki, ki jih je treba pregledati ali celo preizkusiti in,

če še niso določeni, tudi izbrati. Za merjenje mora biti na voljo dovolj časa, pa tudi virov in podpore, kar vse prispeva k njegovi uspešnosti. Sodobna informacijska podpora omogoča neposredno vnašanje izmerjenih rezultatov za posamezne kazalnike v posebna orodja, pa tudi njihovo samodejno in verižno obdelavo, kar zmanjšuje možnost napak in tudi zlorab. Pogosto je zbrane kazalnike treba še urediti, da sta mogoča njihova analitična obdelava in oblikovanje poročil o opravljenem merjenju. Analitični del je primarni in je lahko namenjen oblikovanju poročil ali priporočil, lahko pa je tudi sekundarni in namenjen nadaljnjemu proučevanju ter obravnavi kazalnikov sprememb. Ko omenjamo poročanje o kazalnikih na mednacionalni ravni, sta posebno pomembni preglednost in objektivnost prikazovanja. Če se poročila o merjenju kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb posredujejo v predhodne obravnave ter potrditve pristojnim organom, jih je treba ustrezno oblikovati, na obravnavah pa tudi dodatno pojasnjevati. Skupine, ki opravljajo meritve, so lahko vključene tudi v oblikovanje priporočil in ukrepov ter predlogov za izboljšave, če niso že neposredno zadolžene za te aktivnosti.

Izbira **izvajalcev in orodij za merjenje kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb** sicer spada k organizacijskemu pristopu, vendar jo navajamo kot samostojno izhodiščno točko zaradi njenega pomena. Izvajalci merjenja so lahko interni, na primer iz sestave posebnih organizacijskih enot, ki so organizirane in usposobljene kot skupine za spremljanje in ocenjevanje stanja ter merjenje kazalnikov. Te skupine so lahko dopolnjene z eksperti za posamezna področja ali vprašanja, lahko prihajajo iz organizacijske strukture, v kateri se merijo kazalniki, iz drugih struktur organizacije ali celo iz zunanjega okolja. Dodajmo, da smo pri predstavitvi zavezniškega pristopa k pregledu obrambe in obrambnega planiranja že navajali, da ocenjevanje in merjenje izvajajo nacionalne avtoritete, medtem ko izbrani zavezniški timi preverjajo ugotovitve, zapisane v uradnih nacionalnih poročilih, preden jih posredujejo v potrditev pristojnim odborom v Zavezništvu. Seveda se lahko uporabijo tudi zunanji izvajalci, kar je tudi na obrambno-vojaškem področju pogosta praksa. S tem se zmanjšuje subjektivnost, zlasti če je manj števnih kazalnikov in je treba oblikovati sklepe o doseženih kakovostnih spremembah. Dodajmo še, da sta pomembna pristop in ustrezna povezanost med lastnim opazovanjem in samoocenjevanjem ter zunanjim opazovanjem in ocenjevanjem. Izbrana orodja se običajno preizkusijo na izbranih testnih modelih ali primerih in se, če je treba, dopolnijo. Pri izbiri orodij je treba omeniti tudi podporna orodja, ki omogočajo hitrejšo

in lažjo obdelavo. Pri tem mislimo na računalniške programe, ki omogočajo avtomatizirano obdelavo podatkov, in druge razvite programe za analizo in predstavitev kazalnikov. K podpornim orodjem bi lahko dodali tudi priročnike za ocenjevanje opisnih značilnosti transformacijskih sprememb.

Da bi dobili celovito sliko o transformacijskih značilnostih in spremembah, je pri oblikovanju metodologije treba **vzpostaviti tudi uravnoteženo metodologijo kazalnikov**. Pot do uravnotežene metodologije kazalnikov nam omogočajo že predstavljena načela. Značilnost transformacijskih sprememb je v tem, da poleg tako imenovanih trdih sestavin organizacijskih sprememb vključujejo tudi številne mehke sestavine. Prve so bolj števne, medtem ko so druge bolj opisne. Zato je vzpostavitev ustreznih razmerij med tema sestavinama sprememb zelo pomembna za oblikovanje uravnotežene metodologije kazalnikov. Poleg tega je pomembno tudi razmerje med kazalniki, ki kažejo količinski obseg sprememb, in kazalniki, ki izražajo njihovo kakovostno dimenzijo. Spremembe pa je mogoče presoјati tudi po tem, kako so bile uspešne in kako učinkovite (Uravnotežen sistem kazalnikov – BSC). Vse to pa mora biti usmerjeno v preglednost, kar smo navajali tudi kot eno izmed načel za oblikovanje metodologije.

K uravnoteženosti metodologije za merjenje kazalnikov lahko pomembno prispeva ustrezna izbira orodij. Pri tem imamo na voljo veliko možnosti, od proučevanja uradnih poročil in analiz, statističnih metod in obdelav baz uradnih ali zbranih podatkov, ocenjevanja stanja, skladno s standardi ali predpisi, ter ves seznam anketiranja in intervjujev do oblik opazovanja, tudi tistih z neposredno udeležbo. Pomembno je tudi vprašanje induktivnega in deduktivnega pristopa ter logike sklepanja o značilnostih transformacijskih sprememb. Pri tem je mogoče izhajati iz splošnih ocen in uradnih poročil ter jih preverjati in dopolnjevati na podlagi opazovanja izbranih primerov. Mogoč pa je tudi pristop z izbiro reprezentativnih vzorcev in spremljanjem ter merjenjem sprememb pri njih. Razlike pri izbiri orodij so odvisne tudi od tega, ali gre za institucionalne uporabnike ali uporabnike z znanstvenoraziskovalnega in strokovnega področja.

Dinamika merjenja kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb je pomembna, ker omogoča vpogled v gibanja v transformacijskem procesu, pa tudi v intenzivnost in pojavnost sprememb. Pri oblikovanju metodologije se je zato treba odločiti, ali bodo merjenja stalna, v določenih časovnih obdobjih, ali zgolj občasna. Vse navedeno je treba urejati tudi v povezavi z izbranimi pristopi in orodji, s čimer je

mogoče doseči ustrežnejšo kombinacijo in zmanjšati vire in stroške za spremljanje ter merjenje. Ko omenjamo kombiniranje pristopov in orodij, imamo v mislih redna poročanja, na primer letna ali dvoletna, in periodične evalvacije ter preverjanje stanja glede na stanje, izkazano v poročilih. Ko gre za institucionalno raven in merjenje transformacijskih značilnosti in sprememb v Zavezništvu, je to primeren pristop.

V zadnji točki naše obravnave izhodišč navajamo, **kdo upravlja orodja in skrbi za dopolnjevanje metodologije**, kar je zelo pomembno. Transformacijske spremembe so zelo dinamične in je zato treba sproti preverjati in dopoljevati orodja za njihovo spremljanje in merjenje. Če se razvijata skupna zavezniška metodologija in seznam orodij za merjenje kazalcev transformacijskih sprememb, bi za upravljanje orodij morale skrbeti eno od strateških zavezniških poveljstev, na primer za transformacijo (ACT), ali celo mednarodni štab, ki pokriva najpomembnejši del obrambnega planiranja. Če pa bi se orodje razvijalo le za nacionalne potrebe, bi bilo prav tako treba izbrati upravljavca orodij in skrbnika za dopolnjevanje metodologije. Podobno bi pod nekaterimi pogoji lahko navedli tudi za razvoj metodologije za znanstvenoraziskovalne potrebe, zlasti za tiste projekte, ki se ponavljajo ali so namenjeni daljšemu časovnemu obdobju. Glede na razširjenost znanstvenoraziskovalnih ustanov je pridobitev statusa upravnika orodij in skrbnika za dopolnjevanje metodologije posebno, tudi prestižno vprašanje.

7. TRANSFORMACIJA IN TRANSFORMACIJSKI PROCES V SLOVENSKI VOJSKI – ŠTUDIJA PRIMERA

7.1 Opis slovenskega vojaškega razvoja in njegovih značilnosti

Z opisom slovenskega vojaškega razvoja bomo v tem delu dokazovali tesno povezanost in prepletenost družbene in obrambno-vojaške tranzicije ter prikazali mejnike in značilnosti tranzicijske poti. Treba je opozoriti, da se bomo nekaterih obdobjih ponovno dotaknili in jih obravnavali tudi, ko bomo v naslednjem podpoglavju razčlenjevali procese, ki so privedli v transformacijo Slovenske vojske. Takšen pristop je nujen tudi zaradi lažjega razločevanja narave sprememb med tranzicijskim in transformacijskim obdobjem.

7.1.1 Povezanost in prepletenost družbene in obrambno-vojaške tranzicije

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja so obrambno-vojaške spremembe predstavljale del celotne družbene in ekonomske tranzicije v Republiki Sloveniji. Za družbeno in ekonomsko tranzicijo so bili ključni trije procesi: osamosvojitve, demokratizacija in evropeizacija²³⁵. V vseh treh so se spreminjali politični, ekonomski in socialni pa tudi varnostno-obrambni modeli. Slednje bomo v naši obravnavi podrobneje razčlenjevali²³⁶, zlasti z vidika vprašanj, s kakšno dinamiko in značilnostmi so se pojavljali v tranzicijskem obdobju. Pomembna je bila seveda tudi vloga obrambnega sistema in obrambnih sil v pripravah na osamosvojitve in v osamosvojitveni vojni na začetku tranzicijske poti²³⁷, seveda tudi v tretjem procesu, poimenovanem evropeizacija. Tega v obrambno-vojaški sferi označujemo s pridruženjem Natu ter integracijo²³⁸ vanj in vojaške strukture EU, zaradi transformacijskih značilnosti pa ga še posebej razčlenjujemo v posebnem poglavju.

Najprej navedimo izstopajoče slovenske tranzicijske mejnike, dosežene pretežno do leta 2008. Republika Slovenija je postala 176. članica Organizacije

²³⁵ O tem tudi v Rojstvo države (Bučar 2011).

²³⁶ Pri tem so uporabljena tudi avtorjeve objavljene raziskave:(Šteiner 2000; 2009c, 2011b; 2012a in 2013a).

²³⁷ O tem Bebler pravi:

V obdobju osamosvajanja Slovenije je tudi slovenski vojaški dejavnik pomenil tehtno oziroma kritično razsežnost tega procesa. Če pa to obdobje primerjamo s časom narodne vlade I. 1918 in še bolj z obdobjem narodnoosvobodilnega boja, lahko ugotovimo, da je bila politična teža slovenskega vojaškega dejavnika v letu 1990/1991 bistveno manjša (Bebler v Malešič 2002, 106).

²³⁸ S pridruženjem označujemo proces do vključitve leta 2004, z integracijo pa proces, ki poteka po včlanitvi in ga označujemo tudi kot včlanitev in integracija. Pridruženje in integracija pojasnjujeta celotno obdobje in oba procesa.

združenih narodov (OZN) 22. maja 1992 (Slovenija in OZN), k Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) pa je pristopila nekaj dni prej, 24. marca 1992²³⁹, kar hkrati označuje začetek slovenskega vstopa v mednarodno oziroma svetovno varnost²⁴⁰. Leta 1994 se s pristopom k programu Partnerstvo za mir začne pot pridruževanja Natu, ki se konča 29. marca 2004, ko Republika Slovenija postane 25. polnopravna članica. Pridružitveni sporazum med Slovenijo in EU je bil v slovenskem parlamentu potrjen 15. julija 1997, v EU pa je država vstopila 1. maja 2004. Obenem je Slovenija 27. junija 2004 vstopila tudi v Evropsko monetarno unijo²⁴¹ in 1. januarja 2007 uvedla skupno evropsko valuto. Slovenija je OVSE predsedovala leta 2005 in usklajevala ter vodila številne aktivnosti te organizacije, Svetu EU pa je predsedovala v prvi polovici leta 2008 in tako tudi na področju SZVP/EVOP opravljala vodilno vlogo v skupnosti evropskih držav. Navedeni mejniki kažejo na dinamičnost in njihovo prepletanje v obdobju tranzicije. Z zaključevanjem tranzicije pa se po letu 2008 pojavita ekonomska kriza in recesija, ki prinašata bistveno bolj kritično refleksijo na prehojeno tranzicijsko pot in dosežke v njej, pa tudi vprašanja o poti naprej. Ta slovenska posebnost izpostavlja vprašanja o vračanju v tranzicijo ali celo v obnavljanje starih modelov nasproti novim razvojnim spremembam.

Obrambno-vojaške spremembe v Sloveniji so bile v dosedanjem razvoju pomembno povezane in prepletene z družbeno in ekonomsko tranzicijo. Pogosto so se začetne težave pri osamosvajanju in uvajanju nove družbene ureditve kazale tudi v obrambnem sistemu. Marsikatero družbeno dogajanje in afera sta se dotaknila obrambnega okolja in njegovih subjektov. Vse to je celo krepilo civilno-vojaške odnose, čeprav je vzpostavitev ustreznih civilno-vojaških razmerij potrebovala svoj čas, saj je šla nekako po posebni razvojni poti (Jelušič 2005, 129–144).

Opazovanje vojaške tranzicije od znotraj pa pokaže tudi, da je k prizadevanjem za oblikovanje učinkovitega obrambno-vojaškega sistema pomembno prispevala tudi razmeroma mlada struktura vodstvenega kadra, ki je ne samo sledila spremembam, temveč jih je tudi spodbujala, ker je razumela sporočila ter priložnosti časa.

Če slovenska vojaška razvojna obdobja opazujemo iz zornega kota sprememb, lahko s tranzicijskim spreminjanjem označujemo tista, ki trajajo vse do leta 2004, ko

²³⁹ To sodelovanje je vključevalo tudi izmenjavo vojaških podatkov. Prve podatke, predstavljene v AEMI, je Slovenija v OVSE in s tem v mednarodno okolje posredovala decembra 1992 (Konda 2004).

²⁴⁰ Vključuje: OZN, ki temelji na konceptu kolektivne varnosti, OVSE, ki temelji na konceptu kooperativne varnosti in Nato s konceptom kolektivne obrambe. O tem Grizold v Malešič (2002, 23–34) in Grizold (1999, 26).

²⁴¹ Povzeto po: Razvoj ekonomske in monetarne unije.

so se uresničevale pridružitvene aktivnosti za Nato in EU. Po letu 2005 pa integracijski proces skupaj z uveljavljanjem projekta PROVOJ prinaša spremembe transformacijske narave, čeprav se še zelo oklepa tranzicijskih, to je prilagoditvenih sprememb (Šteiner 2013a). Leto 2010 označujemo kot mejnik, ko nastopi transformacijsko obdobje, kljub nekaterim pomislekom o tem, ali prevladujejo prilagoditvene ali preobrazbene spremembe.

Poleg členitve razvojne poti Slovenske vojske na pretežno tranzicijska obdobja prvih štirinajst let, predtransformacijsko obdobje med integracijo in na transformacijsko obdobje po letu 2010 pa je mogoča še ena delitev. Ta je prav tako pomembna, saj temelji na izhodišču o sistemskem pristopu, ki je obenem podprt s premišljenimi normativnimi oziroma sistemskimi spremembami. Tako je dosedanje spremembe obrambno-vojaške organiziranosti mogoče po eni strani razvrstiti tudi v ad hoc spreminjanje in reorganizacije ter po drugi na plansko-sistemske (Šteiner 2013).

7.1.2 Razvoj slovenske vojaške organiziranosti: od Teritorialne obrambe do integracije v Zavezništvo in transformacije Slovenske vojske

Pri proučevanju vojaškega razvoja v samostojni slovenski državi po letu 1991 ugotovimo nekaj posebnosti, ki izhajajo iz pristopov in izhodišč opazovanja. Kot bomo ugotavljali v nadaljevanju, so razlike predvsem v pristopu k opredeljevanju razvojnih obdobj. V tranzicijskem razvoju Slovenske vojske opisujemo štiri razvojna obdobja. Ta se po uspešno končani vojni za samostojno Slovenijo gibljejo od dokončnega vzpostavljanja naborništva v prvem obdobju do več reorganizacij zaradi pridruževanja Natu v drugem obdobju. V tretjem obdobju sledijo preoblikovanja zaradi prehoda na profesionalno vojsko, dopolnjeno s prostovoljno pogodbeno rezervo, ter vstop v vojaške strukture Nata oziroma EU, v četrtem obdobju pa poteka integracija v Zavezništvo, ki se je formalno končala leta 2010.

Navedena razvojna obdobja smo v GŠSV najpogosteje opredeljevali po naslednjem²⁴²:

- 1. 1991–1994:** od TO v osamosvojitveni vojni do TOS z naborniško vojsko;
- 2. 1995–1999:** reorganizacije Slovenske vojske in začetki mednarodnega vojaškega sodelovanja;
- 3. 2000–2004:** priprave za vstop v Nato in začetek profesionalizacije ter preoblikovanja Slovenske vojske;

²⁴² O tem tudi na predstavitvi in srečanju s poveljnikom ACT, generalom Stephanom Abrialom, 24. 3. 2011 v Ljubljani (Šteiner 2011h).

4. 2005–2010: integracija v Nato in vojaške strukture EU ter nadaljevanje preoblikovanja Slovenske vojske.

Za celovit prikaz razvoja je k temu treba dodati še peto obdobje, in sicer

od 2011 naprej: transformacija Slovenske vojske.

Grizold razvoj Slovenske vojske do leta 2005 kronološko razvršča v štiri obdobja, in sicer:

1. *osamosvajanje Slovenije (1990–1991),*
2. *poosamosvojitveno obdobje (26. oktober 1991–29. marec 1994), oblikovanje nacionalne obrambe po vzoru zahodnih držav,*
3. *izvajanje programa Nata Partnerstva za mir (30. 3. 1994–29. 3. 2004),*
4. *obdobje po vključitvi v Nato (Grizold 2005, 119–127).*

Razlike med predstavljenima členitvama razvojnih obdobjih izhajajo pretežno iz funkcionalnega in organizacijskega vidika pri prvi ter normativnega in povezovalnega pri drugi členitvi. Tisto, kar je za našo obravnavo pomembno, sta ocenjevanje in morebitna členitev razvoja med letoma 1994 in 2004. To tipično tranzicijsko obdobje je bilo razvojno dinamično, pa tudi organizacijsko in funkcionalno izjemno pestro. Zato menimo, da je smiselno razmejevanje tega obdobja na dva dela, predvsem zaradi dveh pristopov k spreminjanju organizacijske strukture – številnih reorganizacij v prvem in preoblikovanj v drugem delu. Pa tudi zaradi tega, ker je na prelomu tisočletja, ravno pri slovenskem primeru, ugašal koncept množične vojske in popolnjenja na podlagi splošne vojaške obveznosti. V obdobju od leta 1994 do leta 2004 se pri nas namreč uveljavljata dva modela vojaške organiziranosti, prvi je povezan z vzpostavljanjem in krepitevijo stalne vojske, drugi pa s prehodom na poklicno popolnjenje in s tem z začetki profesionalizacije vojske.

Pri opredeljevanju razvojnih obdobjih moramo omeniti še njihovo členitev z vidika pridruževanja Republike Slovenije in njene vojske Natu in integracije vanj, kar bomo opisovali v naslednjem podpoglavju v povezavi s transformacijskim procesom Slovenske vojske.

Vzpostavljanje slovenske vojaške organiziranosti se je začelo že leta 1990²⁴³, in sicer po tem, ko prenos vodenja obrambnovarnostnega sektorja in nadzora nad njim na novo demokratično izvoljeno in vzpostavljeno oblast ni bil ustrezno

²⁴³ Z aktivnostmi MSNZ, pa tudi ustavnimi spremembami septembra 1990, ki so določale, da se TO v miru in izrednih razmerah podredi republiškemu vodstvu.

opravljen.²⁴⁴ Ta proces je bil maja 1990 celo oviran s preselitvijo orožja teritorialne obrambe (TO) SRS v objekte, ki so bili v celoti pod nadzorom JLA, in z onemogočanjem normalnega upravljanja tega orožja. Ta selitev se pogosto označuje kot odvzem orožja ali celo razorožitev TO. To dogajanje je sprožilo močan odpor v javnosti in številne dejavnosti, ki so potekale znotraj tako imenovane manevrske strukture narodne zaščite. Leta 1991 so sledile priprave na osamosvojitve in zavarovanje demokratične ter samostojne države pred vojno²⁴⁵, ki so v glavnem temeljile na rešitvah iz koncepta splošne ljudske obrambe in teritorialne vojske, utemeljene na mobilizirani rezervni vojaški strukturi. V tem času se je s preimenovanjem predhodne vojaške strukture v Teritorialno obrambo Slovenije²⁴⁶ zgodil tudi prvi tranzicijski premik.

Na nekoliko modificiranih, že omenjenih konceptualnih rešitvah je na obrambno-vojaškem področju leta 1991 potekal tudi proces osamosvojitve in zavarovanja demokratične ter samostojne države. V osamosvojitveni vojni leta 1991 je v vrstah TO Slovenije sodelovalo okrog 35.000 pripadnikov vojne sestave²⁴⁷.

Sledilo je obdobje zanosa pri uvajanju sprememb ter oblikovanja nove vojske naborniškega tipa, v katerem se je za krizni in vojni odziv predvidevala obsežna, na rezervni sestavi temelječa vojna sestava. Tako je ob koncu leta 1991 vojna sestava TO Slovenije štela že 77.000 pripadnikov, kar je bil predvsem odziv na ogrožanje, da lahko pride do oboroženega konflikta ob ponovni intervenciji jugoslovanske vojske. Leta 1992 je v učnih centrih TO začela služiti vojaški rok prva redna generacija nabornikov in ga po treh mesecih nadaljevala v mirnodobnih bojnih enotah (bataljonih)²⁴⁸. Visoka motivacija v vojski in družbena podpora sta pospešili in omogočili tranzicijske spremembe. Značilnosti tega obdobja se kažejo predvsem v postopnem oblikovanju mirnodobne sestave vojske²⁴⁹, v dualnem usposabljanju

²⁴⁴ Zaradi tega nekateri menijo, da je Slovenska vojska leto dni starejša od njene države, kar kaže na raznolikost razumevanja začetkov tranzicije, pa tudi legitimnosti nastanka vojske kot orodja države.

²⁴⁵ O pripravah na vojno v štabih za TO v Vzhodnoštajerski pokrajini v Šteiner (2001c, 33–56).

²⁴⁶ V Zakonu o obrambi in zaščiti, ki je bil sprejet 29. 3. 1991.

²⁴⁷ Med njimi je bilo na začetku 179 pripadnikov stalne sestave v štabih TO. O tem in drugih značilnostih slovenskih obrambnih sil in značilnostih delovanja v slovenski osamosvojitveni vojni v Šteiner (2002b, 14–21).

²⁴⁸ Poskusno usposabljanje v učnih centrih (na Igu pri Ljubljani in v Pekrah pri Mariboru) se je začelo že 15. 5. 1991, zato je 15. maj razglašen za dan Slovenske vojske.

²⁴⁹ Nova slovenska država je ob oblikovanju svoje vojske v začetku devetdesetih let lahko računala na zelo omejeno število častnikov in podčastnikov nekdanje TO, JLA in diplomiranih obramboslovcev. Vendar so se že julija 1991 začele pri območnih in pokrajinskih štabih TO oblikovati enote stalne sestave (tako imenovani vodi STAS), kar predstavlja prve slovenske primere oblikovanja poklicnih enot vojske.

vojakov nabornikov (v učnih centrih in mirnodobnih bojnih enotah), v oblikovanju vojnih enot glede na razpoložljiva tehnična sredstva ter v intenzivnem usposabljanju in izgradnji vojne sestave, ki se je 95-odstotno popolnjevala iz rezerve. Bojna pripravljenost vojske se je krepila in prilagajala ogroženosti, ki je izvirala iz vojne na Hrvaškem in v Bosni²⁵⁰.

V industrijsko razvitih državah v Evropi so v tem času zmanjševali množične vojske in začeli ukinjati služenje vojaškega roka, v Sloveniji pa se je obvezniška vojska šele vzpostavljala. Najprej je temeljila na teritorialni in pozneje na korpusni oziroma divizijski organiziranosti²⁵¹.

Če so v prvem obdobju na intenzivnost sprememb vplivale vojne na območjih nekdanje Jugoslavije, ki so predstavljale potencialno ogrožanje nacionalne varnosti, so za drugo obdobje značilne spremembe, ki so spremljale vstop Slovenije v Natov program Partnerstva za mir, pa tudi povezovanja s sosedi in drugimi državami na obrambno-vojaškem področju (Grizold 2005, 117). Ob intenzivni pomoči držav, s katerimi je Slovenija začela vojaško sodelovati (ZDA, Kanada, Nemčija, Velika Britanija, Francija, Italija, Avstrija, Švica, Izrael in druge), je postopoma prevladalo spoznanje, da je treba opustiti modele vojaške organiziranosti in vzorce delovanja iz preteklosti. To se je pokazalo v reformah obrambnovarnostnega sektorja in nadaljnjih reorganizacijah vojske in postopnem oddaljevanju od teritorialne organiziranosti, pa tudi v pluralizmu prevzemanja zgledov iz tujine (Šteiner 2000, 34–37).

Značilnosti sprememb drugega obdobja so: prilagajanje rešitev in strukture vojske iz prvega obdobja, priprave na sodelovanje v operacijah za podporo miru v tujini, vključevanje v mednarodne vojaške vaje ter izraba možnosti za izobraževanje in šolanje vojaškega osebja v tujih izobraževalnih centrih in vojaških šolah. Republiški štab Teritorialne obrambe (RŠTO) se je na podlagi zakona o obrambi v začetku leta 1995 preimenoval v Generalštab Slovenske vojske (GŠSV), njegova vloga pa je ostala nespremenjena, kar velja tudi za njegov položaj v Ministrstvu za obrambo. Leta 1995 se je začel tudi proces spreminjanja usposabljanja vojakov na služenju vojaškega roka. Tako je bil dotedanji dualni model usposabljanja v letih 1996 in 1997 zamenjan z modelom enovitega usposabljanja, ki je bil konceptualno podoben

²⁵⁰ Podrobnejša analiza je izvedena tudi v Šteiner (2000, 34–43 in 2002b 14–21).

²⁵¹ V praksi so leta 1996 začeli oblikovati le korpus vojaškega letalstva in zračne obrambe (VLZO), na divizijska poveljstva pa sta bolj spominjali junija 1998 oblikovani 2. in 3. operativno poveljstvo SV (OPSV). Takrat je svoje ime spremenil tudi korpus VLZO in sicer v 1. operativno poveljstvo VLZO.

nemškimi rešitvam. Ta sprememba je omogočila povečanje števila mirnodobnih bojnih enot.

Izpostavimo, da je usmerjenost ministrstva in vojske v področje mednarodnega vojaškega sodelovanja imela že v drugem obdobju pozitivne učinke na prevzemanje standardov in doseganje povezljivosti, kar je bilo zlasti pomembno na individualni ravni, saj so posamezniki to s pridom izkoriščali. Pri tem sta se zaradi številnih pomoči in povabil za izobraževanje in usposabljanje²⁵², pa tudi udeležbe slovenskih slušateljev na njih, krepili izobraženost in usposobljenost častnikov in podčastnikov ter tako ustvarjali kritični nabor znanja za spremembe. V bistvu lahko govorimo o eni ključnih aktivnosti strokovne preobrazbe vojaških profesionalcev.

Ob koncu drugega razvojnega obdobja se kot odziv na madridski »ne« Sloveniji ob povabilu za članstvo v Natu oblikujejo nove in globlje reformne spremembe²⁵³. Pri tem je pomembne novosti prinesla Strategija vojaške obrambe Republike Slovenije (SVO) iz leta 1998. Strategija je na novo definirala cilje vojaške obrambe in temeljne funkcije Slovenske vojske, postavila izhodišča za njeno drugačno organiziranost in opredelila vrsto temeljnih, zunanjih in notranjih aktivnosti za preoblikovanje Slovenske vojske na poti k članstvu v Natu. Predvidena sta bila opuščanje delitve vojske na manevrske in prostorske sile ter prehod na strukturo s trojno delitvijo po namenu na sile za hitro posredovanje, glavne obrambne sile in pomožne obrambne sile. Najpomembnejše značilnosti so bile v določilih za zagotavljanje večjega deleža poklicne sestave, v reorganizaciji rezervnih sil, v napovedi uvajanja sprememb, povezanih s služenjem vojaškega roka, v uvajanju nove strukture osebja v stalni sestavi vojske in v projekciji postopnega povečevanja obrambnih izdatkov (Šteiner 2000, 28). Na teh izhodiščih je bil pripravljen in februarja 2000 sprejet prvi Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske. Sklenimo, da je leto 2000 mejnik in začetek tretjega razvojnega obdobja. Tretje razvojno obdobje je bilo povezano z »drugim ciklom« priprav za vstop v Nato in z začetki profesionalizacije ter preoblikovanjem Slovenske vojske²⁵⁴. Preoblikovanje je najprej zajelo enote

²⁵² Najpomembnejša programa sta bila ameriški IMET (International Military Education and Training) in nemški Ausbildung Hilfe Programm. Usposabljanja in izobraževanja pa so sponzorirale in omogočale še Kanada, V. Britanija, Italija, Francija in Avstrija ter Švica. O tem tudi Šteiner (1998).

²⁵³ O tem tudi Šteiner (2001b).

²⁵⁴ O različnih vidikih so avtorjeva proučevanja preoblikovanja Slovenske vojske zajela oblikovanje reakcijskih sil (Šteiner 2001a, 25–48) projektiranje preoblikovanja strukture sil vojske (2002a, 7–30) in preoblikovanje vojaške logistike (2003, 9–11).

Slovenske vojske²⁵⁵ zaradi opustitve struktur, povezanih z usposabljanjem nabornikov, in zatem zaradi prehoda na poklicno popolnjevanje, dopolnjeno s prostovoljno pogodbeno rezervo. Zajelo pa je tudi preoblikovanje poveljniške strukture, za katero sta bili značilni ločitev operativne od strateške ravni vojske in ločitev med premestljivimi in nepremestljivimi silami.

Obdobje obvezniške vojske se je končalo leta 2003²⁵⁶, ko je bilo jasno, da s sistemom splošne vojaške obveznosti ni mogoče zagotoviti ustrezne popolnitve vojaških enot, čeprav se je v procesu približevanja Zavezništvu vojna sestava Slovenske vojske zmanjšala za več kot polovico. Za tranzicijske spremembe do leta 2002 velja, da so bile postopne in razmeroma počasne. Hitrost sprememb se je spremenila po Natovem vrhu v Pragi, novembra 2002, ko je bila sprejeta odločitev o povabilu Sloveniji, da se kot polnopravna članica priključi Zavezništvu.

Vstop v Zavezništvo leta 2004, ki je sovpadal z vstopom v EU, je naslednji razvojni mejnik in pomeni zaključek tretjega obdobja ter nastop četrtega. V njem spremembe pospeši še proces integracije, za kar je bil leta 2005 pripravljen poseben plan včlanitve in integracije, zaključen februarja 2010. Zato četrto obdobje označujemo tudi kot obdobje včlanitve in integracije v Nato in vojaške strukture EU ter nadaljevanje preoblikovanja Slovenske vojske. Zaradi prepletanja tranzicijskih in transformacijskih sprememb ga posebej obravnavamo v naslednjem podpoglavju.

S pojavom gospodarske krize in recesije leta 2009 se praktično konča tudi obdobje rasti in s tem številčne krepitve vojske, kar je bila značilnost celotnega dotedanjega razvoja. Osrednje značilnosti konsolidacijskih postopkov²⁵⁷, ki so sledili, so bile: prilagajanja strukture, kadrovska konsolidacija, pospešeno, včasih tudi vsiljeno nadaljevanje postopkov profesionalizacije, zmanjševanje stroškov delovanja in ohranjanje vitalnih delov vojaškega sistema ter njihovih dejavnosti. Veliko naporov je bilo namenjeno ohranjanju vitalnih delov, da se ne bi izgubila bojni značaj in motivacija vojske. Tako se s koncem obdobja integracije in pred vstopanjem v transformacijsko

²⁵⁵ Zadnja večja reorganizacija Slovenske vojske v razvoju do leta 2013 je bila leta 2004, ko je bilo na operativni ravni vzpostavljeno Poveljstvo sil, ki je prevzelo poveljevanje brigadam in samostojnim bataljonom.

²⁵⁶ Odločitev o tem je sprejel Državni zbor oktobra 2002 z novelo Zakona o vojaški dolžnosti. S to je bilo predvideno, da bi se nabor prenehal izvajati do konca leta 2003, obvezno služenje vojaškega roka do konca junija 2004, obvezno služenje v rezervni sestavi Slovenske vojske pa do konca leta 2010. Zadnji naborniki so obvezno služenje vojaškega roka zaključili oktobra 2003, torej eno leto pred napovedanim rokom, nadomestno civilno služenje pa decembra 2003 (MO RS 2004b).

²⁵⁷ O tem tudi Šteiner (2011f, 4–6).

obdobje kažeta nujnost po nadaljnjih spremembah in upanje na zaustavitev nadaljnje erozije obrambno-vojaškega sektorja (Šteiner 2013, 18).

Dodajmo, da sta bili leta 2010 in 2011 v javnosti sproženi dve peticiji, ena neposredno proti vojski in druga proti vojaškemu poligonu na Počku, kar je bila zgolj modifikacija prvega pristopa. Istočasno je javnost v anketah postavljala Slovensko vojsko na visoko mesto zaupanja. Hkrati so se zelo zmanjševala finančna sredstva, ne le za opremljanje, temveč tudi za delovanje, tako da je bil ob dvajsetletnici razvoj Slovenske vojske praktično zaustavljen (Šteiner 2011b, 8).

7.1.3 Ugotovitve o značilnostih tranzicijskih sprememb

Ob opisu slovenskega vojaškega razvoja smo navajali tudi njegove značilnosti. S poglobljeno analizo slovenskega primera v obdobju tranzicije pa ugotovimo še druge značilnosti. Zato v nadaljevanju navajamo tiste, ki v slovenskem primeru posebno izstopajo ali potrjujejo stališča o tranzicijskem procesu in njegovi vlogi v transformacijskem procesu.

Prva ugotovitev je povezana s tem, da smo v Sloveniji v pogledu obrambno-vojaške organiziranosti in zlasti civilno-vojaških odnosov v novo državo vstopili s strukturami, ki so bile zgrajene in po namenu ter strukturi vodenja in poveljevanja prilagojene drugemu tipu državne ureditve in družbenopolitičnega sistema. Tudi prva reorganizacija Teritorialne obrambe Slovenije neposredno pred osamosvojitveno vojno leta 1991 ni niti zaznala niti uvedla vseh sprememb, ki bi ustrezale novemu sistemu. S spremembami teritorialne organiziranosti vojaških poveljstev in ločevanjem navezanosti štabov teritorialne obrambe od navezav na občine in pokrajine so obrambne zadeve sicer postale centralizirane in zgolj državna (republiška) pristojnost. Vendar je večina konceptualnih rešitev iz prejšnje ureditve še delovala in preprosto ni bila opuščena in nadomeščena v celoti. Slovenska posebnost je, da so bili ti ostanki takšni, da so omogočili dokaj preprost prehod. Pri tem mislimo na strukture in vire za oborožen boj iz prejšnjega sistema tako imenovanega »oboroženega naroda«. Primerjava pristopov in procesov demilitarizacije in razoroževanja v Sloveniji z drugimi državami na območju nekdanje skupne države pokaže, da je ta del tranzicije Slovenija opravila sama, medtem ko se je na drugih območjih to dogajalo pod mednarodnim nadzorom in znotraj posebnih zavez²⁵⁸.

²⁵⁸ Pri tem mislimo na mednarodne sile v operacijah na Balkanu in na Daytonski sporazum iz leta 1995.

Treba je ponoviti že navedeno ugotovitev, da so obrambno-vojaške spremembe predstavljale del celotne družbene in ekonomske tranzicije, tako da sta opazna njihova skupna dinamika in prepletanje procesov. Za tranzicijske procese na obrambno-vojaškem področju je bilo značilno, da je šlo v glavnem za prilagajanje obrambno-vojaškega organiziranja, čeprav je bila vrsta sprememb, tako sistemskih kot tudi organizacijskih, zelo temeljitih (Šteiner 2010a, 95–106 in 2010b).

Slovenska posebnost v primerjavi z drugimi državami je bila tudi v tem, da je Republika Slovenija sodobno vojsko morala še zgraditi, medtem ko so se drugi soočali s prestrukturiranjem in reorganizacijami zaradi spremembe načina popolnjevanja, doseganja večje učinkovitosti in zmanjševanja strukture. Ta razvojno neprimerljiva izhodiščna točka je velikokrat predstavljala ne le posebnost, temveč tudi oviro, predvsem pri prenosu izkušenj iz drugih okolij. Ko je v Sloveniji proces gradnje stalne vojske dosegel določeno razvojno stopnjo, se je začela naslednja faza sprememb, ki je izhajala iz drugačnega načina popolnjevanja ter procesa pridruževanja Zavezništvu in integracije vanj. Spremembe, ki so iz tega izhajale, so bile veliko bolj primerljive s spremembami v državah, s katerimi je Slovenija začela zelo intenzivno sodelovati in se povezovati.

Začetno vzpostavljanje koncepta množične vojske potrjuje tudi obseg vojske v vojni sestavi, ki neposredno po osamosvojitvi za dvainpolkrat preseže obseg vojske v vojni za samostojno Slovenijo in se do leta 1994 še krepi. Poleg demografskih dejavnikov tudi zgledi iz tujine in prispevki raziskovalne stroke kmalu prispevajo k spoznanju o koncu množične vojske tudi v slovenskem primeru. K temu je kot vplivni dejavnik treba dodati še oddaljevanje vojnih spopadov na balkanskem območju in pojave angažiranja mednarodnih sil za vzpostavitev in ohranjanje miru na njih. Tako se začetni trend količinske rasti vojske postopoma obrača v trend kakovostne. Vojska se je po letu 1995 v vojni sestavi nenehno zmanjševala, krepile pa so se mirnodobna sestava in zmogljivosti za delovanje brez predhodne mobilizacije. Od oblikovanja in reorganizacij stalne vojske in obsežne vojaške rezerve slovenske države je ostalo nekaj posebnosti, ki se še danes kažejo v preobsežni in neustrezni častniški sestavi, pa tudi v infrastrukturi, ki je bila prilagojena služenju vojaškega roka, ter v ostankih razvejane civilno-administrativne rekrutne mreže, kar sodobnemu in na stroških orientiranemu vojaškemu delovanju še vedno ni povsem prilagojeno.

V začetku sta oblikovanje in vzpostavitev organizacijskih struktur Slovenske vojske temeljila na rešitvah, ki so jih poznali v prejšnji skupni državi. Navedeno ni bilo

odvisno le od modelov, ki so bili znani, in oborožitve ter druge prevzete vojaške tehnike, temveč tudi od usposobljenih kadrov, tako kariernih kot rezervnih, ki so tehnike in taktiko uporabe že poznali. Tudi strukture morebitnih nasprotnikov so vsaj v začetnem obdobju ostale nespremenjene. Šele, ko so se te okoliščine spremenile in je bilo vedno težje identificirati ogroženost, ter v razmerah, ko se je tudi mednarodno okolje izredno hitro spreminjalo in bilo vedno težje predvidljivo, je to vplivalo na pristop k organizacijskemu in strukturnemu spreminjanju vojske. V tem pogledu lahko nekaj več kot dve desetletji dolg razvoj Slovenske vojske označimo tudi kot pot od miličniške teritorialne vojske do stalne vojske univerzalnega naborniškega tipa II in tipa I po Haltinerju (Haltiner in Tresch v Bebler 2005, 285–301) s korpusnim in divizijskim modelom vojaških struktur ter poklicne vojske s prostovoljno rezervo z brigadnim in na koncu prepletajočim se brigadnim in polkovnim modelom. Dodajmo, da so v razvoju stalno spreminjajoče se strukture vse to prenesle, predvsem zaradi svoje majhnosti in prilagodljivosti. Prilagodljivost je bila ključna slovenska posebnost, pa tudi prednost.

V prvih desetih letih je bilo več sprememb vojaške organiziranosti Slovenske vojske, pri tem izstopajo tiste iz let 1994 in 1998, obakrat brez celovitih »arhitekturnih zamisli« (strategij) (Šteiner 2000, 4) in »verificirane projektne dokumentacije« (strateških dokumentov in dolgoročnih načrtov), čeprav so vse spremembe potrdili pristojni organi. Za poznejše ključne strukturne spremembe so te podlage zagotovljene v normativnih in strateških dokumentih, pa tudi z obema strateškima pregledoma obrambe 2002/2003 (MO RS 2004) in strateškim pregledom obrambnega resorja 2008/2009 (MO RS 2009). S slednjim so oblikovane podlage za spremembe v transformacijskem obdobju. Ta ugotovitev je pomembna tudi z vidika, ali in kako sta bila zagotovljena civilni nadzor in nadzor javnosti ter kakšna je bila preglednost postopkov spreminjanja organiziranosti in uvajanja novosti.

Za vsa dosedanja obdobja razvoja, prilagajanja in spreminjanja slovenskega obrambnega sistema in vojaške organiziranosti je značilna še neuravnoteženost ter nesorazmernost sprememb med vojaškim in civilnim delom. Če Slovenjo primerjamo z drugimi državami v tranziciji ali drugimi državami v Natu, ugotovimo, da se razlikuje prav v tem segmentu. V drugih državah so bile spremembe v upravno-administrativnem in podpornem delu obrambnih sistemov hitrejše in intenzivnejše (Šteiner 2013a, 18).

Vojaška tranzicija je bila ciljno usmerjena v transformacijo oziroma v preobrazbo, česar na preostalih področjih družbene tranzicije žal ne zasledimo ali pa

tega še ni. Menimo, da gre za pomembno razliko. Na drugih družbenih področjih ob sklepu tranzicije in doseganju njenih ciljev opazimo upad v motivaciji in nadaljnjem utrjevanju doseženega, kar v obdobjih krize postaja zelo destruktivno. Nasprotno pa je na obrambno-vojaškem področju, tudi pod vplivi iz mednarodnega okolja, prav transformacija tista, ki poskuša vzdrževati dinamiko prihodnjih sprememb.

Pomembna potrditev slovenskega primera je, da transformacije ni mogoče izpeljati brez uspešne tranzicije in sprememb v njenem obdobju. Uspešnost tranzicije je eden pomembnejših dejavnikov za začetek in uspeh transformacije. Tranzicijsko spreminjanje kot izhodišče za transformacijski proces vključuje organiziranost, tehnologijo, kadre in njihove potencialne ter delovanje vojske in obrambnih sistemov. V tem je tudi razlika v primerjavi z revolucionarnim pristopom oziroma RMA. Pri revolucionarnih spremembah se zrušijo elementi starega sistema, na njegovem mestu pa se vzpostavlja nov. Pri transformaciji, ki ji je prehodnica tranzicijsko obdobje, se tudi stari sistem lahko pomembno ali globalno spreminja, vendar gre skozi določena obdobja prilagajanja ali adaptacij.

V slovenskem primeru ekonomska kriza na svojem začetku in neposredno pred transformacijskim obdobjem skoraj v celoti obrne razvojna prizadevanja v smer prilagoditvenih sprememb. Tako transformaciji pripada tudi vloga, da lovi ali celo ustvarja prednosti glede na krizo. V tem pogledu se poraja pomislek, ali za krizo koncept RMA ne bi bil učinkovitejši. Drugo vprašanje pa je, če je zaradi krize zaustavljen razvoj, je lahko vprašljiva tudi uporaba razvojne paradigme sprememb, kar smo trdili, da transformacija je. Na to vprašanje odgovora iz slovenske prakse še nimamo.

Tranzicija je na področju obrambno-vojaške organiziranosti slovenske države potekala v posebnih okoliščinah osamosvajanja ter v posebnih varnostnih razmerah v neposredni okolici, ki so se kazale v nevarnostih oziroma ogrožanju nove države. V takšnih okoliščinah je oblikovanje obrambno-vojaškega ustroja Republike Slovenije potekalo mimo uveljavljenih pristopov v svetu. Nemalokrat je praksa prehitela koncepte. Če je bilo to v začetnem obdobju še razumljivo, pa so poznejše razmere zahtevale ter zagotovile drugačen pristop. Sklenimo z oceno, da sta obrambni sistem Republike Slovenije in njena vojska več kot dve desetletji uspešno uresničevala svoje poslanstvo. Pri tem je bila razvojna pot vojske zelo dinamična, z vzponi in zastoji. Obrambne sile so bile pomemben temelj stabilnosti in varnosti ter akter približevanja mednarodnim integracijam. V tranzicijskem obdobju so sicer prevladovali adaptivne

spremembe in prilagajanja, vendar pa so se na številnih področjih začele tudi spremembe, ki spadajo v transformacijski proces.

7.2 Proces transformacije Slovenske vojske in mejniki v nastajanju postmoderne vojske

Vloga osrednjega mejnika v nastajanju postmoderne vojske in transformacijskem procesu je povezana s slovensko potjo v Nato in pripada pridruževanju Natu ter integraciji vanj. Drugi mejnik je povezan z vzpostavljanjem poklicne vojske, dopolnjene s pogodbeno rezervno sestavo, ki ga označujemo tudi kot profesionalizacijo. Oba procesa sta potekala pred začetkom transformacijskega obdobja. V slovenskem primeru se pomembne transformacijske spremembe na obrambno-vojaškem področju dogajajo ob pridruževanju Natu in integraciji vanj. Po enajstih letih posebne tranzicije je proces pridruževanja dosegel vrhunec 29. marca 2004, ko je bila Republika Slovenija uradno sprejeta v Severnoatlantsko zaveznitvo. Temu je sledilo šestletno obdobje integracije²⁵⁹, z aktivnostmi, ki so se formalno končale 10. februarja 2010 s prejemom Zavezniške deklaracije o ugotovljeni skladnosti na področjih včlanitve in integracije. Z Resolucijo o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (2010), sprejeto 7. decembra istega leta, pa je bila transformacija formalno opredeljena kot cilj nadaljnjih sprememb in razvoja obrambno-vojaškega sistema. Junija 2012 je bil oblikovan koncept transformacije Slovenske vojske (Brožič 2013, 6). Vse to kaže na to, da je transformacija nasledila proces integracije in profesionalizacije. Zato bomo v analizo razvojnih obdobj v transformacijskem procesu Slovenske vojske vključili tudi tiste dogodke, ki so prehodili transformacijsko obdobje in so pomembni mejniki v nastajanju postmoderne vojske²⁶⁰. Pri njihovem opisu in analizi pa bomo ugotavljali, kako so se transformacijske značilnosti prepletale in kako predstavljajo razvojno posebnost tudi v transformacijskem obdobju.

7.2.1 Mejniki pri pridruževanju Natu in integraciji Republike Slovenije vanj

Slovenija je vstopila v Partnerstvo za mir (PzM) leta 1994, in sicer na podlagi Natovega okvirnega dokumenta PzM in slovenskega predstavitvenega dokumenta ter z jasno opredelitvijo, da je država kandidatka za Nato. Na tej podlagi in po dodatnih predlogih Nata je bil še istega leta narejen prvi Individualni partnerski program (IPP)²⁶¹, ki je obsegal opredeljene politične cilje, ki si jih je postavila država, vojaške in

²⁵⁹ Glede na Plan včlanitve in integracije se označuje tudi kot obdobje včlanitve in integracije.

²⁶⁰ Za opis je uporabljeno tudi avtorjevo gradivo (Šteiner 2008c in 2008d).

²⁶¹ IPP je po letu 2002 nadomestil Individualni partnerski akcijski načrt (IPAP).

druge zmogljivosti, ki so bile na voljo za PzM, pa tudi cilje sodelovanja ter aktivnosti na vseh teh področjih.

Že naslednje leto sta se Slovenska vojska in obrambni sistem vključila v skupne vaje, ki so bile dostopne državam PzM (Grizold 2005, 101).

Temu je sledila vključitev v proces načrtovanja in ocenjevanja (PARP) v okviru PzM, v katerem je Slovenija začela sodelovati leta 1996. Ta proces je bil nekaj časa osrednji mehanizem za reformiranje slovenskega obrambnega sistema in reorganizacijo Slovenske vojske, pa tudi za vzpostavljanje preglednejšega obrambnega načrtovanja ter načrtovanja sil. V ta namen je bil znotraj PARP oblikovan tudi Partnerski delovni program²⁶², v katerem so bila obravnavana vprašanja obrambne politike, obrambnega planiranja in reformna prizadevanja na obrambnem in posebno na vojaškem področju, poleg njih pa še mehanizmi za prikazovanje obrambnih virov, njihova razporeditev znotraj obrambnega sistema ter za posamezne namene. Posebno pomemben in tudi podroben del je bil namenjen povezanosti ter doseganju zahtev za sile, ki bi jih lahko država namenila za partnerske večnacionalne vaje in operacije pod vodstvom Nata. V program so bila vključena tudi vprašanja, povezana z demilitarizacijo in zmanjševanjem zalog težkega orožja ter politiko omejevanja orožja za množično uničevanje. Program je bil podlaga tudi za ocenjevanje dosežkov in oblikovanje ocenjevalnih poročil ter njihovo posredovanje Zavezništvu, kjer so poročila po posebnem postopku evalvacije pregledali in ovrednotili ter ugotovitve posredovali nazaj v partnersko državo. Potek opisane evalvacije pri partnerskih državah je bil zelo podoben kot med članicami Zavezništva.

Pristop k procesu PARP je obenem povezan še s politično ravni in vključitvijo v procese odločanja, ki so potekali prek Severnoatlantskega sveta za sodelovanje (NACC)²⁶³. Načrte in ocene je namreč potrjeval prav ta organ. Obenem pa je bilo treba na nacionalni ravni sprejeti še mednarodne sporazume²⁶⁴, ki so omogočali sodelovanje v PzM, med njimi so najpomembnejši Varnostni sporazum in Sporazum o statusu sil (SOFA) ter bruseljski Sporazum o statusu misij tretjih držav. Temu je sledila postopna prilagoditev vrste nacionalnih predpisov, kot so memorandumi in tehnični sporazumi za udeležbo na vajah PzM ter v operacijah kriznega odzivanja, tranzitni sporazumi, standardizacijski sporazumi ipd. (Šteiner 2008d).

²⁶² Partnerski delovni program (angl. Partnership Work Programme – PWP) je obsegal pisni del z opredelitvijo ciljev in načrtov za pet let ter preglednice za posamezna področja.

²⁶³ Vlogo NACC od leta 1997 opravlja evroatlantski partnerski svet – EAPC.

²⁶⁴ Povzeto po: Kronologija vključevanja Slovenije v Nato.

Na vrhunskem zasedanju Nata leta 1997 v Madridu Slovenija tako kot Romunija ni dobila povabila za članstvo, kar je uspelo trem vzhodnoevropskim državam: Češki, Madžarski in Poljski. Zaradi tega je nastopilo začetno razočaranje, ki pa ni prevladalo, kmalu so prizadevanja, reforme in predvsem izpolnjevanje v programih zapisanih obljub dobili nov zagon (Šteiner 2010a, 97). Še več, leta 1998 je Slovenija kot prva partnerska država gostila vojaško vajo Cooperative Adventure Exchange-98 in pri tem preverjala koncept podpore države gostiteljice (Grizold 2005, 102), sposobnost sodelovanja v mednarodnem okolju in doseženo stopnjo povezljivosti, zlasti na logističnem in komunikacijskem področju. Obenem je izkoristila tudi številne priložnosti za javno promocijo mednarodnega sodelovanja in tega, kaj pomeni in prinaša Zavezništvo.

Na vrhunskem zasedanju Nata v Washingtonu je bil leta 1999 sprejet Akcijski načrt za članstvo (ANČ), v katerega je bila vključena tudi Slovenija. S tem mejnikom se tudi končuje **prvo obdobje na slovenski poti v Nato**. Programi partnerstva za mir in zlasti proces planiranja in ocenjevanja (PARP) so v šestih letih zaznamovali tranzicijski proces in prispevali k spoznanju, da bo treba v nadaljevanju še več in temeljitejših sprememb. Vtis, da je Slovenija zamujala z reformnimi prizadevanji, je glede na madridski »ne« mogoč, v resnici pa sta bili hitrost in številčnost sprememb na obrambno-vojaškem področju v Sloveniji v tem času večji kot v številnih drugih tranzicijskih državah, predvsem zaradi dinamike razvoja v prvem desetletju njenega delovanja (Šteiner 2011b, 4). Skladno z ANČ, ki je predstavljal program, s katerim je Nato opredelil predvideno stanje bodoče članice, je Slovenija od leta 2000 naprej pripravljala letne nacionalne programe za članstvo (LNP). Nacionalni programi so obsegali pet področij: (1) politično-ekonomske zadeve, (2) obrambno-vojaške zadeve, (3) varnostne zadeve, (4) pravne in (5) finančne zadeve.

Pri implementaciji LNP je kmalu postalo jasno, da gre za več kot zgolj za obrambni resor in reforme na obrambno-vojaškem področju (Šavc 2009, 52–53). Dejstvo je tudi, da se je v tem času v Sloveniji končevalo obdobje družbene tranzicije. V tem pogledu so imele spremembe, ki so sledile, veliko transformacijskih značilnosti, tudi zato, ker se je v Natu pojavil poseben pristop za določanje in uresničevanje tako imenovanih partnerskih ciljev sil, kar vse zelo vpliva na oblikovanje in izgradnjo vojaških zmogljivosti. Vse to sproži tudi posebno določanje in uresničevanje prednosti, pri čemer je vedno manj prostora za premalo domišljene vojaške strukture in zmogljivosti.

Letni nacionalni programi za članstvo so nastajali v posebnem postopku dialoga z Natom, na podlagi katerega si je zatem država za prej navedena področja določila cilje, izvedbene naloge in roke zanje ter se tako približala predvidenemu stanju in znotraj tega postavljenim standardom (prav tam, 45–46). Programe aktivnosti po področjih kot tudi ocenjevanje napredka pri doseganju ciljev in uresničevanju nalog je oblikovala država sama. Nato je skrbel za oblikovanje ocene napredka in njeno potrditev pri pristojnem delovnem telesu ter na politični ravni²⁶⁵. V primerjavi med PARP in procesom sprejemanja ter ocenjevanja pri ANČ je opazna višja stopnja zahtevnosti in tudi odgovornosti, čeprav je bilo v izvedbenem delu veliko podobnosti.

Oktobra leta 2002 je na vrhunskem zasedanju Nata v Pragi Slovenija dobila povabilo v Zavezništvo, tako da je leta 2004 končno postala njegova polnopravna članica²⁶⁶.

Pet letnih nacionalnih programov za članstvo je pomembno prispevalo k podobi slovenskega nacionalnega varnostnega sistema in obrambno-vojaške organiziranosti ter k njihovim spremembam. Obdobje med letoma 2000 in 2004 je **drugo obdobje na poti v Nato**, v njem se je intenzivno uresničeval ANČ in so se izpolnjevali partnerski cilji sil. To je obenem obdobje, ko je prevladovalo preoblikovanje Slovenske vojske in so se še vedno dogajale različne reorganizacije, vendar se je zgodila tudi pomembna sprememba sistema popolnjenja s preходом na poklicno popolnjenje s prostovoljno rezervo²⁶⁷, s čimer je bil sprožen proces profesionalizacije vojske.

Čas po vstopu v Nato od leta 2005 do konca leta 2010 označujemo za **tretje** in zadnje **obdobje** na poti pridruževanja Natu, v katerem je v ospredju integracijski proces. To je obenem obdobje, ko se najbolj prepletajo tranzicijske in transformacijske spremembe. Za to obdobje je bil pripravljen Plan včlanitve in integracije – PVI²⁶⁸, ki je predvideval zelo širok seznam integracijskih dejavnosti do konca leta 2010. Plan je bil po petih letih implementacije uresničen do konca leta 2009, leto dni pred rokom, tako da je bila posebna zavezniška deklaracija sprejeta že 10. februarja 2010.

Z integracijo je Slovenska vojska začela slediti tudi procesu transformacije v Zavezništvo (Šteiner 2009b, 128–129). Šestletno integracijsko obdobje je tako tudi

²⁶⁵ Posebno delovno telo je bil odbor za pregled obrambe (DRC), politični organ pa je bil NACC/EAPC.

²⁶⁶ Skupaj so bile povabljene Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Slovaška, Slovenija in Romunija.

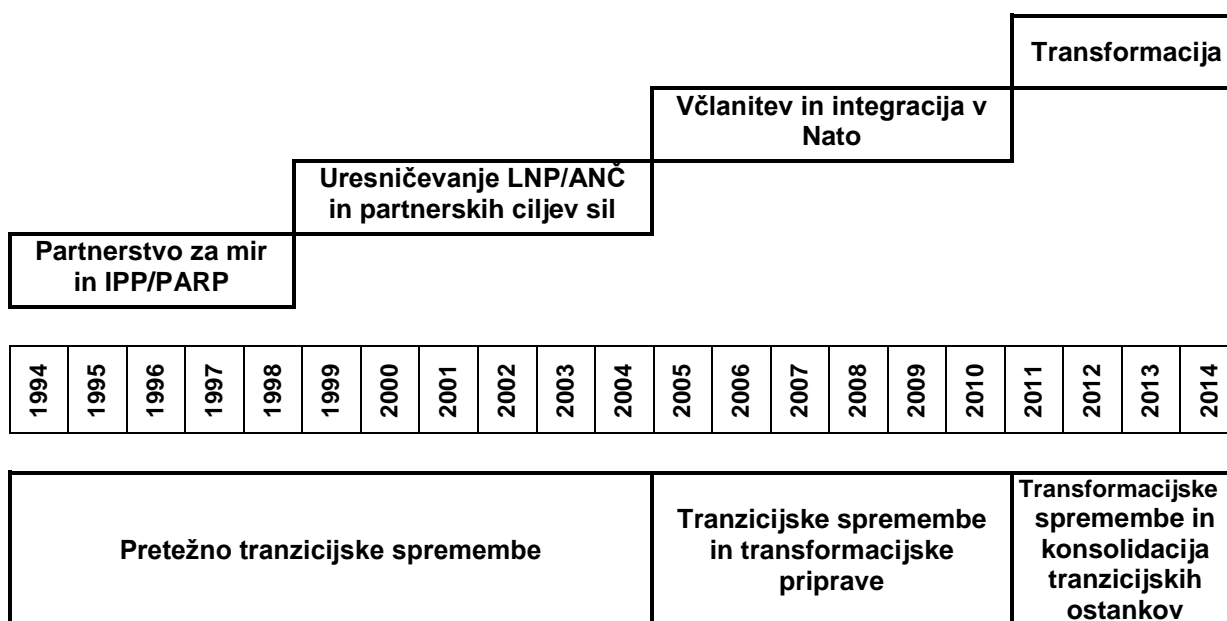
²⁶⁷ Slovenska vlada je 25. 4. 2002 sprejela odločitve o spremembah in dopolnitvah sistema popolnjenja Slovenske vojske, ki so bile podlaga tudi za spremembo Zakona o obrambi (2002) in spremembo Zakona o vojaški dolžnosti (2002).

²⁶⁸ Plan včlanitve in integracije za Slovenijo – PVI (AAIP) je bil narejen za obdobje od začetka leta 2005 do konca leta 2010.

obdobje intenzivnih priprav na transformacijo. Formalno pa je mejnik transformacijskega obdobja december 2010, ko je bila v parlamentu sprejeta Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (2010). V tem najpomembnejšem in hierarhično najvišjem razvojnem dokumentu v Sloveniji so namreč postavljeni dolgoročni razvojni cilji in prednostne naloge razvoja Slovenske vojske, usmerjeni v njeno kompetentno delovanje, selektiven in uravnotežen razvoj ter nadaljnjo transformacijo (ReSDPRO SV 2025 2010, 1. poglavje, tretji odstavek).

K predstavitvi mejnikov pri nastajanju postmoderne vojske je tako treba dodati še **obdobje transformacije**. Obdobje, v katerem prevladujejo transformacijske spremembe, čeprav je opazna tudi konsolidacija tranzicijskih ostankov iz predhodnih obdobj, kar prikazujemo tudi na shemi 7.1.

Shema 7.1: Prikaz obdobj pri pridruževanju Republike Slovenije Natu in integraciji vanj

Predstavljena shema nam omogoča tudi, da pojasnimo razmerje med transformacijskim procesom in transformacijskim obdobjem. V slovenskem primeru je transformacijski proces povezan z uresničevanjem LNP in se začne več kot desetletje pred nastopom transformacijskega obdobja.

7.2.2 Opis spreminjanja načina popolnjevanja in profesionalizacije Slovenske vojske

V opis spreminjanja načina popolnjevanja in profesionalizacije Slovenske vojske bomo vključili zlasti tiste dogodke, ki so bili organizacijska posebnost ali se

dotikajo transformacijskega procesa oziroma so se v njem ponovili. V Sloveniji ni enotnega stališča o tem, kaj štejejo za začetek profesionalizacije naše vojske. Oblikovanje prvih poklicnih enot vojske se je namreč začelo že leta 1991 in se leta 1995 nadaljevalo z oblikovanjem 10. bataljona za mednarodno sodelovanje, kar je bil poskus popolnitve prvega bataljona s stalno sestavo. Obenem so potekala tudi proučevanja oziroma analize sprememb načina popolnjevanja vojske. Pri tem so bili pomembni vplivi iz mednarodnega okolja, predvsem programa PzM, in izkušnje držav, ki so v tem času opuščale naborniški sistem in uvajale prostovoljno popolnjevanje s poklicnimi pripadniki in pogodbenimi rezervisti. Kljub temu je Slovenija vstop v Nato prvič poskušala doseči zgolj s prilagoditvijo naborniškega sistema in postopnim dograjevanjem že uveljavljenega kombiniranega popolnjevanja ter temu prilagojeno strukturo sil in strukturo vojaškega osebja.

Načrten pristop k spremembi načina popolnjevanja vojske in njeni profesionalizaciji se je začel leta 2001 s Programom ukrepov za izboljšanje pripravljenosti Slovenske vojske od 2001 do 2004²⁶⁹. S programom je bilo med drugim določeno, da se prouči ustreznost obstoječega kombiniranega popolnjevanja vojske in pripravijo tudi druge rešitve. Zatem je bila v Centru za strateške študije Ministrstva za obrambo narejena študija o možnostih prehoda Slovenske vojske na popolnjevanje s poklicnimi vojaki, ki jo je pripravila posebna delovna skupina, sestavljena iz pripadnikov ministrstva in Generalštaba. Iz načrta študije razberemo, da je bil glavni namen proučiti možnosti prehoda Slovenske vojske na poklicno vojsko, kombinirano s prostovoljnim služenjem vojaškega roka in prostovoljno rezervo (MO RS 2001). Izhodišče za študijo je bilo takratno stanje ob upoštevanju tujih rešitev. Na teh podlagah je bilo treba oblikovati nov ciljni sistem in njegovo strukturo s predlogom načrta implementacije. Cilji študije so bili opredeliti glavne konceptualne možnosti z oceno stroškov, investicijsko dinamiko in drugimi viri, potrebnimi za razvoj sistema. Poudarek na finančnih in človeških virih je dal tudi podlago za odločanje na politični ravni, čemur naj bi sledila priprava sprememb zakonodaje (prav tam, 1–2).

Časovno je bila dinamika priprave študije umeščena v čas od sredine julija do začetka septembra 2001, ko je bila predvidena predstavitev rezultatov vodstvu ministrstva. Na podlagi programa ukrepov za izboljšanje pripravljenosti Slovenske vojske, rezultatov študije o možnostih prehoda na popolnjevanje s poklicnimi vojaki in drugih analiz so bili leta 2001 sprejeti tudi Resolucija o strategiji nacionalne varnosti

²⁶⁹ Program ukrepov za izboljšanje pripravljenosti Slovenske vojske 2001–2004 (2001).

Republike Slovenije (2001), Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske (2001), Koncept razvoja Slovenske vojske do leta 2004 in nekateri drugi dokumenti²⁷⁰. Prvotna študija o možnostih prehoda na popolnjevanje s poklicnimi vojaki²⁷¹ je bila na ministrstvu jeseni leta 2001 večkrat dopolnjena skladno z omenjenimi dokumenti in novimi spoznanji. Iz gradiva ministrstva (MO RS 2002c) razberemo, da sta bili narejeni dve študiji o dejavnikih, ki vplivajo na prehod na poklicno popolnjevanje Slovenske vojske. Domnevamo, da je to poleg študije ministrstva še študija primera, ki so jo naredili na FDV (Malešič in drugi 2001). Iz tega je bila oblikovana in dopolnjena analiza²⁷², ki jo je skupaj s predlogi rešitev februarja 2002 obravnaval tudi Svet za nacionalno varnost, 18. februarja 2002 pa potrdil tudi Strateški svet za varnost pri Vladi RS. Oblikovanje predlogov rešitev se je nadaljevalo še marca 2002, ko je bilo pripravljeno prvo gradivo za obravnavo na vladi, vse do aprila, ko je bila pripravljena končna različica, dopolnjena z rešitvami, ki so izhajale iz političnih stališč o izbrani poti sprememb²⁷³.

Pri opazovanju sprejemanja politične odločitve o spremembi načina popolnjevanja vojske in njeni profesionalizaciji v Sloveniji ugotovimo, da na začetku ni bilo jasne vizije in stališča, kako opraviti prehod. Najpogostejše izkušnje in priporočila iz mednarodnega okolja so opozarjali na osrednjo dilemo, ali prehod opraviti hitro ali ga izvajati postopoma, kombinirano. Ker ni bilo enotnega političnega stališča, so v postopku političnega odločanja aktivnosti nekaj časa potekale hkrati po dveh poteh. Po prvi prek vladne procedure z opisanim postopkom od oblikovanja študije in analize

²⁷⁰ Z njimi so določeni: obseg in struktura ter organizacijsko-mobilizacijski razvoj vojske, usmeritve in cilji razvoja ter preoblikovanje Slovenske vojske.

²⁷¹ Prvotna študija o možnostih prehoda slovenske vojske na popolnjevanje s poklicnimi vojaki je ponudila štiri modele, in sicer: (1) O (osnovni) – model obvezniškega popolnjevanja s povečanim deležem poklicne sestave; (2) A – model poklicnega popolnjevanja s prostovoljno rezervo; (3) B – model poklicnega popolnjevanja s prostovoljno rezervo in ohranjeno prilagojeno splošno vojaško obveznostjo; (4) C – model obvezniškega popolnjevanja s samoizbirnim načinom služenja vojaškega roka in v rezervi. Modela O in C sta vsebovala spremembo takratnega tipa vojske, medtem ko sta bila modela A in B zgled za prehod na nov tip poklicne vojske. Model A je vključeval popolnjevanje vojske s poklicno sestavo in prostovoljno rezervo in ni temeljil na splošni vojaški obveznosti. Prinašal je nov tip vojske in njene organiziranosti ter popolnjevanja. Model B je predvideval vzpostavljanje tipa vojske kot pri modelu A, spremenjena vojaška obveznost pa je bila v funkciji ustvarjanja sekundarne rezerve, ki ob ogroženosti države omogoča prehod na popolnjevanje vojne sestave z rezervno, ki mora biti dodatno usposobljena. Pri tem modelu bi bilo obvezno vojaško usposabljanje (služenje vojaškega roka) zmanjšano na dva meseca, obveznost v rezervi pa bi nastopila s parlamentarno odločitvijo o njenem aktiviranju. Za vse modele je bila značilna uvedba novosti v strukturi in tipologiji osebja stalne oziroma mirnodobne in vojne sestave (MO RS 2001b).

²⁷² Gradivo, ki pa ga ni več pripravljala prvotna delovna skupina, je Ministrstvo za obrambo posredovalo na vlado kot Analizo sistema popolnjevanja Slovenske vojske, besedilo z dne 17. 1. 2002 (MO RS 2002a).

²⁷³ Ta gradiva je Ministrstvo za obrambo posredovalo v vladno proceduro že 14. 3. 2002, zatem pa še različici dokumenta, spremenjeni in dopolnjeni 5. in 12. 4. 2002 (MO RS 2002b; 2002c).

mogočega popolnjevanja do predloga rešitev, ki so vključevale tudi spremembo normativnih aktov. Po drugi pa prek parlamentarne procedure, ko je skupina poslancev februarja 2002 vložila predlog zakona o spremembah zakona o vojaški dolžnosti, ki je določal tudi mejnike v dinamiki sprememb. Postavitev časovnih mejnikov pa ni odločala le o načinu prehoda, temveč tudi o različici sprememb. Ministrstvo za obrambo je tako vladi v proceduro in sprejem najprej posredovalo različico A, zatem pa, v ponovljenem postopku, različico B²⁷⁴. To kaže, da je prišlo na politični ravni do uskladitve o hitrem prehodu. Nekaj podrobnosti smo navedli tudi zaradi tega, ker v procesu profesionalizacije ni šlo le za pomembna strokovna vprašanja in izzive, temveč tudi za različne politične poglede in prestiž pri odločanju o načinu in dinamiki prehoda v profesionalno vojsko ter predvsem za poseben potek odločanja.

Iz predlogov, ki jih je Ministrstvo za obrambo posredovalo vladi, izhaja, da je različica A temeljila na postopnem prehodu s takratnega kombiniranega sistema popolnjevanja vojske na poklicno popolnjevanje s prostovoljno pogodbeno rezervo v obdobju 2002–2009. Omogočala je načrtno uveljavljanje sprememb. Pristop pa je bil po obsegu in dinamiki primerljiv z državami, ki so že sprejele odločitev oziroma že opravile prehod na poklicno popolnjevanje. Predvideno je bilo, da bi se normativne podlage zagotovile s spremembo zakona o vojaški dolžnosti, pri čemer se sistem vojaške dolžnosti ne bi spreminjal. Z zakonom pa bi jasno določili (tudi časovno), kdaj se posamezne sestavine vojaške dolžnosti (nabor, služenje vojaškega roka, služenje v obvezni rezervi) ukinejo in kdaj se zaradi ogroženosti države lahko ponovno obnovijo.

V različici B je bil predviden pospešen prehod na poklicno vojsko v obdobju od 2002 do 2006, skladno z izhodišči in rešitvami, ki jih je ponujal predlog sprememb zakona o vojaški dolžnosti, ki ga je februarja 2002 predlagala skupina poslancev. Predlagani prehod²⁷⁵ je bil časovno bistveno hitrejši, kot so ga sprejele tiste države, v

²⁷⁴ Različici A in B iz analize in predloga ministrstva za vladno odločanje ne ustrezajo predlaganima modeloma A in B iz študije. Tako je model A iz Študije o možnostih prehoda Slovenske vojske na popolnjevanje s poklicnimi vojaki enak različici B, medtem ko model B iz študije ustreza predlogu iz različice A. Dodatno je bila v analizi zajeta še različica C z možnostjo prehoda na poklicno popolnjevanje vojske s prostovoljno rezervo z zmanjševanjem vojne sestave po izhodiščih iz različice A ter ob predpostavki, da bo država v letih od 2005 do 2007 postala polnopravna članica Nata, zaradi česar bi lahko po letu 2006 zmanjšala vojno sestavo na približno 18.000 pripadnikov.

²⁷⁵ Začetni predlogi Ministrstva za obrambo iz marca in začetka aprila 2002 so vsebovali tudi primerjavo ponujenih različic in kot najustreznejšo opredeljevali »postopno in kombinirano« različico A. Končni predlog ministrstva pa je določal, da se prehod opredeli v Splošnem dolgoročnem programu razvoja in

katerih je bil prehod na poklicno vojsko že opravljen oziroma je opustitev obvezniškega sistema popolnjenja vojske še trajala.

Po obravnavi končne različice gradiva je Vlada RS²⁷⁶ sprejela sklepe za uveljavitev sprememb in dopolnitev sistema popolnjenja Slovenske vojske, ki so se nanašali na: (1) spremembe in dopolnitve Splošnega dolgoročnega programa razvoja in opremljanja Slovenske vojske za obdobje do vključno 2015; (2) opredelitev mejnikov pri spremembah vojaške dolžnosti, ki jih je bilo treba začeti izvajati eno leto po uveljavitvi sprememb, in dopolnitev zakona o vojaški dolžnosti²⁷⁷; (3) skupni obseg Slovenske vojske 26.000 pripadnikov, ki naj se po polnopravnem članstvu Republike Slovenije v Natu, predvidoma do leta 2007, zmanjša na približno 18.000 pripadnikov; (4) zavezo za izpolnitev normativnih, kadrovskih, finančnih, materialnih in drugih pogojev za izvedbo prehoda na popolnjenje vojske s poklicnimi pripadniki ter prostovoljno rezervo, vključno z reševanjem kadrovskih neskladij v vojski in na ministrstvu.

V nadaljevanju se je Ministrstvo za obrambo spremembe načina popolnjenja vojske lotilo s posebnim projektom in projektno organizacijo. Mesec dni po sprejetju vladne odločitve o spremembi načina popolnjenja Slovenske vojske je bila na ministrstvu oblikovana projektna skupina za načrtovanje in izvedbo projekta z naslovom Prehod na poklicno vojsko, dopolnjeno z prostovoljno rezervo (MO RS 2002e). Projektna skupina je do novembra 2002 pripravila Zagonski elaborat projekta PROVOJ – Poklicna vojska, dopolnjena s pogodbeno rezervo (MO RS 2002f). V projektu je bil opredeljen strateški plan, postavljena je bila projektna organizacija s projektnimi vodji, vodji podprojektov in skrbniki projektnih del ter opredeljene medsebojne povezave. Kot zanimivost dodajmo, da je bilo v projektu predvideno, da je naročnik projektnega elaborata minister za obrambo, prejemnik pa načelnik Generalštaba (prav tam, 5).

Organizirana sta bila projektno vodstvo in projektna pisarna kot posebna struktura projektnega menedžmenta znotraj ministrstva, v kateri so bile združene glavne naloge in odgovornosti, kar je bila ena glavnih posebnosti, ki je vplivala tudi na

opremljanja Slovenske vojske. Iz sprejetih mejnikov pri spremembah vojaške dolžnosti pa je bilo jasno, da je bila sprejeta različica »hitrega« prehoda po različici B in zmanjšanja obsega vojske po različici C.

²⁷⁶ Seja vlade RS je bila 25. 4. 2002, ko je bil sprejet Sklep o spremembah in dopolnitvah sistema popolnjenja SV (Vlada RS, 2002a), zatem pa še 9. 5. 2002 (Vlada RS 2002b). Sklep o projekciji obrambnih izdatkov za obdobje od 2002 do 2010 je bil sprejet 27. 6. 2002 (Vlada RS, 2002c).

²⁷⁷ Spremembe in dopolnitev zakona o vojaški dolžnosti (2002) so bile sprejete 11. 10. 2002, Uredba o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi Slovenske vojske pa 30. 10. 2002 (Vlada RS 2002d).

uresničevanje projekta. Uveden je bil sistem projektnega nadzora in poročanja vodstvu MO in GŠSV, narejen je bil tudi finančni plan projekta. Posebnost je bila rešitev, v kateri je usklajevalno funkcijo med projektom PROVOJ in drugimi aktivnostmi ministrstva opravljala posebna integracijska skupina (prav tam, 129–130). Poleg tega je bilo tudi določeno, da ministrstva, ki se vključujejo v projekt (prav tam, 11, 30, 80–81 in 110), zagotovijo skrbnike podprojektov in izvedbo nalog, kar pa ni bilo urejeno z ustreznimi sklepi vlade, pa tudi mehanizem usklajevanja delovanja in spremljanja uresničevanja med njimi ni bil vzpostavljen. Ugotavljamo, da zamisel o tem, da bi v izvajanje projekta zaradi celovitosti vzpostavitve poklicne vojske in njene profesionalizacije vključili tudi druga ministrstva, vladne in druge organizacije, kljub dobremu projektnemu načrtovanju v praksi ni bila učinkovito in uspešno uresničena.

Pomen projekta in potrebnost celostnega pristopa k njemu ter medresorskemu skupnemu delovanju znotraj ministrstev in med njimi sta razvidna tudi iz opredelitev namena projekta PROVOJ, ki je bila: oblikovanje vojaške organizacije, osnovane na prostovoljni stalni in rezervni sestavi, ki bo sposobna za uresničevanje poslanstva in nalog znotraj nacionalne obrambe in zavezništva. Projekt PROVOJ je združeval aktivnosti na Ministrstvu za obrambo in v Slovenski vojski ter opredeljeval pridruževanje drugih ministrstev, vladnih in drugih organizacij pri postavitvi poklicne vojske, dopolnjene s pogodbeno rezervo (prav tam, 8).

Začetek uresničevanja projekta je bil določen za februar 2003, do takrat pa so bila za sodelujoče v projektu (z Ministrstva za obrambo in iz vojske) izvedena tudi usposabljanja iz projektnega menedžmenta ter priprave za njegovo uresničevanje. Dinamika projekta PROVOJ je bila zastavljena do konca leta 2010 (prav tam, 12). Proučitev tega pokaže, da je bilo v projektu kar za enajst od štirinajstih mejnikov predvideno, da se končajo do konca leta 2004. Nadaljnje analize pa pokažejo²⁷⁸, da je bila večina postavljenih mejnikov, kar deset, usmerjena v strukturno profesionalizacijo in le štiri v funkcionalno, med njimi le dva po letu 2004²⁷⁹. Ugotovimo lahko, da je bila načrtovana dinamika uresničevanja usmerjena predvsem v prehod in zagotovitev strukturne profesionalizacije, manj pa v dinamiko za ustvarjanje razmer in aktivnosti za funkcionalno profesionalizacijo. To potrjuje tudi, da je zamisel za načrt projekta

²⁷⁸ O stanju v Slovenski vojski ob spremembi načina popolnjevanja in razlogih za pospešeno opustitev naborništva tudi Lipič (2003, 24–26).

²⁷⁹ Ta dva mejnika sta se nanašala na nalogi Normativna ureditev vojaških poklicev (predviden rok za implementacijo 19. 10. 2005) in Skrb za dobro počutje in dobrobit pripadnikov Slovenske vojske (predviden rok zaključka do 10. 2. 2006) (prav tam, 12).

vsebovala aktivnosti do leta 2005, ko je sicer bil predviden naslednji strateški obrambni pregled, medtem ko je bilo do leta 2010 treba doseči načrtovane operativne zmogljivosti Slovenske vojske in zagotoviti njeno vsakoletno popolnjevanje (prav tam, 20). Dodajmo, da se leto 2004 pojavlja v slovenskem primeru zlasti kot mejnik strukturne profesionalizacije.

Projektni pristop k profesionalizaciji s projektno organizacijo in projektним vodstvom je Ministrstvo za obrambo, kot pri projektih pred tem, opozoril na problem uvajanja projektnega vodenja v posebno strukturiranem in hierarhično organiziranem civilnem ministrstvu ter v Generalštabu, navajenem na vojaško poveljevanje. Menedžment projekta PROVOJ je bil na začetku zastavljen tako, da je bil projektni vodja neke vrste nadzornik, nadrejen funkcijskim vodjem v pomenu spremljanja uresničevanja projekta, s sistemom poročanja in nadzora nad uresničevanjem pa je bil pravzaprav ministrov glavni inšpektor²⁸⁰. Funkcijski vodje so bili nekako odrinjeni od projektov in podprojektov, ki so ji po pravilu vodili posebni vodje podprojektov. Ti so bili zunaj organizacijskofunkcijske strukture, kar je vodilo v dvotirnost in oviralo doseganje učinkovitosti ter implementacijo rešitev²⁸¹. Poleg tega ni bilo odgovornega za usklajevanje projekta zunaj ministrstva in za projektne naloge, ki bi jih morali tam uresničiti. To navajamo kot pomembno, ker ugotavljamo²⁸², da se je praksa tudi pri delovni skupini za transformacijo ponovila. Spomladi leta 2003 je bil zamenjan prvi projektni vodja profesionalizacije in imenovan nov, kar je pomenilo, da je priprava projekta pripadla enemu odgovornemu, njegovo uresničevanje pa drugemu, kar je predstavljalo posebnost pri uresničevanju projektne zamisli.

Naslednja sprememba pri projektu profesionalizacije vojske je izhajala iz vmesnega poročila o uresničevanju projekta PROVOJ konec leta 2004, ko je bilo ugotovljeno, da je implementacija pri nekaterih podprojektih slabo potekala. Zaradi tega so bili glede na ugotovljene nepravilnosti marca 2005 sprejeti nekateri ukrepi za

²⁸⁰ Vodja projekta PROVOJ je bil pri odrejanju nalog in nadzoru, čeprav je bil pomočnik načelnika Generalštaba, njegov »dvojniki« in se je tako tudi obnašal. Še bolj izstopajoča situacija pa se je pojavljala zaradi superiornosti do civilnih funkcijskih vodij v civilnem delu ministrstva.

²⁸¹ Tudi avtor je bil večkrat priča primerom, ko so vodje podprojektov ali projektne naloge odredili naloge funkcijsko nadrejenim in pogosto tudi nenadzorovano posegali po njihovih kadrovskih in delovnih virih. Ker udeleženi v projektu niso bili izločeni iz prejšnje hierarhične strukture, so se pojavljali primeri »posebne strukture v hierarhični strukturi«, dvojnega odločanja, pa tudi medsebojnega obtoževanja za premajhen prispevek k projektnim ali funkcijskim nalogam.

²⁸² O tem projektne elaborat v Analizi tveganj projekta PROVOJ med internimi riziki navaja interne odpore, nezadostno vodenje, različne poglede na profesionalizacijo ter neusposobljenost in nestrokovnost sodelujočih (MO RS 2002f,125).

izboljšanje stanja²⁸³. Najpomembnejša sprememba se je nanašala na način vodenja projekta, ker je bilo projektno vodstvo razpuščeno²⁸⁴. Za vodjo projekta je bil imenovan načelnik Generalštaba, za vodenje podprojektov pa so bili zadolženi funkcijski vodje na ministrstvu in v vojski. Načelnik Generalštaba je skrbel za projekt v Slovenski vojski, minister pa v upravnem delu²⁸⁵. Predvideno je bilo tudi mesečno spremljanje stanja in prevzemanje ukrepov po posameznih podprojekti. Aktivnosti so bile težiščno usmerjene v zagotovitev zadostnega priliva kadrov za poklicne pripadnike in prostovoljne pogodbene rezerviste ter v druga nerešena vprašanja funkcionalne profesionalizacije, kot so vstopanje v vojsko in izstopanje iz nje, prehod v civilno okolje ob izteku pogodbe v vojski, priprava zakonodaje o službi v Slovenski vojski, normativno urejanje posebnosti vojaške službe v tujini, v mednarodnih operacijah in na misijah ter dopolnjevanje Pravil službe Slovenske vojske (prav tam, 4). Uradne ocene so bile, da so spremembe v vodenju projekta in pristopu k nalogam prinesle pozitivne rezultate (MO RS 2006).

Leta 2007 je bila sprejeta odločitev, da se projektne naloge profesionalizacije umestijo med redne naloge ministrstva in vojske, da se opustijo posebna pregledna poročanja o njihovem uresničevanju, kar nekateri označujejo kot predčasni formalni zaključek projekta (Kotnik 2012, 22). Ne glede na navedeno je kot pozitivno treba izpostaviti, da so procesi profesionalizacije končno postali integriran del spreminjanja in preobrazbe vojske. Poleg tega pa so se že začele transformacijske spremembe, ki so bile po svoji naravi širše.

Formalno je bil projekt PROVOJ končan leta 2009, ko je bilo pripravljeno zaključno poročilo (GŠSV 2009a). V njem so navedeni doseženi cilji, pa tudi tisti, ki so se še uresničevali ali pa sploh niso bili uresničeni. Izpostavimo, da del ciljev ni bil izvedljiv, predvsem zaradi vplivov gospodarske krize, zlasti na področjih implementacije rešitev pri celostni skrbi za pripadnike, podpore pri izhodih iz sistema, plačnega sistema²⁸⁶ ter vzpostavitve kadrovskega kompetenčnega modela in primerljivega sistema izobraževanja, temelječega na nacionalnih poklicnih kvalifikacijah. V strokovni javnosti opazimo različne poglede na dosežke profesionalizacije²⁸⁷. Dodati pa je treba, da je ocenjevanje uspešnosti projekta

²⁸³ O tem Pišlar (2005b, 2).

²⁸⁴ Projektna pisarna je sicer nadaljevala delo do konca junija 2010.

²⁸⁵ Povzeto po: izjavi minister Karl Erjavec (Pišlar 2005a, 2 in 4).

²⁸⁶ O tem tudi Kotnik (2012, 22–23).

²⁸⁷ Primerjaj Grizold (2005, 128–131) s Kotnik (2012, 11–25) in Pišlar (2012a, 4–5).

PROVOJ mogoče le s primerjavo in tehtanjem načrtovanih in uresničenih projektnih nalog²⁸⁸, z vrednotenem doseganja projektnih ciljev v primerjavi z merili ocenjevanja, opredeljenimi v projektu (MO RS 2002f, 117–118), pa tudi s primerjavo dosežene stopnje profesionalizacije, zlasti funkcionalne, s profesionalizacijo in standardi v drugih državah.

Projekt profesionalizacije je imel transformacijsko naravo in je bil na številnih področjih usmerjen ne le v preoblikovanje, temveč tudi v preobrazbo funkcij in področij znotraj obrambno-vojaškega področja in širše. Ker bo analizi projektnih področij profesionalizacije vojske v slovenskem primeru namenjeno posebno podpoglavje, jih tu zgolj navedimo. Projektna področja v PROVOJ so bila:

- *PP 1: Projektno vodenje,*
- *PP 2 Management plan,*
- *PP 3: Ukrepi za pridobivanje ustreznega kadra,*
- *PP 4: Popolnjevanje Slovenske vojske,*
- *PP 5: Vojaška služba – zadrževanje in odhod,*
- *PP 6: Skrb za dobrobit pripadnikov SV,*
- *PP 7: Odhod pripadnikov SV iz službe,*
- *PP 8: Izobraževanje in usposabljanje,*
- *PP 9: Opremljanje z oborožitvijo in vojaško opremo,*
- *PP 10: Nadaljnja prilagoditev zakonodaje,*
- *PP 11: Prilagoditev infrastrukture,*
- *PP 12: Zagotavljanje finančnih sredstev,*
- *PP 13: Formalnopravna uveljavitev vojaških poklicev,*
- *PP 14: Sodelovanje z ostalimi ministrstvi,*
- *PP 15: Slovenska vojska in civilno okolje,*
- *PP 16: Voditeljstvo,*
- *PP 17: Sodelovanje z gospodarstvom (prav tam, 84–116).*

Zaključno poročilo projekta (GŠSV 2009a, 97) izpostavlja, da je profesionalizacija Slovenske vojske proces, ki še teče, in zato opozarja na nujnost njegovega nadaljevanja. Ob tem je treba v vseh strukturah vojske doseči ustrezno pojmovanje in razumevanje poklicne vojske ter vojaškega profesionalizma. S to popotnico se profesionalizacija nadaljuje tudi v procesu transformacije.

7.2.3 Slovenski pristop k transformacijskemu procesu v obdobju transformacije

V dosedanjih opisih smo predstavili dejstva in značilnosti slovenskega vstopa v transformacijsko obdobje. Obstaja nekaj vprašanj o časovnem mejniku začetka

²⁸⁸ V Zaključnem poročilu projekta (2009 42–90) so kot neizpolnjeni navedeni: dva delovna paketa (ID) v dveh podprojekti (97-odstotna realizacija), doseženih pet namenskih ciljev (N) pri treh podprojekti (95-odstotna realizacija) in devet projektnih rezultatov (PR) pri petih podprojekti (94-odstotna realizacija), kar skupaj statistično predstavlja visok odstotek realizacije. Dodajmo, da je bilo v projektnem elaboratu na začetku predvidenih skupno 473 različnih nalog (MO RS 2002f, 124).

slovenskega transformacijskega obdobja. Dejstvo je, da se tranzicijske in transformacijske aktivnosti med integracijskim procesom in procesom profesionalizacije prepletajo in z njunim zaključevanjem intenzivirajo predvsem transformacijske. To potrjuje tudi, da je bil v Slovenski vojski kot transformacijska avtoriteta in odgovorna oseba za transformacijo že od leta 2007 določen namestnik načelnika Generalštaba²⁸⁹. Leta 2009 so bili v Slovenski vojski prvič določeni transformacijski cilji, iz katerih so izhajale tudi naloge za njihovo implementacijo. Ta pristop se je nadaljeval še naslednje leto. Zatem je bila decembra 2010 v parlamentu sprejeta Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (2010), ki opredeljuje transformacijsko smer sprememb in globalne cilje, ki jih je treba doseči pri tem. Navedeno štejemo za začetek transformacijskega obdobja Slovenske vojske. V letih 2011 in 2012 so transformacijske aktivnosti v vojski tekle po postavljenih letnih transformacijskih ciljih in z uresničevanjem transformacijskih pobud ter sodelovanjem v transformacijskih projektih Zavezništva. Istočasno pa so potekala prizadevanja za intenziviranje transformacijskega procesa na celotnem obrambno-vojaškem področju, tudi pod vplivom ekonomske krize. Navedeno izpostavljamo, ker so v Sloveniji transformacijske aktivnosti v začetku potekale predvsem v vojaških strukturah, v drugih obrambnih strukturah pa toliko, kot so to narekovale zavezniške pobude, na primer pri obrambnem načrtovanju ali pri uresničevanju projektov pametne obrambe.

Organiziran pristop k transformacijskemu procesu se v slovenskem obrambno-vojaškem sistemu začne leta 2012. Julija 2012 je bila oblikovana posebna delovna skupina za pripravo in oblikovanje programa transformacije Slovenske vojske in procesov Ministrstva za obrambo²⁹⁰. Iz Poslovnika delovne skupine za transformacijo (MO RS 2012d) razberemo organizacijski pristop k usmerjanju in nadzoru skupine, strukturo in naloge, pristojnosti in odgovornosti, način delovanja, usklajevanja ter odločanja in poročanja.

Transformacijski program je vključeval šest transformacijskih področij (TP). Ta so: (TP1) organizacija in struktura SV ter sistema poveljevanja in kontrole, (TP2) vojaške zmogljivosti, (TP3) funkcionalna integracija obrambne administracije, (TP4)

²⁸⁹ To je bilo nujno zaradi sodelovanja in povezovanja z Zavezniškim poveljstvom za transformacijo, vključevanja v transformacijska omrežja, zavezniške transformacijske pobude in projekte.

²⁹⁰ Sklep o organiziranosti, nalogah in delovanju delovne skupine za pripravo in oblikovanje programa transformacije Slovenske vojske in procesov Ministrstva za obrambo (MO RS 2012e).

kadrovsko področje, (TP5) informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) ter (TP6) logistika (opremljanje in logistična zagotovitev) (prav tam, 12. člen).

Izhodišče za pripravo transformacijskega programa so bile usmeritve ministra (MO RS 2012c). Te določajo slovenski transformacijski koncept, in sicer z opredelitvijo transformacijskega procesa, namenom transformacije, vizijo uresničitve in usmeritvami zanjo, strateškimi transformacijskimi cilji v obdobju od 2013 do 2018 ter cilji na vsakem od šestih transformacijskih področij. Ker bomo slovenski transformacijski koncept posebej razčlenjevali drugje, dodajmo štiri njegove značilnosti. Prva se nanaša na namen transformacije, ki je celovito in trajnostno preoblikovanje obrambnega resorja za doseganje prihodnjih učinkov. Pri tem so transformacijske aktivnosti usmerjene v proučitev obrambnih zmogljivosti in njihovo prilagoditev prihodnjim zahtevam v smeri sodobne obrambne organizacije, ki bo delovala učinkoviteje in se bo hitreje prilagajala spremembam okolja. Druga značilnost je povezana s zamisljivo, da je treba koncept transformacije pripraviti že leta 2012, uresničevati pa skladno s Srednjeročnim obrambnim programom v naslednjem šestletnem srednjeročnem obdobju od 2013 do 2018 (prav tam, 2–3). Tretja značilnost je v razvojni naravnosti in smelosti postavljenih transformacijskih ciljev, ki naj bi izboljšali stanje organiziranosti in funkcioniranja, omogočili vzpostavitev predvidenih zmogljivosti, modernizacijo opreme in delovanje v mrežnih razmerah, pa tudi izboljšali kadrovske rešitve, neuresničene v procesu profesionalizacije. Kot osrednji izziv se pojavljata integriran pristop k spremembam in zamisel po civilno-vojaški integraciji. Četrta značilnost pa je povezana z namero, prilagoditi stanje, ki nastaja z zmanjševanjem in neugodno strukturo obrambnih izdatkov (prav tam, 1). Iz tega sklepamo, da je koncept transformacije tudi koncept izhoda iz krize na obrambno-vojaškem področju, ki je nastala zaradi omejenosti države pri financiranju obrambnih potreb.

V postopku oblikovanja slovenskega transformacijskega koncepta so bila po izjavah vodje DST (Šteiner 2013i) opravljena posvetovanja s transformacijskimi avtoritetami in eksperti iz Kanade, Nizozemske, Norveške, Zavezniškega poveljstva za transformacijo, pa tudi Bolgarije. Postopek priprave transformacijskega programa je potekal skladno z Natovo metodologijo obrambnega načrtovanja. Ko je bil program narejen in potrjen, so bile transformacijske naloge integrirane v načrt izvedbe SOPR 2013–2018 (MO RS 2013a). Ta načrt je bil odobren v začetku marca 2013, prvo polletno poročanje o uresničevanju pa je bilo septembra 2013. Pri tem je bilo

ugotovljeno, da se delo pri vsebinskih transformacijskih vprašanjih še ni začelo (prav tam).

Dodajmo primerjavo med pristopom k projektu profesionalizacije s projektnim vodstvom PROVOJ, projektno pisarno ter posebno strukturo projektnega menedžmenta znotraj ministrstva ter pristopom k projektu transformacije z delovno skupino za transformacijo. V prvem primeru je bil uporabljen pristop projektne organizacije, v drugem pa zgolj projektni pristop s posebno vodstveno in podporno delovno skupino ter projektnimi podskupinami²⁹¹. V obeh primerih so bile pristojnosti in naloge ter odgovornosti projektnih izvajalcev podobne²⁹². V pogledu delovanja so zapleti in težave zelo podobni, čeprav sta oba pristopa zagotovila izdelavo celovitih programov sprememb in načrtov njihovega uresničevanja. Opisali smo, kako se je spreminjal organizacijski pristop k profesionalizaciji in kako je bilo ukinjeno projektno vodstvo PROVOJ pred koncem projekta. Zanimivo podobnost zasledimo tudi pri delovni skupini za transformacijo. V začetku februarja 2013²⁹³ je bila namreč sprejeta odločitev o spremembi organiziranosti, nalogah in delovanju te skupine. Ker so bile naloge iz načrta transformacije integrirane v načrt uresničevanja SOPR, je bila sprejeta tudi odločitev o prehodu na običajno funkcionalno uresničevanje nalog in poročanje o tem. Odgovornost za izvedbo nalog je bila vrnjena predstojnikom notranjih organizacijskih enot na ministrstvu oziroma v Slovenski vojski. Naloga

²⁹¹ DST je bila sestavljena iz vodstva, funkcijske skupine za podporo in menedžment dela DST, funkcijske skupine za podporo razvoja konceptov in eksperimentiranja ter šestih skupin za transformacijska področja (Poslovnik DST, 2012, 8. člen). V Poslovniku je v 5. členu predvideno, da delo DST usmerja in nadzira nadzorni odbor v sestavi minister za obrambo, državni sekretar, načelnik Generalštaba SV, generalni sekretar in generalni direktor DOP.

²⁹² Naloge DST so v 7. členu Poslovnika opredeljene po naslednjem:

(1) izdelava predloga organizacije, metodologije in načrta dela DST za leto 2012; (2) koordinacija in usmerjanje dela transformacijskih in funkcijskih skupin; (3) izdelava povzetka analize strateškega okolja in trendov razvoja varnostnega okolja; (4) analiza in priprava osnutka vsebinskih transformacijskih ciljev; (5) koordinira izdelavo analiz pomanjkljivosti glede na zelene možnosti; (6) priprava predloga ciljev programa transformacije SV in MO za potrditev pri ministru za obrambo; (7) izdelava prispevka k usmeritvam ministra za potrebe izvajanja cikla obrambnega načrtovanja; (8) izdelava analiz poveztivosti strateških ciljev in nalog obrambnega sistema (predvsem SV) s finančnim načrtom MO državnega proračuna RS in poslovnim planom MO in SV; (9) izdelava načrta razvoja konceptov možnosti in izvedbe eksperimentov; (10) izvedba konferenc in posvetov o transformaciji in načinov upravljanja s spremembami; (11) spodbujanje in usmerjanje procesa obvladovanja predlogov sprememb; (12) spodbujanje in usmerjanje uvajanja novih metod, tehnik in orodij za obvladovanje sprememb; (13) obravnava predloga GŠSV o vojaških možnostih za obdobje do 2018 v kontekstu transformacijskih aktivnosti; (14) zagotavljanje usklajenosti dela in rezultatov transformacijskih področij glede na usmeritve ministra in ukrepanje v primeru odklonov; (15) poročanje ministru za obrambo in NGŠ SV; (15) priprava delovnih gradiv s področja transformacije za odločanje na formalnih organih MO in drugih državnih organih (MO RS 2012d).

²⁹³ Glej: Zapisnik 7. sestanka nadzornega odbora delovne skupine za transformacijo 6. 2. 2013 (MO RS 2013b).

delovne skupine za transformacijo je bila omejena na nadzor nad uresničevanjem načrta in na ciklično poročanje nadzornemu odboru.

7.2.4 Sklepi iz proučitve mejnikov v slovenskem transformacijskem procesu

V slovenskem primeru opazimo prepletanje ter zgoščeno dinamiko integracijskih aktivnosti in aktivnosti, povezanih s profesionalizacijo vojske, pa tudi z reševanjem ostankov iz tranzicijskega obdobja. Tako se je prehitelo ali preskakovalo celotno razvojno obdobje, kar sta omogočali prilagodljiva in sorazmerno majhna obrambno-vojaška struktura, pa tudi uspešnost v obdobju tranzicije. S tem so bile pridobljene nekatere prednosti, nastale pa so tudi omenjene pomanjkljivosti. Med temeljnimi podlagami za članstvo v Natu so bile opravljene reforme na številnih področjih, vključno s preoblikovanjem Slovenske vojske ter njeno strukturno in delno tudi funkcionalno profesionalizacijo.

Po vstopu v Nato je sledilo zelo intenzivno petletno obdobje integracijskih aktivnosti. Integracija je bila zastavljena kot celovit proces, sestavljen iz več postopkov in aktivnosti, ki so omogočali, da se je nova članica uspešno vključila v Zavezništvo, sodelovala v mehanizmih soodločanja in izpolnjevala svoje obveznosti v njem, deležna pa je bila tudi nekaterih prednosti (Šteiner 2013, 18).

Tudi za pristop k projektu profesionalizacije je bil pripravljen poseben, celovit projekt, s projektnim načinom uresničitve. Po letu 2007 sta bila oba procesa integrirana v redno dejavnost in spreminjanje vojske, postala sta tudi njena organizacijska prednostna naloga. Zaradi tega je mogoče nastal občutek o odstopanju od uresničevanja zastavljenih projektov, v resnici pa ti postajajo del organizacijskega vsakdana in aktivnosti vojske. Navedeno spoznanje je pomembno tudi za transformacijski proces, v katerem ta ne more in ne sme biti izločen iz dinamike rednega delovanja in spreminjanja organizacije.

Naj pojasnimo tudi, zakaj smo v našem opisu in analizi postavili proces pridruževanja Republike Slovenije Natu in integracije vanj pred proces profesionalizacije Slovenske vojske. Najprej zato, ker predstavlja širši okvir, pa tudi politične podlage v obliki zavez, da bo Slovenija sledila trendom v Zavezništvu in oblikovala majhno, sodobno in postmoderno vojsko, drugič pa zato, ker je proces pridruževanja in integracije neposredno pospeševal profesionalizacijo. Tu je tudi tretji razlog, ki pravi, da bi bila brez omenjenega okvira in vpliva proces in izhod profesionalizacije drugačna. Z vidika transformacijskih sprememb pa profesionalizacija ne zaostaja po pomembnosti, kar smo prikazali tudi v analizi integracijskih področij in

področij v projektu profesionalizacije. Škoda je, da vsi cilji, zasnovani kot zahteva po celovitosti sprememb obrambno-vojaškega sistema, niso uresničeni in se tako selijo v obdobje transformacije.

Poudarimo še, da profesionalizacija v vojsko in obrambni sistem kot celoto prinaša vrsto transformacijskih sprememb, pospešuje in promovira pa jih integracijski proces, ki profesionalizaciji daje mednarodno veljavnost in potrditve tudi v nacionalnem okolju. Slovenska prednost je bila tudi v tem, da so bile številne novosti na dlani ali ponujene prek zavezniških transformacijskih omrežij in trendov ter aktivnosti.

V slovenskem primeru zasledimo tudi kritike, da je bila profesionalizacija vsiljena, prehitra in nedodelana²⁹⁴, čemur smo že dodali naša spoznanja o tem. Hitrost sprememb je tisto, kar zasluži posebno pozornost, ko gre za transformacijsko obravnavo. Opozorimo še, da hiter ali bolje bliskovit razvojni premik prinaša pomanjkljivosti bodisi v dozorelosti bodisi v izgrajenosti struktur in rešitev. Če si sposodimo izraz in primerjavo s »strategijo blitzkriega«, je s hitrostjo veliko strukturnih elementov izpostavljenih, šibki pa so predvsem tisti, ki so ob strani in povezani s podporo²⁹⁵. Poleg tega je za sistemske spremembe, zlasti normativne in doktrinarne, običajno potreben dodaten čas za implementacijo. Vse to izpostavljam zaradi glavne transformacijske dileme, povezane s hitrostjo in postopnostjo. Hitrost je značilna za revolucionarne premike, postopnost pa za načrtne in celovite spremembe. Ob tem pa nastajajo vprašanja, kako nadomeščati odpadle ali nepotrebne strukture in ali te spremembe občutljivi elementi organizacijske strukture in kadrovske sestave lahko prenesejo. Sklenimo s tem, da tudi slovenski primer z opisanim potrjuje značilnosti transformacijske paradigme, ki v sebi združuje značaj tako revolucionarnih kot tudi razvojnih sprememb.

Slovenski primer izpostavlja vprašanja, kdo so transformacijske avtoritete, ali pripadajo političnemu ali bolj strokovnemu delu voditeljstva, in kako je z ustvarjanjem potrebne sinergije za spremembe. Pa tudi vprašanja, o kontinuiteti uresničevanja

²⁹⁴ O tem Kotnik (2012, 11–26).

²⁹⁵ Na obisku v nemškem Zveznem transformacijskem centru (izvirno *Bundeswehr Transformation Center*) v Strausbergu pri Berlinu, 20. 10. 2009, je bil predstavljen nemški transformacijski model, in sicer še v času pred odločitvijo o prehodu na poklicno popolnjevanje zvezne vojske. Kot temeljno transformacijsko vprašanje je bila izpostavljena prav hitrost v primeru prehoda. Nemško stališče je bilo, da je treba prehod izvesti čim hitreje, zatem pa sistematično dopolnjevati rešitve, povezane s profesionalizacijo. Dodajmo, da je bila odločitev o opustitvi naborniškega popolnjevanja v Nemčiji sprejeta novembra 2010, prehod pa opravljen 1. julija 2011. O tem tudi Vormann (2011). Zanimivo, da je 2011 izdelan poseben načrt preoblikovanja zvezne vojske (Bundeswehr 2011), ki je še vedno v uresničevanju.

sprememb pri projektih, ki časovno presegajo običajne mandate političnih ali vojaških voditeljev. Vendar navedeno predstavlja le en vidik, drugi je v vprašanjih o transformacijskem vedenju in o identifikaciji s projekti sprememb. Pri opazovanju tega znotraj obrambno-vojaškega sistema, pa tudi širše v Sloveniji, ugotovimo, da je bila vojska v profesionalizacijo nekako prisiljena z odločitvami za spremembo načina popolnjevanja, v transformacijo pa zaradi posledic finančne krize. Tega vpliva, vsaj ne tako intenzivnega, v preostalem delu obrambnega sistema ni opaziti.

7.3 Trendi, zavezniške pobude, projekti, koncepti in programi ter učinki na transformacijo Slovenske vojske

K opisu transformacijskega procesa v slovenskem primeru v prejšnjem podpoglavju bomo dodali še trende in učinke zavezniških pobud, projektov, konceptov in programov. Zavezništvo politične in implementacijske usmeritve, in s tem tudi transformacijske, celostno opredeli v Natovih strateških konceptih, medtem ko njihovo uresničevanje vsako drugo leto ocenjuje in dopolnjuje ter pospešuje z deklaracijami in odločitvami na vrhunskih zasedanjih. Pot slovenskega obrambno-vojaškega sistema v Zavezništvo, vključno z njegovo integracijo vanj in profesionalizacijo vojske, je potekala med uresničevanjem Natovega strateškega koncepta iz leta 1999²⁹⁶, nov Natov strateški koncept iz leta 2010²⁹⁷ pa v slovenskem primeru sovпада z začetkom transformacijskega obdobja Slovenske vojske.

V nadaljevanju opisujemo trende in navajamo ugotovitve iz analize učinkov zavezniških pobud, projektov, konceptov in programov na transformacijo v slovenskem primeru. Dodajmo, da s trendi opredeljujemo bolj politične zadeve²⁹⁸, s katerimi Zavezništvo poskuša celostno odgovoriti na izzive. S pobudami, projekti, koncepti in programi pa obravnavamo širok seznam rešitev, ki so različno poimenovane. V analizi smo za ta del raziskave primerjali uradne Natove opredelitve, osredinjene na Natov strateški koncept 2010, in transformacijske pobude, ki jih je pripravilo Zavezniško poveljstvo za transformacijo od leta 2009 dalje²⁹⁹, z dostopnimi in znanimi podatki in dosežki v Slovenski vojski.

V predhodnem podpoglavju smo dokazovali, kako so se pomembne transformacijske spremembe na obrambno-vojaškem področju dogajale v procesu pridruževanja Natu in integracije vanj. Tega ni mogoče spregledati niti pri analizi učinkov trendov in zavezniških pobud, projektov, konceptov in programov, čeprav se osredinjamo na transformacijsko obdobje. Brez vrednotenja učinkov iz procesa integracije pa bi bila predstavitev transformacijskih dosežkov Slovenske vojske nepopolna. Zato k temu delu obravnave dodajamo tudi analizo slovenskih

²⁹⁶ Sprejet je bil na vrhunskem zasedanju Nata ob njegovi petdesetletnici v Washingtonu (NSK-99), in sicer pod naslovom *The Alliance Strategic Concept* (1999). Do takrat je bil v veljavi zavezniški strateški koncept NSK-91), sprejet na vrhunskem zasedanju v Rimu (1991).

²⁹⁷ Sprejet je bil na vrhunskem zasedanju Nata v Lizboni (NSK-10) kot *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of The North Atlantic Treaty Organization* in pod naslovom *Active Engagement, Modern Defence* (2010).

²⁹⁸ V Nato so te vsebine zajete v temeljnih načelih in ciljih ter političnih elementih. Primerjava Natov priročnik (2001, 30–32) in Nato Handbook (2006, 18–19) ter NSK-10.

²⁹⁹ Primer: SACT's Initial Assessment, z dne 3. 12. 2009 (ACT 2009a), in Pismo o viziji poveljnika ACT, z dne 14. 12. 2012 (ACT 2012).

integracijskih področij in učinkov, ki izhajajo iz integracije, četudi vsi učinki niso transformacijski.

7.3.1 Zavezniška izhodišča, ki predstavljajo transformacijske trende

Med zavezniškimi izhodišči, ki predstavljajo strateški okvir tudi za transformacijo in trende, izpostavljamo: (1) širok pristop Nata k varnosti, ki vključuje uresničevanje kolektivne obrambe, kriznega upravljanja in kooperativne varnosti; (2) uresničevanje demokratičnega in civilnega nadzora nad vojsko z uveljavljenimi standardi odnosov ter pravic vojaškega in drugega osebja v obrambno-vojaškem sistemu; (3) profesionalno vojsko z uveljavljenimi ustreznimi strukturnimi in funkcijskimi značilnostmi; (4) dogovorjen okvir za višino obrambnih izdatkov ter postavljena notranja razmerja med kategorijami vojaških izdatkov. Med trendi pa izpostavljamo širitev, protiterorizem, kibernetško obrambo in pametno obrambo.

Pri strateškem okviru, na katerem temelji tudi transformacija, smo kot izhodišče na prvem mestu omenili temeljno in trajno načelo Zavezništva³⁰⁰ o pristopu k varnosti, ki vključuje politične, gospodarske in okoljske dejavnike v zavezniško dimenzijo kolektivne obrambe. Drugo in tretje izhodišče sta temelj za kakovost strukturnih in funkcionalnih značilnosti obrambno-vojaških sistemov in oboroženih sil znotraj njih, s tem pa tudi podlaga, na kateri se dogajajo ključne transformacijske spremembe. Dogovorjeni okvir o višini obrambnih izdatkov³⁰¹ ter postavljena izhodiščna notranja razmerja med kategorijami vojaških izdatkov omogočajo postavljanje takšnih struktur in zmogljivosti, ki lahko sledijo visokotehnološkim spremembam in transformaciji na tem področju. Vsa predstavljena izhodišča se pojavljajo že od začetka transformacijskega procesa v Zavezništvu.

Za našo obravnavo trendov smo izbrali štiri, po naši oceni osrednje. Kot prvega omenjamo širitev in s tem preoblikovanje iz zgodnjega transformacijskega obdobja Zavezništva. To se je v obdobju od 1999 do 2009 razširilo za dvanajst novih članic in tako po številu držav povečalo za 43 odstotkov. Sodeč po dinamiki je ta trend upočasnen. Protiterorizem se kot trend težiščno pojavlja v prejšnjem desetletju globalnega boja proti terorizmu in izraža transformacijske napore in rešitve za povečanje učinkovitosti proti hibridnim ogrožanjem, terorističnim napadom ter drugemu asimetričnemu delovanju in delovanju proti vstajnikom. Ta trend se nadaljuje

³⁰⁰ Nato Handbook (2006, 19) in Nato Strategic Concept (2010, 2. in 4. točka).

³⁰¹ Določitev predvidenega 2-odstotnega deleža za obrambne izdatke izhaja iz Washingtonske pogodbe, medtem ko je notranje razmerje med izdatki za osebje, operativno delovanje in opremljanje oziroma nabave opreme 50 : 30 : 20 odstotkov. O tem tudi Šavc (2009, 56).

in krepiti, v tehnološkem vidiku pa se vedno bolj navezuje na kibernetško domeno. Kibernetška obramba je eden najbolj značilnih transformacijskih trendov, zlasti zaradi vplivov na preobrazbo ključnih nosilcev na več področjih in ne le v obrambnovarnostnem³⁰². Kot četrti in najnovejši trend omenjamo pametno obrambo. Ta se pojavlja kot poseben koncept za transformacijska prizadevanja v razmerah, ki so nastale v drugem desetletju novega tisočletja. V njej izstopajo izzivi zagotavljanja učinkovitosti ob zmanjševanju razpoložljivosti virov.

Pametna obramba (Nato: Smart Defence) je politična zamisel oziroma koncept, ki je bil potrjen na vrhunskem zasedanju Nata v Čikagu leta 2012. Je odgovor na vprašanja o večji učinkovitosti, ohranjanju vojaške relevantnosti in sposobnosti za odziv na nove varnostne izzive ob finančnih omejitvah. V bistvu je to dolgoročna vizija Zavezništva o zagotavljanju zmogljivosti za operativne potrebe, operacije in misije ter za nujne kratkoročne ukrepe, zlasti prek kooperativnih večnacionalnih pristopov. Je tudi poskus odgovora na vprašanje, kako v ekonomski krizi nadaljevati transformacijo in delovanje ob zmanjšanih obrambnih proračunih. Transformacijske značilnosti te zamisli pa so v spodbujanju in doseganju pravične delitve bremen, tesnejšega povezovanja in preseganja zgolj nacionalne orientiranosti, v izgradnji zmogljivosti, predvsem s krepitvijo projektov, ki temeljijo na prednostnem vrstnem redu, ter v večnacionalnosti in specializaciji (prav tam). Ob tem se koncept posebej sklicuje tudi na kompatibilnost s projekti združevanja in souporabe, ki se izvajajo v EU³⁰³.

Izpostavimo, da protiterorizem in kibernetška obramba kot trenda presegata obrambnovarnostni okvir tako zavezništva kot tudi domene. Protiterorizem ima strateško, doktrinarno, normativno in razvojno dimenzijo, poleg tega pa vključuje še strukture in zmogljivosti ter protiteroristične ukrepe. Pomemben del pri tem so številne povezave ter sledenje aktivnostim in naporom v mednarodnih organizacijah (OZN, OVSE, Nato in EU). To splošno opredelitev je mogoče uporabiti tudi za kibernetško obrambo. Obema trendoma sta skupna poseben izziv upoštevanja človekovih pravic in svoboščin ter primerna normativna urejenost tega. Praktične rešitve se seveda bistveno razlikujejo, ponekod pa tudi povezujejo, kot na primer pri izboljšanju

³⁰² Primeri globalnega nadzora komunikacij, ki se dotikajo vsega in vsakogar, postavljajo vprašanja, kaj sploh je kibernetška varnost oziroma kako se ta v praksi izraža pri posamezniku ter posameznih družbenih sistemih. Vprašanje je tudi, ali so neodvisni in samozadostni nacionalni pristopi kibernetške varnosti v globalizirani informacijski družbi sploh mogoči.

³⁰³ Gre za tako imenovano pobudo združevanja in souporabe v EU (angl. Pooling and Sharing).

učinkovitosti zavarovanja kritične infrastrukture³⁰⁴, preprečevanju zlorabe interneta za teroristične namene ter v boju proti financiranju terorizma s pranjem denarja. Posebna dimenzija boja proti terorizmu se pojavlja v operacijah v podporo miru ter seveda v protiterorističnih operacijah.

Dodajmo še, da se v izvedbenem smislu smer transformacijskih prizadevanj prepoznava v strateških transformacijskih imperativih, opredeljenih praviloma za dveletna obdobja (angl. Strategic Transformation Imperatives), ki jih sprejemajo na zavezniški ravni, pa tudi na nacionalnih. Tako se trendi in uresničevanje pobud, projektov, konceptov in programov prenašajo na nacionalne ravni. Kako bodo uresničeni in kakšni učinki bodo doseženi, pa je odvisno predvsem od držav zaveznic ter njihove pripravljenosti in prizadevanj za uresničevanje, pa tudi od sprejemanja novosti in sprememb, ki jih prinašajo. Ko govorimo o uresničevanju trendov, je jasno, da vključujejo širok izbor pobud, projektov, konceptov in programov.

7.3.2 Analiza zavezniških pobud, projektov, konceptov in programov ter učinki na transformacijo Slovenske vojske

Poudarimo, da je obseg zavezniških pobud, projektov, konceptov in programov, ki so bodisi transformacijski bodisi povezani z njo, širši od navedenih v naši obravnavi. Nekatere smo izločili, ker so že zaključeni, izpustili pa tudi tiste, ki se ne nanašajo na Slovensko vojsko³⁰⁵. Vendar je delež teh v manjšini.

1. **Projekt večvrstnih prihodnosti** (angl. Multiple Future Project)³⁰⁶ je bil oblikovan leta 2008 za uvedbo posebnega transformacijskega orodja. Cilji projekta na zavezniški ravni so bili usmerjeni v obrambno planiranje in razvoj zmogljivosti, v reformo Natove poveljniške strukture ter v Natovo strateško obveščevalno oceno in študijo dolgoročnih potreb. Dodajmo, da je bil projekt večvrstnih prihodnosti spodbujen tudi za uporabo na nacionalni ravni kot orodje in metodologija za celovit pogled ter projekcijo prihodnosti, pa tudi za izmenjavo izsledkov med državami.

2. Koncept **pametne obrambe** (angl. Smart Defence) in njegove implementacijske rešitve, pomembne za Slovensko vojsko, sestavljajo Natovi večnacionalni inovativni pristopi, paket najbolj nujnih zavezniških zmogljivosti in specializacija (Šteiner 2013c).

³⁰⁴ Z izrazom kritična infrastruktura vključujemo energetska, transportna, telekomunikacijska, proizvodna, upravno-administrativna in ne nazadnje tudi varnostno-obrambno infrastrukturo.

³⁰⁵ Pri tem smo izhajali iz dostopnih informacij na spletnem portalu Nato in ACT ter iz dokumentov ACT (2009a, 2009b in 2012).

³⁰⁶ Povzeto po Nato: Multiple Future Homepage.

Natovi večnacionalni inovativni pristopi (Nato: Multinational and Innovative Approaches – MNA) vključujejo večnacionalno sodelovanje pri posebnih projektih na področju opremljanja, zagotavljanja skupnih oziroma večnacionalnih zmogljivosti ali skupne uporabe infrastrukture za usposabljanja in vaje. Projekti se navezujejo tudi na projekte združevanja in souporabe, ki potekajo znotraj EU.

Paket najbolj nujnih zavezniških zmogljivosti³⁰⁷ (angl. Critical Capabilities Commitment – CCC) je pristop k financiranju in investiranju v izbrane skupne zavezniške projekte zmogljivosti. Vključuje tako imenovani lizbonski paket iz leta 2010 in čikaški paket iz leta 2012 ter predstavlja kombinacijo sedanjih in perspektivnih zmogljivosti do leta 2020. To so prednostni projekti Zavezništva, predvsem s področij zmogljivostnih primanjkljajev za operacije, oziroma visokotehnološki projekti v razvoju ali uvajanju v operativno uporabo³⁰⁸. Med njimi so projekti za preprečevanje uporabe improviziranih eksplozivnih naprav (angl. Counter Improvised Explosive Devices), projekti skupne logistike in medicinske podpore ter drugi. Slovenska vojska ima dostop do teh projektov, usposabljanja zanje in izkušenj iz njihove uporabe. K temu spadajo tudi skupni projekti, v katerih so učinki bolj posredni, kot na primer za povezovanje sistemov protiraketne obrambe, kibernetško obrambo zavezniških institucij, nadaljnjo informatizacijo poveljevanja in kontrole ter obveščevalne povezave (prav tam).

Specializacija, kot posebno občutljiv del pametne obrambe, spodbuja učinkovito sodelovanje in vzpostavljanje zmogljivosti po določenih prednostih in glede na načelo specializacije. Je značilen transformacijski pristop, ki s sabo nosi vrsto izzivov na področjih politike odločanja o uporabi zmogljivosti, razmejevanja stroškov in odgovornosti za pripravljenost in učinkovitost. Nato zagotavlja ogrodja za specializacijo in usklajevanje projektov s področja specializacije. Slovenija in njena vojska bolj z razdalje opazujeta ta prizadevanja, čeprav se pomemben del implementacije uresničuje prek ciljev zmogljivosti, postavljenih in dogovorjenih v Zavezništvu³⁰⁹.

3. Pobuda **transatlantske povezave** (angl. Transatlantic Linkage)³¹⁰ se nanaša na vzdrževanje povezav med članicami na globalni ravni in med vojaškimi poveljstvi za izobraževanje ter obrambno-vojaškimi raziskovalnimi ustanovami. Slovenija je v

³⁰⁷ Povzeto po Nato: Summit Declaration on Defence Capabilities: Toward Nato Forces 2020.

³⁰⁸ NSK-2010, točka 45.

³⁰⁹ Glej načrt izvedbe SOPR 2013–2018 (MO RS 2013a).

³¹⁰ Povzeto po: ACT (2009b).

povezavo aktivno vključena in skladno s svojimi potrebami in zmožnostmi uporablja možnosti, ki jih ji daje pobuda³¹¹. Slovenska vojska pošilja svoje pripadnike v zavezniške izobraževalne ustanove na izobraževanje in usposabljanje ter na različne dolžnosti, s čimer jim omogoča pridobivanje izkušenj in povezav ter neposreden dostop do aktivnosti in rezultatov, ki jih nato prenesejo v nacionalno okolje. Učinki teh pobud so tako večstranski in v slovenskem primeru pozitivni in vplivni.

4. **Pobuda povezanih sil** (angl. Connected Forces Initiative – CFI)³¹² se uresničuje na področjih skupnega usposabljanja in vaj enot ter vojaških sestav, katerih cilji so izboljšanje povezljivosti, boljše upravljanje usposabljanja, doslednejše uvajanje sprejetih standardov, povečanje obsega skupnih vaj in simulacij ter izboljšanje odgovornosti in pristojnosti v teh aktivnostih. Gre za pobudo, s katero se želijo nadomestiti nekateri uveljavljeni načini vzdrževanja povezljivosti zaveznic po koncu operacije Isafa. Ta je bila celo desetletje izhodišče za preobrazbo in skupne priprave za operacije ter doseganje povezljivosti pri usposobljenosti na operativni ravni. Učinke sodelovanja pri usposabljanju enot za mednarodne operacije in misije posebej predstavljamo tudi v analizi slovenskega sodelovanja v MOM. S pobudo povezanih sil se želijo ohraniti in celo nadgraditi dosedanje oblike sodelovanja in skupnega usposabljanja na izvedbeni ravni. Pobuda vključuje tudi sile v NRF.

Slovenska vojska je do zdaj intenzivno sodelovala v predstavljeni pobudi in tudi v predhodnih, in sicer z enotami, ki so bile predvidene za NRF, in enotami, ki so deklarirane v Natov korpus za hitro odzivanje (angl. Nato Rapid Deployable Corps – NRDC), v katerega prispeva lahko bataljonsko bojno skupino, in v Natov severovzhodni večnacionalni korpus (angl. Multinational Corps North-East – MNC NE), v katerega prispeva bataljon RKBO. Prek pobude je Slovenska vojska nadomeščala bodisi odsotnost centrov za bojno usposabljanje bodisi pomanjkanje sodobne simulacijske opreme ter druge podpore, neposredno pa je lahko izboljševala standarde in povezljivost ter pridobivala izkušnje za skupno operativno delovanje. Vseh stroškovnih prihrankov ni mogoče utemeljiti, ker zaradi primanjkljajev zmogljivosti ali podpore, ki je ni v nacionalnem okolju, tudi ni mogoče opraviti primerjave. Navedeno je pomembno tudi za razumevanje stroškovnega vidika

³¹¹Pobuda omogoča tudi povezave z Natovimi ustanovami za usposabljanje in urjenje, kot so: Joint Warfare Centre na Norveškem, Joint Force Training Centre na Poljskem, Nato Defence College v Rimu, Italija, in Nato School v Oberammergau, Nemčija, pa tudi Joint Analysis & Lessons Learned Centre na Portugalskem, ki pa ni neposredna izobraževalna ustanova. Povzeto po Nato: Education and Training.

³¹² Povzeto po Nato: Connected Forces Initiative.

preostalih pobud, projektov in programov. Vpliv te pobude je mogoče ocenjevati še z razmerjem med nacionalnimi in večnacionalnimi vajami ter skupnimi usposabljanji. Primerjava na primeru Slovenske vojske za leti 2009 in 2012 kaže, da se ta delež povečuje v korist večnacionalnih in skupnih usposabljanj.

5. Skupno usposabljanje sil (angl. Joint Force Trainer) obsega projekte in aktivnosti³¹³ enako imenovane organizacijske enote zavezniškega Poveljstva za transformacijo, in sicer na področjih usklajevanja in podpore pri združevanju izobraževanja ter usposabljanja enot in posameznikov ter vaj na vseh ravneh poveljevanja, ki podpirajo transformacijske cilje. Pri tem ACT usmerja procese ETEE, tako da prek konceptov, doktrin in eksperimentov zagotavlja transformacijska izhodišča, metodološko podporo, evalvacije in analize ter izmenjavo izkušenj.

Podpore in učinkov projektov je neposredno deležen tudi slovenski Center odličnosti za gorsko bojevanje. So pa izkušnje, rezultati eksperimentov, koncepti in doktrine na voljo tudi drugim izobraževalnim ustanovam in enotam, ki se v Slovenski vojski ukvarjajo z usposabljanjem. Temeljni transformacijski učinki se v nacionalnih okoljih izražajo v integriranju³¹⁴ oblik izobraževanja, usposabljanja in vaj, po eni strani od posameznika do enote, v kateri deluje, ter po drugi strani do znanja, izkušenj in dobre prakse. Ko omenjamo integriranje, je treba izpostaviti, da to v zavezniškem okolju pogosto presega nacionalne okvire, zlasti v primerih, ko gre za nacionalne sile, vključene v Natovo strukturo sil, ali za njihovo delovanje v operacijah. Kot pridobitev je treba dodati še učinke različnih oblik povezav in sodelovanja pri skupnem načrtovanju izobraževanja, urjenja in vaj ter njihovih evalvacij³¹⁵.

6. Centri odličnosti (angl. Centers of Excellence – COE)³¹⁶ so oblikovani za celostno podporo transformaciji. Praviloma delujejo na področjih izobraževanja in usposabljanja, izboljšanja povezljivosti in zmogljivosti, razvoja doktrin ter preverjanja konceptov z eksperimenti in raziskavami (prav tam). Pomemben del njihovega

³¹³ V Joint Force Trainer so vključeni projekti in aktivnosti izobraževanja, urjenja in vaj ter evalvacij (izvirno *Education, Training, Exercise and Evaluation – ETEE*), znotraj njih pa programi vojaškega urjenja in vaj (izvirno *Military Training & Exercise Programme – MTEP*) ter individualnega programa urjenja in usposabljanja (izvirno *Individual Training & Education Programme – ITEP*), pa tudi pobude učenja na daljavo (izvirno *Advanced Distributed Learning – ADL*). Povzeto po ACT: Joint Force Trainer.

³¹⁴ V preteklosti so bili v Slovenski vojski izobraževanje, usposabljanje in vaje posameznikov in enot razdeljeni med tistega, ki je pripravljal sile skozi temeljna, nadaljevalna pa tudi specialistična usposabljanja, in tistega, ki je uporabljal sile in jih prav tako dodatno pripravljal in usposabljal za neposredno sodelovanje v operacijah. Rešitev je izhajala iz prevladujočega modela v Zavezništvu. Integracijski napor v Slovenski vojski so leta 2012 preneseni na eno avtoriteto.

³¹⁵ Pobuda vključuje dveletni načrtovalni cikel in triletni pregled vaj (prav tam).

³¹⁶ Povzeto po ACT: Transnet – COE.

poslanstva je sodelovanje s civilnimi izobraževalnimi in raziskovalnimi ustanovami ter industrijo. Centri odličnosti so posebna organizacijska oblika, oblikovani so kot večnacionalni, izjemoma nacionalni, ter so del posebnega omrežja, ki ga povezuje Poveljstvo za transformacijo³¹⁷, vendar niso del Natove poveljniške strukture.

Slovenija je organizirala Večnacionalni center odličnosti za gorsko bojevanje s posebnim pristopom k upravljanju in financiranju, in sicer tako, da so ohranjene nacionalne pristojnosti, pri čemer ga deklarira kot poseben večnacionalni center. Kljub tem posebnostim je center v zavezniškem okolju že uveljavljen in prepoznaven³¹⁸.

Izpostaviti je treba tri transformacijske značilnosti centrov odličnosti. Prva je usmeritev v neko konkretno oziroma nišno področje in doseganje odličnosti na tem področju v celostnem pogledu. Druga je večnacionalnost in z njo povezane organizacijske ter strukturne značilnosti centrov, tudi zato, ker ne štejejo v zavezniško poveljniško strukturo, so pa v bistvu njen del. Tretja pa je promocija transformacije na določenem področju in širše v nacionalnem okolju. Pri tem Slovenska vojska ta del poslanstva opravlja tudi v širšem regionalnem okolju, saj v svoj center vključuje tudi Avstrijo in njene strukture za gorsko bojevanje.

7. Učenje iz izkušenj in njihova analiza je razširjena pobuda, ki jo spodbuja in vodi ACT. Kot njegova osrednja in posebna organizacijska enota za aktivnosti učenja iz izkušenj in njihove analize ter vzdrževanje omrežnih povezav na tem področju deluje združeni center za analiziranje in učenje iz izkušenj (izvirno *Joint Analysis & Lessons Learned Centre – JALLC*)³¹⁹ v Lizboni na Portugalskem. Transformacijski napor na tem področju so usmerjeni v pregled aktivnosti in prizadevanja za njihovo izboljšanje, pa tudi v dolgoročnejšo prihodnost in spremembe, ki jih nakazujejo analize izkušenj in primeri dobre prakse, zlasti pri vprašanih in izzivih vojaškega delovanja. Izpostavimo, da zavezniška organizacijska enota za analize in učenje iz izkušenj deluje že enajst let, kar kaže na to, da so bili zbiranje izkušenj, njihova analiza in učenje iz njih eno starejših orodij za izboljšanje doktrin, struktur in zmogljivosti ter spreminjanje delovanja in ena najstarejših transformacijskih pobud znotraj ACT. Eno

³¹⁷ Junija 2013 je ACT povezoval 19 centrov odličnosti in še tri v nastajanju v 19 državah. Večina ustanovljenih centrov je večnacionalnih, dva pa sta posebna. To sta norveški Center odličnosti za operacije v mrazu (COE CWO), ki je nacionalni, in slovenski Center odličnosti za gorsko bojevanje (COE MW), ki je prav tako nacionalni, s podporo zavezniških in partnerskih držav. Predvideno je, da bo leta 2015 postal večnacionalni kot večina drugih v Zavezništvu (prav tam).

³¹⁸ O tem tudi spletna portala: Večnacionalni center odličnosti za gorsko bojevanje in Multi-nationalized Center of Excellence for Mountain Warfare.

³¹⁹ JALLC se ukvarja z zelo širokim seznamom aktivnosti in produktov, ki so na voljo zavezniškemu poveljstvu in članicam zavezništva ter partnerskim državam. Povzeto po ACT: Joint Analysis & Lessons Learned Centre združeni center za analiziranje in učenje iz izkušenj JALLC.

izmed področij delovanja v sklopu pobude je postavitve zavezniškega in nacionalnih sistemov učenja iz izkušenj, kar je opredeljeno s posebno direktivo (NATO 2011).

Sistem učenja iz izkušenj vključuje posebne strukture, procese učenja in analizo izkušenj ter orodja zanje, pa tudi postavitve omrežij in baz zbranih in analiziranih izkušenj. K temu je treba dodati, da JALCC uresničuje še številne projekte proučevanja izkušenj, tečaje za štabno osebje na področju učenja iz izkušenj iz zavezniških in nacionalnih poveljstev ter posebne Natove letne konference. JALLC ima tudi posebno skupino za svetovanje o učenju iz izkušenj in urjenje (Nato: Advisory and Training Team – JATT), ki spremlja uvedbo struktur, procesov in produktov na področju učenja in analize izkušenj, tako skupnih zavezniških kot tudi nacionalnih (prav tam). Naloge učenja iz izkušenj in analize izkušenj so praviloma opredeljene v posebnih delovnih programih, ki izhajajo iz potreb in sledijo zahtevam transformacijskih imperativov. Dodajmo, da primerjava aktivnosti in izdelkov JALLC pokaže, da sta dve tretjini teh povezani z izobraževanjem, usposabljanjem, urjenjem in vajami³²⁰ ter operacijami, preostali del pa z drugimi področji in izdelki³²¹.

Za ponazoritev vplivov in učinkov navedimo še najpomembnejše izdelke JALLC (ACT: JALLC), ki so: podatkovne baze (angl. Lessons Learned Database), priročnik za analize (Nato: Joint Analysis Handbook) in priročnik za učenje iz izkušenj (angl. Lessons Learned Handbook) ter publikacije, poročila in orodja za opazovanje (angl. Tools to Capture and Manage Observations). Na posebnem portalu (ACT: JALLC) so od leta 2010 poleg odprtih informacij dostopne tudi zaupne, nekatere samo za članice, druge pa tudi za partnerske države.

V slovenskem primeru sta prenos izkušenj in učenje iz njih stara toliko kot mednarodno sodelovanje in povezovanje Slovenije. To so zelo pomembne aktivnosti na poti spreminjanja vojske v vsem transformacijskem procesu in posebno v obdobju transformacije. V odsotnosti domačega znanja in domačih rešitev smo velikokrat posegali po tujih vzorih. Če tako prevzemanje ni bilo dovolj kritično ali preiščeno, učinki niso bili pričakovani ali pozitivni. Prenos izkušenj namreč zahteva odprtost do drugih pri njihovem prevzemanju, pa tudi pripravljenost za delitev svojih izkušenj in odkrivanje domačega okolja, v katero bi tuje izkušnje prenesli. Zahteva pa tudi pripravljenost za spremembe. Če ponudniki izkušenj in pomoči za njihovo

³²⁰ Gre za področje usposabljanja, vaj, poročanja in analiz (angl. Exercise, Training, Reporting and Analysis). Primerjava je narejena po podatkih, dostopnih na portalu JALCC (prav tam).

³²¹ Tak primer je priročnik za strateško načrtovanje in evalvacijo na področju javne diplomacije v Natu (izvirno *Framework for the Strategic Planning & Evaluation of Public Diplomacy Handbook*) (prav tam).

implementacijo niso zaznali te pripravljenosti, tudi sami niso kazali prave volje za pomoč. V začetnih obdobjih uveljavljanja in prenosa tujih izkušenj zasledimo v slovenskem primeru različna svetovanja, ponudbe ekspertov, obiske, pa tudi učenje ob delu z vključevanjem v projekte PzM. Pomemben je bil tudi prenos izkušenj na področjih izobraževanja in usposabljanja vojaškega osebja, pa tudi pri prenosu ter uveljavljanju rešitev za spreminjanje vojaškega izobraževanja in usposabljanja.

Sledenje aktivnostim, ki potekajo prek JALLC, se v slovenskem primeru pojavlja že od začetka integracijskega procesa, intenzivneje pa po letu 2008, ko je Slovenska vojska začela sodelovati v zavezniški skupnosti za učenje iz izkušenj (angl. Nato Lessons Learned Community). V tem času lahko govorimo tudi o pristopu k načrtnemu uveljavljanju te pobude za podporo transformaciji Slovenske vojske. Posebna organizacijska enota za analizo izkušenj in učenje iz njih je bila ustanovljena leta 2009 v sestavi Poveljstva za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje, sedaj pa za to skrbi GŠSV. Do leta 2010 so bili na nacionalni ravni uvedeni še drugi elementi sistema učenja iz izkušenj in njihove analize ter povezani v zavezniško omrežje. Dodajmo še, da Slovenska vojska v skupno bazo zbranih in analiziranih izkušenj prispeva svoj delež, še več pa iz nje lahko črpa.

8. Natove odzivne sile (angl. Nato Response Force – NRF) temeljijo na konceptu³²² za vzpostavitev in vzdrževanje tehnološko naprednih večnacionalnih odzivnih sil v visoki stopnji pripravljenosti, sestavljenih iz štirih komponent, ki so: kopenska, zračna, mornariška in specialne sile. Pomemben del aktivnosti priprav in usposabljanja poteka prek pobude povezanih sil. Transformacijske značilnosti se kažejo v večnacionalnosti, strukturi sestavljenih in združenih sil ter zagotovitvi njihove opremljenosti, usposobljenosti in pripravljenosti za skupno delovanje in njihovo pravočasno premestitev na oddaljena območja ter s tem povezanim strateškim transportom in strateško oskrbo³²³. Pomemben vidik so predvideni postopki političnega

³²² Zamisel za vzpostavitev Natovih odzivnih sil (NRF) je bila potrjena na vrhu v Pragi leta 2002, čez dve leti pa so se na vrhu v Istanbulu dogovorili o konceptu in uresničevanju načrtov, ki naj bi zagotovili operativne zmogljivosti okrog 24.000 pripadnikov, pripravljenih za napotitev v petih dneh. Napotene sile naj bi bile v operacijah vzdržljive 30 dni ali z dodatno oskrbo še dlje. Konec leta 2006 je bila na vrhu v Rigi razglašena polna operativna zmogljivost odzivnih sil (Jarm 2007, 10–11). Do leta 2011 so bili nacionalni prispevki v silah NRF v šestmesečni pripravljenosti in z dvema rotacijama na leto, zatem pa sta bili uvedeni enoletna pripravljenost in enoletna rotacija. Poleg tega je reorganizacija NRF prinesla tudi njihovo razdelitev na dva dela, in sicer na sile za takojšnji odziv (angl. Immediate Response Forces – IRF), ki so ohranile značilnosti in zahteve iz začetnega koncepta, ob njih pa je bil oblikovan še tako imenovani širši seznam odzivnih enot (angl. Response Forces Poll – RFP), ki lahko dopolnjujejo IRF (Šteiner 2011g).

³²³ Povzeto po Nato: Response Forces.

odločanja o uporabi sil, ki so v obsegu pripravljenih sil NRF in s tem tudi njihove odzivnosti. Navedeno izpostavljam, ker se NRF pojavljajo kot eden zgodnejših transformacijskih konceptov tako na političnem kot tudi na strokovnem in praktičnem področju. NRF so med najvišjimi prioriteta Zavezništva in so tudi v transformacijskem pogledu med najzahtevnejšimi izzivi z že omenjenimi političnim odločanjem, vprašanjem uporabe v operacijah in posebno z vprašanji logistike ter financiranja³²⁴. Organizacijski pristopi k silam in zagotavljanju njihove pripravljenosti ter povezljivosti so se skozi desetletno razvojno obdobje spreminjali in poskušali dosegati potrebno prilagodljivost. Podobni naporji so bili poskusi izboljšanja političnega odločanja in rešitev vprašanja pristojnosti za uporabo sil, ki so v stopnji pripravljenih sil³²⁵. Z ukrajinsko krizo so bili že konec leta 2013 spodbujeni naporji in aktivnosti za izboljšanje koncepta in praktičnih rešitev NRF.

Slovenija v NRF aktivno sodeluje od leta 2005³²⁶, pri čemer je Slovenska vojska uspešno uresničevala svoje obveze, pa tudi s pridom izkoriščala učinke, ki jih je prinašal koncept NRF v pogledu širjenja povezljivosti znotraj vojske, pridobivanja izkušenj, pa tudi reševanja vprašanj uporabe sil v času, ko te niso več v visoki stopnji pripravljenosti. Velik del teh slovenskih sil je zatem sodeloval tudi v MOM, kar je bil poskus doseči racionalizacijo v silah, ki so opravile priprave za operativno delovanje. Dodajmo še, da so bile do zdaj vse slovenske enote, ki so bile predvidene za vključitev v zavezniško strukturo sil, vključene tudi v priprave, usposabljanje in skupne vaje ter zagotavljanje pripravljenosti sil v NRF. Tako niso šle le skozi proces posebnega trifaznega usposabljanja za NRF³²⁷ ter doseganja standardov in povezljivosti, temveč tudi skozi procese povezav v mednarodna poveljstva, skupnega načrtovanja in premeščanja ter načrtovanja logistične zagotovitve.

³²⁴ O tem tudi Bell (2006).

³²⁵ Koncept NRF je zamišljen kot orodje za zagotavljanje kolektivne obrambe in za krizne primere ter operacije, vendar se v njih do zdaj še ni uporabljal. Bolj izjema kot ne je bilo angažiranje mornariških in zračnih elementov NRF septembra 2005 v humanitarni pomoči v ZDA pri odpravljanju posledic orkana Katrina in po oktobrskem potresu istega leta v Pakistanu (prav tam).

³²⁶ Prvi slovenski prispevek je bil lahki vod za dekontaminacijo v NRF-4, in sicer v drugi polovici leta 2005 (Jarm 2007, 11). Pozneje pa so bili prispevki povečani od voda na četo raven, v prvi polovici leta 2011 pa je Slovenska vojska dala svoj doslej največji prispevek, in sicer 18. bataljon JRKBO. Leta 2013 je ta prispevek znašal eno motorizirano četo z okoli 120 pripadniki v IRF in še eno četo vojaške policije v RFP. Povzeto po: Natove odzivne sile pred največjimi vajami v zadnjih letih.

³²⁷ Prva faza je namenjena taktičnemu usposabljanju na nacionalni ravni za doseganje Natovih standardov, sledi faza za doseganje povezljivosti in strokovne usposobljenost za predvidene naloge v NRF. V sklepnih, tretji fazi pa se intenzivno usposablja poveljniška struktura in preverijo komunikacijske zmogljivosti ter s certifikacijsko vajo potrdi pripravljenost enote za delovanje v NRF in za naloge na naloge (Jarm 2007, 11).

9. Koncept **celostnega pristopa k operacijam** (angl. Comprehensive Approach – CA) smo že opisali in pojasnili podpoglavju 4.5 in 5.3. Izkušnje in slovenski pristop pa razčlenjujemo v analizi slovenskega prispevka k MOM v podpoglavju 7.7.

10. **Večnacionalna logistika** (angl. Multinational Logistics) ter večnacionalna integrirana logistična podpora in enote (Nato: Logistics) so pobude in prizadevanja za uveljavitev rešitev, ki prispevajo k premoščanju pretežno nacionalno orientirane logistike v skupnih zavezniških operacijah ter v NRF. Gre za številne aktivnosti v kooperativni in večnacionalni logistiki. S kooperativno logistiko se označuje sodelovanje, ki prispeva k zmanjševanju stroškov, usklajevanju procesov življenjskega cikla sredstev in funkcij ter povečanju učinkovitosti logistične podpore (prav tam). Z večnacionalno logistiko pa se označujejo napor za izboljšanje učinkovitosti in uspešnosti, ki vključujejo vodilno državo, specializacijo ter mednarodno integrirano logistično podporo in enote – MILS in MILU³²⁸ (prav tam).

Proučevanje teh pobud in prizadevanj pokaže, da imajo tudi transformacijski značaj in izzive. Ti se kažejo v: (1) tako imenovani skupni (kolektivni) odgovornosti; (2) sodelovanju in usklajevanju med tistimi, ki zagotavljajo zmogljivosti, in tistimi, ki jih uporabljajo; (3) prilagodljivosti; (4) pristopih k delitvi stroškov, če ni zagotovljeno financiranje iz skupnega zavezniškega proračuna; (5) načelih upravljanja in odločanja ter odgovornosti; (6) začasni odpovedi nacionalne pristojnosti ali njenih omejitvah, ko gre za vključitev v integrirano logistično podporo ali napotitev sil v MILU; (7) skupnem investiranju v zmogljivosti ter infrastrukturo MILS in MILU; (8) prepoznavnosti in zagotovitvi preglednosti. Pomembni pa so tudi novi organizacijski pristopi, načela in doktrinarne rešitve ter izkušnje v delovanju večnacionalne logistike ter integriranih logističnih enot.

Dodajmo še, da so zavezniška prizadevanja na področju logistike, tako kot na drugih področjih, širša od opisanih pri večnacionalni logistiki³²⁹, kar je mogoče doseči z uveljavljanjem skupne logistične politike in konceptualnih rešitev ter z zavezniškimi

³²⁸ Prva mednarodna integrirana logistična enota (MILU) je bila oblikovana v Iforju v BiH leta 1996, imela je oznako BELUGA, ker so jo oblikovale skupaj Belgija, Luksemburg, Grčija in Avstrija (prav tam). Prva slovenska enota vključena v MILU je bila transportna četa v Kforju leta 2006.

³²⁹ Nato kot osrednje logistične funkcije opredeljuje: oskrbo, vzdrževanje, premike in Transporte, podporo z gorivi, infrastrukturo in medicinsko podporo. Kot podporne dejavnosti pa uničevanje eksplozivnih sredstev, varovanje okolja, civilno-vojaško sodelovanje in standardizacijo (Nato: Logistics). Slovenska Doktrina vojaške logistike pa kot logistična funkcionalna področja opredeljuje oskrbovanje, premike in transport, vzdrževanje, zdravstveno oskrbo, vojaško infrastrukturo, finančno zagotovitev in nadzor (Žurman 2008, 43–72).

logističnimi dokumenti, kot so združene logistične doktrine, logistične taktike, tehnike in postopki ter logistične direktive.

Slovenija in Slovenska vojska sta vključeni v številna prizadevanja in aktivnosti na področju večnacionalne logistike. Preoblikovanje vojaške logistike je v Sloveniji v glavnem potekalo znotraj zavezniških doktrinarnih in organizacijskih okvirov ter pobud. Slovenska vojska je bila v njih velikokrat primorana sodelovati zaradi omejitev svojih struktur in zmogljivosti, ko je šlo za integracijo v mednarodna poveljstva in enote, sodelovanje v operacijah, zagotovitev strateških premikov in drugih vidikov premestljivosti sil. Slovenski primer kaže, da bi majhne države brez večnacionalne logistike in z njo povezanih zavezniških pobud zelo težko izpolnile vse vidike povezljivosti in premestljivosti. Te pobude in prizadevanja so bile od majhnih držav tudi zelo odvisne, saj so bile ravno te zaveznice njihov pomemben zagovornik in podpornik. Kako se pri tem izkoristijo tudi možnosti nacionalne logistike in njena promocija, pa je odvisno od različnih dejavnikov in subjektov ter njihove pripravljenosti³³⁰.

11. **Skupne zmogljivosti za strateške prevoze** vključujejo projekte za zagotovitev zračnega in pomorskega transporta težke opreme na območja delovanja. Slovenija sodeluje v projektih strateškega zračnega transporta. Takšen primer je SALIS (angl. Strategic Airlift Interim Solution), v katerem Nato prek večnacionalnega konzorcija³³¹ pri ukrajinskih in ruskih civilnih ponudnikih začasno najema šest velikih transportnih letal An-124-100. Drugi primer pa je združevanje zmogljivosti v Natovem projektu SAC (angl. Strategic Airlift Capability), za katerega je deset zaveznic, med njimi tudi Slovenija, ter dve partnerski državi skupaj kupilo, vzdržuje in uporablja tri transportna letala C-17, ki so nameščena na letališču Papa na Madžarskem (Nato: Strategic Airlift Capability). Tako ima Slovenska vojska zagotovljen dostop do strateških zračnih transportnih zmogljivosti za svoje operativne potrebe. S tem so zmanjšana tveganja, ki nastanejo pri vsakokratnem najemanju na prostem trgu, in doseženi tudi stroškovni prihranki. Poleg tega je mogoče neizrabljene ure naleta med zaveznicami tudi prodajati ali podariti.

³³⁰ Dober primer je podpora države gostiteljice, ki jo je Slovenska vojska zagotavljala nemškim oboroženim silam jeseni 2011 pri prevozih vojaške opreme in sredstev prek Slovenije do Luke Koper in nazaj, in sicer za mednarodno vojaško vajo na Kreti.

³³¹ V konzorciju sodeluje 12 držav Nata, in sicer Belgija, Češka, Francija, Grčija, Luksemburg, Madžarska, Nemčija, Norveška, Poljska, Slovenija, Slovaška in V. Britanija, ter partnerski državi Finska in Švedska. Pogodba velja do konca leta 2014 in jo je mogoče podaljšati do leta 2017 (Strategic Airlift Interim Solution (SALIS)).

V strateške ladijske prevoze (angl. Strategic Sealift) so vključeni projekti in zmogljivosti za pomorski transport. Slovenija je leta 2004 podpisala pismo o nameri za izboljšanje dostopa do teh zmogljivosti in se pridružila večnacionalnemu konzorciju³³².

12. Natove zmogljivosti omrežnega delovanja (angl. Nato Network Enabled Capabilities – NNEC)³³³ so program za vzpostavitev različnih informacijskih zmogljivosti na vseh ravneh, tako vojaških kot civilnih, ter povezavo v omrežja in informacijsko infrastrukturo. V bistvu je to celostni program za informatizacijo in digitalizacijo, ki obsega skupek področij, procesov in sredstev ter zmogljivosti. Program je bil za pospešitev transformacije sprožen že na vrhu Nata v Pragi leta 2002, naslednje leto so začeli pripravljati posebno študijo, ki je bila nato objavljena leta 2005. Vrh Nata v Rigi leta 2006 je potrdil usmeritve za nadaljnjo implementacijo NNEC in te zmogljivosti povezal tudi s kibernetško obrambo. Na podlagi teh izhodišč je bil dve leti pozneje sprejet poseben akcijski načrt. Leta 2009 pa je Zavezniško poveljstvo za transformacijo začelo akcijo za širšo promocijo aktivnosti in vključitev zavezniških držav v aktivnosti in uveljavljanje novosti ter postavljenih ciljev. NNEC je razdelilo na štiri povezane celote, in sicer so to: (1) operativni koncepti in zahteve za implikacije, (2) arhitektura in definiranje podpore ter specifikacij, (3) implementacija in (4) voditeljstvo ter usmerjanje (prav tam). Poleg tega pa se pod okriljem Zavezniškega poveljstva za operacije (ACO) organizirajo in izvajajo vaje ter evalvacijske aktivnosti³³⁴ za preverjanje zmogljivosti in povezljivosti komunikacijskih in informacijskih sistemov ter skladnost teh sistemov z zahtevami in merili, ki jih izpostavijo bojni poveljniki.

Iz navedenega izhaja, da je transformacijska narava programa NNEC večstranska, tako v pogledu področij, ki se jih dotika, kot tudi v pogledu dojetanja sprememb delovanja in iz tega izhajajočih razmišljanj. To kaže na novo filozofijo, ki jo prinaša informacijska superiornost³³⁵. Zmogljivosti omrežnega delovanja vključujejo povezavo odločevalcev in vojaških zmogljivosti, senzorjev, zmogljivosti vladnih in nevladnih organizacij ter drugih sodelujočih v operacijah (Svete in Jankovič 2009, 142). Z NNRC se povečuje hitrost poveljevanja in zagotavlja informacijska prevlada,

³³² V konzorciju so Danska, Kanada, Litva, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Slovenija in V. Britanija, Povzeto po Nato: Strategic sealift.

³³³ Povzeto po Nato: Network Enabled Capability.

³³⁴ Najpomembnejši vaji sta Combined Endeavour za zaveznice in partnerske države ter Steadfast Cathode (za NRF, op. a.). Posebna evalvacijska aktivnost je poimenovana CWID (angl. Coalition Warrior Interoperability Demonstration) (Jankovič 2008, 33).

³³⁵ V Natu je informacijska superiornost opredeljena kot operativna prednost, ki se dosega s sposobnostjo zbiranja, obdelavo in nenehnim širjenjem informacij v razmerah, ko nasprotnik tega ne more narediti ali mu je to onemogočeno (NNEC).

pa tudi prevlada na bojišču, ki se kaže v povečani hitrosti operacij, izboljšanju odzivnosti, zmanjšanju tveganja in stroškov ter povečanju učinkovitosti v operacijah (Alberts v Svete in Jankovič 2009, 142). Zahtevnost in širino pri uresničevanju NNEC potrjuje tudi dejstvo, da so poleg obrambno-vojaških sistemov in struktur vključena tudi druga ministrstva, izobraževalne ustanove, industrija, oborožene sile zaveznic in drugi. Industrija, domača in tuja, kot ponudnik nekaterih rešitev v zvezi z zagotavljanjem zmogljivosti neposredno vpliva na njihov razvoj ter uvajanje (Svete in Jankovič 2009, 142).

Slovenija se je z zmogljivostmi omrežnega delovanja srečala v obdobju integracije³³⁶, v program NNEC se je vključila leta 2008 prek posebnega cilja sil, leto pozneje pa tudi v širše aktivnosti, ki sta jih je na tem področju vodila Natov odbor C3B (angl. Consultation, Command and Control Board) in ACT. Slovenska značilnost implementacije NNEC je, da so bile rešitve za uveljavljanje in s tem povezano modernizacijo ter številne spremembe, ki bi jih bilo treba izvesti, vključno s tistimi na področjih izobraževanja in usposabljanja, kadrovske zagotovitve in doktrinarnega urejanja, dobro proučene in analizirane. Pripravljeni so bili tudi načrti za vzpostavitev zmogljivosti, za kar je bilo opravljeno tudi programiranje za tehnično opremljanje in preoblikovanje procesov. Kljub vsemu pa ugotavljamo znatna odstopanja od zastavljenih načrtov. Prvi posegi v programiranje so se zaradi omejitev pri financiranju zgodili leta 2010, zatem pa so se zmožnosti za uresničitev postavljenih načrtov le še poslabševale in so s Srednjeročnim obrambnim programom premaknjene v obdobje 2015–2018 (MO RS 2013a).

Za ponazoritev, navedenega in predvsem transformacijskih značilnosti, bomo povzeli opis nekaterih doseženih ali predvidenih učinkov programa NNEC v slovenskem primeru. Za omrežno in informacijsko infrastrukturo je predvideno, da se posodobi z uvajanjem naprednih omrežij in uresničevanjem posebnega cilja sil. Tehnične rešitve pri tem so: programsko definirani radijski sistemi in njihovo integriranje v Natove govorne in podatkovne povezave z nacionalnim obrambnim omrežjem, zagotovitev širokopasovnih naprednih bojnih radijskih naprav ter vzpostavitev mobilnih omrežij in različice teh omrežij za vozila (Jankovič 2008, 22–24).

³³⁶ Kot zanimivost izpostavimo, da se vaje Combined Endeavor, na katerih se preizkuša združljivost zvez in informacijske podpore, izvajajo že od leta 1995. Slovenska vojska pa je kot predstavnica ene izmed desetih partnerskih držav na vaji prvič sodelovala leta 1996, in sicer v vojaški bazi Sembach v Nemčiji (Slovenska vojska uspešna na vojaški vaji Combined Endeavor).

K temu je treba dodati še uvajanje satelitskih sistemov in komunikacij. Nato ima poseben program za zagotovitev zaščitenih satelitskih komunikacijskih zmogljivosti. Slovenski vojski so te zmogljivosti dostopne in jih uporablja.

Na področju zmogljivosti informacijskih sistemov so tehnične rešitve namenjene razvoju in uporabi XML (angl. Extensible Markup Language), servisno orientiranih arhitektur in modela za izmenjavo podatkov po standardu MIP (angl. Multilateral Interoperability Programme). Pomembna je zagotovitev povezljivosti logističnega ter obveščevalnega sistema poveljevanja in kontrole z Natovimi sistemi. Pri spremljanju situacije na bojišču je predvidena zmogljivost za spremljanje lastnih sil do najnižjih taktičnih ravni in posameznih letalskih platform, ki zagotavljajo vhodne informacije za skupno operativno sliko (prav tam, 25).

Področje informacijske varnosti je eno najbolj izpostavljenih in s pomembnimi primanjkljaji zmogljivosti za izmenjavo informacij med sistemi, ki obdelujejo, hranijo ter prenašajo podatke različne stopnje tajnosti in delujejo v različnih varnostnih domenah (prav tam). Pomembno je, da Slovenski center za posredovanje pri omrežnih incidentih (angl. Slovenian Computer Emergency Response Team – SI-CERT) in nekatere avtoritete za kibernetiko varnost izboljšajo svoje zmogljivosti, povezave in odzivnost (angl. Computer Incident Response Capability – CIRC), če pride do nepravilnega delovanja ali kibernetičnih napadov.

Področje informacijskih storitev vključuje razvoj in zmogljivosti iz cilja sil, ki je usmerjen v nadgradnjo storitev. Vključuje tudi sistem izobraževanja, izvajanje simulacij in povezovanje nacionalnega izobraževalnega sistema z Natovim učenjem na daljavo, pa tudi uvedbo skupnih Natovih taktičnih podatkovnih storitev za doseganje semantične in podatkovne povezljivosti (prav tam). Pomembna storitev je zagotavljanje geoprostorskih podatkov za oblikovanje čim natančnejše slike nekega območja in povezavo v sistem poveljevanja in kontrole. Omeniti je treba tudi komunikacijsko-informacijski sistem za zbiranje, obdelavo in posredovanje podatkov o JRKB-dogodkih, postavitve zdravstvenega informacijskega sistema in povezavo med nacionalnim zdravstvenim informacijskim sistemom in Natovim (Jankovič 2008, 26–27).

Sklenemo lahko z ugotovitvijo, da transformacija na tem področju v Sloveniji zaostaja za predvideno zavezniško dinamiko informatizacije in digitalizacije. To se bo pokazalo tudi v transformacijskih spremembah, ki jih s sabo prinaša uresničevanje NNEC oziroma njegove značilnosti. Vse to izpostavljamo tudi zaradi značilnosti

transformacije, ki je povezana z vprašanjem o vrsti preobrazbe v tehnično-tehnološkem smislu. To zelo zgovorno označujeta prav raven in obseg sprememb v uvajanju novosti na področju informatizacije in digitalizacije ter posledično NNEC.

13. Skupne obveščevalne, nadzorne in izvidniške zmogljivosti so vključene v več projektov. Eden bolj izpostavljenih in pomembnih je projekt AGS (angl. Alliance Ground Surveillance)³³⁷, ki je zamišljen kot zmogljivost za zagotavljanje celostne slike o situaciji na bojišču, dobljene z brezpilotnimi letali in prek posebnega poveljniškega nadzornega centra, ki bo nastanjen v letalski bazi Sigonella v Italiji. Ta poseben skupni projekt štirinajstih zaveznic naj bi postal operativen med letoma 2015 in 2017. V pogledu nadzora ter izvidovanja območij in digitalizacije tega je projekt podoben tistemu, ki ga v zračnem prostoru desetletja izvajajo s posebnimi letali AWACS, čeprav te zmogljivosti spadajo na področje zgodnjega opozarjanja (Nato: Airborne Early Warning & Control – NAEW&C). Brezpilotne prenosne platforme bodo opremljene s posebno radarsko in senzorsko opremo, ki bo sposobna pridobivati podatke ob kakršni koli vidljivosti in v vseh vremenskih razmerah. Slovenija bo imela pravico dostopa do zbranih podatkov in njihove operativne uporabe ter možnosti za izobraževanje osebja. V bistvu se vzpostavljajo Natove skupne obveščevalne, nadzorne in izvidniške zmogljivosti (angl. Joint Intelligence, Surveillance & Reconnaissance – JISR), kar je z vidika do zdaj pretežno nacionalno usmerjenih obveščevalnih zmogljivosti posebnost sama po sebi, transformacijski izziv pa je tudi v pogledu uresničevanja digitalizacije in povezovanja z že opisanimi zmogljivostmi omrežnega delovanja³³⁸.

14. Razvoj konceptov in eksperimentiranje (angl. Concept Development and Experimentation – CD&E) je pobuda, katere nameni so izboljšanje povezljivosti, skupni pristopi k oblikovanju in uporabi konceptov ter uresničitve skupnih eksperimentov, zlasti izvedbeno in finančno zahtevnih. Pobuda vključuje strukture, metode in aplikacije za razvoj konceptov in eksperimentov za prihodnje zmogljivosti, njihovo uporabo in druge izzive. Pri tem niso vedno v ospredju tehnološke rešitve,

³³⁷ AGS je bil na vrhu Nata v Lizboni označen kot ena glavnih zavez po skupnih zmogljivostih. Po sporazumu iz leta 2012 sodelujejo Bolgarija, Češka, Danska, Estonija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Nemčija, Norveška, Romunija, Slovenija in Slovaška ter ZDA (Nato: Alliance Ground Surveillance).

³³⁸ Ali bo mogoče in pod kakšnimi pogoji te zmogljivosti uporabljati za nacionalne potrebe pri naravnih nesrečah ali zaščititi kritične infrastrukture, še ni povsem jasno.

ampak tudi doktrine, organizacija, usposabljanje in procesi³³⁹. V Natu področje pokriva že omenjeni JALLC.

V Slovenski vojski je bilo do preoblikovanja leta 2013 za doktrine in eksperimente odgovorno Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje (PDRIU). V njegovi sestavi so bile organizacijske enote, pristojne za to področje, med njimi Center za doktrino in razvoj (CDR)³⁴⁰ ter Center za operacijske raziskave, simulacije in analize³⁴¹ (CORSA). Ugotavljamo, da Slovenska vojska po letu 2012 na področju razvoja konceptov in eksperimentov ne uspe uspešno slediti pobudam Zavezništva. Poleg tega so v strukturnem smislu organizacijske enote za doktrine, razvoj in programiranje usposabljanja razdeljene med Generalštab in Center vojaških šol. Zgovoren je primer Centra za operacijske raziskave, simulacije in analize, katerega zmogljivosti so prav tako razdrobljene³⁴². Zaradi pomanjkanja virov za financiranje raziskav in eksperimentov je zelo omenjeno tudi sodelovanje v zavezniških projektih (Šteiner 2013c). Vse to izpostavljamo in dodajamo k opisanim primerom prizadevanj za integracijo, ki pa v Sloveniji na področju konceptov in eksperimentov ubirajo nasprotno pot.

15. Integracija in harmonizacija Natovega procesa obrambnega planiranja (angl. Integration and Harmonization Nato Defence Planning Process)³⁴³ je pobuda, ki je nastala že leta 2009, ko je bil potrjen nov proces obrambnega planiranja³⁴⁴, usmerjena pa je v optimizacijo in racionalizacijo. Po Natovem vrhu v Čikagu leta 2012 se integracija in harmonizacija nanašata pretežno na oblikovanje ter razvoj sedanjih in

³³⁹ V preteklosti je bil obseg sodelovanja pri razvoju konceptov in skupnih eksperimentov v Zavezništvu bistveno večji, tudi zaradi skupne lokacije posebnega ameriškega poveljstva (JFC) in ACT v Norfolk, Virginija, ZDA. Preoblikovanje tega ameriškega poveljstva in preselitev JALLC na Portugalsko ter zlasti posledice finančne krize, so občutno zmanjšale možnosti in navezave na ameriške projekte na področju eksperimentov, ki so predstavljali tudi glavino projektov ACT in njihovega financiranja (Šteiner 2011h).

³⁴⁰ CDR je bil nosilec priprave doktrin in druge vojaškostrokovne literature, znanstvene in razvojne dejavnosti ter tehnološkega razvoja Slovenske vojske. Zagotavljal je strokovne podlage za opremljanje in razvoj vojske, bil nosilec priprave dokumentov vojaškega izobraževanja in usposabljanja ter nadzora kakovosti pedagoških procesov. Z uveljavitvijo študija na daljavo je neposredno podpiral procese vojaškega izobraževanja in usposabljanja ter skrbel za delovanje sistema učenja iz izkušenj (Center za doktrino in razvoj).

³⁴¹ Namen CORSA je bil, da z vojaško-operacijskimi raziskavami raziskuje, razvija in analizira delovanje Slovenske vojske ter z rešitvami podpira vodstvo pri odločanju, z računalniško podprtimi vajami pa izvaja funkcionalno usposabljanje poveljstev in enot (Oddelek za raziskave, simulacije in analize).

³⁴² S preoblikovanjem Slovenske vojske leta 2013 so bile razdeljene do takrat združene in povezane zmogljivosti za vojaško-operacijske raziskave, simulacije in analize. Tako se prek simulacijskega centra izvaja podpora za bojno in štabno usposabljanja poveljstev in enot, Generalštab pa je prevzel razvoj doktrin in konceptov v stebru za strateško planiranje, medtem ko je razvoj konceptov in eksperimentov pretežno prenesen v delovno skupino za transformacijo (Šteiner 2013g) in (MO RS 2012d, 8. in 11. čl.).

³⁴³ Povzeto po Nato: The Nato Defence Planning Process – Introducing greater integration and harmonization.

³⁴⁴ O tem tudi Šavc (2009, 52–56).

prihodnjih zmogljivosti v povezavi z rešitvami iz koncepta pametne obrambe. Tako naj bi ta pobuda tudi v planskem smislu prispevala k odpravi podvajanja zmogljivosti na eni in k zmanjševanju primanjkljajev na drugi strani. Vprašanje obrambnega planiranja kot enega izmed orodij za transformacijo smo že opisali in pojasnili v podpoglavju 4.6. Slovenija dosledno sledi pobudi in vlaga veliko napora za učinkovitejše in optimalnejše obrambno planiranje, tudi v povezavi z nalogami, ki jih prinaša transformacija (Šteiner 2013i).

16. Kibernetska obramba (angl. Cyber Defence)³⁴⁵ je zelo aktualno področje oziroma pobuda, ki poleg tega, kar smo navedli pri opredeljevanju kibernetske obrambe kot trenda, tudi v izvedbenem pogledu presega obrambno-vojaško domeno in njeno transformacijo. Znotraj Zavezništva se od leta 2011 pojavljajo številne pobude in aktivnosti, v katerih Nato predstavlja izhodiščne in konceptualne zadeve, kot na primer politiko kibernetske varnosti³⁴⁶ in skupne ukrepe, uvaja pa tudi skupne zavezniške strukture in zmogljivosti. Z njimi pred kibernetskimi napadi ščiti predvsem zavezniške institucije in zagotavlja potrebno kibernetsko varnost. Zaveznice so deležne pomoči pri normativnem in sistemskem urejanju področja, oblikovanju in razvoju struktur ter postavitvi potrebnih avtoritet in zmogljivosti na nacionalni ravni. Pomemben del aktivnosti sta sodelovanje in povezovanje z industrijo ter raziskovalnimi ustanovami. Dodajmo, da del aktivnosti poteka tudi znotraj sodelovanja z EU³⁴⁷.

Slovenija je podobno kot druge zaveznice deležna pomoči pri izgradnji nacionalnih zmogljivosti in vzpostavitvi nacionalnih struktur in avtoritet ter konkretnih rešitev, ki se nanašajo tudi na Ministrstvo za obrambo in Slovensko vojsko. Izpostavljam delovna srečanja in povezave, ki omogočajo sledenje skupnim prizadevanjem in dostop do njih. Pomoč se nanaša tudi na rešitve za zaščito komunikacijskih sistemov in kritične infrastrukture ter usposabljanje ekspertov. Prek Natovega Centra odličnosti za kibernetsko obrambo³⁴⁸ je Slovenski vojski omogočen dostop do ekspertiz in zbranih ter urejenih izkušenj. Pomembne in poučne so skupne vaje na področju kibernetske obrambe in kibernetskega ofenzivnega delovanja. Slovenija sodeluje v Natovem CDMB (angl. Cyber Defence Management Board), ki je glavno upravno in usklajevalno telo za kibernetsko obrambo v Natu. Vzpostavljene so

³⁴⁵ Povzeto po Nato: Nato and cyber defence.

³⁴⁶ Povzeto po Nato: The Nato Policy on Cyber Defence – Defending the networks.

³⁴⁷ O tem tudi v: Splošno poročilo o dejavnostih Evropske unije (2012, 158).

³⁴⁸ Nato Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence je v Talinu, Estonija.

povezave med nacionalnimi in zavezniškimi CIRC ter uvedeno sodelovanje z Natovim usklajevalnim centrom. Transformacijske učinke pobude je mogoče izraziti tudi z ukrepi in aktivnostmi, ki zahtevajo povezovanje na nacionalni ravni ter medministrski in medresorski pristop in sodelovanje.

17. Delovni program obrambe pred terorizmom (angl. Defence Against Terrorism Programme of Work – DAT POW)³⁴⁹ je široko zasnovan in osredinjen na razvoj novih tehnologij in zmogljivosti za zaščito pred nekonvencionalnimi napadi in improviziranimi eksplozivnimi napravami kot tudi pred napadi na kritično infrastrukturo, tako vojaško kot civilno. Program je bil potrjen leta 2004 na Natovem vrhu v Istanbulu in obsega tri področja: upravljanje ob incidentih, zaščito sil in izboljšanje preživetja ter delovanje proti terorističnim omrežjem. Program temelji na skupnem financiranju zmogljivosti (prav tam).

Upravljanje incidentov vključuje vzpostavljanje struktur in organizacije ter usposabljanje osebja za sodelovanje v aktivnostih ob incidentih, pa tudi posebne aktivnosti in zmogljivosti, kot na primer za zaščito pristanišč (prav tam).

Zaščita sil in izboljšanje možnosti za preživetje vključujeta projekte, ki se nanašajo na razvoj doktrin, ukrepov zaščite in posebnih tehničnih sredstev, kot na primer za zmanjševanje ogroženosti letal in helikopterjev pred uporabo protiletalskih prenosnih raketnih ali drugih sistemov, za zaščito pred kemičnimi, biološkimi, jedrskimi in radiološkimi sredstvi, za boj proti improviziranim eksplozivnim napravam ipd. Navedenemu dodajmo še razvoj novih vrst orožja in nebojnih zmogljivosti za operativne potrebe ter aktivnosti in zmogljivosti za zaščito kritične infrastrukture ali sredstev za zaščito pred minometnimi in raketnimi napadi v operacijah (prav tam).

Omrežno delovanje za boj proti terorizmu (angl. Network Engagement) vključuje zmogljivosti in aktivnosti za boj proti terorističnim skupinam na omrežjih, biometrijo in vzpostavitev povezave s posebnim poveljstvom specialnih sil Zavezništva (prav tam).

Del podpore pri uresničevanju delovnega programa zagotavlja Natov center odličnosti na tem področju, ki je v Španiji, v Madridu. Omeniti je treba tudi postavljanje nacionalnih zmogljivosti za uničevanje eksplozivnih sredstev in razminiranje, za podporo jim je namenjen tudi Natov Center odličnosti za uničevanje eksplozivnih sredstev, ki je v Trenčinu na Slovaškem.

³⁴⁹ Povzeto po Nato: Defence against terrorism programme of work.

Slovenska vojska uresničevanju programa namenja pomembno pozornost. Zagotovila je normativne in doktrinarne dokumente za svoje delovanje in sodelovanje v prizadevanjih za boj proti terorizmu. Od leta 2009 ima oblikovano posebno direktivo, ki opredeljuje strateške, operativne in izvedbene rešitve ter naloge pri uresničevanju poslanstva na tem področju. Ima pripravljene in usposobljene strukture ter zmogljivosti za boj proti terorizmu in skrbi tudi za protiteroristično zaščito svojih objektov. Redno izvaja vaje in sodeluje s centri odličnosti na tem področju. Vključena je v mednarodno sodelovanje in omrežja za boj proti terorizmu. Sledi programom protiteroristične zaščite in opremljanja za mednarodne operacije in misije ter sodeluje v njih³⁵⁰. Zavedanja pripadnikov vojske o posebnostih terorističnih ogrožanj in različnih vidikih zoperstavljanja so visoka³⁵¹. Slovenska vojska je aktivna tudi v protiterorističnih pobudah v regiji, saj je za Jugovzhodno Evropo od leta 2008 soorganizirala in gostila pet posebnih mednarodnih konferenc o boju proti terorizmu.

18. Pobude, projekti, koncepti in programi, ki so pred vrati, so tisti, ki so v pripravi ali čakajo, da se začnejo uresničevati. Dodajmo, da za slovenski primer nismo predstavili pobude **o sestavljenih in združenih namenskih JRKBO-silah** (angl. Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Task Force)³⁵². V pobudo zavezniških večnacionalnih JRKBO-zmogljivosti (angl. Alliance's Multinational CBRN Defence Capability) bo Slovenija v prihodnosti svoje zmogljivosti gotovo prispevala, ker je s svojimi enotami iz bataljona za jedrsko, radiološko, kemično in biološko obrambo že sodelovala v NRF. Omeniti moramo še projekte, kot so na primer energetska varnost ali balistična obramba in neproliferacija, v katerih Slovenija trenutno ne sodeluje neposredno.

7.3.3 Projekti združevanja in souporabe na vojaškem področju v Evropski uniji

V dosednji obravnavi smo že omenili povezavo Natovih pobud in projektov ter konceptov in programov s projekti, ki se uresničujejo znotraj vojaških struktur in povezav v EU. Naša obravnava učinkov na transformacijo Slovenske vojske ne bi bila celovita, če jih ne omenimo, čeprav jih znotraj EU javno ne povezujejo s transformacijo. Pojasnjujemo jih zato, ker časovno sovpadajo, se med seboj

³⁵⁰ O tem tudi Čaleta (2009b, 164–203).

³⁵¹ O tem tudi Čaleta (2009a, 126–145).

³⁵² Povzeto po Nato: Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Task Force.

dopolnjujejo, povezujejo ali celo podvajajo in navezujejo na že predstavljeni koncept pametne obrambe v Natu³⁵³.

Projekti združevanja in souporabe na vojaškem področju v EU (angl. Pooling and Sharing – P&S) so usmerjeni v doseganje stroškovne učinkovitosti, višje ravni povezljivosti in operativne učinkovitosti³⁵⁴. Na podlagi pobude obrambnih ministrov za doseganje učinkovitosti z izboljšanjem vojaškega sodelovanja – pobuda Gent 2010 – je Vojaški odbor evropske unije (EU MC) leta 2011 oblikoval seznam potencialnih projektov. Pri tem jih je na poti za njihovo uresničitev poskušal čim bolj povezati z Evropsko obrambno agencijo (EDA), zlasti pri vzpostavljanju skupnih zmogljivosti in opremljanju ter vzdrževanju sredstev³⁵⁵. Obseg ukrepov in prispevki držav vanje so se spreminjali in dopolnjevali glede na razvoj pobude in predloge držav za vključevanje vanje.

Slovenija se je zaradi omejenih finančnih virov pri vključevanju znašla pred vprašanji, v koliko in katerih pobudah ter projektih naj sodeluje. Kot osrednji projekt EU, zanimiv za združevanje in souporabo, je za Slovensko vojsko prepoznan projekt mednarodne modularne medicinske enote (angl. Multinational Modular Medical Units – M3U). Poleg vključitve zmogljivosti slovenskega ROLE 2 v M3U je bilo opredeljenih še nekaj aktivnosti, in sicer sodelovanje v Združenem večnacionalnem poveljstvu v Ulmu, vključitev v Srednjeevropsko pobudo za obrambno sodelovanje med Avstrijo, Češko, Slovaško, Madžarsko, Hrvaško, Slovenijo in opazovalko Poljsko ter podpora večstranski pobudi Norveške za vzpostavitev skupne namenske zdravstvene enote držav Zahodnega Balkana. O sodelovanju v povezanih evropskih zmogljivostih JRKBO pa je Slovenija menila, da se je treba nasloniti na tiste v Natu, v katere je Slovenska vojska že vključena (prav tam). Stališče Slovenije je ves čas bilo, da podpira zamisel regionalnih pristopov in sodelovanja s partnerji, tako pri projektih souporabe in združevanja sredstev v EU kot tudi znotraj pametne obrambe v Natu³⁵⁶.

³⁵³ O tem tudi v: Smart Defence, Strategic Defence: Pooling and Sharing from the start

³⁵⁴ Povzeto po Consilium Europa: Keynote speech by General Håkan Syrén.

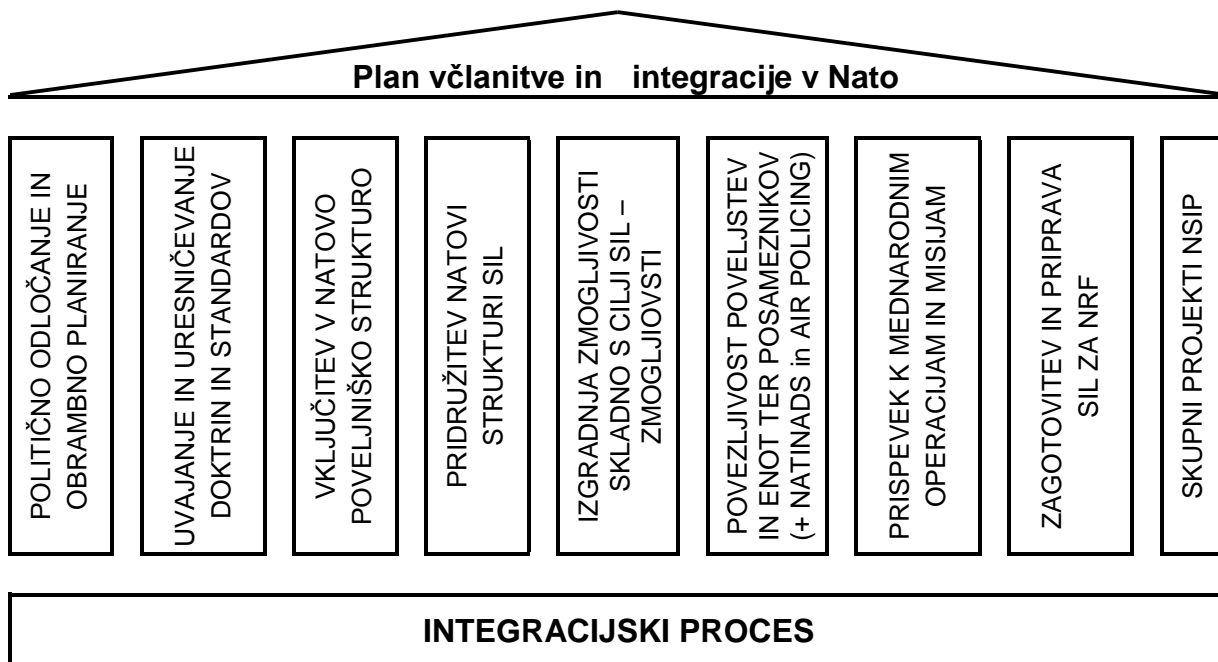
³⁵⁵ Širok seznam, več kot trideset projektov, je obsegal področja novih zmogljivosti (tankerji za gorivo), povezovanja obstoječih zmogljivosti (modularne medicinske enote in helikopterji za medicinsko evakuacijo), skupnega usposabljanja in uporabe zmogljivosti zanje ter področje pomorskega nadzora (Šteiner 2011i).

³⁵⁶ Na obiskih v Sloveniji sta bili predsednikom vojaških odborov Nata (italijanski admiral Di Paola, od 11. do 12. 11. 2009 in 25. 6. 2011) in vojaškega odbora EU (švedski general Syrén, od 11. do 12. 11. 2011) vedno predstavljeni tudi praktična dimenzija in pripravljenost malih držav za sodelovanje v projektih združevanja zmogljivosti, pa tudi opozorila, da količina projektov ne pomeni vedno tudi kakovosti in napredka.

7.3.4 Analiza slovenskih integracijskih področij in učinki procesa integracije

Izpostavimo, da v Zavezništvu ni enotne opredelitve o tem, kaj spada v integracijski proces. Za analizo slovenskega primera je izbranih devet področij³⁵⁷, ki so bila obenem vključena v Plan včlanitve in integracije (PVI), in sicer so to: (1) integracija v zavezniške procese političnega odločanja in obrambnega planiranja; (2) uvajanje in uresničevanje skupnih doktrin ter standardov; (3) vključitev v Natovo poveljniško strukturo; (4) pridružitve deklariranih nacionalnih sil Natovi strukturi sil (korpusom); (5) izgradnja vojaških zmogljivosti, skladno s sprejetimi cilji sil – zmogljivosti; (6) priprava in vzdrževanje povezljivosti poveljstev in enot ter posameznikov, vključujoč NATINADS in Air Policing³⁵⁸, standardizacijske in kodifikacijske aktivnosti z doseganjem jezikovnih zahtev in izpolnjevanjem pogojev za vključevanje v mednarodna poveljstva in mednarodne dolžnosti; (7) načrtovanje in priprava mednarodnih operacij in misij ter sodelovanje v njih; (8) zagotovitev in priprava sil za sodelovanje v Natovih odzivnih silah (NRF); (9) financiranje in uresničitev skupnih projektov NSIP³⁵⁹. Integracijska področja so predstavljena tudi na shemi 7.2.

Shema 7.2: Integracijska področja slovenske včlanitve in integracije v Nato

³⁵⁷ O tem tudi v: Šteiner (2011a in 2011e).

³⁵⁸ NATINADS in Air policing predstavljata integrirani sistem zračne obrambe in nadzora, upravljanja ter varovanja zračnega prostora.

³⁵⁹ NSIP je skupni Natov varnostni program investicij v infrastrukturne objekte, kritične zmogljivosti ali prednostne projekte opremljanja za operacije kriznega odzivanja.

Ob analizi učinkov je treba na začetku poudariti, da so integracijske aktivnosti na številnih področjih najprej zaključevale tranzicijsko obdobje na obrambno-vojaškem področju. Omogočile pa so tudi, da sta se Slovenija in njena vojska verodostojno vključili v obrambno-vojaške strukture ter skupne aktivnosti Nata in da sodelujeta v njih³⁶⁰. Pri tem gre zlasti za aktivnosti skupnega obrambnega planiranja, sodelovanje v skupnih poveljstvih in njihovih aktivnostih, povezovanje v zavezniško strukturo sil, zagotavljanje prispevka v odzivnih silah, sodelovanje v mednarodnih operacijah in na misijah ter graditev nacionalnih zmogljivosti, ki so prek doktrin in standardov povezljive z drugimi v Zavezništvu. Obenem je Slovenija deležna skupne kontrole in zaščite zračnega prostora ter Natovega investiranja v letališke zmogljivosti. Integracija v Zavezništvo je ustvarila pogoje in potrebo za spreminjanje strategije nacionalne varnosti in posledično tudi vojaške doktrine (Šteiner 2011b, 5–6).

V slovenskem obrambno-vojaškem sistemu so se med pridruževanjem in integracijo prek mehanizmov, kot so PARP, IPP, LNP/ANČ, PVI in cilji sil, nabrala spoznanja, ki so v pogledu zagotovitve razmer za transformacijo zelo pomembna. Najprej omenjamo spoznanja iz vzpostavitve primerljivega političnega odločanja in vključevanja v politične procese v obdobju partnerstva in integracije. Izpostavimo predvsem dve najpomembnejši spoznanji, ki se nanašata na realnost sprejetih ali danih nacionalnih zavez in verodostojnost, ki jo dosežemo z njihovo uresničitvijo³⁶¹. Mehanizmi so zastavljeni tako, da se država sama odloča za področja in aktivnosti ter obseg sodelovanja, seveda ob upoštevanju poštenega in zaupanja vrednega deleža ter preglednosti. Ves čas pridruževanja in integracije je bil poseben izziv širjenje in ohranjanje razumevanja značilnosti Zavezništva in skupnega vojaškega delovanja po 5. členu zavezniške pogodbe. To ni bilo niti lahko niti preprosto, ker ni bilo več neposredne vojaške ogroženosti, kar še posebno izstopa v obdobju gospodarske krize in recesije.

PARP in LNP/ANČ sta prispevala k preoblikovanju in vzpostavitvi primerljive in pregledne metodologije obrambnega planiranja in načrtovanja sil. Kasneje pa se je uresničevanje plana včlanitve in integracije težiščno navezovalo na doseganje ciljev sil kot osrednje točke za oblikovanje in izgradnjo novih zmogljivosti, ki se lahko uporabijo za nacionalne in zavezniške potrebe ter zagotovijo predviden prispevek države k skupnim zavezniškim strukturam sil in za mednarodne operacije in misije.

³⁶⁰ Hkrati pa tudi v vojaških strukturah znotraj Evropske unije.

³⁶¹ O tem tudi Šavc (2009, 41–58).

Gradnja vojaških zmogljivosti skladno s sprejetimi cilji sil oziroma zmogljivosti je področje, na katerem se po eni strani kaže predvsem posodobitev in preobrazba vojaških sil in po drugi izgradnja novih zmogljivosti ter njihovega delovanja. Pri tem Nato ni tisti, ki narekuje nacionalnim avtoritetam obrambno planiranje, pač pa pomaga pri njem in ga poskuša usklajevati ter opozarja na stvarnost in opuščanje zmogljivosti, ki niso več nujne ali so stroškovno potratne. V državah, ki so v tranziciji ali so jo končale, ima gradnja zmogljivosti nekatere posebnosti, saj je večino dogovorjenih zmogljivosti treba postaviti povsem na novo. To pomeni, da je treba zagotoviti potrebne vire, poleg finančnih še kadrovske, materialne in tudi infrastrukturne, ter vse to oblikovati v funkcionalne in povezljive celote. Kadar gre za nove zmogljivosti, z uvajanjem novih tehnologij in delovanja, je to tudi transformacijski izziv oziroma preizkušnja³⁶². Ker je gradnja premestljivih zmogljivosti navadno prednostna naloga, za preostale ne ostane dovolj virov in se prelagajo v prihodnost. V takšnih razmerah se v novih članicah in majhnih državah ustvarja občutek, da se vlaga zgolj v skupne zmogljivosti.

Ker slovenske transformacijske vplive na vključevanje v mednarodne operacije in misije ter sodelovanje v njih posebej obravnavamo, jih tukaj zgolj omenimo kot sklop značilnosti.

Naslednji pomemben vidik se nanaša na dostop do izkušenj in njihovo izmenjavo kot pomembnega transformacijskega orodja. Pobudo učenja iz izkušenj in njihovega analiziranja smo že predstavili, zato dodajmo, da so v integracijskem obdobju pomembne izkušnje, ki so pridobljene med skupnimi vojaškimi izobraževanji in usposabljanji ter vajami, med praktičnimi postopki gradnje zmogljivosti in delovanjem v mednarodnih operacijah in misijah, ter tistimi, ki jih je prinašalo uresničevanje številnih in obsežnih načrtov IPP, LNP in PVI. Izpostaviti je treba tudi intenzivno učenje z različnimi oblikami izobraževanja in učenja ob delu, pri čemer sta se pokazali pripravljenost in želja večine pripadnikov obrambno-vojaškega sistema po uveljavitvi v mednarodnem okolju. Navedeno kaže tudi na tako imenovano intelektualno transformacijo.

Zagotavljanje in vzdrževanje povezljivosti nacionalnih poveljstev in enot

³⁶² Slovenija je posebno preizkušnjo gradnje novih zmogljivosti in njihovega integriranja v Nato opravila v procesu oblikovanja bataljona za radiološko, kemično in biološko obrambo. Pri tem je bilo treba uvesti veliko povsem nove in sodobne opreme ter postopkov, da bi zagotovili povezljivost in izpolnili številne standarde. Poseben proces pa je bil povezan z vključitvijo teh zmogljivosti v dansko-nemški in poljski korpus (izvirno *Multinational Corps Nord-East – MNC-NE*).

omogočata skupno delovanje Zavezništva, dosejata pa se z usposabljanjem ter skupnimi vajami in operativnim delovanjem, kar skupaj s postopki standardizacije prispeva k pospešeni preobrazbi. Povezljivost je odziv na globalizacijo in jo srečamo tudi na številnih področjih, od ekonomskih do izobraževalnih in drugih. Na obrambno-vojaškem področju predstavlja povezljivost dodatno zgolj tiste posebnosti, ki se nanašajo na delovanje nacionalnih obrambno-vojaških sistemov pri skupnem delovanju oziroma na delovanje ter uporabo vojaških sil v mednarodnem okolju. Povezljivost ni unifikacija ali kloniranje, temveč predvsem ustvarjanje in doseganje skupnih povezovalnih točk v postopkih, opremi, usposobljenem osebju in procesih odločanja ter operativnega delovanja. To poudarjamo tudi zaradi vprašanja, kako se v transformaciji ohranjata značaj in identiteta nacionalnih vojsk (Šteiner 2011e, 8). Ker države še vedno vzdržujejo mehanizme in postopke za ohranjanje značaja in identitete vojske, od nacionalnih simbolov in insignij do vrednot ter ohranjanja nacionalnega vojaško-zgodovinskega spomina, je transformacijsko vprašanje, kako to preseči, če je sploh treba. Kot zanimivost izpostavimo, da to vprašanje praktično ni raziskano, je pa veliko opozoril o izgubljanju nacionalne identitete³⁶³.

Dodajmo še, da je pri financiranju skupnih projektov prek Natovega varnostnega programa investicij (NSIP) Slovenija prispevala finančne vire, hkrati pa od njega sredstva tudi dobivala³⁶⁴. Vendar tega ni med ključnimi transformacijskimi značilnostmi na področju skupnega financiranja projektov. Ta pripada vprašanjem in postopkom odločanja, seznamu skupnih zmogljivosti in sporazumom o njihovem združenem oblikovanju, izgradnji ter uporabi skupnih zmogljivosti prek različnih pobud.

7.3.5 O vidiku integracije in trendu ali zgolj sklicevanju nanj

Predstavili bomo še en vidik integracije, pri katerem zasledimo sklicevanje na to, da gre za prakso v Zavezništvu, prisotno pa je tudi v Sloveniji. Gre za tako imenovano integracijo na nacionalni ravni, ki se nanaša na tesnejšo organizacijsko povezavo med obrambnim ministrstvom in najvišjim vojaškim strokovnim organom, ki je praviloma generalštab. Cilji, ki se pri tem zastavljajo, so izboljšanje organiziranosti in delovanja, odprava podvajanja procesov in doseganje večje učinkovitosti, racionalizacija struktur, zlasti na ravni obrambne in vojaške administracije, ipd. Pogosto pa ta integracija vključuje tudi spremembo vloge prvega vojaka v vojaški

³⁶³ Pa tudi različnih »-zacij« vojsk (na primer amerikanizacija, natoizacija, evropeizacija).

³⁶⁴ V obdobju od 2005 do 2010 je Slovenija vplačala nekaj več kot štirinajst milijonov evrov, preko investiranja v infrastrukturo v Sloveniji pa dobila za milijon več sredstev (Šteiner 2011b, 7).

strukturi in njegovega razmerja do obrambnega ministra in vrhovnega poveljnika. Proučevanje tega vidika integracije pokaže, da so spremembe zaradi racionalizacije in reorganizacije uvedli v številnih državah Zavezništva, pravo integracijo pa redki. To pomeni, da prevladujejo spremembe procesne narave, ki so pogosto povezane s skupno lokacijo, bistveno manj pa je primerov strukturne integracije.

Strukturno integracijo in združevanje kot pomembno izpostavljam zaradi štirih značilnosti. Prvič zaradi razmejitev med politično in upravno ter vojaškostrokovno ravni, kar se z integracijo zelo prekriva in se izgublja značilnosti jasnih civilno-vojaških odnosov. To vpliva na civilno (politično) upravljanje vojske in na vojaško (strokovno) avtonomijo. Drugič se ustvarjajo razmere, ki omogočajo neposreden politični vpliv in dostop do nižjih vojaških struktur, kar lahko privede do neposrednih političnih vplivov in politizacije strokovnih zadev tudi na nižjih ravneh vojaške strukture. Tretjič lahko pride do pojavov, ko vojaški esteblišment prevlada tudi v povsem politično-obravnih procesih in odločanju. Poleg tega pa se zamegljuje odgovornost med politično in vojaško ravni upravljanja vojske ter vodenja v vojski, s tem pa izgubljata civilni in parlamentarni nadzor nad obrambnim sistemom in vojsko. Vse to so pomembna vprašanja organiziranosti in razmerij, zato se praviloma urejajo s posebnimi obrabnimi zakoni, ki se v zakonodajni proceduri sprejemajo in spreminjajo s posebnimi kvorumi.

Poudarimo, da transformacijska paradigma, kljub temu da prisega na učinkovitost in racionalnost ter moderne strukture, ne vključuje tistih posegov, ki bi omajali stebre demokratičnega in civilnega nadzora nad obrabnimi silami ali mešali politično in vojaškostrokovno raven ter razmerja do neprepoznavnosti. V slovenskem primeru ugotavljamo, da nekateri ta vidik integracije povezujejo s transformacijo. Temu je treba oporekati in se izogibati primerom, ko integracijske zamisli in rešitve vodijo v pretekle rešitve in zniževanje standarda civilno-vojaških razmerij ter demokratičnega nadzora nad obrabnim sistemom in vojsko.

7.3.6 Sklepi in ugotovitve o učinkih na transformacijo v slovenskem primeru

V zvezi s predstavljenimi trendi je treba izpostaviti, da sta širitev Zavezništva in protiterorizem v primeru Slovenske vojske zaznamovala obdobje njenega vključevanja in integracije ter začetek transformacijskega procesa na slovenskem obrabno-vojaškem področju. Protiterorizem skupaj s preostalima dvema trendoma – kibernetško obrambo in pametno obrambo – pa okarakterizira obdobje transformacije Slovenske vojske, ki še traja. Pri protiterorizmu in kibernetški obrabi smo

izpostavljali ugotovitev, da presegata obrambno-vojaško področje. Ob vprašanju, komu bo pripadla vloga ključnih nosilcev, so zanimiva prizadevanja med tistimi, ki poskušajo biti osrednji nosilci, in tistimi na obrobju, kdo bo uspešnejši. Pametna obramba pa se odziva na finančne omejitve in izpostavlja učinkovitost, ohranjanje vojaške relevantnosti in sposobnosti za odziv na nove varnostne izzive, pri čemer poskuša ohranjati pobudo za premišljene spremembe in ne zgolj za preživetje.

Predstavljene pobude, projekti, koncepti in programi kažejo celovitost in širino transformacijskih sprememb ter njihovo prepletanje in dopolnjevanje. Zato jih je mogoče razvrstiti tudi kot: (a) koncepte, doktrine in eksperimente, (b) skupne zmogljivosti in strukture, (c) izobraževanje in usposabljanje ter vaje, (d) učenje iz izkušenj ter njihovo analizo, (e) operativne pobude in programe, na primer celostni pristop k operacijam in program zmogljivosti omrežnega delovanja, (f) strateško in integrirano logistiko, (g) obrambno načrtovanje in (h) posebne transformacijske pristope, ki neposredno izhajajo iz trendov, kot so akcijski načrt za boj proti terorizmu, aktivnosti na področju kibernetске obrambe in pametne obrambe. Vse naštetje je namenjeno doseganju transformacijskih učinkov – povezljivosti, združenosti, večnacionalnosti in funkcionalnosti. Če bi osemnajst predstavljenih pobud, projektov, konceptov in programov iz slovenskega primera razdelili glede na pristojnosti obeh Natovih strateških poveljstev, bi jih poveljstvu za transformacijo pripadlo sedem, poveljstvu za operacije pa pet, medtem ko sta pri šestih dokaj enakopravno vključeni obe strateški poveljstvi. Navedeno potrjuje transformacijsko naravnost obeh poveljstev, tudi tistega, ki je namenjeno predvsem operacijam.

Dodajmo še, po našem mnenju pomembno razliko med projekti souporabe in združevanja v EU ter Natovimi večnacionalnimi inovativnimi pristopi ter Lizbonskim paketom najbolj nujnih zmogljivosti. Razlika se nanaša na povezavo z obrambnim planiranjem, katerega mehanizem je v Zavezništvu bolj izdelan in zavezujoč kot v EU. Enako velja tudi za pristop k trendu, pri katerem je Natova pametna obramba deležna veliko večje pozornosti kot pobuda združevanja in souporabe v EU. To je ob koncu mandata septembra 2012 poudarjal tudi predsedujoči EUMC³⁶⁵, in izpostavljal, da so bili doseženi šele začetni uspehi oziroma konec začetka. Zato je pri tem opozoril na nujnost radikalne nove poti, na kateri bo treba uvideti dolgoročne perspektive, v katerih bo skupaj s projekti pametne obrambe mogoče doseči naslednjo raven. Sprejeti bo treba težke odločitve, ki bodo omogočile povečanje učinkovitosti ter

³⁶⁵ Glej Council Europe: Keynote speech by General Håkan Syrén CEUMC.

izboljšanje skupne politike ter vlaganja in usklajevanje (prav tam). Navedeno bi lahko uporabili tudi za odgovor na vprašanje, ali je odlašanje s transformacijskimi spremembami smiselno.

Iz slovenskega primera ugotavljamo, da so majhne države v večini projektov bolj zavezane sodelovati kot velike, ker s tem nadomeščajo nacionalne primanjkljaje ali ker so jim projekti ali pobude nekako vsiljeni, ker ni druge dosegljive rešitve. Ob tem ugotavljamo tudi, da se majhne države pogosto poskušajo izogniti projektom, ki povečujejo zahteve po virih ali predstavljajo zgolj nove pristope k vzpostavljanju večnacionalnih zmogljivosti oziroma k skupnim zahtevnim eksperimentom in razvojnim projektom. Razlogi za to so v odsotnosti zgledov, pa tudi izhodišč za skupno financiranje in poštene deleže stroškov. Zadrege pa niso zgolj strokovne in izvedbene, velikokrat so tudi politične in nadzorstvene, zlasti ko gre za finančno zahtevne projekte. Lažje in pogosteje se majhne države odločajo za sodelovanje v transformacijskih projektih na področju izobraževanja in usposabljanja. Ta ugotovitev je pomembna in potrjuje tudi vplive zmanjšanja virov v obrambni sferi ter ekonomske krize na dinamiko transformacijskih sprememb. Obrambno-vojaške sisteme majhnih držav, ki so zelo na tesnem z viri, krize še bolj potiskajo v izolacijo ter oddaljujejo od sodelovanja in porabe virov za transformacijske projekte, čeprav ti dolgoročno prinašajo prednosti in racionalizacijo.

V dosedanjem raziskovanju slovenskega primera smo dokazovali, kako se je transformacijski proces začel pred formalnim transformacijskim obdobjem. Pri tem nas je zanimal tudi odgovor na vprašanje, kako obravnavani pristopi in projekti vplivajo na majhne države. Najprej izpostavimo, da vseh kakovostnih pokazateljev za analizo učinkov na Slovensko vojsko v času tega raziskovanja še ni, kar je razumljivo glede na obdobje, v katerem so najnovejše predstavljene implementacijske rešitve šele začete, zlasti pri trendu pametne obrambe. Del učinkov in uradnih ocen o pripravljenosti vojske pa se zaradi vojaških in političnih vidikov varuje, tako da so javnosti nedostopni za podrobnejše analize. Kljub povedanemu je v slovenskem primeru mogoče seštevati in ocenjevati transformacijske učinke iz obdobja pridruževanja in integracije s tistimi, ki so bili doseženi po letu 2011, v obdobju transformacije, pri čemer je prednost na strani prvih. Podoben rezultat pa dobimo tudi, če učinke razporedimo po letih, na primer pred sprejetjem novega Natovega strateškega koncepta leta 2010 in po treh letih uresničevanja njegovih usmeritev.

Dodajmo še, da je oceno učinkov in prednosti, ki jih imata Slovenija in Slovenska vojska pri sodelovanju v zavezniških pobudah ter aktivnostih kibernetске varnosti, težko določiti. Tudi zato, ker ni kazalnikov, ki bi pokazali razliko med nacionalno samozadostnimi ukrepi in pristopi proti skupnim, ki so doseženi prek povezav v Zavezništvu. Ob tem se postavlja tudi vprašanje, kako lahko majhne države aktivno sodelujejo pri oblikovanju in vzpostavljanju zmogljivosti kibernetске obrambe s transformacijskega vidika, pa tudi vprašanje, ali ni to sodelovanje usmerjeno zgolj v uporabo skupnih projektov ter navezavo na dobavitelje visokotehnoloških in težko dostopnih rešitev.

Tehnološka baza in njeno posodabljanje v pogledu informatizacije in digitalizacije kot izhodišče za transformacijo zahtevata približno izenačeno tehnološko raven obrambno-vojaških sistemov, sicer pobude, programi ter koncepti ne morejo uspeli. Navedeno izpostavljam zaradi tega, ker se takrat, ko je treba izenačiti tehnološko bazo, to pojavlja kot poseben izziv, ki na področju uvajanja, usposobitve in doseganja operativne učinkovitosti zahteva čas. Takšne primere smo zasledili tudi v Slovenski vojski.

Slovenija je dober primer objektivnosti in tega, kar je obljubljala in kar ji je uspelo uresničiti. Pa tudi tega, kar ji Zavezništvo vrača v obliki večje varnosti ali podpore z zmogljivostmi, ki jih država ne more zagotoviti oziroma jih ne bo razvijala, kot to velja za zmogljivosti zračne obrambe in zaščite zračnega prostora. Seveda pa so nekateri skupni načrti in zaveze o razvoju zmogljivosti v prihodnje zelo odvisni od nadaljnega razvoja gospodarskih razmer in recesije.

O učinkih pridruževanja in integracije lahko ugotovimo, da je Slovenska vojska uspešno sklenila opisane procese in da je bila uspešna tudi pri vključevanju v pobude, projekte, koncepte in programe. Ti učinki so pospeševali preoblikovanje vojske in njeno transformacijo. Presenečata hitrost in dinamičnost sprememb, kar je glede na majhno strukturo in sestave, ki niso bile obremenjene z ostanki preteklosti, tudi razumljivo.

7.4 Študija primera na izbranih področjih transformacijskih značilnosti in sprememb v Slovenski vojski

7.4.1 Napovednik obsega študije primera

Študijo primera na izbranih področjih transformacijskih značilnosti in sprememb v Slovenski vojski smo izvedli po uveljavljenih metodoloških napotilih (Yin 2009) v štirih delih in tako zaokrožili že predstavljene večstranske poglede na razvoj in transformacijske procese v slovenskem primeru. Prvi del naše študije primera je usmerjen v prepoznavanje **slovenskega transformacijskega koncepta** in analizo transformacijskih sprememb iz procesa profesionalizacije ter značilnosti iz koncepta in programa transformacije za obdobje 2013–2018. V ugotovitvah iščemo odgovore tudi na vprašanja, kako se predvidene spremembe iz procesa profesionalizacije nadaljujejo v transformacijskem programu in zakaj prihaja do dopolnjevanja oziroma preseganja. Pri tem nas posebno zanima ugotavljanje značilnosti transformacijskih sprememb, ki tudi v prihodnosti ostajajo kot izzivi.

V drugem delu naše študije primera se lotevamo opisa razvojnih mejnikov na **področju uresničevanja enakopravnosti med spoloma in spreminjanja vloge žensk v Slovenski vojski** ter analiziramo statistične podatke o zastopanosti žensk v njej. Iz tega predstavljamo elemente, ki potrjujejo transformacijske značilnosti in spremembe Slovenske vojske. Pri tem nas je zanimalo, kako sta politika enakih možnosti in uresničevanje enakopravnosti med spoloma normativno in izvedbeno zagotovljena v praksi. Proučevali smo, kakšne so strukturne značilnosti zastopanosti žensk v Slovenski vojski ter njihovo vključevanje v mednarodne operacije in misije. Iščemo odgovore na vprašanja, kako je projekt profesionalizacije Slovenske vojske vplival na izboljšanje rešitev, kako so zagotovljene enake možnosti v pogledu razumevanja ter odpravljanja diskriminacije in omejevanja, kako je z vključevanjem žensk v usposabljanja in kako s kompetenčnim modelom ter zagotavljanjem enakopravnosti na kariernih poteh. Posredno pa so nas zanimali vplivi sprememb na uveljavljanje enakopravnosti spolov ter popolnjevanje vojske z ženskami v obdobjih demokratizacije družbe in njene tranzicije, pa tudi v času in pod vplivi ekonomske krize.

Tretji del naše študije primera se nanaša na šestnajstletno **angažiranje Slovenske vojske v mednarodnih operacijah in na misijah** ter na iskanje odgovorov na vprašanja o teh vplivih na transformacijo vojske, integracijo v

zavezniške strukture ter zagotavljanje povezljivosti na vojaškem področju. Pri raziskavah, kako so operacije in misije vplivale na slovensko transformacijo, posebej analiziramo posamezna slovenska razvojna obdobja in strategijo, pokazatelje obsega in strukture dosedanjega slovenskega sodelovanja ter najpomembnejše značilnosti preteklih pa tudi sedanjih mednarodnih operacij in misij. Ker MOM v slovenskem primeru povezuje več razvojnih obdobj, je naše raziskovanje usmerjeno tudi v prisotnost in pojave tranzicijskih in transformacijskih sprememb. Med drugim iščemo odgovore na vprašanja o razmerju med razvojno dinamiko in profesionalizacijo vojske ter rastjo nacionalnega prispevka v MOM, na vprašanja o tem, da smo (bili) vključeni v ekspedicijske operacije, pa tudi vprašanje vpliva praktičnih izkušenj na politično raven, zlasti ko gre za razumevanje in uresničevanje celostnega pristopa k MOM. Ob tem nas v analizah šestnajstletnega slovenskega vojaškega prispevka zanimajo pozitivne izkušnje in pridobitve, ne nazadnje tudi pri razvoju in širjenju raziskovanja na tem področju, tako v nacionalnem raziskovalnem okolju kot tudi v mednarodni raziskovalni skupnosti in okolju.

Četrty del naše študije primera je usmerjen v posebno področje transformacijskega spreminjanja in se dotika **vojaškega podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori ter solidarnosti** v zaščitno-reševalnih akcijah v nacionalnem okolju ter humanitarnem in solidarnostnem angažiranju Slovenske vojske v mednarodnem okolju. V ospredju našega zanimanja je predvsem solidarnostna komponenta sodobnih oboroženih sil, njeno spreminjanje, značilnosti ter pojavne oblike. Pri tem smo analizirali zbrane podatke s pokazatelji takšnih aktivnosti Slovenske vojske po letu 1994. Posebno so nas zanimali narava nalog in pokazatelji nekaterih posebnih oblik angažiranja (vojaških helikopterskih zmogljivosti in angažiranje ob poplavah). Na tej podlagi poskušamo odgovoriti na vprašanja o prisotnosti solidarnostne komponente Slovenske vojske, kako to vpliva na spreminjanje funkcionalnega in socialnega imperativa vojske, ter o nekaterih transformacijskih značilnostih in izzivih pri tem.

7.4.2 Metodološki okvir študije primera

Študije primera izbranih področij transformacijskih sprememb v Slovenski vojski smo se lotili z vsemi napovedanimi metodami. Najpogosteje smo primer obdelali z deskriptivno metodo oziroma z metodo analize dokumentov in drugih dostopnih virov. V primerjavi s pokazatelji stanja ali na podlagi poznavanja področja smo oblikovali ugotovitve in sklepe. Pomembne so tudi statistične obdelave zbranih podatkov ali

drugih javno objavljenih, pri čemer smo se pogosto opirali tudi na avtorjeva predhodna raziskovanja in publiciranja. Uporabljena opazovanja z udeležbo in osebne izkušnje sicer lahko vodijo v subjektivizem, a po drugi strani omogočajo uvid v tista vprašanja in razsežnosti, ki jih statistične analize ali proučevanje in analize dokumentov, pa tudi uradna poročila, ne morejo odkriti. Pri oblikovanju sklepov smo zato posegali tudi po ugotovitvah iz nestandardiziranih intervjujev ali pogovorov z udeleženci, zadnje posebno pri prepoznavanju slovenskega transformacijskega koncepta in analizi načrta transformacijskih aktivnosti za prihodnje obdobje.

Pri analizi transformacijskih sprememb iz procesa profesionalizacije smo se opirali na dostopne dokumente, med njimi na štiri ključne: izhodiščno študijo, projektno dokumentacijo PROVOJ in zaključno poročilo o uresničitvi projekta ter ugotovitve, zapisane v Strateškem pregledu obrambnega resorja (SPOR 2009). Pri členitvi transformacijskega koncepta in transformacijskega programa za obdobje 2013–2018 kot izhodiščni okvir za raziskavo uporabimo uradne dokumente, med njimi usmeritve ministra, poslovnik delovne skupine za transformacijo in načrt izvedbe SOPR 2013–2018. Nestandardizirane intervjuje ali pogovore smo opravili s 14 najvidnejšimi predstavniki ministrstva za obrambo in Slovenske vojske³⁶⁶, v pogovore pa vključili še pet nekdanjih vodilnih v vojski³⁶⁷. Pri analizi zastopanosti žensk in politike enakih možnosti ter uresničevanja enakopravnosti med spoloma v Slovenski vojski smo uporabili poleg javno dostopnih normativnih in izvedbenih dokumentov tudi dokumente iz podatkovnih baz GŠSV ter Poveljstva sil, uporabili smo tudi avtorjeve predhodne raziskave in objave.

Dostopne dokumente smo uporabili tudi za proučevanje primera sodelovanja Slovenske vojske v MOM. Podlaga za analizo so bile tudi osebne raziskave in poznavanje tematike, osebne izkušnje ter dostopni podatki, ki so pokazatelji prispevka

³⁶⁶ Med vključenimi je pet civilnih oseb (36 odstotkov), vključno z ministroma iz obdobja profesionalizacije in transformacije, medtem ko je med devetimi vojaki (64 odstotkov) tudi načelnik GŠSV. Intervjuji so bili opravljeni v obdobju od 29.1. 2013 do 5. 10. 2013 (Šteiner 2013b).

³⁶⁷ Nestandardizirani intervjuji ali pogovori so vključevali vprašanja: kako je z vizijo, realnostjo in uresničljivostjo nacionalnega transformacijskega programa; kdo so nacionalne transformacijske avtoritete; kako ocenjujejo poznavanje nacionalnega obrambno-vojaškega načrta transformacije; kako vrednotijo slovenska obrambno-vojaška transformacijska področja po pomembnosti; katera vprašanja ali področja bi morala biti bolje obdelana ali zastopana; kako je s podporo in katere so glavne ovire za uspeh v transformacijskih prizadevanjih; kako ocenjujejo seznanjenost podrejenih s programom transformacije in načrtom izvedbe; kako ocenjujejo podporo slovenskim obrambno-vojaškim transformacijskim prizadevanjem; s kom izmenjujejo izkušnje iz transformacije na nacionalni in mednarodni ravni; kateri je njihov najpomembnejši vir védenja o transformaciji in sprejemljivost izraza in druge.

Republike Slovenije in Slovenske vojske k zagotavljanju mednarodnega miru in stabilnosti. Ob tem smo se lahko opirali tudi na številne obramboslovne in sociološke raziskave ter analize raziskav javnega mnenja. Najzahtevnejše so bile raziskave o podpornem delovanju vojske pri zaščiti in reševanju, še bolj pa o solidarnostni komponenti sodobnih oboroženih sil, predvsem zaradi omejenega dostopa do virov in podatkov. Poleg podatkovnih baz GŠSV in Poveljstva sil smo se opirali še na avtorjeve predhodne raziskave, uporabili druge raziskave motivacijskih dejavnikov pripadnikov vojske, ki sodelujejo v MOM, ter tuje vojaške sociološke raziskave.

7.4.3 Ključni pozitivni dosežki v procesu transformacije Slovenske vojske

Ker predstavljeni štirje deli naše študije primera ne obsegajo vseh transformacijskih področij in njihovih dosežkov v slovenskem primeru, je k dosedanjim obravnavam vendarle treba dodati skupni pregled teh dosežkov. Pri tem navajamo ključne dosežke transformacije Slovenske vojske. Izhajajo iz našega proučevanja razvoja ter poznavanja stanja in primerjav s transformacijskimi značilnostmi. Te uporabljamo tudi kot izhodišče za študijo izbranih področij transformacijskih sprememb. Zavedamo se, da smo nekatere dosežke že omenjali, jih opisovali ali celo analizirali, na primer dosežke procesa pridruževanja in integracije ali analize vplivov transformacijskih trendov in učinkov pobud, projektov, konceptov in programov.

Ključni **pozitivni dosežki** so:

1. oblikovanje manjkajočih in posodobitev sedanjih strateških dokumentov s področja nacionalne varnosti, vključno z novimi doktrinami – vojaško doktrino, doktrino vojaške logistike in doktrino vojaške strateške rezerve³⁶⁸;
2. preoblikovanje in uskladitev nacionalnega procesa obrambnega planiranja z zavezniškim ter povezava z načrtovanjem sil in izgradnjo operativnih zmogljivosti vojske;
3. spremenjena pripravljenost vojske, njena odzivnost in sposobnost delovanja z mirnodobnimi zmogljivostmi, vključno z uskladitvijo nacionalnega ugotavljanja pripravljenosti z Natovima CREVAL in TACEVAL;
4. strukturna in procesna integracija v Zavezništvo, kot smo jo predstavili v analizi slovenskih področij in učinkov procesa integracije;
5. zaključek projekta profesionalizacije in izboljšanje strukture profesionalne vojske³⁶⁹ ter zagotovitev izhodišč za nadaljevanje profesionalizacije;

³⁶⁸ Vojaška doktrina (2006), Doktrina vojaške logistike (2008) in Doktrina vojaške strateške rezerve (2012).

6. dosežena raven odnosov in pravic profesionalne vojske in socialnega ter funkcionalnega imperativa;
7. sodelovanje v mednarodnih operacijah in na misijah ter uresničevanje zunanjepolitičnih usmeritev države pri prispevku k mednarodni varnosti in stabilnosti z izboljšanjem kakovosti vojaškega prispevka ter povečanjem zahtevnosti nalog;
8. učinkovito izvajanje vojaške podpore sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter uravnoteženje angažiranja v mednarodnem okolju in z nalogami obrambne pripravljenosti na nacionalnem ozemlju;
9. preoblikovanje in izboljšanje sistema vojaškega izobraževanja in usposabljanja ter uskladitev z zavezniškim, kar omogoča povezljivost, sodelovanje ter uporabo izkušenj in navezavo na skupne zmogljivost na tem področju;
10. sledenje zavezniškimi trendom in vključitev v pobude, projekte, koncepte in programe ter učinki tega na transformacijo Slovenske vojske;
11. sprejetje in uveljavitev nacionalnih varnostnih predpisov in uskladitev z zavezniškimi ter izboljšanje infrastrukturno-tehničnih razmer zanje;
12. prenos slovenskih izkušenj na druge partnerske države.

7.4.4 Primeri odstopanja in cilji, ki niso doseženi

V naših obravnavah so navedeni tudi primeri odstopanja in nekaterih ciljev, ki niso bili doseženi. Ti so ugotovljeni pri:

1. zagotavljanju politične pozornosti in podpore sprejetim zavezam;
2. nedoseženem načrtovanem deležu obrambnih izdatkov v DBP in s tem povečanju razkoraka med načrtovanimi in resničnimi obrambnimi izdatki;
3. zmanjševanju že sprejetih obrambnih proračunov in občutnih posegih v investicije za oblikovanje predvidenih zmogljivosti;
4. zaostajanju pri doseganju sprejetih ciljev zmogljivosti;
5. ohromitvi že tako zmanjšane modernizacije zaradi zapletov ali afer pri projektih opremljanja;
6. omejitvah pri zaposlovanju načrtovanega števila stalne sestave in doseganju načrtovanega obsega pogodbene rezerve Slovenske vojske;

³⁶⁹ Takšni pokazatelji so: povečanje števila poklicnih vojakov (2003: 1964, 2010: 3242), povečanje števila pogodbenih rezervistov (2003: 400, 2010: 1700) in ukinitve obvezne rezerve eno leto pred postavljenim ciljem (2009) (GŠSV, 2011a).

7. zamujanju sprememb in prehoda na nov kompetenčni model ter pri pomanjkljivostih v normativni urejenosti statusa vojaških profesionalcev;
8. uresničevanju normativno zastavljenih mehanizmov celostne skrbi za profesionalno vojsko in njene družinske člane.

Zaradi objektivnosti je treba navesti, da so praktično vsa odstopanja in nedoseženi cilji povezani z ekonomsko krizo in sposobnostjo države za financiranje obrambnih zavez ali celo pravic vojaškega osebja, ki izhajajo iz normativne ureditve, kot je to pri celostni skrbi za poklicno vojsko.

Dodati je treba še dve značilnosti. Prva je povezana z visoko stopnjo zaupanja slovenske javnosti v vojsko kot inštitucijo, saj je visoka že vse od leta 2009. Druga pa se nanaša na verodostojnost vojske v Zavezništvu in mednarodnih operacijah ter na misijah. Navedeno je v okoliščinah vplivov ekonomske krize ter omenjenih odstopanj in nedoseženih ciljev pomembno in zavezujoče obenem. Kar Slovensko vojsko v Zavezništvu še vedno uvršča med zaupanja vredne, so dosežene premestljive zmogljivosti, ki bi v ciljnem stanju sicer morale znašati okrog 50 odstotkov strukture ter nekaj več kot 4200 pripadnikov. Trenutno je ta delež manjši kot 4000 in se lahko še zmanjša. V tem primeru Natovo obrambno planiranje in oblikovanje skupnih vojaških zmogljivosti skoraj gotovo ne bo podprlo dodatnega krčenja teh slovenskih zmogljivosti. Tudi zato, ker bi bil to slab signal za druge države, ne le majhne. Če bi prišlo do zmanjševanja sedanje strukture Slovenske vojske, bi to zelo prizadelo tudi njeno sposobnost za opravljanje nalog nacionalne obrambe, zlasti ko gre za razpoložljivost in uporabo profesionalnih vojaških sestav v nalogah podpore podsistemu zaščite in reševanja. Z zmanjševanjem strukture bi se pomembno zmanjšala razpoložljivost operativnih vojaških zmogljivosti in ne nazadnje poklicnih vojakov. To pa pomeni, da bi se vojska oddaljevala od modela, ki velja za prepoznavne strukture poklicnih vojsk (Šteiner 2013, 20). K temu je treba dodati tudi vojaški prispevek Slovenije in njene vojske k mednarodnemu miru in varnosti, ki se dosega s sodelovanjem v mednarodnih operacijah in na misijah, kar bomo v nadaljevanju še posebej proučevali.

7.5 Analiza transformacijskih značilnosti slovenskega procesa profesionalizacije in transformacijskega koncepta

V tem delu študije smo se lotili analize in primerjave značilnosti transformacijskih sprememb iz procesa profesionalizacije ter značilnosti koncepta in programa transformacije za obdobje 2013–2018. Pri procesu profesionalizacije primerjamo tranzicijske značilnosti teh sprememb v odnosu na transformacijske. Posebej se dotikamo področij, ki so bila obdelana in predvidena v izhodiščni študiji ter v projektu PROVOJ, in nekaterih kazalnikov uresničitve načrtovanih nalog. Izpostavili bomo tudi ugotovitve iz naše analize in opozorili na še nedorečene zadeve, posebno v povezavi s kompetenčnim modelom. Pri prepoznavanju in ugotavljanju značilnosti slovenskega transformacijskega koncepta in programa za obdobje 2013–2018 iščemo odgovore na značilnosti transformacijskega koncepta, primerjamo transformacijska področja, cilje in naloge. Raziskovali smo tudi, kako se predvidene spremembe iz profesionalizacije nadaljujejo v transformacijskem obdobju in kje prihaja do njihovega dopolnjevanja oziroma preseganja. Posebno nas zanimajo transformacijske značilnosti in spremembe, ki jih bomo pozneje predstavljali kot izzive za prihodnost.

7.5.1 Transformacijske značilnosti in spremembe iz procesa profesionalizacije Slovenske vojske

Najprej izpostavimo dva sklopa transformacijskih značilnosti, ki so bile zamišljene oziroma so izhajale iz predvidenih sprememb načina popolnjevanja vojske in njene profesionalizacije. Prvi sklop se nanaša na spremembo popolnjevanja in tipa vojske s poudarkom na vsebini in kakovosti, manj pa na hitrost sprememb. Drugi sklop je povezan s predvideno pospešeno reformo civilnega dela ministrstva in njegovih podpornih funkcij, namenjenih vojski. Te napovedi so se le deloma uresničile. Pomembno je tudi, da je bila dinamika sprememb v vojski še hitrejša od predvidene, medtem pa v civilnem delu opazimo ravno nasprotno gibanje. Tako so bile zamujene nekatere priložnosti za pomembne transformacijske spremembe slovenskega obrambno-vojaškega sistema. Vojska je bila zaradi hitrosti sprememb prikrajšana za njihovo kakovost, zlasti na področju funkcionalne profesionalizacije.

Iz primerjave slovenskih značilnosti pri prehodu na profesionalno vojsko in iz izkušenj drugih držav³⁷⁰ lahko sklenemo, da je treba prehod v pogledu strukturnih sprememb opraviti v čim krajšem času, kar pomeni, da je strukturna profesionalizacija

³⁷⁰ Glej: Malešič idr. (2001), Edmunds in Malešič (2005), Cafforio (2006) in Lambert (2009).

praviloma hitra, funkcionalna profesionalizacija pa mora biti celovita in premišljena ter dobro pripravljena. Časovno pa je funkcionalna profesionalizacija precej daljša. Njen uspeh je odvisen predvsem od časa za priprave in števila zadev ter področij, ki jih je treba spremeniti ali na novo urediti, pa tudi od začetnih izhodišč in pripravljenosti za načrtne in premišljene spremembe. Če v obdobju priprav in prehoda na nove rešitve niso izpolnjeni pogoji za doseganje funkcionalne profesionalizacije, se pomemben del uresničevanja prenaša v poznejša obdobja. Tudi ob upoštevanju, da je funkcionalna profesionalizacija proces, ki se dopolnjuje, mu prej navedeni zaostanki in njihovo prelaganje niso v prid. Zadeve, ki se kot nerešene odlašajo ali prenašajo v prihodnost, so namreč prej breme kot priložnost za rešitev. Slovenska značilnost je tudi, da so bila ta vprašanja strokovno pravilno zaznana, ni pa bilo vedno dovolj uspešnega prenosa do političnih odločevalcev, zaradi česar so zaostajala v uresničevanju. V razmerju med hitrostjo sprememb in celovitostjo rešitev in vključenih nosilcev pa je prevladalo prvo.

Kot zanimivost in podlago za primerjavo navedimo še osrednja vprašanja, ki jih je obravnavala izhodiščna študija o možnostih prehoda Slovenske vojske na popolnjevanje s poklicnimi vojaki (MO RS 2001b). Osrednja vprašanja so bila: (a) pojem profesionalne vojske in prostovoljne sestave; (b) ocena ogroženosti in opredelitve v slovenskih strateških dokumentih, (c) vojaška tehnologija, (d) študije primerov evropskih vojsk s predlogom modelov za Slovensko vojsko, (e) zakonski vidiki profesionalizacije, (f) demografija s trendi in prognozo, (g) trg delovne sile in značilnosti, (h) vojaško šolstvo in usposabljanje, (i) upravni vidiki profesionalizacije, (j) prostorski vidiki, (k) sociološko-zgodovinski vidiki in patriotizem, (l) motivacija prostovoljne sestave, (m) javno mnenje, (n) finančni vidiki plač vojaških profesionalcev in bonitet prostovoljne sestave ter (o) finančni vidiki s poudarkom na skupnih stroških in z dinamiko dokončne uvedbe po letih. Predvidena je bila tudi analiza morebitne politične podpore uvedbi, za katero bi vodstvo ministrstva pripravilo svojo oceno, ki pa ni bila opravljena.

Prehod na nov način popolnjevanja vojske, je projekt profesionalizacije Slovenske vojske, imel tako tranzicijske kot transformacijske značilnosti. Med **tranzicijske značilnosti** uvrščamo: (a) začasno ukinitvev vojaške dolžnosti z možnostjo ponovne uvedbe po sklepu parlamenta, če bi prišlo do krize in neposredne vojne nevarnosti; (b) postopno ukinitvev posameznih sestavin vojaške dolžnosti; (c) ukinitvev služenja vojaškega roka ter nadomestitev s prostovoljnim služenjem in

usposabljanjem za pogodbene prostovoljne rezerviste; (d) zamenjavo obvezne vojaške rezerve s pogodbeno prostovoljno rezervo z ohranitvijo pravic iz delovnega razmerja ter spremembami pri nadomestilu dohodka; (e) prilagoditev sistema napredovanja in vodenja kariernih poti; (f) odpravo strukturnih izobrazbenih neskladij; (g) prilagoditev sistema ocenjevanja pripravljenosti za posameznike in enote; (h) prilagoditev oblikovanja operativnih zmogljivosti; (i) prilagoditev vojaškega izobraževanja in usposabljanja ter urjenja; (j) prilagoditev vojaške infrastrukture (objekti za vojaško izobraževanje in usposabljanje z vadišči in strelišči); (k) prilagoditev logistične infrastrukture (nastanitveni objekti, kuhinje, skladišča); (l) prilagoditev objektov za šport, rekreacijo ter psiho-socialno rehabilitacijo; (m) prilagoditev raziskovalno-razvojne dejavnosti za profesionalno vojsko; (n) uvedbo vojaške discipline, ki ustreza zahtevam profesionalne vojske in pogodbene rezerve.

Pri **transformacijskih značilnostih** profesionalizacije Slovenske vojske pa izpostavljam: (a) zamenjavo obvezniškega sistema nabora s sistemom, ki temelji na poklicnem prostovoljnem popolnjevanju in popolnjevanju s prostovoljnimi pogodbenimi rezervisti; (b) uvedbo novosti v novačenju kadra in nastopanja na trgu delovne sile; (c) zakonske opredelitve novosti v vojaški službi, vključno z rešitvami za izhode iz vojaškega sistema in prehode v civilno življenje; (d) uvedbo klasifikacije vojaških poklicev in njihovo vključitev v sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij; (e) sprejetje in uveljavitev kodeksa vojaške etike; (f) sistemsko in normativno ureditev celostne skrbi za vojaške profesionalce in pomoči za družinske člane; (g) vzpostavitev sistemskih rešitev za zagotavljanje enakih možnosti za pripadnike Slovenske vojske (napredovanja, nagrajevanja, razporeditve, šolanje in izobraževanje, enakost spolov, objektivno službeno ocenjevanje); (h) preobrazbo vojašnic in vojaške infrastrukture za profesionalno vojsko in kot rezultat strukturne profesionalizacije; (i) preoblikovanje vojaške logistike in uveljavitev logističnih standardov ter enotnega logističnega informacijskega sistema; (j) preobrazbo vojaškega voditeljstva; (k) dograditev področja pomoči Slovenske vojske ob elementarnih in drugih nesrečah ter drugih oblik podpore državnim organom in družbam; (l) prenos dela obveznosti zadev, povezanih z nabornimi evidencami, na organe zunaj obrambnega sistema; (m) uvedbo obveznega razporeda v rezervo za pogodbeno osebje po izteku pogodbene službe³⁷¹.

Pogled v obseg projekta PROVOJ (2002) pokaže, da je imel sedemnajst projektnih področij, zanje predvidenih skupaj 100 ciljev in 142 projektnih rezultatov ter

³⁷¹ Zadnji dve značilnosti nista bili uveljavljeni v praksi.

v začetku na tej podlagi načrtovanih 473 različnih nalog. V Zaključnem poročilu projekta (GŠSV 2009, 42–90) so kot neizpolnjeni navedeni: dva delovna paketa (ID) v dveh podprojektih (97-odstotna realizacija), doseženih ni bilo pet namenskih ciljev (N) pri treh podprojektih (95-odstotna realizacija) ter devet projektnih rezultatov (PR) pri petih podprojektih (94-odstotna realizacija), kar je statistično skupaj zelo visok odstotek uresničitve. Ugotovimo lahko, da je bila realizacija po predstavljenem v zaključnem poročilu zelo uspešna, čemur ni mogoče oporekati. Res pa je, da predstavljeni pokazatelji temeljijo bolj na količinskih rezultatih kot na njihovem kakovostnem ovrednotenju. Nasploh sta vrednotenje in primerjava rezultatov profesionalizacije eden izmed izzivov, še zlasti v odsotnosti preverjenih ter uravnoteženih kazalnikov in meril.

Iz predstavitve področij, ki jih je vključevala izhodiščna študija o možnostih prehoda Slovenske vojske na popolnjevanje s poklicnimi vojaki in projektom Poklicna vojska, dopolnjena s pogodbeno rezervo, lahko v slovenskem primeru zaznamo tudi spremembe v razumevanju profesionalizacije in njenega razvoja. Te spremembe so se gibale od začetnih razmišljanj in njihovega snovanja načina popolnjevanja, do celovitejših zasnov ter uveljavitve sestavin strukturne in funkcionalne profesionalizacije. Opazne pa so tudi zamisli in pripravljene rešitve, ki so te spremembe presegale in vodile v transformacijo. Navedimo nekaj primerov za našo trditev. Prva je v predvideni preobrazbi ne le vojaških, temveč tudi civilnih struktur na obrambnem ministrstvu. Nadalje je treba izpostaviti že leta 2002 predvideno dograditev vojaške podpore sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter drugim državnim organom ter državljanom, kar bi pospešilo preobrazbene spremembe na obeh straneh. Dodamo lahko še predvideno preoblikovanje vojaške logistike z uvajanjem zavezniških standardov, vključno z infrastrukturnim vidikom in vprašanji konverzije vojaške infrastrukture. Pri tem opazimo posebnost, da za preoblikovanje in konverzijo vojaške infrastrukture v Sloveniji med snovanjem in uresnitvijo projekta profesionalizacije ni bilo systemskega oziroma konceptualnega dokumenta za tako zahtevne spremembe. Tako so se projektni rezultati in objektni cilji PROVOJ nanašali pretežno na izvedbene naloge preoblikovanja vojaške infrastrukture. Nekatere izmed tu navedenih nerešenih zadev se še pojavljajo kot izzivi.

Izpostavimo še nekatere, po našem mnenju neuspešno zastavljene rešitve. Prva je povezana z zamisljo o avtonomnem plačnem sistemu in z mehanizmi nadomestil in bonitet za poklicne vojake, primerljivimi s profesionalnimi vojskami, zlasti

v pogledu celostne skrbi za pripadnike in njihove družinske člane, delno pa tudi v pogledu poklicnih kvalifikacij ter urejanja vprašanj izhodov iz sistema po koncu pogodbenega razmerja v vojski. Te rešitve v praksi niso povsem uspešno uresničene. Druga neuspešna rešitev se nanaša na neustrezno ali preozko opredeljeno sodelovanje z gospodarstvom. Pri tem so bili predvideni le povezave in sodelovanje pri pristopu k populaciji na trgu delovne sile. Slovenski projekt profesionalizacije je bil premalo usmerjen v tiste rešitve, ki vključujejo sodelovanje industrije v opremljanju oziroma razvoju opreme, kar je po naši presoji občutna pomanjkljivost. Na tretjem mestu izpostavljamo razvoj in uporabo eksperimentov za podporo procesu strukturne profesionalizacije, ki je v projektu premalo izpostavljen, čeprav je nekaj tega opaziti v namenih in ciljih za modernizacijo vojske. Povedano drugače, tip in stopnja razvoja profesionalne vojske nista bila jasno opredeljena, ni jasno, v katero smer naj poteka modernizacija in katere so s tem povezane spremembe v opremljenosti ter funkcionalni profesionalizaciji. Kot četrto navajamo, da področje učenja iz izkušenj ter njegov morebitni vpliv na profesionalizacijo in njeno izpopolnjevanje nista bila ustrezno vključena. V projektu predvideni strateški pregledi dosežkov in stanja namreč ne morejo nadomestiti vloge in funkcije učenja ter prenosa izkušenj. Z izjemo avtonomnega plačnega sistema vse druge pomanjkljivosti kažejo na izhodišča ali rešitve, ki so tudi temeljne značilnosti transformacijskega pristopa k spremembam.

Kvantitativno razčlenjevanje objektivnih ciljev in projektnih rezultatov iz projekta PROVOJ (MO RS 2002f) nadalje pokaže, da je razmerje med predvidenimi tranzicijskimi spremembami nasproti transformacijskim 54 proti 46 odstotkom v korist tranzicijskih. V nadaljevanju pa iz analize ciljev in rezultatov ugotovimo, da je bilo predvidenih 21 odstotkov sistemskih sprememb, 31 odstotkov procesnih in 32 odstopov takšnih, ki se nanašajo zgolj na uresničitev projektnih nalog ali vzpostavljeno stanje. Dodajmo še eno posebnost analize, ki izhaja iz tega, da prepoznavanje transformacijskih ciljev ali nalog v PROVOJ ni bilo vedno preprosto. To je razumljivo, če upoštevamo, da je projekt profesionalizacije nastajal v začetkih prvega desetletja novega tisočletja, ko se je v Sloveniji bolj malo govorilo o transformaciji ali preobrazbi in tak pojmovni okvir sploh še ni bil uveljavljen. Ta posebnost, povezana s prepoznavanjem značilnosti sprememb, nas bo spremljala tudi pri analizah slovenskega transformacijskega koncepta.

Ko osrednje izzive profesionalizacije primerjamo z vidika socialne strukturiranosti Slovenske vojske in smo pri tem pozorni predvsem na spreminjanje

razmerij med kategorijami vojaškega osebja (častniki, podčastniki, vojaki in civilnimi osebami v vojski), njihovo hierarhično strukturo in vojaškostrokovno izobrazbeno strukturo, prav tako ugotovimo nekaj posebnosti³⁷². Vprašanje preštevilnega častniškega zbora v Sloveniji je namreč podobno kot v drugih državah, ki so se odločile za poklicno popolnjevanje, kar se pojavlja predvsem zaradi zmanjševanja strukture vojsk. Slovenska posebnost je, da ni bilo neustrezne strukture visokih vojaških činov, če ne upoštevamo rešitve v tako imenovanih nazivnih činih. Zato pa je bilo pozneje v praksi reševanje odprave nazivnih činov še zahtevnejša kompetenčna težava kot v državah, ki so imele neustrezno strukturo zaradi preveč visokih vojaških činov in so morale zagotoviti mehanizme za odhod teh oseb iz vojske. Dodatno je treba v slovenskem primeru ob profesionalizaciji reševati še vprašanja kadrovske neskladij, ki izhajajo iz izobrazbenih primanjkljajev. V bistvu so bila ta vprašanja, ki so povezana s postavitvijo primerljivega in na enakih izhodiščih temelječega kompetenčnega modela, osrednja transformacijska preizkušnja, kar bomo še pojasnjevali. Tudi zato, ker se je ob spremembi zakonodaje vprašanje odprave izobrazbenih primanjkljajev nanašalo na celotni obrambno-vojaški sistem³⁷³. Pri tem je bilo treba zaposlene z ugotovljenim izobrazbenim primanjkljajem bodisi došolati bodisi prerazporediti na delovna mesta znotraj ministrstva oziroma vojske, ki so ustrezala njihovi izobrazbi. Pomembna strukturna značilnost je tudi starostna struktura Slovenske vojske, ki je bila neugodna in visoka že med prehodom na poklicno popolnjevanje (MO RS 2002f, 34).

Preobrazba vojske, temelječa na sistemu popolnjevanja, je zasnovana kot širok pristop k ukrepom in ureditvi razmer, ki ne zagotavljajo le oblikovanja poklicne sestave in pogodbene rezerve v ožjem pomenu besede, temveč tudi vključitev preoblikovane Slovenske vojske v družbeni sistem. Profesionalizacija vojske je vključevala tudi prizadevanja za povečanje učinkovitosti in zmogljivosti vojaške organizacije ter sposobnosti za hitro prilagajanje spremembam okolja (MO RS 2002, 130). Projekt profesionalizacije je poskus preobrazbe Slovenske vojske in z njo tudi obrambnega sistema. V navedeni opredelitvi pa vidimo tudi težavo zasnove projekta profesionalizacije v slovenskem primeru, saj sprememb sistema popolnjevanja in profesionalizacije vojske niso vsi razumeli in enako podpirali, kaj šele da bi zahtevam

³⁷² O tem tudi v: Šteiner (2000, 29–32) in (MO RS 2009, 11–12).

³⁷³ Skupno je zajelo okoli osem odstotkov strukture osebja na ministrstvu, tako vojaških oseb kot tudi civilnih oseb v ministrstvu in vojski.

sprememb profesionalizacije z enako hitrostjo tudi sledili. Težava profesionalizacije kot poskusa transformacijskega spreminjanja v Sloveniji je namreč v prepričanju, da se mora v funkcionalnem smislu profesionalizirati le vojska.

7.5.2 Kako daleč je do spremembe kompetenčnega modela v Slovenski vojski

Kompetenčni model in njegov pomen smo kot mehanizma profesionalne vojske predstavili že v podpoglavju 5.2. Kompetenčni model, ki je bil zasnovan med nastajanjem slovenske vojaške organizacije, pozneje v procesu profesionalizacije ni bil normativno dokončno spremenjen³⁷⁴. Tako slovenski obrambni sistem in Slovenska vojska še vedno uporabljata model, ki ga ni mogoče najti v preostalih članicah Zavezništva. Temeljna značilnost slovenskih rešitev je, da skladno z določili Zakona o obrambi³⁷⁵ vojaški profesionalci lahko zasedajo vojaške dolžnosti, čeprav ne izpolnjujejo vseh pogojev o vojaškostrokovni izobrazbi in usposobljenosti ter nimajo primernih činov kot izraza vojaških kompetenc in izkušenj. Takšno izhodišče in rešitve predstavljajo več posebnosti in so tudi vir neenakosti. To pomeni, da takrat, ko takšni kadri zasedajo vojaške dolžnosti, skrbijo predvsem za to, kako bodo čim hitreje izpolnili manjkajoče pogoje. Njihova prizadevanja so usmerjena nazaj, v njihov dolg, namesto naprej, v prihodnost. Gibljivosti in tekmovalnosti kadrov to ni v prid in je prej ovira kot spodbuda, čeprav rešitev omogoča zelo preprosto premikanje oziroma zasedanje mest na hierarhični lestvici. Še več, v plačnem sistemu ni razlike med tistimi, ki imajo vse kompetence, in onimi, ki jih nimajo, zato se je uveljavilo prepričanje, da dobivajo plačilo za nekaj, za kar v bistvu ne izpolnjujejo predvidenih pogojev. Vse to izstopa predvsem pri opravljanju mednarodnih vojaških dolžnosti v tujini in MOM, kjer je primerjava z drugimi rešitvami neposredna in so razlike bolj opazne. Tudi vojaški izobraževalni sistem je zato v glavnem usmerjen v pokrivanje izobrazbenega vojaškostrokovnega primanjkljaja za nazaj, namesto v prihodnjo pripravo in selekcijo kadrov za zahtevnejše dolžnosti. Vojaška stroka je na deklarativni ravni enotna, da je treba takšen kompetenčni model opustiti. Težava nastane takrat, ko se pojavi vprašanje o znižanju plač tistim, ki nimajo vseh kompetenc oziroma ne izpolnjujejo pogojev. Takrat je podpore in razumevanja manj, posamično soočanje in razumevanje kompetenčnega modela pa ena težjih preizkušenj. Izpostavimo, da

³⁷⁴O tem v prispevku (Šteiner 2011a, 56–57).

³⁷⁵Zakon o obrambi pri opredelitvi pogojev za poklicno opravljanje vojaške službe v 2. odst. 92. čl. določa, da se lahko kandidat zaposli tudi brez ustrezne vojaškostrokovne usposobljenosti, pri čemer morajo častniki to usposobljenost pridobiti v dveh, drugi kandidati pa v enem letu od sklenitve pogodbe o zaposlitvi. V 7. odst. istega člena pa je določeno, da takšne osebe ne morejo samostojno opravljati formacijske dolžnosti.

sodobne kompetence vojaških profesionalcev po eni strani sestavljajo splošna izobraženost, znanje vojaške stroke in pripravljenost ter motiviranost za razumevanje ciljev organizacije. Po drugi strani pa je vse to povezano s sistemom vojaških karier, zasnovanih na enakih možnostih, prepoznavnih kariernih poti in poštene tekmovalnosti vojaških kadrov. Ko omenjamo tekmovalnost med vojaškimi profesionalci, imamo v mislih tudi razumevanje potrebe po nenehnem učenju in gibljivosti kadrov, orodja, ki to omogočajo ter stvarno vrednotenje in ocenjevanje vsakega posameznika.

S Strateškim pregledom obrambnega resorja (2008) so bile te posebnosti ugotovljene in analizirane tudi s posameznimi strukturnimi pokazatelji, kar je bila podlaga za opredelitev ukrepov za izboljšanje stanja ali odpravo pomanjkljivosti in strukturnih neskladij. V Slovenski vojski je bilo nato v obdobju od 2009 do 2011 odpravljenih veliko ovir, pa tudi strukturnih kadrovskih neskladij³⁷⁶, pomembnih za prehod na novi kompetenčni model, ki bi ga prinesle spremembe Zakona o obrambi. To velja zlasti za tisti del sistema, v katerem so pripadniki Slovenske vojske opravljali vojaško službo v predstavništvi v tujini ali v MOM in jih je bilo mogoče uveljaviti brez spremembe zakonodaje. Poleg tega je bila v strukturi odstopanj med dodeljenimi uradniškimi nazivi in pravimi vojaškimi čini pripadnikov odpravljena več kot polovica neskladij. Zastavljen je bil načrt, da se do konca leta 2012 usposobi večina častnikov, podčastnikov in vojaških uslužbencev, da bi lahko bili povišani v čine oziroma nazive, za katere so že dobivali plačilo. Poleg tega je bilo na generalštabnem šolanju ter na višjem štabnem šolanju usposobljenih tudi nekaj takšnih častnikov in častnic, ki so čakali priložnost, da zasedejo višja mesta. Podobna praksa je bila uvedena tudi pri izboru kandidatov za tečaj desetnikov in podčastnikov. Dodajmo še, da je podčastniška struktura tem spremembam sledila hitreje kot častniška tudi po zaslugi delovanja podčastniškega zbora (Šteiner 2011f, 18–19).

S kompetenčnim modelom je posredno povezan tudi tako imenovani zaprti krog kadrovskega upravljanja. To pomeni, da je v stabiliziranih kadrovskih strukturah poklicnih vojsk novih zaposlitev lahko le toliko, kot je odhodov iz vojske. V Slovenski vojski se primer pojavi leta 2009, ko se ustavi kadrovska rast kot posledica odločitve o ustavitvi obsega stalne sestave pri 7600 pripadnikih³⁷⁷. Ker je bil predviden obseg dosežen, je bilo mogoče notranja strukturna razmerja izboljševati le z rednimi odhodi

³⁷⁶ O tem tudi v letnih poročilih Ministrstva za obrambo (MO RS 2011, 104–105 in 2012f, 66–68).

³⁷⁷ Glej: Sklep Vlade o Skupnem kadrovskem načrtu organov državne uprave za leti 2010 in 2011.

kadrov iz vojske in izboljševanjem izobrazbene strukture ter kompetenc. V tej smeri so bili uvedeni tudi nekateri ukrepi, kot na primer, da so se odhodi častnikov in podčastnikov nadomeščali le z vojaki. Napredovanj v činih pa tudi plačnih razredih je bilo lahko le toliko, kot so jih dovoljevali izhodi iz sistema in proste dolžnosti ter sredstva, ki so bila na voljo. Nekateri pripadniki vojske so zaustavitev kadrovske rasti in zaprti kadrovski krog s spremljajočimi pojavi doživeli kot boleča, čeprav so to sodobne poklicne vojske počele že desetletja (prav tam, 20). Vse to je v praksi zahtevalo tudi uveljavitev enakopravnih izhodišč v kariernih poteh vojaških oseb, jasnejši pristop k napredovanjem ter večjo preglednost pri drugih kadrovskih postopkih.

S preoblikovanjem Slovenske vojske leta 2013 so bili nekateri zastavljeni pristopi in zadeve spremenjeni in ublaženi, kar je povzročilo povečanje kadrovskih neskladij pri posameznih elementih, zlasti zaradi oblikovanja novih višjih vojaških dolžnosti in nadaljevanja popolnjevanja teh s kadri na način, ki smo ga opisali pri starem kompetenčnem modelu. Pregled kadrovskih gibanj Slovenske vojske med letoma 2011 in 2013 kaže (Šteiner 2013e), da se je sledenje sodobnim standardom profesionalne vojske v slovenskem primeru upočasnilo. Ponovno se je potrdilo, da so kadrovska gibanja, ki ne temeljijo na stvarnih kompetencah, eno ključnih strukturnih vprašanj Slovenske vojske. Podobne primere najdemo v obdobjih intenzivnega širjenja kadrovske sestave na začetkih poklicnega popolnjevanja. Takrat se je prav tako dogajala praksa, ki ni vodila k stabiliziranju in urejanju kadrovske strukture, temveč so se z večanjem obsega neskladja samo še povečevala. Ugotovimo lahko, da kadrovska politika in praksa, ki ne težita k sprotnemu urejanju in vzdrževanju strukture, mehanizme urejanja in tekmovalnosti puščata ob strani in v resnici povečujeta obseg kadrovskih neskladij. Izpostavimo, da je pri kadrovski rasti prava le kakovostna rast, ki se kaže v izboljšanju intelektualnega potenciala in kompetenc posameznikov ter vojske kot celote.

Dodajmo, da znotraj držav Zaveznitva ni enotnega pristopa k vprašanju, ki smo jih opisovali pri kompetenčnem modelu. Obstajajo pa načela, normativne rešitve in prepoznavni pristopi, iz katerih so razvidni pokazatelji dobrih strukturnih in funkcionalnih značilnosti sodobnih profesionalnih vojsk, njihove usmerjenosti v kompetence, temelječe na izobraževanju in usposabljanju ter znanju, na enakih pravicah in obveznostih ter enakopravni obravnavi in dostopnosti do vojaških dolžnosti.

Kompetenčni model je po naši presoji eden najpomembnejših stebrov profesionalne vojske in pokazatelj njene kakovosti. Obenem je eden najzahtevnejših, zato smo se ga tudi v slovenskem primeru posebej dotaknili. Uveljavitev primerljivih kompetenc v Slovenski vojski se pojavlja kot dolg iz tranzicijskega obdobja, glede na zahtevnost njihove uveljavitve pa nedvomno kot zahtevna transformacijska sprememba. Zlasti ker taka sprememba zahteva drugačno miselnost in zavedanje pomena kompetenc, ki jih je mogoče pridobiti le z izobraževanjem in usposabljanjem, ne pa s priznavanjem, kar se je v preteklosti tudi dogajalo. Oddaljenost od uveljavitve novega kompetenčnega modela v Slovenski vojski, kar je bilo vprašanje v naslovu tega dela razprave, je mogoče meriti tudi s pripravljenostjo njenih upravljavcev ter vodilnih v njej za pristop k tem vprašanjem in uveljavitev primerljivih rešitev. Te poti velikokrat potekajo od zgoraj navzdol in po modelu z gledovanja od najvišjih do najnižjih.

7.5.3 Nastajanje slovenskega transformacijskega koncepta

Transformacijski proces se je v slovenskem primeru začel v tranzicijskem obdobju, ko so bila v ospredju pridružitvena in integracijska prizadevanja za vstop v Nato in ko nacionalni koncept transformacije še ni bil oblikovan. Znotraj Zaveznštva v tem času traja tudi prva dekada transformacije s številnimi aktivnostmi. Te so državam kandidatkam nekako prikrite zaradi aktivnosti v podporo reformam, profesionalizaciji in načrtom integracije. Vse to služi predvsem tranzicijskim ciljem, čeprav je prepoznavno, da je veliko ciljev dolgoročno usmerjenih v transformacijo. Kot smo omenili, slovenskega transformacijskega koncepta v začetku procesa ni bilo, tako da je praksa transformacijskih sprememb prehitevala konceptualno raven. Navajali in dokazovali smo že, kako so se v procesu profesionalizacije prek uveljavljanja sistema popolnjevanja Slovenske vojske in projekta PROVOJ dogajale pomembne transformacijske spremembe, in tudi, katere spremembe niso v celoti uresničene. Kljub temu v projektni dokumentaciji PROVOJ ni mogoče najti besede transformacija, redke pa je tudi izraz preobrazba, čeprav so namere zanj prepoznavne in jasne. Kot napovednik transformacijskega koncepta se leta 2008 pojavi Strateški pregled obrambnega resorja (2009), ki s svojimi ugotovitvami in nujnimi spremembami transformacijo tudi napoveduje. Ugotovljene pomanjkljivosti in spremembe so bile zatem umeščene v posebne izvedbene načrte, ki se po posameznih delih obrambno-vojaškega sistema uresničujejo z različno dinamiko in uspešnostjo. Koncept transformacije se ne oblikuje dokončno in priprava normativnih ter sistemskih rešitev

se ne uresničuje kot je zamišljeno. Slovenska vojska je v tem času na obrambno-vojaškem področju ne le glasnik transformacijskih sprememb, temveč tudi dosleden uresničevalec aktivnosti, tako tistih, ki izhajajo iz SPOR, kot tistih, ki se uresničujejo prek transformacijskih pobud, projektov in nalog pod zavezniškim vodstvom. V Zavezništvu pa je tudi priznani promotor transformacije, zlasti med majhnimi državami. Značilnost transformacijskih ciljev, področij in opredeljevanja nalog v letih od 2009 do 2011 bomo predstavili tudi v nadaljevanju.

Z vstopom v transformacijsko obdobje je bil končno oblikovan tudi dokument, ki ga označujemo kot koncept transformacije, čeprav formalno ni tako poimenovan. Slovenski transformacijski koncept je zapisan v Usmeritvah ministra³⁷⁸ in vsebovan v izvedbenih dokumentih (Šteiner 2013i), ki temeljijo na usmeritvah. Dokument kot transformacijski koncept prepoznavamo iz njegove strukture in vsebine. Poleg uvoda obsega še opis stanja, namen transformacijskih aktivnosti in usmeritve za pripravo razmer za transformacijo ter povečanje učinkovitosti trenutnih zmogljivosti ob hkratnem zniževanju stroškov. Opredeljuje strateške transformacijske cilje na področjih razvoja vojaških zmogljivosti, prilagajanja varnostnemu okolju in razpoložljivim virom ter učinkovitosti delovanja obrambnega resorja. Nadalje opredeljuje cilje na šestih transformacijskih področjih, in sicer so to: (1) organizacijska in poveljniška struktura Slovenske vojske ter sistem poveljevanja in kontrole, (2) razvoj zmogljivosti, (3) delovanje obrambnega resorja, (4) kadri, (5) informacijsko-komunikacijska tehnologija in (6) logistika. Namen transformacije je po tem dokumentu celovito in trajnostno preoblikovanje obrambnega resorja za doseganje prihodnjih učinkov. Zamišljeno je bilo tudi, da se druge konceptualne rešitve in izvedbeni dokumenti pripravijo do konca leta (MO RS 2012c, 3) v programu transformacije³⁷⁹. Rešitve in naloge pa se uveljavljajo prek posebnega načrta uresničevanja srednjeročnega obrambnega programa (MO RS 2013a). Namene in cilje transformacije iz programa analiziramo in primerjamo v nadaljevanju.

³⁷⁸ Dokument MO, št. 804-269/2012-16 (MO RS 2012c) je izdan na podlagi 42. člena Zakona o obrambi, kar pomeni, da ima značaj akta vodenja in s tem hierarhično enega najvišjih aktov, ki ga lahko izda obrambni minister.

³⁷⁹ Iz Usmeritev ugotovimo, da gre za program transformacije. O tem tudi: Brožič (2013, 7) in Pišlar (2012, 5–6). V bistvu pa imamo opraviti s poslovnikom delovne skupine za transformacijo (Šteiner 2013i). Ta obsega seznam namenov, ciljev in strategij po posameznih transformacijskih področjih (MO RS 2012d, 15. čl.).

7.5.4 Primer določitve transformacijskih ciljev, področij in nalog Slovenske vojske (2009–2011)

Za preglednejšo primerjavo bomo najprej predstavili **cilje** in glavna **transformacijska področja**, ki so bili v Slovenski vojski zastavljeni pred sprejemom transformacijskega koncepta in pred začetkom obdobja transformacije. Kot transformacijski cilji so bili znotraj Slovenske vojske za obdobje 2009–2010 določeni:

(1) širjenje vedenja v Slovenski vojski o transformaciji v nacionalnem okolju in implementacija na podlagi implementacijskega načrta, (2) izboljšanje sodelovanja Slovenske vojske na področju transformacije z ACT, (3) krepitev vsestranskega pristopa k operacijam (Comprehensive Approach) in pristopa, ki temelji na njihovih učinkih (Effect Based Approach to Operations), (4) oblikovanje centra odličnosti za gorsko bojevanje, (5) skupno urjenje in krepitev povezljivosti in standardizacije, (6) nadgradnja učenja iz izkušenj s hitrejšim prenosom in implementacijo v prakso in (7) širitev transformacijskih izkušenj v zavezniškem okolju in okolju partnerstva za mir (GŠSV 2009c).

Kot glavna področja pa so bila opredeljena:

(1) CA in EBAO na področju operacij, (2) standardizacija in povezljivost, (3) center odličnosti za gorsko bojevanje, (4) učenje iz izkušenj, (5) implementacija projekta Mnogovrstnih prihodnosti (Multiple Future Project), (6) strateški pregled obrambnega resorja in transformacijska vprašanja (prav tam).

Iz navedenega sklepamo, da je šlo za pristop, po katerem naj bi se z izpostavljanjem posameznih ciljev ali področij dosegel napredek na nekaterih točkah transformacije ali področjih osredotočenja. Tak primer najdemo tudi v ukazu za realizacijo strateških transformacijskih imperativov Slovenske vojske iz leta 2011, v katerem so bila določena zgolj tri (težiščna) področja, in sicer: (1) možne variante vojaške strukture Slovenske vojske, (2) kibernetška obramba in aplikacije za Slovensko vojsko ter (3) razvoj nišnih zmogljivosti in specializacija Slovenske vojske (GŠSV 2011b). K temu je treba dodati in izpostaviti, da so bile poleg navedenih pomembne tudi druge transformacijske aktivnosti oziroma področja. V vojski so bila namreč v tem obdobju številna področja organiziranja, delovanja in spreminjanja vojske že usmerjena v transformacijo. To izpostavljamo kot značilnost, ki smo jo opazili tudi v procesu profesionalizacije vojske, vendar se tam ni pojavljala na začetku, temveč ob koncu projekta. Pri transformacijskih ciljih Slovenske vojske 2009–2010 izstopata dva, prvi je usmerjen v širjenje vedenja o transformaciji, drugi pa v izboljšanje njenega sodelovanja z zavezniškim poveljstvom za transformacijo (GŠSV 2009c). Podobnih ciljev v transformacijskem načrtu 2013–2018 nismo našli.

Za predstavitev **transformacijskih nalog** znotraj vojaške strukture bomo uporabili opredelitev nalog na področju transformacije, ki so jo leta 2010 pripravili v Generalštabu, v njej so razmejili naloge za strateško in operativno raven³⁸⁰ Slovenske vojske. Razmejitev nalog je bila:

a) za strateško raven:

1. *določitev dolgoročnih transformacijskih ciljev in področij za SV,*
2. *izdelava transformacijskega načrta SV na podlagi dolgoročnih transformacijskih ciljev,*
3. *določitev področij in prioritete za postopno izboljšanje zmogljivosti SV v okviru Zavezništva,*
4. *opredelitev potreb po razvoju in zagotovitvi nevojaških zmogljivosti (vladnih, nevladnih in zasebnih) za sodelovanje v operacijah,*
5. *priprava konceptov razvoja novih zmogljivosti, predvsem na področju mrežno povezanega delovanja,*
6. *zagotovitev širitve in izmenjave transformacijskih izkušenj,*
7. *zagotovitev povezav in sodelovanja z ACT, zlasti za projekte ACT, ki so zanimivi za SV,*
8. *vzpostavljanje sodelovanja s posameznimi strokovnimi organi v ACT in funkcionalnimi organi v SV ter zagotovitev pretoka znanja in dosežkov,*
9. *zagotovitev prevzemanja standardov za povečanje povezljivosti premostljivih zmogljivosti SV,*
10. *zagotovitev sodelovanja v ključnih vojaških razvojnih projektih Nata in EU in prenos rešitev v SV,*
11. *analiziranje obstoječih konceptov ter opredelitev tistih, ki bodo prevzeti ali jih bo Slovenija razvijala sama (GŠSV 2009c);*

b) za operativno raven:

1. *izgradnja zmogljivosti skladno z načrtom doseganja operativnih zmogljivosti,*
2. *usposabljanje in certifikacija enot skladno s plani vodenja,*
3. *skupno usposabljanje s partnerskimi državami,*
4. *zagotovitev hitrejšega uvajanja rešitev, pridobljenih z učenjem iz izkušenj, v prakso,*
5. *opredelitev potreb in vključevanje nevojaških zmogljivosti v operacije,*
6. *implementacija ciljev sil,*
7. *uvajanje standardov,*
8. *vključevanje izkušenj, novega znanja in vedenja v študije, doktrine in programe usposabljanja,*
9. *oblikovanje in zagotovitev delovanja centra odličnosti za gorsko bojevanje (prav tam).*

Predstavljeni cilji, transformacijska področja in razmejitev nalog potrjujejo zavezanost k transformacijskim aktivnostim v Slovenski vojski in sledenju poti, ki je bila nakazana v SPOR, pa tudi tisti, ki je bila povezana z vplivi iz Zavezništva. V odsotnosti obrambno-vojaškega transformacijskega koncepta ni opaziti celovitega

³⁸⁰ Zaradi strukturnih sprememb v organiziranosti Generalštaba in ukinitve operativnega poveljstva (PSSV) ter poveljstva za doktrino razvoj, izobraževanje in usposabljanje (PDRIU) leta 2013, takšna razmejitev med strateško in operativno ravni ni bila več smiselna.

pristopa ali povezave transformacijskih prizadevanj v vojski z drugimi deli obrambnega sistema. S pregledom razmejitev nalog pa se lahko prepričamo, da so bile dimenzije transformacije dobro poznane in razumljeni tudi vidiki njihove implementacije. Pozneje je načrtnejši pristop, ki izhaja iz koncepta in programa transformacije, omogočil celovitejše uresničevanje transformacijskih namenov in ciljev znotraj celotnega obrambno-vojaškega sistema. Kako bodo rezultati in praksa to potrdili, pa bo pokazala prihodnost.

7.5.5 Primer določitve transformacijskih ciljev, področij in nalog Slovenske vojske (2013–2018)

V transformacijskem konceptu v usmeritvah ministra za obrambo se strateški transformacijski cilji slovenskega obrambnega resorja za obdobje 2013–2018 nanašajo na razvoj vojaških zmogljivosti, prilagajanje varnostnemu okolju in razpoložljivim virom ter na učinkovitost delovanja obrambnega resorja in so:

1. *celovito in kakovostno načrtovane prihodnjih zmogljivosti in zmanjševanje ali ukinjanje sedanjih,*
2. *preveritev izvedljivosti načrtov razvoja zmogljivosti,*
3. *zagotavljanje povezljivih in agilnih zmogljivosti za delovanje v prihodnjem varnostnem okolju,*
4. *uvedba konceptov delitve resursov in intenzivnega sodelovanja,*
5. *usklajenost nacionalnih interesov s predvidevanji in viri v okviru SOPR,*
6. *usklajenost vseh ravni načrtovanja in izvajanja v poslovnem planu 2013–2014,*
7. *uporaba in prevzem rešitev, ki so že razvite v Natu/EU,*
8. *zniževanje operativnih stroškov,*
9. *preoblikovati procese v enostavnejše in zagotoviti višjo kakovost izdelkov, zmanjšanje trajanja procesov,*
10. *povečevanje elastičnosti organizacije z uveljavljanjem konceptov sodobne vojaške organizacije,*
11. *izkoriščanje storitev informacijske tehnologije za izboljšanje povezljivosti procesov, sodelovanja in zniževanje stroškov (MO RS 2012c, tč. 5).*

S primerjavo ugotovimo, da slovenski strateški transformacijski cilji sledijo usmeritvam iz Natovega strateškega koncepta 2010 (NSK-2010) in deklaracije strateškega vrha v Čikagu leta 2012. Zlasti, ko se poudarjata zmanjšanje stroškov in iskanje rešitev za organizacijske izboljšave. Za celovito sliko o zastavljeni transformacijski poti pa je treba podrobneje pogledati še v namene in cilje posameznih transformacijskih področij za obdobje 2013–2018. Navedimo, da smo jih zaradi večje preglednosti te predstavitve zapisali tako, da so krajši in niso izgubili svojega pomena. Oblikovali smo jih v preglednico 7.1.

Preglednica 7.1: Nameni in cilji transformacijskih področij slovenskega obrambnega resorja za obdobje 2013–2018

Namen	Ozn.	Transformacijski cilji
1. Organizacijska in poveljniška struktura SV ter sistem PINK		
Optimizacija organizacijske in poveljniške strukture v SV ter vzpostavitev skupnih zmogljivosti z drugimi resorji	C-1	Racionalizacija poveljniške strukture
	C-2	Uravnoteženje strukture sil za učinkovitejše izvajanje operativnih ciklov
	C-3	Racionalizacija podpornih procesov delovanja SV (organizacijski, kadrovski, informacijski idr. procesi)
	C-4	Zagotovitev sposobnosti PINK, ki omogoča združevanje zmogljivosti, opreme in oborožitve
2. Razvoj zmogljivosti		
Razvoj zmogljivosti SV in nevojaškega dela obrambnega sistema za nacionalne potrebe, zavezništvo in druge, vključno z večnacionalnimi projekti združevanja in souporabe, kot tudi zmogljivosti, ki niso ključne in presegajo dodeljene obrambne vire	C-1	Opredelitev potrebnih zmogljivosti SV in nevojaškega dela obrambnega sistema
	C-2	Opredelitev zmogljivosti, ki se zagotavljajo v okviru zavezništva ali s sodelovanjem v večnacionalnih projektih združevanja in souporabe
	C-3	Izvezem zmogljivosti SV in nevojaškega dela obrambnega sistema, ki niso perspektivne
3. Delovanje obrambnega resorja		
Integracija organizacijskih enot, ki delujejo v obrambnem resorju za zagotovitev učinkovitosti, strokovnosti, racionalnosti in usklajenih delovnih procesov pri skupnih nalogah. Izboljšanje učinkovitosti na področju kriznega upravljanja in obrambnega načrtovanja	C-1	Izboljšanje sodelovanja organizacijskih enot ministrstva za zagotavljanje večje stopnje učinkovitosti, strokovnosti in racionalnosti
	C-2	Uskladitev in racionalizacija delovnih procesov
	C-3	Uskladitev načrtovanja in učinkovitosti vodenja kriznega upravljanja ter obrambnega načrtovanja
	C-4	Zagotovitev ustrezne podpore vojaškemu delu obrambnega sistema
	C-5	Povečanje obsega integrirane strukture, predvsem na področjih, na katerih prihaja do pomanjkanja kadrov
4. Kadri		
Prilagoditev kadrovske strukture dinamiki transformacije, izboljšanje učinkovitosti sistema (VIU) in uskladitev z uveljavljenimi mednarodnimi standardi	C-1	Optimizacija kadrovske strukture skladno z dinamiko transformacije obrambnega resorja
	C-2	Izboljšanje organizacije in izvajanje kadrovske funkcije v upravnem delu in SV
	C-3	Izboljšanje učinkovitosti sistema vojaškega izobraževanja in usposabljanja (VIU)
	C-4	Vzpostavitev sistema vrednot moderne vojaške organizacije in ustrezne organizacijske kulture
5. Informacijsko-komunikacijska tehnologija		
Razvoj in prilagoditev storitve za izboljšanje zmogljivosti in procesov ter zagotovitev povezanosti v lokalnem, regionalnem in globalnem okolju	C-1	Vzpostavitev zmogljivosti KIS obrambnega resorja za nemoteno in celovito podporo strateškim ciljem ter izpolnjevanje zavez v zavezništvu in EU
	C-2	Zagotovitev zanesljivih, varnih in visoko razpoložljivih storitev KIS za optimalno izvajanje procesov

	C-3	Vzpostavitev zmogljivosti kibernetске varnosti in učinkovite kibernetске obrambe
	C-4	Povečanje povezljivosti KIS obrambnega resorja z zunanjimi zaradi racionalizacije
	C-5	Zagotovitev celovitega upravljanja KIS v obrambnem resorju
6. Logistika		
Uvedba prilagodljive logistične strukture modularnega tipa, ki bo zagotovila samozadostnost svojih zmogljivosti na vseh funkcionalnih področjih logistike ter ustrezno povezljivost med akterji v lokalnem, regionalnem in globalnem okolju	C-1	Vzpostavitev strukture logistike, ki bo zagotavljala logistično podporo delovanja po načelu modularnosti
	C-2	Zagotovitev večje stopnje vzdržljivosti, samozadostnosti zmogljivosti na vseh funkcionalnih področjih logistike
	C-3	Optimizacija uporabniške in proizvodne logistike
	C-4	Vzpostavitev rešitev, ki zagotavljajo uporabo in vzdrževanje opreme oborožitvenih in drugih sistemov, vključno z združevanjem in souporabo
	C-5	Obvladovanje logističnega osebja s težiščem na razporejanju usposabljanju in izobraževanju

Vir: Povzeto po MO RS (2012c).

Izvedba transformacije je skupaj z drugimi nalogami vključena v Načrt izvedbe SOPR 2013–2018 (MO RS 2013a). Pri tem so za strukturiranje nalog uporabljeni cilji, ki so opredeljeni v SOPR, dodane pa so transformacijske naloge iz programa transformacije. To je lahko v prid celovitosti načrta, pri sledenju transformacijskim nalogam pa bo gotovo povzročilo posebnosti, posebno pri ugotavljanju in vrednotenju njihovega uspeha. V načrtu uresničevanja SPOR 2013–2018 je navedenih devetnajst ciljev in zanje skupaj predvidenih 129 nalog, te pa so razčlenjene še v 426 podrobnejših nalog³⁸¹. Od 129 nalog jih je 54 takšnih, ki so po značaju transformacijske (42 odstotkov). Ugotovimo, da jih je 87 ali 67 odstotkov v pristojnosti GŠSV, medtem ko je za organe upravnega dela ministrstva predvidenih 42 nalog ali 33 odstotkov. Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami praktično ni vključen v transformacijski program, saj nima opredeljenih nalog. Na upravni del ministrstva je pretežno vezanih pet ciljev³⁸². Podrobnejši pogled vanje pa odkriva več zanimivosti. Prva je ta, da je od 35 predvidenih nalog le 10 takšnih, ki so po značaju transformacijske. Nadalje ugotovimo, da je za upravni del predvideno, da ima razvoj civilnih zmogljivosti le eno transformacijsko nalogo, področje civilne obrambe pa

³⁸¹ V primerjavi s pristopom k opredeljevanju nalog v projektu PROVOJ ugotovimo več podobnosti, zlasti ko opazujemo projektne rezultate in izvedbene naloge v PROVOJ z nalogami in podnalogami v Načrtu izvedbe SOPR 2013–2018.

³⁸² Ti so: C-13, ki se nanaša na strateško komuniciranje z javnostmi in sodelovanje s civilnodružbenimi organizacijami; C-16, ki opredeljuje reformo obrambno-upravnega dela; C-17, ki predvideva razvoj civilnih zmogljivosti, in C-19, ki se nanaša na podporo razvoju obrambnega sistema.

nobene. Za upravni del je predvidena reforma, za civilno obrambo pa so predvidene naloge opredeljene le kot prilagoditev. Ti pokazatelji niso v prid nameri po celostnem pristopu, enakopravni zastopanosti transformacijskih aktivnosti in prizadevanj znotraj obrambno-vojaškega sistema in soodvisnosti preobrazbenih aktivnosti. Posebno zaskrbljuje tudi odstopanje od opredeljenih transformacijskih ciljev in namenov, ki smo jih predstavili. Ponovimo, da smo nekatere podobne značilnosti ugotavljali tudi pri projektu profesionalizacije.

7.5.6 Sklep o značilnostih slovenskega transformacijskega koncepta

Osrednja značilnost, ki izhaja iz predstavljenega koncepta in programa transformacije je ta, da je prilagoditven in usmerjen k doseganju večje učinkovitosti in racionalnosti z znižanjem stroškov. Usmerjen je v organizacijske in procesne rešitve z namero, da doseže integracijo med vojaškim in civilnim delom. Racionalizacija, učinkovitejše delovanje in integracija so sicer primerljivi s transformacijskimi značilnostmi v drugih zavezniških državah, ne vodijo pa k preobrazbenim aktivnostim, saj je le v ciljih predvideno celovito preoblikovanje, česar pa v izvedbenih nalogah ni. Integracija je usmerjena pretežno na nacionalno raven, kar pomeni, da so pomembna vprašanja, kot na primer nadaljevanje integracije in večnacionalnih pristopov v zavezništvu, odrinjena, čeprav sta kot cilj navedena uporaba in prevzem rešitev, ki so že razvite v Natu in EU. To pa je tudi tisto, kar slovenskemu programu daje transformacijski značaj glede na to, da v prilagoditvenih prizadevanjih še vedno prevladuje tranzicijska narava sprememb. Slovenski koncept ne vključuje pogumnih transformacijskih sprememb v povezavi z opuščanjem zmogljivosti in obrambno-vojaških funkcij, ki niso več nujne. Poleg tega ni celovito obravnavan pomemben segment sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, torej področja, na katerem v drugih zavezniških državah potekajo pomembne spremembe transformacijske narave. Izpostaviti je treba kljub očitni ekonomski krizi pogumno načrtovano modernizacijo oziroma predvideno uvajanje nove opreme ter sistemov, povezanih z modernim vojaškim delovanjem. Iz navedenega sklepamo, da se bo prilagoditvena narava transformacijskega koncepta spreminjala skladno z izboljšanjem ekonomskih razmer v državi in njeno zmožnostjo financiranja investicijskih in zapišimo tudi transformacijskih potreb obrambno-vojaškega sistema. Sklenimo z oceno, da je slovenski transformacijski koncept v duhu časa in razmer, v katerih je nastal, ter v pogledu ciljev in namer obetaven. Pogojno realen, če se bodo izšla predvidevanja o

podpori in zagotovitvi virov ter predvidenih razmerah. Pri tem ne predvideva radikalnih sprememb, preлага jih na prihodnje obdobje, načrtovalce in akterje.

7.5.7 O ugotovitvah iz intervjujev in sklep

K navedenemu opisu in sklepu o značilnostih slovenskega transformacijskega koncepta je treba dodati še nekatere ugotovitve iz nestandardiziranih intervjujev v naši raziskavi ali iz pogovorov s poznavalci zadev (Šteiner 2013b, 2013c, 2013e, 2013g, 2013i). Pri tem so bila največkrat izpostavljena vprašanja ustrezne vizije ter podpore zanjo, tako v politični kot tudi strokovni in izvedbeni dimenziji. Ko smo postavljali vprašanja o značilnostih pristopov k spreminjanju slovenske obrambno-vojaške organiziranosti v preteklosti, so se pogosto pojavljali tudi odgovori na vprašanja, kdo so bili pri tem ključni snovalci, imenujmo jih *guruji*³⁸³, pa tudi kdo so guruji transformacije in kakšna je njihova sposobnost, da povežejo oba vidika omenjene vizije. Naši sogovorniki so izpostavljali tri tipe pristopov in snovalcev. Najprej so bili izpostavljeni tisti, ki so zadeve poskušali spreminjati predvsem z normativnim urejanjem in normiranjem rešitev. S tem so bili vzpostavljeni tudi centri moči in razmerja, ki so dovoljevala ali ovirala spremembe, slednje predvsem v strahu pred izgubo pridobljenega vpliva. Prek normativnega urejanja sprememb sta bili zagotovljeni tudi legalnost in legitimnost, obenem pa je to lahko bila ovira tudi za hitrejše prilagajanje ali temeljitejše spreminjanje. Temu nasproti so bili velikokrat tisti, ki so poskušali s procesnim pristopom in procesnimi izboljšavami v postavljenih normativnih okvirih poiskati rešitve, ki bi prispevale k izboljšanju delovanja in posledično spremenile centre vpliva in odločanja ter odgovornosti. Poskusi procesnega prilagajanja so velikokrat trčili v normativno oviro in zlasti v ustaljena razmerja med vojaškim in upravnim delom. V tretjo vrsto pristopov in snovalcev pa so bili uvrščeni tisti, ki so zagovarjali konceptualni in celostni pristop k oblikovanju in uvajanju sprememb. Tudi oba analizirana primera transformacijskih sprememb (profesionalizacija in transformacija) spadata mednje. Transformacijski program se tako v nekaterih pogledih pojavlja tudi kot ponovitev poskusov, ki v procesu profesionalizacije niso v celoti uspeli.

³⁸³ Veliki slovar tujk (Tavzes in Adlešič 2002, 417) opredeljuje izraz guru: 1. v Indiji naziv za učitelja ali vodnika ..., 2. fig. idejni vodja, učitelj. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* izraz guru opredeljuje: 1. – kot verskega voditelja ali učitelja; 2. – kot izkušeno osebo, ki daje nasvete – guru upravljanja ali guru življenjskega sloga (CALD 2008, 642).

Naslednje naše vprašanje je bilo, kdo so formalne avtoritete in odgovorni za transformacijo. Ugotavljamo, da formalno minister za obrambo in načelnik, pri čemer ima slednji več nalog in zaradi tega več odgovornosti. Naši sogovorniki pri tem opozarjajo, da bi veljalo ločiti oziroma razmejiti politični del pristojnosti in odgovornosti od strokovnega. Posebnost pri tem je vprašanje, kdo je strokovno odgovoren za transformacijo upravnega dela, kar so si kot neposredno nalogo pripisovali ministri tako pri uresničevanju transformacijskega programa kot tudi pri projektu profesionalizacije. Takšen pristop je lahko vprašljiv z vidika obvladovanja strokovnih nalog v upravnem delu. V vojski je bil od začetkov vključevanja v zavezniška transformacijska prizadevanja za to zadolžen namestnik načelnika Generalštaba, ki je bil zamišljen kot vojaškostrokovna avtoriteta znotraj vojske, pa tudi do mednarodnega okolja, ki bi torej bil *guru* transformacije v vojaškem delu. Ugotavljamo, da so se ta razmerja spremenila s preoblikovanjem GŠSV leta 2013.

Zanimiv je odnos do vprašanja, ali se transformacija kot izraz lahko uveljavi v slovenskem prostoru in ali jo pravilno razumemo. Razpravo o tem smo predstavili v tretjem poglavju. Izpostavimo, da med našimi sogovorniki vsi niso bili zagovorniki tega izraza³⁸⁴. To preseneča, ker se je s pojavom transformacijskega obdobja in posebno ob pristopu k oblikovanju transformacijskega koncepta ter programa 2012–2013 izraz pogosto pojavljal v javnosti, pa tudi v strokovnih krogih. Ugotavljamo pa, da je bila raba pogosto neustrezna in da so ga zamenjevali za preoblikovanje. Poskus ugotovitve teh odstopanj smo nameravali opraviti z analizo uradnih izjav vodilnih v vojski in ministrstvu v medijih in strokovnih publikacijah, pa nismo bili uspešni, ker je bilo težko presojati, ali se izraz uporablja za prave transformacijske spremembe ali pa zgolj kot modno poimenovanje za vse spremembe³⁸⁵. Zato je tudi ocena, da je vedenje o transformaciji in značaju sprememb v Slovenski vojski, še posebno pa v upravnem delu slabo, zelo subjektivna. Moramo dodati, da take primere zasledimo tudi v zavezniškem okolju (Šteiner 2013j). Tudi pri poskusu pojmovne razjasnitve in umestitve izraza v slovenskem prostoru so bili po našem mnenju premalo upoštevani nekateri strokovni vidiki.

³⁸⁴ Slaba petina vključenih v intervjuje razume transformacijo kot preobrazbo in temu primerno spreminjanje. Še bolj pa izstopa ugotovitev med uniformiranim delom, da je transformacija »to, kar se zdaj dogaja v vojski«. Izraz je argumentirano podprl dr. Tomo Korošec.

³⁸⁵ Leta 2012 je bilo oblikovanje transformacijskega koncepta na Ministrstvu za obrambo pospremljeno z obsežno javno predstavitvijo transformacije, ko pa so se spremembe organizacijske strukture zgodile, je bilo dogajanje poimenovano le še kot preoblikovanje Slovenske vojske.

Pri vprašanju, ali je slovenski transformacijski program lahko učinkovito uresničen, pa dobimo odgovore z več pogojniki, in jih bomo posebej predstavili tudi v podpoglavju o izzivih. Tu dodajmo le prevladujoča mnenja, po katerih bodo v prihodnje ključni pogoj za uspeh celovitost naporov v vseh delih obrambno-vojaškega sistema in vplivi iz mednarodnega okolja, če bodo prinašali transformacijske pobude, projekte, koncepte ter programe tudi za področje upravnega dela in obrambne administracije.

Napovednik transformacije slovenskega obrambno-vojaškega sistema je razviden iz ugotovitev Strateškega pregleda obrambnega resorja, imenovanega SPOR (SPOR 2009), ki zaključuje tranzicijsko obdobje in napoveduje transformacijske spremembe. Na teh izhodiščih³⁸⁶, ki bi jih pogojno lahko poimenovali tudi vizija, je bila leta 2010 pripravljena tudi Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do 2025, zatem pa sta bila v letih 2012 in 2013 oblikovana koncept in program transformacije. Postavlja se vprašanje, ali so vsa izhodišča še v duhu časa in razmer. Transformacijski koncept in program transformacije, ki smo ju analizirali, sta pomembno orodje, postavljeni cilji pa so izboljšanje organiziranosti, doseganje racionalnosti in povezanosti ter sledenje transformacijskim spremembam v širšem okolju in Zavezništvu. Obenem pa ni mogoče prezreti omenjenih pomanjkljivosti v procesu profesionalizacije in takratnih poskusih transformacijskega spreminjanja obrambo-vojaškega sistema, ki je na koncu ostal zgolj v domeni vojaškega. Tako sta nadaljevanje transformacijskih prizadevanj ter pospeševanje nadaljnje preobrazbe vojaškega podsistema in tudi podsistema civilne obrambe ter upravnega dela ministrstva prepuščena času in prihodnjim izzivom.

³⁸⁶ Za javnost in proučevanje je dostopen le Povzetek ključnih ugotovitev SPOR 2009 (MO RS 2009).

7.6 Uresničevanje enakopravnosti med spoloma in zastopanost žensk v Slovenski vojski

V nadaljevanju bomo prikazali mejnike in tranzicijsko pot pri uresničevanju enakopravnosti med spoloma in spreminjanju vloge žensk v Slovenski vojski. S prikazanimi podatki o zastopanosti žensk pa bomo predstavili elemente, ki potrjujejo tudi transformacijske značilnosti in spremembe Slovenske vojske. Pri tem smo analizirali, kako je urejeno in kako poteka uresničevanje enakopravnosti med spoloma, in s tega zornega kota predstavili strukturne značilnosti zastopanosti žensk v Slovenski vojski ter njihovo vključevanje v mednarodne operacije in misije.

7.6.1 Uresničevanje politike enakopravnosti med spoloma v Slovenski vojski

Pri opazovanju in analizi³⁸⁷ tega pojava z nacionalnega vidika je treba najprej poudariti, da Republika Slovenija spremlja procese in aktivnosti, ki izhajajo iz mednarodnih prizadevanj za uresničevanje človekovih pravic, vključujoč enakopravnost med spoloma, in sodeluje v njih. Slovenija uresničuje Resolucijo o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005), katere temeljni namen je izboljšati položaj žensk v družbi in omogočiti trajnostni razvoj pri uveljavitvi enakopravnosti spolov³⁸⁸. Zakon o enakih možnostih (2002) je krovni nacionalni normativni akt za doseganje enakih možnosti žensk in moških na političnem, ekonomskem, socialnem, izobraževalnem ter drugih družbenih področjih. Skrb za uresničevanje enakih možnosti v Republiki Sloveniji je bila v preteklosti v pristojnosti posebnega vladnega Urada za enake možnosti³⁸⁹, zdaj pa je v pristojnosti Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve

Pogled in analiza z mednarodnega vidika kažeta, da Republika Slovenija spoštuje resoluciji Varnostnega sveta OZN št. 1325 o ženskah, miru in varnosti (Združeni narodi 2000) in št. 1820 o spolnem nasilju v oboroženih spopadih (Združeni narodi 2008) ter uresničuje Nacionalni akcijski načrt za izvajanje obeh resolucij (MZZ 2010), kar vključuje tudi vsakoletno poročanje mednarodnim organizacijam (OZN, OVSE, Komiteju za enakopravnost spolov pri Natu – NCGP). Omenjeni Nacionalni akcijski načrt predvideva, da se poseben načrt za uresničevanje zavez iz resolucije

³⁸⁷ Za proučevanje uporabljena tudi izhodišča v: Jelušič in Pešec (2002, 122–169).

³⁸⁸ Slovenska politika enakih možnosti spolov obsega integracijo načela enakosti spolov na področjih odnosov med spoloma, dela, znanja, procesov odločanja, vse do uživanja družbene blaginje. S posebnimi dveletnimi akcijskimi načrti se opredeljujejo konkretne naloge in aktivnosti za doseganje ciljev (prav tam).

³⁸⁹ 17. 3. 2012 je bil Urad za enake možnosti (UEM) pri Vladi Republike Slovenije ukinjen, področje enakih možnosti pa preneseno na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

VS OZN 1325 in 1820 oblikuje tudi znotraj Ministrstva za obrambo in Slovenske vojske. Tako nacionalni kot obrambni in vojaški načrti vključujejo vprašanja zagotavljanja enakopravnosti spolov v Slovenski vojski. Osrednji normativni okvir za uresničevanje človekovih pravic in enakopravnosti spolov v Slovenski vojski pa je v Zakonu o obrambi (2004)³⁹⁰ in Zakonu o službi v Slovenski vojski (2007)³⁹¹ ter Kodeksu vojaške etike (2009). Ugotavljamo, da so te normativne podlage skupaj z mednarodnimi zavezami in akcijskimi načrti za njihovo uveljavitev ustrezne in dajejo celovit okvir za uresničevanje politike enakopravnosti med spoloma v Slovenski vojski.

Znotraj projekta profesionalizacije Slovenske vojske (PROVOJ) je od leta 2004 tekel poseben podprojekt uveljavljanja enakih možnosti³⁹². Uresničevanje tega podprojekta je bilo usmerjeno v izboljšanje veljavnih rešitev zagotavljanja enakih možnosti tako v razumevanju in omejevanju ter odpravljanju diskriminacije, vključevanju žensk v usposabljanja, oblikovanju kompetenčnega modela³⁹³ in zagotavljanju enakopravnosti na kariernih poteh. Leta 2009 je bilo urejeno uresničevanje resolucije Varnostnega sveta OZN (GŠSV 2009b). Z aktom poveljevanja so bila določena organizacijska in strokovno-tehnična vprašanja, med njimi uresničevanje enakopravne zastopanosti obeh spolov v strukturi in procesih odločanja, pri vzpostavljanju integriranega usposabljanja, vključevanju v MOM ter pri reševanju konfliktov in zagotavljanju kakovosti medsebojnih odnosov, vključujoč ničelno toleranco³⁹⁴ v povezavi s spolnim nadlegovanjem in spolnim nasiljem v vojski.

Proces uvajanja primernih organizacijskih rešitev in uresničevanja enakopravnosti spolov pa ne more biti odvisen samo od normativnih rešitev in njihove uveljavitve. Pomembni sta tudi organizacijska kultura in sprememba v voditeljstvu ter ne nazadnje v medosebnih odnosih. V Slovenski vojski je bil leta 2010 za usposabljanje vodilnih oseb v vojski (tako uniformiranih kot civilnih) oblikovan in sprejet poseben program dopolnilnega vojaškega usposabljanja s področja

³⁹⁰ Zakon o obrambi s členu: o opravljanju vojaške službe (47.) opredelitvijo vojaške osebe (48.), varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin (52.), poklicnega dela na obrambnem področju (88.) in posebno z opredelitvijo pogodbe o zaposlitvi, v katerem so izrecno opredeljene enake možnosti (92.).

³⁹¹ Zakon o službi v Slovenski vojski s členu o opredelitvi pojmov (3.), opredelitvijo enakopravne dostopnosti (15.), prepovedjo poniževanja, sramotenja in žaljenja (34.) ter opredelitvijo pogojev za opravljanje poklicnega dela v vojski (49.).

³⁹² Večina teh aktivnosti je bila zaključena do leta 2007.

³⁹³ Eden zelo pomembnih elementov nediskriminatornega pristopa k oblikovanju spolno enakopravnega kompetenčnega modela so merila in sistem ocenjevanja gibalnih (fizičnih) sposobnosti pripadnikov in pripadnic vojske, ki se uporabljajo v selekcijskih postopkih pri vstopu v vojsko in pozneje pri preverjanju pripravljenosti vojaških oseb kot pomembnega elementa službenega ocenjevanja. Mednarodno primerljiva merila so v Slovenski vojski prilagojena spoloma ter usmerjena tudi v zaščito nosečnic.

³⁹⁴ Poseben akt poveljevanja o ničelni toleranci v Slovenski vojski je bil izdan leta 2008.

uresničevanja človekovih pravic, enakopravnosti in ukrepanja ob neželenem ravnanju in spolnih deliktih na delovnih mestih.

7.6.2 Analiza razvojnih obdobj in njihove značilnosti

V razvoju Slovenske vojske opazimo zelo dinamične spremembe pri vzpostavljanju enakopravnosti med spoloma in popolnjevanju s pripadnicami. Proučevanje ter analizo razvoja in sprememb delimo na štiri obdobja³⁹⁵.

Na začetku, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, so bile v strukturi Teritorialne obrambe Slovenije pripadnice, ki so bile pred tem zaposlene v njej ali so prišle iz JLA. Zaposlene so bile pretežno na administrativnih in logističnih formacijskih dolžnostih ter dolžnostih civilnih oseb v vojski. Delež žensk na častniških dolžnostih je bil pod enim odstotkom. Vključevanje žensk v prve enote stalne sestave³⁹⁶ kot poskus oblikovanja profesionalnih enot ni bilo mogoče zaradi zakonskih omejitev, po katerih so morale vojaške osebe pred vstopom v poklicno službo opraviti služenje vojaškega roka. Ta čas in rešitve lahko označimo kot prvo obdobje, ki obsega oblikovanje Teritorialne obrambe Slovenije do leta 1992.

Naslednje obdobje, od 1993 do 2003, vključuje nadaljnje oblikovanje učnih centrov Teritorialne obrambe in zatem bojnih enot Slovenske vojske, vse do naslednjih poskusov oblikovanja enot profesionalne sestave. Pri tem so bila formacijska mesta z Zakonom o obrambi, sprejetim leta 1995, odprta in dostopna tudi za častnice in podčastnice ter seveda civilistke. Vojaške dolžnosti častnic in podčastnic so lahko zasedale pripadnice z ustrezno civilno izobrazbo in brez opravljenega vojaškostrokovnega usposabljanja, morale pa so ga opraviti v dveh letih od sprejema v vojaško službo³⁹⁷. Takšne rešitve, ki so omogočale odstopanje od izpolnjevanja kompetenc, so bile v glavnem posledica politike in potreb po intenzivnem popolnjevanju strukture vojske, ki se je širila zlasti v poveljstvih in štabih. Tako sta bila dosežena večji priliv in zastopanost žensk na vojaških dolžnostih, hkrati pa so se s temi rešitvami povečevala neskladja v vojaškostrokovni izobrazbeni

³⁹⁵ Pri tem je uporabljen tudi moj prispevek (Šteiner 2011b, 3–9).

³⁹⁶ Pri štabih Teritorialne obrambe so se na podlagi posebne formacije od julija 1991 oblikovali vodi stalne sestave (imenovani tudi vodi STAS). Pred tem najdemo poklicno popolnjevanje že v sestavi enote iz Kočevske Reke (1991, 27. zaščitna brigada TO, pozneje, leta 1992, 1. specialna brigada MORIS).

³⁹⁷ Zakonsko določilo se je nanašalo na oba spola, na potencialne častnice in častnike ter podčastnice in podčastnike. Razlika v praksi je bila v tem, da so moški kandidati imeli praviloma opravljeno služenje vojaškega roka, nekateri med njimi pa tudi končano šolo za rezervne častnike ali pridobljene podčastniške čine.

strukturi in vojaški hierarhiji³⁹⁸. Večina rešitev za vključevanje žensk v Slovensko vojsko se je ohranila do leta 2003, ko je bila sprejeta odločitev o prehodu na poklicno popolnjevanje vojske, dopolnjene s prostovoljno pogodbeno rezervo. Z ukinitvijo naborništva se je končal večji del procesov in postopkov naborniške vojske, nekateri pa so se modernizirali. Takšen primer je leta 2004 uvedeno trimesečno prostovoljno služenje vojaškega roka. V to temeljno vojaškostrokovno usposabljanje se lahko enakopravno vključujejo kandidati moškega in ženskega spola. S tem se tudi v slovenskem primeru ohranja ali bolje uveljavlja spolno nevtralno naborništvo.

Sledi obdobje, povezano z uresničevanjem projekta profesionalizacije Slovenske vojske. V tem obdobju je bila naša država sprejeta v Nato in EU, s čimer se začne tudi proces vključitve v strukture Zavezništva. Omeniti je treba, da so se že leta 1996 uveljavljale nove rešitve pri oblikovanju 10. bataljona za mednarodno sodelovanje³⁹⁹. Gre za poskus profesionalizacije in oblikovanje nove, povsem poklicne enote, ki so jo na prostovoljni bazi popolnjevali s pripadniki obeh spolov. Pravi zagon pa je profesionalizacija vojske dobila leta 2004 z uresničevanjem že omenjenega projekta PROVOJ. Začne se uveljavljati nov način nabora in popolnjevanja ter izobraževanja bodočih vojaških profesionalcev, v praksi se postopno uveljavljajo spremembe glede kompetenc in dosledneje se spoštuje izpolnjevanje pogojev za poklicno opravljanje vojaške službe. Pojavijo se prve zahteve po urejanju razmer za pripadnice, ki se vključujejo v bojne enote, in zagotavljanje njihovih pravic, ki so v začetku bolj tehnične narave (zagotavljanje ustrezne vojaške opreme in obutve, ločenih zmogljivosti za namestitvev in higieno, spreminjanje pogojev za preverjanje psihofizične pripravljenosti ter uvajanje novosti v medsebojnih odnosih). Poseben mejnik je leto 2007, ko je bil sprejet Zakon o službi v Slovenski vojski (2007). Pred tem so bili s spremembo Zakona o obrambi leta 2004 ukinjeni tako imenovani nazivni čini, kar je sprožilo številne spremembe. Z omenjenima zakonoma so postavljeni normativni pogoji tudi za uveljavljanje sprememb na področju uresničevanja enakopravne zastopanosti spolov in izboljšanja človekovih pravic v vojski. Čas med letoma 2004 in 2008 lahko označimo kot tretje obdobje, skupaj s predhodnima dvema

³⁹⁸ Nazivne vojaške čine, tudi zelo visoke, so lahko dobili s sprejemom v poklicno službo in razporeditvijo na vojaške dolžnosti, četudi niso končali nobenega vojaškostrokovnega izobraževanja (šole) in jim osnovni častniški ali podčastniški čin sploh še ni bil podeljen.

³⁹⁹ Vendar se enota v praksi ne popolni s predvidenim številom vojaških profesionalcev, to doseže šele leta 2005, kot 10. motorizirani bataljon v sestavi 1. brigade.

ima vse značilnosti tranzicijskega obdobja tudi na področju uveljavljanja človekovih pravic in spreminjanja vloge žensk.

Četrto obdobje, po letu 2008, je obdobje intenzivne implementacije vprašanj človekovih pravic, med njimi enakopravnosti spolov, človeškega dostojanstva in medčloveških odnosov. Intenzivnost po letu 2008 sovpada z aktivnostmi na državni ravni in z že omenjenimi aktivnostmi v mednarodnih organizacijah (OZN, Nato in OVSE), zlasti glede uveljavitve resolucij VS OZN 1325 in 1880, nacionalne resolucije in izvedbenih predpisov ter iz tega izhajajočih aktivnosti. To je obdobje, ko se začno kazati transformacijske spremembe. Integracija naporov, vplivi mednarodnih zavez in vključenost v aktivnosti v sklopu Zavezništva so leta 2009 tisti dejavniki, ki potrjujejo začetek transformacijskega obdobja pri uresničevanju človekovih pravic in spreminjanju vloge žensk v Slovenski vojski.

7.6.3 Pokazatelji zastopanosti žensk v Slovenski vojski

V analizi ugotovimo, da v Slovenski vojski formalno ni področij ali programov, ki bi kakor koli izključevali ženske. Politika enakih možnosti je ne le normativno, temveč tudi izvedbeno zagotovljena v vseh enotah in poveljstvi ter na vseh ravneh⁴⁰⁰. Po prehodu na poklicno popolnjevanje vojske sta se povečevala število in delež zastopanosti žensk v strukturi zaposlenih. Za prikaz politike enakopravnosti med spoloma bomo v preglednici 7.2 najprej uporabili pokazatelje strukturnih značilnosti in deleža zaposlenih žensk v Slovenski vojski od leta 2006 dalje, in sicer v dveletnih presledkih.⁴⁰¹

⁴⁰⁰ Navedeno seveda ne more v celoti izključiti neenakopravne obravnave oziroma neenakih obravnav pri odločitvah o kariernih poteh in kariernem izobraževanju.

⁴⁰¹ Podatke zajemamo na dve leti. S tem smo želeli povečati preglednost in omogočiti generalizacijo gibanj strukturnih značilnosti.

Preglednica 7.2: Delež zaposlenih žensk v strukturi Slovenske vojske od 2006 do 2012

Kategorija osebja	Leto in število pripadnic ter odstotek v strukturi zaposlenih žensk							
	2006		2008		2010		2012	
	Štev.	%	Štev.	%	Štev.	%	Štev.	%
Brigadirke in višje	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,1
Častnice	122	11,2	123	11,2	125	10,7	125	11,0
Višje vojaške uslužbenke	85	7,8	104	9,4	103	8,8	96	8,4
Podčastnice	157	14,4	167	15,2	166	14,3	165	14,5
Nižje vojaške uslužbenke	131	12,0	134	12,1	116	10,0	101	8,8
Vojakinje	380	34,9	375	34,0	447	38,4	455	39,9
SKUPAJ Ženske – vojaške osebe v SV	875	80,3	903	81,9	957	82,2	942	82,7
Ženske – civilne osebe v SV	215	19,7	200	18,1	207	17,8	197	17,3
VSE PRIPADNICE in odstotek v strukturi SV	1090	15,3	1103	15,8	1164	15,4	1139	15,3

Vir: GŠSV (2010, 2013b in 2013 d).

Preglednica kaže, da je bil najvišji delež žensk, zaposlenih v Slovenski vojski, dosežen leta 2008, ko je bilo v strukturi 15,8 odstotka pripadnic, najvišje število zaposlenih pa je bilo doseženo leta 2010 s 1164 pripadnicami. Delež in število se zatem postopno zmanjšujeta in leta 2012 dosemeta 15,3 odstotka (1139 pripadnic). Ta pokazatelj smo navedli najprej, ker je tudi v javnosti najpogosteje izpostavljen, čeprav strukturno ni najpomembnejši. Razmerje znotraj strukture zaposlenih žensk v vojski, med tistimi na vojaških dolžnostih in civilnimi osebami, je 80 proti 20 v korist prvih in se povečuje. Če bi v delež žensk v vojski šteli samo zaposlene uniformirane pripadnice⁴⁰², bi bil ta delež leta 2012 12,7 odstotka. Slovenska vojska ima v kategorijah vojaškega osebja ugodno strukturo, najugodnejši in najpomembnejši je delež žensk pri dolžnostih vojakinj. V tem podatku se zelo nazorno pokaže politika enakih možnosti in odprtosti vseh vojaških dolžnosti, kar pomeni tudi bojnih.

⁴⁰² Metodologija Natovega prikazovanja žensk v strukturi vojske praviloma loči ženske na civilnih dolžnostih od tistih, ki so na vojaških dolžnostih. Tako smo jih prikazali tudi v naši preglednici. Je pa treba pojasniti, da ženske, ki delajo na dolžnostih civilnih oseb, to službo opravljajo v strukturi vojske in so del njene sestave. Zato v prikazanih podatkih niso vključene ženske, ki delajo na civilnih dolžnostih na Ministrstvu za obrambo, kjer njihov delež v strukturi presega 40 odstotkov.

Zanimive pokazatelje ponuja tudi preglednica 7.3 z deleži žensk v novih zaposlitvah v Slovenski vojski od leta 2006 dalje (dveletni presledki).

Preglednica 7.3: Delež žensk v strukturi novih zaposlitev v Slovenski vojski od 2006 do 2012

Kategorija osebja ⁴⁰³	Leto in število novih zaposlitev ter odstotek žensk v kategoriji osebja											
	2006			2008			2010			2012		
	Vseh	Žensk	%	Vseh	Žensk	%	Vseh	Žensk	%	Vseh	Žensk	%
Častniki	18	1	5,6	20	1	5,0	17	1	5,9	13	1	7,7
Višji vojaški uslužbenci	12	7	58,3	31	14	45,2	10	4	40,0	4	4	100
Podčastniki	7	1	14,3	6	0	0,0	7	0	0,0	0	0	0,0
Nižji vojaški uslužbenci	8	1	12,5	30	8	26,7	2	1	50,0	2	0	0,0
Vojaki	410	41	10,0	246	35	14,2	309	30	9,7	151	12	7,9
SKUPAJ zaposlitev vojaških oseb	455	51	11,2	333	58	17,4	345	35	10,3	157	17	10,8
zaposlitev civilnih oseb v SV	13	6	46,2	13	9	69,2	1	1	100	1	1	100
Skupaj vsi in odstotek v strukturi zaposlitev	468	57	12,2	346	67	19,4	346	36	10,4	158	18	11,4

Vir: GŠSV (2010 in 2013b in 2013 c).

S prehodom na poklicno popolnjevanje vojske se moški in ženske v Slovenski vojski zaposlujejo na vseh formacijskih mestih pod enakimi pogoji glede na formalno stopnjo njihove izobrazbe za posamezno vojaško dolžnost, glede na psihofizične sposobnosti in izpolnjene zdravstvene pogoje v populaciji med 18. in 25. letom starosti⁴⁰⁴. Pri tem je treba omeniti še slovensko posebnost v strukturi vojaškega osebja, v kateri se z (višjimi in nižjimi) vojaškimi uslužbenci nadomeščajo določene častniške in podčastniške dolžnosti⁴⁰⁵. Pri zaposlovanju na dolžnosti višjih vojaških uslužbencev je bil delež žensk v prikazanem obdobju povprečno 50-odstoten, pri nižjih vojaških uslužbencih pa dosega povprečno 25 odstotkov. Ta trend se je z usmeritvami

⁴⁰³ Samostalnik v moškem spolu, uporabljen za osebje, je uporabljen kot nevtralna oblika za oba spola.

⁴⁰⁴ Izjema so kandidatke in kandidati za častnike, pri katerih je ta starostna meja postavljena na 30 let.

⁴⁰⁵ Po normativni ureditvi so vojaški uslužbenci tiste vojaške osebe, ki v Slovenski vojski opravljajo pravne, kadrovske, tehnične, finančne, zdravstvene, informacijske, glasbene in druge podobne naloge, kar se določi s formacijo. V praksi je ta seznam dolžnosti veliko širši.

za krepitev bojnega dela vojske leta 2010 ustavil. Za tem opazimo tudi, da je skupni priliv žensk nižji, tako da je delež novih pripadnic leta 2010 le še 10,3 odstotka, leta 2012 pa 10,8 odstotka. Zanimivo je, da se rast števila nezaposlenih v Sloveniji ne kaže na rasti deleža žensk v vojski. Dejstvo pa je tudi, da se je število možnosti za zaposlitev v vojski glede na nove zaposlene v primerjavi z letom 2006 zmanjšalo za trikrat, v primerjavi z letom 2010 pa za dvakrat. To potrjuje paradoks, da v krizah več enakopravnosti prinaša manj možnosti za zaposlitev, v konkretnem primeru žensk. Navedeno se, če bi dosledno upoštevali enake možnosti in enake pogoje ter pristope, ne bi smelo pojavljati.

Pomemben pokazatelj enakopravnosti spolov so merila za vključitev v programe vojaškega izobraževanja in usposabljanja in ti programi. V Slovenski vojski so zakonsko opredeljena enaka vstopna merila za vključitev v programe izobraževanja in usposabljanja za oba spola, z že omenjeno rešitvijo pri fizičnem preverjanju, ki je mednarodno primerljiva in prilagojena spoloma. S preglednico 7.4 prikazujemo zastopanost žensk v strukturi slušateljev, ki so končali šolanje na šoli za častnike in podčastnike v Slovenski vojski.

Preglednica 7.4: Delež žensk v strukturi slušateljev, ki so končali šolo za častnike in šolo za podčastnike Slovenske vojske od 2006 do 2012

ČASTNIKI ⁴⁰⁶	Leto						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Skupaj končalo ŠČ	26	47	61	25	26	27	18
Častnice	3	9	11	5	4	5	1
Odstotek v deležu slušateljev	11,5	19,1	18,0	20,0	15,4	18,5	5,6
Odstotek žensk v skupni častniški strukturi SV	9,5	9,7	10,0	10,9	11,0	11,5	11,3
PODČASTNIKI	Leto						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Skupaj končalo ŠPČ	54	113	88	48	31	84	41
Podčastnice	4	15	10	3	0	5	3
Odstotek v deležu slušateljev	7,4	13,3	11,4	6,3	0,0	6,0	7,3
Odstotek žensk v skupni podčastniški strukturi SV	8,8	8,9	8,9	8,5	8,5	8,4	8,4

Vir: GŠSV (2013d).

⁴⁰⁶ Poimenovanje častnik in podčastnik je uporabljeno kot nevtrarno za moškega in žensko.

Z vidika enakopravne zastopanosti na šolanjih za častnice in podčastnice v Slovenski vojski ugotavljamo, da je delež častnic, z izjemo leta 2012, večji od ženskega povprečja v strukturi vojske, pri podčastnicah pa manjši. Razloge za to je mogoče najti v predhodnih selekcijskih postopkih pri kandidatih za častniško šolo in še posebno pri kandidatih za podčastniško šolo⁴⁰⁷.

Iz prikazanih podatkov so razvidni tudi deleži častnic in podčastnic v skupni častniški in podčastniški populaciji. Pri častniški populaciji se ta v prikazanem obdobju giblje med 9,5 in 11,5 odstotka, pri podčastniški populaciji pa med 8,4 in 8,9 odstotka, a je v zadnjih letih v upadanju. Pri tem je treba upoštevati že omenjeno slovensko strukturno posebnost o tem, da je delež žensk v strukturi višjih in tudi nižjih vojaških uslužbencev večji od skupnega povprečnega deleža pripadnic v Slovenski vojski.

Zanimiv je prikaz deleža žensk v strukturi prostovoljnega služenje vojaškega roka (PSVR), ki ga predstavljamo v preglednici 7.5.

⁴⁰⁷ Kandidati za častniško šolo so izbrani v posebnem selekcijskem postopku, po katerem se na šolanje uvrstijo najboljši, ne glede na spol. Število prijavljenih kandidatov je od štiri- do petkrat večje od števila izbranih. Potencialni kandidati za podčastnike se izbirajo iz sestave najboljših vojakov, na podlagi njihovih predhodnih izkušenj, znanja in službenih ocen.

Preglednica 7.5: Delež žensk v strukturi PSVR od 2004 do 2012

Pokazatelji strukture	Leto in delež								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Skupaj napoteni na PSVR	259	275	278	177	190	254	225	248	270
Skupaj končalo usposabljanje	226	204	184	104	134	206	161	174	169
Ženske, napotene na PSVR	31	41	33	27	23	26	16	34	33
Ženske, ki so končale usposabljanje	23	26	24	11	14	20	11	17	16
Odstotek žensk v populaciji, ki je končal usposabljanje	10,2	12,7	13,0	10,6	10,4	9,7	6,8	8,0	9,5
Skupno število vseh napoteni na PSVR od 2004 do 2012 =							2176	(100 %)	
Skupno število napoteni pripadnic na PSVR od 2004 do 2012 =							264	(12,1 %)	
Skupno število vseh, ki so končali PSVR od 2004 do 2012 =							1562	(71,8 %)	
Skupno število in delež pripadnic, ki so končale PSVR od 2004 do 2012 =							162	(61,4 %)	

Vir: Podatki Sektor za vojaške zadeve (2013).

V desetletnem obdobju se je v Sloveniji za prostovoljno služenje vojaškega roka⁴⁰⁸ odločilo povprečno 12,1 odstotka pripadnic. Temeljno vojaškostrokovno usposabljanje je uspešno končalo 61,4 odstotka napoteni pripadnic, kar v skupni populaciji predstavlja 10,4-odstotni delež žensk. Pri moški populaciji je odstotek tistih, ki so uspešno končali PSVR 73,2. To navaja na sklep, da programi PSVR, ki izhajajo iz časov nabornišva, še niso povsem prilagojeni nevtralnemu standardu za oba spola. Glede na tip in obseg ter trajanje usposabljanja je to lahko tudi razumljivo. Drugi sklep, ki ga želimo izpostaviti, pa je, da je v slovenskem primeru povprečni delež žensk, ki uspešno opravijo PSVR, manjši od deleža žensk, ki se zaposlijo, kar smo prikazali v preglednici 7.3. Za celovitost sklepa pa je treba poudariti, da je razlog za to tudi v zaposlovanju vojaških uslužbencev in uslužbenk, pri katerih so vhodna vojaška merila

⁴⁰⁸ Po podatkih Sektorja za vojaške zadeve MO (2013) se je v desetletnem obdobju na PSVR prijavilo približno 4000 kandidatov, na usposabljanje je bilo napoteni nekaj manj kot 2200 (55 %). Od teh, ki so napoteni, kar tretjina temeljnega vojaškostrokovnega usposabljanja ne konča. Slaba polovica (45 %) tistih, ki so usposabljanje končali, da vlogo za zaposlitev v vojski.

vendarle manj zahtevna kot pri bojnih vojaških dolžnostih. Ti pokazatelji tudi potrjujejo trditve, da transformacijske spremembe pomenijo več kot zgolj prilagajanje.

7.6.4 Vključevanje pripadnic Slovenske vojske v MOM

Pomemben pokazatelj enakih možnosti je povezan z vključevanjem pripadnic vojske v mednarodne operacije in na misije. V preglednici 7.6 zato prikazujemo zastopanost žensk v skupnem številu pripadnikov Slovenske vojske, ki so bili v šestnajstletnem obdobju sodelovanja napoteni v MOM (1997–2012). Delež pripadnic Slovenske vojske, ki so v petnajstih letih sodelovale v MOM, dosega povprečno 7,6 odstotka. Po prehodu na poklicno popolnjevanje vojske letni deleži niso manjši od petnajstletnega povprečja.

Preglednica 7.6: Delež žensk v skupnem številu pripadnikov Slovenske vojske, napoteni v MOM od 1997 do 2012

	Leto in delež							
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Skupaj napoteni	57	70	195	194	165	136	341	425
Pripadnice	0	3	4	10	16	8	9	13
Odstotek žensk v MOM	0,0	4,3	2,0	5,2	9,7	5,9	2,6	3,1
	Leto in delež							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Skupaj napoteni	474	575	994	961	1041	919	894	897
Pripadnice	49	68	88	94	92	62	61	60
Odstotek žensk v MOM	10,3	11,8	8,9	9,8	8,9	6,7	6,8	6,7
Skupno število napoteni v MOM od 1997 do 2012 = 8338								
Skupno število napoteni pripadnic v MOM od 1997 do 2012 = 637								

Vir: GŠSV (2013a in 2013 c).

Število in odstotek žensk, napoteni v MOM, je zgovoren pokazatelj enakih možnosti. Celostno sliko dobimo, ko ga primerjamo z nazivi in rangi vojaških dolžnosti, ki jih opravljajo pripadnice vojske na misijah. Dodajmo k temu podatek, da so vse visoke častnice Slovenske vojske (brigadirka in tri polkovnice) sodelovale v MOM. K celovitejšemu razumevanju prikazanih podatkov je treba dodati, da so bile do leta 2006 pripadnice Slovenske vojske vključene pretežno v enote za podporo in druge podporne naloge v poveljstvih. Z napotitvijo prvega slovenskega bataljona v MOM, ki je vključila praktično vse organizacijske enote bataljona, se poveča delež žensk in njihove zastopanosti tudi na bojnih dolžnostih v MOM. Značilnosti, tudi

transformacijske, in pokazatelje slovenskega prispevka v šestnajstletnem obdobju sodelovanja v MOM posebej analiziramo in obravnavamo. Zato tu izpostavimo le gibanje deleža pripadnic, ki so sodelovale v operacijah in na misijah. Ta v obdobju 1998–2002 znaša povprečno pet odstotkov, v obdobju 2003–2006 7,7 odstotka in v obdobju 2007–2012 osem odstotkov. Kar zbuja skrb, je zmanjšanje zastopanosti žensk v letih, ko se stopnjuje ekonomska kriza v državi. Slovenska vojska v MOM še ne napotuje tako imenovanih »Gender svetovalcev«⁴⁰⁹ in takšna vprašanja rešuje s psihologi ali prostovoljnimi pripadnicami.

Sklenemo lahko, da je Slovenija dober primer države, ki se je z vprašanjem sprejemanja žensk v vojsko in z enakopravnostjo spolov soočila že na začetku svojega nastanka, bolj intenzivno in načrtno pa z začetki profesionalizacije in popolnjevanja enot s poklicnimi pripadniki in pripadnicami od leta 1995 dalje ter dokončno s prehodom na prostovoljno poklicno popolnjevanje in prostovoljno pogodbeno rezervo leta 2004. Pripadnice Slovenske vojske enakopravno sodelujejo tudi v MOM. Treba je izpostaviti negativne vplive ekonomske krize, ki se kažejo v predstavljenih podatkih in kar navaja k ugotovitvi, da imajo krize tudi negativne vplive na transformacijske spremembe. V podatkih o zastopanosti žensk v Slovenski vojski smo predstavili elemente, ki smo jih analizirali in o katerih smo razpravljali ter jih uvrščali v transformacijske značilnosti (spreminjanje strukture in deleži žensk v strukturi ter dostopnosti, trendi v zaposlovanju in usposabljanju). S tem smo navedli tudi nekatere elemente za spremljanje transformacijskih značilnosti, ki so uporabni pri oblikovanju metodologije spremljanja in ugotavljanja sprememb transformacijskega značaja v sodobnih vojskah.

⁴⁰⁹ Nekatere države (ZDA, V. Britanija, Kanada, Švedska, Španija idr.) v skrbi za reševanje vprašanj enakopravnosti spolov v operacijah v tujini, pri svetovanju poveljnikom glede ženskih vprašanj v njihovih silah in na področju delovanja ter zagotavljanju podpore glede uresničevanja resolucije VS OZN 1325 na konfliktnih območjih, kot tudi z vidika preventive nad nasiljem nad ženskami in deklicami na konfliktnih območjih, napotuje v mednarodne operacije »Gender svetovalce«. Povzeto po: predstavitev na zasedanju OVSE, 27. 2. 2013 (Šteiner 2013d).

7.7 Mednarodne operacije in misije ter Slovenska vojska

Slovenska vojska se je v prvo mednarodno operacijo vključila leta 1997, ko je sodelovala v operaciji Alba v Albaniji. V šestnajstih letih je sodelovala v enaindvajsetih operacijah in na misijah na treh celinah, do konca leta 2012 pa je pri tem sodelovalo več kot 8300 vojaških oseb. Slovenski prispevek v MOM, pa tudi nacionalna strategija sodelovanja, imata več značilnosti in posebnosti, ki izhajajo tudi iz dosedanjega razvoja Slovenske vojske. Od začetne razpršenosti in sodelovanja posameznikov ter skupin so prispevki Slovenske vojske postopno prerasli v sodelovanje nižjih taktičnih enot, leta 2007 pa je prvič v zgodovini Republike Slovenije in Slovenske vojske v mednarodni operaciji deloval bataljon. Po letu 2008, odkar v MOM ne odhajajo več celotne bataljonske skupine, so ostale značilnosti oblikovanja in delovanja nacionalnega kontingenta v povezavi s celostnim pristopom, širokim spektrom vojaškega in civilno-vojaškega delovanja ter prilagajanjem razmeram in spremenjenemu mandatu operacij.

Pri proučevanju angažiranja Slovenske vojske v MOM iščemo odgovore na vprašanja, ali so mednarodne operacije in misije pomembno ter učinkovito orodje za transformacijo vojske, integracijo v poveljniške zavezniške strukture in večnacionalne strukture sil ter za zagotavljanje povezljivosti na vojaškem področju. Z analizo pokazateljev dosedanjega obsega in strukture slovenskega sodelovanja, najpomembnejših značilnosti preteklih in sedanjih mednarodnih operacij in misij ter posameznih slovenskih razvojnih obdobj in pokazateljev doseganja slovenske strategije pa preverjamo prisotnost značilnosti ter pojave tranzicijskih in transformacijskih sprememb.

Podlaga za analizo so osebne raziskave in poznavanje tematike, osebne izkušnje ter dostopni podatki⁴¹⁰, ki so pokazatelji, koliko sta Republika Slovenija in Slovenska vojska z MOM prispevali k zagotavljanju mednarodnega miru in stabilnosti. Pri oblikovanju sklepov in trditev smo uporabili tudi nekatere pokazatelje ali ugotovitve iz družboslovnih raziskav in analiz.

⁴¹⁰ Poleg profesionalne zavzetosti s tematiko mednarodnega vojaškega delovanja in mednarodnih operacij in misij Slovenske vojske je treba omeniti še raziskovalna prizadevanja na tem področju od leta 2008 naprej. Za analizo so uporabljeni raziskovalni prispevki (Šteiner 2009a, 2011e in 2012c), ki so objavljeni v Sloveniji ali tujini.

7.7.1 Slovenski pristop k mednarodnim operacijam in misijam

Ena izmed glavnih značilnosti slovenskega pristopa je, da Slovenska vojska deluje v mednarodnih operacijah in na misijah z mandatom OZN in pod vodstvom OZN, Nata, EU ali OVSE, kar močno vpliva na strukturo, prisotnost in mednarodno vrednotenje nacionalnega prispevka. Vključevanje Slovenske vojske v MOM je do zdaj potekalo na podlagi določb Zakona o obrambi in določil v drugih strateških dokumentih, kot so Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (ReSNV 2001 in 2010), Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske (SDPROSV 2001 in ReDPROSV 2004 in ReSDPRO 2010), Obrambna strategija Republike Slovenije (Vlada RS 2001b in 2012), srednjeročni obrambni programi in Vojaška doktrina, ter na podlagi posebnih strategij, kot je Strategija sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah, ter drugih (2010). Odločanje o slovenskem prispevku v njih je skladno z zakonom v pristojnosti Vlade Republike Slovenije, ki to ureja s posebnimi sklepi.

Sodelovanje v mednarodnih operacijah in na misijah zahteva usklajeno nacionalno politiko in s tem povezano obrambno planiranje in operativno načrtovanje z jasno opredeljenimi ambicijami in cilji. Temu praviloma sledi oblikovanje nacionalnih zmogljivosti ali njihovo zagotavljanje in priprave za načrtno vključevanje v delovanje v mednarodnem okolju. Pri tem ima slovenski primer vrsto značilnosti in posebnosti, ki izhajajo tudi iz dosedanjega razvoja Slovenske vojske. Kot vplivne dejavnike izpostavimo: prizadevanja in dejavnosti po vključitvi v Partnerstvo za mir, dvakratne priprave za vstop v Nato, proces obrambne in vojaške integracije v Nato, vključitev v Evropsko unijo in predsedovanje Svetu EU ter delovanje v teh organizacijah.

Za dosedanje slovensko sodelovanje v MOM je značilno pretežno angažiranje vojaške komponente ob omejenem sodelovanju drugih struktur ali sredstev. Vojaške zmogljivosti so bile uporabljene na dveh oziroma največ štirih operativnih območjih s težiščem na Zahodnem Balkanu, kjer je bilo s sorazmerno majhnimi silami doseženih veliko prispevkov, s čimer se je izražala težnja po celoviti prisotnosti. Temeljna značilnost slovenskega vojaškega prispevka je v nenehnem naraščanju deleža do leta 2009, do katerega je prišlo po eni strani skladno s spreminjanjem zunanjepolitičnega položaja države, po drugi pa z razvojem in profesionalizacijo vojske. Krepitev in nadgradnja slovenskega prispevka sta potekali tako po obsegu kot tudi v kakovostnem pogledu. Med razvojno dinamiko vojske in rastjo nacionalnega prispevka v MOM opazimo, da gre za tesno povezana in soodvisna procesa. Kot pomembno

navajamo tudi dejstvo, da med več kot 8300 sodelujočimi do zdaj, z izjemo samomora vojakinje, ni bilo smrtnega primera ali hujših telesnih poškodb⁴¹¹.

Vse dosedanje MOM so bile nižje intenzivnosti, z naravo stabilizacijskega delovanja⁴¹². Ali povedano drugače – Slovenska vojska ni bila angažirana v ekspedicijskih operacijah. V svojem dosedanem mednarodnem prispevku v operacijah v podporo miru oziroma operacijah kriznega odzivanja ter mirovnih operacijah, v katerih je opravljala naloge, bi težko opravila svoje poslanstvo brez upoštevanja načel, ki veljajo za ekspedicijsko delovanje v neznanih geografskih, podnebnih, kulturnih in drugih razmerah.

Ko je bila leta 2007 dosežena pomembna prelomnica z napotitvijo bataljona v Kfor, se v Sloveniji začne spoznavanje pomena celostnega pristopa k MOM na politični ravni, vedno bolj pa izstopajo tudi izzivi celostnega pristopa na varnostno-obrambni in vojaški ravni. Na primerih povezave s kosovskim civilnim okoljem, pomoči prebivalstvu in lokalni oblasti ter vključevanja v zaščitno in reševalne dejavnosti na območju slovenske odgovornosti se pokažeta CIMIC in obvladovanje EBAO⁴¹³. S pristopom k tem vprašanjem se dokazuje, da je celostni pristop znan, s čimer se na Kosovu pridobivajo simpatije obeh etničnih strani, poleg tega pa je tudi nekaj nevoščljivosti med partnerji, ki so v operaciji. Delovanje na Kosovu, ne le v Kforju, temveč tudi v Unmiku in Eulexu ter predvsem med slovenskim predsedovanjem Svetu EU, prinaša spoznanja, da je treba pripraviti bolj celovito strategijo sodelovanja Republike Slovenije v MOM. Tudi zato, ker se vse bolj uveljavljajo večzvrstne strukture z mešanimi civilno-vojaškimi ali celo civilno-policijskimi in humanitarnimi sestavinami, kar kaže, da se v njih že dolgo ne uporabljajo le vojaške zmogljivosti in elementi.

V Sloveniji je bila po petih letih članstva v Natu in Evropski uniji oblikovana Strategija sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah (2010) (v nadaljevanju tudi Strategija MOM)⁴¹⁴. Strategija MOM je slovenski odgovor na kompleksnost in angažiranje vojaških in civilnih struktur na kriznih območjih ob

⁴¹¹ Vuga (2013) v analizi izpostavlja, da je to eden ključnih dejavnikov, ki vpliva na slovensko javno mnenje, ki istočasno izraža izjemno nizko toleranco do morebitnih smrtnih žrtev v MOM.

⁴¹² O tem tudi Furlan (2009a, 8).

⁴¹³ Izhodišča o EBAO so opredeljena v Pre-Doctrinal Handbook (Nato Bi-Strategic Command 2007).

⁴¹⁴ Dokument je Vlada Republike Slovenije sprejela 12. 9. 2009, v Uradnem listu, št. 12/2010, pa je bil objavljen 12. 3. 2010.

kriznih primerih v mednarodnem okolju⁴¹⁵. Temelji na jasnosti političnih ciljev, celovitem pristopu, usklajenosti nacionalnega delovanja ter zavezanosti k podpori pri uresničevanju MOM. Pomembno je izpostaviti, da Strategija MOM določa okvire za politično odločanje, splošen nabor zmogljivosti in vključevanje gospodarskih subjektov in nevladnih organizacij ter drugih nevladnih akterjev. Prav tako opredeljuje proces usklajevanja in odločanja na politični, izvršilni ter izvedbeni ravni. Na drugi strani pa so pomembne tudi usmeritve, kako doseči kakovosten premik in uporabiti pridobljene izkušnje, predvsem za celovitejše, bolj usklajeno in učinkovitejše delovanje z razpoložljivimi viri. Takšen poskus je tudi dokument, ki izhaja iz Strategije MOM, z naslovom Strategija delovanja Republike Slovenije v prizadevanjih mednarodne skupnosti za stabilizacijo Islamske republike Afganistana (2011)⁴¹⁶. Temeljni namen dokumenta je uskladitev političnih stališč med vlado in parlamentom glede odločanja o sodelovanju v operaciji Isafa. Podoben primer je Strategija sodelovanja Ministrstva za notranje zadeve v mednarodnih civilnih misijah 2010–2015 (MNZ 2012). Strategija MOM je prispevala k procesom političnega usklajevanja, k celovitejšemu naboru nacionalnih zmogljivosti in virov, večji preglednosti vseh naporov in njihovemu skupnemu prikazovanju v posebnih letnih poročilih za parlament. Kot izziv pa je ostalo politično in plansko usklajevanje med tremi nosilnimi resorji (MZZ, MO in MNZ) ter štirimi področji (vojaškim, policijskim, humanitarnim in razvojno pomočjo).

V tem času je prišlo tudi do uveljavitve splošnega izraza mednarodne operacije in misije (MOM), s čimer so odpravljene terminološke raznolikosti in nejasnosti⁴¹⁷. Strategija MOM vsebuje naslednjo definicijo:

Izraz mednarodne operacije in misije obsega vse oblike delovanja vojaških, civilnih, reševalnih in drugih zmogljivosti v mednarodnem okolju pod ustreznim mandatom in v skladu z dvostranskim dogovorom oziroma na prošnjo tretje države. Gre za mirovne operacije vseh vrst, operacije kriznega odzivanja, mednarodne civilne misije in mednarodne reševalne operacije. Mednarodne operacije in misije zajemajo različne oblike delovanja od vojaških, reševalnih, civilnih, humanitarnih, razvojnih in ostalih, vključno z materialno, finančno in drugo vrsto pomoči, z namenom doseganja sinergijskih učinkov (2010, 11. točka).

V Sloveniji se je do uveljavitve Vojaške doktrine leta 2006 (Furlan in drugi 2006, 49 in 71–82) najpogosteje uporabljal izraz operacije v podporo miru oziroma bolj

⁴¹⁵ V pripravah na oblikovanje Strategije MOM in njeno javno obravnavo je bil 21. 1. 2009 v organizaciji MO, MNZ in MZZ izveden poseben posvet (Posvet o sodelovanju Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah).

⁴¹⁶ Strategijo je Vlada Republike Slovenije sprejela 6. 1. 2011, dopolnitev pa 3.1. 2013 (DZ RS 2013).

⁴¹⁷ O oblikovanju strategije sodelovanja Republike Slovenije v MOM tudi (Jelušič, 2009).

splošno mirovne operacije⁴¹⁸. Slovenska Vojaška doktrina v načinih delovanja vojske opredeljuje stabilizacijsko delovanje in znotraj tega operacije kriznega odzivanja (OKO), ki jih povzema iz Natove opredelitve (angl. Crisis Response Operations – CRO). S izrazom mednarodne operacije in misije (MOM) pa smo v slovenskem prostoru dobili splošen izraz za vojaške, civilne, mirovne in celo humanitarne ter reševalne operacije in misije, ki jih vodijo različne mednarodne organizacije⁴¹⁹. Rešitev terminoloških zadreg v slovenskem primeru je pomemben dosežek. Tudi zaradi tega, ker strategija in uporaba ustreznega izraza v njej predstavljata pomembno transformacijsko značilnost – enotno razumevanje in ne zgolj tranzicijsko prevzemanje ali prilagajanje v mednarodnem okolju uveljavljenih rešitev.

Analiza šestnajstletnega slovenskega vojaškega prispevka prepoznava vrsto pozitivnih izkušenj in pridobitev. Pri tem je bil leta 2007 dosežen vojaško-strateški in tudi zgodovinski preskok, ko je bil prvič v zgodovini Republike Slovenije in Slovenske vojske v mednarodno vojaško operacijo napoten bataljon. Sodelovanje prvega slovenskega bataljona v operaciji Kforja na Kosovu je hkrati tudi zaključek desetletnih prizadevanj za oblikovanje poklicnega bataljona, katerega začetki segajo v leto 1996, ko se je začelo oblikovanje 10. bataljona za mednarodno sodelovanje (10. BMS). Ta primer zelo nazorno kaže na povezanost strukturnega spreminjanja Slovenske vojske s prizadevanji za vedno številčnejše in aktivnejše vključevanje v zagotavljanje stabilnosti in reševanje kriznih razmer v svetu. Februarja 2007 je bil v mednarodno okolje napoten tudi prvi slovenski civilni funkcionalni specialist (CFS). Če smo omenili, da je bil strateški in zgodovinski preskok na vojaškem področju dosežen leta 2007, je treba dodati, da je bil ta prelom na politični ravni formalno dosežen s sprejetjem Strategije sodelovanja v MOM leta 2009, v resnici pa že s politično odločitvijo za napotitev bataljona. Tudi zato, ker slovenska Strategija MOM s prepoznavanjem celostnega pristopa, izpostavljanjem nujnosti usklajenega delovanja ter opredelitvami, ki vodijo k preglednosti in odgovornosti pri političnem odločanju, sledi značilnostim transformacijskega procesa. Obenem omenjena politični in vojaški preskok na področju mednarodnih operacij in misij predstavljata ločnico med slovenskim tranzicijskim in transformacijskim spreminjanjem.

⁴¹⁸ To potrjuje tudi publikacija Mirovne operacije (Slovenska vojska 2005).

⁴¹⁹ Policija je po sprejetju Strategije sodelovanja v MOM uveljavila še izraz MCM v Strategiji sodelovanja Ministrstva za notranje zadeve v mednarodnih civilnih misijah (MNZ 2012).

Z napotitvijo bataljona v Kfor leta 2007 pa v Sloveniji opazimo tudi izzive, ki spremljajo napotitev tako zahtevnega in pomembnega ter predvsem z zunanjepolitičnega vidika vplivnega nacionalnega prispevka. Razumljivo je, da na začetku vseh teh izzivov še ni bilo mogoče obvladati in izkoristiti v celoti. Ko se v javnosti pojavijo vprašanja, katere cilje želimo doseči, zakaj toliko vojakov na Kosovu in ali so v ozadju tudi ekonomski interesi, ni celovitega odgovora. Po ne povsem posrečenih vojaških pojasnjevanjih smo pričali nekaterim odklonilnim odzivom v politični in tudi drugi javnosti. Na kosovskih izkušnjah in rešitvah se spoznava pomen celostnega političnega pristopa k MOM, vedno bolj pa izstopajo tudi praktični izzivi celostnega vojaškega pristopa. Kosovske izkušnje pa niso edine, ki jih je treba omeniti. Poseben izziv za spoznavanje političnega odločanja o operacijah in sodelovanje pri oblikovanju politike v mednarodnem okolju je bilo slovensko predsedovanje Svetu EU, saj je imela Slovenija kot predsedujoča vodilno vlogo snovalca rešitev in ustvarjalca soglasja ter sinergije pri reševanju vprašanj⁴²⁰. Kot vodilna država je morala biti zgled tudi drugim in zato med prvimi, ki je svojo pripravljenost za sodelovanje v MOM kazala z različnimi prispevki. Poudarimo, da je obdobje slovenskega predsedovanja Svetu EU v resnici obdobje celostnega dojetja in vključevanja slovenskih političnih in še bolj obrambno-vojaških struktur v celoten spekter mehanizmov evropske zunanje in varnostne politike ter tudi v spoznavanje praktičnih vidikov civilno-vojaškega kriznega upravljanja in vojaških ter civilnih operacij znotraj EU. Pri operaciji Euforja v Čadu oziroma Centralnoafriški republiki je Slovenija sprožala številne postopke ter vodila proces političnega odločanja, Slovenska vojska pa se je pri tem srečala z napotitvijo v novo MOM. Tokrat je s svojim vojaškim prispevkom ter delovanjem stopila tudi na afriški kontinent. Leta 2009 je bila sprejeta odločitev o sodelovanju v prvi pomorski operaciji EU Atalanta ob obalah afriškega roga, kar je prineslo nove izzive, zlasti vojaške.

Dodajmo še ugotovitev, da je delovanje Slovenske vojske v mednarodnih operacijah in na misijah sistematično proučeval predvsem Obramboslovni raziskovalni center z individualnimi raziskovalnimi nalogami, raziskovalnimi projekti in CRP⁴²¹. Pri

⁴²⁰ Več o slovenskih izkušnjah s področja evropske varnostne in obrambne politike med slovenskim predsedovanjem Svetu EU v Šteiner (2008a, 68–79).

⁴²¹ CRP: Znanje za varnost in mir 2006–2010 Obramboslovnega raziskovalnega centra z Družboslovno analizo dejavnikov vpliva na mirovno delovanje Slovenske vojske in Družboslovno analizo delovanja Slovenske vojske v misijah in poveljstvih na mednarodnih dolžnostih. Končno poročilo je bilo izdano leta 2008 (Obramboslovni raziskovalni center 2010). Podobno je s predhodnim CRP: Konkurenčnost

tem so prevladovali raziskave z obramboslovnega⁴²² in sociološkega vidika⁴²³ ter analize raziskav javnega mnenja, večinoma povezanih z mednarodnim angažiranjem Slovenske vojske. Ob razvoju slovenskega prispevka v MOM opazimo značilno vzporednico z razvojem in širjenjem raziskav tako v nacionalnem raziskovalnem okolju kot tudi v mednarodni raziskovalni skupnosti⁴²⁴. Ugotavljamo zanimivo povezavo in soodvisnosti: tako kot se je razvijal slovenski prispevek v MOM, se je uveljavljala slovenska raziskovalna sfera s proučevanji in ugotovitvami, povezanimi z vojaškimi prispevki v mednarodnih operacijah in na misijah, z uresničevanjem nacionalnih interesov ter drugih vidikov slovenskih varnostno-obrambnih prizadevanj in dejavnosti v domačem in še posebno v mednarodnem okolju. Ugotavljamo, da je civilna raziskovalna stroka zelo učinkovito proučevala tudi področja in vprašanja, ki jim do takrat v obrambnem sistemu in vojski niso bili povsem kos, kot na primer: motivacijsko strukturo sodelujočih na misijah, socializacijska vprašanja o medsebojnih odnosih, o nadrejenosti ter podrejenosti, podpori udeležencem misij in pomenu povezave z domačimi, o pooperacijskih stanjih ter celo o duhovni oskrbi v MOM. Brez vplivov, ki so izhajali iz številnih ugotovitev, raziskav in priporočil ter se dotikajo obrambnega sistema in vojske ter ne nazadnje vplivov na politične določevalce, bi bil slovenski primer gotovo videti drugače, tudi v očeh in razumevanju javnosti. Težko je presoditi, kakšna škoda bo zaradi finančne krize nastala na obeh straneh zaradi zmanjševanja financiranja in izvajanja teh raziskav.

Pomembno je poudariti tudi, da bi bila Slovenska vojska brez sodelovanja v MOM še vedno globoko v tranziciji in bi se bolj ali manj le spogledovala z mednarodnim okoljem. Prispevek slovenskega sodelovanja v MOM se prvih deset let nenehno povečuje, kar je neposredno povezano s preoblikovanjem vojske, njenim prehodom iz naborniške v poklicno ter oblikovanjem premestljivih zmogljivosti, temelječih na mednarodnih standardih, ki se izpopolnjujejo na podlagi vsakokratnih izkušenj, pridobljenih v različnih MOM.

7.7.2 Analiza pokazateljev šestnajstletnega vojaškega prispevka v MOM

V analizi smo zajeli pokazatelje dosedanjih MOM, v katerih je sodelovala Slovenska vojska, ki se nanašajo na prisotnost v operacijah in na misijah, na obseg

Slovenije 2001–2006 in z Družboslovno analizo delovanja Slovenske vojske v mirovnih operacijah. O tem tudi Jelušič in drugi (2003).

⁴²² Takšni primeri so: Jelušič in drugi (2004 in 2005), Grošelj (2009) Juvan (2010).

⁴²³ Takšni primeri so: Jelušič (2004), Jelušič in Garb (2006), Juvan in Vuga (2011).

⁴²⁴ Raziskave so potekale od leta 2002 naprej in vrhunec dosegle s CRP – Znanje za varnost in mir, pri tem je bilo do leta 2009 opravljenih več kot 3000 anket in 276 intervjujev (Vuga in Juvan 2009, 13–15).

sodelujočih oziroma na povprečno letno število sodelujočih vojaških oseb ter število vpoklicanih in nekatere druge strukturne značilnosti in kazalnike. Naredili bomo tudi primerjave s slovenskim policijskim prispevkom.

V šestnajstih letih je Republika Slovenija s svojim vojaškim prispevkom sodelovala v enaindvajsetih MOM, od katerih je štirinajst končanih. Delovala je na treh kontinentih, v 16 državah⁴²⁵. Preglednica 7.7 kaže, da je osem operacij potekalo pod vodstvom Nata (pet končanih), šest pod vodstvom EU (štiri končane), šest pod vodstvom OZN (štiri končane) ter ena pod vodstvom OVSE (končana). Pregled kaže tudi skupno število MOM v posameznem letu, v katerih deluje Slovenska vojska. Iz tega ugotavljamo, da je imela Slovenija do leta 2003 svoje vojaške prispevke na dveh operativnih območjih⁴²⁶, balkanskem in bližnjevzhodnem, pri čemer so bili slovenski pripadniki v štirih do šestih MOM. Po vključitvi v Nato in vstopu v EU se je slovenski prispevek močno povečal, tako v številu MOM in operativnih območij kot v številu sodelujočih. Zgornja meja števila je bila dosežena leta 2006, ko je Slovenska vojska sodelovala v devetih MOM na štirih operativnih območjih. 43 odstotkov slovenskih prispevkov v operacijah je na balkanskem operativnem območju. Dodajmo še zanimivost, da se je leta 2012 število MOM ponovno povečalo, kar potrjuje, da se pri zmanjševanju števila pripadnikov države pogosto odločajo za povečevanje števila operacij, v katerih sodelujejo. Za primerjavo dodajmo, da je slovenska policija, ki je svojo mednarodno prisotnost na mednarodnih civilnih misijah (MCM) prav tako začela leta 1997 v Albaniji, v enakem obdobju sodelovala v 15 operacijah v 10 državah in na enakem številu operativnih območij⁴²⁷.

⁴²⁵ V to število je všteto tudi Kosovo.

⁴²⁶ Z operativnim območjem označujemo enotno območje delovanja neke operacije (JOA), v našem primeru pa tudi geografsko ali strateško območje z nacionalnega vidika, čeprav to v vojaško-operativnem smislu ni vedno tako opredeljeno ali združeno. Pri tem kot strateško območje prikazujemo poleg balkanskega in afriškega območja še bližnjevzhodno in azijsko. V slednje smo zajeli tako Afganistan kot Irak, čeprav je razumljivo, da to nikakor ni JOA in da gre za ločeni operaciji. Podobno je v primeru afriškega operativnega območja.

⁴²⁷ Namesto afriškega območja je bila policija prisotna na misiji na južnoazijskem območju (V. Timor).

Preglednica 7.7: Pregled mednarodnih vojaških operacije in misij, v katerih je sodelovala Slovenska vojska od 1997 do 2012

Oznaka MOM ⁴²⁸		Kdo vodi	Leto																
			1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
1	ALBA	OVSE	X																
2	UNFICYP	OZN	X	X	X	X	X												
3	SFOR	Joint Guardian	NATO	X	X														
4		Joint Forge	NATO			X	X	X	X	X	X								
5	UNTSO	OZN	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
6	UNMIK	OZN			X	X	X												
7	AFOR	NATO			X														
8	KFOR	Joint Enterprise	NATO			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
9	OHR BiH	OZN				X	X												
10	CONCORDIA	EU						X											
11	EUFOR ALTHEA	EU							X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
12	ISAF	NATO							X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
13	NATO PAKISTAN	NATO								X	X								
14	EUFOR KONGO	EU									X								
15	AMIS II	EU									X								
16	NTM-I	NATO									X	X	X						
17	UNIFIL	OZN									X	X	X	X	X	X	X	X	
18	EUFOR TCHAD/RCA	EU											X	X					
19	EUFOR NAVFOR	EU												X	X	X	X		
20	NATO JBA (HQ)	NATO												X	X	X	X		
21	UNSMIS	OZN																X	
Število MOM v letu				4	3	5	5	6	4	4	5	5	9	6	7	7	7	7	8

Vir: Šteiner (2012c), dopolnjeno s podatki GŠSV (2013c).

Vstop Slovenske vojske v MOM se je začel maja leta 1997⁴²⁹, ko je 21 pripadnikov odšlo v Albanijo na mednarodno vojaško operacijo Alba pod vodstvom OVSE. Sledilo je nadaljevanje na Cipru, in sicer v operaciji v podporo miru Unfycip, ko je pod vodstvom OZN sodeloval vod iz 10. BMS⁴³⁰. Program Partnerstvo za mir je bil okvir za sodelovanje letalskega oddelka v Natovi operaciji kriznega odzivanja na ozemlju BiH (Sfor). Na Kosovo so leta 2000 prvič napotili šest pripadnikov Slovenske vojske v okviru Kforja, s čimer balkansko operativno območje postaja slovenska

⁴²⁸ Končane operacije in misije so navedene v osenčenih poljih.

⁴²⁹ Leta 1997, dva meseca po napotitvi prvih slovenskih vojakov v mednarodno operacijo, je Republika Slovenija na Natovem vrhu v Madridu (8. in 9. 7.) pričakovala povabilo za vstop v Nato, vendar je ostala brez njega, kar je lahko zgovoren dokaz, da slovenska pripravljenost ter aktivno prispevanje k mednarodnemu miru in varnosti še nista bila na pričakovani ravni.

⁴³⁰ Začetki oblikovanja 10. BMS segajo v leto 1996, ko je Slovenija še imela naborni sistem in pretežno rezervno vojno sestavo. O razvojni poti bataljona tudi v Kladnik (2008). Oblikovanje bataljona, ki bi bil popolnjen s poklicnimi vojaki, je neposredno povezano z namenom aktivneje prispevati v mednarodne operacije, v katere ni bilo mogoče pošiljati nabornikov. Oblikovanje prvega poklicnega bataljona Slovenske vojske se je končalo novembra 2006 z mednarodno certifikacijo 10. MOTB, kar je bilo pomembno tudi za potrditev pripravljenosti za sodelovanje v MOM.

prednostna naloga. Razlogi za to so v ciljih slovenske zunanje politike in v obrambno-varnostnih prizadevanjih države za zaščito pred negativnimi vplivi tega kriznega območja na Slovenijo. Pomembni pa so tudi vojaško-operativni razlogi, ki so povezani s poznavanjem območja delovanja, kulturnih značilnosti ter predvsem v lažji zagotovitvi strateškega premeščanja in oskrbe vojaških zmogljivosti do območja delovanja. V letih 2003 in 2004, ko je Slovenija drugič pričakovala povabilo za vstop v Nato in ga tudi dobila. Skupaj z vključitvijo v EU, se je intenziviralo tudi sodelovanje v MOM, tako da je na letni ravni doseglo povprečno okrog 190 pripadnikov vojske. V tem času so bili doseženi tudi zadostno število poklicnih vojakov in zadostne zmogljivosti, tako da je leta 2003 Slovenija v BiH prvič napotila četo vojakov.

Vstop Republike Slovenije v Nato in vključitev v EU sta pomembna mejnika v pristopu k MOM, ki se v povečanem vojaškem prispevku v njih začneta kazati v letih 2005 in 2006. Leta 2006 se je število napotenih v MOM, v primerjavi z letom 2004, povečalo za 40 odstotkov. Poleg tega se je Republika Slovenija znašla v vlogi enakopravnega člana v obeh organizacijah, v katerih je bilo treba začeti skupaj reševati vprašanja, s katerimi se na zunanjepolitičnem in varnostno-obrambnem področju srečujeta obe organizaciji. Lahko zapišemo, da je to v vseh pogledih, tako političnem kot varnostno-obrambnem in vojaškem, obdobje učenja, privajanja in tranzicijskega dozorevanja na področju MOM. Na Zahodnem Balkanu se je slovenski prispevek postopno povečeval ter dosegel višek leta 2007 z bataljonom, napotenim na Kosovo. Februarja 2007 so bili na Kosovo napoteni tudi prvi civilni funkcionalni specialisti, konec leta 2008 pa še v Afganistan (Zajc 2012, 67–96). Postopnost povečevanja vojaškega prispevka je značilna tudi za operacijo Isafa, v katero so leta 2004 prvič napotili izvidniško skupino, od konca leta 2008 pa sta tam delovala okrepljeni motorizirani vod ter skupina specialistov v OMLT⁴³¹. Pomembne spremembe v tej operaciji so se zgodile v obdobju 2009–2011, ko je Slovenska vojska prevzela samostojno mentorstvo poveljstev enot ANA in to povezala s civilnim prispevkom in humanitarnim delovanjem. Leta 2010 je Slovenija prvič dobila poveljniško dolžnost v mednarodnem poveljstvu ene izmed operacij, in sicer mesto poveljnika Natovega poveljstva v Skopju, leta 2012 pa še mesto namestnika poveljnika Kforja v Prištini.

⁴³¹ Operativne mentorske in povezovalne skupine (OMLT) so bile namenjene mentorstvu in podpori Afganistanski nacionalni armadi.

Slovenska vojska je z napotitvijo skoraj vsega 10. MOTB od konca februarja do začetka septembra 2007 na Kosovo delovala v tujini z največjo enoto v svoji zgodovini. Na letni ravni je v MOM delovalo skoraj 550 pripadnikov ali desetkrat več kot na začetku slovenskega vojaškega sodelovanja pred desetimi leti. Leta 2008 se je slovenski prispevek v MOM nekoliko zmanjšal v primerjavi s prejšnjim letom. Dodajmo, da je bil leta 2009 dosežen drugi najvišji letni prispevek v MOM in da je bilo v mednarodno okolje napotenih sploh največje število pripadnikov, saj je pri tem sodeloval vsak sedmi poklicni vojak.

S pojavom ekonomske krize v Sloveniji, ki se je najprej poznala pri omejevanju virov za obrambno-vojaški sistem, se nacionalni prispevek v MOM znižuje za osem odstotkov leta 2010, tri odstotke leta 2011 in nadaljnjih pet odstotkov leta 2012, če prispevek opazujemo skozi povprečno letno število sodelujočih, kar je tudi podlaga za Natovo vrednotenje nacionalnih prispevkov. Preglednica 7.8 prikazuje povprečno letno število sodelujočih pripadnikov v dosedanjih MOM v preteklih šestnajstih letih⁴³².

Preglednica 7.8: Povprečni letni prispevek Slovenske vojske v MOM od 1997 do 2012

Leto	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Število	57	36	108	97	99	69	174	199	238	284
Leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012				
Število	542	456	512	468	447	426				
Šestnajstletno povprečje = 281; vsota letnih povprečij od 1997 do 2012 = 4212										

Vir: Šteiner 2009a, dopolnjeno s podatki PSSV (2011a) in GŠSV (2013c).

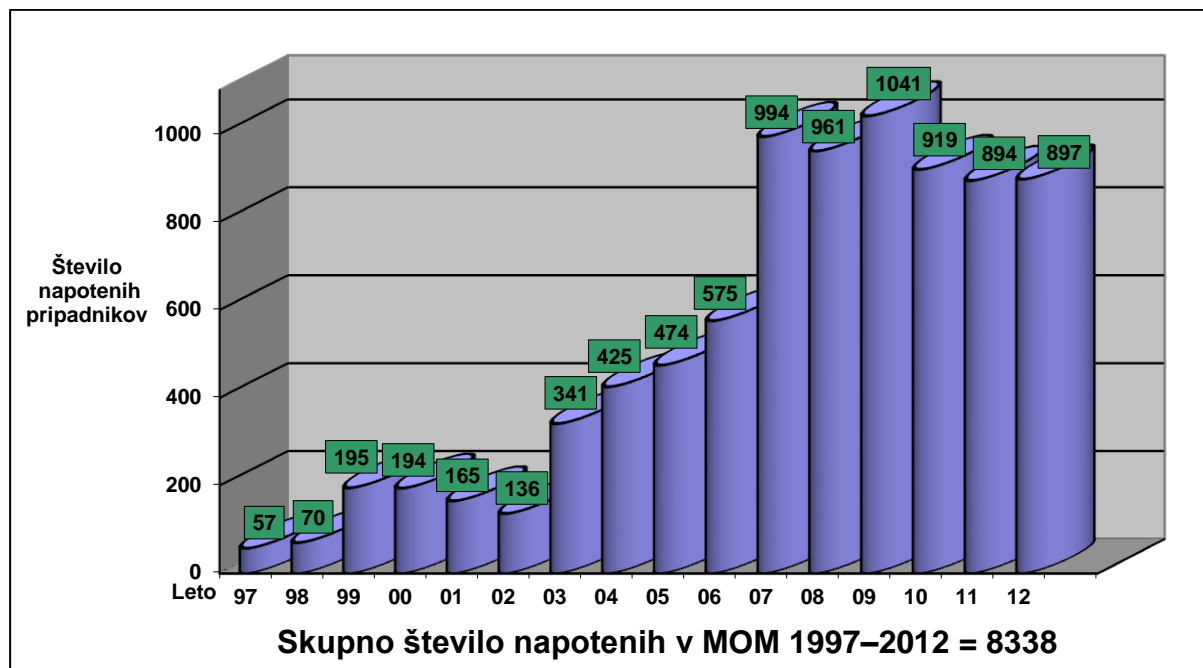
V šestnajstih letih je seštevek letnih povprečij nacionalnega prispevka v MOM 4212 pripadnikov Slovenske vojske in dodatno še 22 CFS⁴³³. Za primerjavo, policijski prispevek v MCM je v enakem obdobju 374 pripadnikov Policije. Pri prikazovanju vojaškega prispevka moramo razlikovati letno povprečje sodelujočih od skupnega letnega števila napotenih v MOM. To število namreč prikazuje, koliko pripadnikov vojske je bilo v določenem letu napotenih v MOM, navadno za šest mesecev, le v

⁴³² V izračun povprečnega letnega števila pripadnikov v MOM so všteti vsi sodelujoči v nacionalnem prispevku v posameznih mesecih in prikazani s srednjo vrednostjo letnega prispevka. Pri tem so všteti tudi nacionalni podporni elementi v tujini, ki jih v Zavezništvu neradi štejejo v nacionalni prispevek v MOM. Izpostavimo, da so mogoča razhajanja med povprečnim letnim prispevkom in skupnim letnim številom angažiranih v MOM, kar je razvidno s primerjavo preglednice 7.8 in grafa 7.1. Razlike nastajajo zaradi različnih napotitev po času trajanja in upoštevanja javno dostopnih podatkov, ki temeljijo na mesečnem povprečju. Zaskrbljujejo tudi razhajanja, ki smo jih opazili med prikazovanjem uradnih podatkov v različnih publikacijah: Mirovne operacije (Slovenska vojska 2005), podatki na spletni strani MO in povzeti v publikaciji Mirovne operacije in vloga Slovenije (2005, 175–185).

⁴³³ Od 22 CFS jih je 13 sodelovalo na Kosovu, 9 pa v Afganistanu (GŠSV 2013c).

izjemnih primerih za krajše ali daljše obdobje. Skupno število napotenih je pomemben pokazatelj, ki v resnici predstavlja tudi dejansko obremenitev stalne sestave vojske s sodelovanjem v MOM (Furlan 2009a, 9–10). Seštevek skupnega števila napotenih v preteklih šestnajstih letih za Slovensko vojsko dosega 8338 pripadnikov, kar kaže tudi graf 1.

Graf 7.1: Skupno število pripadnikov Slovenske vojske, napotenih v MOM od 1997 do 2012

Vir: Šteiner (2012c), dopolnjeno 2013 (GŠSV 2013c).

Za naše proučevanje je pomembno tudi, koliko pripadnikov vojske ima izkušnje iz priprav na MOM in sodelovanja v njih. Treba je izpostaviti, da je za Slovensko vojsko zelo težko ugotoviti, koliko pripadnikov je do zdaj sodelovalo v mednarodnih operacijah in na misijah, ker so bili nekateri napoteni večkrat, velik del teh pa je medtem zapustil vojaške vrste.⁴³⁴ Furlan (2009a, 10) ocenjuje, da je bila leta 2008 razpoložljivost pripadnikov Slovenske vojske, ki bi lahko sodelovali v MOM, 5800 oseb, in da je bila dejanska obremenitev stalne sestave 13-odstotna. Dodajmo k temu podatek, da je bila do leta 2008 vsota letnih povprečij 2361, skupno število napotenih v MOM pa 4590. Iz navedenega lahko sklepamo, da ima več kot dve tretjini vojaških oseb v Slovenski vojski izkušnje najmanj iz ene mednarodne vojaške operacije ali z

⁴³⁴ Predsednik Republike Slovenije in vrhovni poveljnik obrambnih sil je 29. 5. 2008 podelil srebrni red za zasluge pripadnikom Slovenske vojske oziroma Ministrstva za obrambo, ki so od leta 1997 do 1. 6. 2008 sodelovali v mednarodnih mirovniških operacijah (srebrni red za zasluge). Pri ugotavljanju upravičenosti do nadomestne oznake za priznanja je bil narejen poseben seznam sodelujočih, ki se je dopolnjeval do leta 2011. Težava pri analitični obdelavi teh podatkov pa je v tem, ker ni razvidno, ali so dobitniki še v vojaški službi ali so jo že zapustili.

misije. Vse to je pomemben dosežek tudi z vidika učenja ob delu oziroma v praksi in neposrednega pridobivanja izkušenj v delovanju v mednarodnem okolju. V navedenem pa je tudi odgovor, zakaj je transformiranje teritorialne mentalitete in prakse v slovenskem primeru potekalo dokaj preprosto. Zapisano potrjuje pomemben vidik vpliva MOM na transformacijo vojske.

Prikazovanje podatkov o nacionalnih prispevkih je mogoče izvajati različno, na primer s številom sodelujočih vojakov na tisoč prebivalcev v državi pošiljateljici, pri čemer bi bila Slovenija po podatkih iz leta 2007 in 2009 v svetovnem vrhu⁴³⁵, ali z odstotkom sodelujočih glede na mirnodobni obseg vojske. Res je tudi, da bi Slovenska vojska morala imeti v svoji strukturi nekaj več kot štiri tisoč pripadnikov premestljivih sil, torej sil, ki so pripravljene in imajo izkušnje iz delovanja v mednarodnem vojaškem okolju ter na območjih zunaj nacionalnega ozemlja. Kljub obsežnim prispevkom pa v Sloveniji niso doseženi v Natu dogovorjeni deleži stalno pripravljenih sil, ki bi lahko bile napotene v MOM⁴³⁶, kar naj bi bilo osem odstotkov kopenskega dela vojske na leto. Doseganje ali bolje odstopanje od te zavezniške zaveze prikazuje preglednica 7.9.

Preglednica 7.9: Letni deleži stalne sestave Slovenske vojske sodelujoče v MOM od 1997 do 2012

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SV – stalna sestava	4226	4222	4393	4875	5043	5585	6376	6941	7316	7321
V MOM	57	36	108	97	99	69	174	199	238	284
Odstotek v MOM	1,35	0,85	2,46	1,99	1,96	1,24	2,73	2,87	3,25	3,88
	2007	2008	2009	2010	2011	2012				
SV – stalna sestava	7056	7033	7476	7600	7600	7475				
V MOM	542	456	512	468	447	426				
Odstotek v MOM	7,68	6,48	6,84	6,15	5,88	5,70				

Vir: Podatki GŠSV 2009, 2011 in 2013: Prispevek SV v MOM.

⁴³⁵ Takšno primerjavo je v ženevskem Centre for Security Policy na Annual Senior Officers Seminar (16.–8. 9. 2008) opravil načelnik finskega generalštaba admiral Juhani Kaskeala in bil deležen pozitivnih in tudi zelo odklonilnih odzivov udeležencev (Kaskeala 2008).

⁴³⁶ V Natu se pogosto uporablja odstotek nacionalnega deleža v Natovih operacijah zunaj 5. člena. Delež se izračunava kot razmerje med skupnim zavezniškim prispevkom sil in zmogljivosti v vseh Natovih operacijah in skupnim številom osebja in zmogljivosti članice v njih. Leta 2008 je bil slovenski prispevek med 0,5 in 0,6 odstotka. Povzeto po: predstavitev na zasedanju Vojaškega odbora Nata (Šteiner 2011g).

Leta 2007 je bila skoraj dosežena zavezniška zahteva o deležu prispevka za mednarodne operacije in misije (8 odstotkov), pri čemer se v ta delež štejejo vsi nacionalni vojaški prispevki v vseh mednarodnih organizacijah. Res pa je tudi, da tega leta še ni bilo doseženo število pripadnikov stalne sestave, predvideno v razvojnih programih, od katerih se računa odstotek prispevka. Prikaz rasti slovenskega prispevka z odstotki je zanimiv pokazatelj tranzicijskih in transformacijskih prizadevanj na področju MOM tudi s številom profesionalne sestave, ki neposredno omogoča povečevanje prispevka, pri čemer je treba upoštevati, da se je v času naborništvu pretežni del stalne sestave ukvarjal prav z usposabljanjem in nalogami teh enot. Nacionalna zakonodaja pa napotitve nabornikov v MOM ni omogočala.

Za potrditev povezanosti spreminjanja vojske z operacijami dodajmo, da sta v slovenskem primeru povečanje napotitev v MOM in gradnja nacionalnih vojaških zmogljivosti zelo povezana in dodajmo – premo sorazmerna. Slovenska posebnost je v tem, da so praktično pri vseh bataljoni, preden se je zaključil cikel oblikovanja končnih operativnih zmogljivosti, njihove podenote, ki so to že dosegle, sodelovale v MOM. Tako so priprave in sodelovanje v MOM del razvojnega cikla enot. Takšen primer je bil tudi že omenjeni 10. MOTB⁴³⁷, katerega posamezne enote in pripadniki so sodelovali v MOM, preden je bil leta 2006 zaključen enoletni cikel bojnega usposabljanja in oblikovanja zmogljivosti ter pridobljen zavezniški certifikat pripravljenosti bataljona. Podobno pot sta opravila 20. in 74. MOTB, v katerih je bilo doseganje končnih operativnih zmogljivosti načrtovano celo po posameznih četah. Zaradi načrtovanega sodelovanja v MOM je pri oblikovanju transportne čete iz 670. poveljniško-logističnega bataljona prišlo do zelo pospešenega opremljanja in priprave za doseganje operativnih zmogljivosti, kar potrjuje, da so MOM pomembno orodje pri gradnji vojaških zmogljivosti, a tudi velik pritisk na njihovo vzpostavljanje in pripravljenost ter še posebno na opremljanje.

K predstavljenemu dodajmo še pokazatelje stroškov za mednarodne operacije in misije. Dostop do teh podatkov je sicer omejen, čeprav so bili nekajkrat predstavljeni tudi javnosti. V pregledu 7.10 predstavljamo skupne stroške Slovenske vojske na letni ravni v obdobju po vstopu v Nato in delež teh stroškov v vsakokratnem letnem vojaškem proračunu. Poleg tega smo na številu sodelujočih izračunali tudi

⁴³⁷ Ob številnih naporih in ovirah za dokončno oblikovanje enote leta 2006 se je ugotavljalo, da po desetih letih prizadevanj gotovo ne bi uspeli, če ne bi bilo zahteve po mednarodnem certifikatu usposobljenosti in povezljivosti ter napotitvi bataljona v MOM.

povprečne stroške sodelujočih (napotnih) pripadnikov, predvidoma v obdobju šestih mesecev.

Preglednica 7.10: Skupni stroški sodelovanja Slovenske vojske v MOM od 2004 do 2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Skupni stroški za MOM v milijonih evrov	11,2	16,9	17,8	24,4	24,0	31,2	29,6	27,9	24,7
Delež izdatkov za MOM v vojaškem proračunu v %	3,68 %	4,94 %	3,98 %	6,50 %	5,61 %	7,06 %	7,32 %	7,81 %	7,91 %
Povprečni stroški na sodelujočega v evrih	26.353	35.654	30.956	24.547	24.974	29.971	32.209	31.208	27.536

Vir: GŠSV (2013a) in dopolnitev (2013d).

Pri primerjavi podatkov z deležem sodelujočih pripadnikov stalne sestave (preglednica 7.10) ugotovimo, da so stroški delovanja vojske v mednarodnem okolju višji od stroškov v nacionalnem okolju (usposabljanje in vaje) ter v podpori sistemu zaščite in reševanja. Razlog je predvsem v dejstvu, da so izdatki za plače v MOM višji kot v domovini ter da stroški osebja v MOM predstavljajo od 75- do 80-odstotni delež v nacionalnih stroških operacije. V letih, ko je bil dosežen najvišji nacionalni prispevek v MOM (2007–2009), so bili skupni stroški in posledično tudi stroški na posameznika nižji. Del odgovora k tej ugotovitvi je v tako imenovanih stalnih stroških. Po letu 2011 je opazen upad stroškov na posameznika zaradi zniževanja plač v javnem sektorju in zaradi tega tudi vojakom v MOM. V javnosti in med politiki so bila dejstva o stroških različno razumljena in interpretirana. Velja prepričanje, da MOM prinašajo velike stroške in da je brez njih mogoče občutno racionalizirati vojaško delovanje in izdatke zanj.

7.7.3 Obdobja in vrste prispevkov v dosedanjem slovenskem sodelovanju

Šestnajstletno sodelovanje Slovenske vojske v MOM lahko razdelimo v tri obdobja⁴³⁸, in sicer na prvo v letih od 1997 do 2002, drugo od 2003 do 2006 in tretje po letu 2007. Za prvo obdobje je značilno vključevanje majhnih in nezahtevnih modulov do ravni voda. V drugem obdobju se pojavita tako količinski kot tudi kakovostni napredek, čeprav je razpršenost v tem obdobju največja. Za tretje obdobje je značilno sprejemanje izzivov celostnega pristopa v MOM, prakticiranje vključevanja slovenskih čet v večnacionalne sestave (angl. task force) ter oblikovanje nacionalne sestave v obliki bataljonskih skupin, v katere so lahko vključeni tudi moduli drugih

⁴³⁸ O tem razpravljajo tudi: Geder (2007) na posvetu ob desetletnici sodelovanja Slovenske vojske v operacijah, Gornja Radgona 20. 9. 2007 ter Jelušič in Geder (2007, 10–12).

držav. Če je za prvo obdobje značilno, da se slovenski vojak pojavi v mednarodnem okolju in pridobiva izkušnje, lahko za drugo obdobje trdimo, da je to obdobje iskanja in dozorevanja v MOM, v tretjem obdobju pa se Slovenska vojska dokončno uveljavi v mednarodnem okolju. V vseh treh obdobjih so slovenski kontingenti v nekaterih pogledih še vedno odvisni od partnerskih ali vodilnih držav, predvsem zaradi omejitev pri strateškem zračnem transportu in manjše razpoložljivosti svojih zmogljivosti za oskrbo sil na oddaljenih območjih. Prvi dve obdobji sta tipično tranzicijski, pri čemer zasledimo veliko podobnih značilnosti tudi v drugih majhnih državah v Zavezništvu in še bolj tistih, ki prek programa PzM poskušajo priti v Nato. Kot smo že razpravljali in dokazovali, ima tretje obdobje veliko transformacijskih značilnosti.

Nadaljnja analiza prispevkov Slovenske vojske v MOM kaže tri značilne vrste prispevkov: enostavne, kompleksne in specialistične. Iz opisane rasti slovenskega prispevka, ko se je ta razvijal prek posameznikov in vodnih modulov do četnih ter končal z bataljonskim modulom, pa izhaja še sklep, da je Slovenska vojska v svojem razvoju prešla iz enostavnih v specialistične in kompleksne prispevke. Glede na strukturo enot so do zdaj v MOM sodelovali skoraj vsi rodovi vojske z zelo različnimi prispevki: od enot za bojno delovanje do enot za bojno podporo in zagotovitev delovanja, predvsem logističnih. To hkrati kaže, da je bila zelo kmalu opuščena zamisel o eni ali posebni enoti, ki bi sodelovala v MOM, kot je bilo najprej predvideno za 10. BMS.

V MOM, v katerih je sodelovala Slovenska vojska z enostavnimi vojaškimi prispevki, so prevladovala naloge, kot so varovanje, patroliranje in nadzor gibanja na varovanih območjih ali logistične podpirne naloge. Ugotavljamo, da so bile slovenske enote pri tem največkrat podrejene neki vodilni državi in vključene v sestavo večjih enot, saj so bile to enote v velikosti oddelka ali voda. Priprava in usposabljanje enot, ki sodelujejo v takih prispevkih, nista posebno zahtevna, ne zahtevata veliko časa za priprave (3–4 mesece) saj vključujeta le nadgradnjo osnovnega vojaškega znanja in veščin s pravili za delovanje v konkretni operaciji ter seznanitev s posebnimi razmerami na območju delovanja. Ugotovimo lahko, da so za izvedbo takih nalog primerne vse enote Slovenske vojske, vključno s pripadniki prostovoljne pogodbene rezerve.

Kompleksni prispevek se je začel leta 2007 s petnajstim slovenskim kontingentom na Kosovu⁴³⁹. Slovenska bojna skupina Sokol je prevzela svoje območje odgovornosti ter se neposredno vključila v Kforjev sistem poveljevanja in kontrole. V svoji sestavi je imela motorizirane čete, ki so sicer opravljale naloge, značilne za enostavne prispevke, vendar je poveljstvo bojne skupine, sestavljeno iz poveljstva 10. MOTB, neposredno poveljevalo različnim modulom, kot so CIMIC, vojaška policija, inženirski oddelek in zdravstvena enota (ROLE 1). Poveljstvo je bilo odgovorno tudi za samostojno zbiranje informacij in obveščevalno podporo delovanju, s čimer je bila zaokrožena celovitost nalog stabilizacijskega delovanja. Poudarimo še, da so bile med delovanjem bojne skupine prvič sproščene nacionalne omejitve za nadzorovanje množic in nemirov. Pogoj za napotitev enote kot kompleksnega prispevka je bil, da je dosegla končne operativne zmogljivosti, kar se doseže po končanem usposabljanju bataljona in dvo- ali večmesečnem namenskem usposabljanju za konkretno operacijo ter z uspešno opravljenim zavezniškim preverjanjem pripravljenosti (certifikacijo) za napotitev nanjo. Drugi, zelo pomemben pogoj za tak prispevek pa je, da sodelujejo organske enote, na primer bataljon kot ogrodje, ki se lahko med pripravami na operacijo dopolnjuje s posamezniki in različnimi moduli iz drugih enot.

Za specialistične prispevke je značilno, da so to bodisi posamezni deli posebnih enot ali specialistov iz teh enot bodisi zgolj štabni prispevki ali štabni specialisti v različnih sestavih. Specialistične prispevke so do zdaj popolnjevali s pripadniki enote za specialno delovanje, s kadri iz izvidniških enot, medicinskimi strokovnjaki in timi, helikoptersko posadko, vojaškimi policisti in drugimi, ki so delovali samostojno ali v sklopu mednarodnih specializiranih enot⁴⁴⁰, pa tudi s prispevkom v večnacionalno integrirano logistično enoto⁴⁴¹. Drugi del specialističnih prispevkov je povezan s svetovalnimi ali inštruktorskimi prispevki, kot je bilo to v primeru Natovih operacij in misij v Iraku, Afganistanu ter na Kosovu, pa tudi v skupinah za povezavo v operaciji

⁴³⁹ Ko govorimo o kompleksnosti in celovitem prispevku, je treba poudariti, da gre za organizacijsko kompleksnost, ker pa so vojaške sile angažirane v stabilizacijskem delovanju, so te sile redko udeležene v vojaškem delovanju visoke intenzivnosti (angl. High Intensity Operations). O celostnem pristopu k sodelovanju v MOM tudi Rečnik (2012, 9).

⁴⁴⁰ Slovenska vojaška policija je v BiH skupaj z drugimi vojaškopolijskimi in žandarmerijskimi enotami uspešno opravljala naloge v večnacionalni specializirani enoti (MSU) v operaciji kriznega odzivanja Sfor.

⁴⁴¹ V večnacionalno integrirano logistično enoto (MILU) je Slovenska vojska v operacijo kriznega odzivanja Kforja na Kosovu leta 2006 prispevala transportno četo, kar je prvi slovenski prispevek k oblikovanju skupne večnacionalne integrirane logistične enote v Kforju, in sicer v operativnih razmerah, v katerih je bila logistika še vedno predvsem nacionalna odgovornost.

EU v BiH. Specialistični prispevki se nanašajo predvsem na naloge vzpostavljanja, preoblikovanja in usposabljanja vojsk v državah ali na območjih, kjer operacije potekajo. Vključujejo lahko tudi svetovanje vladnim organom pri postavitvi obrambnega sistema. Za te prispevke je značilno, da so skupine sestavljene iz posebej izbranih pripadnikov različnih poveljstev in enot Slovenske vojske, da so priprave tudi zaradi tega zahtevnejše, od pripadnikov pa se pričakujejo posebno znanje in izkušnje. Med specialistične prispevke lahko štejemo tudi štabne specialiste in štabne prispevke, ki jih popolnujemo v poveljstvih posameznih MOM. Število in pridobljene dolžnosti se spreminjajo, kar je odvisno od vrste MOM, potreb po kadrih in ne nazadnje od velikosti drugih delov nacionalnega prispevka. Pri specialističnih prispevkih, še posebno pri osebju, ki popolnjuje štabne prispevke ali zaseda mesta štabnih specialistov v mednarodnih poveljstvih v MOM, so ti v posebnem položaju. Posebnost se kaže tudi v tem, da morajo obvladati zavezniške štabne postopke in standarde ter jezik, poleg tega pa biti pripravljeni delovati v večkulturnem mednarodnem vojaškem okolju in tako izražati visoko stopnjo prilagodljivosti ter vsestranskosti. Posebnost teh prispevkov je tudi v tem, da so po eni strani zelo iskani in cenjeni, po drugi pa običajno povzročajo praznino v nacionalnih enotah, ko jih zapustijo, ker grede kot specialisti v MOM.

7.7.4 Pokazatelji, v katerih se kaže dosedanja slovenska strategija

Slovenija do leta 2009 ni imela formalno zapisane in potrjene strategije sodelovanja v mednarodnih operacijah in na misijah. To ne pomeni, da je bila brez strateškega pristopa, saj so bila nekatera pomembna določila zapisana v drugih strateških dokumentih državnega zbora ali vlade ter v strateških usmeritvah na področju zunanje politike in v obveznih usmeritvah, ki jih je vojski izdajal minister za obrambo.

Ker smo dosedanje slovenske značilnosti strategije predstavili v predhodnem opisu slovenskega primera, bomo v nadaljevanju pojasnili pokazatelje, iz katerih je prepoznavna dosedanja slovenska strategija sodelovanja v MOM. Pri tem bomo posebej pojasnili značilnosti slovenske razpršenosti v primerjavi s koncentracijo nacionalnega prispevka ter vzdržljivostjo prispevka. Razpršenost razumemo kot število MOM, v katerih v različnih okvirih sodeluje neka država, pa tudi kot število prispevkov in deleže nacionalnih prispevkov po posameznih geografskih oziroma operativnih območjih. Z vzdržljivostjo nacionalnega prispevka razumemo velikost in obseg enot, ki lahko v nekem obdobju rotirajo v posameznih MOM. Značilnost

slovenskega sodelovanja v MOM je v vsem obdobju velika razpršenost s pretežnim angažiranjem vojaške komponente ter ob omejenem sodelovanju drugih subjektov in podpori drugih struktur ali sredstev. Tako se elementi CIMIC v operacijah pojavijo leta 2007, povezava med vojaškimi in policijskimi elementi pa se vzpostavi zgolj na terenu. Razvojna pomoč prek MZZ⁴⁴² tudi po sprejemu Strategije MOM poteka samostojno po posebnih dokumentih. Pokazatelji in rast vzdržljivosti sil slovenskega prispevka v preteklih šestnajstih letih so razvidni iz preglednice 7.11.

Preglednica 7.11: Pokazatelji vzdržljivosti slovenskega vojaškega prispevka v MOM od 1997 do 2012

Leto	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Obdobje	I.						II.				III.					
Taktična velikost vzdržljivega prispevka	1 x vod		2 x vod				1 x četa		1 x četa 2 x vod		1 x bat. (bat.sk.) 2 x vod		4 x četa 2 x vod			3 x č., 1 x čR, 1 x v
Št. op. območij	2	2	2	2	2	2	2	3	3	4	3	4	5	4	4	4
Št. MOM	4	3	5	5	6	4	4	5	5	9	6	7	7	7	7	8

Pri opazovanju in snovanju sklepov o razmerju med razpršenostjo in koncentracijo nacionalnega prispevka v MOM je treba upoštevati več kazalnikov. K predstavljenim dodajmo, da so bili vojaški prispevki v letih od 1997 do 2003 prisotni na Balkanu in Bližnjem vzhodu. Leta 2004 se je začelo sodelovanje še na azijskem območju, postopno pa se je zmanjševala prisotnost na Bližnjem vzhodu, ki se je ponovno okrepila leta 2006. Na četrto, to je afriško območje se vojaške zmogljivosti napotijo leta 2006, kjer ostanejo prisotne do leta 2009. V šestnajstletnem obdobju je dosežena povprečna vzdržljivost vojaških sil v obsegu 281 pripadnikov na leto, kar je po številu vojakov ekvivalent dveh čet in enega voda. V prvih dveh obdobjih je bila, izhajajoč iz podatkov v preglednici 7.11, dosežena povprečna letna vzdržljivost v obsegu 136 pripadnikov na 2,4 operativnega območja in v štirih operacijah. V tretjem

⁴⁴² Glej Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije za obdobje do leta 2015 (2008) in Okvirni program mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije za obdobje od 2013 do 2015 (MZZ 2013).

obdobju je dosežena povprečna letna vzdržljivost 475 pripadnikov na povprečno štirih operativnih območjih in v sedmih operacijah. Sklenemo lahko, da se z veliko razpršenostjo prispevkov poskuša dokazati širša nacionalna pripravljenost, medtem ko se s koncentracijo poskuša pridobiti večji vpliv v MOM in dokazati nacionalna pripravljenost za odločnejše reševanje kriznih razmer.

Za primerjavo na preglednici 7.12 predstavimo še pokazatelje prispevka slovenske Policije v mednarodnih civilnih misijah (MCM).

Preglednica 7.12: Prispevek slovenske Policije v mednarodnih civilnih misijah od 1997 do 2012

Naziv misije	Država	Leto																	PRISPEVEK SKUPAJ V MCM	NAPOTENE PUO V MCM – SKUPAJ
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012			
1.	MAPE	Albanija	1	1	3	5	2												12	6
2.	EUPM	BiH						3	7	8	5	5	4	5	11	6	5	3	62	29
3.	OHR	BiH							1	1									2	2
4.	OVSE	Kosovo				1	4	6	3	1	1	1							17	8
5.	UNMIK	Kosovo				14	21	23	28	27	32	30	30	20	6				231	102
6.	EULEX	Kosovo												14	17	17	26	28	102	60
7.	OVSE	Makedonija					4	5	5	3	2								19	8
8.	PROXIMA	Makedonija							3	5	8	4							20	9
9.	EUPAT	Makedonija										1							1	1
10.	OVSE	Srbija										2	3	2	3	3	3	2	18	7
11.	ICITAP	Afganistan							1	1									2	1
12.	JIPTC	Jordanija								5	10	11	5						31	15
13.	UNMISET	V. Timor				1	4	5	2										12	6
14.	EUPOL COPPS	Palestina																2	2	2
15.	EUMM	Gruzija													1	4	5	2	12	6
	PUO ⁴⁴³ v MCM skupaj v letu		1	1	3	21	35	42	50	51	58	54	42	41	38	30	39	37	543	262

Vir: Policija 2009 in spletni pregled Prispevek slovenske policije v mednarodnih civilnih misijah (MCM), dopolnjeno 2013.

⁴⁴³ PUO – oznaka za policijske uradne osebe.

Za čim celovitejši prikaz nacionalnega vojaškega prispevka v MOM je treba predstaviti tudi nacionalne deleže med različnimi vrstami operacij, ki jih neposredno vodijo OZN, Nato in EU, pa tudi OVSE. Takšen pogled po eni strani dopolnjuje sliko o razdrobljenosti in razpršenosti, kaže pa tudi državopolitično in mednarodnovarnostno usmeritev, kar je razvidno tudi iz preglednice 7.13. Ta podoba je v državah članicah Nata in EU še toliko bolj posebna, ker je pripravljenost za skupno reševanje mednarodnih vprašanj in prispevek k zagotavljanju miru in stabilnosti na kriznih območjih treba izražati najmanj v dveh organizacijah, in sicer v Natu in EU, ali celo v treh, torej tudi v OZN.

Preglednica 7.13: Deleži povprečnih slovenskih letnih vojaških prispevkov od 1997 do 2012 v MOM pod vodstvom Nata, EU, OZN in OVSE

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
NATO	8,8	13,9	70,3	67,0	66,7	95,7	97,7	99,0	37,3	65,9
EU	0	0	0	0	0	0	0,6	0	61,9	29,5
OZN	54,4	86,1	29,7	33,0	33,3	4,3	1,7	1,0	0,8	4,6
OVSE	36,8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Skupno število	Skupni delež		
NATO	87,4	86,2	92,4	91,4	90,0	91,4	3485	82,7 %		
EU	10,0	10,1	4,9	5,3	6,3	4,7	430	10,2 %		
OZN	2,6	3,7	2,7	3,2	3,7	3,9	276	6,6 %		
OVSE	0	0	0	0	0	0	21	0,5 %		

Vir: Podatki PSSV (2011a) in GŠSV (2013a in 2013c).

Preglednica 7.13 kaže, da je bila slovenska politika po letu 1999 zelo zavezana prispevku k operacijam pod vodstvom Nata. Pri tem v slovenskem primeru ni izjema niti leto 2005, čeprav je razmerje med operacijami pod vodstvom Nata in EU 37 odstotkov proti 62 v korist EU, kar je razumljivo zaradi precejšnjega slovenskega deleža v operaciji kriznega menedžmenta EU Althea, ki je to leto nadomestila Natovo operacijo kriznega odzivanja v BiH. Sorazmerno majhen slovenski delež v operacijah EU je še zaradi dveh drugih razlogov. Prvi je sorazmerno majhen obseg vojaških operacij EU, drugi pa je sorazmerno majhna zastopanost slovenskih prispevkov v civilnih misijah, ki so prevladovali v spektru operacij in misij EU. V Natovih operacijah je v obravnavanem obdobju (1997–2012), upoštevajoč povprečni letni prispevek,

skupaj sodelovalo 3485 pripadnikov ali 82,7 odstotka vseh, medtem ko je delež v operacijah EU osemkrat manjši in je le 10,2 odstotka ali 430 pripadnikov.

Poudarimo, da gre za zadevo, ki je bila kot prednostna politična tema večletnih razprav o podpori oziroma nasprotovanju vojaški prisotnosti. Pa tudi ena osrednjih točk javnomnenjske podpore slovenskemu sodelovanju v MOM, pri čemer se je ta ravno z izredno nizko podporo operaciji v Afganistanu zniževala tudi za preostale prispevke. Obrambno-vojaško pa je bilo to predvsem vprašanje izražanja pripravljenosti za upoštevanje sprejetih političnih zavez. V obeh organizacijah in po naravi sicer zelo različnih operacijah so se pojavili transformacijski izzivi, ki jih prinašajo operacije v stabilizacijskem delovanju v pogledu celostnega pristopa, usklajenega delovanja in izhodnih strategij, na Kosovu bolj civilno-rekonstrukcijski, v Afganistanu pa tehnološko-operativni.

Zunanjepolitična orientacija Republike Slovenije, da je skrb za varnost in stabilnost Zahodnega Balkana njena prednostna naloga, je razvidna tudi iz preglednice 7.14, ki prikazuje delež nacionalnega prispevka v Natovih operacijah kriznega odzivanja Kforja in Isafa. Razlogi za to so v ciljih slovenske zunanje politike in varnostno-obrambnih prizadevanjih države za zaščito pred negativnimi vplivi tega kriznega območja na Slovenijo. Pomembni pa so tudi vojaško-operativni razlogi, ki so povezani s poznavanjem območja delovanja, kulturnih značilnosti ter predvsem v lažji zagotovitvi strateškega premeščanja in oskrbe vojaških zmogljivosti na območje delovanja.

Preglednica 7.14: Delež prispevka Slovenske vojske v Natovih operacijah Kfor in Isaf glede na število napotenih pripadnikov od 2000 do 2012

	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF
MOM														
Skupaj napotenih	2	0	2	0	2	0	11	0	12	17	44	39	128	51
Delež v odstotkih od skupaj napotenih	2,1	0	2,0	0	2,9	0	6,3	0	6,0	8,5	18,5	16,4	45,1	18,0
	2007		2008		2009		2010		2011		2012		Vsega	
	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF	KFOR	ISAF
MOM														
Skupaj napotenih	411	57	318	68	802	152	684	157	687	113	681	178	3784	832
Delež v odstotkih od skupaj napotenih	75,9	10,5	69,8	14,9	77,3	14,6	74,4	17,1	76,8	12,6	75,9	19,8	45,4	10,0

Vir: Podatki PSSV (2011a) in GŠSV (2013a in 2013c).

Najprej je treba izpostaviti, da smo za to primerjavo uporabili število napotenih pripadnikov v MOM. Ob vstopu v Nato (2004) je Republika Slovenija v Natove operacije prispevala 99 odstotkov svojega prispevka, kar smo prikazali v preglednici 7.13, in sicer v vseh najpomembnejših operacijah Sforja v BiH, Kforja na Kosovu in Isafa v Afganistanu. V tem letu se je zgodil tudi slovenski vstop v operacijo Isafa, tako da je v prvem letu primerjave delež med operacijo Kforja in Isafa šest odstotkov proti 8,5 odstotka ter prvič in edinkrat v korist operacije Isafa. Deleža sta dokaj izenačena še leta 2005, potem pa je opazna slovenska usmeritev v operacijo na Kosovu. Od skupno 8338 pripadnikov Slovenske vojske, kolikor jih je bilo v šestnajstih letih napotenih v MOM, je vojaško službo v operaciji Kforja opravljalo 3784 pripadnikov ali 45,4 odstotka vseh napotenih, v operaciji Isafa pa 832 ali 10 odstotkov. To je pomembno izpostaviti zato, ker je tako mogoče ocenjevati tudi transformacijske vplive operacijskih izkušenj na spreminjanje značaja vojsk, njihovega delovanja in usposabljanja.

7.7.5 Sklep k analizi in pokazateljem slovenskega pristopa k MOM

Na primeru slovenskega pristopa k mednarodnim operacijam in misijam ter sodelovanja v njih v obdobju od 1997 do 2012 opazimo za tranzicijske države značilen razvoj, pa tudi spremembe in procese transformacijske narave. Posebno izstopata razvoj in krepitev prispevka, tako po obsegu kot po kakovosti. Slovenska vojska je s sodelovanjem v MOM izpolnjevala eno svojih prednostnih nalog, ki se jih je zavzeto lotevala v celotnem obdobju. Politične zaveze iz mednarodnega okolja in slovenske odločitve je vojska dosledno uresničevala. Ob tem se je bilo treba prilagoditi razvoju in spreminjanju MOM v mednarodnem okolju. Največji delež slovenskega prispevka v mednarodne operacije in misije je bil v Natovih operacijah, kar je bolj podobno državam z daljšim članstvom v Natu, kot pa majhnim državam, ki so nedavno končale tranzicijo. Je pa razumljivo z vidika, da je bila država v procesu pridruževanja Zavezništvu in integracije vanj pa tudi v procesu vstopanja v strukture EU.

V mednarodnem okolju so se predvsem na podlagi iraških in afganistanskih izkušenj vse bolj uveljavljale transformacijske spremembe z večzvrstnimi strukturami z mešanimi vojaško-civilnimi ali celo civilno-vojaškimi in humanitarnimi sestavinami, kar zahteva razumevanje, sodelovanje in skupno delovanje vseh, ne le vojaških zmogljivosti ter elementov. Pri tem si je Slovenska vojska pridobivala izkušnje v večnacionalnem delovanju ter v svoje delovanje vključevala nove taktične postopke, hkrati pa spoznavala tudi druge sestavine iz večnacionalnih sestav in večkulturnih okolij. Brez tega sodelovanja bi težko preverila nekatere sodobne zahteve za premeščanje sil, delovanje v skrajnih podnebnih razmerah ali logistično podporo.

V analizi in razpravah smo nizali pokazatelje in argumente, ki potrjujejo tezo, da so mednarodne operacije in misije pomembno, če ne celo osrednje transformacijsko orodje. Nedvomno so države v obdobju tranzicije ali v predtransformacijskih pripravah prek teh mehanizmov vpete v mednarodno okolje. Pri tem se pogosto uporablja stališče, da se od držav, ki so bile v preteklosti prejemnice varnostnih in drugih aktivnosti za stabilizacijo na njihovem območju, pričakuje, da postanejo tudi države, ki prispevajo k stabilnosti na drugih območjih. Pa ne le zato, ker imajo svoje neposredne izkušnje, ampak da spoznajo in razumejo tudi drugo stran razmer in problemov, pogosto prav prek zrcalnih pojavov nekaterih njihovih preteklih razmer in dejanj. Gre za dojetje in sprejetje transformacije z neposredno udeležbo. Slovenija veliko takšnih neposrednih izkušenj ni imela, jih je pa dobro poznala iz neposredne

balkanske soseščine. To ji je pomagalo na njeni poti v MOM in tudi pri lastni transformaciji.

Izpostavimo še, da se je v slovenski javnosti odnos do MOM kazal na dva načina. Najprej z zelo zadržano podporo MOM ali celo z nasprotovanjem sodelovanju v Afganistanu ali še bolj v Iraku. Po drugi strani pa se zaupanje javnosti v vojsko zaradi tega ni zmanjševalo, gotovo tudi zaradi tega, ker je javnost razumela, da vojska v mednarodnih operacijah in na misijah opravlja zunanjepolitično poslanstvo. Pa tudi zaradi tega, ker je vojska uspela pridobiti podporo s promocijo prispevkov v misijah, predvsem s tistim delom, ki se nanaša na humanitarno in solidarnostno podporno delovanje v mednarodnem okolju, kar analiziramo in proučujemo v posebnem podpoglavju.

7.8 Analiza dejavnosti Slovenske vojske na področju podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti

7.8.1 Izhodišča za analizo

V podpoglavju 5.5 smo kot posebnost transformacijskih značilnosti in spreminjanja obravnavali tudi vprašanja o solidarnostni komponenti sodobnih oboroženih sil, v podpoglavju 4.5 pa stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja in zmogljivosti. Ta proučevanja in razprave uporabljamo kot iztočnico za aplikacijski del raziskave na primeru Slovenske vojske. Pri tem smo analizirali zbrane podatke s pokazatelji vojaškega podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti, v zaščitno-reševalnih akcijah v nacionalnem okolju, v katerih je sodelovala vojska v obdobju po letu 1994, ter posebej analizirali pokazatelje angažiranja vojaških helikopterskih zmogljivosti po letu 2006 in angažiranje vojske pri poplavih in vodnih ujmah. Pri delovanju Slovenske vojske v mednarodnem okolju v obdobju po letu 1997 pa predstavljamo strukturo in obseg ter značilnosti humanitarnega in solidarnostnega delovanja. Pri vsem tem smo iskali odgovore na vprašanja o prisotnosti solidarnostne komponente v Slovenski vojski, o spreminjanju funkcionalnega in socialnega imperativa vojske ter transformacijskih spremembah in izzivih pri tem.

Če smo pri proučevanju primera sodelovanja Slovenske vojske v MOM ugotavljali dobro raziskanost tega področja v številnih obramboslovnih in socioloških raziskavah ter analizah raziskav javnega mnenja, pa za raziskave o podpornem delovanju vojske pri zaščiti in reševanju velja, da so dokaj redke⁴⁴⁴. Če odmislimo pokazatelje iz raziskav slovenskega javnega mnenja, to velja tudi za raziskave o solidarnostni komponenti sodobnih oboroženih sil. Za potrditev nekaterih trditev smo poleg raziskav za prispevek (Šteiner 2011, 2–6)⁴⁴⁵ uporabili še ugotovitve iz raziskav motivacijskih dejavnikov⁴⁴⁶ in strukture pripadnikov vojske, ki sodelujejo v MOM, ter tuje vojaške sociološke raziskave⁴⁴⁷. Dodajmo, da je dostop do dela podatkov za

⁴⁴⁴ Tak redek primer je prispevek raziskovalke Jelušič (2004a, 83–85).

⁴⁴⁵ Gre za avtorjevo raziskavo za prispevka na 3. znanstveni konferenci na temo: Solidarnost za socialni kapital v Portorožu, od 20. do 21. 10. 2011.

⁴⁴⁶ Raziskovalk Jelušič (2004b), Jelušič in Garb (2006), Juvan in Vuga (2011) ter v poročilih o raziskovalnem projektu CRP Znanje za varnost in mir 2006–2010 (Jelušič in drugi 2003, 2004, 2006).

⁴⁴⁷ Več prispevkov v Caforio (2006) in Caforio (2007).

analize takšnega angažiranja vojsk v mednarodnem okolju omenjen, pri čemer Slovenija ni izjema.

7.8.2 Pokazatelji in analiza delovanja v nacionalnem okolju

V nadaljevanju v preglednicah predstavljamo pokazatelje, ki navajajo na ugotovitev, da je Slovenska vojska uspešno vključena v podporno delovanje pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti, da je to angažiranje zelo pestro in tudi obsežno. Pri predstavitvi pokazateljev angažiranja za Slovensko vojsko v nacionalnem okolju je težišče na podpori sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, pri katerem s fizičnimi kazalniki delovanja lahko potrdimo ugotovitve s področja funkcionalnega imperativa, posledično pa iz tega izpeljujemo tudi ugotovitve o socialnem imperativu⁴⁴⁸ in spreminjanju ter krepitvi solidarnostne komponente oboroženih sil.

V preglednici 7.15 so prikazani aktivnosti in delovanje Slovenske vojske v najpomembnejših angažiranjih pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah v obdobju od 1994 do 2012 v Republiki Sloveniji. Iz predstavljenih oblik in nalog, ki so jih izvajale vojaške sile, ugotovimo, da so bile te aktivnosti namenjene predvsem odpravi nastalih posledic, manj pa takojšnji pomoči, kar je posledica slovenskih normativnih in organizacijskih rešitev⁴⁴⁹. Bolj ko so ujme obsežne in raznovrstne, večji in zahtevnejši je seznam nalog za Slovensko vojsko. Po značaju so naloge pretežno dopolnilne, pomembne so specialistične⁴⁵⁰, nekaj pa je tudi nezahtevnih s področja zaščite in reševanja ali zgolj nalog pomoči oziroma podpore prebivalstvu. Pri dopolnilnih nalogah gre za vojaško dopolnjevanje delovanja sil in zmogljivosti sistema zaščite in reševanja, pri specialističnih pa pretežno za nadomestno vlogo, v kateri zaradi pomanjkanja ali odsotnosti civilnih zmogljivosti vojaki in vojaške zmogljivosti

⁴⁴⁸ Ko raziskovalka Jelušič (2004, 83–85) analizira delovanje Slovenske vojske na področju podpornega delovanja, izhaja s socialnega vidika in izpostavlja njegovo kompleksnost tudi v odnosu do javnega mnenja. Podporno delovanje v nacionalnem okolju označuje kot pomemben vir socialne legitimnosti in podpore javnosti ter neposredno komunikacijo s civilnim okoljem in populacijo. Izpostavlja, da javnomnenjske raziskave v opazovanem obdobju od 1981 do 2003 kažejo visoka pričakovanja javnosti o potrebnosti angažiranja vojske pri zaščiti in reševanju, ki vedno presegajo 92 odstotkov. Vuga (2013) za leto 2013 navaja 93-odсотno podporo mnenju, da je to celo glavna naloga Slovenske vojske.

⁴⁴⁹ Gre za razmerje in normativno ureditev v Zakonu o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami v 72., 81. in 83. členu, ter 37. členu Zakona o obrambi. Posledično so organizacijske rešitve v Sloveniji zastavljene tako, da se najprej uporabijo namenske zmogljivosti in ukrepi sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

⁴⁵⁰ Zaradi doktrinarne členitve načinov in vrst (bojnega) delovanja Slovenske vojske ni mogoče uporabiti izraza specialno delovanje, čeprav gre po analogiji iz zaščitno-reševalne terminologije (specializirane enote CZ in delovanje) za specialistično vojaško angažiranje tako osebja kot tudi tehničnih sredstev.

uresničujejo naloge specializiranih enot zaščite in reševanja. Naloge pomoči in podpore prebivalstvu najbolj neposredno izražajo solidarnost s prizadetimi in so po eni strani pomembne predvsem z vidika izražene pripravljenosti in legitimnosti ter po drugi krepitve solidarnosti v družbi in znotraj vojske. Kot zanimiv primer razvoja vojaškega prispevka je treba izpostaviti angažiranje ob snežni ujmi leta 1999, ob plazju pod Mangartom leta 2000 in prečiščevanje vode za prebivalce v občini Loška dolina leta 2011. Ti primeri kažejo zanimivo transformacijo vojaškega prispevka od nezahtevnih nalog pomoči (ob snežni ujmi) in dopolnilne vloge pri pomoči in podpori (ob plazju pod Mangartom) do samostojnega podpornega delovanja s specialno opremo in sofisticiranimi zmogljivostmi.

Preglednica 7.15: Angažiranje Slovenske vojske pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah v Sloveniji od 1994 do 2012

Leto	Ujma	Naloge Slovenske vojske in oblike njenega delovanja
1994	poplave v Zasavju:	<ul style="list-style-type: none"> • prevozi na poplavnih območjih, • pomoč pri vzdrževanju protipoplavnih nasipov, • postavitve in vzdrževanje začasnih mostov, • očiščevalna dela in odprava posledic na javnih objektih;
1998	potres v Posočju:	<ul style="list-style-type: none"> • podpora pri zagotovitvi namestitve, prehrane in logistične podpore namestitveno-oskrbovalnega centra, • zavarovanje ogroženega območja in namestitvenega centra, • sodelovanje pri evakuaciji prizadetih iz poškodovanih objektov, • pomoč pri psihološki oskrbi prizadetih prebivalcev, • nezahtevna fizična dela, • helikopterski prevozi;
1998	poplave v Sloveniji:	<ul style="list-style-type: none"> • sodelovanje pri reševanju ljudi in premoženja, vključno z evakuacijo in prevozi na poplavnih območjih, • postavitve in vzdrževanje začasnih mostov, • očiščevalna dela in odprava posledic na javnih objektih, • reševalna dela in odprava posledic v lastnih objektih;
1999	snežna ujma:	<ul style="list-style-type: none"> • sodelovanje pri odstranjevanju posledic, • nezahtevna fizična dela, • posredovanje pomoči ogroženemu prebivalstvu;
2000	plaz pod Mangartom:	<ul style="list-style-type: none"> • sodelovanje pri odstranjevanju posledic, • sodelovanje pri evakuaciji vasi Strmec, • nezahtevna fizična dela, • postavitve montažnih mostov in vzdrževanje prehodov, • helikopterski prevozi;
2001	požari v	<ul style="list-style-type: none"> • gašenje iz zraka,

2003 2006	naravnem okolju na Primorskem:	<ul style="list-style-type: none"> • helikopterski prevozi;
2004	potres v Posočju:	<ul style="list-style-type: none"> • helikopterski prevozi, • psihološka oskrba prizadetih prebivalcev, • nezahtevna fizična dela;
2007	vodna ujma v Železnikih:	<ul style="list-style-type: none"> • pomoč pri reševanju premoženja ljudi, podjetij in ustanov, • očiščevalna dela in odprava posledic pri prebivalcih, • očiščevalna dela in odprava posledic na javnih objektih, • sodelovanje pri oskrbi prebivalcev na hribovitih območjih, • vzpostavitev začasne logistične postaje – pralnice, • helikopterski prevozi;
2010	poplave v Sloveniji:	<ul style="list-style-type: none"> • sodelovanje pri reševanju premoženja ljudi, vključno z evakuacijo, • prevozi na poplavnih območjih, • očiščevalna dela in odprava posledic na javnih objektih, • očiščevalna dela in odprava posledic pri prebivalcih, • postavitve in vzdrževanje začasnih mostov, • nezahtevna fizična dela, opravljena skupaj s prebivalci, • pomoč pri odvozu komunalnih odpadkov;
2011	prečiščevanje vode v Loški dolini:	<ul style="list-style-type: none"> • postavitve postaje in prečiščevanje vode za prebivalce (95 dni), • vzorčenje in analiza pitne vode;
2012	požari v naravnem okolju:	<ul style="list-style-type: none"> • gašenje iz zraka (Sveta gora, Kočevska Reka in Osilnica), • helikopterski prevozi;
2012	iskalno-reševalne akcije na vodi:	<ul style="list-style-type: none"> • iskanje pogrešanih oseb v rekah in jezerih (v reki Dravi, v Bohinjskem jezeru, v Rudniškem jezeru v Kočevju in v Gradiškem jezeru pri Lukovici);
2012	poplave v Sloveniji:	<ul style="list-style-type: none"> • pomoč pri vzdrževanju protipoplavnih nasipov, • sodelovanje pri reševanju premoženja ljudi in pri evakuaciji, • prevozi na poplavnih območjih, • očiščevalna dela in odprava posledic pri prebivalcih, • postavitve in vzdrževanje začasnega mostu, • sanacija uničenih cest in rečnih strug, • nezahtevna fizična dela, opravljena skupaj s prebivalci, • snemanje posledic poplav iz helikopterja, • snemanje poplavnega območja z brezpilotnim letalom, • dezinfekcija skupnih prostorov, • zbiranje in razdeljevanje humanitarne pomoči.

Vir: Povzeto po PSSV (2011 b in 2011c) in GŠSV (2013e).

Primeri, navedeni v pregledu, kažejo zelo širok spekter oblik in nalog, ki so jih izvajale vojaške sile kot del podpornega delovanja⁴⁵¹ v nacionalnem okolju. Analiza

⁴⁵¹ Vojaška doktrina kot načine delovanja Slovenske vojske opredeljuje: ofenzivno, defenzivno, specialno, stabilizacijsko, podporno, informacijsko in prehodno delovanje (Furlan in drugi 2006, 48–53). Podpora sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter podpora drugim državnim organom in organizacijam opredeljuje kot podporni način delovanja. Kot vrste delovanja pa pri podpornem

pokaže, da so požari v naravnem okolju in poplave najpogostejše ujme, v katerih pomaga tudi vojska. Ker so v pregledu omenjeni le veliki oziroma zelo zahtevni požari v naravnem okolju, je treba dodati, da se vojaški helikopterji za potrebe zaščite in reševanja pri gašenju iz zraka uporabljajo vsako leto. To tudi pomeni, da so helikopterske vojaške zmogljivosti tiste, ki se najpogosteje uporabljajo v nalogah ali kot oblika podpore pri zaščiti in reševanju.

Zaradi navedenega v nadaljevanju razčlenjujemo podporno delovanje s helikopterskimi zmogljivostmi. V preglednici 7.16 so navedeni fizični pokazatelji uporabe slovenskih vojaških helikopterskih zmogljivosti od leta 2005 do leta 2012 pri akcijah reševanja in pomoči v nacionalnem okolju.

Preglednica 7.16: Pregled sodelovanja helikopterjev Slovenske vojske pri akcijah reševanja in pomoči v Sloveniji od 2005 do 2012

Število reševalnih akcij, število ponesrečencev in skupne ure naleta	Leto								Vsota 2005–2012
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Helikoptersko reševanje v gorah	3	11	132	84	116	112	125	97	680
Helikopterska nujna medicinska pomoč	184	175	16	17	26	48	36	85	587
Helikoptersko gašenje požarov v naravi	-	-	-	3	5	7	7	19	41
Akcije skupaj	187	186	148	104	147	167	168	201	1308
Število ur naleta helikopterjev skupaj	208	219	214	133	181	202	210	339	1706
Prepeljani ponesrečenci skupaj	220	210	178	120	149	168	170	180	1395

Vir: Šteiner 2011c, PSSV (2011d) in GŠSV (2013e).

Podporno delovanje s helikopterskimi zmogljivostmi v Sloveniji je posebno tako po organizacijskem pristopu, značaju nalog, kot tudi po posebnostih pri aktiviranju, vodenju in usklajevanju med različnimi subjekti ter po njihovi usposobljenosti. Slovenska posebnost v organizacijskem pristopu se v primerjavi z večino drugih držav EU kaže v sistemu uporabe vojaških in policijskih helikopterjev za podporo pri

delovanju Vojaška doktrina navaja: zaščito, reševanje in pomoč (tč. 12.1), iskanje in reševanje (tč. 12.4), evakuacija nevojaškega osebja (tč. 12.5) in sodelovanje s civilnimi organizacijami (tč. 12.8), pod določenimi pogoji pa tudi zaščito kritične infrastrukture in virov oskrbe (tč. 12.6) (prav tam, 83–88). Zakon o obrambi v četrti alineji 37. člena pri opredeljevanju nalog Slovenske vojske uporablja izraz »sodelovanje pri zaščiti in reševanju«.

reševanju v gorah, za nujne medicinske prevoze (HNMP) in podporo pri gašenju požarov v naravnem okolju⁴⁵². V večini držav EU to opravljajo profitne ali posebne javne službe proti plačilu posameznikov ali zavarovalnic na podlagi individualnih zavarovanj. Pri helikopterskem reševanju v gorah smo v slovenskem primeru priča še posebnemu značaju skupnega delovanja vojaškega in policijskega osebja ter poklicnih civilnih (zdravniki) in prostovoljnih (gorskih) reševalcev. Podobno je pri helikopterski nujni medicinski pomoči oziroma evakuaciji. Tudi helikoptersko gašenje požarov v naravi zahteva dobro usposobljeno in usklajeno delovanje poklicnih vojaških in civilnih ter prostovoljnih zmogljivosti tako na zemlji kot v zraku. Zato smo takšne naloge tudi označili kot specialistične, ker se kot take pojavljajo tudi v odsotnosti posebnih – specializiranih helikopterskih enot zaščite in reševanja. Označimo te ugotovitve kot prvo značilnost in kot enega izmed pokazateljev slovenske transformacijske značilnosti, tako v pogledu funkcionalnega kot tudi socialnega imperativa.

Naslednja značilnost izhaja iz fizičnih pokazateljev angažiranja. Za analizo preprosta primerjava med številom nalog in fizičnimi pokazatelji angažiranja po letih ni povsem smiselna, predvsem zaradi različne dinamike nesreč in spreminjanja politike uporabe policijskih in vojaških zmogljivosti pri helikopterski podpori reševanju v gorah in pri helikopterski nujni medicinski pomoči ob nesrečah na cesti ali pri drugih medicinskih zračnih evakuacijah. Pri tem je treba upoštevati še razpoložljivost vojaških zmogljivosti, ki je odvisna od plovnosti helikopterjev in njihovega angažiranja zunaj nacionalnega ozemlja v mednarodnih operacijah in na misijah. Letni fizični kumulativni pokazatelji kažejo stalno obsežno angažiranje. Pri tem je za leto 2008 značilen najnižji vojaški prispevek v primerjavi z drugimi leti, medtem ko je leta 2012 največji in zelo nad povprečjem. Pokazatelji za leto 2012 so zanimivi predvsem zaradi tega, ker je bilo vojaško podporno delovanje v sistemu zaščite in reševanja večje kljub nespremenjenemu angažiranju helikopterskih plovil v tujini in ob zelo zmanjšanih finančnih virih za delovanje vojske. Tega leta je bilo doseženo 20-odstotno povečanje aktivnosti in 60-odstotno povečanje števila ur naleta. Predvidevamo lahko, da je prišlo do tega zaradi zmanjševanja angažiranja policijskih helikopterskih zmogljivosti in dinamike angažiranja helikopterjev pri treh velikih požarih v naravnem okolju ter zaradi drugih političnih in operativnih odločitev.

⁴⁵² Za takšno angažiranje Slovenske vojske so narejeni posebni državni načrti in določeni predvideni postopki aktiviranja in vodenja, zagotovljena je tudi oprema za prevoz vode s helikopterji in za gašenje.

S številom prepeljanih ponesrečencev v reševalnih akcijah v gorah in v helikopterski nujni medicinski pomoči vojska v javnosti prikazuje, koliko življenj je pomagala rešiti⁴⁵³. Nasploh je helikopterska podpora ena najpogosteje prisotnih informacij o delovanju vojske v javnosti. Sklenemo lahko, da je helikopterska podpora učinkovit primer funkcionalnega vidika solidarnostne komponente delovanja Slovenske vojske, ki vpliva tudi na socialno legitimnost⁴⁵⁴. Vendar je glede izražanja solidarnostne komponente vojaškega angažiranja treba pri uporabi helikopterjev za reševalne posege, bodisi pri reševanju ponesrečenih v gorah bodisi ponesrečenih, ki so deležni helikopterske nujne medicinske pomoči, omeniti, da gre za vsakokratne posamične primere, v katerih so udeleženi zgolj posameznik ali dva. Sklenemo lahko, da se izraz solidarnostne komponente v primerih helikopterske podpore s posameznikov prenaša na celotno populacijo tudi zato, ker vojaške in policijske zmogljivosti pokrivajo vse takšno podporno angažiranje v Sloveniji.

V nadaljevanju v preglednici 7.17 predstavljamo nekatere pokazatelje analize delovanja vojske iz preglednice 7.15 in vplivov pri angažiranju ob poplavah v Sloveniji od leta 1994 do leta 2012. Zaščita, reševanje in pomoč ob poplavah predstavljajo drugo najpogostejše angažiranje vojske, po številu nalog za vojaške sile in uporabljenih oblik pa gre za najobsežnejše. Analiza delovanja pokaže, da je bilo 22 odstotkov nalog dopolnilnih v smislu dopolnjevanja dejavnosti zaščitno-reševalnih sil in zmogljivosti. Specialističnih nalog, v katerih so nastopili posebno usposobljeni vojaški pripadniki ali vojaške zmogljivosti, je bilo 34 odstotkov. Pretežni del nalog, 44 odstotkov, pa so nezahtevne naloge s področja zaščite in reševanja, kot so naloge pomoči oziroma podpore prebivalstvu pri odpravljanju posledic ujm.

⁴⁵³ V osmih opazovanih letih je to število za skupno 1267 akcij in prepeljanih oziroma rešenih 1395 oseb.

⁴⁵⁴ Število obiskovalcev slovenskih gora se je v zadnjih letih zelo povečalo, žal je med njimi tudi precej takih, ki so za zahtevne podvige preslabo opremljeni in fizično pripravljene. Hkrati pa se je povečalo tudi pričakovanje obiskovalcev, da bodo ob nesreči rešeni. Slovenska vojska je za reševanje prejela številne zahvale ljudi iz Slovenije in od tujcev, ki so se ponesrečili v gorah.

Preglednica 7.17: Pokazatelji analize delovanja in vplivov angažiranja Slovenske vojske ob poplavah v Sloveniji od 1994 do 2012

Številčna oznaka	Delovanje in aktivnost pri angažiranju Slovenske vojske ob poplavah	Frekvenca	Oblika delovanja SV			Vpliv na solidar. komp.		
			Dopolnilna	Specialistična	Nezahtevna	Neposredni vpliv–1a	Posredni vpliv–1b	Vpliv na prip. SV – 2
1	sodelovanje pri reševanju ljudi in premoženja, vključno z evakuacijo in prevozi na poplavnih območjih	5	x			x	x	x
2	pomoč pri reševanju premoženja ljudi, podjetij in ustanov	1			x		x	
3	pomoč pri vzdrževanju protipoplavnih nasipov	2		x			x	
4	postavitve in vzdrževanje začasnih mostov	4		x			x	
5	očiščevalna dela in odprava posledic na javnih objektih	3			x	x	x	x
6	očiščevalna dela in odprava posledic pri prebivalcih	4			x	x		x
7	nezahtevna fizična dela, opravljena skupaj s prebivalci	3			x	x		x
8	reševalna dela in odprava posledic v lastnih objektih	1			x	x		x
9	helikopterski prevozi	2		x		x	x	x
10	vzpostavitev začasne logistične postaje – pralnice	1		x			x	
11	sodelovanje pri oskrbi prebivalcev na hribovitih območjih	1	x			x	x	x
12	pomoč pri odvozu komunalnih odpadkov	1			x		x	
13	zbiranje in razdeljevanje humanitarne pomoči	1			x	x	x	x
14	sanacija uničenih cest in rečnih strug	1		x			x	
15	snemanje poplavnega območja z brezpilotnim letalom	1		x			x	
16	dezinfekcija skupnih prostorov	1	x				x	

Poplave in vodne ujme so tudi z vidika analize vplivov na solidarnostno komponento zanimive. Pri tem smo presojali, kako vojaško delovanje vpliva navzven, v civilno skupnost: (1) z vidika, ali delovanje vojske in njenih pripadnikov neposredno (1a) ali posredno vpliva na izraz solidarnostnega prispevka (1b) in (2) ali se zelo ter neposredno odraža tudi navznoter na solidarnostno ravnanje pripadnikov vojske. Ugotovimo, da je imelo 45 odstotkov nalog neposreden vpliv na kazanje solidarnostne komponente vojske, v 55 odstotkih pa je bil vpliv posreden – najpogosteje tam, kjer ni bilo neposrednega stika s ponesrečenci oziroma ni bilo bistvene razlike pri izvajanju naloge v vojaškem okolju. 66 odstotkov vojaških nalog neposredno vpliva na solidarnostno ravnanje pripadnikov vojske, kar ob prevladujočih nalogah pomoči in podpore prebivalstvu potrjuje tudi ugotovitev, da se s takšnim angažiranjem najbolj

neposredno izraža solidarnost s prizadetimi. Pri uporabi helikopterjev za reševalne posege smo izpostavljali vplive zaradi vsakokratnih posamičnih primerov – ker rešujemo posameznike. Ob poplavah in pomoči prebivalstvu pa opazimo obratno sorazmerne vplive vseh tistih skupin prebivalcev, ki so prizadeti zaradi vodne ujme in vojska neposredno pomaga bodisi pri njihovem reševanju, reševanju živali in premoženja bodisi pri odpravi posledic. Takrat se prebivalci zelo identificirajo s pripadniki vojaških enot, pripadniki pa s prizadetimi.

V preglednicah smo do zdaj predstavili zlasti angažiranje Slovenske vojske in njenih zmogljivosti, ki poudarjajo funkcionalni vidik solidarnostne komponente. Seveda obstajajo tudi aktivnosti, ki poudarjajo pretežno socialni vidik solidarnostne komponente in vplivajo tako na posamezne pripadnike vojske kot tudi na vojaško organizacijo ter širše okolje. Zato bomo v nadaljevanju predstavili še nekaj teh akcij. Gre za akcije, ki so organizirane znotraj vojaške organizacije, in tiste, ki se zgodijo v okolju in pri njih sodeluje vojska. Pomembno je izpostaviti, da so za uspešno sodelovanje vojske s humanitarnimi in drugimi nevladnimi organizacijami potrebni odprtost in obojestransko razumevanje ciljev ter recipročnost prispevkov. Slovenska vojska je bila leta 2010 nosilec podpore v akciji Očistimo Slovenijo. Akcija se je z nekoliko spremenjenim pristopom nadaljevala tudi leta 2011 in 2012. Vojska je bila aktivna tako v civilnih okoljih, kjer so vojaki delovali skupaj s številnimi prostovoljci, kot tudi na številnih objektih v lasti Ministrstva za obrambo, kjer so počistili večino divjih odlagališč, ki so jih ustvarili neznani odlagalci. Navznoter akcija ni bila usmerjena le v ekološko ozaveščanje več tisoč sodelujočih pripadnikov vojske, temveč tudi v spoznavanje modela prostovoljskega delovanja in povezovanja ob takih akcijah.

Slovenska vojska je vsako leto vključena v več pobud humanitarnih organizacij. Nekatere so usmerjene zgolj navznoter, v organizacijo, in so bodisi institucionalizirane, kot na primer solidarnostna pomoč, bodisi prostovoljne. Izpostavimo porast akcij solidarnostne pomoči za pripadnike vojske, tudi zaradi socialne stiske v obdobju po letu 2011. V tem se kažejo posledice ekonomskih razmer v družbi in slabšanja ekonomskega in socialnega standarda vojaških oseb. Druge so usmerjene navzven, v okolje, in kažejo odzivnost vojske na pobude in akcije različnih humanitarnih, dobrodelnih in drugih organizacij ali celo iniciativ. Cilj vseh dosedanjih akcij je bil ustvarjanje primerne notranjega okolja v vojaški organizaciji, da se oblikujeta nov profil vojaškega profesionalca in temu primerna vojaška kultura.

Dodajmo še, da vsi mehanizmi, ki bi na institucionalni ravni omogočali socialne vidike humanitarnosti in solidarnosti v vojski, še niso vzpostavljeni. Tako na primer vojaka v službi ni mogoče službeno napotiti na pomoč vojaškemu sotovarišu, ki ima zaradi neurja ali poplave poškodovan dom. Takšno angažiranje je mogoče le v prostem času. V tem se kaže tudi posebnost te pojavne oblike solidarnostnega vedenja in delovanja vojaških profesionalcev.

7.8.3 Pokazatelji in analiza delovanja v mednarodnem okolju

Za potrditev navedb, da sta tako funkcionalni kot socialni vidik solidarnostne komponente prisotna tudi v mednarodnih operacijah in na misijah predstavljamo v preglednici 7.18 dosedanje oblike sodelovanja Slovenske vojske v aktivnostih s humanitarnimi ali solidarnostnimi nalogami. Pri tem se srečujemo z namensko organiziranim delovanjem, pa tudi s priložnostnim delovanjem ter akcijami vojakov⁴⁵⁵ in enot. Oblike in tudi možnosti za izvajanje humanitarnih in solidarnostnih nalog v MOM so odvisne od vrste operacije, njenega poslanstva, nalog, ki jih imajo nacionalni kontingenti, ter seveda od pristopa do vsakokratnega civilnega okolja na kriznih območjih. Ob tem je treba omeniti še razmere in ogroženost območja delovanja. Ko omenjamo ogroženost, imamo v mislih ogroženost vojaških sil zaradi sovražnosti in raznovrstnosti ogrožanj na območju operacije, pa tudi ogroženost lokalnega prebivalstva, slednje zlasti, če gre za območja, ki jim zaradi sovražnosti ali vojaških oziroma terorističnih delovanj grozijo humanitarne katastrofe ali pa so že del njih.

Humanitarnost in nova vloga vojaških sil pri zagotavljanju stabilnosti na kriznih območjih sta bili na poseben način opazni v Čadu v operaciji Euforja⁴⁵⁶. Enoletno sodelovanje slovenskega kontingenta (od marca 2008 do marca 2009) je obsegalo zagotavljanje varnosti na območju odgovornosti sil, izvidovanje, patroljiranje in opazovanje, varovanje taborišč z begunci ter zaščito humanitarnih delavcev in njihovih dejavnosti.

⁴⁵⁵ Priložnostne humanitarne in solidarnostne aktivnosti se zgodijo, ker so to želeli narediti vojaki, ker so videli druge vojake, ali pa so kot izkušnjo prinesli iz predhodnih MOM oziroma sodelovanja v zaščitno-reševalnih akcijah v nacionalnem okolju.

⁴⁵⁶ Na obisku pri pripadnikih Slovenske vojske v Čadu smo srečali tudi tiste, ki so bili pred tem angažirani v operaciji v Afganistanu. Na vprašanje, katere razmere za delovanje so težje in katero operacijo bi izbrali kot prednostno, dobimo presenetljive odgovore. Čeprav je afriško območje klimatsko zelo ekstremno, bi večina v primerjavi z Afganistanom izbirala afriško. Najpomembnejša razloga za izbiro pa sta bila, da je bila v Čadu občutno manjša nevarnost improviziranih eksplozivnih sredstev ter s tem manjši občutek ogroženosti ter večji občutek humanitarnosti prispevka. O drugih primerih v Šteiner (2009d, 28–35).

Preglednica 7.18: Humanitarno in solidarnostno angažiranje Slovenske vojske v MOM od 1997 do 2012

Nosilec in naziv MOM, država	Leta in trajanje	Vrsta MOM	Obseg nacionalnega prispevka SV	Oblike humanitarnega in solidarnostnega angažiranja – <i>značilnost delovanja</i>
OVSE, operacija ALBA, Albanija	1997 pol leta	operacija kriznega odzivanja	sanitetna posadka ROLE-1	<ul style="list-style-type: none"> • zdravstvena oskrba prebivalstva v vojaških objektih – <i>priložnostno delovanje</i>
Nato, misija <i>Earthquake Relief Operation</i> , Pakistan	2004–2005 eno leto	operacija humanitarne podpore	posameznika v mednarodnih vojaških timih	<ul style="list-style-type: none"> • podpora vojaških zmogljivosti v sanaciji po katastrofalnih poplavih, • humanitarna pomoč prebivalstvu, • vojaška pomoč pri izgradnji javne infrastrukture (bolnišnice, šole, vodnjaki) – <i>namensko organizirano delovanje</i>
EU, operacija <i>Eufor Tchad /RCA</i> , Čad	2008–2009 eno leto	vojaška operacija ohranjanja miru	izvidniška posadka	<ul style="list-style-type: none"> • zagotavljanje varnega okolja za delovanje mednarodnih in drugih humanitarnih organizacij in delavcev – <i>namensko organizirano delovanje</i>, • pomoč prebivalstvu v obliki prehrane in vode – <i>priložnostno delovanje</i>
Nato, operacija <i>Joint Enterprise Kfor</i> , Kosovo	2007–2008 dve leti 2009–2012 štiri leta	vojaška operacija kriznega odzivanja	<ul style="list-style-type: none"> – bataljonske skupine 500–600 oseb, – nacionalni podporni elementi <ul style="list-style-type: none"> – taktične namenske skupine 300–400 oseb, – povezovalni, opazovalni in obveščevalni elementi, – nacionalni podporni elementi 	<ul style="list-style-type: none"> • CIMIC – moduli in delovanje: <ul style="list-style-type: none"> – pomoč pri gradnji cest, vodovodov, – pomoč pri ureditvi in opremljenosti šol, – donacije igračk za otroke, – akcije čiščenja okolja in urejanja religiozних in kulturnih spomenikov, • CFS – moduli in delovanje: <ul style="list-style-type: none"> – donacija pšenice, – svetovalci s področja – kmetijstva, uprave, sodstva, medijev, • namensko vojaško angažiranje: <ul style="list-style-type: none"> – zagotavljanje varnega okolja, – zaščita prebivalstva v enklavah, – varovanje in zaščita religiozних spomenikov, • zagotavljanje odprtosti in enakega odnosa do vseh prebivalcev Kosova,

				<ul style="list-style-type: none"> • delovanje povezovalnih in opazovalnih skupin (LMT) – <i>namensko organizirano delovanje</i>
	2007 maj		– potapljaška ekipa s sonarjem	<ul style="list-style-type: none"> • iskanje pogrešane utopljene osebe – <i>posebna namenska akcija</i>
EU, civilna (zaščitno-reševalna) operacija, Makedonija in Grčija	2007 julij in sept.	mednarodna reševalna akcija	– helikopterske posadke za gašenje požarov, – ekipe za povezave in usmerjanje plovil	<ul style="list-style-type: none"> • gašenje požarov v naravnem okolju – <i>namensko organizirano delovanje</i>
Nato, operacija <i>Isaf</i> , Afganistan	2009–2012	vojaška operacija kriznega odzivanja	– prispevek v mednarodnih vojaških poveljstvih, – operativne skupine za mentorstvo in povezave (OMLT), – nacionalni podporni elementi	<ul style="list-style-type: none"> • CFS – moduli in delovanje: <ul style="list-style-type: none"> – donacija (motorna kolesa, svetovalci s področja veterine, kmetijstva, šolstva – pomoč pri projektih oskrbe z vodo • namensko vojaško angažiranje: <ul style="list-style-type: none"> – medicinska pomoč prebivalstvu – <i>priložnostno delovanje</i>
Dvostransko sodelovanje, Hrvaška	2011	policijska iskalna akcija	– potapljaška ekipa s sonarjem	<ul style="list-style-type: none"> • namensko vojaško angažiranje v podporo policijski akciji – <i>posebna namensko organizirana akcija</i>

Vir: PSSV (2009), Šteiner (2011c) in GŠSV (2013c).

Iz predstavljenega pregleda in obsega nacionalnega prispevka Slovenske vojske v šestnajstletnem delovanju v mednarodnem okolju sklepamo, da so oblike humanitarnega in solidarnostnega angažiranja prisotne pri vseh dosedanjih tipih operacij, v katerih je sodelovala Slovenska vojska: v operacijah kriznega odzivanja in ohranjanja miru, v reševalnih in iskalnih akcijah ter seveda tudi v edini dosedanji operaciji podpore humanitarnemu delovanju (po potresu v Pakistanu). V kompleksnejših operacijah kriznega odzivanja, v katerih se uveljavlja celostni pristop, je namensko organiziranega delovanja s področja humanitarne podpore in solidarnosti več, kot je priložnostnega delovanja s tega področja. Velikokrat pa se tudi prepletajo, saj namenska delovanja praviloma spodbudijo še priložnostno delovanje. Izpostaviti je treba primer angažiranja v Afganistanu in Čadu, kjer se zaradi narave vojaških nalog, ki so namenjene slovenskemu kontinentu, humanitarna pomoč in aktivnosti solidarnostnega angažiranja pojavljajo predvsem kot priložnostno delovanje.

Pobudniki tega so posamezniki ali vojaške enote, kar kaže na visoko stopnjo solidarnostne komponente v vsakokratni sestavi kontingenta. Na praktičnih primerih povezave s civilnim okoljem, pomoči prebivalstvu in lokalni oblasti ter vključevanja v zaščitno-reševalne dejavnosti na območju slovenske odgovornosti vojska v praksi uresničuje CIMIC⁴⁵⁷, kar kaže na obvladovanje celostnega pristopa. Z vsakodnevnimi dejavnostmi in pristopom k tem vprašanjem se dokazuje v okolju, pridobiva simpatije, deležna pa je tudi nekaj nevoščljivosti med partnerji v operaciji⁴⁵⁸.

7.8.4 Transformacijske in druge značilnosti ter izzivi, ki izhajajo iz slovenskega primera podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti

V slovenskem primeru opazimo nekatere transformacijske spremembe, ki so značilne zlasti za majhne države in potrjujejo intenzivno spreminjanje funkcionalnega imperativa. Kot ključne slovenske posebnosti podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti navedimo: (1) enoten nabor vojaških sil in zmogljivosti, (2) večnamenski značaj vojaške opreme, ki je uporabna tudi za naloge podpornega delovanja, (3) nakup specializirane opreme iz virov sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in HNMP ter (4) sistem vodenja zaščitno-reševalnih akcij in posebnost odrejanja nalog vojaškim silam. Izpostavimo še, da se funkcionalni in socialni vidik solidarnosti prebijata v ospredje, tudi v času ali predvsem v razmerah omejenega financiranja, predvsem zaradi pridobivanja legitimnosti in javne podpore. Poleg tega je v Sloveniji solidarnost pomemben del profila vojaških profesionalcev.

Pri enotnem naboru vojaških sil – načelu, na katerega prisega večina držav v Zavezništvu, je treba omeniti tudi transformacijsko zahtevo po razmejitev sil za bojne in podpore namene, kar ni v prid potrditvi tega načela. S tega vidika prav tako ne bi dobila potrditve slovenska posebnost, to je dopolnilna vloga vojaških zmogljivosti v zaščitno-reševalnih aktivnostih, četudi je z vidika usklajevanja in funkcionalnosti zelo učinkovita. Tudi zato, ker vojska ni avtonomni izvajalec in nosilec nekaterih nalog, zlasti specialističnih, in v primerih, ko ni drugih zaščitno-reševalnih akterjev. Omeniti je treba tudi večkratne pripombe in pomisleke pri pregledu slovenskih obrambnih poročil

⁴⁵⁷ Nato ima za to posebno združeno zavezniško publikacijo (AJP-9), v EU pa je oblikovan poseben koncept CIMIC.

⁴⁵⁸ Po izjavi slovenskega poveljnika TF Sokol v SVNCON 15 je bil njegov nadrejeni italijanski general začuden, ko se je v akcijo gašenja požara na Kosovu leta 2007 prvič vključil slovenski helikopter, in sicer pod pogojem, da so tudi lokalne sile sodelovale pri gašenju. Naslednji dan so bili tudi vojaški helikopterji drugih držav v zraku, čeprav so nekateri piloti godrnjali, da za takšne naloge niso povsem usposobljeni in opremljeni.

v Zavezništvu, ko je bilo ugotovljeno, da se slovenske vojaške helikopterske zmogljivosti uporabljajo več za podpro sistemu zaščite in reševanja kot za podporo delovanju vojaških sil in njihovem skupnemu usposabljanju. V slovenskem primeru smo priča tudi temu, da vojaška podpora in delovanje postajata konkurent civilnim profitnim organizacijam, na primer pri helikopterskem reševanju v gorah ali NHMP⁴⁵⁹. S tem pa se dotikamo še enega transformacijskega vprašanja o tem, ali in kako je mogoče ta del varnosti in reševanja privatizirati ter ga komercializirati.

Kot izziv izpostavimo bojazen, da se z zmanjševanjem izdatkov za obrambno-vojaško področje zmanjšujejo možnosti za humanitarni in solidarnostni prispevek vojske v nacionalnem okolju, tako s funkcionalnega kot tudi socialnega vidika solidarnostne komponente. Dodati je treba še, da zmanjševanje virov in omejevanje delovanja povzročata notranjo zaprtost vojaško-obrambnih sistemov in s tem oddaljevanje od civilnega okolja in družbe. Pri tem gre za pomembno vprašanje, kako se temu izogniti. Ena izmed možnosti je, da se normativno in doktrinarno tudi za vojaške sile bolj izpostavijo naloge zaščite reševanja in pomoči prebivalstvu. Tako se države ob zmanjševanju finančnih sredstev v prihodnje še lahko izognejo zmanjševanju vojaškega prispevka k humanitarnim in solidarnostnim aktivnostim, zlasti v nacionalnem okolju. To pa prinaša tudi vprašanje o tem, kdaj bo zaradi vplivov ekonomske krize v nekaterih državah prišlo do preusmeritev z mednarodnega angažiranja na nacionalno podporno v zaščitno-reševalnih ter celo v humanitarnih in solidarnostnih aktivnostih ali, kot smo predstavljali v podpoglavju 4.5, pri stabilizacijsko-rekonstrukcijskem delovanju. S transformacijo izgubljajo vojske velik del teritorialnih značilnosti in se z zahtevami ali prakso povečanega angažiranja pri podpornem delovanju pravzaprav vračajo v nacionalno okolje. Ta pojav zahteva spremembe in celo transformacijo v nacionalnih zaščitno-reševalnih sistemih, pri čemer slovenski primer ni izjema.

Sodelovanje slovenskih vojakov pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči je pokazalo, da takojšnje angažiranje pričakujejo ne le prizadeti prebivalci, temveč tudi vojaki. Ob vodnih ujmah so pričakovanja prebivalcev, zlasti tistih, ki so ogroženi ali neposredno prizadeti, velika tudi do vojske, saj se tudi v javnosti oglašajo z jasnimi

⁴⁵⁹ O možnostih zasebnih helikopterskih prevozov v sistemu nujne medicinske pomoči tudi Škufca (2006), o tveganjih ter ekonomskih vidikih pri tem pa Pirc (2011).

zahtevami ali pričakovanji po sodelovanju slovenskih vojakov. Pri tem se Slovenska vojska sooča z organizacijsko posebnostjo, da se skladno s predpisi in doktrinarnimi načeli lahko angažira šele takrat, ko osnovne enote zaščitno-reševalnega sistema niso več kos nalogam, ali pa so ujme v takem obsegu, da zahtevajo uporabo vseh razpoložljivih zmogljivosti v državi. Navedeno v nacionalnem okolju predstavlja predvsem sistemsko in organizacijsko vprašanje, ali je vojaška struktura poleg podpornega delovanja lahko samostojni nosilec zaščitno-reševalnih nalog, ter izziv, kako to vprašanje rešiti. V bistvu pa gre za širši, transformacijski izziv. Sklenemo lahko, da so se pričakovanja slovenske javnosti, predvsem pa njene zaznave pravočasnosti, ustreznosti in ne nazadnje avtonomnosti vojske pri angažiranju v podpornem delovanju že toliko transformirale, da ji dodeljevanje postranske vloge ni več primerno.

Nadalje je ugotovljeno, da je v nalogah s humanitarnim in solidarnostnim poslanstvom pripravljenost med pripadniki, ko gre za delo v času, ki je za zaposlene manj ugoden (sobote, nedelje, ponoči in vremensko neugodne okoliščine), večja kot pri rednih nalogah. To velja še zlasti takrat, ko se vojska tako angažira skupaj z ogroženimi prebivalci in pripadniki zaščitno-reševalnih sil (gasilcev in civilne zaščite), ki so praviloma prostovoljci ali vpoklicani rezervisti. Izziv pri tem je v vprašanju enakopravnega vrednotenja, nagrajevanja in ne nazadnje plačevanja, ko gre za poklicne strukture. Posebno občutljivo je tudi vprašanje prikazovanja takšnega skupnega angažiranja v javnosti in javne podpore.

Podoben izziv je povezan z vprašanjem priznavanja legitimnosti delovanja vojaških profesionalcev v mednarodnem okolju. Če se vojakom, ki so v MOM, ne prizna legitimnost njihovega delovanja v nevarnem in varnostno tveganem okolju, se zmanjšuje tudi njihova pripravljenost za izvajanje nalog s humanitarnimi in solidarnostnimi vsebinami. Pri tem je treba omeniti zlasti odnos javnosti oziroma javnega mnenja, ki je, če je pozitivno, v prid krepitvi humanitarne komponente oboroženih sil in legitimnosti vojske v družbi.

Raziskave priprav in izvajanja MOM kažejo, da se za vojaške organizacije kot poseben izziv pojavlja vprašanje usposabljanja in vzgoje vojaških profesionalcev za opravljanje nalog, ki imajo elemente humanitarnega in solidarnostnega poslanstva. Učenja za vojaka mirovnika praktično ni, je le proces vzgoje in vojaškega izobraževanja ter usposabljanja, ki je večinoma usmerjen v oblikovanje novega

etičnega profila posameznika in vojaške organizacije, obstajajo pa tudi praksa in izkušnje iz humanitarno-solidarnostnega delovanja vojske v domačem in mednarodnem okolju. Oboje je treba znati povezovati in prek voditeljstva ustrezno spodbujati; ostaja pa kot pomemben izziv vojaške organizacije in stroke.

Za konec tega dela razmišljanja o izzivih navedimo razliko med možnostmi uporabe (nekdanje) naborniške vojske in sodobne profesionalne vojske. V času naborniških vojsk, ko so oporečniki svojo splošno vojaško obveznost lahko opravili kot službo v humanitarnih in drugih organizacijah, je bila vključitev vojaških obveznikov v solidarnostne dejavnosti nekaj samoumevnega, ker jih je bilo treba med civilnim služenjem zaposliti in je veljalo, da gre za brezplačno oziroma zelo poceni javno pomoč. Zaradi tega in zaradi pridobivanja legitimnosti so bile tudi druge vojaške formacije obsežno angažirane ob nesrečah in v nalogah pomoči prebivalstvu. Profesionalna vojska je stroškovno veliko bolj občutljivo naravnana in orientirana ter glede razpoložljivosti za humanitarno in solidarnostno angažiranje bolj omejena, zato mora številna vprašanja solidarnostno-humanitarnega angažiranja reševati bolj senzibilno. Lahko pa je zaradi višje stopnje vzdržljivosti bistveno bolj učinkovita.

7.9 Slovenski transformacijski izzivi za prihodnost

V večjem delu naših obravnav in navajanja ugotovitev iz analiz ter študije slovenskega primera smo izpostavljali tudi vprašanja in zadeve, ki še niso povsem uresničene in ostajajo kot transformacijski izzivi za prihodnost. Pogled vanj pokaže, da je seznam slovenskih transformacijskih izzivov obsežen in da jih je treba obravnavati širše, ne zgolj v neposredni navezavi na Slovensko vojsko⁴⁶⁰. Seveda se del izzivov nanaša tudi na tiste, ki jih označujemo kot zavezniške in presegajo nacionalni okvir, kar je skladno z naravo transformacije ter značilnostmi sprememb, ki jih prinaša s seboj. Izzive je mogoče različno členiti⁴⁶¹, mi pa smo jih generalizirali in razvrstili v devet sklopov.

Kot slovenske transformacijske izzive navajamo: (1) vire in nacionalno-varnostno politiko, (2) alternative sedanjemu konceptu obrambne organiziranosti, (3) prihodnjo namembnost in značaj obrambnih sil, (4) nadaljevanje integracije in sledenje transformacijskim prizadevanjem, (5) odnos do tehnološkega dejavnika in modernizacije, (6) organizacijski koncept in strukturo vojske, (7) vlogo in razvoj ter vzdrževanje strateške rezerve in rezervnih sil, (8) zagotovitev profesionalizacije vojske kot procesa ter (9) sposobnost transformiranja in podpora transformaciji.

Viri in nacionalnovarnostna politika so osrednji izziv, ki je povezan tudi z realnostjo, iz katere izhaja, da dogovorjenega in zaželenega dvoodstotnega deleža družbenega bruto proizvoda za obrambne izdatke slovenska država še nekaj časa ne bo uspela zagotoviti, če sploh kdaj. Izziv postaja vedno bolj univerzalen in je tudi v drugih državah Zavezništva oziroma EU vse pogostejše opazen. Če ob tem upoštevamo še, da transformacija zahteva vire, saj ni mišljena kot preobrazba za revne, je dimenzija izziva še širša.

Zato sta na preizkušnji in pred izzivi tudi nacionalnovarnostna politika in ves obrambno-vojaški ustroj. Slovenska politika bo morala najti odgovor na to, koliko virov za obrambne potrebe je realno mogoče zagotoviti. Tudi zato, ker se je mirovna dividenda v preteklih dveh desetletjih praktično izčrpala. Zagotovitev finančnih virov in njihovo uravnoteženje med potrebnimi in mogočimi sta podlaga za odgovore na vprašanja, kako naprej, kako uresničiti transformacijo celotnega obrambno-vojaškega

⁴⁶⁰ Pri oblikovanju smo izhajali iz mojih raziskav na to temo, ki so že objavljene (Šteiner 2013a, 18–20; 2011a, 43–60; 2012a, 61–63 in 2012b).

⁴⁶¹ Glej Šavc in Mikuž (2011, 66–78).

področja in vojske znotraj nje. Odgovor o možnosti zagotovitve virov je osrednje in ključno vprašanje upravljanja vojske in razmerja med zakonodajno oblastjo, ki postavlja politiko in cilje, ter izvršilno, ki skrbi za njihovo doseganje, in izbiro ustreznih poti pri tem. V preteklosti je bilo glavno merilo za določanje virov teža ogrožanj in politično sprejemljivo tveganje v odgovoru nanje. V obdobju transformacije, ko je ogrožanje zelo težko identificirati in še težje stehtati, se pojavljajo drugačna merila. Ta se nanašajo na zavezo o določenem deležu virov, ki se lahko nameni, in zmogljivosti, ki se s tem lahko zagotovijo. Dejstvo je, da se je v praksi ta dogovorjena zaveza zadnji dve desetletji praktično prepolovila. Zato so odločitve o virih in nacionalnovarnostni politiki osrednji in prvovrstni izziv.

Poleg tega bo v slovenskem primeru treba izbrati tudi pristop k spremembam, mogočih je več, na voljo so vsaj trije. Prvi je povezan s sledenjem trendov Zavezništva in sprejemanjem pristopov k njim, kar omogoča nadaljevanje transformacijskega pristopa, kot smo ga opisali. Ta pristop zahteva vsaj ohranjanje, če ne že povečanje sedanjih vlaganj. Drugi pristop je povezan s smelo lastno potjo in hitro izvedbo radikalnih posegov. V slovenski praksi to ne bi bil prvi primer takšnega pristopa, saj podobne primere najdemo tudi na začetku razvoja obrambno-vojaškega področja. Ob takšnem pristopu bi bili bolj kot s transformacijo soočeni s spremembami revolucionarne narave, verjetno tudi z ugašanjem nekaterih varnostno-obrambnih struktur slovenske države. Navajali smo, da nekateri v tem vidijo možnost za prihranek izdatkov, drugi pa opozarjajo na njihovo povečanje. Tretja pot je čakanje in odlašanje s pomembnimi odločitvami, tako da bodo na obrambno-vojaškem področju posamezni segmenti in tehnični vidiki zmogljivosti postali anahronizmi in bodo odpadli samodejno. Pot čakanja in izogibanja bi podaljševala lažno upanje, da se najbolj odločilnih sprememb še ne bo treba lotiti. Pri vsem je gotovo to, da se ne bo mogoče izogniti spremembam, pri čemer je transformacija pristop k tistim, ki so povezane s preobrazbo.

Nacionalnovarnostna politika pa mora upoštevati še dejstvo, da je transformacijske izzive mogoče uresničiti v razmerah doseženega političnega soglasja tako na konceptualni ravni kot tudi pri normativnem urejanju teh vprašanj in spreminjanj. Pri nekaterih bi bilo namreč treba poseči celo po spremembi ustave oziroma sistemskih zakonov.

Alternative sedanjemu konceptu obrambne organiziranosti so izziv, povezan z vprašanji, ali v Republiki Sloveniji nadaljevati dihotomijo oziroma trihotomijo v obrambno-vojaški in civilnozaščitni organiziranosti ali pa opraviti temeljite sistemske posege in konceptualne spremembe. Navedeno je namreč vedno znova izpostavljeno, ne le političnim in javnim pričakovanjem, temveč tudi povsem praktičnim razlogom za čim boljše večnamensko uporabo obrambno-vojaških in zaščitno-reševalnih zmogljivosti. Vprašanje je tudi, kako opustiti ali bolje nadgraditi dosedanje rešitve, ko obrambni sistem sestavljata vojaška in civilna obramba, ter kako pri slednji opustiti arhaične ostanke iz koncepta, nastalega pred petindvajsetimi leti, oziroma kako ga nadgraditi in bolj prilagoditi civilnemu kriznemu upravljanju. Pri snovanju in uresničevanju spreminjanja se pojavlja vprašanje, kako to povezati ali celo integrirati. Dodajmo, da navedeno ni le slovenski izziv, da se pojavlja v večini držav v EU in v Natu.

Je čas za novi slovenski obrambno-vojaški in zaščitno-reševalni koncept dozorel? Kako ga izpeljati in katere nujne naloge in sistemske rešitve uresničiti v prehodnem obdobju? Če za transformacijo velja, da prinaša sicer zelo korenite spremembe brez nasilnega rušenja, velja tudi, da pot do teh sprememb vodi prek tranzicijskega obdobja in sprememb. Pri tem se v slovenskem primeru srečamo z nekaterimi posebnostmi. Prva je ta, da je vojaški podsistem končal tranzicijsko obdobje in vstopil v transformacijske spremembe, česar za drugi podsistem ne bi mogli trditi. V razmerju med uniformiranim in civilnim ali upravnim in vojaškim delom obrambnega ministrstva se pojavi vprašanje, kako transformacijo zasnovati, da bosta oba dela enakopravno vključena, pa tudi vprašanje, kdo koga pri tem podpira in ne nazadnje, kdo vodi transformacijske procese.

O vidikih integriranja s sistemom varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v sistemskem pogledu v Sloveniji še ni bilo dovolj strokovnih razprav, pa tudi politične in druge zamisli so praviloma trčile ob visoke ovire avtonomije teh dveh področij. Vendar transformacijski izziv obstaja, nanj bo treba odgovoriti in poiskati rešitve tudi zaradi dogajanja pri zagotavljanju virov, zlasti finančnih. Predvsem pa je treba strukturno in organizacijsko logiko nadomestiti s funkcionalno, pri čemer so pomembni predvsem učinki. Vprašanje je tudi, ali je smiselno v razmerah, ko so viri zelo omejeni, nadaljevati samostojno oblikovanje zmogljivosti na obeh področjih in jih povezovati le pri izvedbi. Ali po drugi strani dovoliti partnerstvo in prekrivanje, kar sedaj posega v

normativno povsem jasno razdeljene pristojnosti in naloge. Ko gre za nacionalnovarnostno in zaščitno domeno, se pojavi vprašanje, ali dovoliti vojski, da nekatere naloge, povezane z zaščitno-reševalnimi aktivnostmi, izvaja neposredno in avtonomno. Na drugi strani pa, ali je mogoče ter pod katerimi pogoji posodobiti uporabo zaščitno-reševalnih zmogljivosti za podporo v mešanih civilno-vojaških nalogah. Če vse navedeno ni uresničljivo, še vedno ostane vprašanje o usklajenem oblikovanju zmogljivosti za doseganje racionalnosti in v izogib podvajanju⁴⁶²..

Normativno so sistemska vprašanja v Sloveniji urejena. Postavlja pa se vprašanje, ali sploh iskati alternative ali pa se zadovoljiti zgolj s popravki oziroma posodobitvami sedanjega, brez temeljitega posega v normativno ureditev. Razmišljanja in snovanja novih konceptov bi namreč prinesla tudi nevarnosti, zlasti pri uvajanju nepreizkušenega ter njegovem preverjanju na občutljivem sistemu, kar bi vodilo v improviziranje, ki pa ni transformacijska značilnost.

Nekatera vprašanja integriranja na nacionalni ravni, ki smo jih podrobneje razčlenjevali in pojasnjevali, so lahko tudi kot odpiranje Pandorine skrinjice. K temu je mogoče dodati tudi vprašanja, ali so pristojnosti vrhovnega poveljnika obrambnih sil, ki se mu po sedanji zakonodaji edinemu poroča o pripravljenosti vojske, vključno z dejavniki, ki to omogočajo, ustrezno urejene, in ali so vloga ter pristojnosti načelnika generalštaba primerno urejene, kar smo izpostavljali pri predstavitvi pogledov na upravno-vojaško integracijo. Ne nazadnje na pripravljenost vojske vpliva veliko rešitev, tako normativnih kot izvršilnih, in s tem na dejavnosti upravnega dela ministrstva, zlasti pri opremljanju in popolnjevanju ter materialno-zdravstveni oskrbi, pri čemer pa mehanizmi odgovornosti za vpliv na pripravljenost vojske niso v celoti izvedeni. Ugotavljamo, da transformacije obrambno-vojaškega sistema ni mogoče opraviti brez odgovorov na postavljena vprašanja ter brez posega na normativno področje in v predhodne celovite uskladitve ključnih konceptualnih rešitev.

Prihodnja namembnost in značaj obrambnih sil sta poseben transformacijski izziv, ki je tako politične kot konceptualne narave, s številnimi izvedbenimi značilnostmi. Povezan je z vprašanji, za katere namene se bodo prihodnje obrambno-vojaške strukture uporabljale, zlasti pri novih ogrožanjih, na

⁴⁶² Poseben primer je vprašanje integrirane obalne obrambe, pri kateri je uvedeno usklajevanje služb med avtonomnimi subjekti in ministrstvi ter zmogljivostmi, ki uspešno deluje. V primeru integracije pa bi bilo treba doseči še višjo stopnjo sinergije, med ministrstvi in drugimi institucijami, kar bi prispevalo k racionalizaciji stroškov in izrabe virov.

primer v kibernetiski obrambi, zaščiti kritične in energetske infrastrukture, protiterorizmu ali protipiratstvu. Ta vidik je večplasten in se ga bomo dotaknili še pri drugih izzivih. Odgovori na številna vprašanja o kibernetiski obrambi, kibernetiskem delovanju in kibernetiski varnosti v najširšem pomenu, kar smo razčlenjevali pri trendu kibernetiske obrambe, so še vedno precejšnja neznanka. Obenem pa ta vprašanja kličejo po premisleku o redefiniranju vloge nacionalnih držav, o vlogi mednarodnih organizacij in subjektov, vključujoč zavezništva in partnerstva, pa tudi o uveljavljanju mehanizmov za učinkovito zaščito, obvladovanje in celo obrambo na tem področju. Omenimo še izziv protiterorizma kot trenda, ki ni izgubil na pomenu, temveč se ta povečuje zaradi prispevka obrambno-vojaških struktur in njihovih povezav pri zagotavljanju zaščite kritične in energetske infrastrukture. Poleg tega se obrambno-vojaški sistemi spogledujejo najmanj še z energetske ter okoljske varnostjo.

Vse navedeno je tudi slovenski izziv. Ob tem se pojavlja vprašanje, kako bo vse to vplivalo na opredelitev temeljnih nalog Slovenske vojske, ki so še vedno obramba države, pripravljenost vojske ter vojaško izobraževanje in usposabljanje za obrambo. Pomemben del pristojnosti in nalog vojske je tudi v podpori nacionalnemu sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter seveda v izpolnjevanju mednarodne vojaške obveznosti države v vojaških operacijah in na misijah na kriznih območjih.

Posledično je izziv v slovenskem primeru povezan s prihodnjim značajem vojske in njenim organizacijskim modelom. Pri tem se srečamo še s številnimi drugimi dejavniki, kot so univerzalnost proti specializaciji, večnamenskost opreme proti izključni rabi za vojaške potrebe, modularnost in sposobnost hitrega prilagajanja struktur ter delovanja v širokem okviru nalog za nacionalno obrambo, v mednarodnem okolju, pri podpori zaščiti in reševanju ter pomoči drugim državnim organom. Dosedanje slovenske rešitve kažejo, da je tak model pri majhni vojski sicer zahtevno vzpostaviti, je pa mogoč in lahko tudi uspešen. Ovira pri tem bi lahko bilo nadaljnje zmanjševanje obsega in strukture vojske.

Pri namembnosti vojske je treba opozoriti še na vprašanje pravega razmerja med strukturami in delovanjem v mednarodnem okolju v primerjavi z nalogami in delovanjem v nacionalnem okolju. Transformacijski trendi in prizadevanja v Zavezništvu povečujejo težnje in zahteve po tem, da se oblikuje vedno več večnacionalnih sestav in zmogljivosti, ki se temu primerno tudi uporabljajo. Na drugi strani pa pri številnih zavezniških državah v Evropi ugotavljamo, da so trendi

integracije na nacionalni ravni usmerjeni predvsem v bolj združeno in povezano uporabo zmogljivosti različnih podsistemov v nacionalnem okolju. Vse to zahteva drugačno funkcionalno povezanost in usposobljenost, vpliva pa tudi na procese opremljanja in modernizacije. Pri študiji izbranih področij transformacijskih sprememb v Slovenski vojski smo pojasnjevali značilnosti teh dveh vidikov transformacije, pa tudi, kako se pri uresničevanju obeh poskuša pridobiti legitimnost v družbi.

Nadaljevanje integracije in sledenje zavezniškim transformacijskim prizadevanjem je izziv, ki ni usmerjen v »vprašanje da ali ne« o nadaljnjem sodelovanju v zavezniških transformacijskih prizadevanjih in sledenju vojaške integracije med zaveznicami, temveč v to, kako to izboljšati. Temu je posebej namenjen trend pametne obrambe, ki se odziva na pojav finančnih omejitev in išče rešitve za izboljšanje učinkovitosti, ohranjanje vojaške relevantnosti in sposobnosti za nove varnostne izzive. V zvezi s tem je treba upoštevati, da sledenje zavezniškim transformacijskim prizadevanjem zahteva njihovo razumevanje in pošten prispevek k njihovemu uresničevanju ter delitev dobrih praks. Transformacija je namreč povezana s preveč občutljivimi zadevami, da bi se do nje vedli kot do modnih trendov.

Večino izvedbenih rešitev in dosežkov ter odprtih vprašanj smo razčlenili v enem prejšnjih podpoglavij pri predstavitvi trendov in učinkov zavezniških pobud ter projektov, konceptov in programov, ki so vplivali na transformacijo Slovenske vojske. Pri tem smo na primeru Slovenske vojske nanizali tudi odgovore na vprašanje, kako obravnavani primeri vplivajo na majhne države. Dokazovali smo tudi, da je Slovenija dober primer sledenja zavezniškemu transformacijskemu procesu že v obdobjih, ko so potekali procesi profesionalizacije vojske ter pridruževanja in integracije, pomembni v obrambno-vojaškem sistemu in posebno v Slovenski vojski. Pri tem je treba izpostaviti zlasti slovensko objektivnost pri tem, kaj je bilo obljubljeno in uspešno uresničeno in kaj Sloveniji daje oziroma vrača Zavezništvo.

Na izvedbeni ravni pa ima izziv, povezan z nadaljevanjem mednarodne integracije in sledenjem zavezniškim transformacijskim prizadevanjem, še zelo veliko ne povsem dorečenih rešitev. Dodajmo, da bo treba v slovenskem primeru sprejeti tudi zelo pomembne odločitve, kot na primer pri večnacionalnih inovativnih pristopih, ki se nanašajo na financiranje projektov oziroma investiranje vanje na področju skupnega opremljanja, zagotavljanja skupnih zmogljivosti ali skupne uporabe infrastrukture za usposabljanja in vaje ter na najbolj nujne zavezniške zmogljivosti.

Navedeno spada v okvir najbolj aktualnih implementacijskih rešitev iz koncepta pametne obrambe. K temu je treba dodati posebno občutljiva vprašanja o specializaciji ter aktivnejšo navezavo na projekte združevanja in souporabe v EU.

Če smo še bolj konkretni, bo poseben slovenski izziv dokončna odločitev o pridružitvi slovenskega centra odličnosti za gorsko bojevanje večnacionalni strukturi Natovih centrov in pod nadzor ACT. Večina teh odločitev o sodelovanju bo imela tudi pomembne finančne posledice, tako kot pri uresničevanju pobude večnacionalnih integriranih logističnih enot, skupnih zmogljivosti za strateške prevoze, v predstavljenem primeru transportnih letal iz projektov SAC ali AGS.

Pri predstavljenem izzivu je treba opozoriti še na vprašanje promocije in nedvoumne predstavitve pridobitev ter izdatkov, povezanih z zavezniškimi transformacijskimi prizadevanji. Slovenska javnost je v preteklosti velikokrat pričakovala ta pojasnila, v krizi je takih pričakovanj še več in pojasnila morajo biti veliko bolj objektivna in domišljena. Na drugi strani pa so podobna pričakovanja tudi v javnosti zaveznic. Ta pričakovanja so posebna zlasti v primerih, ko se izpostavljajo ali pojavljajo težave in krize, še posebno finančne, v eni državi ali skupini držav. Pri tem morajo majhne države vedno znova odgovarjati na vprašanje o kredibilnosti v tistem delu, ki ga država prispeva k skupni varnosti in lastni stabilnosti.

Odnos do tehnološkega dejavnika in vprašanj modernizacije je izziv, ki se nanaša na tehnološko bazo in možnosti za njeno posodabljanje, predvsem v pogledu informatizacije in digitalizacije kot pomembnega izhodišča za transformacijo. Izziv je povezan tudi s prizadevanji za izenačitev tehnološke baze obrambno-vojaških sistemov zavezniških držav, da bi skupne transformacijske pobude, programi in koncepti lahko uspeli. Slovenski izziv ob tem je, kako obdržati Slovensko vojsko v srednjem tehnološkem kakovostnem razredu, kot je bilo in je v strateških razvojnih dokumentih še vedno zastavljeno, kajti v nižjem tehnološkem kakovostnem razredu ne bi uspeli slediti pomembnim pobudam, projektom, konceptom in programom, ki vplivajo na transformacijo in prinašajo dodano vrednost. K temu je treba dodati tudi odnos do prevzemanja ali podarjanja presežkov vojaške opreme, ki se pojavlja v procesu transformacije, kar smo v naših razpravah že pojasnjevali.

Slovenija je v Dolgoročnem programu razvoja in opremljanja do 2025 (2010) zapisala prednostne naloge, ki spadajo v domeno transformacije in modernizacije. S pojavom gospodarske krize in recesije leta 2009 se je za Slovensko vojsko končalo

obdobje rasti in s tem njene številčne krepitev, zelo je bila omejena tudi njena nadaljnja modernizacija. Ta gibanja so se v naslednjih letih le še poslabševala, saj so se zelo zmanjšala finančna sredstva, ne le za opremljanje, temveč tudi za delovanje. Leta 2012 so se izdatki v vojaškem proračunu za opremljanje znižali pod pet odstotkov. Nadaljevanje teh gibanj bo vojsko kmalu potisnilo v nižji razred tehnične opremljenosti, kar bo posebna ovira za sledenje razvoju in uresničevanje transformacijskih projektov. V najslabšem primeru bi lahko bili celo priča preobrazbi nazaj in vračanju na tehnološko pretekla izhodišča. Ob tem se ne bi povečeval le razkorak med zavezniškimi državami, temveč tudi razkorak pri uveljavljanju sodobnih tehnoloških rešitev, v procesnem povezovanju in iz tega izhajajočo standardizacijo. Dodajmo, da je izziv modernizacije povezan še z večnamensko uporabnostjo opreme, ki mora, kot smo izpostavljali, omogočiti Slovenski vojski sodelovanje pri zaščiti, reševanju in pomoči civilnemu prebivalstvu ob nesrečah. To s svojimi zahtevami v nekaterih primerih povečuje nabavne stroške ali oddaljuje slovenske nakupe od možnosti skupnih projektov opremljanja, ki so tako zelo zaželeni v Evropski obrambni agenciji (EDA).

Organizacijski koncept in struktura vojske sta predvsem strokovno izjemno zahteven in zapleten ter v transformacijskem pogledu večstranski izziv. Za našo obravnavo se bomo dotaknili zgolj najpomembnejših vidikov tega izziva, ki je, sodeč po številnih dosedanjih reorganizacijah in preoblikovanjih vojaških struktur v Sloveniji, tudi eden najbolj izpostavljenih in zelo priljubljenih.

Slovenska vojska ni bila zasnovana kot zvrstna vojska, oblikovana je kot enotna in združena, brez letalskih in mornariških zvrsti. Kljub temu so v njeni sestavi letalske in mornariške enote, pri čemer njihovi pripadniki celo nosijo različne uniforme. Dodajmo še, da krizna organiziranost Slovenske vojske s preходом v transformacijo vključuje okoli 8900 pripadnikov, od tega 83 odstotkov v stalni sestavi in 17 odstotkov prostovoljnih pogodbenih rezervistov⁴⁶³. Glavnina vojske je pretežno kopenske sestave in šteje približno 8000 oseb. Ta značilnost se kaže tudi v opredelitvah v vojaški doktrini ter v strukturi sil in opremljanju.

⁴⁶³ Primerjava je narejena po podatkih o Slovenski vojski za julij 2013 (Slovenska vojska 2013). Predstavljeni obseg Slovenske vojske je osemkrat manjši v primerjavi z obsegom vojne sestave leta 1993 oziroma štirikrat manjši kot v vojni za samostojno Slovenjo.

Pri prvem in tudi najbolj izrazitem transformacijskem vidiku izziva o konceptu in strukturi vojske navajamo vprašanje, kateri rodovi in organizacijske strukture bodo sestavljali prihodnjo slovensko vojaško organizacijo in kateri bodo izginili oziroma jih bo treba preobraziti, da praktično ne bodo več prepoznavni. Pri uvajanju novih rodov oziroma specialnosti v vojski, ki bodo na primer povezane s kibernetško obrambo ali s stabilizacijskim in rekonstrukcijskim delovanjem v mednarodnem okolju, spadajo tudi vprašanja povezovanja ali celo združevanja s civilnimi zmogljivostmi. Obstaja tudi vprašanje, ali bodo digitaliziranega kopenskega bojavnika pretežno nadomestili specialisti za kibernetško delovanje oziroma »cyber security protektorji«, ki bodo opravljali naloge, ki so jih stoletja opravljale vojaške sile.

Tako kot večina držav v Natu pozna tudi Slovenija v vojaški strukturi kopenskih sil delitev na premestljive in nepremestljive sile in brigadni model. Ob tem se pojavlja vprašanje o ponovnem organiziranju vojske po prostorskem ali ozemeljskem načelu. Profesionalni vojski je to načelo v nekaterih elementih tuje in v nasprotju z uveljavljenim sodobnim kompetenčnim modelom. Še bolj problematično pa je lahko združevanje premestljivih in nepremestljivih sil, pri čemer se zamegljujejo njihove posebnosti ter pripravljenost in sposobnost za delovanje v mednarodnem okolju.

Slovenska značilnost je še vedno tudi zelo razvejana in obsežna struktura poveljevanja. Ta je v jedru zahteve, da je treba razmišljati tudi o »črnem scenariju« in zato ohranjati nekatere podlage za vojaško strateško rezervo. Struktura poveljstev štirih ravni, ki je ostanek iz preteklosti in rezultat priseganja na brigadni model vojske, je bila leta 2013 preoblikovana. Ukinjeno je bilo poveljstvo sil na operativni ravni, uvedeni pa polki na taktični ravni, tako da je zdaj taktična raven zastopana s tremi tipi poveljstev: bataljonskimi, polkovnimi in brigadnimi. Generalštab ima tako neposredno tudi vlogo operativnega poveljstva, kar je posebnost glede na veljavno zakonodajo, pa tudi prevladujočo zavezniško prakso. V prihodnje bo ta vprašanja treba dokončno razjasniti, normativno urediti in predvsem uveljaviti v praksi. Izpostavimo, da je treba biti pri opuščanju neke ravni poveljevanja previden in paziti na že doseženo integracijo v Zavezništvo. Pa tudi na to, po kom bi se lahko zgledovali pri postavitvi takšnega modela ali, kar je še bolj pomembno, s kom bi se lahko usposabljali in sodelovali. Da ne omenjamo, da je pri takšni spremembi potreben tudi čas za uveljavitev doktrinarnih rešitev za delovanje novih struktur in vzpostavitev novih povezav v domovini in znotraj Zavezništva. Opozoriti pa je treba še na nevarnost, da ravni poveljevanja, ki se bosta z

ukinjanjem združili, ne bosta bistveno zmanjšali števila štabnega osebja in s tem prispevali k racionalizaciji.

Dodajmo k izzivu, ki ga obravnavamo, še vprašanja, povezana z racionalizacijo in integracijo na nacionalni ravni ter iskanjem rešitev za stroškovno vzdržnost struktur in funkcij, kar se dotika slovenske predimenzioniranosti civilnega, pa tudi upravljaljskega in poveljniškega dela obrambno-vojaških struktur.

Vloga in razvoj ter vzdrževanje strateške rezerve in rezervnih sil so poseben izziv. V slovenskem primeru se je pojavljal v konceptualnem in strukturnem ter funkcionalnem pomenu ves čas razvoja vojske. V mednarodnem okolju se pojavlja kot poseben trend, povezan z uvajanjem in ohranjanjem strateških rezerv za obrambne potrebe in manj kot trend rezervnih vojaških struktur. Tako se kot posebno vprašanje pojavlja pravilno razumevanje in z njim oblikovanje koncepta vojaške strateške rezerve. Izpostavljamo, da bi bilo to treba razumeti zlasti kot zagotavljanje strateških virov za morebitno povečanje obrambno-vojaške sposobnosti države in v skrajnem primeru povečanje vojske. Navedeno se poleg možnosti za zagotovitev rezerv pri kadrih kaže še v rezervah virov za povečane potrebe po infrastrukturi in zmožnostih povečanja obrambnega proračuna ter intenzivnega opremljanja. V državah, ki so do nedavnega strukturo svoje vojske gradile na obsežni rezervni sestavi ali imajo iz tega bogate izkušnje in tradicijo, gledajo na ta vprašanja drugače in imajo tudi drugačne rešitve. Zato so vprašanja o vojaški strateški rezervi transformacijski izziv tudi zaradi dilem, v katero smer usmeriti zagotovitev rezerv strateških virov, ki pa še zdaleč niso samo vojaški. Ali bo to smer organizacijskih, infrastrukturnih in oborožitvenih virov ter kadrov, kar slišimo zelo pogosto, ali pa bolj smer ustvarjanja razmer na normativnem področju, povezanih s financiranjem oziroma zagotavljanjem pripravljenosti za sodelovanje in vzdrževanje ustrezne stopnje domoljubja, ki bi omogočala mobilizacijo virov.

V slovenskem primeru je izziv kratkoročno povezan z uresničevanjem že sprejete Doktrine vojaške strateške rezerve (MO RS 2012a), ki v konceptualnem smislu odgovarja na navedena vprašanja, v izvedbenem pogledu pa bolj usmerja v organizacijske in strukturne rešitve. Del teh rešitev je uveljavljen s preoblikovanjem Slovenske vojske leta 2013, pomemben del pa ostaja za prihodnost. Ta del se nanaša tudi na preveritev realnosti in uresničljivosti predvidenih pristopov in rešitev, tudi v odnosu na stopnjo preobrazbe prihodnjih vojaških struktur in njihovega delovanja.

Zagotovitev profesionalizacije vojske kot procesa je v slovenskem primeru pomembna, ker je od tega zelo odvisen tudi uspeh transformacije. Poleg tega smo dokazovali, da je profesionalna vojska eno izmed pomembnih izhodišč pri uresničevanju zavezniških transformacijskih trendov. Nadaljevanje profesionalizacije in povezava s transformacijskimi aktivnostmi, ki bodo imele vpliv tudi nanjo, ostaja izziv tudi za druge države. Na nacionalni ravni pa je pri tem treba upoštevati predvsem vprašanja vzpostavitve tistih vidikov strukturne in funkcionalne profesionalizacije, ki še niso povsem uresničeni.

Izpostaviti je treba še vprašanja kakovostnega izboljšanja profesionalizacije, tako v strukturnem kot funkcionalnem pogledu, vključno z vzpostavitvijo strokovne avtonomije vojske⁴⁶⁴, tako da bo vse to ustrezalo nastalim spremembam in razvoju. Kratkoročno bo treba rešiti tudi odprta vprašanja pogodbenih delovnih razmerij. Bolje kot do zdaj bo treba poskrbeti za vprašanja odhodov iz vojske, pa tudi za vprašanja, povezana z upokojevanjem in reintegracijo v civilnodružbeno in delovno okolje. Prav tako so za profesionalizacijo vojske zelo pomembne notranja gibljivost in tekmovalnost kadrov ter uveljavitev kompetenčnega modela, kot ga poznajo v vojskah z daljšo tradicijo.

V povezavi s profesionalizacijo je tudi vprašanje, kako nadalje zagotavljati ustrezno izobražen kader in vojaškostrokovno usposabljanje zanj. V preteklih dvajsetih letih se v Slovenski vojski ni razvijal avtonomni izobraževalni vojaški sistem. V zadnjem času so se okoliščine, tudi zaradi uvajanja rešitev po bolonjskem sistemu in priseganja na nacionalne poklicne kvalifikacije, spremenile⁴⁶⁵. Zato izpostavljamo vprašanje, ali je prišel čas, da se sedanji slovenski vojaški izobraževalni sistem še bolj integrira v civilnega, na drugih področjih pa postane bolj avtonomen. To ne pomeni, da se je treba vračati k starim modelom in rešitvam, gotovo pa bo treba ugotoviti, kolikšen del vojaško strokovnega izobraževanja in usposabljanja bo mogoče prepustiti zunanjim izvajalcem in komu ter s kakšnimi strokovnimi zahtevami.

Dodajmo k temu še razumevanje in vedenje, da je profesionalizacija proces, ki se nanaša tako na vojaškostrokovne avtoritete in strukture kot tudi na politične

⁴⁶⁴ O vprašanjih profesionalne vojske in njene strokovne avtonomije tudi Furlan (2013, 31–43).

⁴⁶⁵ Za primerjavo navedimo, da je sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v obdobju 2009–2012 uspešno uvedel avtonomno srednje- in višješolsko izobraževanje za poklicne gasilce. Povzeto po MO RS: Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje.

upravljavce vojske. S profesionalizacijo vojske in iz nje izhajajočima strokovnostjo in profesionalno avtonomijo se lahko povečata prepoznavnost vojske v javnosti in odgovornost v odnosu do njenih političnih nadzornikov in upravljavcev ter izboljšajo civilno-vojaška razmerja. Obenem pa bi profesionalna avtonomija lahko prispevala k izboljšanju podpore vojski oziroma tako imenovanega upravnega dela, ki se je do zdaj v Sloveniji pogosto enačil s civilnim nadzorom namesto z upravno ali bolj obrambno-administrativno podporo.

Sposobnost transformiranja in podpora transformaciji sta izziv, povezan z vprašanji o tem, kako podpreti in omogočiti njuno uresničitev. Slovenski transformacijski izzivi so prepoznavni in zapleteni glede na trende in okoliščine, v katerih se pojavljajo. Mogoče jih je uresničiti, če se zagotovi podpora in ohranita sposobnost in pripravljenost za transformiranje. Med najpomembnejšimi pogoji za uresničitev transformacijskih izzivov in prihodnjih nalog v slovenskem obrambno-vojaškem sistemu sta politični mir in podpora, vključno z že omenjenim racionalnim in stabilnim financiranjem. Pomembno pa je tudi vedeti in pojasnjevati, katere posege bo treba narediti za tako zahtevne spremembe, tudi zaradi ljudi v sistemu, ki naj bi transformacijo najprej razumeli ter v njej prepoznali vsaj nekaj sprejemljivih ciljev, da bi lahko prispevali k sinergiji, ki je za uspeh transformacije nujna. Brez notranjega oziroma organizacijskega prispevka sinergičnih učinkov ni mogoče doseči. Poleg tega pa je tu še vprašanje ustvarjanja razmer za spremembe v obrambnem sistemu in širše.

7.10 Napotki za prihodnost

Napotke za prihodnost smo razvrstili v pet sklopov ter jim dodali nekatera pojasnila. Napotki se nanašajo na nujnost oblikovanja strategije in vizije transformacije, ohranjanje intelektualnih potencialov in zmogljivosti vojske, krepitev doseženih standardov človekovih pravic in civilnega ter demokratičnega nadzora nad vojsko, uveljavitev metodologije merjenja kazalnikov transformacije ter rešitev vprašanj, povezanih s transformacijskimi izzivi⁴⁶⁶. Napotki za prihodnost se nanašajo predvsem na Slovenijo in Slovensko vojsko, po naravi transformacijskih priporočil pa seveda presegajo ta okvir.

Transformacija vključuje tudi institucionalne spremembe, zato sta nujni strategija in vizija zanje. Kakšna prihodnost se obeta prihodnji obrambno-vojaški organiziranosti v Sloveniji, je odvisno predvsem od modrosti politike in njene vizije, kaj narediti z njo. K temu dodajmo vplive Zavezništva ter sposobnost obrambno-vojaške stroke, ki na podlagi političnih usmeritev pripravlja in v praksi uveljavlja rešitve. Te vključujejo tudi institucionalne spremembe kot del transformacijskih izzivov. Pri tem je razumevanje nujnosti sprememb in njihovega uveljavljanja pomembno zagotovilo za uspešnost v prihodnosti.

Zato se prvi napotek nanaša na strategijo in vizijo transformacije. Slovenija ima oblikovane in sprijete vse strateške in normativne dokumente, dolgoročne in srednjeročne, tako na obrambno-vojaškem kot tudi na drugih področjih, ki se ga dotikajo. Strateški in normativni dokumenti, ki so bili oblikovani v obdobju transformacije, so usklajeni tudi s transformacijskimi cilji. Napovedano je oblikovanje bele knjige prihodnjih sprememb obrambno-vojaškega področja, ki lahko nadomesti odsotnost dolgoročne vizije, kot jih oblikujejo v številnih drugih državah. Pričakovati je, da bo slovenska dolgoročna vizija uspela zajeti in predstaviti mogoče strokovne rešitve prihodnjih institucionalnih in drugih sprememb ter bo pri njihovi uveljavitvi tudi kazalnik transformacijskih prizadevanj. Obenem bi strategija in vizija morali biti rezultat političnega konsenza in ne nazadnje skupnega strokovnega napora.

Nujnost ohranjanja intelektualnih potencialov in zmogljivosti vojske je drugi napotek. Nanaša se na ohranjanje intelektualne moči vojske, upoštevajoč

⁴⁶⁶ Nekatero predstavljene napotke je avtor tudi že javno predstavil (Šteiner 2013a, 18–20; 2012b in 2011f, 4–6).

transformacijske zahteve pa celo na njeno krepitev. Navedeno zahteva ohranitev vseh pomembnih oblik vojaškega izobraževanja in usposabljanja ter poskuse izboljšanja usposobljenosti enot in posameznikov. Z izboljšanjem vojaškega šolanja se ustvarja tudi pomemben element v kompetencah. To je obenem pomembno za nadaljevanje profesionalizacije vojske in doseganje njene strokovne avtonomije. Ohranjanje intelektualnih potencialov je temelj tudi za preobrazbo in uveljavljanje novih organizacijskih struktur ter sledenje transformacijskim trendom, pobudam, projektom, konceptom in programom.

Dodajmo, da je treba in mogoče z boljším usposabljanjem in vzdrževanjem pripravljenosti ter opreme ohraniti vitalne vojaške zmogljivosti. To je pomembno, ker je med ekonomsko krizo zaradi močno omejenega investiranja gradnja novih zmogljivosti zmanjšana ali celo ustavljena. Skrb za kakovostne priprave in izvajanje nalog v mednarodnih operacijah in na misijah se ne sme zmanjšati, pri čemer ostaja varnost pripadnikov prednostna naloga, ki se ji je treba podrežati. Pri tem bo težko izboljšati večino zadev, povezanih z MOM, zlasti zagotovitev sodobnejše opreme za pripadnike v operacijah, vendar je mogoče in nujno ohraniti tako individualno kot skupinsko raven pripravljenosti ter prenos in izmenjavo izkušenj, ki jih MOM prinašajo v razvoj vojske. Kljub močno omejenim virom si bo tudi v prihodnje treba prizadevati za uspešno in še aktivnejše izvajanje nalog v podpori sistemu zaščite, reševanja in pomoči, ki je pomemben dejavnik za transformacijo na funkcionalnem področju in zagotavljanje legitimnosti vojske v domačem okolju.

Krepitev doseženih standardov in izogibanje opuščeni modelom iz preteklosti je napotek, usmerjen zlasti v razvoj in prihodnost. Nanaša se predvsem na krepitev doseženih standardov človekovih pravic in civilnega ter demokratičnega nadzora nad vojsko kot rezultata procesa profesionalizacije in integracije. Ker so normativna vprašanja upravljanja vojske in civilnega ter demokratičnega nadzora nad njo urejena, je napotek usmerjen v izboljšave na tem področju ter v odpravo ali vsaj zmanjšanje pomanjkljivosti ali nedorečenosti. Civilno-vojaška razmerja se v praksi prav tako kažejo kot dinamičen proces, ki ga je mogoče še izboljšati in ima v slovenskem primeru še možnosti.

K temu dodajamo tudi zahtevo po ohranitvi bojnega značaja vojske, ker je brez njega brez prave vrednosti v pomenu, ki ga ima za nacionalno obrambo kot dejavnik odvrčanja. Pri tem je treba upoštevati, da se je bojni značaj že temeljito transformiral,

kar smo dokazovali na primerih vplivov stabilizacijskega in rekonstrukcijskega delovanja in operacij. Bojni značaj kot standard učinkovite vojske je pomemben, ker vključuje bistvene elemente, kot so pripravljenost, sposobnost in odzivnost ter zavedanje o namembnosti.

Z izogibanjem opuščeni modelom iz preteklosti mislimo predvsem na nostalgijo po rešitvah, ki so lahko bile učinkovite in so dobro delovale, vendar so preživele. Tako bi bilo na primer pri vračanju k naborništvu treba spremeniti več normativnih in organizacijskih rešitev ter uvesti mehanizme za učinkovitost splošne vojaške obveznosti. Tega ni lahko organizirati, kaj šele doseči. Tudi zamisli o pretežno rezervni miličniški vojski, ali celo le o žandarmerijskem tipu vojske, so slej ko prej rešitve, ki vodijo v njeno dokončno izgubo. Takšna rešitev bi namreč pomenila tudi odpovedovanje stvarnim vojaškim zmogljivostim ter snovanje velikih, zgolj v načrtih predvidenih rezervnih vojaških struktur. Pretežno rezervna vojska bi potrebovala opuščene rešitve in mehanizme, ki so veljali za sistem splošne ljudske obrambe in množične vojske, kar je v razmerah razpada enopartijskih družbenih sistemov težko uresničljivo. Zgledovanje po prostovoljstvu na zaščitno-reševalnem področju je pri tem lahko všečno, ni pa primerljivo, saj ni zagotovil, da bi to uspešno delovalo tudi na vojaškem področju oziroma za obrambno-vojaške potrebe.

Pri napotku, ki ga obravnavamo, je treba izpostaviti še uvedbo novega kompetenčnega modela. Slovenski kompetenčni model za vojaške profesionalce smo predstavili in pri tem opisali značilnosti elementov, po katerih ni primerljiv s tistimi, ki jih imajo druge članice zavezništva. Dodajmo, da je vojski treba prepustiti upravljanje kadrov in postopke, ki so povezani z novačenjem njene profesionalne sestave. Vojaški profesionalci in njihova struktura lahko in morajo skrbeti za svoj profesionalni ustroj in nadaljnje oblikovanje vojaškega profesionalnega zbora ter uveljavljanje pravil za vojaški poklic in temu primerne kodeksa. Civilni nadzor pri tem lahko poleg nadzora prispeva tudi podporo pri uveljavljanju družbenih pravil iz delovnih razmerij in pomaga pri normativnem urejanju sistemskih vprašanj. Mednje gotovo spada tudi vprašanje ureditve in mesta plačnega in pokojninskega sistema osebja v sistemu plač javnih uslužbencev, kamor zdaj spadajo tudi zaposleni v vojski. Preoblikovanje plačnega sistema za profesionalno vojsko je ena pomembnejših in najbolj občutljivih tem, ne glede na to, ali pravice na tem področju povečuje ali zmanjšuje.

Uveljavitev metodologije merjenja kazalnikov transformacije v podporo njeni učinkovitosti in prepoznavnosti je napotek, ki bo omogočil vrednotenje elementov in meril za ocenjevanje dosežkov. Je tudi priporočilo, ki sledi ciljem naše raziskave in izhaja iz nje. Kot priporočilo se nanaša na zavezniški institucionalni transformacijski okvir in eno pomembnih transformacijskih aktivnosti, ki se še ni v celoti uveljavila. Slovenska praksa se bo z merjenjem kazalnikov transformacije soočila, če ne prej, takrat, ko bo uveljavljena v Zavezništvu in od tam prenesena na zaveznice. Dodajmo, da ne vidimo ovir za oblikovanje lastne metodologije in njene rabe, na primer pri ocenjevanju ter vrednotenju pripravljenosti in transformacije v vojski za zakonsko določeno poročanje vrhovnemu poveljniku o stanju v Slovenski vojski. Poleg tega pa bi jo lahko ponudili tudi Zavezništvu. Del poskusov in naporov za preboj na zavezniško raven razberemo tudi iz raziskave FDV o transformaciji obrambnih politik in sistemov.

Rešiti vprašanja, povezana z izzivi, in premišljeno slediti trendom je napotek, ki se dotika predstavljenih transformacijskih izzivov v predhodnem podpoglavju. Nanaša se na uresničevanje slovenskih transformacijskih izzivov in odprtih vprašanj, ki so pred slovenskim obrambno-vojaškim sistemom in njegovimi podsistemi. Je napotek, ki ob veljavnem in v transformacijo usmerjenem SOPR zahteva posebno obravnavo in pristop. Predvidevamo, da bi z naslednjim strateškim pregledom obrambe potrdili odprta vprašanja in nerešene zadeve, ki smo jih ugotavljali ter navajali tudi v naši raziskavi in analizah. Na tej podlagi bi bilo zatem treba določiti izvedbene ukrepe in oblikovati poseben celostni časovni načrt in to povezati v novem SOPR. Vse bi moralo biti usklajeno s strategijo in vizijo transformacijskih sprememb.

V zvezi z uresnitvijo tega napotka je treba omeniti vsaj štiri načela, ki so pomembna za uspešno uresničitev in bi jih bilo treba upoštevati. Prvo načelo se nanaša na povezavo nacionalnega z zavezniškim ogrodjem za uresničevanje transformacijskih izzivov ter določitev prednostnih nalog. Drugo načelo se nanaša na integriran pristop in dobro usklajevanje med resorji, zlasti v slovenskem prostoru, kar je bilo v preteklosti vedno med težjimi izzivi. Pri tem je treba zagotoviti pristop, kot da bi bile naloge lastne. Lastništvo ali bolje prevzemanje transformacijskih pobud za svoje je eden temeljnih pogojev za uspeh, podpira pa tudi zagotavljanje sinergijskih učinkov, zato ga omenjamo kot tretje načelo. Četrto načelo je povezano s

sodelovanjem v transformacijskih omrežjih, kar se vedno pogosteje izraža kot virtualna transformacijska struktura ali celo zgolj pristop.

8. SKLEP

8.1. Potrditev hipotez

V disertaciji postavljene cilje potrjujemo s temeljno hipotezo in šestimi izvedbenimi.

TH: Procesi tranzicijskega in transformacijskega spreminjanja oboroženih sil potekajo v velikih in majhnih državah, pri čemer je majhnim v transformacijskem obdobju omogočeno enakovrednejše sodelovanje pri spremembah znotraj nadnacionalnih struktur in vojaškopoličnih zavezništev, kot je to bilo mogoče v tranzicijskem obdobju. Republika Slovenija je kot majhna država primer dobre prakse obrambne transformacije.

Temeljna hipoteza je potrjena.

V disertaciji smo opisovali in dokazovali, kako so se po koncu hladne vojne obrambno-vojaški sistemi in oborožene sile prilagajali novim varnostnim okoliščinam z zmanjševanjem svojega obsega, uvajanjem novih nalog in poslanstev ter z iskanjem legitimnosti. Z globalizacijo asimetričnih ogrožanj ob prehodu v 21. stoletje pa so na nacionalni in nadnacionalni ravni ter na ravni vojaškopoličnih zavezništev nastajali procesi in aktivnosti transformacijske narave. Ti procesi so zajeli vse države, čeprav v zelo različnih pojavnih oblikah, zato jih nekateri tudi niso označevali kot transformacijske.

Za transformacijske procese znotraj Zavezništva je značilna enakovrednost sodelovanja držav. Zato v pojavih transformacijskega spreminjanja opazimo različne vidike in hitrosti sprememb. To je temeljna ugotovitev, ki kaže tudi na prostovoljnost pri vstopanju držav v procese preobrazbe. Obstajajo pa razlike glede na to, ali se spremembe dogajajo v tranzicijskem ali transformacijskem obdobju, pa tudi na to, ali gre za polnopravno članico ali le partnerico, ki si prizadeva za čim hitrejšo izpolnitev vstopnih pogojev in doseganje primerljive ravni obrambno-vojaškega sistema. Enakovrednejše sodelovanje v procesih v Zavezništvu se kaže v tem, koliko država članica prispeva k skupnim transformacijskim aktivnostim in kako vpliva nanje z njihovo promocijo oziroma s primeri dobre prakse iz nacionalnih okolij.

V Natovem transformacijskem pristopu v preteklih dveh desetletjih ugotovimo, da sta pravzaprav dva. Na začetku so bile z washingtonskim konceptom (1999) sprožene zavezniške transformacijske aktivnosti, ki so bile vodene od zgoraj navzdol. Z lizbonskim konceptom (2010) pa se transformacijska prizadevanja posebej razširjajo v nacionalna okolja, nanje pa se poskuša vplivati zlasti prek trendov, pobud, projektov, konceptov in programov. Zaradi tega je vloga držav članic še bolj izpostavljena, obenem pa je na preizkusu njihova zavezanost za transformacijo na nacionalni ravni.

Republika Slovenija je primer dobre prakse, ker se je zgodaj lotila tranzicijskih sprememb in jih hitro ter učinkovito izvajala. Procesi transformacije so se začeli zgodaj v tranzicijskem obdobju in so bili pretežno povezani s profesionalizacijo vojske ter pridruževanjem Zavezništvu oziroma integraciji vanj. Tako je bil pomemben del transformacijskih sprememb v Slovenski vojski dosežen že pred začetkom transformacijskega obdobja leta 2010. Izpostavljamo pa tudi, da se po letu 2010 dinamika in nekatere dimenzije slovenske obrambno-vojaške transformacije vračajo k prilagoditvenim spremembam, s čimer se pogloblja zaostanek v izhodiščih za prihodnje preobrazbene spremembe.

H 1: Pojem in proces transformacije se razlikujeta od tranzicijskih procesov in z njimi povezanih pojmov preoblikovanje, reorganizacija, prestrukturiranje in reforma.

Prva izvedena hipoteza je potrjena.

V teoretičnem delu naše raziskave pojasnjujemo in dokazujemo, zakaj je nujno razlikovanje med procesi tranzicijskega in transformacijskega spreminjanja. S prvimi označujemo prehodne spremembe, povezane s spreminjanjem iz enega v drugo stanje. Pri tem v procesih in obdobjih tranzicijskih sprememb srečamo pojave konverzije, konsolidacije, modernizacije, preoblikovanja, prestrukturiranja, reforme in reorganizacije, kar vse vodi v zmanjševanje obsega obrambno-vojaških sistemov in je velikokrat povezano predvsem s spreminjanjem nabornega popolnjevanja oboroženih sil. Transformacijske spremembe so celovitejše in bolj povezane, navezujejo se na predhodne tranzicijske spremembe ter vključujejo spreminjanje narave in namena oboroženih sil, vključno z njihovim funkcionalnim in socialnim imperativom. Bistvena in konceptualna razlika pa je v tem, da so tranzicijske spremembe usmerjene v

prilagajanje, transformacijske pa v preobrazbo. Pri prvih gre za opuščanje starega in prehod v novo, pri drugih pa za vzpostavljanje novega in prenos kompetenc na novega nosilca.

V obravnavi širokega seznama izrazov, ki se pojavljajo v tranzicijskem in transformacijskem procesu na obrambno-vojaškem področju, smo te razvrstili med razvojne in revolucionarne, v slednje je bila uvrstitev izrazov revolucija v vojaških zadevah in reinženiring, ki se tudi sama označujeta kot revolucionarna, preprosta. Ugotovili smo, da so izrazi konverzija, konsolidacija, modernizacija, preoblikovanje, prestrukturiranje, reforma in reorganizacija pretežno uporabljeni v razvojnem kontekstu. Pri izrazu transformacija in slovenski sopomenki preobrazba, ki združuje značilnosti tako revolucionarnega kot evolucijskega spreminjanja, pa smo v dilemi, ali ju uvrstiti med razvojne ali revolucionarne, navedli več argumentov za stališče, da gre za kompleksno evolucijsko spremembo.

K predstavljenim opredelitvam transformacije in argumentom za uporabo izraza v slovenskem prostoru smo dodali še mojo opredelitev: **Transformacija na obrambno-vojaškem področju je premišljeno, načrtno in na sinergiji temelječe nenasilno spreminjanje, ki vodi v preobrazbo s spremenjenim poslanstvom in nalogami, novimi organizacijskimi strukturami in zmogljivostmi ter posledično z novo kvaliteto v socialnem in funkcionalnem imperativu.**

H 2: V procesih transformacije izginjajo značilnosti množičnih vojsk, kar vodi v spreminjanje relativne vojaške moči držav.

Drug izvedena hipoteza je potrjena.

Postmoderno vojstvo, kot ga pojmujejo Moskos in drugi (2000), je podlaga za transformacijski proces. Pomemben del izginjanja množičnega vojaštva se dogaja že v predhodnih tranzicijskih procesih in spremembah. V proučevanju primerov transformacijskih značilnosti najdemo potrditve tudi za to, da transformacija pomeni dokončno opuščanje modelov in značilnosti, ki so veljali za množične vojske, tako v obsegu in strukturi kot v organiziranosti ter posebno v funkcionalnem in socialnem imperativu.

Vse to empirično potrjuje tudi primer slovenskega obrambno-vojaškega razvoja in Slovenske vojske v njem. V tranzicijskem procesu ima sicer posebnost, saj v njem najdemo začetno vzpostavljanje koncepta množične vojske. Demografski dejavniki v

Sloveniji, zgledi iz tujine in prispevki raziskovalne stroke kmalu prispevajo k spoznanju o koncu množične vojske tudi v slovenskem primeru. Tako se je Slovenska vojska po letu 1995 v vojni sestavi nenehno zmanjševala, krepile pa so se mirnodobna sestava in zmogljivosti za delovanje brez predhodne mobilizacije. Nekaj več kot dve desetletji razvoja Slovenske vojske lahko označimo tudi kot pot od miličniške teritorialne vojske do stalne vojske univerzalnega naborniškega tipa II in tipa I po Haltinerju s korpusnim in divizijskim modelom vojaških struktur do poklicne vojske s prostovoljno rezervo z brigadnim in na koncu prepletajočim se brigadnim in polkovnim modelom. Dodajmo, da so v razvoju stalno spreminjajoče se slovenske vojaške strukture vse to prenesle, predvsem zaradi svoje majhnosti in prilagodljivosti. Prilagodljivost je bila ključna posebnost, pa tudi prednost.

H 3: Transformacijski proces in aktivnosti vodijo v preobrazbo obrambno-vojaških sistemov in vojaških organizacij ter so težiščno usmerjeni v nov celovit pristop k oblikovanju multiplikatorjev, ki nadomeščajo zmanjšanje vojaških zmogljivosti, ter v spekter delovanj za obvladovanje kriz in preventivno delovanje za zagotavljanje varnosti.

Tretja izvedena hipoteza je delno potrjena.

Pri preverjanju in potrjevanju te hipoteze ugotovimo, da se s transformacijo tako v velikih kot majhnih državah išče nov multiplikator za nadomestitev zmanjševanja vojaške moči nacionalnih držav in zavezništev. Majhne države so pri tem bolj izpostavljene in občutljive, predvsem zaradi občutka o izginjanju nacionalnega vojaštva in utapljanju v večnacionalnih strukturah.

Vendar vsi odgovori na vprašanja, kako je mogoče meriti multiplikatorje bojne moči in kakšne so omejitve pri tem, še niso povsem razjasnjeni. Empirično tako pojava ne moremo v celoti potrditi. Ni mogoče prezreti ugotovitve, da so in bodo merjenje ali ocenjevanje in kazalniki multiplikatorjev bojne moči osrednje področje vojaških skrivnosti. Razlog za naše stališče izpeljujemo iz raziskovanja pristopov k merjenju nacionalne moči in predstavljene transformacije merjenja transformacijskih značilnosti in sprememb. Pri tem smo sklepali, da se bo prav z multiplikatorji vedno bolj nadomeščalo merjenje statičnih kazalnikov nacionalne moči, povečevali pa se bodo tudi mehanizmi varovanja tajnih podatkov in kazalnikov multiplikatorjev.

Posebnost multiplikatorjev in vprašanje, ali so njihovi vplivi zgolj navidezni, izhaja tudi iz pojasnjevanja sprememb okvirov za obrambno planiranje in operativno načrtovanje, pojasnimo v petem poglavju ob shemi 4.6. Pri tem smo predstavili, kako se v zavezništvi spreminjajo in predvsem zmanjšujejo okviri nacionalne obrambe ter kako so navidezno nepokriti. To kaže tudi na precejšnjo virtualno naravo multiplikatorjev, zlasti če okvir nacionalne obrambe in sestavine znotraj njega opazujemo kot neodvisne in samozadostne.

Podrobneje smo razčlenjevali pojave zmanjševanja in spreminjanja vojaških zmogljivosti ter njihovo preusmeritev v preventivno delovanje, in sicer prek stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja ali mednarodnih operacij in misij, predvsem z vidika transformacijskih sprememb in njihovih vplivov na strukture, organiziranost in spreminjanje funkcionalnega ter socialnega imperativa. Tehnično-tehnološki vidik pa smo na primerjavi operacij v Iraku in Afganistanu predstavili v podpoglavju o transformacijskih značilnostih vojn in vplivih na transformacijo.

Izpostavljam kazalnike iz analize šestnajstletnih izkušenj Slovenske vojske v mednarodnih operacijah in na misijah, ter iz posebne analize njenih dejavnosti pri podpornem delovanju v zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti.

H 4: Proces transformacije poteka v majhnih državah pod vplivom trendov in pobud iz zavezništev.

Četrta izvedena hipoteza je potrjena.

Slovenski primer dokazuje, da se pomemben del transformacijskih aktivnosti dogaja pod vplivom trendov in pobud, projektov in konceptov Nata ter EU. To potrjuje tudi ugotovitev, da so bili posebni transformacijski cilji v Slovenski vojski oblikovani že leta 2009 in so sledili zavezniškimi usmeritvam, čeprav sta bila koncept in program transformacije formalno potrjena šele leta 2012 in sta se začela izvajati leta 2013. Iz analize osemnajstih pobud, projektov, konceptov in programov iz slovenskega primera ugotovimo, da jih v pristojnost Natovega strateškega poveljstva za transformacijo spada sedem, v poveljstvo za operacije pet, medtem ko sta pri šestih dokaj enakopravno vključeni obe strateški poveljstvi. Ta prizadevanja so usmerjena v doseganje transformacijskih učinkov – povezljivosti, združenosti, večnacionalnosti in funkcionalnosti.

Predstavljene pobude, projekti, koncepti in programi kažejo na celovitost in širino transformacijskih sprememb ter njihovo prepletanje in dopolnjevanje. Razvrstili smo jih v: (a) koncepte, doktrine in eksperimente, (b) skupne zmogljivosti in strukture, (c) izobraževanje in usposabljanje ter vaje, (d) učenje iz izkušenj ter njihovo analizo, (e) operativne pobude in programe, na primer celostni pristop k operacijam in program zmogljivosti omrežnega delovanja, (f) strateško in integrirano logistiko, (e) obrambno načrtovanje in (f) posebne transformacijske pristope, ki neposredno izhajajo iz trendov, kot so akcijski načrt za boj proti terorizmu, kibernetška obramba in pametna obramba. Brez teh bi aktualna slovenska transformacijska prizadevanja bila bolj prilagoditvena kot preobrazbena. Pri primerjavi slovenskih transformacijskih učinkov iz obdobja pridruževanja in integracije s tistimi, ki so bili doseženi po letu 2011, v obdobju transformacije, je prednost na strani prvih.

V analizi ugotavljamo, da so majhne države v večini projektov bolj zavezane sodelovati kot velike, ker s tem nadomeščajo nacionalne primanjkljaje ali ker so jim projekti ali pobude nekako vsiljeni, ker ni druge dosegljive rešitve. Ob tem ugotavljamo tudi, da se majhne države pogosto poskušajo izogniti projektom, ki povečujejo zahteve po virih ali prinašajo zgolj nove pristope k vzpostavljanju večnacionalnih zmogljivosti oziroma k skupnim zahtevnim eksperimentom in razvojnim projektom. Lažje in pogosteje se majhne države odločajo za sodelovanje v transformacijskih projektih na področju izobraževanja in usposabljanja. Na svojevrsten paradoks kaže ugotovitev, da krize obrambno-vojaške sisteme majhnih držav, ki so zelo na tesnem z viri, še boj potiskajo v izolacijo ter oddaljujejo od sodelovanja in porabe virov za transformacijske projekte, čeprav ti dolgoročno prinašajo prednosti in racionalizacijo.

H 5: V Republiki Sloveniji sta graditev vojske za nacionalno obrambo in tranzicijsko preoblikovanje potekala hkrati, kar je povzročilo preobsežno častniško strukturo, prostorsko razpršeno infrastrukturo, prilagojeno moški populaciji na obveznemu služenju vojaškega roka, ter razvejano civilno rekrutno mrežo. Vse to so ovire Slovenske vojske v obdobju transformacije.

Peta izvedena hipoteza je potrjena.

Z opisom slovenskega vojaškega razvoja smo prikazali mejnike in značilnosti tranzicijske poti na področju obrambno-vojaške organiziranosti Republike Slovenije.

Na začetku sta oblikovanje in vzpostavitev organizacijskih struktur Slovenske vojske temeljila na rešitvah, ki so jih poznali v prejšnji skupni državi. Primerjava pristopov in procesov demilitarizacije in razoroževanja v Sloveniji z drugimi državami na območju nekdanje skupne države pokaže, da je ta del tranzicije Slovenija opravila sama, medtem ko se je na drugih območjih to dogajalo pod mednarodnim nadzorom in znotraj posebnih zavez.

Pomembna je ugotovitev, da so bile obrambno-vojaške spremembe del celotne družbene in ekonomske tranzicije, tako da sta opazna njihova skupna dinamika in prepletanje procesov. Za tranzicijske procese na obrambno-vojaškem področju je bilo značilno, da je šlo v glavnem za prilagajanje obrambno-vojaškega organiziranja, čeprav so bile številne spremembe, tako systemske kot tudi organizacijske, zelo temeljite. Slovenska posebnost v primerjavi z drugimi državami je bila tudi v tem, da je Republika Slovenija sodobno vojsko morala še zgraditi, medtem ko so se drugi v tem času spopadali s prestrukturiranjem in reorganizacijami zaradi spremembe načina popolnjevanja, doseganja večje učinkovitosti in zmanjševanja strukture. Ko je v Sloveniji proces gradnje stalne vojske dosegel določeno razvojno stopnjo, se je začela naslednja faza sprememb, ki je izhajala iz drugačnega načina popolnjevanja ter procesa pridruževanja Zavezništvu in integracije vanj. Spremembe, ki so iz tega izhajale, so bile veliko bolj primerljive s spremembami v državah, s katerimi je Slovenija začela zelo intenzivno sodelovati in se povezovati.

Od oblikovanja in reorganizacije stalne vojske in obsežne vojaške rezerve slovenske države je ostalo nekaj posebnosti, ki se še danes kažejo v preobsežni in neustrezni častniški sestavi, pa tudi v infrastrukturi ter v ostankih razvejane civilno-administrativne rekrutne mreže, kar sodobnemu in na stroških orientiranemu vojaškemu delovanju še vedno ni povsem prilagojeno. Pri tem izpostavljamo dve posebnosti. Prva se nanaša na to, da še vedno ni v celoti odpravljen star kompetenčni model za vojaške profesionalce iz tranzicijskega obdobja, zaradi česar je s svojimi značilnostmi ovira profesionalizaciji, povezljivosti in primerljivosti. Druga pa je neuravnoteženost in nesorazmernost sprememb med vojaškim in civilnim delom. Če Slovenjo primerjamo z drugimi državami v tranziciji ali drugimi državami v Natu, ugotovimo, da se razlikuje prav v tem segmentu. V drugih državah so se spremembe v upravno-administrativnem in podpornem delu obrambnih sistemov zgodile hitreje in intenzivneje.

H 6: V Republiki Sloveniji se je z opustitvijo obveznega služenja vojaškega roka, projektom PROVOJ ter vstopom v Nato in EU začel proces transformacije Slovenske vojske.

Šesta izvedena hipoteza je potrjena.

V analizi slovenskega tranzicijskega procesa in njegovi vlogi v transformacijskem procesu opazimo prepletanje ter zgoščeno dinamiko integracijskih aktivnosti in aktivnosti, povezanih s profesionalizacijo vojske.

Vloga osrednjega mejnika v nastajanju postmoderne vojske in transformacijskem procesu je povezana s slovensko potjo v Nato in pripada pridruževanju Natu in EU ter integraciji vanju. Drugi mejnik je povezan z vzpostavljanjem poklicne vojske, dopolnjene s pogodbeno rezervno sestavo, ki ga označujemo tudi kot profesionalizacijo. Oba procesa sta potekala pred začetkom transformacijskega obdobja in vključujeta pomembne transformacijske spremembe na obrambno-vojaškem področju tudi v letih od 2005 do 2010.

Med temeljnimi podlagami za članstvo v Natu so bile opravljene reforme na številnih področjih, vključno s preoblikovanjem Slovenske vojske ter njeno strukturno in funkcionalno profesionalizacijo. Po vstopu v Nato je sledilo zelo intenzivno petletno obdobje integracijskih aktivnosti. Integracija je bila zastavljena kot celovit proces, sestavljen iz več postopkov in aktivnosti, ki so omogočali, da se je nova članica uspešno vključila v Zavezništvo, sodelovala v mehanizmih soodločanja in izpolnjevala svoje obveznosti v njem, deležna pa je bila tudi nekaterih prednosti.

Tudi za pristop k projektu profesionalizacije je bil pripravljen poseben, celovit projekt, s projektnim načinom uresničitve. Z vidika transformacijskih sprememb profesionalizacija ne zaostaja po pomembnosti, kar smo dokazovali tudi v analizi integracijskih področij in področij v projektu profesionalizacije. Škoda je, da vsi cilji, zasnovani kot zahteva po celovitosti sprememb obrambno-vojaškega sistema, niso uresničeni in se tako selijo v obdobje transformacije. Poudarimo še, da prinaša profesionalizacija v vojsko in obrambni sistem kot celoto številne transformacijske spremembe, pospešuje in promovira pa jih integracijski proces, ki profesionalizaciji daje mednarodno veljavnost in dodatne potrditve tudi v nacionalnem okolju.

8.2. Sklepne ugotovitve

V posameznih poglavjih ali podpoglavjih smo navajali naše ugotovitve iz proučevanj in raziskav ter sklepna razmišljanja, zato bomo v sklepnem delu disertacije nekatere ponovili ali se zgolj sklicevali nanje.

S predstavitvami in razpravo o transformacijski paradigmi in transformacijskem procesu ter s študijo transformacijskih značilnosti v tretjem ter četrtem poglavju smo predstavili spoznanja, ki lahko obogatijo dosedanja proučevanja in prispevajo k boljšemu razumevanju ter uresničevanju transformacije v slovenskih okoliščinah. Nekaj teh smo tudi objavili v nacionalnem in mednarodnem okolju.

Ali bo v prihodnosti transformacija ugasnila, kot je to značilno za modne trende, je težko napovedati. Bolj zanesljivo je napovedovanje začetka konca klasične uporabe vojaške moči. Več primerov teh sprememb smo opisali tudi v disertaciji. Ali bo pri tem klasično vojaško moč nadomestila kibernetična moč oziroma vplivi, ki lahko izhajajo iz njene prevlade, danes še ni povsem jasno. Odgovorov tudi ni na vprašanji, kaj bo z vojaki oziroma vojaki bojavniki in kako se bodo preobrazili.

Pomembna je potrditev, razvidna iz slovenskega primera, da transformacije ni mogoče uresničiti brez uspešne tranzicije in sprememb v njenem obdobju. Uspešnost tranzicije je eden pomembnejših dejavnikov za začetek in uspeh transformacije. Ko v tranziciji obrambno-vojaških sistemov zasledimo transformacijske spremembe, te vključujejo organiziranost, tehnologijo, kadre in njihove potenciale ter delovanje.

Nadalje smo ugotovili, da spreminjanje vloge vojsk in uporabe vojaške sile ter druge spremembe, ki jih prinaša transformacija, zahtevajo tudi spremembe normativne urejenosti na nacionalni ravni. Pri spreminjanju mednarodnega prava pa obstajata dve vrsti pogledov: (1) da je mednarodno pravo dovolj univerzalno in ga je treba le primerno uporabljati, (2) da ga je treba spreminjati in prilagajati spremembam, kar se je skozi zgodovino tudi ves čas dogajalo.

V proučevanju pristopov k merjenju kazalnikov transformacijskih značilnosti in sprememb smo ugotovili, da je treba ločevati pristope na institucionalni in znanstvenoraziskovalni ravni. Pri sestavljanju načel in izhodišč za oblikovanje metodologije merjenja transformacijskih značilnosti ter sprememb smo prišli do sklepa, da je v odsotnosti univerzalne metodologije na institucionalni ravni treba sedanjo zavezniško metodologijo za ocenjevanje obrambnega planiranja in

zmogljivosti dopolniti oziroma nadgraditi v transformacijskem smislu. Proučeni in oblikovani so tudi sezname vsebin, elementov in spremenljivk, ki so lahko koristen pripomoček pri tem.

Pri merjenju bojnih zmogljivosti in bojne sposobnosti vojsk smo ugotovili, da so javnosti dostopni zgolj statični kazalniki bojnih zmogljivosti, ki temeljijo na javnih podatkih in podatkovnih zbirkah. Pomemben del teh informacij in kazalnikov je pod najvišjo zaščito, saj gre za zelo omejen dostop do metodologij ter skrbno varovane obrambno-vojaške podatke o realni bojni moči, še posebno multiplikatorjev te moči, kar vpliva na možnosti raziskovanja in primerjanja transformacij.

Pri raziskavah in analizi slovenske obrambno-vojaške tranzicije smo ugotovili več posebnosti. Najprej, da je potekala v posebnih okoliščinah slovenskega osamosvajanja in demokratizacije ter v posebnih varnostnih razmerah. V takšnih okoliščinah se je vojaški ustroj Republike Slovenije oblikoval mimo uveljavljenih pristopov v svetu. Nanj so že zelo zgodaj pomembno vplivale aktivnosti, povezane z Natovim partnerstvom za mir, znotraj katerega so tekla tudi glavna reformna prizadevanja in v praksi nadomeščala druge pristope k reformi varnostnega sektorja ter upravljanja varnosti.

V obdobju tranzicije so bile obrambne sile pomemben temelj stabilnosti in varnosti ter akter približevanja mednarodnim integracijam. V tranzicijskem obdobju so sicer prevladovale spremembe prilagajanja, vendar pa so se na številnih področjih začele tudi spremembe, ki spadajo v transformacijski proces. Po koncu tranzicije je, tudi zaradi vplivov iz mednarodnega okolja, prav transformacija tista, ki poskuša vzdrževati dinamiko prihodnjih sprememb. Vseh teh značilnosti na preostalih tranzicijskih področjih v Sloveniji ne najdemo ali pa jih sploh še ni.

Izpostavljam pozitivne rešitve, zlasti v procesu profesionalizacije in pridruževanja Zavezništvu ter integracije vanj, kar smo podrobno opisali in razčlenili v podpoglavju 7.2. Presenečata hitrost in dinamičnost sprememb, kar je glede na majhno strukturo in sestave, ki niso bile obremenjene z ostanki preteklosti, tudi razumljivo. Ko smo raziskovali vprašanja človekovih pravic in spreminjanja vloge žensk v Slovenski vojski oziroma dostopnosti vseh vojaških dolžnosti ženskam, smo ugotovili, da so uresničene pomembne spremembe, ki Slovenijo po sodobno urejenih zadevah na tem področju uvrščajo zelo visoko med drugimi državami.

Srečamo seveda tudi kritike, da je bila profesionalizacija v slovenskem primeru

vsiljena, prehitra in nedodelana. Ko smo opazovali hitrost teh transformacijskih sprememb, smo ugotovili, da hiter ali bolje bliskovit razvojni premik prinaša pomanjkljivosti bodisi v dozorelosti bodisi v izgrajenosti struktur in rešitev. Poleg tega je za sistemske spremembe, zlasti normativne in doktrinarne, običajno potreben dodaten čas za uveljavitev. Slovenski primer z opisanim potrjuje vprašanje časovne dimenzije v značilnostih transformacijske paradigme, ki v sebi združuje značaj tako revolucionarnih kot tudi razvojnih sprememb.

V slovenskem primeru je ekonomska kriza že v njenem začetku leta 2010 in neposredno pred transformacijskim obdobjem skoraj v celoti obrnila razvojna prizadevanja v smer prilagoditvenih sprememb. Takšne okoliščine in pristop zavirajo transformacijo in jo oddaljujejo od njenih ciljev po preobrazbi, posledično pa podaljšujejo tudi tranzicijske aktivnosti in ne vodijo k pravim spremembam obrambno-vojaške organiziranosti. Vse to je razvidno tudi iz transformacijskega koncepta in programa, ki sta bila oblikovana leta 2012. Njuna osrednja značilnost je, da sta prilagoditvena in usmerjena k doseganju večje učinkovitosti in racionalnosti z znižanjem stroškov. Predvidevata organizacijske in procesne rešitve z namero, da dosežeta integracijo med vojaškim in civilnim delom. Ocenili smo ju kot zelo smela in optimistična ter pogojno realna, če se uresničijo predvidevanja glede zagotavljanja virov. Izpostavljamo pa pomemben del transformacijskih aktivnosti, ki poteka pod vplivom trendov in pobud, projektov ter konceptov Nata in EU. Brez teh bi slovenska transformacijska prizadevanja bila bolj prilagoditvena kot preobrazbena.

Ponovimo pozitivne ocene o slovenskem prispevku in vplivih ter delovanju v mednarodnih operacijah in na misijah. V slovenski javnosti se odnos do njih kaže v zelo zadržani podpori ali celo z nasprotovanjem sodelovanju v Afganistanu ali še bolj v Iraku. Po drugi strani pa se zaupanje javnosti v vojsko zaradi tega ni zmanjšalo. Javnost je pravilno razumela, da vojska v MOM opravlja pomembno zunanjepolitično poslanstvo. Poleg tega je vojska uspela pridobiti podporo s promocijo prispevkov na misijah, predvsem s tistim delom, ki se nanaša na humanitarno in solidarnostno podporno delovanje v mednarodnem okolju.

V slovenskem primeru podpornega delovanja pri zaščiti in reševanju, humanitarni podpori in solidarnosti opazimo tudi nekatere transformacijske spremembe, ki so značilne zlasti za majhne države in potrjujejo intenzivno spreminjanje funkcionalnega imperativa. Izpostavimo še, da funkcionalni in socialni

vidik solidarnosti prihajata v ospredje, tudi v obdobju ali predvsem v razmerah omejenega financiranja, predvsem zaradi pridobivanja legitimnosti in javne podpore. Poleg tega je v Sloveniji solidarnost pomemben del profila vojaških profesionalcev.

Izzive prihodnje slovenske obrambno-vojaške organiziranosti in transformacije smo predstavili v podpoglavju 7.5. in jih tu zgolj naštevamo. Nanašajo se na: vire in nacionalnovarnostno politiko, alternative sedanjemu konceptu obrambne organiziranosti, prihodnjo namembnost in značaj obrambnih sil, nadaljevanje integracije in sledenje transformacijskim prizadevanjem, odnos do tehnološkega dejavnika in modernizacije, organizacijski koncept in strukturo vojske, vlogo in razvoj ter vzdrževanje strateške rezerve in rezervnih sil, zagotovitev profesionalizacije vojske kot procesa ter sposobnost transformiranja in podporo transformaciji.

Rešitev vprašanj, povezana z izzivi, in premišljeno sledenje trendom sta tudi del napotkov za prihodnost, ki smo jih v petih sklopih priporočil pojasnili v podpoglavju 7.6. Omenimo tukaj še preostale štiri. Prvi napotek se nanaša na strategijo in vizijo transformacije in pričakovanje, da bo slovenska dolgoročna vizija uspela obseči ter predstaviti mogoče rešitve prihodnjih institucionalnih ter drugih sprememb, kar bo rezultat političnega konsenza in skupnega strokovnega navora. Drugi napotek se nanaša na ohranjanje oziroma krepitev intelektualne moči vojske. V krepitev doseženih standardov človekovih pravic in civilnega ter demokratičnega nadzora nad vojsko kot rezultata procesa profesionalizacije in integracije pa je usmerjen tudi tretji napotek. Pri tem omenjamo mogoče izboljšave ter odpravo ali vsaj zmanjšanje pomanjkljivosti in nedorečenosti. Izpostavljamo uvedbo novega kompetenčnega modela za vojaške profesionalce, pa tudi zahtevo po ohranitvi bojnega značaja vojske, ki je sicer že temeljito transformiran. Uveljavitev metodologije merjenja kazalnikov transformacije v podporo njeni učinkovitosti in prepoznavnosti je napotek, ki bo omogočil vrednotenje elementov in meril za ocenjevanje dosežkov.

K napotkom za prihodnost dodajamo opozorilo, da Republika Slovenija ne bi smela dovoliti, da izgubi svojo vojsko, kar se je zgodovinsko gledano že dvakrat zgodilo. Slovenija potrebuje dobro vojsko in jo lahko vzdržuje. Lahko je majhna, profesionalna, vendar ji je treba zagotoviti take razmere, da se bo lahko transformirala in tudi v prihodnje učinkovito uresničevala poslanstvo in delovala za nacionalne potrebe ter skladno s politiko države prispevala k mednarodnemu miru in stabilnosti. K temu dodajamo in ponavljamo, da bi poglobljena družbena razprava o transformaciji,

ne le obrambno-vojaški, temveč o celovitejši, lahko pomembno prispevala k iskanju odgovora za širšo družbeno preobrazbo v Sloveniji in v skupnostih, v katere smo vključeni.

9. LITERATURA

ACT. 2009a. *SACT's Initial Assessment*, SG (2009)0992, 3. december 2009.

--- 2009b. *Transatlantic Strategic Plan 2009*, december 2009.

--- 2012. *Pismo o viziji poveljnika ACT*, 14. december.2012.

ACT: Chiefs Of Transformation Conference 2010, Transformation the way Ahead – Post Lisbon. Dostopno prek:

<https://transnet.act.nato.int/WISE/COE/2010COTC/2010COTCDo0/6097944830/index.html> (6. marec 2014).

--- COE. Dostopno prek: <https://transnet.act.nato.int/WISE/COE> (6. marec 2014).

--- *Education and Training Institutions*. Dostopno prek:

<http://www.act.nato.int/education-and-training-institutions> (6. marec 2014).

--- *Joint Analysis & Lessons Learned Centre (JALLC)*. Dostopno prek:

<http://www.jallc.nato.int/> (6. marec 2014).

--- *Joint Force Trainer*. Dostopno prek: <http://www.act.nato.int/jft-jete-organization> (6. marec 2014).

--- *Multiple Future Homepage*. Dostopno prek: <http://www.act.nato.int/multiplefutures> (6. marec 2014).

--- *Transformation Network*. Dostopno prek: <http://transnet.act.nato.int/WISE/Help0> (6. marec 2014).

Active Duty Military Strength & Other Personnel Statistics. Dostopno prek:

http://www.defense.gov/faq/pis/mil_strength.html (6. marec 2014).

Adamsky, Dima, 2008. *“Through the Looking Glass: The Soviet Military-Technical Revolution and the American Revolution in Military Affair”*. Dostopno prek:

<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01402390801940443> (6. marec 2014).

Alberts, David S. 2003. *Information Age Transformation: getting to a 21st Century Military*. Washington D.C: CCRP Publication Series.

Alberts, David S. in Richard E. Hayes. 2005. *Campaigns of experimentation: pathways to innovation and transformation*. Washington D.C.: CCRP Publication Series.

Alberts, David S., John J. Garstka, Richard E. Hayes in David T. Signori. 2004. *Understanding Information Age Warfare*. Washington D.C.: CCRP Publication Series.

Amalietti, Peter. 1996. *Sun Cu Umetnost vojne*. Ljubljana: Založba Amalietti.

Ananicz, Andrzej. 1999. *Nato's Enlargement*. Dostopno prek: <http://www.sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/ANDRZEJ-ANANICZ1.pdf> (6. marec 2014).

AU: *Peace Support Operations Division*. Dostopno prek: <http://www.peaceau.org/en/page/7-peace-support-operations-division> (6. marec 2014).

Austrian Security Strategy: Security in a new decade-Shaping security. Dostopno prek: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=52251> (6. marec 2014).

Barnett, Thomas P. M. 2004. *The Pentagon's New Map: War and Peace in the Twenty-first Century*. New York: G.P. Putnam's sons.

Baylis, John, James Wirtz, Eliot Cohen in Colin S. Gray. 2004. *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*. New York: Oxford University Press.

Bebler, Anton, ur. 2005. *Sodobno vojaštvo in družba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bebler, Anton. 1999. *Hierarhija dokumentov na področju nacionalne varnosti v Republiki Sloveniji: raziskovalna naloga: poročilo*. Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.

Bell, Robert. 2006. *Sizif in NRF*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/slovene/art4.html> (6. marec 2014).

Berkowitz, Bruce. 2003. *The New Face of War: How War Will be Fought in the 21st century*. New York: The Free Press.

Binnendijk, Hans in Richard L. Kugler, ur. 2006. *Seeing the Elephant: The U.S. Role in Global Security*. Washington D.C: National Defense University Press & Potomac Books, Inc.

Binnendijk, Hans in Stuart E. Johnson, ur. 2004. *Transforming for Stabilization and Reconstruction Operations*. Washington D.C: National Defense University Press.

Binnendijk, Hans, ur. 2002. *Transforming America's Military*. Washington D.C.: National Defense University Press.

BMLS, Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport. 2013. *Weiss Buch'12*. Wien: Herresdruckzentrum.

Boland, Frank. 1998. Force planning in the new NATO. *Nato Review* (3). Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/1998/9803-09.htm> (6. marec 2014).

Born, Hans, Marina Caparini in Philippe Fluri, ur. 2002. *Security Sector Reform and Democracy in Transitional States, Band 30*. Baden-Baden: Nomos.

Born, Hans. 2006. *Parlamentarni nadzor nad varnostnim sektorjem: načela, mehanizmi in praksa*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.

Brinc, Darja, Tamara Derman-Zadravec, Branimir Furlan in Tadeja Hafner. 2006. *Angleško – slovenski vojaški terminološki slovar*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

Brožič, Liliana. 2013. Transformacija oboroženih sil. *Revija obramba* 45 (2): 4–6.

Bučar, France. 2011. *Rojstvo države*, Radovljica: Didakta.

Burnes, Bernard. 2004. *Managing Change: A Strategic Approach to Organizational Dynamics*. Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Caforio, Giuseppe, ur. 2006. *The flexible officer: Professional Education and Military Operations other than War: A Cross National Analysis*. Formia: Graficart.

Caforio, Giuseppe, ur. 2007. *Cultural Differences between the Military and Parent Society in Democratic Countries, Volume 4*. Amsterdam: Elsevier.

Callaghan, Jean in Franz Kernic, ur. 2003. *Armed Forces and International Security. Global Trends and Issues*. Münster: LIT Verlag.

Cambridge University Press. 2008. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary (CALD) – Third edition*. Lavis-Trento: Lego Print S.p.A.

Campbell, Alan. 2010. *Analytic Implications of the NATO Defence Planning Process SAS-081 Specialist Team Summary Report*. Dostopno prek: <http://ftp.rta.nato.int/Public/PubFullText/RTO/MP/RTO-MP-SAS-081/MP-SAS-081-09.pdf> (6. marec 2014).

Clausewitz, Carl von. 1976. *On War*. Princeton: Princeton University Press.

Co-Chairs' Summary Regional Workshop on "Reclaiming the Protection of Civilians under International Humanitarian Law", Vienna, Austria, 21.–22. February 2013. Dostopno prek: http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Hum/cochairs_vienna.pdf (6. marec 2014).

Combined arms. Dostopno na http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Combined_arms.html (6. marec 2014).

Conrad, Gerry. 2012. *ACT and NATO Defence Planning Process: A Driver for Transformation*. Dostopno prek: <http://www.act.nato.int/transformer-2012-01> (6. marec 2014).

Consilium Europa: Keynote speech by General Håkan Syrén CEUMC, 19. 9. 2012. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/media/1749978/ceumc_keynote_speech_cyprus_pres_id_seminar_19_sep2012_2012.pdf (6. marec 2014).

Correlates of War. Dostopno prek: <http://www.correlatesofwar.org/> (6. marec 2014).

Council of Europe. 2010. *Human rights of the member of the armed forces: Recommendation CM/Rec (2010)4 of the Committee of Ministers and explanatory memorandum*. Strasbourg: Council of Europe.

Creveld, Martin van. 2000. *The Art of War: War and Military Thought*. London: Cassell.

Crocker, Chester A., Fen Osler Hampson in Pamela Aall, ur. 2003. *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict*. Washington D.C.: United States Institute of Peace.

Cross, Robin in Rosalind Miles. 2011. *Warrior Women: 3000 Years of Courage and heroism*. London: Quercus Publishing Plc.

Čaleta, Denis. 2009a. Stališča pripadnikov Slovenske vojske do mednarodnega terorizma. *Teorija in praksa* 46 (1/2): 126–145.

--- 2009b. Vloga oboroženih sil pri zmanjševanju terorističnih groženj na operacijah kriznega odzivanja – primer oboroženih sil Republike Slovenije. *Varstvoslovje* 11 (1): 164–203.

Dandeker, Christopher in James Gow. 2000. Military Culture and Strategic Peacekeeping. V *Peace Operations between War and Peace*, ur. Schmidl A. E., 59–79. London: Frank Cass.

DCAF. 2010. *Gender & Security Sector Reform Toolkit*: CD. Geneva: DCAF.

Defence/Military Issues. Dostopno prek:

<http://nato.gov.si/eng/topic/ratification/timetable/defence-military/> (6. marec 2014).

Defense Strategic Guidance – United States. Dostopno prek:

http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf (6. marec 2014).

Document C-M(2011)0069 (NO-Overview) Nato Defence Planning Capability Review 2010/2011Norway. Dostopno prek:

http://www.google.co.jp/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.regjeringen.no%2Fpages%2F36899969%2FNATOCapabilityreview_28september2011.pdf&ei=i5MFU7SwAcO84AT19YCgCA&usq=AFQjCNEIWYYQuuxieSe_3QY5IsgT8RbqZq (6. marec 2014).

DOD US, Defense Science Board. 2004. *Transition to and from Hostilities': Summer Study*. Washington D.C: DOD. Dostopno prek:

<http://www.acq.osd.mil/dsb/reports/ADA430116.pdf> (6. marec 2014).

DOD US, Office of Force Transformation. 2003. *Military Transformation: A Strategic Approach*. Washington D.C.: Office of the Force Transformation.

DOD US. 2001. *JP 1-02: Dictionary of Military and Associated Terms – Joint Staff*.

Dostopno prek: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf (6. marec 2014).

--- 2006a. *FM 3-24, MCWP 3-33.5: Counterinsurgency – Headquarters Department of the Army*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (6. marec 2014).

--- 2006b. *JP 3–08: Interagency, Intergovernmental Organization, and Nongovernmental Organization Coordination during Joint Operations – Joint Staff*. Dostopno prek: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_08.pdf (6. marec 2014).

--- 2006c. *JP 3-13: Information Operations – Joint Staff*. Dostopno prek: http://www.information-retrieval.info/docs/jp3_13.pdf (6. marec 2014).

--- 2009. *FM 3-07 Security Force Assistance: Department of the Army*. Dostopno prek: <http://usacac.army.mil/cac2/Repository/FM3071.pdf> (6. marec 2014).

--- 2010. *Joint Vision 2020*. Dostopno prek: http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/joint_vision_2020.pdf (6. marec 2014).

--- 2011. *JP 3-13.2: Military Information Support Operations – Joint Staff*. Dostopno prek: <http://info.publicintelligence.net/JCS-MISO.pdf> (6. marec 2014).

--- 2013a. *JP 3-24: Counterinsurgency- Joint Staff*. Dostopno prek: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_24.pdf (6. marec 2014).

--- 2013b. *JP 3-57: Civil-Military Operations – Joint Staff*. Dostopno prek: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_57.pdf (6. marec 2014).

Dolar, Darja, ur. 1994. *Leksikon Cankarjeve založbe: 3. izdaja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Downing, Brian M. 1992. *The Military Revolution and Political Change: Origins of Democracy and Autocracy in Early Modern Europe*. New Jersey: Princeton University Press.

Dupuy Trevor N, Franklin D. Margiotta, Curt Johnson, James B. Motley in David L. Bongard. 1993. *International Military and defense encyclopedia: Volume 5 P–S*. Washington D.C.: Brassey's.

Dusman, Aleksandr in Rok Zupančič. 2012. *Civil-Military Cooperation in Conflict and Post Conflict Operations: Learning from the Lithuanian, Slovenian and Estonian Experiences*. Vilnius: VŠI Akademine Liedyba.

Dyekman, Gregory J. 2007. *Security Cooperation: A Key to the Challenges of the 21st Century*. Carlisle: Army War College – Strategic Studies Institute.

DZ RS. 2013. *Dopolnitev strategija delovanja Republike Slovenije v prizadevanjih mednarodne skupnosti za stabilizacijo Islamske republike Afganistana*. Dostopno prek: <http://imss.dz-rs.si/imis/fc5e3629773a862cadab.pdf> (6. marec 2014).

EDA: *Code of Conduct on Pooling & Sharing*. Dostopno prek: <http://www.eda.europa.eu/docs/news/code-of-conduct.pdf> (6. marec 2014).

EDA: *Defence Ministers Adopt Pooling & Sharing Code of Conduct*, 19. november 2012. Dostopno prek: <http://www.eda.europa.eu/info-hub/news/2012/11/19/defence-ministers-adopt-pooling-sharing-code-of-conduct> (6. marec 2014).

EDA: *Projects*. Dostopno prek: <http://www.eda.europa.eu/projects> (6. marec 2014).

Edmunds, Timothy in Marjan Malešič. 2005. *Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles*. Amsterdam: IOS Press.

EEAS: *About CSDP – Overview*. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/index_en.htm (6. marec 2014).

EEAS: *Final Report by the High Representative/Head of the EDA on the Common Security and Defence Policy*. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131015_02_en.pdf (6. marec 2014).

EEAS: *Missions and Operations*. Dostopno prek: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/> (6. marec 2014).

Eikenberry, Karl W. 2013. *The Limits of Counterinsurgency Doctrine in Afghanistan*. Dostopno prek: <http://www.foreignaffairs.com/articles/139645/karl-w-eikenberry/the-limits-of-counterinsurgency-doctrine-in-afghanistan> (6. marec 2014).

Elements of National Power. Dostopno prek: http://www.ifsc.ndu.edu/library/publications/bibliography/Elements_of_National_Power.pdf (6. marec 2014).

Emory University: "GPS History". Dostopno prek: www.emory.edu/business/et/552fall2002/locationdevices/gps_-_history.html (6. marec 2014).

Esper, Philippe, Christian de Boissieu in Pierre Hassner. 2012. *A world without Europe, Defence Economy Council*. Paris: Fayard.

EU ISS. 2013. *The European Union's Strategic Think Thank*. Dostopno prek: <http://www.iss.europa.eu/> (6. marec 2014).

EU Missions and Operations: Impetus (Spring/Summer 2006). Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/newslettereums_060424_en.pdf (6. marec 2014).

European External Affairs Service. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/index_sl.htm (6. marec 2014).

Evropska Unija. Dostopno prek: http://europa.eu/index_sl.htm (6. marec 2014).

Finnish Security and Defence Policy 2012. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=167308> (6. marec 2014).

Forster, Anthony, Timothy Edmunds in Andrew Cottey. 2003. *Soldiers and Societies Society in Post-communist Europe: Legitimacy and Change*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

French White Paper 2013. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=172504> (6. marec 2014).

Furlan, Branimir, Davorin Rečnik, Rudi Vrabič, Vasilije Maraš, Janez Cerkovnik, Branko Špur, Miloš Šonc, Marjan Tušak, Marijan Ivanuša, Boris Gorjup, Martin Kojadin, Kamil Lasič, Marko Unger. 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.

--- 2009a. Stabilizacijsko delovanje Slovenske vojske: Priložnosti, izziv in razvojna nujnost. *Revija Obramba* (2): 8–12.

--- 2009b. *Delovanje SV v operacijah kriznega odzivanja: PPT predstavitev: Brdo 20. januar 2009*.

--- 2013. Profesionalna vojska brez strokovne avtonomije – ali je mogoče? *Sodobni vojaški izzivi* 15 (1): 31–43.

Geder, Alan. 2007. *Razvoj operacij kriznega odzivanja v SV v 10 letih: PPT predstavitev: Gornja Radgona 20. september*.

Ghebali, Victor-Yves in Daniel Warner, ur. 2005. The politico Military Dimension of the OSCE: Arms Control and Conflict Management Issues. *Geneva Program for the Study of International Organizations*: 9–152.

Global Development 2012, HIIK Heidelberg Institute for International Conflict Research. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2012.pdf (6. marec 2014).

Gongora, Thierry in Harald von Riekhoff, ur. 2000. *Toward a Revolution in Military Affairs? Defense and Security at the Dawn of the Twenty-First Century*. Westport, CT: Greenwood Press.

Grant, R. G., ur. 2011. *1001 Battles: that Changed the Course of History*. London: Cassell.

Gray, Colin S. 2004. *Strategy for Chaos: Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History*. London: Frank Cass.

Grieffith, Samuel B. 1963. *Sun Tzu The Art of War*. New York: Oxford University Press.

Grizold Anton, Iztok Prezelj, Erik Kopač, Janja Vuga, Aleš Žiberna, Anja Kolak in Rok Zupančič. 2013. *Survey Results on Perception of Transformation of Armed forces: Research Project "Transformation of Defense Policies and Systems"*. Ljubljana: FDV.

Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

--- 2005. Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju: k razvoju obrambno-zaščitnega sistema: izzivi in spodbude. V *Varnostne študije*, 81–140. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Grošelj, Klemen. 2009. Transformacija sodobnih mirovniških operacij in vloga Slovenije. *Bilten Slovenske vojske* 11 (1): 63–70.

GŠSV. 2008. *SOP Postopki v primerih domnevnega trpinčenja in šikaniranja v SV*.

--- 2009a. Zaključno poročilo projekta PROVOJ, Ministrstvo za obrambo (GŠSV 802-00-4/2005-166), 29. maj 2009.

--- 2009b. Direktiva NGŠ za izvajanje UNSCR 1325 in 1820.

--- 2009c. Poseben dodatek k direktivi za planiranje Slovenske vojske za 2009 in 2010: transformacijski cilji, naloge in razmejitve pristojnosti.

--- 2009d. SOP Postopki in ukrepi za varovanje dostojanstva v SV.

--- 2010. *Podatki o zastopanosti zaposlenih žensk v SV*.

--- 2011a. *Podatki o desetletnem gibanju kadrovske sestave Slovenske vojske*.

--- 2011b. Ukaz za realizacijo strateških transformacijskih imperativov Slovenske vojske za leto 2011.

--- 2013a. *Podatki o sodelovanju SV v MOM 1997–2011*.

--- 2013b. Podatki o zastopanosti zaposlenih žensk v SV.

--- 2013c. Podatkovna tabela: Prispevek SV v MOM.

--- 2013d. Podatkovno skladišče SV.

--- 2013e. Slovenska vojska v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami: podatki za leto 2012.

--- 2013f. Podatki o sodelovanju SV pri helikopterskem podpornem delovanju 2012.

Guderian, Heinz. 2009. *Panzer Leader: The Classic Account of Blitzkrieg*. St Ives: Penguin UK.

Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction. Dostopno prek: <http://www.usip.org/publications/guiding-principles-stabilization-and-reconstruction> (6. marec 2014).

Gülnur, Aybet. 2012. The Evolution of NATO's Three Phases and Turkey's Transatlantic Relationship. *Prospect* 17 (1): 19–36.

Guy, Anderson in Ian Wilson. 2012. Spreading the risk. *IHS Jane's Defence Weekly* 49 (26): 24–29.

Haltiner, Karl W. in Paul Klein, ur. 2002. *Europas Armeen im Umbruch: Band 29*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Hammer, Michalel in James Champy. 1993. *Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution*. London: Harper Collins.

Handel, Michael I. 2003. *Masters of War: Classical Strategic Thought: Third revised and expanded edition*. London: Frank Cass.

Hart, Liddell B. H. 1991. *Strategy: Second revised edition*. London: Meridian.

Harvard Dataverse Network. Dostopno prek: <http://thedata.harvard.edu/dvn/dv/cow> (6. marec 2014).

HIK: Heidelberg Institute for International Conflict Research. Dostopno prek: <http://hiik.de/en/index.html> (6. marec 2014).

Hundley Richard O. 1999. *Past Revolutions, Future Transformations*. Santa Monica: Rand.

Huntington, Samuel P. 1995. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military relations*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

--- 2005. *Spopad civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Ibrügger, Lothar. 1998. *The Revolution in Military Affairs – Special Report. Nato Parliamentary Assembly Science and Technology Committee*. Dostopno prek: <http://www.iwar.org.uk/rma/resources/nato/ar299stc-e.html> (6. marec 2014).

IISS: The International Institute for Strategic Studies. 2003. *The Military Balance 2003–2004*. Oxford: Oxford University Press.

--- 2008. *European Military Capabilities: Building Armed Forces for Modern Operations*. London: Oxford University Press.

--- 2012. *The Military Balance 2012*. Oxfordshire UK: Routledge Journals.

Inglehart, Ronald, F. 1977. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. New Jersey: Princeton University Press.

ISS, EU Institute for Strategic Studies. 2006. *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025?* Conde-sur-Noireau: Carlot Imprimeur.

Jankovič, Zoran. 2008. *Vpliv zmogljivosti omrežnega delovanja na transformacijo Slovenske vojske: zaključna naloga*. Poljče: Poveljniško-štabna šola. Dostopno prek: <http://dk.mors.si/lzpisGradiva.php?id=66> (6. marec 2014).

Jarm Šket, Valerija. 2007. Prva rotacija sil NRF po razglasitvi polne operativne zmogljivosti. *Slovenska vojska* 15 (1): 10–12.

Jasper, Scott, ur. 2009. *Transforming Defense Capabilities*. London: Lynne Rienner Publishers.

Jazbec, Milan. 2005. Defence Reform in the Western Balkans: The Way Ahead Presentation of the Reform Process and its Elements. V *Policy Paper Geneva: April 2005*. Geneva: Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

Jelušič, Ljubica in Alan Geder. 2007. Desetletne izkušnje SV z operacijami kriznega odzivanja. *Slovenska vojska* 15 (17): 10–12.

Jelušič, Ljubica in Erik Kopač, ur. 2006. *Obrambna industrija v Evropski uniji: izzivi in priložnosti za Slovenijo*. Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.

Jelušič, Ljubica in Maja Garb. 2006. Motivation and job satisfaction of Slovenian soldiers and policemen in peace operations. V *Military missions and their implications reconsidered: the aftermath of September 11th*, ur. Caforio Giuseppe in Gerhard Kuemmel, 171–192. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

Jelušič, Ljubica in Mojca Pešec, ur. 2002. *Seksizem v vojaški uniformi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Generalštab Slovenske vojske.

Jelušič, Ljubica, Edvard Konrad, Vinko Vegič, Maja Garb in Erik Kopač. 2006. *Zaključno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na projektu v okviru ciljnega raziskovalnega programa (CRP) "Znanje za varnost in mir 2004–2010"*. Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.

Jelušič, Ljubica, Maja Garb, Vinko Vegič in Jelena Juvan. 2004. Mirovne operacije kot oblika globalne mirovne preventive pred širjenjem groženj. V *Politični procesi in institucije*, 80–98. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Jelušič, Ljubica, ur. 2005. *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Jelušič, Ljubica, Vinko Vegič, Maja Garb, Jelena Juvan, Klemen Grošelj in Kristina Ober. 2003. *Slovenska vojska v mirovni operaciji: raziskovalni projekt: zaključno poročilo*. Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.

Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2002a. Continuity, restructuring, or development from scratch? Dilemmas of Slovenian defense reform 1991-2001. V *Post-Cold War defense reforms: lessons learned in Europe and the United States*, 111–134. Washington D.C.: Brassey's.

--- 2002b. Konverzija vojaštva: perspektive uporabe po koncu hladne vojne. V *Politični procesi in institucije*, 149–169. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2003. Mirovne operacije kot oblika globalne mirovne preventive pred širjenjem groženj. *Teorija in praksa* 40 (4): 627–647.

--- 2004a. Domestic Military Assistance – The case of Slovenia. V *Defence Transformation in Europe – Evolving Military Roles*, 83–90. Amsterdam: IOS Press.

--- 2004b. Motivation for participation in peace support operations: Initial findings among Slovenian soldiers. *The Quarterly Journal* (4): 35–42.

--- 2005. Military reforms in Slovenia. V *The European armed forces in transition: a comparative analysis*, 129–144. New York: Peter Lang.

--- 2009. Oblikovanje strategije sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah. *Bilten Slovenske vojske* 11(1): 37–62.

Jogan, Savin. 1997. *Mednarodno vojno/humanitarno pravo*. Ljubljana: Uprava za razvoj MORS.

Juvan, Jelena in Janja Vuga. 2011. *What Motivates Slovenian “Peacekeepers”?* V *International Peacekeeping*. Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13533312.2011.527522> (6. marec 2014).

Juvan, Jelena. 2010. *Mirovne operacije kot sredstvo zagotavljanja nacionalne varnosti?* Dostopno prek: http://www.fvv.unimb.si/DV2010/zbornik/nacionalna_varnost/juvan_doc.pdf (6. marec 2014).

Kaplan, Robert S. in David P. Norton. 2001. *The Strategy focused organization*. Boston: Harvard Business School Publishing Press.

Kaskeala, Juhani. 2008. *Finland Approach to Transformation – PPT presentation*. Geneva: Geneva Centre for Security Policy, 16. september.

Katalog informacij javnega značaja ministrstva za obrambo. Dostopno prek: [http://www.ckijz.gov.si/index.php?id=98&no_cache=1&tx_katalogijzpregled_pi1\[uid_katalog\]=190&cHash=395fec09f1](http://www.ckijz.gov.si/index.php?id=98&no_cache=1&tx_katalogijzpregled_pi1[uid_katalog]=190&cHash=395fec09f1) (6. marec 2014).

Kennedy, Paul. 1978. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Vintage Books.

Kepel, Giles. 2004. *The War for Muslims Minds: Islam and the West*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.

Kladnik, Tomaž. 2008. *Slovenska vojska v službi domovine: 2 dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Defensor.

Knott, Steven W. 2004. “Knowledge Must Become Capability”: Institutional Intellectualism as an Agent for Military Transformation. V *Essays 2004: Chairman of Joint Chiefs of Staff Strategy Essay Competition*, 39–56. Washington D.C.: National Defense University Press.

Knox, MacGregor in William Murray. 2001. *The Dynamics of Military Revolution 1300–2050*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kočevar, Iztok. 2001. *Prestrukturiranje in konverzija vojaške industrije v Evropi: magistrsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kodeks vojaške etike Slovenske vojske. Ur. l. RS, št. 55/09 (17. julij 2001).

Kohont, Andrej. 2011. *Vloga in kompetence menedžerjev človeških virov v kontekstu internacionalizacije: doktorska disertacija*. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_kohont-andrej.PDF (6. marec 2014).

Konda, Jože. 2004. OVSE Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi – Ob predsedovanju republike Slovenije leta 2005. *Bilten Slovenske vojske* 6 (1): 7–38.

Kopač, Erik. 2006. Globalizacija obrambne industrije: rekonstrukcija evropskih in ameriških obrambnih podjetij. V *Demokracija v globalizaciji, globalizacija v demokraciji*, 109–124. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Korošec, Tomo, ur. 2002. *Vojaški slovar: Predelana in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Delo.

Kotnik, Igor. 2012. Profesionalizacija slovenske vojske – cilj ali pot. *Sodobni vojaški izzivi* 14 (1): 11–26.

Kotnik-Dvojmoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kovač, Jure, ur. 1999. *Sodobne oblike in pristopi pri organiziranju podjetij in drugih organizacij*. Kranj: Moderna organizacija.

Kožar, Jernej D. 2008. *Zbornik člankov, referatov in študij: Z obrambo do varnosti*. Kotlje: Samozaložba J. D. Kožar.

Kronologija vključevanja Slovenije v Nato. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/zunanja_politika/nato/kronologija_vkljucovanja_slovenije_v_nato/ (6. marec 2014).

Lambert, Alexandre. 2009. *Democratic Civilian Control of Armed Forces in the Post-Cold War*. LIT Verlag: Münster.

Law, David. 2009. *DCAF Backgrounders – Defense reform*. Dostopno prek: <http://www.dcaf.ch/Publications/Defence-Reform> (6. marec 2014).

Lipič Ladislav. 2003. O razvoju Slovenske vojske. *Bilten Slovenske vojske* 5 (2): 9–29.

Lipovec, Franjo. 1987. *Razvita teorija organizacije*. Maribor: Založba Obzorja.

Loo Bernard FW. 2012. *How can we measure military strength?*, 25. oktober. Dostopno prek: <http://rsismilitarystudies.wordpress.com/2012/10/25/how-can-we-measure-military-strength/> (6. marec 2014).

Malešič, Marjan, Ljubica Jelušič, Damijan Guštin, Igor Kotnik-Dvojmoč, Vinko Vegič, Iztok Prezelj, Vladimir Prebilič, Uroš Svete in Erik Kopač. 2001. *Obvezniška ali*

poklicna vojska?: (študija primera Slovenije). Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.

Malešič, Marjan, ur. 2003. *Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Malešič, Marjan. 2002. Nacionalna in mednarodna varnost: iz obramboslovnih raziskav III. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Mandelstam, Mark D. 2007. *Military Transformation Past and Present: Historic Lessons for the 21st Century*. Westport, CT: Praeger Security International.

Manigart, Philippe in Ljubica Jelušič, ur. 2001. *European defence restructuring: military and public view*. Brussels: European Commission.

Mason, Chuck R. 2012. *Status of Forces Agreement (SOFA): What Is It, and How Has It Been Utilized?* Dostopno prek: <http://www.fas.org/sqp/crs/natsec/RL34531.pdf> (6.marec 2014).

McNeill, William H. 1984. *The Pursuit of Power*. Chicago: The University of Chicago Press.

Measurement – Operational Definitions. Dostopno prek: <http://www.csulb.edu/~msaintg/ppa696/696meas.htm> (6. marec 2014).

Metz, Steven in James Kievit. 1995. *Strategy and Revolution in Military Affairs*. Carlisle: Strategic Institute.

Ministrstvo za obrambo. Dostopno prek: <http://www.mo.gov.si/si/404/> (6.marec 2014).

Ministry of Defence of the Slovak Republic. 2005. *The Great Withdrawal*. Bratislava: 5th Cartography-Reproduction Base of the Armed Forces of the SR.

MNZ. 2012. *Strategiji sodelovanja Ministrstva za notranje zadeve v mednarodnih civilnih misijah* (MNZ 871-5/2009/18), 30.marec 2010.

MO RS. 2001a. *Načrt izvedbe študije o možnostih prehoda slovenske vojske na popolnjevanje s poklicnimi vojaki*, (Urad za vojaške zadeve – Center za strateške študije 802-00-5/01-2), 20. julij 2001.

--- 2001b. *Študija o možnostih prehoda Slovenske vojske na popolnjevanje s poklicnimi vojaki* (Urad za vojaške zadeve – Center za strateške študije 802-00-5/01-2001), 18. september 2001.

--- 2002a. *Analiza sistema popolnjevanja Slovenske vojske* (besedilo 17. januar 2002).

--- 2002b. *Predlog za obravnavo sprememb in dopolnitev sistema popolnjevanja* (MO 011-02-7/2001-14), 5. april 2002.

--- 2002c *Predlog za obravnavo sprememb in dopolnitev sistema popolnjevanja* (MO 011-02-7/2001-14), 12. april 2002.

- 2002d. *Spremembe in dopolnitve sistema popolnjevanja Slovenske vojske* (MO 830-01-1/2002), 14. marec 2002.
- 2002e. *Sklep o oblikovanju projektne skupine za načrtovanje in izvedbo projekta Prehoda na poklicno vojsko, dopolnjeno s pogodbeno rezervo* (MO 802-00-8/2002-1), 28. maj. 2002.
- 2002f. *Zagonski elaborat projekta PROVOJ – Poklicna vojska, dopolnjena s pogodbeno rezervo, verzija 0.6, november 2002*, (MO 802-00-20/2002-102), 11. november 2002.
- 2004a. *Koncept razvoja Slovenske vojske do leta 2004* (MO 807-00-1/01-6), 26. november 2001.
- 2004b. *Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2003*. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/letno_porocilo_2003.pdf (6. marec 2014).
- 2004c. *Strateški pregled obrambe 2002/2003 z vizijo do 2015* (MO 802-00-15/2003-19). Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/spo_2002_03_vizija2015.pdf (6. marec 2014).
- 2005. *Pravilnik o planiranju v Ministrstvu za obrambo* (MO 017-02-15/2003-31), 23. december 2005.
- 2006. *Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2005* (MO 0100-31/2006-3). Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/letno_porocilo_2005.pdf (6. marec 2014).
- 2007a. *AJP-3.4, 2005: Operacije kriznega odzivanja zunaj 5. člena, slovenski prevod* (SVS STANAG 2180), (januar 2007).
- 2007b. *Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2006* (MO 0100-86/2006-34). Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/LP_MO_2006.pdf (6. marec 2014).
- 2007c. *Pravilnik o planiranju v Ministrstvu za obrambo* (MO 017-02-15/2003-46), 16. julij 2007.
- 2008a. *AAP-6: Nato Glossary of Standardisation Terms and Definitions* (SVS STANAG 3680), (1. april 2008).
- 2008b. *AJP-3(A), 2007: Zavezniška doktrina za združene operacije, slovenski prevod* (SVS STANAG 2490(2)), (februar 2008).
- 2009. *Strateški pregled obrambnega resorja, Povzetek ključnih ugotovitev SPOR 2009 za komuniciranje z zainteresiranimi javnostmi*. Dostopno prek:

<http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SPOR2009.pdf> (6. marec 2014).

--- 2010b. *Pravilnik o planiranju v Ministrstvu za obrambo* (MO 0070-37/2010), 18. november 2010.

--- 2011. *Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2010* (MO 0100-16/2011). Dostopno prek:
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/LP_MO_2010.pdf (6. marec 2014).

--- 2012a. *Doktrina vojaško strateške Rezerve Republike Slovenije* (MO 80300-2/2012/5), 25. oktober 2012.

--- 2012b. *Pravilnik o planiranju v Ministrstvu za obrambo* (št. 024-34/2011-21), 13. september 2012.

--- 2012c. *Usmeritve ministra* (MO 804-268/2012-16), 10. julij 2012.

--- 2012d. *Poslovnik delovne skupine za transformacijo* (MO 804-268/2012-17), 13. julij 2012.

--- 2012e. *Sklep o organiziranosti, nalogah in delovanju delovne skupine za pripravo in oblikovanje programa transformacije Slovenske vojske in procesov Ministrstva za obrambo* (MO 804-268/2012-2), 7. junij 2012.

--- 2012f. *Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2011* (MO 0100-152/2011-44). Dostopno prek:
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/LP_MO_2011.pdf (6. marec 2014).

--- 2013a. *Načrt izvedbe SOPR 2013–2018* (MO 803-48/2012-79), 8. marec 2013.

--- 2013b. *Zapisnik 7. sestanka nadzornega odbora Delovne skupine za transformacijo z 6. 2. 2013* (DST 804-268/2012-139), 7. februar 2013.

MO RS: *Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje*. Dostopno prek:
<http://www.sos112.si/slo/page.php?src=pe11.htm&r=1> (6. marec 2014).

MOD UK. 2012. *Transforming the British Army*. Dostopno prek:
http://www.army.mod.uk/documents/general/Army_2020_brochure.pdf (6. marec 2014).

Moskos, Charles C. 2001. *What Ails the All-Volunteer Force: An Institutional Perspective V Parameters: Quarterly, Summer 2001*, 29–47. Carlisle: U.S. Army War College.

Moskos, Charles C., John A. Williams in David R. Segal, ur. 2000. *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*. New York: Oxford University Press.

Možina, Stane, Bogdan Kavčič, Mitja I. Tavčar, Danijel Pučko, Štefan Ivanko, Bogdan Lipičnik, Jože Gričar, Leon Repovž, Andrej Vizjak, Aleš Vahčič, Veljko Rus, 1994. *Management*. Radovljica: Didakta.

Multi-nationalized Centre of Excellence for Mountain Warfare. Dostopno prek: <https://transnet.act.nato.int/WISE/COE/Individual/MW> (6. marec 2014).

Münkler, Herfried. 2004. *The New Wars*. Berlin: Humboldt University.

--- 2013. *Der Große Krieg: Die Welt 1914 bis 1918*. Berlin: Rowolt Verlag.

Murden, Simon W. 2009. *The Problem of Force: Grappling with the Global Battlefield*. Oulder: Colorado Lynne Rienner Publishers.

MZZ. 2010. *Akcijski načrt RS za izvajanje resolucij VS OZN 1325 in 1820 v obdobju 2010-2015*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/CP/NAN1325.pdf (6. marec 2014).

--- 2013. *Okvirni program mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije za obdobje 2013 do 2015*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/RA/OP13-15.pdf (6. marec 2014).

National Defense University: MERLIN. Dostopno prek: <http://merlin.ndu.edu/index.cfm?seclD=118&pageID=3&type=section> (6. marec 2014).

Nato Bi-Strategic Command. 2007. *Pre-Doctrinal Handbook (Effect Based Approach to Operations)*, J5PLANS/7740-065/07-203478.

Nato Defence Planning Process (NDPP), David Cathro, ACT Staff Element Europe, Mons. Dostopno prek: http://pfpcconsortium.org/system/files/03_NATO_Defence_Planning_Process.pdf (6. marec 2014).

Nato Defense College. 2009. *Towards a new Strategic Concept for Nato*. Rome: NDC Research Division.

Nato Planning Questionnaire (Group Response). Dostopno prek: <http://www.theyworkforyou.com/wms/?id=2009-07-14b.10WS.1> (6. marec 2014).

Nato Public Diplomacy Division. 1991. *The Alliance's New Strategic Concept*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm. (6. marec 2014).

Nato Public Diplomacy Division. 1999. *The Alliance's Strategic Concept*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (6. marec 2014).

Nato Public Diplomacy Division. 2001. *Priročnik o zvezi Nato*. Brussels: Office of Information and Press.

Nato Public Diplomacy Division. 2005. *Examining Nato's Transformation*. Brussels: Public Diplomacy Division. Dostopno prek: <http://www.nato.int/DOCU/review/2005/NATO-Transformation/EN/index.htm> (6.marec 2014).

Nato Public Diplomacy Division. 2006. *Nato Handbook*. Brussels: Public Diplomacy Division.

Nato Public Diplomacy Division. 2010. *Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. Brussels: Public Diplomacy Division. Dostopno prek: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> (6. marec 2014).

NATO. 2004. *Defence Planning Questionnaire 2004*, DRC-N(2004)0017.

--- 2011. The Bi-SC Lessons Learned Directive 80-6.

NATO: Alliance Ground Surveillance (AGS). Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48892.htm (6. marec 2014).

--- *Berlin Plus Agreement*. Dostopno prek: [http://www.aco.nato.int/resources/4/documents/14E_Fact_Sheet_Berlin_Plus\[1\].pdf](http://www.aco.nato.int/resources/4/documents/14E_Fact_Sheet_Berlin_Plus[1].pdf) (6. marec 2014).

--- *Chicago Summit Declaration*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease (6. marec 2014).

--- *Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Task Force*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_49156.htm (6. marec 2014).

--- *Committee on Gender Perspectives – Handbook for delegates 2012*: Dostopno prek: www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50327.htm (6. marec 2014).

--- *Committee on Gender Perspectives (NCGP)*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50327.htm (6. marec 2014).

--- *Connected Forces Initiative*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_98527.htm? (6. marec 2014).

--- *Defence against terrorism programme of work (DAT POW)*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50313.htm?selectedLocale=en (6. marec 2014).

--- *Education and Training*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/ar/natohq/topics_49206.htm (6.marec 2014).

--- *Improved satellite communications for Nato*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50092.htm? (6. marec 2014).

- *Logistics*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_61741.htm?selectedLocale=en (6. marec 2014).
- *Nato and cyber defence*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_78170.htm (6. marec 2014).
- *Nato Defence Planning Process – Introducing greater integration and harmonization*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49202.htm? (6. marec 2014).
- *Nato Network Enabled Capability*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_54644.htm (6. marec 2014).
- *Nato Policy on Cyber Defence – Defending the networks*. Dostopno prek: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_09/20111004_110914-policy-cyberdefence.pdf (6. marec 2014).
- *Nato Response Force*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm (6. marec 2014).
- *North Atlantic Treaty Organization*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/> (6. marec 2014).
- *Operations and missions*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm (6. marec 2014).
- *Smart Defence*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_84268.htm?selectedLocale=en (6. marec 2014).
- *Strategic Airlift Capability (SAC)*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50105.htm (6. marec 2014).
- *Strategic Airlift Interim Solution (SALIS)*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50106.htm (6. marec 2014).
- *Strategic sealift*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50104.htm (6. marec 2014).
- *Summit Declaration on Defence Capabilities: Toward Nato Forces 2020*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87594.htm (6. marec 2014).
- *The NATO Defence Planning Process*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49202.htm (6. marec 2014).
- *The NATO Policy on Cyber Defence*. Dostopno prek: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_09/20111004_110914-policy-cyberdefence.pdf (6. marec 2014).

--- *The North Atlantic Treaty/Washington Treaty*, 4. 4. 1949, Washington. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm> (6. marec 2014).

Natove odzivne sile pred največjimi vajami v zadnjih letih. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?id=1939455> (6. marec 2014).

Neal, Derrick, Henrik Friman, Ralph Doughty in Linton II. Wells. 2009. *Crosscutting Issues in International Transformation: Interactions and Innovations among People, Organizations, Processes, and Technology*. Washington D.C.: National Defense University.

Norway adopts conscription for both men and women. Dostopno prek: <http://www.regjeringen.no/en/dep/fd/press-centre/Press-releases/2013/norway-adopts-conscription-for-both-men-.html?id=730661> (6. marec 2014).

Nye, Joseph S. Jr. 2005. *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History: 5th Ed.* New York: Longman.

Obramboslovni raziskovalni center. 2010. *Končno poročilo o raziskovalnem projektu: Družboslovna analiza delovanja Slovenske vojske v misijah in poveljstvih na mednarodnih dolžnostih: Ciljni raziskovalni program Znanje za varnost in mir 2006–2010*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Oppenheimer, Louis. 2006. The Development of Enemy Images: A Theoretical Contribution. *Peace and Conflict* (3): 269–292.

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights and Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. 2010. *Gender & Security Sector Reform*. Warsaw: CD.

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. 2008. *Handbook on Human Rights and Fundamental Freedoms of Armed Forces Personnel*. Warsaw: CD.

OSCE. 1994. *Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*, DOC.FSC/1/95, sprejet 21. decembra 1994.

OSCE: *Decision No. 1106 Initial Set of OSCE Confidence-Building Measures to Reduce the Risks of Conflict Stemming from the Use of Information and Communication Technologies*. Dostopno prek: <http://www.ose.org/pc/109168> (6. marec 2014).

OSCE: *Decision No. 3/11 Elements of the conflict cycle, related to enhancing the OSCE's capabilities in early warning, early action, dialogue facilitation and mediation support, and post-conflict rehabilitation*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/mc/86621> (6. marec 2014).

OSCE: *Organization for Security and Co-operation in Europe*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/> (6. marec 2014).

OSCE: *Survey of OSCE Field Operations*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/cpc/74783> (6. marec 2014).

OSCE: *What we do*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/what> (6. marec 2014).

Parker, Geoffry. 1996. *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West, 1500–1800*. Cambridge: Cambridge University Press.

--- 1997. *Zahodna geopolitična misel v dvajsetem stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Pastor, Robert A., ur. 1999. *A Century's Journey: How the Great Powers Shape the World*. New York: Basic Books.

PDRIU. 2008. *Informacija št. 18 Oddelka za učenje iz izkušenj v Centru za doktrino in razvoj PDRIU*.

Pipenbaher, Bojan. 2012. *Operacije za stabilizacijo in rekonstrukcijo: Izzivi za slovenski nacionalno varnostni, zunanje-politični in gospodarski sistem: 2.del*. *Revija obramba* 44 (11): 24–26.

Pirc, Dimitrij. 2011. *Analiza tveganja uvedbe reševalnih helikopterskih prevozov v Slovenji: diplomatska naloga*. Ljubljana: EF UL. Dostopno prek: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/UPES/pirc899.pdf> (6. marec 2014).

Pišlar, Marko. 2005a. Minister Erjavec predstavil stanje na MO. *Revija Slovenska vojska* 13 (6): 2.

--- 2005b. Zagovarjam postopno reorganizacijo MO, intervju Karl Erjavec. *Revija Slovenska vojska* 13 (12): 2; 4–5.

--- 2012a. Bistvo poklicne vojske in profesionalizacije smo še vedno ljudje, intervju Igor Kotnik. *Revija Slovenska vojska* 20 (11): 4–5.

--- 2012b. Transformacija ni le naloga SV, temveč vsega obrambnega resorja – intervju z brigadirjem Draganom Bavčarjem. *Revija Slovenska vojska* 20 (12): 5–6.

--- 2013. *Pripravljenost SV lani slabša kot leta 2011*, 8. april. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/si/medijsko_sredisce/spletna_revija_sv/vsi_clanki/clanek/browse/6/article/12435/6552/29f98ceb9a1a5a9498b526da495996fc/ (6. marec 2013).

Podbregar, Iztok. 2011. Pred reinženiringom nacionalnovarnostnega sistema – priložnosti za Slovensko vojsko. *Sodobni vojaški izzivi* 13 (2): 15–26.

Policija. 2009. *Prispevek slovenske policije v mednarodnih civilnih misijah (MCM)*. Dostopno prek: <http://www.policija.si/images/stories/MednarodnoSodelovanje/PDF/MirovneMisije/090130-PolicijaVMednarodnihCivilnihMisijah.pdf> (6. marec 2014).

Policija: Sodelovanje slovenske policije v mednarodnih civilnih misijah in drugih mednarodnih organizacijah (2013). Dostopno prek:

<http://www.policija.si/index.php/mednarodno-sodelovanje/mednarodne-civilne-misije>
(6. marec 2014).

Posvet o sodelovanju Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah.

Dostopno prek:

http://www.mo.gov.si/si/medijsko_sredisce/konference_kongresi_posveti/sodelovanje_rs_v_mom_posvet_2009/ (6. marec 2014).

Potts, David in Jake Thackray. 2005. No Revolutions Please, We're British. V *The Big Issue: Command and Combat in the Information Age*, ur. Potts David, 29–42. Washington D.C.: CCRP Publication Series.

Pravila službe v Slovenski vojski. Ur. I. RS, št. 49/1996, 111/2000, 52/2001, 82/2003, 84/2009.

Prebilič, Vladimir. 2002. Upravljanje konverzije vojaških objektov. V *Nacionalna in mednarodna varnost: iz obramboslovnih raziskav III*, 188–209. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Projekt J-5 3616(A): Preoblikovanje obrambnih politik v sodobnem varnostnem okolju: temeljni raziskovalni projekt. Dostopno prek:

<http://sicris.izum.si/search/prj.aspx?lang=slv&id=6690> (6. marec 2014).

PSSV. 2009. Pregled in struktura sodelujočih pripadnikov SV v mednarodnih vojaških operacijah. Vrhnika, februar 2009.

--- 2011a. *Podatki o sodelovanju SV v MOM 1997–2011.*

--- 2011b. Slovenska vojska v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami: zgibanka.

--- 2011c. *Slovenska vojska v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami: podatki za obdobje 1994–2011.*

--- 2011d. *Podatki o sodelovanju SV pri helikopterskem podpornem delovanju 2005–2011.*

Razvoj ekonomske in monetarne unije. Dostopno prek:

http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/economic/development/article_7_227_sl.htm (6. marec 2014).

Rečnik, Leon. 2012. 15 let sodelovanja Slovenske vojske v mednarodnih operacijah in misijah. Slovenska vojska (7). Dostopno prek:

http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2012/sv12_07.pdf (6. marec 2014).

Repley, Tim. 2012. British Army looks to reactive and adaptive divisions. *IHS Jane's Defence Weekly* 49 (26): 5.

Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije za obdobje do leta 2015 (ReMRS15). Ur. I. RS, št. 73/2008 (11. julij 2008).

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005–2013 (ReNPEMZM). Ur. l. RS, št. 110/2005 (10. november 2005).

Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske (ReDPROSV). Ur. l. RS, št. 89/2004 (13. julij 2004).

Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReSDPRO SV 2025). Ur. l. RS, št. 99-2010 (7. december 2010).

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV). Ur. l. RS, št. 56-2957/2001 (6. julij 2001).

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV). Ur. l. RS, št. 27/2010 (2. april 2010).

Revija Slovenska vojska. 2010. *Človekove pravice na delovnem mestu*, 28–30 (14. maj).

Rizwan, Sharjeel. 2000. *Revolution in Military Affairs (RMA)*. Dostopno prek: <http://www.defencejournal.com/2000/sept/military.htm> (6. marec 2014).

Rogers, Clifford J., ur. 1995. *The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*. Boulder: Westview Press Inc.

Rozman, Rudi, Kovač Jure in Koletnik Franc. 1993. *Management*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

Sancin, Vasilka, Dominika Švarc in Matjaž Ambrož. 2009. *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

Sarkees, Meredith Reid in Frank Whelon Wayman. 2010. *Resort to War: A Data Guide to Inter-State, Extra-State, Intra-State, and Non-State Wars, 1816–2007*. Washington, D.C.: CQ Press.

Sarkees, Meredith Reid. 2010. *The COW Typology of War: Defining and Categorizing Wars (Version 4 of the Data)*. Dostopno prek: http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/WarData_NEW/COW%20Website%20-%20Typology%20of%20war.pdf (6. marec 2014).

Satana, Nil S. 2008. Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy. *Armed Forces & Society* (3): 357–388.

SAZU. 2000. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Schaub, Gary Jr., ur. 2012. *Diversity in the Danish Armed Forces*. Copenhagen: Centre for Military Studies University of Copenhagen.

Sektor za vojaške zadeve. 2013: *Podatki o prostovoljnem služenju vojaškega roka-PSVR*.

Selby, John in Ljubica Jelušič, ur. 1999. *Defence restructuring and conversion: sociocultural aspects*. Brussels: European Commission.

Sherriff, Andrew. 2007. Security Sector Reform and EU Norm Implementation. V *Intergovernmental Organisations and Security Sector Reform*, ur. David Law, 85–102. Dostopno prek: http://www.ssrnetwork.net/document_library/detail/4174/security-sector-reform-and-eu-norm-implementation (6. marec 2014).

SIB: Sprachinstitut des Bundesheeres. 2010. *Vojaški slovar – slovensko-nemški*. Dunaj: ReproZ.

Simons, Anna. 2001. Women in Combat Units: It's Still a Bad Idea. *Parameters (Summer)*. Dostopno prek: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/articles/01summer/simons.htm> (6. marec 2014).

Skelton, Ike. 2004. *Whispers of Warriors: Essays on the New Joint Era*. Washington D.C.: National Defense University Press.

Slovenija in OZN. Dostopno prek: <http://www.un.int/slovenia/slovenija.html> (6. marec 2014).

Slovenska vojska uspešna na vojaški vaji Combined Endeavor. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=227797> (6. marec 2014).

Slovenska vojska. 2005. *Mirovne operacije*. Ljubljana: Schwartz.

--- 2013. *O Slovenski vojski – podatki za julij 2013*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/o-slovenski-vojski/> (6. marec 2014).

Small, Melvin in David J Singer. 1972. *Wages of War, 1816–1965: A Statistical Handbook*. New York: John Wiley & Sons Inc.

--- 1982. *Resort to Arms: International and Civil War, 1816–1980*. Beverly Hills, CA: Sage.

Smart Defence, Strategic Defence: Pooling and Sharing from the start. Dostopno prek: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&uact=8&ved=0CFAQFjAG&url=http%3A%2F%2Fwww.nato-pa.int%2Fshortcut.asp%3FFILE%3D3124&ei=AnUpVMPROqPnywO46oCgAw&usq=AFQjCNHp47h7Bqp8yq8k9wcS-n-f92_iwA (6.marec 2014).

Smith, Lance L. 2009. *Understanding NATO Military Transformation*. Norfolk, VA: ACT Multimedia Library.

Snider, M. Don. 2003. *Jointness, Defense Transformation, and the Need for a New Joint Warfare Profession*. Dostopno Prek: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/articles/03autumn/snider.pdf> (6. marec 2014).

Snyder, Craig A. ur. 2008. *Contemporary Security and Strategy*. New York: Palgrave MacMillan.

Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske (SDPRO). Ur. I. RS, št. 97/01 (27. november 2001).

Splošno poročilo o dejavnostih Evropske unije 2012. Dostopno prek: http://europa.eu/publications/reports-booklets/general-report/index_sl.htm (6. marec 2014).

Snuelch, Jim. 2013. *NATO's Defence Planning Processes, PPT predstavitev*. Dostopno prek: http://www.google.at/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDYQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.truecanadians.org%2F_NEDP%2F04%2520Thursday%2FSnelch%2FExec%2520Devel%2520Course%2520Ogau%2520Jan%25202013.pp&ei=OTnJUtpm1ICEBaSgLA&usq=AFQjCNGyyYpZevvJXm0jkwBdLTgbKiMFIQ (6. marec 2014).

Srebrni red za zasluge. Dostopno prek: <http://www.uprs.si/uprs/uprs.nsf/dokumentiweb/8BDE879AD357C9FDC12574580030C03C?OpenDocument> (6. marec 2014).

Strategija delovanja Republike Slovenije v prizadevanjih mednarodne skupnosti za stabilizacijo Islamske republike Afganistana, Vlada RS 6.1.2011

Strategija sodelovanja republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah. Ur. I. RS, št. 19/2010 (12. marec 2010).

Svete, Uroš in Zoran Jankovič. 2009. Izkušnje Republike Slovenije pri uvajanju zmogljivosti mrežnega delovanja. *Bilten Slovenske vojske* 11(3): 135–158.

Šavc, Primož in Ivan Mikuž. 2011. Razvoj slovenske vojske v drugem dvajsetletju njenega obstoja. *Sodobni vojaški izzivi* 13 (2): 61–80.

Šavc, Primož. 2009. Slovenske izkušnje pri obrambnem planiranju in članstvo v Natu. *Bilten Slovenske vojske* 11 (3): 41–58. *stvo v Natu. Bilten Slovenske vojske* 11 (3): 41–58.

Šircelj-Žnidaršič, Ivanka. 1998. *Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki: elektronska izdaja* – 2001. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Škufca, Primož. 2006. Analiza možnosti zasebnih helikopterskih prevozov v sistemu nujne medicinske pomoči: magistrska naloga. Ljubljana: EF UL. Dostopno prek: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/skufca2790.pdf> (6. marec 2014).

Šteiner, Alojz. 1998. Reorganizacija Slovenske vojske. V *Struktura oboroženih sil v demokraciji: simpozij 9–12. marec 1998 Poljče: zbornik*. Poljče: Ministrstvo za obrambo in Zvezno ministrstvo za obrambo Nemčije.

- 2000. *Projektiranje preoblikovanja strukture sil Slovenske vojske: zaključna naloga Generalštabni program*. Poljče: Poveljniško štabna šola.
- 2001a. Oblikovanje reakcijskih sil v Slovenski vojski – poskus postavitve izhodišč. *Bilten Slovenske vojske* 3 (1): 25–48.
- 2001b. Preoblikovanje Slovenske vojske – sedanji izziv za prihodnost = Die Reform der Slowenischen Armee – aktuelle Herausforderungen für die Zukunft. V 4. *varnostno-politični dialog Slovenija – Avstrija*, ur. Pavel Vuk, 21–25, 64–70. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Urad za obrambno politiko, Center za strateške študije.
- 2001c. Priprave na vojno v štabih za TO v Vzhodnoštajerski pokrajini. V *Priprave na vojno 1991. Vojaška zgodovina* (2–1), ur. Viktor Krajnc in Zvezdan Marković, 33–56.
- 2002a. Projektiranje preoblikovanja strukture sil vojske. *Bilten Slovenske vojske* 4 (1): 7–30.
- 2002b. Slovenske obrambne sile in glavne značilnosti v slovenski osamosvojitveni vojni. V *Vojna za Slovenijo 1991: simpozij 26.–27. november 2002. Vojaška zgodovina* 5 (2-04): 14–21.
- 2003. Osredotočena logistika: preoblikovanje vojaške logistike v Slovenski vojski. *Revija obramba* 36 (8): 9–11.
- 2005. Osebni zapisi s proučevanja Afganistanske in Iraške vojne na študiju na National Defense University. Washington D.C. 2004–2005.
- 2007a. *Transformation: predavanje na National Defense University*. Washington, 19. april 2007.
- 2007b. *Capability building as a tool for transformation: predavanje na Chiefs of Transformation Conference*. Norfolk, 11. december 2007.
- 2008a. Izkušnje s področja evropske varnostne in obrambne politike med slovenskim predsedovanjem Svetu EU. *Bilten Slovenske vojske* (4): 57–83.
- 2008b. *Future strategic environment: a clear view or an unknown fog: predavanje na European Security and Defence College*. Brdo pri Kranju, 8. april 2008.
- 2008c. *Slovenian experiences and challenges in the capabilities development: predavanje na seminarju: The role and position of small countries in the development of EU military capabilities*. Šmarješke Toplice, 19. maj 2008.
- 2008d. *The SAF experiences and challenges after 4–years in NATO and EU: predavanje na simpoziju Gaining Initiative*. Novo mesto, 20. september 2008.
- 2009a. 12 let sodelovanja SV v mednarodnih operacijah in na misijah. *Slovenska vojska* (17): 15–21.

- 2009b. Čas je za transformacijo = It is time for transformation. *Bilten Slovenske vojske* 11 (3): 117–134.
- 2009c. Na tektonski prelomnici : transformacija ali nadaljevanje tranzicije za preživetje. *Revija obramba* 41 (11): 4–6.
- 2009d. Vpliv transformacije obrambno–varnostnega področja na turizem = Defence and security sector transformation: implication for tourism. V *Management, izobraževanje in turizem: kreativno v spremembe: znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo, 22.–23. oktober 2009, Portorož: zbornik referatov*, ur. Aleksandra Brezovec in Janez Mekinc, 28–35. Portorož: Turistica, Fakulteta za turistične študije.
- 2010a. Med tranzicijo in transformacijo. *Bilten Slovenske vojske* 12 (2): 93–109.
- 2010b. Between transition and transformation. *Romanian military thinking* 3 (Jul./Sep.): 13–29.
- 2010c. Kako uresničevati Kodeks vojaške etike SV: intervju. *Slovenska vojska* 18 (14): 2–3.
- 2011a. Transformacija – jo hočemo, jo zmoremo? = Transformation – do we want it, can we manage it? *Sodobni vojaški izzivi* 13 (2): 43–60.
- 2011b. Dvajset let delovanja Slovenske vojske v samostojni Sloveniji. *Vojnozgodovinski zbornik* 44: 3–9.
- 2011c. Slovenska vojska in solidarnost za socialni kapital = Slovenian armed forces and solidarity for social capital. V *Management, izobraževanje in turizem: solidarnost za socialni kapital: 3. znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo, 20.–21. oktober 2011, Portorož: zbornik referatov*, ur. Aleksandra Brezovec in Janez Mekinc. 2–19. Portorož: Turistica, Fakulteta za turistične študije.
- 2011d. Predgovor. V *Svete, Uroš, Damijan Guštin in Damir Črnčec. Asimetrija in nacionalna varnost: od zgodovinskih izkušenj do sodobnih izzivov*, 7–11. Ljubljana: Defensor.
- 2011e. 20th anniversary of Slovenian Armed Forces. *Military technology* (9): 55–57.
- 2011f. Lahko smo kos razmeram in izzivom: pismo. *Slovenska vojska* 19 (14): 4–6.
- 2011g. Osebni zapisi z zasedanja Vojaškega odbora Nata. Bruselj, 26. in 27. januar 2011.
- 2011h. Osebni zapis s predstavitve SV in srečanja s poveljnikom Allied Command Transformation, generalom Stephanom Abrialom. Ljubljana, 24. marec 2011.
- 2011i. Osebni zapis z zasedanja vojaškem odboru EU. Bruselj, 3. november 2011.
- 2012a. Land force challenges – Slovenia. *Military Technology* 36 (6): 61–63.

- 2012b. Post-Lisbon transformational challenges. RIEAS, Feb. 2012. Dostopno prek: <http://www.rieas.gr/images/general.pdf> (6. marec 2014).
- 2012c. 15 Years of Slovenian Armed Forces Participation in Multinational Operations and Missions. *Science and Military* (1): 89–95.
- 2012d. Osebni zapis z letne obravnave uresničevanja CoC v OVSE. Dunaj, 11. julij 2012 in 10. julij 2013.
- 2013a. Izziv, kot ga še ni bilo, Transformacija SV. *Revija. obramba*, 45 (1–2013): 18–20.
- 2013b. Osebni zapisi in pregled ugotovitev z intervjujev od 29. januarja do 18. novembra 2013.
- 2013c. Osebni zapis z razgovora in Pismo bg Ostermana o Chiefs of Transformation Conference 2012. 29. januar 2013.
- 2013d. Osebni zapis z obravnave na zasedanju OVSE o uresničevanju človekovih pravic. Dunaj, 27. februar 2013.
- 2013e. Osebni zapis z intervjujev. Ljubljana, 28. marec, 13. maj in 5. oktober 2013.
- 2013f. Osebni zapis s konference OVSE/ODHIR o uresničevanju človekovih pravic vojaških oseb. Dunaj, 19. april 2013.
- 2013g. Osebni zapis s predstavitve preoblikovanja Slovenske vojske. Vipava, 28. marec 2013.
- 2013h. Osebni zapis s konference OVSE o uresničevanju CoC za mediteranske partnerje. Malta, La Valeta, 12.–13. september 2013.
- 2013i. Osebni zapis z intervjuja z bg Draganom Bavčarjem, namestnikom generalnega direktorja Direktorata za obrambno politiko in vodjem Delovne skupine za transformacijo. Ljubljana, 4. oktober 2013.
- 2013j. Osebni zapis z intervjuja s članom raziskovalne skupine, dr. Prezljem. Ljubljana, 5. oktober 2013.
- 2013k. Osebni zapis z razgovora in Pismo pk Groffa o EU obrambnih zmogljivostih in transformaciji. 16. in 17. oktober 2013.
- Švab, Mateja in Janko Berlogar. 2013. Transformacija ali preoblikovanje – terminološki kotiček. *Revija Slovenska vojska* (6): 45.
- Tavzes, Miloš in Gregor Adlešič, ur. 2002. *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Tellis, Ashley J., Janice Bially, Christopher Layne in Melissa McPherson. 2000. *Measuring National Power in the Postindustrial Age*. Santa Monica: RAND Arroyo Center.

Terrorist Attacks in the U.S. or Against Americans. Dostopno prek: <http://www.infoplease.com/ipa/A0001454.html#ixzz2nxVCR3iB> (6. marec 2014).

Toš, Niko in Mitja Hafner-Fink. 1998. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Transformation of the United States Army. Dostopno prek: http://military.wikia.com/wiki/Transformation_of_the_United_States_Army (6. marec 2014).

Tranzicija (opredelitev pojma). Dostopno prek: [http://www.sistory.si/hta/tranzicija/index-vpni.php?d=tranzicija-\(pojasnitev-pojma\).html](http://www.sistory.si/hta/tranzicija/index-vpni.php?d=tranzicija-(pojasnitev-pojma).html) (6. marec 2014).

Uravnotežen sistem kazalnikov – BSC. Dostopno prek: <http://www.unikatum.si/sl/blog/poslovna-orodja/item/110-uravnotezen-sistem-kazalnikov.html> (6. marec 2014).

UN DPKO. 2008. *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*. (18. januar 2008).

UN: Security Sector Reform. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/security.shtml> (6. marec 2014).

UN: United Nations. Dostopno prek: <http://www.un.org/> (6. marec 2014).

Uredba o obrambnem načrtovanju. Ur. I. RS, št. 51/2013 (14. junij 2013).

Uredba o obrambnih načrtih. Ur. I. RS, št. 11/2004 (6. februar 2004).

Uredba o ukrepih za varovanje dostojanstva zaposlenih v državnih organih. Ur. I. RS 36/2009 (15. maj 2009).

Večnacionalni center odličnosti za gorsko bojevanje. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/struktura/generalstab-poveljstva-in-enote-slovenske-vojske/poveljstvo-za-doktrino-razvoj-izobrazevanje-in-usposabljanje/gorska-sola/> (6. marec 2014).

Verbinc, France. 1978. *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Vertovšek Renata, 2011. *Primerjalna analiza razvoja vojaških zmogljivosti novih držav članic Nata: magistrska naloga*. Ljubljana: FDV UL. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_vertovsek-renata.pdf (6. marec 2014).

Vlada RS. 2001a. *Program ukrepov za izboljšanje pripravljenosti Slovenske vojske 2001–2004* (VRS 820-00/2001-5), 12. julij 2001.

--- 2001b. *Obrambna strategija Republike Slovenije* (VRS 820-00/2001-1), 20. december 2001.

- 2012. *Obrambna strategija Republike Slovenije* (VRS 800-1/2011-16), 23. november 2012.
- 2002a. *Sklep o spremembah in dopolnitvah sistema popolnjenja Slovenske vojske* (VRS 821-02/2002-1), 25. april 2002.
- 2002b. *Sklep o spremembah in dopolnitvah sistema popolnjenja Slovenske vojske* (VRS 821-02/2002-3), 9. maj 2002.
- 2002c. *Sklep o projekciji obrambnih izdatkov za obdobje 2002 do 2010: EVA 2002-1911-0064* (VRS 821-0/2001-3), 27. junij 2002.
- 2002d. *Uredba o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi Slovenske vojske* (VRS 824-03/2002-1), 30. oktober 2002).
- 2009. *Sklep Vlade Republike Slovenije z 29. 9. 2009 o Skupnem kadrovskem načrtu organov državne uprave za leto 2010 in 2011*. Dostopno prek: http://www.mf.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/43/76/ (6. marec 2014).
- Vormann, Stephan. 2011. *From territorial defence to global intervention? Germany's Bundeswehr after universal conscription*. Dostopno prek: <http://archive.atlanticcommunity.org/app/webroot/files/articlepdf/afterconscription.pdf> (6. marec 2014).
- Vuga, Janja. 2013. *Safety Bubble versus Risk Awareness: Casualty Aversion among the Slovenian Armed Forces & Society Public*. Dostopno prek: <http://afs.sagepub.com/content/early/2013/02/22/0095327X12465814.full.pdf+html> (6. marec 2014).
- Vuga, Janja in Jelena Juvan. 2009. Družboslovna analiza delovanja SV v mirovni operacijah. *Revija Slovenska vojska* 17 (13): 13-15.
- Wellershoff, Dieter. 1999. *Mit Sicherheit: Neue Sicherheit Politik zwischen gestern und morgen*. Bonn: Bouvir Verlag.
- White Paper 2006 on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*. Dostopno prek: http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/Dca7DYAwDAXAWVgg7unYAucYCVPrn sz7omqObfoUnPHfUwolOuhx2u4zN0xuFC IGQddWEzqi4eLF1i7mqXFkKf-WQNUOF6jFY_sAY_7e5g!!/ (6. marec 2014).
- Zajc, Srečko. 2012. Vloga civilnih strokovnjakov v mednarodnih operacijah in na misijah slovenske izkušnje v PRT – ISAF Afganistan. *Bilten Slovenske vojske* (4): 67–86.
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM)*. Ur. l. RS, št. 59/2002 (21. junij 2002).
- Zakon o obrambi (ZObr s spremembami in dopolnitvami)*. Ur. l. RS, št. 82-2980/1994 (20. december 1994).

Zakon o obrambi (ZObr-UPB1). Ur. l. RS, št. 103/2004 (23. september 2004).

Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSlovV). Ur. l. RS, št. 68/2007 (13. julij 2007).

Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN-UPB1). Ur. l. RS, št. 51/2006 (3. maj 2006).

Združeni narodi. Generalna skupščina. 2000. *Resolucija Varnostnega sveta OZN št. 1325 – o ženskah, miru in varnost*, sprejeta 31. oktobra 2000. Dostopno prek: http://www.peacewomen.org/themes_theme.php?id=15&subtheme=true (6. marec 2014).

Združeni narodi. Generalna skupščina. 2008. *Resolucija Varnostnega sveta OZN št. 1820 – o spolnem nasilju v oboroženih spopadih*, sprejeta 19. junija 2008: Dostopno prek: http://www.peacewomen.org/assets/file/TranslationInitiative/1820/scr_1820_slovenian.pdf. (6. marec 2014).

Žurman, Milan, ur. 2008. *Doktrina vojaške logistike*. Ljubljana: PDRIU.

Yin, Robert K, 2009: *Case Study Research, Fourth Edition*. Thousand Oaks, California; SAGE.

10. SEZNAM KRATIC (s slovenskimi sopomenkami ali prevodi)

AAIP – Accession and Integration Plan – plan včlanitve in integracije (PVI).

ACO – Allied Command Operation – Zavezniško poveljstvo za operacije.

ACT – Allied Command Transformation – Zavezniško poveljstvo za transformacijo.

AEMI – Annual Exchange of Military Information – letna izmenjava vojaških podatkov.

AGS – Alliance Ground Surveillance – zavezniški kopenski izvidniški sistem.

ALB – Air Land Battle – zračno–kopenska bitka.

ANČ – Akcijski načrt za članstvo.

AU – African Union – Afriška unija.

BFT – Blue Force Tracking – sledenje lastnim silam.

BI – Building Integrity Initiative – pobuda za izgrajevanje integritete.

C3B – Consultation, Command and Control Board – Odbor za posvetovanje, poveljevanje in nadzor.

C4ISR – Command, Control, Communications, Computers, Intelligence Surveillance and Reconnaissance – vodenje in poveljevanje, komunikacije, obveščevalna dejavnost, opazovanje in izvidovanje.

CA – Comprehensive Approach – celostni pristop.

CAS – Close Air Support – neposredna zračna podpora.

CBRN – Chemical, biological, radiological and nuclear – kemična, biološka, radiološka in jedrska (enota, obramba, zaščita) (RKBO).

CCC – Critical Capabilities Commitment – paket kritičnih zmogljivosti.

CDMB – Cyber Defence Management Board – Odbor za upravljanje kibernetike obrambe.

CDP – Capability Development Plan – načrt razvoja operativnih zmogljivosti (NOZ).

CFI – Connected Forces Initiative – pobuda povezanih sil.

CFS – Civilni funkcionalni strokovnjak.

CG – Capability Goals – cilji zmogljivosti.

CIMIC – Civil–Military Cooperation – civilno–vojaško sodelovanje.

CIRC – Computer Incident Response Capability – zmogljivosti za odziv na računalniške incidente.

CNO – Computer Network Operations – računalniške omrežne operacije.

CoC – Code of Conduct – kodeks obnašanja.

COE – Centre of Excellence – center odličnosti.

COIN – Counter Insurgency – protivstajništvo.

CONIS – Conflict Information System – informacijski sistem konfliktov.

COW – Correlate of War – tipologija vojn in spopadov.

CPC – Conflict Prevention Centre – center za konfliktno preventivo.

CREVAL – Combat Readiness Evaluation – ocenjevanje bojne pripravljenosti.

CRO – Crisis Response Operations – operacije kriznega odzivanja (OKO).

CRP – Ciljni raziskovalni program.

CSBMs – Confidence and Security Building Measures – ukrepi za graditev zaupanja in varnosti.

CSTO – Collective Security Treaty Organization.

CWINF – Committee on Women in the NATO Forces – Komite o ženskah v Natovih vojaških silah.

DAT POW – Defence Against Terrorism Programme of Work – delovni program obrambe pred terorizmom.

DCAF – Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces – Center za demokratični nadzor nad oboroženimi silami iz Ženeve.

DIME – Diplomatic, Information, Military, Economic – diplomacija, obveščevane dejavnosti, vojstvo in gospodarstvo (ekonomija).

DOTMPLFI – Doctrine, Organization, Training, Material, Personnel, Leadership, Facilities, Interoperability – doktrina, organizacija, urjenje, oprema, osebje, voditeljstvo, objekti in povezljivost.

DPCR – Defence Planning Capability Review – pregled obrambnega planiranja zmogljivosti.

DPKO – Department of Peacekeeping Operations UN – oddelek za mirovne operacije Združenih narodov.

DRC – Defence Review Committee – Odbor za pregled obrambe.

DRMM – Defence Resource Management Model – model upravljanja z obrambnimi viri.

DST – Delovna skupina za transformacijo.

EADRCC – Euro–Atlantic Disaster Response Coordination Centre – Evroatlantski center za usklajevanje ukrepanja ob nesrečah.

EAPC – Euro Atlantic Partnership Council – Evroatlantski partnerski svet.

EBAO – Effect Based Approach to Operations – koncept na učinkih temelječih operacij.

EDA – European Defence Agency – Evropska obrambna agencija.

EEAS – European External Affairs Service – Evropska služba za zunanje delovanje (zadeve).

EOD – Explosive Ordnance Disposal – uničevanje neeksploziviranih ubojnih sredstev.

EUBG – European Battle Group – bojna skupina evropske unije.

EW – Electronic Warfare – elektronsko bojevanje.

FG – Force Goals – cilji sil.

GPS – Global Positioning System – satelitski navigacijski sistem.

GŠSV – Generalštab Slovenske vojske.

HIC – High Intensity Conflict – konflikti visoke intenzivnosti.

HNMP – Helikopterska nujna medicinska pomoč.

IED – Improvised Explosive Devices – improvizirana eksplozivna sredstva (IES).

IISS – International Institute for Strategic Studies – Mednarodni inštitut za strateške študije.

IMET – International Military Education and Training – program mednarodnega vojaškega izobraževanja in usposabljanja.

IO – Information Operations – informacijske operacije.

IPAP – Individual Partnership Action Plan – individualni partnerski akcijski načrt.

IPP – Individual Partnership Programme – individualni partnerski program (IPP).

ISAF – (Nato) International Security Assistance Force – Natova operacija v Afganistanu (Isaf).

ISR – Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – izvidovanje, obveščevalnana dejavnost in opazovanje.

ITV – In-Transition Visibility – sistem za spremljanje sil.

JALLC – Joint Analysis & Lessons Learned Centre – združeni center za analiziranje in učenje iz izkušenj.

JOA – Joint Operational Area – operativno območje delovanja.

KFOR – (Nato) Kosovo Force – Natova operacija na Kosovu (Kfor).

KIS – Komunikacijsko-informacijski sistem.

LMT – Liaison & Monitoring Team – povezovalna in opazovalna skupina.

LNP – Letni nacionalni program (za članstvo).

MAP – Membership Action Plan – akcijski načrt za članstvo (ANČ).

MCM – Mednarodne civilne misije.

MCR – Minimal Capabilities Requirements – minimalne zahteve po zmogljivostih.

MILDEC – Military Deception – vojaško zavajanje.

MILS – Multinational Integrated Logistics Support – večnacionalna integrirana logistična podpora.

MILU – Multinational Integrated Logistics Unit – večnacionalna integrirana logistična enota.

MISO – Military Information Support Operations – vojaške informacijske podporne operacije.

MNA – Multinational and Innovative Approaches – večnacionalni inovativni pristopi.

MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve.

MOM – Mednarodna operacija in misija.

MORS – Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.

MR – Military Revolution – vojaška revolucija.

MSU – Multinational Specialized Unit – večnacionalna specializirana enota.

MTEP – Military Training and Exercise Programme – program vojaškega usposabljanja in vaj.

MZZ – Ministrstvo za zunanje zadeve.

NAC – North Atlantic Council – Severnoatlantski svet.

NACC – North Atlantic Cooperation Council – Severnoatlantski svet za sodelovanje.

NATINADS – Nato Integrated Air Defence Sistem – Natov integrirani sistem zračne obrambe.

NCGP – NATO Committee on Gender Perspectives – Komite za enakopravnost spolov pri Natu.

NDPP – Nato Defence Planning Process – Natov proces obrambnega planiranja.

NDU – National Defence University – Nacionalna obrambna univerza.

NGŠ – Načelnik generalštaba.

NEEC – Nato Network Enabled Capabilities – Natove zmogljivosti omrežnega delovanja.

NRDC – Nato Rapid Deployable Corps – Natov korpus z hitro odzivanje.

NRF – Nato Response Force – Natove odzivne sile.

NSIP – Nato Security Investment Programme – Natov varnostni program investicij.

NSK – Natov strateški koncept.

NTM-I – Nato Training Mission – Iraq – Natova misija za usposabljanje v Iraku.

OCC – Operational Capabilities Concept – koncept operativnih zmogljivosti.

ODHIR – Office for Democratic Institutions and Human Rights – Urad za demokratične institucije in človekove pravice.

ODS – Operation Desert Storm – operacija puščavska nevihta v Iraku.

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.

OIF – Operation Iraqi Freedom – operacija iraška svoboda.

OMLT – Operational Mentor and Liaison Team – operativna mentorska in povezovalna skupina.

OPSEC – Operations Security – varnostno delovanje.

OSCE – Organization for Security and Co-operation in Europe – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE).

PAG – Partners Around the Globe – široko partnerstvo.

PAP–DIB – Partnership Action Plan on Defence Institution Building – partnerski akcijski načrt za izgradnjo obrambnih institucij.

PAP–T – Partnership Action Plan on Terrorism – partnerski akcijski načrt za protiterorizem.

PARP – Planning and Review Process – proces načrtovanja in ocenjevanja.

PDRIU – Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

PfP – Partnership for Peace – partnerstvo za mir (PzM)

PG – Political Guidance – politične smernice.

PMF – Political Military Framework – politično–vojaški okvir.

PPBS – Planning, Programming & Budgeting System – sistem načrtovanja, programiranja in financiranja.

PROVOJ – Projekt poklicne vojske dopolnjene s pogodbeno rezervo.

PSSV – Poveljstvo sil Slovenske vojske.

PSVR – Prostovoljno služenje vojaškega roka.

PSYOPs – Psychological Operations – psihološke operacije.

PWP – Partnership Work Programme – partnerski delovni program.

P&S – Pooling and Sharing – projekti združevanja in souporabe na vojaškem področju v EU.

RDT&E – Research, Development, Test and Evaluating Activities Related to Combat – bojno raziskovanje, razvoj in eksperimentiranje.

RMA – Revolution in Military Affairs – revolucija v vojaških zadevah.

ROLE 1 – Medical Care Role 1 – zdravstvena enota (oskrba) prvega nivoja.

RŠTO – Republiški štab Teritorialne obrambe.

SAC – Strategic Airlift Capability – zmogljivosti strateškega zračnega transporta.

SFA – Security Force Assistance – podporne varnostne sile.

SI-CERT – (Slovenian) Computer Emergency Response Team – nacionalni odzivni center za obravnavo incidentov s področja varnosti elektronskih omrežij.

SOFA – Status of Force Agreement – sporazum o statusu sil.

SOPR – Srednjeročni obrambni program.

SPOR – Strateški pregled obrambnega resorja.

SPS – Science for Peace and Security – znanost za mir in varnost.

SSG – Security Sector Governance – reforma upravljanja varnosti.

SSR – Security Sector Reform – reforma varnostnega sektorja.

S&R – Stabilization and Reconstruction – stabilizacijsko-rekonstrukcijsko (delovanje).

TACEVAL – Tactical Evaluation – ocenjevanje bojne pripravljenosti (letalstvo).

TEEP – Training and Education Enhancement Programme – program za izboljšanje izobraževanja in usposabljanja.

TNT – Transnational Threats – transnacionalne grožnje.

UNDP – United Nation Development Program – razvojni program Združenih narodov.

UNMIK – United Nation Interim Administration Mission Kosovo – misija Združenih narodov na Kosovu.

UNSCR – United Nation Security Council Resolution – resolucija Varnostnega sveta Združenih narodov.

11. STVRANO IN IMENSKO KAZALO

A

ACT 218, 221, 222

Adamsky 63

Adlešič 31, 38, 39, 42, 139, 271

AEMI 189

afriška pomlad 70, 81

Afriška unija (AU) 36, 121, 132, 133, 134

AGS 234, 333

akcijski načrt za članstvo (MAP/ANČ) 202, 203

Alberts 19, 43, 45, 46, 83, 160, 232

Allied Joint Publication (AJP) 89, 133, 134, 323

Amalietti 109

Ananicz 165

androcentrizem 139, 147

armada 19, 60, 70, 82, 84, 197

asimetričen 23, 43, 45, 70, 78, 83, 86, 87, 88, 110, 111, 111, 119, 145, 152, 220, 343

asimetrija 57, 68, 76, 78, 85, 88, 89

Austrian Security Strategy 99

B

Barnett 57, 63, 68

Bebler 74, 105, 188, 198

Bell 228

Berkowitz 83, 85

Berlogar 39, 43

BFT 85

BI 94

Binnendijk 24, 43, 49, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 64, 82, 89, 97, 98, 99, 101

bojevanje 19, 37, 45, 63, 65, 76, 78, 79, 85, 86, 88, 90, 99, 111, 119, 140, 145, 162

- amfibijsko 169
- asimetrično 70, 78, 152
- ekspedicijsko 47
- elektronsko 100, 170
- gorsko 225
- gverilsko 78
- hibridno 83
- informacijsko 45
- kinetično 87
- konvencionalno 76, 78
- neposredno 142, 147
- partizansko 78
- združeno 84

Boland 106

Born 106

Brinc 31, 84, 100, 102, 108, 109, 161

Brožič 43, 69, 200, 264

Bučar 188

Burnes 120

C

C3B 232

C4ISR 83

Caforio 124, 311

CALD 31, 34, 35, 38, 42, 55, 271

Callaghan 122, 145

Campbell 113, 114

Caparini 36

CCC 222

CDMB 236

celostni pristop (CA) 88, 133, 134, 137, 149, 157, 229, 245, 249, 264, 286, 288, 290, 291, 300, 307, 322, 323, 348

center odličnosti (COE) 43, 171, 224, 225, 237, 238, 264, 265, 266, 333

center za konfliktno preventivo (CPC) 95

Champy 37, 38

cilji sil (FG) 114, 166, 203, 240, 241

cilji zmogljivosti (CG) 112, 240

ciljni raziskovalni program (CRP) 291, 292, 311

civilni funkcionalni strokovnjak (CFS) 290, 295, 296, 321, 322

civilno–vojaško sodelovanje (CIMIC) 98, 229, 288, 302, 303, 321, 323

Clausewitz 78, 82

CONIS 80

Conrad 114

CREVAL 164, 177, 251

Creveld 19, 58, 60, 76, 77, 89

Crocker 110

Cross 139, 140, 144

CSTO 36

CWINF 140

Č

Čaleta 238

človekove pravice 122, 131, 138, 139, 144, 149

D

Dandeker 153

DAT POW 237

DCAF 35, 138, 150

delovna skupina 205, 206

– za transformacijo (DST) 210, 213, 214, 215, 250, 264

DIME 132

Direktorat za obrambno politiko (DOP) 214

DOD US 46, 71, 72, 82, 89, 98, 99, 100, 101, 102, 106, 107

doktrina 37, 44, 47, 50, 63, 89, 99, 101, 163, 224, 225, 234, 235, 237, 239, 240, 244, 251, 266, 348

– vojaška 31, 37, 43, 76, 97, 107, 154, 155, 241, 251, 287, 289, 334

– vojaške logistike 251, 229

– vojaško strateške rezerve 251, 336

Dolinar 139

dopolnjevanje 23, 78, 92, 111, 116, 121, 122, 130, 149, 164, 171, 176, 185, 186, 187, 190, 194, 200, 206, 207, 208, 209, 211, 238, 239, 244, 248, 254, 302, 312, 317, 348

dostojanstvo 138, 139, 144, 278

DOTMPLFI 107, 164

Downing 62

DPKO 95

DRMM 115

Dupuy 106, 109

Dusman 98

Dyekman 71

E

EADRCC 94

Edmunds 254

Eikenberry 89

eksperiment 45, 51, 77, 89, 114, 135, 215, 224, 234, 235, 244, 245, 258, 348

enakopravnost 128, 142, 147, 248, 262, 275, 276, 281

– spolov 21, 28, 36, 121, 131, 133, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 248, 250, 274, 275, 276, 277, 278, 281, 285

Esper 57

etika 21, 121, 127, 128, 131, 148, 151, 152, 153, 155, 157

– etični profil 26, 121, 122, 144, 149, 151, 152, 155, 156, 325

evolucija 41, 64, 65, 67, 77

Evroatlantski partnerski svet (EAPC) 92, 201, 203

Evropska obrambna agencija (EDA) 114, 115

Evropska služba za zunanje delovanje (EEAS) 94, 114, 134, 137

F

Fink 159

Finnish Security and Defence Policy 99

Fluri 36

Forster 154

Furlan 31, 43, 97, 99, 107, 123, 136, 154, 155, 288, 289, 297, 314, 337

G

Garb 32, 291, 311

Geder 135, 300

Generalštab (GŠSV) 190, 193, 205, 208, 208, 210, 211, 212, 215, 227, 235, 250, 251, 257, 265, 266, 269, 272, 275, 279, 280, 261, 284, 294, 296, 297, 298, 300, 306, 308, 314, 315, 322, 335

Gheballi 95

Gongora 63

Gow 153

GPS 85, 86

Grant 76

Gray 63

Griefith 109

Grizold 24, 27, 34, 35, 72, 173, 175, 189, 191, 193, 201, 202, 211

Grošelj 134, 291

Guderian 83

Gülnur 69

Guy 73

H

Haltiner 22, 43, 74, 75, 198, 346

Hammer 37, 38

Handel 76, 78, 82

Hart 76, 83, 88

helikopterska nujna medicinska pomoč (HNMP) 315, 316, 323

hibrid 57, 58

HIK 80, 81

Hobbes 20, 49, 54, 55, 56, 57, 58

Hundley 45, 63, 64

Huntington 22, 54, 66, 144, 150

I

Ibrügger 37

IISS 27, 29, 158, 171, 172, 173, 177

IMET 194

imperativ 67, 144

- funkcionalni 44, 47, 65, 121, 138, 143, 144, 145, 150, 249, 252, 311, 312, 316, 323, 344, 345, 347, 353
- socialni 21, 44, 65, 104, 121, 138, 143, 144, 147, 150, 151, 249, 252, 311, 312, 316, 344, 345, 347

improvizirana eksplozivna sredstva (IED/IES) 222

individualni partnerski akcijski načrt (IPAP) 93, 200

individualni partnerski program (IPP) 176, 200, 204, 241, 242

infrastruktura 29, 32, 47, 54, 84, 89, 107, 117, 162, 166, 168, 197, 212, 221, 222, 229, 231, 234, 236, 240, 242, 243, 252, 256, 257, 314, 321, 331, 332, 336, 348, 349

- kritična 171, 221, 236, 237

Inglehart 67

integracija 23, 27, 48, 50, 56, 68, 74, 84, 91, 92, 95, 116, 121, 133, 135, 136, 140,

141, 143, 150, 175, 188, 190, 191, 195, 197, 199, 200, 203, 204, 213, 214, 216, 218, 219, 224, 230, 232, 235, 239, 240, 241, 243, 244, 246, 251, 263, 268, 270, 274, 278, 286, 287, 309, 327, 330, 331, 332, 335, 336, 340, 344, 349, 350, 352, 353, 354

interoperabilnost 44, 107, 231

intervencionizem 55, 56, 57, 82

intervju 29, 30, 151, 186, 250, 271, 272, 292

ISAF 133, 223, 289, 294, 295, 307, 308, 322

ISR 102, 234

ISS 57

ITV 85

izobraževanje in usposabljanje 26, 34, 44, 92, 93, 94, 124, 142, 147, 163, 175, 195, 212, 223, 224, 227, 232, 235, 245, 246, 252, 256, 262, 268, 281, 331, 337, 340, 348

J

JALLC 223, 225, 226, 227, 234,

Jankovič 231, 232, 233

Jarm 227, 228

Jasper 43, 45, 46, 159

Jazbec 48

Jelušič 32, 33, 34, 35, 71, 72, 77, 122, 124, 132, 135, 143, 144, 145, 150, 153, 189, 274, 289, 291, 300, 311, 312

JOA 293

Jogan 148

Johnson 43, 49, 97, 99, 98, 101

Joint Force Trainer 223, 234

Joint Publication 73

Joint Vision 47, 64, 71

Juvan 154, 291, 292, 311

K

kadrovska(i) 32, 123, 129, 130, 131, 142, 195, 208, 214, 232, 259, 261, 262, 268

- baza 123, 124, 125,
- gibanje 124, 125, 126, 127, 130, 262
- načrt 261
- obseg 123
- področje 117, 120, 122, 129, 213
- politika 124, 130, 170, 171, 262
- rast 261, 262
- rezerva 124, 130
- sestava 123, 130, 131, 170, 217
- struktura 53, 120, 122, 130
- vidik 26, 120, 122, 127, 128, 130
- vir 47, 123, 174, 210, 242
- značilnost 122, 123, 124, 128

Kant 20, 56, 58

kapital 60, 72

- socialni 311
- človeški 122, 127

Kaplan 37, 54

Kaskeala 298

kazalnik 26, 27, 120, 120, 121, 122, 123, 125, 127, 128, 131, 158, 159, 160, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 246, 254, 257, 292, 304, 312, 339, 342, 346, 347, 352, 354

- transformacijskih značilnosti in sprememb 25, 26, 29, 158, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 351

Kennedy 59, 60, 62

Kepel 66

Kernic 145

KFOR 229, 288, 290, 294, 295, 301, 302, 307, 308, 321

kibernetska 57, 68, 92, 233, 236

- obramba 220, 236, 244, 245, 246, 265, 269, 331, 330
- varnost 110, 220, 236, 246, 269, 331

Kievit 37

Kladnik 294

Klein 22, 43, 74

Knott 46

Knox 60

Kočevar 32, 71

kodeks 115, 124, 149, 150, 151, 156, 341

- CoC 95, 149, 150, 155
- vojaške etike 151, 153, 155, 256, 275

Kohont 124

kolektivna obramba 189, 225, 52, 107, 114, 118, 219

- varnost 189

kompetence 37, 46, 48, 64, 65, 67, 125, 126, 147, 162, 164, 260, 261, 262, 276, 277, 340, 345

- vojaške 130, 260

kompetenčni model 124, 125, 146, 211, 249, 252, 254, 259, 260, 261, 262, 263, 275, 335, 337, 341, 349, 354

komunikacijsko-informacijski sistem (KIS) 168, 268, 269, 233

koncept 29, 32, 35, 36, 36, 37, 46, 47, 48, 50, 52, 54, 63, 68, 71, 78, 91, 96, 97, 101, 124, 125, 133, 159, 160, 161, 171, 179, 191, 192, 197, 199, 202, 214, 215, 218, 220, 221, 224, 227, 231, 234, 235, 238, 244, 245, 247, 251, 252, 266, 267, 270,

273, 327, 329, 330, 332, 333, 334, 340,
344, 345, 347, 348, 353, 354

- na učinkih temelječih operacij (EBAO) 133, 264, 265, 288
- razvoja Slovenske vojske 205
- vojaško strateške rezerve 336
- transformacije 26, 28, 30, 70, 71, 137, 200, 213, 214, 218, 220, 228, 248, 250, 254, 258, 262, 263, 264, 266, 267, 270, 271, 272, 273, 353

Konda 189

konflikt 26, 56, 62, 71, 72, 76, 77, 78, 79,
80, 81, 82, 89, 91, 95, 98, 132, 133,
134, 139, 141, 148, 149, 174, 175, 192,
275, 285

- konfliktni cikel 91
- visoke intenzivnosti (HIC) 76, 301

konservativizem 55, 56

konsolidacija 25, 31, 32, 39, 136, 195,
204, 344, 345

konverzija 25, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 40,
47, 68, 72, 73, 95, 257, 344, 345

kooperativna varnost 189, 219

Kopač 33

Korošec 31, 272

Kotnik 32, 34, 68, 145, 211, 217

Kovač 37

Kožar 35, 38

Kugler 49, 54, 55, 56, 57, 58, 82, 89

Kuhlmann 122

L

Lambert 75, 91, 254

Law 35, 92

legalnost 21, 212, 128, 148, 149, 150,
152, 155, 157, 271

legitimnost 21, 25, 74, 89, 121, 128, 144,
148, 149, 150, 152, 155, 156, 157, 191,
271, 312, 313, 317, 323, 325, 326, 332,
340, 348, 353

letni nacionalni program za članstvo (LNP)
202, 204, 241, 242

Letno poročilo MORS 195, 211, 261

Lipič 209

Lipovec 36

LMT 321

logistika 85, 107, 170, 213, 222, 228, 229,
257, 264, 269, 302

- integrirana 229, 230, 245, 302, 348
- logistična podpora 85, 102, 167, 229, 269, 309, 313
- logistična zagotovitev 85, 117, 166, 213
- nacionalna 229, 230
- osredotočena 64
- večnacionalna 229, 230
- vojaška 34, 194, 256

Loo 161

M

Malešič 32, 122, 188, 189, 206, 254

Mandales 45

Manigart 34

Mason 152

mednarodna civilna misija (MCM) 289,
290, 293, 295, 304, 305

McNeill 60

MCR 112, 114

mednarodna operacija in misija (MOM)
74, 121, 132, 133, 135, 136, 137, 223,
228, 229, 238, 241, 242, 248, 249, 250,

251, 260, 261, 274, 275, 284, 285, 286,
287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294,
295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 303,
304, 306, 307, 308, 309, 311, 320, 321,
325, 340, 353

merjenje 120, 122, 146, 158, 159, 160,
162, 164, 176, 177, 178, 179, 180, 181,
182, 183, 184, 185, 186, 187, 342, 346,
352, 354

- metodologija 24, 27, 29, 131, 158, 164,
174, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 182,
186, 339, 342, 351
- nacionalne moči 122, 158, 159, 160,
161, 177, 179, 346
- transformacijskih značilnosti in
sprememb 25, 26, 27, 158, 159, 160,
175, 176, 178, 179, 184, 185, 346, 351

MERLIN 43

Metz 37

Mikuž 327

Miles 139, 140, 144

MILS 229

MILU 229, 302

mirovna dividenda 57, 71, 72, 327

MNZ 288, 289, 290

MOD Slovak Republic 35

MOD UK 70

modernizacija 25, 31, 33, 39, 45, 46, 48,
64, 68, 70, 71, 106, 168, 170, 177, 214,
232, 252, 258, 270, 327, 332, 333, 334,
344, 345, 354

MORS/MO RS 107, 115, 116, 117, 133,
134, 183, 195, 198, 205, 206, 207, 208,
209, 210, 211, 213, 214, 215, 222, 232,
235, 236, 250, 255, 258, 259, 261, 264,
267, 269, 272, 273, 274, 275, 297, 319,
336, 337

Moskos 73, 75, 138, 139, 141, 146, 345

Možina 35

MSNZ 191, 192

MSU 302

MTEP 94, 224

Münkler 19, 43

Murden 78, 79, 82, 87, 89

Murray 60

MZZ 274, 288, 289, 303

N

naborništvo 74, 75, 141, 143, 175, 190,
209, 217, 277, 283, 299, 341

- tipi naborništva 75, 198, 346
- spolno nevtrarno 143, 277

NAC 111, 137

NACC 201, 203

NCGP 140, 274

nacionalna moč 132, 158, 159, 160, 171,
178, 346

načelnik generalštaba (NGŠ) 208, 210,
212, 214, 215, 330

načrt razvoja operativnih zmogljivosti
(CDP/NOZ) 115

natančnost 45, 71, 83, 84, 87, 110, 177

NATINADS 240

National Defense University 24, 43, 45, 82

Nato 26, 36, 43, 44, 63, 92, 93, 94, 96,
107, 110, 111, 112, 113, 114, 132, 140,
154, 158, 164, 165, 166, 171, 176, 177,
190, 191, 195, 200, 201, 202, 203, 207,
218, 219, 220, 224, 225, 227, 230, 231,

233, 234, 235, 237, 239, 240, 266, 287,
293, 294, 295, 306, 308, 333, 347, 353

- Defence College 223
- Handbook 44, 94, 214, 218
- korpus za hitro odzivanje (NRDC) 223
- odzivne sile (NRF) 93, 166, 227, 228
- poveljniška struktura 221, 225
- pristop 164, 176
- standardi 93
- strateški koncept (NSK) 164, 171, 218,
246, 267, 222
- vprašalnik o obrambnem planiranju
(DPQ) 26, 112, 164, 165, 171, 176, 177
- pregled obrambnega planiranja
zmogljivosti (DPCR) 112, 113, 164

Neal 24, 46, 47

neoizolacionalizem 55, 56

neposredna zračna podpora (CAS) 83

nesreča 94, 99, 116, 153, 154, 174, 175,
234, 252, 256, 257, 269, 270, 312, 313,
314, 316, 317, 323, 326, 329, 331, 334,
337

NNEC 231

Norton 37

NSIP 241, 243

NTM-I 133, 294

Nye 88

O

obrambni izdatki 69, 70, 73, 115, 162,
170, 174, 175, 172, 194, 207, 214, 219,
252, 327

obrambno-vojaška(i,o) 20, 25, 31, 32, 33,
35, 38, 39, 42, 49, 72, 89, 104, 119, 127,
136, 137, 138, 155, 188, 195, 199, 202,
222, 236, 270, 307, 324, 327, 329, 336,
339, 341, 345, 348, 352, 354

- organizacija 21, 26, 47, 65, 122, 126,
184

- organiziranost 20, 21, 22, 25, 26, 31,
33, 36, 39, 52, 54, 56, 68, 69, 91, 97,
103, 120, 190, 196, 199, 203, 271, 339,
348, 349, 353, 354
- področje 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28,
34, 39, 44, 47, 48, 49, 51, 54, 60, 66,
71, 106, 122, 149, 170, 183, 185, 192,
193, 196, 198, 200, 202, 212, 213, 214,
218, 240, 242, 244, 263, 324, 328, 339,
345, 348, 350
- sistem 20, 21, 26, 27, 28, 50, 51, 52,
53, 64, 65, 66, 67, 68, 72, 109, 123,
127, 137, 143, 148, 149, 160, 162, 163,
179, 180, 182, 183, 189, 200, 213, 216,
217, 218, 219, 232, 241, 242, 246, 247,
254, 259, 263, 266, 270, 272, 273, 296,
330, 331, 332, 333, 338, 342, 343, 344,
346, 348, 350, 351
- struktura 24, 49, 97, 98, 104, 105, 149,
215, 240, 291, 330, 331, 336

Obramboslovni raziskovalni center 43,
173, 291

OCC 93

Odbor za pregled obrambe (DRC) 113,
170, 203

ODHIR 138, 144

ODS 86

OECD 36

ogrožanje/ogroženost 23, 35, 47, 49, 52,
55, 56, 57, 68, 73, 81, 88, 94, 105, 108,
109, 110, 111, 119, 160, 163, 174, 177,
192, 193, 197, 199, 206, 207, 219, 237,
238, 241, 255, 320, 328, 330, 343

OIF 82, 86

OMLT 295, 322

operacija 31, 37, 46, 47, 57, 70, 77, 81,
84, 85, 86, 89, 93, 97, 100, 101, 103, 109,
114, 118, 130, 132, 133, 134, 135, 136,
145, 148, 152, 154, 164, 165, 166, 167,
169, 172, 173, 196, 221, 222, 223, 224,

226, 228, 229, 230, 232, 237, 245, 265, 266, 285, 286, 288, 290, 291, 293, 295, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 320, 321, 322, 323, 340, 341, 347, 348

- ekspedicijska 249, 288
- EU 81, 94, 114, 133, 134, 291, 302, 306, 307, 321, 322
- humanitarna 73, 166, 321
- informacijska (IO) 100, 102, 116
- kriznega odzivanja (OKO/CRO/) 88, 99, 132, 201, 240, 288, 289, 294, 302, 321, 322
- mednarodna 97, 98, 133, 134, 136, 171, 172, 175, 285, 286, 290, 294, 297
- mirovna 95, 132, 133, 143, 288, 289, 291, 296, 297
- MISO 100
- Nato 81, 92, 134, 140, 201, 298, 302, 306, 307, 308, 309, 321
- OVSE 95, 133, 134, 293, 306
- OZN 95, 133, 134, 306
- protiteroristična 221
- PSYOPs 100
- računalniško omrežna (CNO) 100
- reševalna 290
- v podporo miru 73, 132, 134, 166, 193, 221, 288, 289, 294

operativno načrtovanje 108, 117, 118, 347

Oppenheimer 152

OPSEC 100

Organizacija združenih narodov (OZN) 95, 103, 132, 133, 134, 137, 154, 188, 286, 293, 294, 306

Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OSCE/OVSE) 69, 81, 91, 92, 95, 96, 133, 134, 138, 139, 141, 143, 149, 150, 189, 306

P

PAG 92

pametna obramba 213, 220, 221, 222, 235, 238, 239, 244, 245, 246, 332, 333, 348

PAP–DIB 93

PAP–T 94

Parker 19, 62

partnerski delovni program (PWP) 201

partnerstvo za mir (PfP/PzM) 26, 92, 115, 165, 189, 191, 193, 200, 201, 202, 204, 205, 227, 265, 287, 294, 301

Pastor 59

Pešec 274

Pipenbaher 98, 99

Pirc 324

Pišlar 32, 210, 211, 264

plan včlanitve in integracije (AAIP/PVI) 195, 200, 203, 239, 240, 241, 242

planiranje 114, 117, 119, 202

- obrambno 26, 92, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 135, 136, 158, 164, 165, 171, 175, 177, 178, 180, 185, 187, 201, 221, 235, 236, 239, 240, 241, 245, 251, 253, 347, 351
- Nato proces (NDPP) 107, 111, 112, 113, 114, 164, 235
- EU 114
- nacionalno 115

pobuda povezanih sil (CFI) 223, 227, 272

Podbregar 38, 73

podporno delovanje 98, 103, 310, 312, 313, 314, 315, 323, 324, 325, 347, 353

- pri humanitarni podpori 312, 323
- pri solidarnosti 312, 323

- pri zaščiti in reševanju 28, 249, 251, 311, 312, 314, 316, 323, 353

pokonfliktna 35, 91

- obnova 36, 91, 97, 133
- rehabilitacija 91, 95, 133

policija 73, 91, 95, 117, 149, 290, 293, 302, 296, 304, 305

- vojaška 167, 228, 302

policijska 95, 100, 101, 102, 133, 134, 288, 289, 292, 296, 303, 315, 316, 317, 322

politične smernice (PG) 112

politično–vojaški okvir (PMF) 93

poplava 249, 311, 313, 314, 317, 318, 319, 320, 321

popolnjevanje (a) 34, 42, 69, 75, 122, 123, 125, 130, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 175, 191, 193, 194, 197, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 217, 248, 254, 255, 256, 257, 259, 262, 276, 277, 278, 280, 284, 285, 302, 330, 349,

- oboroženih sil 68, 138, 142, 145, 203, 206, 207, 212, 344
- sistem 125, 130, 203, 207, 259, 263

potres 228, 313

poveljstvo 94, 95, 113, 114, 140, 193, 222, 225, 228, 230, 234, 237, 233, 240, 245, 276, 278, 284, 291, 295, 302, 303, 322, 335, 347,

- mednarodno 240, 295
- sil Slovenske vojske (PSSV) 194, 235, 250, 251, 265, 296, 306, 308, 314, 315, 322, 335
- skupno 240
- večnacionalno 239
- za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje (PDRIU) 227, 235, 265
- zavezniško za operacije (ACO) 231, 245, 347

- zavezniško za transformacijo (ACT) 43, 44, 113, 114, 173, 180, 212, 214, 218, 221, 224, 225, 231, 234, 245, 265, 266, 347

Potts 20, 66, 67

povezljivost 47, 48, 50, 85, 88, 92, 94, 121, 135, 136, 145, 168, 169, 172, 183, 193, 201, 202, 223, 224, 228, 230, 231, 233, 234, 238, 240, 242, 245, 248, 252, 265, 266, 267, 268, 269, 286, 347, 349

požar 313, 314, 315, 316, 322, 323

PPBS 115

pravila 59, 148, 152, 159

Pravilnik o planiranju 107, 115, 116

pravo 36, 59, 91, 134, 149, 151

- humanitarno 148, 151, 153, 157
- mednarodno 152, 148, 151, 156, 351
- vojaško 128, 148, 150, 151, 155

pravosodje 36, 91, 95, 102, 117

Prebilič 32

preoblikovanje 22, 25, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 43, 46, 48, 68, 69, 71, 74, 75, 77, 130, 154, 159, 190, 191, 194, 195, 203, 205, 211, 213, 215, 217, 219, 230, 232, 234, 235, 241, 247, 251, 252, 256, 257, 262, 264, 270, 272, 292, 302, 334, 336, 341, 344, 345, 348, 350

preobrazba 20, 21, 22, 23, 25, 28, 31, 32, 34, 38, 39, 40, 41, 44, 48, 49, 53, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 73, 74, 75, 77, 85, 99, 104, 110, 115, 117, 119, 120, 158, 190, 194, 198, 211, 220, 223, 233, 241, 242, 256, 257, 258, 259, 263, 270, 272, 273, 327, 328, 334, 336, 340, 343, 344, 345, 346, 351, 353, 354

- obrambnega planiranja 117

prestrukturiranje 25, 31, 32, 34, 35, 36, 39, 40, 68, 69, 70, 93, 197, 344, 345, 349

pridružitvev/pridruževanje 34, 188, 189, 190, 191, 197, 200, 203, 204, 209, 216, 239, 240, 333, 344

– in integracija 27, 107, 216, 241, 246, 27, 251, 309, 332, 348. 349, 350, 352

proaktivno mirovno delovanje 71

proces načrtovanja in ocenjevanja (PARP) 93, 115, 176, 201, 202, 203, 204, 241

profesionalizacija 27, 28, 32, 34, 68, 69, 71, 74, 92, 119, 125, 145, 146, 149, 156, 190, 191, 194, 195, 200, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 248, 249, 250, 251, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 263, 265, 270, 271, 272, 273, 275, 277, 285, 287, 327, 332, 336, 337, 340, 344, 349, 350, 352, 354,

– funkcionalna 23, 209, 211, 254, 255, 257, 258, 350

– strukturna 23, 209, 254, 256, 258

Projekt J-5 3616(A) 173

projektiranje 34, 106, 135, 194

protivstajništvo (COIN) 70, 87, 88, 89, 175

protiterorizem 55, 70, 82, 88, 89, 92, 94, 133, 175, 219, 220, 221, 237, 238, 244, 245, 331, 348

PROVOJ 29, 190, 208, 209, 210, 211, 212, 215, 250, 256, 257, 258, 263, 269, 350

PSOD AU 133

PSVR 277, 282, 283

R

Rand 27, 29, 158, 160, 161, 162, 165, 177

razvojno obdobje 51, 189, 190, 191, 194, 200, 215, 228, 249, 276, 286

RDT&E 162

Rečnik 301

redefiniranje 43, 52, 70, 85, 331

ReDPROSV 33, 34

ReSDPRO SV 33, 34, 123, 200, 203, 204, 212, 273, 287

reforma 25, 28, 31, 32, 34, 35, 36, 39, 40, 44, 45, 68, 74, 81, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 130, 142, 149, 172, 193, 194, 202, 215, 221, 254, 263, 269, 270, 344, 345, 350

– upravljanja varnosti (SSG) 35, 36, 68, 91, 92, 94, 97, 133

– varnostnega sektorja (SSR) 35, 36, 68, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 133

reinženiring 25, 31, 37, 38, 39, 73, 345

reorganizacija 21, 25, 28, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 43, 45, 47, 69, 70, 93, 190, 191, 193, 194, 196, 197, 201, 203, 227, 243, 334, 344, 345, 349

Repley 70

ReSNV 205, 287

resolucija Varnostnega sveta OZN (UNSCR) 95, 141, 148, 274, 275

revolucija 19, 20, 37, 38, 40, 41, 45, 59, 60, 62, 67, 85, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 140, 345,

– na področju vojaških zadev (RMA) 19, 31, 37, 39, 40, 49, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68,

– na vojaškem področju 19, 25, 54, 61

– vojaška (MR) 19, 81

Riekhoff 63

Rizwan 62, 63

RKBO/CBRN 102, 169, 223, 228, 238, 239

Rogers 19, 61, 62

ROLE 239, 302

Rozman 36

RŠTO 193

S

SAC 230, 333

SALIS 230

Sancin 148

Sarkees 79, 80

Satana 69

SAZU 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 65,
140, 148, 153, 159

Schaub 141, 142, 144, 145

Segal 43

Selby 32

SFA 99, 101

Sherriff 95

SIB 31, 35, 39

SI-CERT 233

Simons 139, 145

Singer 79

Skelton 84

Small 79

Smith 44

Snider 84

Snyder 76

SOFA 152, 201

solidarnost 28, 128, 152, 153, 154, 155,
157, 249, 311, 312, 313, 319, 320, 322,
323, 347, 353, 354

– solidarnostna komponenta 121, 128,
131, 144, 148, 152, 153, 154, 155, 157,
249, 251, 311, 312, 317, 318, 319, 320,
322, 324

specializacija 130, 220, 221, 222, 229,
265, 331, 333

spreminjanje 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26,
28, 29, 31, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42,
44, 47, 48, 49, 51, 52, 54, 56, 58, 61, 64,
65, 66, 67, 69, 74, 77, 79, 80, 81, 89, 97,
105, 120, 121, 123, 125, 128, 130, 131,
138, 139, 140, 141, 143, 145, 147, 148,
155, 156, 157, 175, 181, 189, 190, 191,
193, 198, 204, 211, 216, 225, 226, 227,
241, 248, 249, 258, 259, 260, 271, 272,
273, 274, 277, 278, 285, 287, 290, 299,
308, 309, 311, 312, 316, 323, 328, 329,
343, 344, 345, 347, 352, 353,

– globalno 20, 64, 68, 199

– organizacij 20, 65

– organiziranosti 20, 21, 22, 25, 26, 31,
33, 36, 38, 39, 49, 54, 71, 72, 74, 91,
97, 99, 103, 120, 198, 271, 68, 69,

srednjeročni obrambni program (SOPR)
34, 214, 215, 222, 250, 267, 269, 287

stabilizacijsko-rekonstrukcijsko (S&R) 43,
88, 97, 98, 99

– delovanje 72, 97, 98, 99, 100, 102,
103, 104, 120, 135, 311, 324, 347

strategija 20, 22, 37, 49, 54, 56, 57, 58,
60, 68, 70, 71, 76, 77, 78, 82, 85, 88, 96,
99, 101, 106, 109, 111, 114, 120, 136,
159, 161, 163, 165, 198, 217, 249, 264,
289, 290, 303, 307, 339, 392, 354

– nacionalne varnosti 57, 60, 67, 205,
241, 287

– obrambna 194, 287

– sodelovanja RS v mednarodnih
operacijah in misijah 286, 287, 288,
289, 290, 303

strateški pregled 70, 258

- obrambe 50, 165
- obrambnega resorja (SPOR) 32, 250, 263, 265, 269, 273

struktura 23, 24, 26, 33, 34, 36, 37, 45, 50, 61, 64, 65, 69, 70, 71, 73, 75, 86, 94, 98, 99, 100, 101, 106, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 135, 137, 141, 146, 149, 160, 162, 163, 164, 165, 169, 170, 172, 173, 180, 183, 189, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 205, 206, 208, 210, 212, 217, 220, 221, 225, 226, 227, 228, 234, 236, 238, 239, 240, 244, 245, 248, 249, 251, 253, 259, 261, 262, 264, 265, 268, 269, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 288, 289, 309, 311, 325, 330, 331, 334, 335, 337, 341, 342, 345, 346, 347, 348, 349

- kadrovska 122, 123, 124, 125, 127, 130, 170, 261, 262, 268
- organizacijska 44, 46, 95, 123, 163, 168, 345
- sil 46, 50, 64, 70, 71, 100, 135, 136, 141, 185, 191, 194, 217, 268, 272, 286
- Slovenske vojske 33, 34, 253, 265, 268
- vojaška 23, 24, 64, 71, 72, 97, 102, 111, 123, 140, 141, 144, 147, 183, 188, 190, 191, 192, 195, 202, 213, 215, 240, 244, 325, 346

Sun Cu 78, 82, 109

Svete 231, 232

Squelch 113

Syrén 238, 239, 245

Š

Šavc 107, 111, 113, 202, 219, 235, 241

Šircelj 39

Škufca 324

Šteiner 23, 32, 33, 34, 37, 44, 49, 51, 69, 71, 81, 87, 88, 98, 99, 105, 106, 108, 109,

110, 114, 115, 116, 118, 135, 140, 141, 142, 143, 144, 149, 150, 151, 152, 173, 188, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 200, 201, 202, 203, 214, 216, 221, 227, 234, 235, 236, 239, 241, 243, 250, 253, 259, 260, 261, 262, 264, 271, 272, 276, 285, 286, 291, 294, 296, 297, 298, 311, 315, 320, 322, 327, 339

študija 29, 30, 37, 61, 82, 116, 140, 172, 188, 205, 206, 235, 248, 255, 257

Švab 39, 43

T

TACEVAL 164, 177, 251

Tavzes 31, 38, 39, 42, 139, 271

TEEP 94

Tellis 27, 122, 127, 158, 159, 160, 164

teritorialna obramba (TO) 190, 191, 192

terorizem 56, 68, 73, 77, 79, 81, 88, 89, 110, 174, 221, 237

Thackray 20, 55, 67

The Military Balance 27, 158, 171, 172, 177

Toš 159

transformacija 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 86, 87, 92, 93, 96, 97, 104, 105, 108, 115, 120, 121, 122, 130, 131, 132, 134, 135, 142, 147, 150, 156, 158, 159, 171, 172, 173, 174, 178, 179, 180, 181, 184, 187, 188, 189, 199, 203, 204, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 221, 224, 225, 226, 231, 233, 235, 236, 238, 241, 242, 246, 247, 249, 250, 257, 258, 263, 264, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 309, 324,

- 327, 328, 329, 332, 333, 334, 336, 338, 339, 340, 342, 343, 345, 346, 347, 349, 351, 352, 354
- aktivnost 22, 28, 119, 130, 158, 180, 212, 213, 215, 250, 263, 264, 270, 335, 342, 343, 347, 353
 - avtoriteta 50, 173, 212, 214, 217, 200
 - cilj 50, 108, 164, 174, 185, 212, 213, 214, 215, 224, 258, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 339, 347
 - dosežek 177, 218
 - imperativ 221, 226, 265
 - izziv 70, 135, 144, 147, 229, 234, 242, 307, 325, 327, 328, 329, 330, 336, 338, 339, 342
 - načrt 69, 250, 265
 - obdobje 20, 29, 40, 64, 188, 190, 195, 198, 200, 204, 212, 213, 216, 218, 219, 246, 248, 254, 263, 264, 272, 278, 343, 344, 348, 350, 353
 - oboroženih sil 23, 24, 25 75
 - obrambno-vojaška 21, 26, 27, 47, 120, 122, 160, 350, 344
 - orodje 111, 135, 150, 221, 309
 - paradigma 20, 21, 24, 25, 26, 27, 29, 31, 39, 40, 49, 50, 52, 54, 57, 58, 61, 64, 65, 76, 89, 105, 121, 132, 138, 147, 150, 155, 159, 244, 272, 351, 353,
 - pobuda 171, 218, 225, 263, 273, 330, 333, 342
 - področje 213, 214, 250, 254, 264, 265, 266, 267, 268
 - prizadevanje 71, 220, 221, 250, 266, 273, 299, 332, 333, 339, 344, 348, 353, 354
 - proces 20, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 47, 49, 50, 51, 52, 85, 89, 96, 98, 105, 117, 120, 121, 130, 132, 135, 137, 138, 147, 173, 174, 175, 179, 183, 186, 188, 191, 196, 199, 200, 204, 212, 213, 215, 216, 218, 219, 226, 244, 246, 248, 250, 262, 290, 329, 332, 333, 343, 345, 346, 350, 351, 352
 - program 213, 214, 248, 264, 269, 271, 272, 273, 352
 - projekt 212, 213, 214, 246, 334, 348
 - Slovenske vojske (SV) 29, 30, 188, 190, 191, 199, 200, 213, 215, 218, 221, 227, 238, 244, 251, 252, 332, 350
 - sprememba 40, 42, 50, 51, 59, 60, 62, 65, 66, 69, 70, 76, 77, 89, 92, 97, 98, 103, 105, 111, 120, 121, 122, 127, 130, 132, 147, 149, 150, 152, 155, 147, 159, 172, 175, 177, 180, 186, 187, 195, 200, 203, 204, 211, 216, 218, 219, 233, 244, 245, 246, 248, 249, 254, 262, 263, 270, 271, 272, 273, 278, 284, 285, 286, 309, 311, 323, 332, 342, 344, 347, 348, 350, 351, 352, 353
 - trend 179, 218, 220, 251, 331, 336, 340
 - vidik 24, 46, 47, 85, 87, 97, 120, 122, 125, 136, 172, 246, 334
 - vizija 22, 213, 354
 - vojske 130, 131, 134, 137, 248, 286, 298
 - značilnost 22, 23, 25, 26, 27, 70, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 90, 99, 104. 121, 122, 123, 127, 128, 138, 150, 172, 177, 185, 200, 202, 220, 225, 227, 232, 239, 243, 248, 249, 251, 254, 255, 256, 270, 274, 284, 285, 290, 301, 311, 316, 323, 330, 346, 351
 - značilnosti in spremembe 25, 26, 27, 120, 130, 155, 158, 159, 160, 165, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 248, 254
- transformation 24, 34, 39, 43, 44, 46, 217, 220
- transnacionalne grožnje (TNT) 149
- tranzicija 23, 27, 30, 35, 42, 48, 61, 68, 70, 91, 97, 98, 103, 150, 188, 189, 191, 196, 198, 199, 200, 202, 241, 248, 292, 309, 349, 351, 352
- aktivnost 92, 212, 353
 - sprememba 23, 41, 51, 69, 103, 188, 189, 192, 195, 196, 204, 249, 258, 270, 286, 290, 343, 344, 345
 - obdobje 20, 21, 25, 27, 29, 36, 65, 91, 96, 97, 122, 180, 190, 191, 199, 215, 240, 262, 263, 273, 278, 301, 309, 329, 343, 349, 353

- proces 28, 39, 42, 48, 196, 202, 344, 345, 349, 350
- značilnost 50, 254, 255

trend 21, 23, 26, 28, 55, 58, 71, 138, 139, 145, 146, 147, 179, 197, 216, 218, 219, 220, 221, 236, 243, 244, 245, 246, 251, 252, 255, 281, 285, 328, 331, 332, 336, 337, 338, 340, 342, 344, 347, 348, 351, 353, 354

Tresch 74, 198

U

ujma 311, 313, 314, 324

ukrepi za graditev zaupanja in varnosti (CSBMs) 69, 95

UN DPKO 134

UNDP 95

uničevanje neeksplozivnih ubojnih sredstev (EOD) 102

UNMIK 96, 288, 294, 305

Uravnotežen sistem kazalnikov (BSC) 186

URSZR 337

V

včlanitev 188

- in integracija 188, 195, 200, 204, 240

večnacionalni inovativni pristopi (MNA) 222

večvrstne prihodnosti (Multiple Future) 221, 265

Verbinc 31, 32, 35, 36, 38

Vertovšek 171

voditeljstvo 51, 57, 59, 89, 107, 127, 128, 131, 143, 150, 163, 164, 212, 217, 231, 256, 275, 326

vojaška organizacija 65, 124, 126, 138, 139, 147, 153, 156, 157, 209, 259, 260, 267, 268, 319, 325, 326, 346

vojaški odbor 113

- EU 115, 239, 345
- Nato 113, 140, 239, 298

vojaško zavajanje (MILDEC) 100

vojna 19, 20, 58, 61, 62, 65, 67, 71, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 89, 108, 111, 119, 120, 123, 139, 190, 192, 193, 347

- afganistanska 86, 87, 88
- arabsko-izraelska 76
- atomska 60
- bliskovita (Blitzkrieg) 63, 83
- čečenska 78
- domovinska 140
- državljanska 78, 80
- globalna (GWOT) 82, 88, 89
- gverilska 79
- hladna 19, 23, 24, 25, 26, 33, 35, 51, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 68, 72, 73, 77, 80, 81, 89, 110, 111, 124, 132, 134, 138, 140, 145, 158, 173, 343
- imperialna 80
- informacijska 85
- iraška 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 140
- kolonialna 80
- medetična 80
- mednarodna 80
- medregionalna 80
- meddržavna 80
- nacionalna 140
- nedržavna 80
- neomejena 79
- notranja 77
- omejena 79, 80
- osamosvojitvena 188, 190, 192, 196
- osvobodilna 140
- posebna 80
- preventivna 52, 55, 82, 89
- revolucionarna 62
- sodobna 7, 76, 88

- svetovna 19, 62, 73, 76, 78, 97, 140, 141
 - tipologija (COW) 26, 76, 77, 78, 79, 80, 89, 120
 - totalna 77, 79
 - velika 19, 59, 76
 - verska 58
 - vesoljska 86
 - vietnamska 78
 - zalivska 76, 78, 86, 111
 - znotraj držav 80
- vojska 19, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 33, 34, 37, 40, 43, 47, 49, 51, 60, 67, 70, 73, 74, 81, 82, 83, 84, 96, 101, 106, 114, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 178, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 216, 217, 222, 226, 235, 238, 239, 240, 242, 244, 246, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 255, 258, 259, 261, 262, 263, 265, 266, 272, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 289, 292, 293, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 303, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 323, 324, 325, 327, 328, 330, 331, 332, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 346, 348, 349, 350, 351, 352
- jugoslovanska (JLA) 192, 276
 - kopenska 46, 47, 70, 168, 169
 - majhna 331, 354
 - miličniška 413
 - množična 22, 28, 42, 68, 70, 76, 105, 109, 122, 126, 140, 191, 193, 197, 349
 - moderna 73
 - naborniška 42, 74, 75, 190, 277, 292, 326
 - nacionalna 49, 61, 66, 145, 243
 - najemniška 74
 - obvezniška 69, 193, 195
 - poklicna 23, 146, 205, 207, 208, 209, 212, 253, 257, 261, 262, 292, 346, 350
 - postmoderna 26, 68, 70, 73, 75, 122, 200, 204, 216, 345, 350
 - poznomoderna 70
 - profesionalna 29, 51, 73, 74, 145, 154, 190, 219, 236, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 262, 326, 335, 337, 341, 354
 - prostovoljna 42
 - rezervna 75, 341
 - slovenska 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 37, 73, 97, 114, 115, 117, 120, 123, 151, 153, 155, 172, 188, 190, 191, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 218, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 230, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 244, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 301, 302, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 327, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 339, 342, 343, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 352
 - sodobna 121, 138, 151, 154, 155, 156, 157, 197, 326, 349
 - stalna 191, 197, 346, 349
 - teritorialna 192, 198, 346
 - tip 206
 - transformirana 104, 130, 131
 - zvezna 217
 - zvrstna 334
- vojsstvo 19, 21, 24, 49, 51, 59, 60, 63, 71, 86, 120, 345
- Vormann 217
- Vuga 154, 288, 291, 292, 311, 312

W

Warner 95

Wellershoff 54

White Paper/Weiss Buch 46, 69, 99

Williams 43, 74, 146

Wilson 73

Y

Yin 30, 248

Z

Zajc 295

zakon 21, 58, 108, 142, 148, 207, 277, 287, 328

- o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM) 142, 274
- o obrambi (ZObr) 148, 153, 192, 193, 203, 244, 264, 260, 261, 275, 276, 287, 312, 314
- o službi (ZSSlovV) 148, 275, 277
- o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN) 312
- o vojaški dolžnosti 195, 203, 206, 207, 208
- vojaški službi 143

zakonodaja 54, 167, 173, 205, 211, 212, 244, 259, 261, 299, 328, 330, 335

zastopan/zastopanost 33, 35, 36, 48, 81, 127, 172, 180, 270, 275, 277, 284, 306, 335

- žensk 21, 139, 140, 141, 147, 274, 278
- žensk v SV 28, 139, 248, 250, 274, 276, 278, 281, 282, 284, 285

zaščita 64, 73, 84, 85, 86, 87, 89, 99, 129, 157, 162, 163, 168, 169, 170, 171, 176, 236, 237, 238, 241, 247, 275, 295, 307, 320, 321, 330, 331, 334, 340, 352

- civilna 95, 325
- in reševanje 28, 94, 99, 118, 134, 153, 154, 175, 234, 249, 251, 253, 288, 300, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 322, 323, 324, 325, 329, 330, 334, 337, 340, 341, 347, 353

združevanje in souporaba (P&S) 115, 220, 238

zmanjševanje 22, 47, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 91, 98, 104, 114, 115, 119, 195, 201, 207, 214, 237, 253, 267, 324, 331, 343, 344

zmogljivosti 22, 26, 34, 44, 45, 47, 48, 50, 51, 57, 66, 70, 72, 79, 85, 86, 87, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 134, 135, 136, 144, 153, 158, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 178, 197, 200, 202, 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 245, 246, 247, 249, 251, 252, 253, 259, 264, 266, 267, 268, 269, 270, 277, 289, 295, 298, 299, 301, 311, 312, 315, 316, 317, 319, 323, 325, 328, 329, 330, 331, 332, 339, 340, 345, 346, 348, 351

- bojne 177, 352
- civilne 98, 100, 102, 269, 312, 313, 335
- helikopterske 314, 315, 316, 323
- kritične 240
- logistične 166, 168,
- nacionalne 236, 237, 287, 289
- nišne 265
- nevojaške 266
- obrambne 106, 111, 117, 213,
- operativne 46, 70, 115, 209, 227, 251, 253, 256, 266, 299, 302
- policijske 102, 134
- premestljive 242, 253, 266, 292
- skupne 242, 243, 244, 252, 332, 333, 348
- stabilizacijsko-rekonstrukcijske 47, 72, 97, 101, 102, 103, 104
- večnacionalne 222, 245, 348
- vojaške 26, 27, 28, 43, 46, 73, 81, 102, 107, 111, 114, 115, 117, 135, 158, 178, 161, 162, 165, 171, 172, 175, 202, 203, 240, 241, 253, 264, 267, 287, 288, 295,

- 299, 304, 307, 309, 312, 316, 317, 321, 323, 340, 341, 346, 347 zračno–kopenska bitka (ALB) 62
- za odziv na računalniške incidente (CIRC) 233, 236 Zupančič 98
 - zaščitno-reševalne 329, 330
 - zavezniške 221, 222, 332
- Ž**
- Žurman 229